

ప్రకటనపత్రము.

అ. వాల్మీకి రామాయణకావ్యము.

శ్రీరస్తు:

వైద్యసాధనీతియస్సృతిముక్తాఫల వర్ణాశ్రమభూమికాండవిషయానుక్రమణికా.

పుటసంఖ్య.

- ౧ ఇష్టజీవతాప్రాథమికానా. *
- ౨ ధర్మప్రమాణనిరూపణమ్. *
- ౩ స్మృతిప్రామాణ్యనిరూపణమ్. *
- ౪ ధర్మస్వరూపకథనమ్. *
- ౫ శిష్టలక్షణమ్. *
- ౬ సవకవర్ణానాంస్వధర్మానుష్ఠానే ఫలనిరూ. *
- ౭ ఆచారప్రశంసా. (పణమ్. *
- ౮ సదాచారలక్షణమ్. *
- ౯ స్మృత్యాదీనాంప్రశంసా. *
- ౧౦ శ్రుత్యాదీనాంబలాబలనిరూపణమ్. *
- ౧౧ స్మృత్యాదికర్తృనిరూపణమ్. *
- ౧౨ ధర్మకథనమ్. *
- ౧౩ నిషిద్ధజీవకథనమ్. *
- ౧౪ యుగధర్మనిరూపణమ్. *
- ౧౫ యుగసామర్థ్యవర్ణనస్మప్రయోజనమ్. *
- ౧౬ కలియుగనిషిద్ధధర్మనిరూపణమ్. *
- ౧౭ కర్మపరిభాషా. *
- ౧౮ సృష్టిప్రకారకథనమ్. *
- ౧౯ వర్ణధర్మనిరూపణమ్. *
- ౨౦ యజ్ఞప్రకరణమ్. *
- ౨౧ యజ్ఞాదీనామవశ్యకతవ్యవృత్తకథనమ్. *
- ౨౨ యజ్ఞప్రకరణమ్. *
- ౨౩ అధ్యయనప్రకరణమ్. *
- ౨౪ అధ్యాపనక్రమనిరూపణమ్. *
- ౨౫ ఉపాకరణమ్. *
- ౨౬ అనధ్యాయనిరూపణమ్. *
- ౨౭ గానప్రకరణమ్. *
- ౨౮ దానమంత్రకథనమ్. *
- ౨౯ దానపాత్రనిరూపణమ్. *
- ౩౦ అపాత్రస్వరూపకథనమ్. *
- ౩౧ ప్రతిగ్రహనిరూపణం. *
- ౩౨ బ్రాహ్మణస్యవృత్త్యాంశరకథనం. *
- ౩౩ అవిద్యుత్తనిరూపణం. *
- ౩౪ క్షుత్రియధర్మాః. *
- ౩౫ వైశ్యధర్మాః. *
- ౩౬ శూద్రధర్మాః. *

పుటసంఖ్య.

- ౫౧ బ్రాహ్మణస్యవృత్త్యాంశరకథనం. *
- ౫౨ అనులోమజాతివివేకః. *
- ౫౩ వుండగోళకాదిజాతివివేకః. (వృత్తప్రాప్తిః. *
- ౫౪ అనులోమప్రతిలోమజాతానా ముత్సృజ్యునిక్య. *
- ౫౫ గభాకథానాదివత్సారింశత్సంస్కారాః. *
- ౫౬ గభాకథానం. *
- ౫౭ పుంసువనం. *
- ౫౮ సీమంతోన్నయనం. *
- ౫౯ జాతకర్మ. *
- ౬౦ నామకరణం. *
- ౬౧ కణవేధనం. *
- ౬౨ నిష్క్రమణం. *
- ౬౩ అన్నపాశ్రయం. *
- ౬౪ చూడాకరణం. *
- ౬౫ శ్రీరాంజాతకర్మాది. *
- ౬౬ అక్షరాభ్యాసం. *
- ౬౭ అనుపసితధర్మనిరూపణం. *
- ౬౮ ఉపనయనం. *
- ౬౯ ఉపనయనగోళకాలనిర్ణయం. *
- ౭౦ యజ్ఞోపవీతప్రకరణం. *
- ౭౧ ఉపనయనదీక్షామధ్యేఉపసితహస్తాపాయశ్చ. *
- ౭౨ దండధారణం. (త్రం. *
- ౭౩ అజినలక్షణం. *
- ౭౪ వస్త్రలక్షణం. *
- ౭౫ మేఖలలక్షణం. *
- ౭౬ భిక్షుచర్యా. *
- ౭౭ సంధ్యోపక్రమః. *
- ౭౮ సమిదాధానం. *
- ౭౯ జాతకర్మాదికాలాదిపత్రిప్రాయశ్చిత్తం. *
- ౮౦ బ్రాహ్మణభోజనసంఖ్యా. *
- ౮౧ మాతరిరజస్వలాయాంగభిక్ష్యాంచక్షునిషే. *
- ౮౨ ఉపనయనకర్తృనిరూపణం. (ధం. *
- ౮౩ యమాశాస్త్ర్యుపనయనకర్తృనిరూపణం. *
- ౮౪ మూకోన్నత్యుపనయనాది. *
- ౮౫ ఔరసాదిద్వాదశవిధపుత్రనిరూపణ. *
- ౮౬ తల్లిక్షణం. *

వైద్యనాథపీఠీయ స్మృతిముక్తాఫల వజ్రాక్రమభివృద్ధికాండవిషయానుక్రమణికా.

పుటసంఖ్య		పుటసంఖ్య	
౭౮	స్వీకారవిషయః.	౧౧౬	పరివ్రతాస్త్రీధమః.
౭౯	గుర్వాదినిరూపణం.	౧౧౮	గభిరసీభమః.
౮౦	మాగ్గప్రతాననిరూపణం.	౧౧౯	విభవాభమః.
	అభివాదనప్రకారః.		అనుగమనవిధి.
౮౪	ప్రత్యభివాదనవిధిః.	౧౨౦	వ్యభిచారిణ్యానింబ్యత్వకథనమ్.
౮౫	బ్రహ్మచారిధమః.		అకారణాద్దంపత్యోరస్యతరత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్.
౮౬	వేదవ్రతాని.		గృహస్థధమః ప్రారంభః.
	పునరుపనయనవిధిః.	౧౨౨	గామాస్త్యైరకంసా.
౮౯	బ్రహ్మచర్యకాలావధిః.	౧౨౫	వానప్రస్థధమాః.
౯౦	గోదాననిరూపణం.	౧౨౬	యతిధమః.
	స్నాతకవిధిః.	౧౨౮	అకురసస్నానవిధిః.
	వైష్ణికబ్రహ్మచారిధమః.	౧౨౯	సస్నానసంఘటనాపణమ్.
౯౨	స్నాతకవిధిః.		ఉత్రియాదీసాంసస్నానసాధావనిరూపణమ్.
౯౩	వివాహప్రకరణారంభః.	౧౩౦	జీవత్రాధావ్యవక్ర్యాధనిరూపణమ్.
	కన్యాలక్షణం.		త్రాధదేవతానిరూపణం.
౯౪	వధూవరయోర్వయంప్రమాణం.		సస్నానసక్రమః.
౯౬	సపత్నీమాతుమాతృత్వనిరూపణం.	౧౩౩	సస్నానసోపదేశక్రమః.
౯౭	మాతులనుతోద్వాహవిషయః.	౧౩౪	అకురసస్నానకల్పం.
౯౮	వివాహవిషయములు.	౧౩౫	సస్నానసక్రమః.
౧౦౦	వరలక్షణం.		కుటీరకలహమాదకథనమ్.
౧౦౧	కన్యాదానకాలనిరూపణం.	౧౩౬	హంసధమాః.
౧౦౨	వివాహమధ్యేరజోదశనేకతత్వవిధిః.		పరమహంసధమాః.
౧౦౩	కన్యాదాతృనిరూపణం.	౨౩౭	దండాదీనాలక్షణమ్.
	బ్రాహ్మచివివాహభేదాః.		యత్యాక్ష్మికధమః.
౧౦౪	ఏకకాలశోభనద్యయనిషేధః.	౧౩౯	అసనాదీనాలక్షణమ్.
౧౦౫	యమకయోజ్యైకవ్యక్తికానివ్యనిరూపణం.	౧౪౦	చాతుర్మాస్యనిధానమ్.
	సీమంతతాతయోజ్యైకవ్యమాసవివాహనిషేధః.	౧౪౧	దిగంబరాదిలక్షణమ్.
౧౦౬	గురుశుక్రమాధ్యాదవివాహనిషేధః.	౧౪౩	జ్ఞానస్యైవమోక్షపాత్యత్వకథనమ్.
	వధూవృద్ధిపరితా.		శోచవిధిః.
౧౦౭	కన్యాదానకాలనియముక్తమః.	౧౪౪	దంతభావనవిధిః.
	జ్ఞాపాననారంభకాలః.	౧౪౫	విష్ణాదిపూజాక్రమః.
౧౦౮	ఆధివేదనప్రకరణం.		భిక్షాచర్యావిధిః.
౧౦౯	అర్చనావివాహవిధిః.	౧౪౬	భిక్షాక్రమః.
	ద్వితీయవివాహకాలః.		జుహుకరణం.
	పరివేదనం.	౧౪౭	కల్యాణసంకల్పాంతరంగినిషేధః.
	ఉన్నతాదీనాంవివాహనిరాకరణం.	౧౪౮	భిక్షాపాత్రనియమః.
	పుత్రాదీనాంధమనిరూపణం.		కల్యాణపాత్రభోజననిషేధః.
	పుత్రాదీనాంధమనిరూపణం.	౧౪౯	పునశ్చాతుర్మాస్యవిధిః.
	పుత్రాదీనాంధమనిరూపణం.	౧౫౦	ప్రాణాయామవిధిః.
	పుత్రాదీనాంధమనిరూపణం.	౧౫౧	యత్యాక్ష్మికధమాః.
	పుత్రాదీనాంధమనిరూపణం.		ప్రథమపరిచ్ఛేదపూర్తి.
	పుత్రాదీనాంధమనిరూపణం.		విద్యనాథపీఠీయ వజ్రాక్రమభివృద్ధికాండవిషయానుక్రమణికా.

శ్రీ క మ్మ.

శ్రీ గణేశాయనమః.

శ్రీ గురుభ్యోనమః.

సీతాలక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్న హనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీవైద్యనాథదీక్షితుఃప్రతిముక్తాఫలేశధర్మశాస్త్రీవర్ణాశ్రమకాండ ప్రారంభః.

—* ఇష్టదేవతా ప్రార్థనా. *

శ్లోకమ్ || ౧ || అంశేవిహారిణమనుక్షణమద్రిజాయాస్తంకేవలంకలభమద్భుతమాశ్రయమః | నిల్వంయపదబ
 హుభినిజసేవకానాంప్రత్యూహపుంజకబలైఃపరితోహమేతి || ౧ || పారావతీవిధిముఖావలిసాధన క్షేమాకాయావి
 హీనజనమానసరాజహంసీ | యోగీశ్వరైరపివిమృగ్యనిజస్వరూపావాగీశ్వరీదిశతుమేవచసాంసప్సుద్ధిః || ౩ || శరణం
 తముపైమిసాధుదేవంసదయంకంచనదేవతావిశేషమ్ | సహసాదరణాంబుజంయదీయం మునినైధుర్యనిరాసహేతు
 రాసీత్ || ౪ || శ్రీరామచంద్రచరణద్వయపద్మకోశాదాయాతుమేవపలమానసచంచరికః | ముక్తైర్వశీకరణదూణామ
 ఘాతాయదీయంగాత్రేమవిభృతికజోవిరజోవిహీనాః || ౫ || భవకోదండదశనంభవబంధవిమోచనమ్ | దశకంఠరి
 పుంబంజదశస్యందనందనమ్ || ౬ || వైద్యనాథాధ్వరీరామదాసోవాధూలవంశజః | స్త్రుతిముక్తాఫలంనామకురుతేసా
 రసంగ్రహమ్ || ౭ || ఉరువిస్తరధర్మశాస్త్రవాధేరుపలబ్ధంమహతాపరిశ్రమేణ | శ్రవణేషునిధీయతాంకిమనైగ్రిః
 స్త్రుతిముక్తాఫలమేకమేవసద్భిః || ౮ || క్వసువిశకలితంతుధర్మశాస్త్రంక్వచపునరాకలనేమమప్రవృత్తిః | సరళమతిహ
 షస్తధాపిసంతస్సతతమిదంమసాహసంసహంతామ్ ||

తెనుగుతాత్పర్యము. — శ్రీవైద్యనాథదీక్షితులనుండితులసకలధర్మశాస్త్రసారమును సంగ్రహించి లోకో
 పకారంబుగ స్త్రుతిముక్తాఫలంబును నీగ్రంథమును రచించుచు వానైనిర్విఘ్నముగ నది సమకూరుట కొరకు గ్రంథాదియం
 గు శిష్టసమృతంబగునిష్ఠదేవతానమస్కారరూపమంగళముంచేసి స్వవిషయమునుం బెలుపుచున్నారనుట. ... *

—* ధర్మప్రమాణమ్. *

తత్రాదౌధర్మప్రమాణానినిరూప్యంతే || తత్రమనుః || శ్లో || ౧ || వేదోఖలోధర్మమూలం స్త్రుతిశీలేచత
 ద్విదామ్ | ఆచారశ్చైవసాధూనామాత్మనస్తుష్టిరేవదేతి || టీక || వేదఖలిజాతావేకవచనం - ధర్మమూలం - ధర్మ
 గ్యప్రమాణం. సకేవలంవిధ్యాత్మకవేదోధర్మప్రమాణం. కింతుచంద్రాథవాదాత్మకఇత్యుక్తమఖలిఖతి - అథ
 యత్ర పృత్యుతోవేదోమోపలభ్యతే తత్రకథమిత్యతః క్తం - స్త్రుతిశీలేచతద్విదామితి - తద్విదాంచేదాథావిదాం -
 స్త్రుతిధర్మశాస్త్రీతిహంసపురాణాని. శీలంచ.ధర్మమూలంయత్సంభావనీయతాహేతురాత్మగుణసంపత్తీల్పిలం ||
 తమక్తంమహాభారతే || శ్లో || ౨ || తత్రత్రైమతథాకుర్యాద్వేనగ్నేఃసంసది శీలంసమాసేనైతత్తైకధితమరు
 నందనేతి || టీక || అశ్రోదాహరణంయధిష్ఠిరస్యయత్కరూపధారి ధర్మాత్వసోదరానాదరేణనకుల
 ద్విదామాచారశ్చైవధర్మమూలంధర్మనిమిత్తం - శౌచాచమనాదిలక్షణక్రియావిశేషఆచారః - సా
 ధామికాణాంఆత్మనస్తుష్టిఃమనసోరుచిః - సాచధర్మమూలం - ప్రమాణాంతరాగోచరత్వేనధర్మ
 తేవ్యథేషుయోధర్మత్వేన మనసోరోపతేనధర్మత్వత్వత్వః - యద్యప్యప్రత్యుతోవేదోమూల
 ర్మోపలభ్యతే - తథాపిమన్వానృతపలబ్ధవంతిఇత్యనుమీయంతే || యథాహపస్తంబః || సూ|| ౩ ||
 పాతాప్రయోగాదనుమీయతేఇతి || టీక || తథాచప్రత్యుతోవేదః తేషాంధర్మప్రమాణం -
 ధ్యాదికంధర్మప్రమాణమిత్యర్థః | యజ్ఞవల్క్యశ్చ || శ్లో || ౪ || త్రుతిస్త్రుతిస్సదాచారఃస్వస్యచ
 తత్తనః |

వైద్యనాథ దీక్షితయే నమః శ్రుతి ముక్తాభరే.

కృంకల్పజః కామోధమః మూలమిదం స్మృతమితి॥ టీక॥ సమ్యక్ కృంకల్పజః కామః శాస్త్రావిరుద్ధః- యథాస్వర్గ కామినా మయాజ్యోతిష్టోమః కథావ్యతిత్యాది॥ వ్యాసః॥ శ్లో॥ ౫॥ ధర్మః మూలం వేదమాహుగ్రీంధరాశిమకృత్రిమమ్॥ తద్విదాం స్మృతిశీలేదసాధ్యాచారం మనఃప్రియమితి॥ హరితః॥ ౬॥ వేదాః ప్రమాణం స్మృతయః ప్రమాణం ధర్మార్థాయ క్తం వచనం ప్రమాణమ్॥ యస్య ప్రమాణం సభవేత్ప్రమాణం క సస్య కుర్యాద్వచనం ప్రమాణమితి॥ ఆపస్తంబః॥ సూ॥ ౭॥ ధర్మః జ్ఞానమయః ప్రమాణం వేదాశ్చేతి॥ గౌతమః॥ సూ॥ ౮॥ వేదో ధర్మః మూలం తద్విదాంచ స్మృతిశీలేతి॥ వా॥ తేన నిత్యనిదోష వేదమూలత్వాదుపనయానాది రేవధర్మః - న శాక్యాదికల్పితాగమమూలకం వైశ్యవందనకేశోల్లంఘనాద యతితి॥ ఇతి ధర్మః ప్రమాణమ్.

తే. — తా॥ ఈ గ్రంథకథలు తాము జెప్పనట్టి ధర్మశాస్త్రమునం దెల్లరకుంబ్రవతిఁ జనించుటకై మంగళాచరణానంతరమందు ధర్మశాస్త్రరూపమును సప్రమాణముగఁ గూపించి వ్యవస్థ జేయుచున్నారు ఋగాదిసకల వేదంబులును వాని యధఁగంబులెఱింగి యున్నవన్నాది మహాభూలచే ప్రణీతంబులైన ధర్మశాస్త్రీహింసపురాణంబులును అట్టివారియచా రశీలంబులును మఱియుం బరమధామికోత్తములగువారి వచనంబులును ధర్మమూలంబులగును వ్యాసాపస్తంబ యాజ్ఞవల్క్యహరిత గౌతములచే జెప్పబడి యున్నదనియు నిట్లుండుటంబట్టి దీనిచే నిత్య నిదోష వేదమూలకంబులగు నుపనయనశాచాచమనాదుల నేధర్మః మూలనియెఱుంగవలయుం గాని తదన్యంబులగు శాక్యాదికల్పితాగమమూలకంబులైన నవైత్యవందనాదులనట్టియనియెఱుంగవలదనియుం జెప్పరనుట.

—* అథ స్మృతే ప్రామాణ్యమ్. *

తత్ర శృంభః॥ సూ॥ ౧॥ తత్ర వేదమూలాః స్మృతయశ్చితి॥ మరీచిః॥ శ్లో॥ ౨॥ దుర్బోధావేదికాశ్శబ్దాః ప్ర కీర్ణాత్వాచ్చయేఖిలాః॥ తత్రైతవీదవృష్టాధాన్ స్మృతితత్రైప్రతిష్ఠితాశ్చితి॥ మనుః॥ ౩॥ శ్రుతిం పశ్యంతి మనయః స్మ రంతి తతథా స్మృతిమ్॥ తస్మాత్ప్రమాణముభయం ప్రమాణైః ప్రమితం భవేత్॥ ౪॥ యోవమన్యేత తేతూభహియశాస్త్రా శ్రయాన్తరః ససాధుభిః హిషార్కైర్నాస్తికో వేదనిందకశ్చితి॥ హరితః॥ శ్లో॥ ౫॥ నయస్య వేదానచ ధర్మశాస్త్రం నవృద్ధవాక్యం హి భవేత్ప్రమాణమ్॥ సోఽధర్మః కృద్వృష్టహతౌ దురాత్మా నాత్మాపితస్యేహ భవేత్ప్రమాణమితి॥ దేవలః॥ శ్లో॥ ౬॥ మన్వాదయః ప్రయోక్తారోధర్మశాస్త్రస్య కీర్ణతాః తత్రైయుక్తప్రయోక్తారోగృహ్యకాంరా మ్తమంత్రతశ్చితి॥ అంగిరాః॥ శ్లో॥ ౭॥ ప్రమాణాని ప్రమాణజ్ఞైః పరిపాల్యాని యత్నతః॥ సీదంతి హి ప్రమాణాని ప్ర మాణైరవ్యవస్థితైః॥ ఇతి స్మృతి ప్రామాణ్యమ్॥

తే. — తా॥ పిమ్మట స్మృతులకు ప్రమాణంబులను దాహరించుచున్నారు- వేదములు స్మృతులకు ప్రమాణంబులని శంఖులును అఖిలవైదిక శబ్ద-బులుదుర్బోధంబులై వెచ్చల్లిబడినట్లుండుటంజేసి వాని యథఁగంబులే స్మృతులుగారచి యింపబడియున్నదనిమరీచియు మునులు వేదములంజూచి స్మృతులను స్మరించిరిగాన శ్రుతిస్మృతులు రెండును ప్రమాణం బులై యుండ గానెవ్వరు హేయశాస్త్రములనాశ్రయించి యాశ్రుతిస్మృతులనవమానింతురో అట్టివారు సజ్జనులచే విమ వందగినవారనిమనువును- వీడుషచిత్తుః కీ వేదశాస్త్రములు వృద్ధవాక్యంబులును ప్రమాణంబులు కావో యట్టివానిందనివి నొందించుటకుం బరమాశ్చయంజాలదుగాన వానింబరిత్యజింపవలయుననిహరితులును- ధర్మశాస్త్రకథలు మన్వాదులు-తత్ప్రైయుక్తాథఁగంబుల ననుసరించి మంత్రములతో బ్రయోగంబులు రచించినవారు గృహ్యకారులు-కావునని రెం డును సప్రమాణములని దేవలులును-ప్రమాణములు దప్పిపోకయుండునట్లు ప్రమాణజ్ఞులచే యత్నముతో పరిపాలింప బడవలయునని అంగిరస్సును చెప్పియున్నారు కావున వేదసారంబులగు స్మృతులు వేదములవంటివేయని యెఱుంగవలయు నని ప్రమాణీకరించిరనుట.

—* అథ ధర్మనిరూపణమ్. *

౧॥ వాక్-ధర్మః జన్మోభ్యుదయని శ్రేయసహితం పూర్వాఖ్య అత్మగుణోధర్మః ఇతి హరదత్తః॥ తత్రైమనుః॥ శ్లో॥ ౨॥ విద్యన్నిస్సేవితస్సద్భిర్నిత్యమద్వైషరాగిభిః॥ హృదయేనాభ్యనుజ్ఞాతోయస్తంధర్మః పవ్యవస్యతశ్చితి॥ టీ॥ విద్య ద్విః వేదార్థవిద్విః-అద్వైషరాగిభిః సద్భిః ధర్మోపత్యం సేవితః-ధర్మః త్వేన నిత్యమితి॥ సశోక మోహాది నాకదా చిత్తేన చిన్నిమి తేన-కించ- హృదయేనాభ్యనుజ్ఞాతః-ఇదమేవ శ్రేయశ్చితి॥ సాస్వరస్యయు తైన హృదయేన సీక్ష్మతః. ఏవం భగూతోయోధాస్తంధర్మః పవ్యవస్యత-హేమహర్షయోనిశ్చిను రేత్యథః॥ సువ ॥ శ్లో॥ ౩॥ ఆచారః సద్ధర్మోద

మఃశుక్రస్యాతపవచతస్మాదప్సింప్రయేయైనిత్యంస్యాదాన్యవాద్విజఇతి॥ టీ॥ శ్రయేశ్రోతస్యాతా
 చారేష్యత్యథః॥యాజ్ఞవల్క్యుః॥శ్లో॥౪॥ దేశఃకాలఉపాయోభద్రవ్యంశ్రీధానమన్యవమ్ । పాత్రేప్రదీయతేయత్ర
 తస్కలంధమలక్షణమితి॥ టీ॥ దేశఃకురుక్షేత్రాదిః కాలఉపరాగాదిః ఉపాయశ్శాస్త్రోక్తఇతికతవ్యతాకలాపః-ద్ర
 వ్యంగవ్యాది-త్రద్ధాతస్సక్యబుద్ధిః-తదన్వితంయథాభవతితథాపాత్రేప్రదీయతేయత్రద్ధమన్యోత్పాదకం-కీమేతావ
 దేవధర్మన్యోత్పాదకంనేత్యాహసకలమితి-అన్యదపియాగాది-తత్సకలంధమన్యకారణంవిశ్వామిత్రః॥ శ్లో॥ ౫॥ య
 మార్యాఃక్రియమాణంహిశంసంత్యాగమవేదినః|సధర్మోయంవిగహాంతేతమధుంప్రవక్షతఇతి॥వ్యాసః॥సత్యం
 దమస్తపశ్శౌచంసంతోషోహిహిక్షమాజంశమోదయాధ్యానమేవధర్మస్సనాతనఇతి॥బృహస్పతిః॥౮॥ జ్ఞా
 నంయజ్ఞస్తతాంపూజావేదధారణమాజంశమ్|ఏవధర్మంపరోజ్ఞేయఃఫలవాప్యేత్యేచేహచ॥భోగేవ్వసక్తిస్సత
 తంత్రైవాత్పవలోకనమ్ । శ్రేయఃపరంమనుష్యాణాంప్రాహంపంచశిఖోమునిరితి ॥ అపరంధర్మమాహయాజ్ఞవ
 ల్క్యుః॥ ౯॥ ఇత్యచారదమాహింసాదానస్వాధ్యాయకమణామ్ । అయంశుపరమోధర్మోయద్యోగేనాశ్చదర్శనమి
 తి॥ టీ॥యోగేనచిత్రవృత్తినిరోధేన॥అపస్తంబః॥౧౦॥ సూ॥ నధర్మాధర్మైచరతలచంస్యఇతి నదేవానంధర్మానపిత
 రభిత్వావత్తేయంధర్మోయంధర్మఇతియత్త్వార్యాః క్రియమాణంప్రశంసంతి సధర్మోయద్గహాంతేసోధర్మఃఇతి॥
 టీ॥అపమితిశాందసరూపంతవామిత్యర్థః - యదిహిధర్మాధర్మైవిగ్రహవంతేఅవాన్యఇతిబు)వాణోచరేతాంయది
 వాదేవాదయఃప్రకృష్టజ్ఞానాబు)యఃఇమాధర్మాధర్మైఇతి-తదోపబిష్టస్యాస్తదభావాచ్ఛిష్టాయశ్చశంసంతిసధ
 మః-యద్గహాంతేసోధర్మఃఇత్యర్థః ఇతిధర్మఃరూపణమ్- ...

తెనుగుతాత్పర్యము. — ధర్మనిరూపణముజేయుచున్నారు. వాక్య మజన్యతైఅభ్యుదయ సీశ్రేయసహేతు
 నైఅపూర్వంబనిపేర్చింసంబడినఅత్త్యగుణమేధర్మమనిహరదత్తులును-రాగద్వేషంబులులేకవేదాద్ధంబులేటింగియున్న
 పెద్దలచేమంచినదియెల్లప్పుడెదియనుష్ఠింపబడుచున్నదోఅదియును ధర్మములైనఆచారశ్రోతస్తాత్పర్యములయందానట్లు
 దైనవాడెల్లప్పుడేర్తయగునుగాననవియునుధర్మంబనిమనువునుజన్మంబులుచేయుటయుదేశకాలపాత్రాదులేటింగిదా
 నముచేయుటయుధర్మమనియాజ్ఞవల్క్యులును- తెలిసినపెద్దలేకాగ్యమునుశ్లాఘింపిప్రశంససేయుదురోఅదిధర్మము
 యుదేనినిందితురోఅదిఋధర్మమనియువిశ్వామిత్రులును నిజము-ఇంద్రియనిగ్రహము-కృత్రీచాంద్రాయణాదితపశ్శి
 ర్యయు-శౌచము-సంతోషము-లజ్జ-ఓర్పు-ఋజుభావము-ఆత్మజ్ఞానము-దయయు-ధ్యానముఇవిగిరియుండుటననాతన
 ధర్మమనివ్యాసులును జ్ఞానము యజ్ఞము-సత్పురుషసేవయు-వేదాధ్యయనము-ఋజుభావము విషయనుశిములయందను
 రక్షిండుగాకబ్రహ్మనిష్ఠుండైయుండుటయునైహికాముష్మికఫలప్రదంబులగునివిధర్మంబులనిబృహస్పతియు-యోగం
 బువలననాత్మదశకంబుచేయుచునిజ్యాచారదమాహింసాదానస్వాధ్యాయకమణులుగిరియు-డుటధర్మమనియా
 జ్ఞవల్క్యులును-ధర్మాధర్మ-బులుదేహంబులతోవచ్చియెదుటనిలిచినేసధర్మమునేసధర్మమనిచెప్పటలేదు ॥౬౬॥
 ప్రజ్ఞానవంతులైనగంధర్వులపితృదేవతలునుఇవిధర్మాధర్మములనిచెప్పరైకావునశిష్టలేకార్యమునుప్రశంసచేయు
 దురోఅదేధర్మమనియుదేనినిందితురోఅదియధర్మమనియుండెనిసికొనవలయుననిఅపస్తంబులునుశానసంబులచేసి
 రిగానధర్మస్వరూపమిట్టిదనియెటుంగవలయుననుట. ...

—* శిష్టలక్షణమ్. *

తత్రబోధాయనః॥సూ॥౧॥ శిష్టఃఖలువిగతమత్సరానిరహంకారాః కుంభీధాన్యాలలోలుపా డంభదర్పలోభ
 మోహాశ్రోధవర్జితాఇతి॥సప్తశ్లో॥౨॥ధర్మశాస్త్రరథాయాథావేదఖడ్గదాద్విజాః। క్రితాధ్యమపియంబూ)యున్న
 మఃపరమస్తృతఇతి॥ ఋజ్జవల్క్యుః॥౩॥చత్వారోవేదధర్మజ్ఞాఃపరిత్రైవిద్యమేవచ । సాబ్రూతేయంసధర్మస్యాన్య
 కోవాధ్యాన్యవిత్తమఇతి॥ టీ॥తిప్రీతిద్యాఅధీయాతేతిత్రైవిద్యాఃతేహంసమూహస్త్రైవిగ్నిమిత్యర్థః॥ పరాశర ॥శ్లో
 ౪॥చత్వారోవాత్రయోవాపియంబ్రాయుర్వేదపారగాః|సధర్మఃఇతివిజ్ఞేయోనేతరైస్తుసహస్రశిఇతి ॥ అపస్తంబ
 సూ॥ ౫॥ సర్వజనపదేష్వీకాంతసమాహితమార్యాణాంవృత్రంసమ్యగ్విసిత్తానాంవృద్ధానామాత్మవత్తామలోబుసా
 నామదాంధికానాంవృత్తసాదృశ్యంభజేతోభాలోకావభిజయితీతి॥ టీ॥వినయాదిగుణోపేతానామార్యాణాం సర్వజ
 నపదేషుయదేకాంతేనావృద్ధిరేణ సమాహితమనుష్ఠితంవృత్తమనుష్ఠానం- సమాతులసుతాపరిణయవత్క-తియ
 చిదయం-శివస్యత్తసాదృశ్యంభజేత-ఏవంకుర్వన్నుభాలోకావభిజయితీత్యర్థః. ...

తే—తా||సప్రమాణముగధర్మనిరూపణముచేసి తాదృశధర్మప్రపత్తులగుశిష్టులెట్టివారని ప్రశంసరాగా
వాంఛితములనిరూపించుచున్నారు||మహర్షియు అహంకారము చాపల్యము దంభము దర్పములభిమోహములుక్రో
ధము ఈగుణములు లేనివారును (గాఢ) లేక పెద్దబాసనిండుధాన్యముగలవారును వేదశాస్త్రములు తెలిసినవారును బ్రహ్మ
వేత్తలును శిష్టులనంబడువారనియు వీరుక్తి ధార్థముగ నైనను జెప్పవలసినములు పరమధర్మములు గాగ్రహింపనగుననియు ఇ
ట్టివిశిష్టశిష్టజనవృత్తసామ్యంబులంబొందువారు భయలోకంబులంబొందు పడుదరినియును బోధాయన యాజ్ఞవల్క్య
పరాశరాచార్యులు శాసించిరినిరూపించిరనుట.

— ౨ సర్వవర్ణానాం స్వస్వధర్మా నుష్ఠానే ఫలనిరూపణమ్ * —

సవప||సూ||౧||సర్వవర్ణానాం స్వస్వధర్మా నుష్ఠానే పరమపరిమితం సుఖంతతః పరివృత్తైకమేవ ఫలశేషేణ జాతిం
రూపం వర్ణంబులం మేధాం ప్రజ్ఞాం ద్రవ్యాణి సమానా నుష్ఠానమితి ప్రతిపద్యతే తచ్చక్రవదభయోలోకయోః సుఖవివవ
తత ఇతి అస్మార్థం||సర్వే సాంవర్ణానాం వర్ణాశ్రయ క్తరమా నుష్ఠానే పరమపరిమితము తగ్గుప్రవృత్తియ్యం
సుఖం స్వగాఢ్యం భవతి-నకేవలమేతావన్నాత్రం - కింతహితతః పరివృత్తే ప్రసజన్తే నికర్తృశేషేణ భుక్తాం శేనాభి
జాత్యాదీని ప్రతిపద్యతే - తస్మాత్ చక్రవదభయోలోకయోః ఇహ చాముత్రపసుఖ ఎవవతే తేన జాతు దిద్దుఃఖ ఇతి||
తైత్తిరీయకోపనిషదీశ్వరీయతే||శు||౨||ధర్మః ఇతి ధర్మేణ సర్వమిదం పరిగృహీతం ధర్మా న్నాత్రిదశ్చరంతస్యాధర్మే
రమంత ఇతి||టీ||ధర్మో నామ నిత్యమైవ చైతత్తత్తత్తద్వపకమే- తేన ధర్మేణ సర్వమాధ్యాత్మికాదిభేదభిన్నమిదం జగత్పరి
గృహీతం శ్చింతం-తస్మాద్ధర్మాత్పరం దుష్పరం నాస్తి-తైదితై ముముక్షుభిః శ్రేయోర్నిభిశ్చ ధర్మమేవ తతః స్వః- తస్మాద్ధ
ర్మే రమంత ఇతి||త-తైశ్చ ప్రసజన్తీయతే||శు||౩||ధర్మో విశ్వస్య జగతః ప్రతిష్ఠాలోకే ధర్మస్థం ప్రజాతీ పనర్వంజిత్యై
కాపాపమపనదధిధర్మే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాద్ధర్మం పరమం వనంతి||అయమర్థః||ధర్మః పూర్వోక్తః విశ్వస్య జగతః ప
రిష్ఠా ప్రతిష్ఠిత్యనేన తి ప్రతిష్ఠా శ్రోతస్మాద్ధర్మభిః సమ ప్రసజన్తీయత ఇత్యర్థః - లోకే ధర్మస్థమతి శయేన భిత్తా
నుష్ఠా తారం ప్రజాభిధర్మా వాప్రగ్ధ - ధర్మో వకరణార్థం వా ఉపసర్పన్తి ఉపగచ్ఛన్తి-ధర్మేణ విహితకరణేన ప్రతిష్ఠితే
వననిమిత్తం పాపమవనుదతి ధర్మే సర్వ ప్రతిష్ఠితం-ఇతరథాచాధితంస్యాల-తస్మాద్ధర్మం పరమం వదన్తి ధర్మవిద ఇతి||చన్ద్రి
కాయా||శ్లో||౪||వర్ణత్యమేకమాశ్రిత్య యోజన్తస్స-ప్రవర్తతే||వర్ణధర్మస్స ఉక్తస్య యథోపనయనం కిల||౫||తదైవాశ్రమ
నూశ్రిత్య అధికారః ప్రవర్తతే||సవవాశ్రిమధర్మస్యాన్నియోదండాదికోయధా||౬||వర్ణత్యమాశ్రమత్యం వయోధిశ్చ
ప్రవర్తతే||సవర్ణాశ్రమధర్మస్తయథామాజీతుషేతుషేతి||మనః||శ్లో||౭||ధర్మం శివైస్స చినుయాద్వర్తకమివ వర్తికా| ప
రిలోకసహాయార్థం సర్వభూతాన్యపీడయ||౮||నాముత్రహి సహాయార్థం పితామాతాచ తిష్ఠతః| నపుత్రదారానజ్ఞాతి
ధర్మస్తీవృత్తిశేవల||౯||ఎకః ప్రసూయతే జన్తురేకేవ ప్రసియతే|ఎకో న భుక్తౌ-సుకృతమేకేవ చదుష్కృతమ్||౧౦||మృ
తశ్చ శరీరముత్సృజ్య క్యావ్యలోప్తసమంతీతా|విముఖా బాంధవాయాంతిధర్మస్తమనుగచ్ఛతి||౧౧||తస్మాద్ధర్మం సహాయార్థం
త్యంసంచినుయాచ్ఛన్తే||ధర్మేగాహి సహాయేన తమ స్తరతిమమ-రమ్||౧౨||ధర్మప్రధానం పురుషం తపసా వీతకల్మషమ్|
పరలోకః ప్రయాత్యాశుభాన్యస్తంభేశరీరిమ్||౧౩||శ్రుతిప్రత్యుత్పత్తితం కుర్వన్ నిబద్ధః శ్వేముకర్తను|ధర్మమూలం నిషే
వేన స వాచారమతం ద్రిత ఇతి||టీ||ధర్మస్య మూలం ధర్మమూలమ్||

తే—తా||వర్ణాశ్రమధర్మా నుష్ఠానములకు ఫలనిరూపణము చేయుచున్నారు|| బ్రాహ్మణాదివర్ణచతుష్టయము
లవారును బ్రహ్మచర్యాచార్యశ్రమములయందు వారివారికిఁగిట్టితములగు ధర్మంబులను విడువక స్వస్వధర్మానుసారముగ నడు
చుకొనుచువచ్చి లేనియట్టివారికి విహికాముష్మికసమస్తసుఖంబులబ్బుననియు మరియు పునర్జన్మమునందును ఆకర్మశేష
ములేతనేయాభిజాత్యుదలంబొందువరకు యును ధర్మము సర్వజనోత్తారకంబని తైత్తిరీయకోపనిషత్తునందును జెప్పంబ
డియున్నందున ధర్మమదపురాదాయు ధర్మమవలన సకలార్థములు సిద్ధించుచున్నవనియైనా పస్తంబులు నెలవిచ్చిరికా
పునపరలోకసహాయార్థము సర్వభూతములను పీడింపక మెల్లమెల్లగా ధర్మమార్జింపవలయుననియుం దాను పరలోకమున
కుంబోపునప్పుడు తన వెంటధర్మ మొకటిదక్క- మాతృపితృపుత్రదారాదులు వెంటరారనియు జంతువు తానొక్క-దెబ్బటి
యొక-దెబ్బటిబొందిసుకృతదుష్కృతంబులం దానుక-దేయసుభవింతుచుండుం గావున శ్రుతిస్మృత్యుక్తంబులగు స్వస్వ
సహోచితకర్మములయందు మానవుడు బుద్ధుడై ధర్మమూలమైన సవాచారమును సేసింతుచుండవలయునని చంద్రిక
యందును బ్రతిపాదించుబడియున్నది కావున యత్నముతో ధర్మమార్జింపందగునని వివరింపిరనుట.

—* ఆచారప్రశంసా. *

ధర్మశాస్త్రాచారాధీనత్వాత్ ॥ ౧౮ ॥ సపవన్ ॥ ఏవమాచరతోద్భవ్యా ధర్మశ్శ్రమసయోగరిమ్ | సర్వ
స్వతపసోమాల మాచారంజగృహఃపరమ్ ॥ ౧ ॥ ఆచారాత్ప్రద్యతో విప్రోనవేదఫలమశ్నుతే | ఆచారేణతుసం
యుక్తస్సంపూర్ణఃఫలభాక్ స్మృతః ॥ ౨ ॥ ఆచారాల్లభ్యతేహ్యయరాచారాద్విప్రీతాఃప్రజాః | ఆచారాద్ధనమక్షయ్య
మాచారోహ్యుత్త్యుత్తమమ్ ॥ ౩ ॥ దురాచారోహిపురుషోలోకభవతినిందితః | దుఃఖభాగీచసతతం వ్యాధిలోబ్ధ
యురేవచ ॥ ౪ ॥ సర్వలక్షణహీనోపిసముదాచారవాఙ్మదిజః | శ్రద్ధహనోసమాయశ్చతంవమాణిజీవతి ॥ ౫ ॥ వసిష్ఠః ॥
ఆచారహీనసంపునంతివేదాయశ్శవ్యధీతాస్సహషడ్ధిరంతైః | ఛందాంస్యేనమ్మశ్యుకాలెత్సజంతిసిదంతకుంతాథవ
జాతపతాః ॥ ౬ ॥ కఫాలస్థంభాతోయంశ్యదుగ్రీతచయథావయః | దుష్టంస్యాత్ ఫానదోషేణవృత్తిహీనేతథా
శ్చుతమ్ ॥ ౭ ॥ బ్రాహ్మణశ్శత్రుదేహిణాయంనోపధోగాయకల్పతే | ఇహాన్యాయమహతేప్రేత్యానంతసుఖాయ
చేతి ॥ ౮ ॥ పరాశరః ॥ చతుర్థామపివర్ణానామాచారోధర్మపాలకః | ఆచారభగ్నిష్టదేసనాంభవేద్ధర్మఃప
రాజ్ముఖితి ॥ ౯ ॥ వా ॥ శిష్టానామభిమతోదయాదాక్షిణ్యాదియక్తోవృద్ధివిశేషఆచారఇతి ॥ మాధవీయే ॥ ౧౦ ॥ బృ
హస్పతిః ॥ శౌర్యవీర్యాశేరహితస్తసోజ్ఞానవివజితః | ఆచారహీనఃపుత్రస్తునూత్నుచ్ఛారసమస్తృతః ॥ టీక ॥ శౌ
ర్యాదిరహితఃక్షత్రియపుత్రః-అథశరహితోవ్రేశ్యపుత్రః-తపోజ్ఞానాచారరహితఃబ్రాహ్మణపుత్రఇతివేకః ॥ ౧౧ ॥ భ
గవాన్ ॥ వర్ణానామాశ్రమాణాంచయామర్యాదామయాశ్చతా | తాయేసమనువతం తేప్రసాదస్తేషుసంభ
వేత్ ॥ ౧౨ ॥ ఆశ్వమేధి ॥ శ్రుతిస్తృతిమమైమాజ్ఞాయస్తాముల్లంఘ్యవతతే | ఆజ్ఞాచ్ఛేదీమమదోహీమధృ
క్తపినవైష్ణవః ॥ స్మృత్యంతరే ॥ ౧౩ ॥ శ్లో ॥ యథేతుషేతోస్సలిలంసిషేవితంత్యరానివర్ణీరపిచప్రసంవతి | ఏవసరో
ధర్మపథేనవతయన్యశ్శక్యామాంశ్యవసూసోశ్నుతే ॥ ౧౪ ॥ నారదః ॥ ధిగ్జ్ఞాచారరహితంజన్మధిజ్ఞానవజ్జీ
తమ్ | తూదీపిద్యశ్యతేవత్తంబ్రాహ్మణేనతుద్యశ్యతే ॥ ౧౫ ॥ తూద్రోపిబ్రాహ్మణోజ్ఞేయోబ్రాహ్మణశ్శూద్రపివసః |
హరభక్తిపరోవాపిహరిధ్యానపరోపివా ॥ ౧౬ ॥ భగిష్టోయస్తాశ్రమాచారాత్పతినోభిధీయతే ॥ ౧౭ ॥ వేదోవాహరి
భక్తిర్యాభక్తిర్యాపిమహేశ్వరే | స్వాచారాత్పతంతూభంసపునాతిద్విజోత్తమమ్ ॥ ౧౮ ॥ పుణ్యక్షేత్రాభిగమనంపు
ణ్యతీధానిషేవణమ్ | యజ్ఞోవావిధిబ్రహ్మకత్యక్తాచారంసరక్షతి ॥ ౧౯ ॥ ఆచారాత్ప్రత్యేస్సగ్గమాచారా
త్ప్రత్యేషుభమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఆచారాత్ప్రత్యేమోక్షమాచారాత్ప్రసంసీధ్యతి ॥ ౨౧ ॥ మహాభారతే అనుశాసనికే ॥ ఆ
చారాల్లభ్యతేచాయరాచారాల్లభ్యతేశ్రియమ్ | ఆచారాల్లభ్యతేకీర్తింపురుషఃప్రేత్యచేవచ ॥ ౨౨ ॥ యేనాస్తీకానిష్క్రి
యాశ్చగురుశాస్త్రాశ్రిలంఘినః | అధర్మజ్ఞాదురాచారాస్తేభవంతిగతాయుషఇతి ॥ ౨౩ ॥ పారిజాతే ॥ సదాచారేణ
దేవత్వమృషిత్యంచతథైవచ | ప్రాప్నువంతికుయోనిత్వంమనుష్యాస్తద్విపర్యయఇతి ॥ ౨౪ ॥ ఇత్యాచారలక్షణమ్. *

తెనుగు—తా ॥ ఆచారమువల్లనరుణి నాయురారోగ్యశ్వర్యాభివృద్ధియు దేవత్వమునుగల్గననాచారమువల్లనా
యుఃక్షయమునుకున్పితజన్మముగల్గునుకాబట్టిబుద్ధిమంతుడైనపురుషుడాచారవంతుడైయుండవలయుననుట.

—* సదాచారలక్షణమ్. *

విష్ణుపురాణే ॥ సదాచారవతాంపుంసాం జితేలోకాపుభావపి | సాధవఃక్షీణదోషాస్సుస్వచ్ఛబ్జస్సాధు
వాచకః ॥ ౧ ॥ తేహమాచరణంయత్సదాచారస్సక్షిచ్యతఇతి ॥ ౧౪ ॥ సంసారమంజర్యాం ॥ యస్మిన్దేశే
యఆచారఃపారంపర్యక్రమాగతఃశ్రుతిస్తృతివిరోధేనసదాచారస్సక్షిచ్యతే ॥ ౧౫ ॥ మనుః ॥ ధర్మవృత్తిక్రమోద్భవో
మహతాంసాహసంతథా | తదస్మిత్స్యప్రయుంజానస్సంసీదత్యవరోఽబలః ॥ ౩ ॥ తేజోమయానిపూర్వేషాంశరీరాణీంద్రి
యాణిచిదోమైస్తేసోపలిప్యంతేపద్మపత్రమివాంభసా ॥ ౪ ॥ వా ॥ కతకభరద్వాజావనోన్యసంవ్యత్యస్యభార్యేజగ్ముః-
వసిష్ఠశృంధాలీమక్షుదాలీంప్రజాపతిశ్చస్వాంమహితరమిత్యాదిధర్మవృత్తిక్రమోద్భవః-జామదగ్న్యనరామేగపితృ
వచనాదవిచారేణమాతుశ్శిరశ్శిన్నమిత్యాదిసాహసంధృష్టం - తదస్మిత్స్యప్రయుంజానః - తదితినపుంసకమనపుంసక
నైకవచ్చాన్యరరస్యామిత్యేకశేషపికవద్భావశ్చ - తంవృత్తికమంతచ్చ సాహసమస్మిత్స్యద్భవ్యాస్వయమపి తథాప్ర
యుంజానః- అవరః ఇదానింభః - అబలఃదుబళః - సంసీదతిప్రత్యవైతి - తేషామపికింరోషః - నేత్యాహతేజోమ
యానీతి ॥ ౧౬ ॥ తద్వత్ప్రేక్షికాసాలమగ్నోజీతంప్రకూయేత ఏవగంహఃస్యసర్వేషాంప్రాప్నోతిప్రమాదంత్యతిశుభే ॥
౨ ॥ అజ్ఞానస్తంభః | సాహస్యోద్భవధర్మవృత్తిక్రమస్సాహసంచపూర్వేషాంతేషాంజేజోవిశేషేగ్రత్యవాయోనవిద్యతే

శ్లో॥ ౧ ॥ అత్రోదాహరణమాహాసవీవ॥ ఉదితేనుదితేచైవసమయావిషితేతథా॥ సర్వధావతఃతేయజ్ఞాత్రియంవైదికి శుశ్రీః॥ ౨ ॥ టీ॥సమయావిషితే ఉదితానుదితశ్చశ్లోకః॥ అయంచయథాకల్పసూత్రంచ్యవస్థితవికల్పః॥ ౩ ॥ తథాచ సుమంతుః॥ శ్లో॥ యత్రశాస్త్రగతిర్నిన్నాసర్వకర్మసుభారత॥ ఉదితేనుదితేచైవహింసాభేదోయథాభవేత్॥ ౪ ॥ తస్మిన్కులక్రమాయాతమాచారంచాచరేద్విజః॥ సగరియాన్తహాబాహుసర్వశాస్త్రాదితాదపీతి॥ ౫ ॥ మనుః॥ యే నాస్యపితరోయాతాయేనయాతాఃపితామహాః॥ తేనయాత్సతాంమార్గంతేనగచ్ఛత్రివిక్యతే॥ ౬ ॥ టీ॥ స్మృత్యాదిదైవ్యధేవికల్పవేదప్రవృత్తయః॥ ౭ ॥ తథాచగౌతమః॥ సూ॥ తుల్యబలవిరోధేవికల్పకతి॥౮॥ టీ॥ తుల్యబలయోః శుశ్రీఃస్మృత్యోశ్చవిరోధేవికల్పశ్చశ్లోకః॥౯॥ లోకాక్షిః శుశ్రీఃస్మృతివిరోధేతుశ్చుతిచేవగరియసి॥ అవిరోధేయదా కార్యంస్తాతః॥వైదికవత్తదా॥ ౧౦॥ టీ॥ విరోధాధికరణన్యామోత్రానుగ్రాహోద్రష్టవ్యః॥ తథాహి॥ అన్యథేమ హావేద్యాంసహానుమకస్యమంటసస్యమధ్యేకాచిదుయః॥బరశాఖాస్తంభశ్చేవననిఖాతాభవతి॥తామద్విశ్వకత్త్రవేష్టనం స్మర్యతే॥ బేదుంబరిసర్వావేష్టయితవ్యేతి॥తత్రసంశయః॥ఏవాస్త్యైతేప్రమాణంనవేతి॥తత్రాష్టకాఃకతకవాగ్నిత్యాదిస్త్యైతేమాణవేదానుమాపకశ్చేనయథాప్రామాణ్యంతదైవసర్వవేష్టనస్మృతిప్రామాణ్యమితిపూర్వపక్షః॥-బేదుంబరింస్మృత్యైవగ్రాహేదిత్యత్యశ్చశుశ్రీః॥ సృశోవిధీయతేనచాసాగర్హవేష్టనేనఉపపద్యతే॥ తథాచసర్వవేష్టన స్మృతిమూలభూతవేదానుమానస్యత్రత్యక్షశుశ్రీతివిరుద్ధస్యకాలాశ్చయపదిష్టవేష్టననిమూలాసర్వవేష్టనస్మృతిరప్రమాణమితిస్థాంతః॥ ౧౧॥ సులగహి॥ శ్లో॥ శ్రుశ్చస్మృతిపురాణేషువిధిషుపరస్పరమ్॥ పూర్వంపూర్వంబలియస్సాదితిన్యాయవిరోధిదుః॥ ౧౨॥ చతుర్వింశతిమతే॥ స్మృతేర్వేదవిరోధేపరిత్యాగోఽథాభవేత్॥ తథైవతాకి కలవాక్యంస్త్యైవబాధాపురిత్యజేత్॥ ౧౩ ॥ వ్యాసః॥ ధర్మంయోదాభతైధర్మఃస్ససధర్మఃకదాచన॥ అవిరోధేతుయోధర్మఃసధర్మఃస్సద్భిరుచ్యతే॥ ౧౪ ॥ తస్మాద్విరోధేకర్మగ్యశ్శిశ్యగురులాభువమ్॥ తయోర్భూయస్తనువిద్యాకరుర్వాధర్మః॥నిర్ణయమ్॥ ౧౫॥వా॥ ఎవంశ్రుతిస్త్యైత్యచారయోర్విరోధేశుశ్రీర్బలియసి॥ ౧౬॥ శ్రుతిస్త్యైతధర్మావిహితోధర్మః॥ తదలాభేష్టాచారఃప్రమాణమితివసిష్టస్మరణాత్॥ ౧౭ ॥ సదాచారస్త్యైవధ్యేతుయస్త్విదేశేయస్త్వికాలేయస్త్వికపురుషేరాగద్వేషరహితస్యస్యశిష్టత్వాతీతయబ్ధిః॥ తాదృశస్యాచారోముఖ్యత్వేన గ్రాహ్యః॥ ౧౮॥ ఎతదేవాభిప్రేత్యగురోశ్శిష్యానుశాసనేతైత్రియాస్సమామనంతి॥ శ్రుతి॥ అధయదితేకర్మవిచికిత్సావాప్యత్రవిచికిత్సావాస్యాత్-యేతత్రబ్రాహ్మణాస్సంమర్శిరః॥ యుక్తాఆయుక్తః॥ అలూతాధర్మకామాస్సృగ్భిః॥ యథాతేత్రవతేకః॥ తథాత్రవతేకథాశ్చః॥ టీ॥సంస్సనః॥ యుక్తకుశలాః॥ యుక్తాశ్శాస్త్రతత్పరాః॥ ఆయుక్తః॥ తదగ్రానుశాసనరతాః॥ అలూతాఃక్రొధాదివర్జితాః॥ ధర్మకామాః॥ జీవన్ముక్తవత్సర్వశౌచాసేవ్యమకర్ష్యాణాః॥ ఉత్తరీత్యాకస్యచిచ్ఛిష్టాచారవిశేషస్యముఖ్యత్వేనశ్చవిరోధాణోభవిష్యతి॥ నతుసర్వధేవానాచారః॥ ఎవంచనవికామేవతైత్రియశాఖామధ్యేభోధాయనావసంబంధితేభేదేనపరస్పరవిరుద్ధమనుశాసనమాచరతా॥ ముఖ్యయవిధానాం పురుషాణాంస్యస్యపురుషవారంశర్యక్రమాగతవివాచారోముఖ్యః॥ కదాచిత్తదసంభవేమతాతరేకాశ్చనస్థానమేవశ్రేయః॥ నతుసర్వధాతల్లోహాయుక్తః॥ ఇతిశ్రుతిస్త్యైత్యాదీనాంబలాబలసంపాదం॥ *

తే—తా॥ శ్రుతిస్త్యైతపురాణాదులకథమకవిషయమైభేదముగలిగినప్పుడు అన్నిటికంటె శ్రుతివాక్యము ప్రమాణము దానికి వెనుక స్మృతివాక్యము దానికిపిమ్మట పురాణాదులుప్రమాణంబులనియుసకలార్థములను గ్రహించినిర్ణయించినదుమకొనుటకతక్షిలేనవాడుతమసూత్రకారులుచెప్పినట్లునుష్ఠింపవలయుననియుఅదియుదొరకనప్పుడుయేమతథ్యులుచెప్పినధర్మమైననునదుపవలయుంగాని ఆచారలోపమెప్పుడుచేయకూడదనుట. *

—శ్లోకాధిష్టానానికర్తవ్యనిరూపణం—

౧॥ పరాశరః॥ కల్పేకల్పేక్షయోత్పత్త్యాబ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః॥ శ్రుతిస్త్యైవసమాచారనిర్ణేతారశ్చ సర్వదా॥ టీ॥ త్మయసహితాఉత్పత్తిః త్మయోత్పత్తిః తయోపలక్షితాభవంతి॥ కల్పేకల్పేమహాకల్పేఅవాంతరకల్పేచబ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః మహాకల్పవసానేక్షియంతే॥ మహాకల్పదౌఉత్పద్యంతే॥ ఎవమవాంశరకల్పవసానేప్రారంభేచస్త్యైవగ్రీవాంసితేతారోమన్వాదయః॥ తయోత్పత్త్యా ఉపలభ్యంతే॥ చకారేణానుక్రియధర్మఃస్యస్మచ్చియతే॥ సర్వజ్యేష్ఠసేనస్మప్తిసంహారప్రవాహస్యావాదిత్యవనంతత్వంచదగ్నిశ్మసవీవ॥ ౨॥ శ్లో॥ నకశ్చిద్యదతాచవేదంశ్రుతిత్వచతుర్ముఖః॥ తదైవధర్మకస్తరతిమసంకల్పంతరేంతరే॥ మహాకల్పేచతుర్ముఖ

ఖంపమేశ్వరేణద త్తంవేదం శ్రుత్వాతత్ర వివేకిణా న్యథాత్రమాదిధర్మశ్చైతిగ్రంథకూపేనోపనిబధ్నాతి
తథైవస్వామింభువోమనుప్రత్యవాంతరకల్పంచేదో క్షధర్మాగ్రధ్వాతిమనుగ్రహణేనాత్రివిష్ట్యాదయఉపలక్ష్యంతే॥
మన్వాదీనాహయాజ్ఞవల్క్యుః॥ ౩॥ శ్లో॥ మన్వతివిష్టుహారితయాజ్ఞవల్క్యుశనాంగిరాః॥యచాప స్తంబనందరాః
కాత్యాయనబృహస్పతిః॥ పరాశరవ్యాసశంఖలిఖితాదక్షగౌతమాః । శాతాతపోవసిష్ఠశ్చధర్మశాస్త్రప్రయోజకాః
వా॥ ఉశనశ్చక్షాంతస్యన్వంద్యైకవద్భావః॥ ౪॥ స్మృతిరక్ష్మే॥ శ్లో॥ మనుభృహస్పతిర్షణోగౌతమోధామయమోంగి
రాః॥ యోగీశ్వరఃప్రచేతాశ్చశాతాతపపరాశరా॥ సంవతోశనసౌశంఖలిఖితావత్తిరేవచ । విష్ట్యాప స్తంబహ
రీతాధర్మశాస్త్రప్రవతకాః । ఎతేహ్యష్టాదశప్రోక్షామునయోనియతవ్రతాః ॥ ౫॥ అంగిరాః॥ శ్లో॥ జాదాలి
ర్నాచికేతశ్చస్కందోలోకాక్షికాశ్వపా । వ్యాసస్సనతుమారశ్చశంతసుజఃనకస్తథా । వ్యాఘ్రఃకాత్యాయ
నశ్చైవజాతుకర్ణిఃకపింజలః । బోధాయనశ్చకాశాదో విశ్వామిత్రస్తథైవచ । వైతీనసిగోబిలశ్చేత్త్యుపస్త్వ
తివిధాయకాః॥ ౬॥ శంఖః॥ మనుయమదక్షవిష్ణ్వంగిరోబృహస్పత్యశ్చనాప స్తంబగౌతమ సంవర్తాత్రివారీతకాత్యాయ
నశంఖలిఖతపరాశరవ్యాసశాతాతపప్రచేతోయాజ్ఞవల్క్యుదయఇతి॥ ౭॥ శ్లో॥ తథా॥ వసిష్ఠోనారదశ్చైవ
సుమంతుశ్చపితామహః । బభుఃకాష్టాజనస్సత్యవ్రతోగాగ్ధాశ్చదేవలః । జమదగ్నిర్భరద్వాజః పులస్త్యఃపుల
హాక్షితః । ఆత్రేయశ్చాగ్రతేయశ్చమరీచిర్వత్సవచ॥ పారస్కరోఽయుశ్యశృంగోబైజావాపస్తథైవచ । ఇత్యే
తేస్మృతికర్తారేకవింశతీరీతాః॥ ౮॥ సంగ్రహే॥ శ్లో॥ అష్టాశీతనహస్రాణిమనయోగ్యహమేధినః॥పునరావతిః
మోవీజఘాతాధర్మప్రవతకాః । ఎతైర్నానిప్రణీతానిధర్మశాస్త్రాణివైపురా । తాస్యేతానిప్రమాణానిన
హంతవ్యానిహేతుభిః । యస్తానిహేతుభిర్హాన్యాతోస్సంధేతమసిమజ్జతి॥ ౯॥ అగ్నివైశ్యః॥ సూ॥ బోధాయనమా
ప స్తంబసత్యాపాథంగ్రాహ్యయణమగస్త్యం శాకల్యమాశ్వలాయనంశాంభవీయంకాత్యాయనమితి నవానిపూర్వ
సూత్రాణి-వైఖానసంశౌనకీయంభారద్వాజమాగ్నివైశ్యం జైమునీయంమాధున్యంమాధ్యందినం కౌండిన్యం కాషీతక
మితిసవాన్యపరసూత్రాణ్యష్టాదశసంఖ్యాకాని- అష్టాదశసంఖ్యాకాశ్వాదీరాస్సంసార్-రాత్రి ॥ ఇతిస్మృత్యాదిక
త్వనిరూపణమ్!

తె—తా॥ ప్రతికల్పమందును బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులెట్లుత్పత్తిక్షయంబుల నొందుచుండునురో యట్లుశుభి
స్సృతిసమాచారసర్వేశ్వరగుమన్వాదులునుత్పత్తిక్షయంబులనొందుచుందురనియు. పరమేశ్వరునివలనవత్తుర్ముఖండు
వేదంబులనునినియట్లేధమంబులనున్నరింపనాధర్మములనుస్సృతులుగా మన్వాదులుపఠించుచున్నారనిశుభిస్సృ
త్యాదులకెవ్వరు గర్తృలుకారుగాననవినిత్యంబులనియుప్రతికల్పాదియందు ధర్మంబులనుద్ధరించుకొరకు నిర్ణయింపబడి
యొండునష్టాశీతినహసనీసంఖ్యలుగలమునులలోనేర్పరుపబడినవారుమన్వాదినామములతోవచ్చి ధర్మశాస్త్రములేర్ప
రించుచున్నారనిగానవారుచెప్పిన ప్రకారమునడుచుకొనువారు త్తమఫలంబుల నెందుదురనియువానినాక్షేపించుచువిశ్వ
సింపకయుక్తివాదములుచేయువారంధతమస్సునియెడునరకమందుమునింగిచెడిపోవుదురనియుజెప్పబడినదనుట.

—అథర్వమదేశాః—

౧॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ యస్మిన్ దేశే శ్రమః కృష్ణస్తస్మిన్ ధర్మః॥ బోధతః॥ టీ॥ కృష్ణసారోమ్యగోయ
స్మిన్ దేశే స్వధండవిహారేతే - తస్మిన్ దేశే ధర్మః అనుష్ఠేయాత్మత్యక్తః॥ ౨॥ తథాసంవతః॥ స్వభావాద్యత్రవి
చరేత్కృష్ణసారస్పదామృగః॥ ధర్మః దేశస్సవిజ్ఞేయోద్విజానాంకమసాధనమ్॥ ౩॥ స్పృతివందికాయాం॥ కృష్ణ
సాన్ద్యేతైర్ధాత్రైశ్చాశుర్వణాత్రమైస్థా॥ సమృద్ధోధర్మదేశస్సాస్యదాత్రయేర్నిపశ్చితః॥ ౪॥ మనుః॥ సర
స్వతీద్వషద్వత్యోదేవసద్యోర్యదంతరమ్॥ తందేవమితంతందేవంబ్రహ్మవతంప్రచక్షతే॥ యస్మిన్ దేశేయతచా
రః పారంపర్యక్రమాగతః॥ వణానాంసాంతరాళానాంససదాచారఉచ్యతే॥ టీ॥ సాంతరాళానాంవణానంకరస
హితానాంససదాచారస్తస్యధర్మంప్రతిపామాణ్యమిత్యుక్తః॥ ౫॥ సవివ॥ శ్లో॥ కురుక్షేత్రంచమత్స్యాశ్చపాంచా
లాత్పూరసేనకాః॥ ఏషబ్రహ్మషిఃదేశోవైబ్రహ్మవతాదనంతరః॥ టీ॥ అనంతరఃకించినన్యసః॥ ఎతదేశప్ర
సూతస్యసకాశాదగ్రజన్తనః॥ స్వంస్వంచరిత్రంశిక్షంతేపృథివ్యాంసర్వమానవాః॥ టీ॥ ౨గ్రజన్తనఃబ్రాహ్మణస్యశిక్షం
తేఅవగచ్ఛంతి॥ హిమవద్వింధ్యయోర్ధ్యంయత్స్యాగ్నివశనాదపి॥ ప్రత్యగేవప్రియాగాచ్చమధ్యదేశః॥ ప్రతీతిః
తః॥ టీ॥ వినశనంసరస్వత్యంతథానదేశః॥ ఆసముద్రాత్తువైపూర్వాదాసముద్రాత్తువశ్చిమాత్ ౧-తయా

రేవాంతరంగిర్యారాధ్యవతఃవిదుర్భూతః ॥ కృష్ణసారస్తుచరతిమృగోయత్రస్సభావతః॥నద్యయోజయోదేశో
 ఘ్నేచ్ఛదేశస్వతఃపరః॥ఊతతఃపరః॥ఎభ్యోబ్రహ్మవర్తాదిభ్యోఅన్యేష్టేచ్ఛాన్యజ్ఞానధిక్యతా॥౯॥ శ్లో॥ ఏతాద్విజా
 తయోదేశానంత్రయేరప్రభుత్వతః॥శూద్రస్తుయస్త్వికస్తస్వానికదేద్యుత్తికర్షితః॥౧౦॥ ఊరీతః॥ కృష్ణసారో
 వ్యగోయత్రస్సభావేనప్రవరతతే॥తస్త్వికదేశేవనకథక్షేస్స్యితదిజపుంగవః॥౧౧॥ వ్యాః॥ బ్రహ్మవర్తఃపరో
 దేశఋషిదేశస్వనంతరః॥మధ్యదేశస్తతోన్యాయాత్రాచతః॥స్వనంతరః॥౧౨॥ చాతుర్వర్ణ్యవ్యవస్థాసంయుక్తిక
 దేశేనవిద్యతే॥తంస్థైచ్ఛదేశంజానియాదార్యావతాదనంతరమ్॥౧౩॥ విష్ణుః॥ సస్థైచ్ఛసేవయేత్రధంకుర్యాన్నగ
 ఛేత్ ఘ్నేచ్ఛవిషయమితి॥౧౪॥ అదిపురాణే॥శ్లో॥అథమదేశమధ్యేతుకృత్విక్రీతుతతాన్యపినగచ్ఛద్విజలేష్టస్వర్గ
 మాగఃమహానపి॥౧౫॥ స్తృతిచందికాయాం॥ శ్లో॥ ఆర్యావతఃమతిక్రమ్యవినాఃకృత్రిమాంద్విజః॥అజ్ఞాంబైవత
 థాపితోరైందవేనవిశుభ్యత॥౧౬॥ ఆపస్తంబః॥ సూ॥ ప్రభూతైఃకోవికేగ్రామేయత్రాత్మాధిసంప్రమణంత
 త్రవాసోధామ్యోబ్రాహ్మణస్యేతి॥ టీ॥ ప్రభూతాఏవాధికదకంచయస్త్వికతస్త్వికగ్రామేబాహ్యజన్యవాసోధా
 మ్యః॥తత్రాపినసర్వతీకీంతహి॥తత్రాధీనంప్రయమణంపాత్రియశ్యం॥మూత్రిపురీషప్రత్యోరవాసినయత్రాత్మా
 ధీనానితత్ర॥తత్రశుకూపేష్వినోదకంతత్రబహుమాపేష్యపినవస్తవ్యం॥౧౭॥ యదాహబోధాయనః॥ శ్లో॥ ఉర
 పానోదకేగ్రామేధామికోవ్యవధీవతిః॥ ఉపిత్యాద్యాదవశనమాశ్శూద్రసాధమ్యఃవ్యవచ్ఛే॥ టీ॥ యథావ్యవధీప
 తిశూద్రసాధమ్యఃవ్యవచ్ఛేతథాధామికోవ్యేవంవికగ్రామేవనకశూద్రసాధమ్యఃప్రవాసోవ్యేవ్యవః॥౧౮॥
 సంగ్రహే॥ కూపస్నానంశుయోవిప్రఃకుర్యాద్వాదవశవాషికమ్॥ సతేనైవశరీరే॥శూద్రత్వంయూత్యసంశయశ్చితి॥
 ౧౯॥మనుః॥శ్లో॥నాధామికేవసేన్ద్రామేనవ్యాధిబహురేభృశమ్॥నైకంప్రవ్యతాధ్యానంనచిరంపర్వతేవసేత్॥
 ౨౦॥ నశూద్రరాజ్యేనవసేన్నాధామికజరావృతేనపాపంధగతాక్రాంతేసోపస్యస్తేవ్యజేన్నరశ్చితి॥ టీ॥ ఉపస్య
 ఘ్నేచ్ఛహీతోపద్రవే॥౨౧॥ వ్యాః॥శ్లో॥పాపదేశాశ్చయేకేచిన్నవైరధ్యపితాజనైః॥గత్వేకేశానపుక్త్యాంస్తుకృ
 త్స్నంపాపంసంశుభే॥౨౨॥ చంద్రికాయాం॥ సౌరాష్ట్రగిరిసంధుసోపరిమపంత్యాబక్షికాపకమ్॥గత్వేత్రాన్యా
 మతోదేశాన్సంధింగాంశ్చపతేద్విజః॥ అంగవంగళింగంధాగ్నిపాత్వీయాగ్నిభాంప్రధానింధుసౌరాష్ట్రసౌ
 వీరాన్యాదాంధ్రాంశ్చవాక్॥ నివాసయేద్విజోన్యమనాసదివిజః॥యేత్॥ ఏతానవ్యాసంధ్యసోనంత్రయే
 ద్యుత్తికర్షితః॥ అనంతవంగమగధాస్సౌరాష్ట్రాదక్షిణాపథాః॥ ఉపార్వస్థంధుసౌవీరానతేసంకీర్ణయోని
 యః॥ సంధుసౌపీసౌరాష్ట్రాగ్నితథాప్రశ్యంతవాసినః॥ అంగవంగళింగంశ్చగత్వాసంసారమహః॥౨౩॥
 ప్రత్యంతవాసినఃసంధాగ్నేదేశాః॥ శ్లో॥౨౪॥ బోధాయనః॥ వా॥ అర్హ్వాగ్పారస్మరాగ్నింధాగ్నిసౌ
 వీరాగ్నివంగళింగాగ్నిప్రాశ్యావాసదగత్వావగత్వాపురస్తోమేనయజేత్సర్వసమృతంపాపిఉదాహరంతి॥ శ్లో॥
 పద్భ్యంగంసంధితేపాపంయకళింగాన్ప్రపద్యతే॥ఋషయోసమృతంతస్యపాపమైవశ్చాన్యనరంపాపితి॥ ఇతిసే
 శ్వరూపగమ్.

—* అధ్యక్షిద్దేశాపవాదః.*—

౧॥ వ్యాః॥ తేదేశాస్తేజసపదాస్తేశైలాస్తేసథాశ్రమాః॥పుణ్యాశ్రమధగాయేపాంమధ్యేయాతీసరిద్యవా॥
 ప్రభాసేపుష్కరేశాశ్యాంనైమిశేసరకుటకే॥గంగాయాంసరణయాతీదేసవసేధామికోజనః॥ అంతర్వేదిమధ్యజే
 శోబ్రహ్మవర్తఃచమజ్జయమ్॥ మిత్రకంసరణయాతీరంభువరంనైమిశంతథా॥దేశాస్తేత్వానివాసాయసంత్రయే
 రద్విజానతః॥౨॥ రమణశాస్త్రసారే॥ శ్లో॥ చాంద్రాయశానికృచ్ఛాగ్నిమహాసాంతపనానిచ॥ప్రాయశ్చి
 త్తానీహితేయత్రగంగానవిద్యతే॥కాపరీశుంగభద్రాచక్రవ్యవేనీచగోతమి॥ధాగిరధీచపిభ్యాతాంపంచగంగానిప
 కీర్ణితాః॥౩॥ ఏతామహం॥శూద్రరాజ్యేపినసేద్యత్రమన్యేత్రాబాహ్మపీసోపిభ్యతమోదేశోఽసాన్త్యైరపినమా
 త్రితః॥౪॥ గౌతమః॥పథూతైఃకోదయవనకమాల్క్యపనిష్క్రమణఃపార్శ్వజన్మయిష్టమనలససమృద్ధంధా
 మికాధిష్ఠితంకేతమావసితుంయతేత్రేతి॥ టీ॥ ఏథాఃకాష్ఠాక్షిపాకాద్యక్షణంఉదకంసన్నపానమోగ్యం॥యవ
 స్సృణానికవాద్యక్షణం॥కుశః॥పద్మానిస్త్యక్షణం॥మాల్యానిపుష్పాణిదేవతార్చనాద్యక్షణం॥ఉపసమగ్రిమణంబ
 హిరవకాశస్సంచారాద్యక్షణం॥ఏథాపిపిభూతానియత్రఆర్యాస్తే॥వర్గికాస్తేజాస్తేపృథ్వియశంవ్యాప్తం॥అలనాః
 కృత్యేషుబుద్ధ్యమాఃతద్విప్రతాతలలకాస్తేస్సమృద్ధం॥ధామికైరధిష్ఠితమేవంధూతం॥సకేతంధూతమావసితుంయ
 తేతపివంధూతేనానేయస్త్యైరపినసేదిక్ష్ణికః॥

... .. *

తే—తా ॥ ద్విజులువాసముచేయుటకు యోగ్యులులైన ధర్మదేశములః జెప్పచున్నారు - యథేచ్ఛముగ
 సంపరించుచుండుకృష్ణస్వగములు యవలు దర్శలుబ్రాహ్మణాదిచాతుర్వర్ణ్యాశ్రమములు- త్వణకాష్ఠజలసమృద్ధియుం
 గలయార్యావస్తాదిపుణ్యక్షేత్రంబులయందునుకావేర్యాదిపంచగం గాకా-తంబులైన శుద్ధదేశంబులయందునుద్విజు
 లువాసముచేయువలయుంగాని ప్రాయశ్చిత్తములంగలుగజేయుమైచ్చాదిదేశములకెప్పుడుబోగూడదనియు - ఊర్థ
 యాత్రామలకై వెళ్లినప్పుడుమరలిపుణ్యదేశంబులకువచ్చియు క్షప్రాయశ్చిత్తంబులాచరింపవలయు ననియు మన్వాదు
 లాజ్ఞాపించినట్లు. ...

—* అథయుగధర్మాః *—

మను॥ ౧॥ శ్లో॥ దైవేరాత్మ్యోహానీవపాంప్రవిభాగస్తయోఃపునః॥ అహస్తతోదగయనంరాత్రిస్సాగ్ధక్షిణా
 యనమ్॥చత్వార్యహుస్సహసాసౌణివద్వాణాంతుకృతంయుగమ్॥సన్యతావచ్ఛతీసంధ్యాసంధ్యాంతశ్చతథావిధః॥ టీ॥
 వహాణాందెవవహాణాం సంధ్యాయుగారంభకాలః సంధ్యాంతయుగావసానకాలః॥శ్లో॥ఇతరేషుసంధ్యేషుస
 సంధ్యాంశేషుచప్రేషు॥ఎకాపాయేచవతఃతేనహసాసౌణితానివ॥ టీ॥ఇతరేషుత్రేతాద్వాపరకలియుగేషు-ఎకాపా
 యేనెకలోపేన॥పరాశరః॥౨॥ కృతంత్రేతాద్వాపరశ్చకలిశ్చేతిచతుర్గుగమ్॥దివ్యైర్వర్షవసహప్రైస్తుతద్వాదశభిరు
 చ్యతే॥౩॥మనుః॥అరోగాస్సర్వసద్ధార్థాశ్చతుర్వర్షతాయువః॥ కృతేత్రేతాదిషుహ్యేషామాయుహ్ని-సతిపాదశః॥
 వా॥యత్పునరితిసఃసేపురాణేషుబహువర్షసహస్రేదీవిత్వముక్తంత్రేషాంత్రధాసాధితమితవేదితవ్యం- తథాచమహ
 భారతైకృతయుగపునహసాసద్ధిశ్చోద్యతే॥౪॥యావద్యౌవదభూచ్ఛ్చిద్ధాదెహంధారయతుంసృణామ్తావత్తావదజీ
 వంప్రేనాసీద్యమకృతంభయమితి॥సంవత్సరేదీక్షాయుమార్త్యానామాశిష్యతైస్సచమణామ్భవంత్యసుయుగంలా
 కేప్రభావశ్చశరీరామ్॥టి॥ఆయుశ్చతుర్వర్షతాది- ఆశిష్యఫలాని-ప్రభావశ్శాపానుగ్రహదిశక్తిః- ఆనుయుగంయు
 గానుయాపేణ-పూణానిహీనాఃహీనతరాణిహీనతమాసీత్యర్థః॥శ్లో॥అన్యేకృతయుగేధర్మాప్రైతాయంద్వాపరే
 పరే॥ అన్యేకలియుగేన్యాణాంయుగహ్నిసానుకూపతః॥ తపఃపరంకృతయుగేత్రేతాయాంజ్ఞానముచ్యతే॥ ద్వాప
 రేయ్యుమేవాపలుదానమేవకలాయుగే టీ॥పరంప్రధానంయుగస్వభావకృతేనపరధర్మానాదరఃఏవకారాభ్యాం
 సగాచితః॥ ౫॥ పరాశరః॥శ్లో॥ కృతేతుమానవాధర్మాప్రైతాయంగాతమాస్మన్పుతాః॥ ద్వాపరేశంఖిభితాఃక
 శాపారాశరాఃస్మన్పుతాః॥ అభిగమ్యకృతేదాసంత్రేతాస్వాహూయదీయతే॥ ద్వాపరేయాచమానాయశేవయా
 దీయతేకల౯వా॥యుగస్వభావేనైవదియతేఇత్యర్థః- సమవాహ ॥ అభిగమ్యాత్తమందానమాహూయైవతుమధ్య
 మమ్॥ అధనుంయాచమానాయశేవాదానంశునిష్ఠులమ్॥ త్యజేదేశంకృతయుగేత్రేతాయాంగ్రామముత్సృజేత్॥ ద్వా
 పరేకులమేకంతుకతాఃరంతుకలాయుగే॥వా॥పతితాయస్త్రిదేశేనసేత్తందేశంవజరయేత్- కులత్యాగోనామప
 గతస్యకులేభోజనాద్యప్రవృత్తికమత్యాగః సంభాషణాదివర్జనంచ॥కృతేసంభాషణాదెవత్రేతాయాస్ససేనచ॥
 ద్వాపరేతస్సమాదాయకల౯పతతికమణా ॥ కృతేతస్త్రిణికశ్శాపప్రైతాయందశభిడినైః॥ ద్వాపరేచైకమా
 సేనకల౯సంవత్సరేతుమ్॥ కృతేవృష్టిగతాఃప్రాణాప్రైతాయంమాంసమాశ్రితాః॥ ద్వాపరేరుధిరంజైవకల౯త్వన్నా
 దిషుష్టితాః॥ కలియుగసామర్థ్యంప్రపంచయతి ॥ సంవత్సరే జిహ్వోధర్మోహ్యసమేతానత్యంతైవాన్యతేనచ ॥ జి
 తాశ్చోరైస్తురాజానఃస్త్రిభిశ్చపురుషాఃకల౯ ॥ సీదంతిదాగ్నిహూతాఃప్రాణిగుర్భూజాప్రణశ్యతి॥ కుమార్యశ్చప్ర
 సూయంతేతస్త్రికలియుగేసదా ॥ వా ॥ అధర్మస్థజయేనామపాదత్రయోపేతత్వం- ఎకేనపాదేనవతఃమాస
 స్సంధ్యమగ్రపరాజయః॥ తథాచపరాశరమాధియే॥౬॥కృతేచతుష్పత్సకలోవ్యాజోపాధివివర్జితః॥ వృషంప్రశ్టి
 తోధర్మేయమప్యేవ్వభవశ్శురా॥ ధర్మఃపాదవిహీనపుత్రిధిరంత్రైఃప్రశ్టితః॥ త్రేతాయంద్వాపరేధేనవ్యామిత్రోధ
 మఃఇవ్యతే॥ త్రేపాదహీనస్త్రేష్టేషుసత్తామాత్రైఃకవృత్తిః॥ ౭ ॥ విష్ణుపురాణేస్త్రైవైయంప్రతిపరాశరః॥ సర్వే
 బ్రహ్మవదివ్యంతిసంపాప్రేతుకల౯యుగే, నానుత్తివంతిస్త్రైవైయశిక్వీదరపరాయణాః ॥ యదాయదాసతాఃపః
 నిర్వేదమార్గానుసారిణామ్తదాతదాకలేర్వృద్ధిరనుమేయావివక్షణైః ॥ పరాస్థేనముఖందగ్ధంహస్తేదగ్ధాప్రతిగ
 హాత్ ॥ మనోదగ్ధంపరస్త్రీభిఃబ్రహ్మశాపఃకుతఃకల౯ ॥ వహాశ్రమాచారవత్ప్రవృత్తికల౯స్సృణామ్ ॥ నసామయ
 జముగ్ధమవినిష్పాదనహేతుకీ॥వివాహానకలోధర్మ్యానశిష్యగురుసంస్థితః॥ నదాంపత్నీకమోవైవవన్తిరేవార్చనక
 మః॥సర్వమేవకల౯శాస్త్రంయస్యయదోదతేద్విజుఃదేవతాశ్చకల౯సర్వాస్సర్వస్సర్వస్యచాశ్రమః॥ ధర్మాయధాభి

రుచితరస్మాదైరసుస్థితః | విత్తేనభవితాపుంసాంస్వల్పేనాభ్యతమఃకలౌ || పరిత్యజంతిభతాఃరవిత్తహీనంతథాస్త్రి
యః | భారాభవివ్యతికలౌ | విత్తవాసేవయోపితామ్ || అథాశ్చత్వీత్యపభోగార్థాభవివ్యంతికలౌయౌగే | స్త్రియఃకలౌ
భవివ్యంత్యైర్విర్యోలలితస్పృహః || అస్మానభోజిసోనాగ్నిదేవతాతిథిపూజనమ్ | కరివ్యంతికలౌప్రాప్తేనచపిం
డోదకక్రియాః | దుభిక్షభయపీడాభిరణీవోపదుర్తాజనాః | గోధూమాన్మయవాన్యాభ్యం దేశేయ్యాన్యోఽదుఃఖ
తాః || వేదమాగేప్రలీనేతుపాషండాభ్యేతతోజనే | అధమవృత్త్యాలోకానామల్పమాయుర్భవివ్యతి | శ్వశూశ్వశుర
భూయిష్టాగురవశ్చనృణాంకలౌ || స్యాలాద్యాహార్యభారాశ్చసుహృదోముసత్తమ | కన్యమాతాకన్యపితాసదా
కర్తాత్వకఃపుమాక్ || ఇతివోదాహరివ్యంతిశ్వశురాదిగతానరాః | నిస్వార్థాయవటాగ్రేన్వధాస్వాహావివజీ
తే | తదాప్రవిరళోధమఃకన్యచిల్లాకెపితస్యతి || తత్రాత్మేనైవయత్నేనపుణ్యస్కంధమనుత్తమమ్ | కరోతితంకృత
యౌగేక్రియతేతపసాహాయదితి || కూమరపురాణే || రాజానశ్శూద్రభూయిష్టా బ్రాహ్మణాః ఘాతయంతివ |
భూగిహత్యాపీరహత్యా పజాయేతేపజాసువై || వినిందంతిమహాదేవంబ్రహ్మణంపురుషోత్తమమ్ | ఆమ్నాయంధ
వశాస్తా ణిపురాణానికలౌయౌగే || శుక్లదంతాదృతాక్షశ్చముండాకాపాయవాససః | శూద్రాధమకరివ్యం
తియుగాంతేనముపస్థితే || తాదయంతిద్విజేంద్రాంశ్చశూద్రాణాంజీవసేవినః | సేవావసరమాలోక్యద్వారిత్యంతిచ
ద్విజాః || వాహనస్థాకనమాశ్రిత్యశూద్రాణాంజీవసేవినః | సేవంతేబ్రాహ్మణాస్తత్రప్రవంత్రిప్రతిభిఃకలౌ || అధ్యా
పయంతివైవేదాక్షశూద్రాణాంసూద్రసేవినః | పఠంతివైదికాశబ్దానాస్త్రికాఘోరమాస్థితాః || తపోయజ్ఞఫలా
నాంచవిక్రేతారోద్విజోత్తమాః | యతయశ్చభవివ్యంతిశతశోధనహసశః || నాశయంతివ్యాధితానినాధిగచ్ఛంతిచాన
ఘ | గాయంతిలౌకికైర్గ్రానైర్గ్రావతానిసరాధిః || వామాఃపాశుపతాచారాస్త్రధావేవాంచరాత్రకాః | భవివ్యంతికలౌ
తస్మిన్బ్రాహ్మణాఃక్షత్రియాస్త్రధా || కుర్వంతిచావతారాణిబ్రాహ్మణానాంకులేషువై | దక్షిణిశావగర్దభాఃపురాద
త్యుద్భవేద్విజాః || నిందంతిచమహాదేవంతమసావిష్టచేతసః | యేచాన్యేశావనిర్దగ్ధాగౌతమస్యమహాత్మనః || సర్వేతేవ
తరివ్యంతిబ్రాహ్మణాద్యాసుయోనిఘ | వినిందంతిహృషీకేశంబ్రాహ్మణాబ్రహ్మనాదినశ్చతి ||

తేనగు—తా || యుగధర్మములు జెప్పబడుచున్నయవి. దైవమానమునందుగల యుగచారాశ్రంబులు
మనుష్యమానముచే నొకసంవత్సరమగుచున్నది - కృతయుగ ప్రమాణము దేవమానముచేత నాలుగువేల సంవత్సర
ములును దానియుగారంభకాలముయుగావసానకాలమునునాలుగేసివందలసంవత్సరములగుచున్నవి తదితరంబులగుత్రే
తాదులయందు మెక్కికయుగమునకు నొక్కికసహస్రంబు మెక్కికశతంబుచొప్పున క్రిమముగ యుగసంధ్యా
సంధ్యాంశంబులకువత్సరంబులకురచలగుచున్నవి. కృతయుగంబునమానవ్రలకు నాలుగువందల సంవత్సరంబులాయు
స్సుగలిగియోగోగులై యిష్టార్థంబులంబొందుచుందురు. త్రేతాయుగంబులదు క్రిమముగ మెక్కికవంతులొప్పున
తగ్గుచుండునుగనుక గలియందు నూరువత్సరములాయుస్సుగలవారై యుందురు. మఱియు - శ్రద్ధాశీత్యమ చేషహః
స్మృలుగొందరు వేలవ్రలపి సంవత్సరంబులుబ్రతికియుండుటగలదు. శరీరధారులకు యుగానుసారముగా నాయురొ
శీఃఫలశాపానుగ్రహాదిశక్తులు-పూర్ణహీనహీనతమ హీనతరములుగానుండును-ఇట్లుయుగములననుసరించి వేరువేరు
గాధర్మములుంజెప్పబడినవి (అనగా) కృతయుగమునందుకృచ్ఛాగ్రితవంబునుత్రేతయందు జ్ఞానముద్వాపరమునందు
యజ్ఞము కలియుగమందు దానమును ముఖ్యములని చెప్పబడినవి ఇదియునుంగాక కృతయుగమందు తామువానము
పుచ్చుకొనువారివద్దికివెళ్లియు త్రేతయందు వారినిపిలవబంచియు ద్వాపరమందు యాచింపబడియు కలెయందుసేవ
చేయించికోనియును దానమిచ్చుచుందిరు- ఈనాలుగువిధ దానంబులు వరుసగా నుత్తమమగ్గమాధమసిద్ధలంబులును
నామంబులంబొందునుగాన నాలుగు దానములలో సేవాదానంబునింద్యము - కృతయుగమందు సావముచే పతికు
దైనవాడుండుదేశమును త్రేతయందువాడుండుగ్రామమును ద్వాపరమునందు వాసికలమును కలియందు బాపమాచ
రించినవాఁబరిత్యజింపవలయు- కృతయుగమందుదోషితోమాటలాడినను త్రేతయందువానించాకినను - ద్వాపరము
నందువానియన్నముఘజించినను కలియందుపాపకమముజేసిననుపతితుడగుచున్నాడు- కృతయుగమందుదక్షిణమం
దును త్రేతయందుపదిదినములగ్గను- ద్వాపరమందొకమాసమునకును కలియందు నొకసంవత్సరమునకు శాపానుగ్రహ
భంబులుఘలించును- మానవ్రలకుప్రాణములు కృతయుగమందథలయందును - త్రేతయందు మాంసవండును ద్వా
పరమందురుధిరమందుకులియందు వారువారుఘజించుయన్నమునందును నిలిచియుండును- మఱికలియందు యధర్మ

ముచేధమఁమునన్యతముచే సత్యము స్త్రీలచేపురుషులు జయింపబడియుండును యింకనికలియుండు నగ్నిపాపాత్రములులోపించును గురుపూజలడంగును. బాలికలుబిడ్డలగందురు పాపమతి శయించుటవలన కట్టివిచిత్రంబులు గల్గిన మఁమునొక పాదముతోనిలిచియొదిగియుండుననిమనువ్యాసపరాశరాదులారనిచ్చిగనియు. మఱియునీకలియుగమందు జనలందరుశిశోద్వదరపరాయణులైబ్రహ్మవాదములుచేయుచు ధర్మానుష్ఠానములంబరిత్యజింతురు - ఎప్పుడెప్పుడు వేదమాగాఁనుసారులగుసత్పురుషులకుఁహఃగలుగు చున్నదోయప్పుడప్పుడె కలివృద్ధియొనడని పండితు లూహింపవలయు. పరాన్నముచేత మోరును ప్రతిగ్రహమువల్లచేతులుపరస్త్రీలచేనుసున్ను; గ్ధంబగుచుండనికలియుండుకాపాను గ్రహసామర్థ్యమెట్లుగల్గును. ఈయుగమందు వేదోద్భవగువర్తమాచారంబులు - ధర్మ్యంబులుగువివాహంబులుగురుశిష్యన్యాయంబులు. దాంపత్యక్రమములు వహ్నిదేవతారాధనంబులునడువవు. ఎవ్వఁకేదిరుచించునోవాని కదికాస్త్రంబగును పితౌచముకుడదేవతలపురు అంబర్నయశ్రమంబులనాశయింతురు. సంపాదించునరేనిభుతఁగుస్త్రీలువదలి ధనవంతులనాశ్రయింతురు - జనులుసంపాదించిన ద్రవ్యమంతయుండమతమ భోగమునకేవినియోగింతురు - విద్యుక్తస్నానములచరింపకయగ్నిదేవతాతిథిపితృపూజలం బరిత్యజించి తుమౌఠాతులై దుష్పితృభయపీడితులై దుఃఖితులగుచుగోధూయవాన్నాధ్యక్షేణంబులం బట్టిపోవుదురు- జనులు కేదమాగములులీనమగుట వలన పాపంకమాగములంబ్రవతింతురుగాన నల్పాయువులుగా నుండుదురు- మరియు జనులు కామచారులై యవనికెవడుతండ్రి తల్లియెవ్వతే వైవషేడనున్నది గురువెవ్వడని నిర్భయముగ వాదించుచు కమరంహితులై ధర్మబుద్ధిలేక సంచరింతురు. ఇదియునుంగాక పరమేశ్వరుని విష్ణుపురు బ్రహ్మను కేదశాస్త్రేఃహస పురాణములను సర్వదానిందించుచుండురు- మఱియు బ్రహ్మచ్ఛేషము గల్గి శూద్రులు బ్రాహ్మణులను బాధించుచుండురు కామాయ వస్త్రంబులం గట్టుకొని ముండులై నశూద్రులుధర్మంబు లాచరించుచుండురు కొందరు బ్రాహ్మణులు శూచ్యులకు సేవకులై వాహనాచారులైయున్నవారిచెంటం బరువులిడుచు వారివాకిళ్లుకాచుచు వారిని ప్రోత్రములుచేయుచుండురు. పూర్వము దీక్షిచి గౌతమాదులచే శాపగ్రస్తులైన వారికలి యందవతరించి వైవపాంపరాత్రాగమాదిధర్మంబులచరించుచు దేవ వేదబ్రాహ్మణ నిందకులైయుండురు- అనిపరాశరమహాషి మైత్రేయులవారికిజెప్పినట్లు చెప్పంబడియున్నదనుట. *

—* యుగసామర్థ్యవర్ణనస్య పనుః జనమ్. *—

అ॥ యుగసామర్థ్యవర్ణనస్యప్రయోజనమాహ॥ పరాశరః ॥ ౧ ॥ శ్లో॥ యుగేయుగేచయేధర్మాః ప్రత్యతత్ర చయేద్విజాః | కేహంబు దానకర్తవ్యాయుగరూపాహితేద్విజాత్మతి॥ టీక॥ యుగరూపాః యుగానరూపాః కాలపరతంత్రాత్మతియావత్ ॥ ౨ ॥ అత్రమాధవీయే ॥ నన్యేవంకలౌపాపినామనింద్యత్వాత్ కృష్ణుంధర్మాధర్మవ్యవస్థాపకశాస్త్రంవిష్ణవేత- అతఃకథమనిదేత్య త్రోవ్యతే - నానాముఃభిస్తద్విద్యుగసామర్థ్యఃస్యప్రాప్తిత్యన్యప్రపంచితత్వాత్తదుభయంపర్యాలోచ్యనిందా నింకయోర్వ్యవస్థాకల్పనీయా-యః పురుషోయుగసామర్థ్యమనుస్మత్య విహింసానుష్ఠానం ప్రతిపిద్ధవర్జనంప్రమాదకృతపాపస్యప్రాయశ్చిత్తంకతుం శక్తోనకుర్యాత్త ద్విషయాణి - ధూణహత్యాపితృస్త్రహస్యాస్సాన్యావ్యపరీష్టతేత్యాదీనిఃపదాదజనాని- అశక్తవిషయం కేహంబుదాన కర్తవ్యేతివచనంతస్మాన్మకోపధర్మధర్మశాస్త్రస్యవిష్ణాత్మతి॥ ౩॥ యథాహపరాశరః॥ శ్లో॥ యుగేయుగేతుసామర్థ్యంశేషము నివిభాషితమ్ పరాశరేచాప్యక్తంప్రాయశ్చిత్తంపీధీయతత్మతి॥ టీ॥ శేషంవిశిష్టంతత్రమ్యుగసామర్థ్యంచన్వాదిముఃఖిర్విశేషేణభాషితం- పరాశరేచాప్యక్తంప్రాయశ్చిత్తంచతైర్నిధీయతే - అతశ్చకాశక్తవిషయేనిందానిదేత్యత్యథః॥ ౪॥ శ్లో॥ యశ్చ్యుతేదశభిర్వక్షేప్రేతేతాయాంహయసేనతత్ | ద్వాపరేతచ్చనూసేనహ్యౌహూరాత్రేణతత్కలౌ॥ క్షాయక్యతేయజన్మజైస్సేతాయాంద్వాపరేర్వయ॥ యదాహోమితదాహోమితకలౌసంకీర్త్యకేశవమ్॥ అనేకదోషమష్టస్యకలేలేషమహాగూః॥ ఏశేషాద్భ్రాహ్మణోరుద్రమీశానంశరణంప్రశతే ॥ ౫॥ శివసర్వస్వే॥ యావన్మతీతమేదుప్రాంకలికల్పమంభవమ్ | శావస్త్యుడేహోక్తిభయంచాత్ర సవతతత్మతి॥ ౬ ॥ చ్యవనస్తృతౌ॥ శుశ్రూషపురాణేషు రామనామసమీతమ్ | తన్నామకేతనంభూయస్తాపత్రయవినిశ్చయమ్ ॥ ౭॥ బృహస్పతిః ॥ కృతేయదబ్ధాధర్మస్సాగ్రతైః ప్రాయాంతుర్ముతుప్రయాత్ | ద్వాపరేతుప్రవక్షేణకలావశ్శక్తిచతద్యవేతే ॥ నవవృత్తంశుద్ధోభోచశుద్ధిమననకలౌ | యతోతస్సత్యమేవేకంనరాణామపకారకమితి ॥ ఇతియుగసామర్థ్యవర్ణనప్రయోజనమ్.

తెనుగు — తా॥ యుగసామర్థ్యవర్ణనమునకుం బ్రయోజనమునుచెప్పచున్నారు- ఏయే యుగమునకునేయే ధర్మములుచెప్పబడినవో- ఆయా యుగముసారంబుగ ధర్మముల నాచరించుచుండుద్విజులు లెవ్వరెవ్వరో అట్టియు గధర్మములను గాని ఆయా యుగధర్మానురూపముగఁ బ్రవర్తించుచుండు నాయాద్విజులను గాని నిందింపకూడదని యు- అట్లుగురులభువములుసమమైనపక్షమున నెవ్వరెట్లుండేననుండవచ్చుగదా యందులకై ధర్మాధర్మ నిర్ణయ కంఠైన ధర్మశాస్త్రమెందులకనియాక్షేపింపకూడదుయుగసామర్థ్యమునుబట్టిసరిగానాచరించుటకుశక్తిగలవారు మన్వాది ధర్మశాస్త్రములయందు జెప్పబడు గౌరవప్రాయశ్చిత్తములనుశక్తిలేనివారు పరాశరాదిధర్మశాస్త్రము లందుజెప్పబడులఘుప్రాయశ్చిత్తములను నాచరించినంజాలుననివ్యవస్థచేయుటకైవిచారించినిర్ణయించినవిషయ ముగానదాని నెవ్వరాక్షేపింపకూడదనియు మఱియు దపంబులుసేయునెడ గృతత్రేతాద్వాపరంబులలోగ్రీమముగ దశవక్షేకవక్షేకమాససాధ్యంబులగుతపఃఫలంబులికలియుగమందునొక్కయశూరాత్రంబుచే సాధింపదగి నవగుచున్నవి- కృతయుగమందు జీరకాలధ్యానముత్రేతయందు జెక్కుజన్మములు ద్వాపరంబున విశేషంబుగ దేవపూ జలుజేసిననేఫలంబులు గల్గునో యాఫలంబు లీకలియుగంబునందుగేశవనామసంకీర్తనమువల్లభించుచున్నవిగనుక న నేకదోషయుక్తంఠైనను నీకలియుగముత్తమంబయ్య నానామసంకీర్తనంబుసేయునెడ శు తస్త్వతి పురాణేతిహాసం బులయందేకరీతిగా బ్రంశంసింపం బడియున్న శ్రీరామనామసంకీర్తనం బతిముఖ్యంబయ్య నింతయుగాక సదాచార ము ద్రవ్యశుద్ధిమనశ్శుద్ధిగలుగఁగలియుగమందన్యంబులగుతపములుజేయ నుద్యుక్తులగుటకంటె మెక్కువత్వవతప రిపాలనమెట్లైనంజరిపిలేనియందువల్లసర్వపురుషార్థంబులసమకూరుననియుంబెద్దతైన పరాశర చ్యవనబృహస్పతు లు మొదలగువారనుగ్రహించిరనియుం జెప్పబడినదనిభావము.

—* అథకలియుగసిద్ధధర్మాః*—

పరాశరమాధవీయే॥౧॥శ్లో॥ఊఠాయాఃపునరుద్వాహంజ్యేష్ఠాంశంగోవధంతథాకలౌపంచకురీవతధాప్య జాయాంకమండలుమితి॥ స్పృత్యథకసాచే॥ దేవరేణుతోత్పత్తిర్వానప్రస్థపరిగ్రహః । దత్తాక్షతాయాంకన్యాయాః పునదాకానంపరస్యచ ॥ సముద్రయాత్రాస్వీకారంకమండలవిధారణమ్ । మహాప్రస్థానగమనంగోపశుశ్చమరాగ్ర హః॥ అగ్నిశూలాత్రహవణ్యాశ్చరీభారేహ్యపరిగ్రహః । అసవణాసుకన్యాసువివాహాశ్చద్విజాతిషు॥ వృతసాస్వా ధ్యాయసాపేక్షమఘసంకోచసంతథాఅస్థిసంచయనాదూర్వమంగస్తర్చనమేవచ ॥ ప్రాయశ్చిత్తవిధానంచవిప్రాణాంమరణాంతికమ్ । సంసర్గదోషఃపాపేషుమధువర్షేపశోర్వధః । దత్తారసేతరెవాంతుపుత్రత్వేనపరిగ్రహః॥ శామిత్రంవైవచిప్రాణాంసోమవిక్రయగంతథా । దీఘకాలబ్రహ్మచర్యంనరమేధాశ్వమేధతా । కతాయుగేభ్యుమాధర్మ్యా వర్జ్యానాహుమణసీమిణిఇతి॥౨॥ ధర్మశాస్త్రసుధానిశా॥ గోత్రావ్యాత్యసంహతాన్వివివాహానోషకస్తథా । వినివాసాంప్రజోత్పత్తాదెవరస్యసయోజనమ్ । ఆతతాయుద్విజాగ్రాణాంధర్మయ్యధేహింసనమ్ । ద్విజస్యాభ్యాశనా యాతుశ్శోధితస్యాపిసంగ్రహః ॥ సత్రదీత్యాచసర్వేవాంకమండలువిధారణమ్ । మహాప్రస్థానగమనంగోసంజ్ఞప్రశ్న గోసవే॥ సౌతామన్యామపిసురాగ్రహణస్యచసంగ్రహః । సంసర్గదోషస్తేనాద్యైరమహాపాతకకష్టైః॥ వరాతిథి పితృభ్యశ్చపతూపాకరణక్రియా । సవర్ణానాంతథాదుష్టైస్సంసర్గశ్శోచితైరిహ॥ అయోనాసంగ్రహావృత్తేషాత్యా గోగురుశ్రీయాః । శూద్రైషుదాసగోపాలకులమిత్రాధః సీరిణామ్ ॥ భోజ్యన్నతాగృహాఢ్యస్య తీర్థసేవాచదూర తః । శిష్యస్యగురుదాకేషుగురువద్వృత్తిరీతితా॥ అపద్యృత్తిర్విజాగ్రాణామశ్వస్త్రకతాతథా । బ్రాహ్మణానాంప్ర వాసిత్వంముఖాగ్నిధమనక్రియా ॥ బలాత్కారాదిదుష్టశ్రీసంగ్రహావిధిచోదితః । యతేష్వసర్వవర్ణైషుభియోచ ర్యావిధానతః । నవోదకేదశాహంచదక్షిణాగురుచోదితా ॥ చాగ్రహాదిషుకూద్రస్యచనూడిక్రియాపిత । భృగవ్యం పతనైశ్చైవపృథ్వాదిమరణంతథా॥ గోతృప్రీతిష్టేవయసిశిష్టైరాచమనక్రియా । పితృపుత్రవిరోధేషుసాక్షిణాంబం డకల్పనమ్ ॥ యతేస్సాయంగృహస్థత్వంసూరిభిర్వత్సవత్పత్యైః । ఏతాసీలోకగుప్త్యథాంకలేరాదామహాశ్చక్తిః ॥ ౩ వర్తితానికర్మాణివ్యవస్థాపూర్వకంబుధైః । సమయశ్చపిసాధానాంప్రమాణంవేదవద్వృత్తిచిత్తి ॥ ౪ ॥ కౌడవ రేణుపుత్రోత్పాదనంపిధత్యాశ్చస్తంబః ॥ సూ ॥ సగోత్రస్థానీయాంసపరేభ్య స్సమాచక్షితకులయైవహిస్త్రీప్రదీయ తత్తత్కులపదిశంతితదింద్రియదార్పణ్యాద్విప్రతిపన్నమవశిష్టగంహిపరత్వపాతేస్తద్వ్యక్తికమేఖలుపునరుభయోద్ధరిక ఇతి॥ ౫॥ అనపత్యేభాతాతత్ప్రతాదిర్వానగోత్రస్థానీయాంభార్యాంస్తుపాంవానపరేభ్యస్సమాచక్షిత - అస్యా

మపత్యముత్పాద్యమితి సగోత్రాయజేవరాయ సపిండేభ్యోవాసమాచక్షిత కులాయైవహిస్త్రీప్రదీయతఇతి - తదద్యత్వేవిప్రతిపన్నంవిప్రతిపిద్ధంభర్తృవ్యతిక్రమేషందియపారతంత్యాదతిప్రసంగస్సాన్యదితి - జేవరాదిపాణేరపిగృహీతాత్పాణేరన్యత్వావిశేషాదిత్యధః॥ ...

ఉజ్వలాసగోత్రస్థానియ్యంసపరేభ్యస్సమాచక్షితయోనపత్యఃఆత్మనశ్చక్త్యభావనిశ్చిత్త్యత్రజంపుత్రమిచ్ఛాభార్యాంపరత్రనియ్యజ్జ్యేష్ఠేవాతస్త్వేపిత్రాదయస్సంతానకాంక్షీణఃతద్విషయమేతత్ - కులాంతరాత్ప్రవిష్టాస్త్రీసగోత్రస్థాన్యాసాహిపూర్వంపితృగోత్రాసత్ప్రీతిభర్తృగోత్రాసతిభర్తృగోత్రధమైరధిక్రియతెతతస్సాభర్తృపక్షియాణాంసగోత్రస్థాన్యాభవతిభర్తృతానుసాక్షిత్వగోత్రాంసగోత్రస్థాన్యాంసపరేభ్యః అసగోత్రేభ్యస్సమాచక్షితఇయమనపత్నాసన్యామపత్యముత్పాద్యమితి సగోత్రాయైవతుసమాచక్షితతత్రాపి జేవరాయతదభావేసపిండేభ్యఃకఃపునసగోత్రస్యవిశేషఃతమాహ - కులాయహిస్త్రీప్రదీయత ఇత్యుపదిశంశిస్త్రీకన్యాప్రదీయమానాకులాయైవప్రదీయతఇత్యుపదిశంతిభవజ్ఞాః- తస్మాత్సగోత్రాయైవసమాచక్షిత తమిమంనియోగందూషయతి - తదిందియదార్పణ్యాద్విప్రతిపన్నంయద్యప్యేవంపూర్వైశ్చతవంతఃతథాపితదద్యత్వేవిప్రతిపన్నంవిప్రతిపిద్ధంకతఃయిందియదార్పణ్యాద్ధృగృతేందియాదద్యత్వేయజ్ఞాఃతతశ్చకౌత్రువ్యాజేనాపి భర్తృభ్యక్రమే అతిక్రమగాదితి సగోత్రవిషయేచయోవిశేషఃసోపిసాస్తీత్యాహ - అవశిష్టగోహిపరత్వంపాణేః యేనపాణినాపూర్వమగ్నిసాక్షికంపాణిగృహీతఃకన్యాయఃతస్మాత్పాణేరన్యోభవతి సగోత్రస్యాపిపాణిః యస్మాజేవం పాణేః పరత్వచ విశిష్టంసమానంతస్మాదవిశేషయంతిఅవిశిష్టమిత్యవవాదఃపాణేరన్యోభవతుకోదోషః తద్వ్యతిక్రమేషులు పునరుభయోర్నరకఃతస్య పాణేరన్యత్విక్రమే ఉభయోదంపత్యోనరకః భవతిభులుపునరితిప్రసద్ధిద్యోతకొనిపాతః అతఃపత్యా అపినసపాణిస్త్యాజ్యః॥ ...

తేనుగు—తా॥ కలియుగవజ్యంబులగుధర్మములంజెప్పుచున్నారు. విధివత్తుగావివాహమైనస్త్రీలకు మరల వివాహము జేయ్యపుత్రునికనధికభాగము-వివాహదులయందుగోమధుపర్కము-పుత్రాథఃమైజేవరాదినియోగము-యతులకుగమండలుధారణము- వానప్రస్థాశ్రమపరిగ్రహము- దత్తాత్రతమైనకన్యను మఱియొకనికిదానముజేయుటయు- సముద్రముమీదనావయెక్కి-వెళ్లుటయు మహాప్రస్థానమునుంగూర్చిపోవుటయు గవాలంభము-జన్మములయందుసురసగ్రహించుటయు అగ్నిహోత్రహవణియొక్కలీడయందులేవ్యాపరిగ్రహము- ద్విజులకువణాంతర స్త్రీవివాహము- వేదాగ్నిహోత్రనిరతులగు విప్రైలకుఘనంకోచము- అస్థినంచయనానంతరమందుశరీరస్పర్శనమొనరించుట - విప్రైలకుమరణాంతికప్రాయశ్చిత్తవిధానము-పాపులయొక్కసంసర్గమువలనిదోషము-దత్తారసులకంపైవేరైనవారినిబుగ్గులు గాబరిగ్రహించుటయు- విప్రశామిత్రము- సోమవిక్రయణము- దీక్షకాలబ్రహ్మచర్యము- సరమేధాశ్వమేధములు- మాత్యసపిండస్త్రీవివాహము- విధవయందుఋత్రాథఃమైజేవరాదినియోగము- ఆతతాయిద్విజాగ్యులనుధర్మయుద్ధముచేహింసించుటయు- సముద్రముమీదనావయెక్కిపోయి కృతప్రాయశ్చిత్తుడైనవానింజేర్చికొనుటయు- యజ్ఞమలయందుఋత్విక్కులకందరికిదీక్షగల్గియుండుటయు- సహ్యాదులయినదాసగోపాలకులమిత్రాథఃసీరులయొక్కభోజ్యాన్నతయ- గృహస్థులకుదూరదేశతీర్థయాత్రయు-శిష్యులకుగురుభార్యలయందుగురువద్వ్యుక్తియు ద్విజశ్రేష్ఠులకునశ్వస్థనికతయు(అనగామరునాటికిమిగిలించికొనకయుండుటయు)బ్రాహ్మణులకుబ్రవాసము ముఖాగ్ని ధమనక్రియ (అనగానిష్ఠమనోటితోనూడిమండింపచేయుటయు) దుష్టస్త్రీలనునిర్బంధించిసంగ్రహించుటయు-యతులకు సర్వవణభిక్షాచర్యము-నవోదకమునుబదిరోజులవరకుబరిగ్రహింపకుండుటయు-గురువుకోరినంతదక్షిణయిచ్చుటయు-బ్రాహ్మణాదులకుసూద్రులువంటచేయుటయు-వృద్ధులుభృగ్యగ్నిపతనములచేమృతిమొందుటయు- ఆవులతాగిమిగిలిననీళ్లతోశిష్టులాచమనములసేయుటయు-తండ్రికొమాళ్లవివాదమందుసాక్షిచెప్పినవానిందండించుటయు యతులకురాత్రులయందుగృహవాసమునిచెప్పుబడినవన్నియులోకసంరక్షణాథఃమైకల్యాదియందుతత్వమెరింగినమహాత్ములగు పెద్దలచేవ్యవస్థాపూర్వకముగనిషేధింపబడినదిగావునసత్పురుషులయొక్కసమయమునువేదములవలెప్రమాణమైయుండుటంబట్టిదీనినత్యాదరంబుతోగ్రహింపదగుననుట. ...

—* అధికమఃపరిభాషా. *

తత్రకాత్యాయనః॥ ౧ ॥ శ్లో ॥ ముఖ్యకాలేయదావశ్యంకర్మకతుంసశక్యతే । గౌణకాలేపికతవ్యం

గాణాః ప్యేతాద్యశోభవేదితి ॥ ౧ ॥ స్పృహితత్వవశ్యాంస్వకాలాదుస్తరేగాణికాలః పూర్వస్యకమణః । యదాన్వగా
మిక్రియాముఖ్యాకాలస్యాప్యంతరాభవత్ । గాణకాలత్వమిచ్ఛంతిశేచిత్వాప్రిక్షనకమణః । గాణేష్యైతేషుకాలేషుకర్తృ
చోదితమాచరెత్ ॥ పాప్రియశ్చిత్తప్రకారేణప్రేక్షంతిస్వపిమాచరెత్ । పాప్రియశ్చిత్తమకృత్యానగాణకాలేనమా
చరెత్ ॥ దివోదితానికర్తృణిప్రమాదాదకృతానిచై । యామిన్యాఃప్రహరోయావత్ప్రవత్సృజాణికారయేత్ ॥ ముఖ్య
కాలేతుముఖ్యంశేత్సాధనంవైవలభ్యతే । తస్మాద్రవ్యయోగకస్యముఖ్యత్వం గాణతాపివా ॥ ముఖ్యకాలంసమాశ్రిత్య
గాణమప్యప్రసాధనమ్ । నముఖ్య ద్రవ్యలోభేనగాణకాలప్రతిక్షణమితి ॥ ౩ ॥ సాహంధె ॥ అత్తావృతంపురోధాశ్చ
భాగ్రాతాప్రతిపితాసఖా । ఇత్యాయాంధమకార్యేవజాయంతేప్రతిహాపకాః । ఏభిఃకృతంమహాదేవిస్వయమేవకృతం
భవేదితి ॥ ౪ ॥ సంక్రహే ॥ రాత్రౌప్రహరవర్తంతందివాకృత్యానికారయేత్ । బహ్యైర్జన్మచసారంబవజ్జయ
త్వావిశేషత ఇతి ॥ ౫ ॥ కాత్యాయనః ॥ యతోపదిశ్యతేకమకతురంగంనమచ్యతే । దక్షిణస్తత్రవిజ్ఞేయఃకమ
ణాంపారగఃకర ఇతి ॥ ౬ ॥ మనుః ॥ కుత్సితేవామహస్తస్సాగ్ధక్షిణస్సాగ్ధకకుత్సితే । యజ్ఞోపవీతినాకార్యంసర్వంకమ
ప్రదక్షిణమ్ ॥ అసీనోద్ధ్వఃప్రహువాన్వానియమోయత్రసేద్యశః । తదాసీనేనకతవ్యంససృశ్చాన్వననత్యతా ॥ ౭ ॥
కాత్యాయనః ॥ యత్రదిక్ష్యైయమోసస్యాజ్ఞప్రహుమాదికమనుతిస్రస్తత్రదిశఃప్రేక్షావందీస్తామీతదంతరేతి ॥ ౮ ॥
చందికాయాం । మనఃప్రసాదాత్సత్కృత్యతపసాస్నానకమణా । ఆచమ్యచాత్సనశ్శుద్ధింకృత్యాకమణసమాచరెత్ ॥
౯ ॥ సంకల్పఃకమణామాదానైదిశానామవిద్యతే । ఇదంకమకరిష్యామిత్వచ్చార్పిత్యాచరేత్తత ఇతి ॥ ఆశ్వలాయ
నః ॥ ప్రధానస్యక్రియాయాంతంసంగంతతియతేతనః । తదంగకరణేకుర్యాత్పాప్రియశ్చిత్తన్నకమణతే ॥ ప్ర
వృత్తమన్యథాకుర్యాద్దదిమోహశశ్శుభంజన । యతస్తదన్యథాభూతంతతవివసమాపయేత్ ॥ సమాప్తంయదిజానీ
యాదన్యత్రేతదధాకృతమ్ । తావదేవతనఃకుర్యాన్నాచ్యత్సిస్సర్వకమణామ్ ॥ ౧౦ ॥ శాతాతపః ॥ బహ్యల్పంవాన్వ
గృహువాన్క్రంయస్యకమణప్రచోదితమ్ । తస్యతద్యతిశాస్త్రీభేకృతేసర్వంకృతంభవేత్ ॥ శ్రాతేషుసర్వకాభోక్తం
సర్వవైశ్యవయభోచితమ్ । స్నాతంసాధారణంతేషుగాహ్యోష్యపిచకమణు ॥ సర్వకాభోపసంహారాదుక్తఃశ్రోతో
యథావిధిః । సర్వస్త్వత్కుపసంహారాత్స్నాతోఽప్యక్తస్తథావిధిః ॥ ౧౧ ॥ స్పృత్యథేసారే ॥ ప్రాచీదిశామనుక్తాస్యా
దుదీచీనదిశాతథా । తిష్ఠత్ప్రవహ్యతానుక్తావాసీనత్వంచకమణు ॥ ప్రభుఃప్రథమకల్పస్యయోమకల్పేనవతే । సనా
ప్రేక్షిఫలంతస్యపరత్రేతిశ్చిత్రిస్త్యై ॥ సనాంపరాయితంతస్యదుమణతేర్విద్యతేఫలమ్ ॥ సామయాచారికాద్యమాణాతి
భేదకులోద్భవాః ॥ గ్రామాచారాఃపరిగ్రాహ్యయేవవిధ్యవిరోధినః । యగధమాఃపరిగ్రాహ్యస్సర్వేత్రేవయభోచి
తమితి ॥ ౧౨ ॥ కాత్యాయనః ॥ యన్నామ్నాతంస్వకాఖాయంపారక్యంసవిరోధిచ । విద్యద్భిస్తదనుష్ఠేయమగ్నిహు
త్రాదికమణవత్ ॥ అత్యంతత్రేతుయన్వోక్తంతత్కుర్యాత్పారతంత్రికమితి ॥ ౧౩ ॥ స్వసూత్రోక్తంకమణపరివృజ్యపార
క్యంకమణకుర్వతోదోషమాహ ॥ ౧౪ ॥ దక్షిః ॥ స్వకంకమణపరివృజ్యయదన్యశ్శుభంత్వేద్యజః । అజ్ఞానాదథవాజ్ఞానా
త్త్యక్తేనవతితోభవేదితి ॥ ౧౫ ॥ స్వసూత్రాలాభేవృద్ధమనుః ॥ స్వసూత్రేవిద్యమానేతుపరసూత్రేవిద్యతే । బోధా
యనమతంకృత్యాస్వసూత్రఫలభాగ్యవేత్ ॥ విధివృక్షంతయత్కమణరోత్యవిధినాతుయః । ఫలంకీచిన్నచాస్పృశిక్లే
శమాత్రంతుతస్యతదితి ॥ ౧౬ ॥ స్పృత్యంతరే ॥ అకాలేయత్కృతంకమణకాలంప్రాప్యపునఃక్రియా । కాలాతీతంతు
యఃకుర్యాదకృతంతద్వినిధిశేదితి ॥ ౧౭ ॥ ఆశ్వలాయనః ॥ శ్రోతంవాయత్రపారాణంస్నాతంవాపినిర్ణయేగ్నిద్యౌ
ధాతత్రనచలేన్యాయాద్వాస్వానుమానతః । యత్రగీరద్యధాతత్రకుర్యాన్నాయానుమానతః । యత్రయశ్చితుథా
ప్రేక్షంత్రకుర్యాత్తథాచతత్ ॥ అన్యధాస్వానుమానేనకుర్యాత్పాప్రిక్షోపిమాసవ ఇతి ॥ భారద్వాజః ॥ ఆసనంస్వస్తి
కంప్రేక్షంజవాదీనిప్రకుర్వతః । కుశేశయాసనంవాపిరాసనమథాపివా ॥ జానురోష్ఠరంతరేనమ్యక్కుత్యాపాదత
తేడిభే । ఋజుజాయస్సమాసీనఃస్వస్తికంతత్ప్రవత్యతే । ఏకంపాదమధైకస్త్విన్విన్యస్యోరాసుసంఘతః ॥ ఇతరస్త్వింస్త
థాచోరుంరాసనముదీరితమ్ । ఉరోష్ఠంపరివిక్షేంద్రకృత్యాపాదతతేడిభే । అంగుష్ఠేదనిబస్త్వియాధస్తాభ్యాంశ్య
త్కృమేణతు । పద్మాసనంబదైతత్సర్వేషామవిపూజితమితి ॥ ౧౮ ॥ స్పృత్యథేసారే ॥ ఉపాత్రైతుప్రతినిధాముఖ్యో
భోయపిలభ్యతే । తత్రముఖ్యమనాద్యోగశేవైవసమాపయేత్ ॥ ముఖ్యాభావేయదాగాణముపాత్తంసద్విసశ్యతి । త
త్రముఖ్యోపమంగాణంగ్రాహ్యంముఖ్యోపమన్నతు ॥ యస్మిన్కస్త్విన్నుపాత్రేతుముఖ్యోపరిగతేనతి । అన్యద్ద్రవ్యంసకాతీ
యంవికాతీయమథాపివా । ఉపాదాయత్రయంజానఃపూర్వంకృత్యైవపాత్తయదితి ॥ ౧౯ ॥ భారద్వాజః ॥ అజ్ఞాతా

యదివామంత్రాఃస్వస్వగృహ్యేషుచోదితాః|ఉపవీతప్రముఖ్యానాంతేషాంవైధారణేద్విజాః | కేవలంప్రణవోవాపి
వ్యాహృతిత్రయంతువా|స్యాతాంవిప్రాదివణేమద్వావేతోసర్వశాఖనామి|| ౧౮ || శాండిల్యః||ప్రచక్షిణేప్రణా
మేవపూజాయాంహవనేజపే|నకంతావృతవస్త్రస్యాద్ధర్మనేగురుదేవయోరితి|| ౨౦ || బోధాయనః || కతవ్యముక్త
రంచానఃపంచస్వేతేషుకమఃసు | స్వాధ్యాయోత్సర్గఃదానేమభోజనాచమయోస్తథా || హవనంభోజనందానముప
హరిఃప్రతిగ్రహః|బహిజాఃసుర్నకార్యాణతద్వదాచమనంస్తృతమితి || ౨౧ || అన్యచ్ఛ || స్నానమాచమనంఘో
మంభోజనందవతార్చనమ్||ప్రాథపాదోనకురీతస్వాధ్యాయ | పితృతర్పణమ్|| ఆసనాదాథపాదస్తుజావోర్వాజంఘ
యోస్తథా|కృతావసక్తికోయస్తప్రాథపాదస్పృశవ్యతే || టీ || వస్త్రాదినాకృతపాదబంధఃకృతావసక్తికః|ఘో
మఃప్రతిగ్రఘాదానంభోజనాచమనేజపః| బహిజాఃసునకార్యాణిసాంగుష్ఠానిసదాచరేదితి||ఇతిపరిభాషా||

—* అథస్తపిః. *

తత్రమనుః|| ౧ || యోసావతీంద్రియగ్రాహ్యస్మాత్క్రియ్యక్తస్సనాతనః | సర్వభూతమయోచింత్య స్సపషస్వ
యముద్భవః|| టీ || అవ్యక్తఃఅవిదితస్వభావఃసనాతనఃఅనాదినిధనః - యోసావేవంలూకశాస్త్రప్రసక్తః - సపషవరమః
పుమాన్-సర్వభూతమయఃప్రపంచస్వరూపఃస్వయంనకస్యచిన్మియోగేననాపి కమవశేనఉద్భవోవ్యక్తీభూవా||శ్లో||
సోభిధ్యాయశరీరాత్సాద్విస్మయోర్వివిధాఃప్రజాః | అపవిత్రసంజాఢాతాసువీర్యమపాస్పజత్|| టీ || అపాస్పజత్
ఉత్తనాన్అంశేనానుప్రవిశదిత్యర్థః|| శ్లో || ఆపోనారాత్రితిప్రోక్తఆపోవైవరసూనవః| తాయదస్యానంపూర్వం
తేననారాయణస్త్పతః|| టీ || సరస్యపురుషస్యనూనవఃభగవతాస్పష్టాత్పత్యర్థః - వైశబ్దాహేతాతాపఃఅస్యసరస్య
పూర్వఃప్రథమం అయనమువేతస్థానమాసీత్ తేననారాయణస్త్పతః || శ్లో || తదండమభవద్వైమం సహసాం
శుసమప్రథమ్| తస్మిన్జలస్థియంబ్రహ్మసర్వభూతపితామహః|| టీ || తజ్జలానుప్రవిష్టంభగవద్వీర్యంహైమంహేమ
మయం- అతేవబ్రహ్మసారణ్యగచ్ఛాశ్శీతస్త్రిన్మండేన్వయంభగవాన్బ్రహ్మరూపధారిజజ్ఞే|| శ్లో || యస్తతాగ్రణ
మవ్యక్తంనిత్యంసదనదాత్మకమ్|తద్విస్మయస్సపురుషోలోకబ్రహ్మశిక్షిత్యతే|| టీ || కారణజైవననారాయణఉచ్యతే-
సదనదాత్మకంసత్ కారణంప్రవృత్త్యాదికంఅసత్కార్యంప్రపంచఃఉభయమాత్మాదేఘాయస్యతత్తోక్తం - త
ద్విస్మయః తేనకారణాభ్యేనభగవతావిస్మయఃపురుషశబ్దాయం రాజపురుషశబ్దవత్ - అధికారివచనంభగవన్మియోగ
కరత్వార్థః||శ్లో||తస్త్రిన్మండేనభగవానుపిత్వాసరివత్సరమ్|స్వయమేవాత్మవోధ్యానాత్తదండమకరోద్విధామ్|| టీ || భ
గవాన్భగవత్తయోబ్రహ్మ - తాభ్యాంసశకలాభ్యాంతుచివంఘామించనిమఃమే || శ్లో || మధ్యేవోగమదిశశ్చాప్తావ
పాంస్తానంచశాశ్చవత్|| టీ ||దివంస్వగౌఢిలోకంఘామింసపాతాథాం - మధ్యేవోగమంతరిక్షలోకం-అప్టేదిశశ్చ
శాశ్వతంయావత్ప్రళయావస్థానం-అపాంస్తానంసమద్రంచనిమఃమే|| అ|| సర్వభూతానిసస్మత్సహింసాగ్రణ్యగభేస్య
ఉపాదానంస్వశరీరాంతర్భిన్నోకత్రయేణాహసవత్|| శ్లో || ఉద్భవహేత్త్వనత్వైవమనస్సదనదాత్మకమ్| మనసశ్చ
ప్యహంకారమభిమంతారమిత్వరమ్|మహంతమేవచాత్మానంసర్వాణిత్రిగుణాఃచవిషయాణాంగ్రహిత్యాణిశచైవం
చేంద్రియాణిచ || తేషాంత్యవయవాన్మాత్మైవజ్ఞామన్యమితోజసామ్ | సన్నివేశ్యాత్మమాత్రాసుసర్వభూతాని
నిమఃమే|| టీ || మనః-మహాత్తత్త్వంసదనదాత్మకంప్రకృతిచిత్తకృత్యాత్మకంమనసోమహాత్తత్త్వాదనంతరం అభిమంతారమ
స్త్రితాప్రత్యయరూపమీశ్వరం- సర్వకర్మప్రవర్తకం-అహంకారంచఉద్భవభావఉద్భృతవాన్ మహంతమాత్మానం
స్థూలమంతఃకరణమనృణియావత్-స్వరూపే-విషయరూపేణచత్రిగుణే భూయావస్థానాత్త్రిగు
ణానితిశన్వాత్రాణిశబ్దాదీస్యచ్యంతే-తథావిషయాణాంగ్రహిత్యాణిపంచజ్ఞానేంద్రియాణిచకారాత్ కర్తేంద్రియా
ణిశచైవక్రమాదుద్భవభావతేషాంమహదహంకారమనస్తస్మాత్ప్రజ్ఞానంకర్తేంద్రియాణాంషణ్ణామమితోజసాముపయు
జ్యమానేషు-వయవేషుదిపవచక్షుయ- వీర్యాణామవయవా నాపింశేనాత్మమాత్రాసుస్వజీవాంశేమనస్త్రివేశ్యకల
య్యసర్వభూతానిదేవమనమ్యాదీనినిమఃమే - ఎతత్తుక్తంభవతి - ఆత్మీయానామహదహంకారమనస్తస్మాత్ప్రజ్ఞా
నకమేంద్రియాణాంఅంశాస్సర్వభూతోపాదానమితి|| శ్లో || సర్వేషాంతుసమానాఃకర్మాణిచపృథక్పృథక్| వే
దశబ్రహ్మవివాదోపృథక్సంస్థాశ్చిన్మిమఃకమఃకాంత్యుపేకాయథమాధమావ్యవేచయత్| ద్వంద్వైర్వయోజయ
చ్చేమాన్ముఖిఃపూర్ణాదిభిఃప్రజాః|| లోకానాంతువిప్రధ్యక్షిణంముఖావహారుపాదతః || బ్రాహ్మణంక్షత్రియంవైశ్యం
శూద్రంచనిరవతయత్ | సర్వస్యాస్యతుసగ్గస్యగుప్త్యర్థంసమహద్యతిః | ముఖిభావూరుపజ్ఞానాంపృథక్-

మాణ్యకల్పయతి || ౨ || సుబాలోపనిషదచక్షూయతే || శు || తస్మాత్తమస్సంజాయతే-తమసోభాతాది-
 ఘాతాశరాకాశః - ఆకాశాధ్యాయః - వాయోరస్మి - అగ్నేరాపః - అద్భ్యుః వృథివీ - తదండంసమభ-
 వత్ - తత్సంవత్సరమాత్రముపిత్యాద్విధాకరోదధస్తామ్భుమిముపరిష్టాదాకాశంమధ్యేభరుషభి || ౩ || తైత్తిరీ-
 యత్రుతిరిప || బ్రాహ్మణోస్యముఖమాసీత్ - బాహూరాజన్యః కృతః-ఊహతదన్య యదైవ్యశ్యః - పద్భ్యగ్ం
 శూద్రోఅజాయతేతిచ || ౪ || తథామహూపనిషది||ఎకోహవ్రేనారాయణసీతోన్యన్యంకామంమనసాభ్యాయత
 తస్యధ్యానస్థస్యలలాటాత్స్వేదోత్ప్రసరాతా ఆపోభవత్ తాసు వీర్యమథాస్యజత్రద్ధిర్జ్ఞయ మండవభవత్ త
 స్మిక్బ్రహ్మచతుర్ముఖోఽజాయతేతి|| ౫ || నారాయణోపనిషదిచ|అభభురుషావై నారాయణోకామయత-ప్ర
 జాస్సృజేయేతి- నారాయణాద్భ్రహ్మజాయతేతి|| ౬ || హరితః || శ్లో || నారాయణఃపురాదేవోజలంసృష్ట్యాజలం
 పరి| సుష్వాపభోగిపర్యంకృతయనేతుశ్రియాసహ|| తస్యను తస్యనాభౌతుమహత్పద్మమఘాత్రిల | పద్మమధ్యేభవ
 ద్భ్రహ్మ వేదవేదాంగభూషణః|| సహోక్తస్తేనదేవేన జగత్సృష్టేపునఃపునః | సోపిసృష్ట్యాజగత్సర్వంసదేవామరనూ
 నుషమ్||యజ్ఞసిద్ధ్యర్థమనఘాత్బ్రాహ్మణాన్ముఖతోఽస్యజత్ అస్యజత్త్రియాక్ బాహూర్వాత్స్వధ్యానవ్యూరుదే
 శతః|| శూద్రాంశ్చపాదయోస్సృష్ట్యాతేహంచైవానుపూర్వశః | యథాప్రోవాచభగవాన్ బ్రహ్మయోనిఃపితామ
 హభి || ప్రోవాచధర్మానితిశేషః || వా - సృష్టాపరస్పరవిరుద్ధానాం శుగ్రీనాంస్తృతీనాంచకల్పభేదేనవ్యవస్థా
 ద్రప్తవా || ఇతిసృష్టిః.

—* అథవణధర్మాః. *

తత్రదేవతః|| ౧ || బ్రాహ్మణ్యాంబ్రాహ్మణాతస్సంస్కృతోబ్రాహ్మణోభవేత్ | ఏవంతుత్రియవిల్బా
 ద్యాఃత్వైయాస్సేభ్యస్సయోనిజాభి|| ౨ || కాతాతపః|| తపోచమోదయాదానంసత్యంధర్మంశుశ్రీతంఘృణా| వి
 ద్యావిజ్ఞానమాస్త్యక్య మేతద్భ్రహ్మణలక్షణమితి || ౩ || యజ్ఞ్యవల్క్యః|| సవణోభ్యస్సవణోనుజాయంతే
 హినజాతయః|అనింద్యమవివాహమపుత్రాస్సంతానవధానాభి|| ౪ || హరితః|| బ్రాహ్మణ్యాంబ్రాహ్మణేనై
 వమన్యత్సూబ్రాహ్మణస్తృతః|షట్క-మాణినిజాన్యామబ్రాహ్మణస్యమహామయః||తేదేవసతతయస్తుస
 తయైనుఖమేధతే|అధ్యాపనంచాధ్యయనంయజనంయాజనంతథా| దానంప్రతిగ్రహశ్చేతిషట్క-మాణినిచోద్య
 తభి|| ౫ || మనుః|అధ్యాపనంచాధ్యయనంయజనంయాజనంతథా| దానంప్రతిగ్రహశ్చేతిషట్క-మాణ్యగ్రజన్మస
 భి|| ౬ || యజ్ఞ్యవల్క్యః|| ఇత్యాధ్యయనదానానివైశ్యస్యక్షత్రియస్యచ| ప్రతిగ్రహాధికౌవిప్రేయాజనాధ్యాప
 నేతథేతి || టీ || తత్రబ్రాహ్మణస్యేజ్యాదీనిత్రీణిధర్మాధాని- ప్రతిగ్రహాదీనిత్రీణివ్యర్థధాని || ౭ || వర్ణాంత
 కమణామస్యత్రీణిధర్మాణివికా| యాజనాధ్యాపనేచైవవిత్తధాన్య ప్రతిగ్రహభితిమనుస్మరణాత్ || ౮ || అతభి
 జ్యాదీన్యవశ్యకతావ్యానినప్రతిగ్రహాదీని- తదాహగౌతమః || సూ || ద్విజాతీనామధ్యయనమిజ్యాదానం బ్రాహ్మణ
 స్యాధికాఃప్రవచనయాజనప్రతిగ్రహానిపూర్వేషునియమభి || ఆపస్తంబః || సూ || సవణోపూర్వశాస్త్రవిహితా
 యాయథర్తుగచ్ఛతః పుత్రాస్తేమాంకమభిస్సంబంధభి|| టీ || సవణోచాపూర్వాచ శాస్త్రవిహితాశాస్త్రీక్ష
 మధారయః- సవణోసజాతీయాఅపూర్వాఅనన్య పూర్వాశాస్త్రవిహితాశాస్త్రీక్షబ్రాహ్మణివివాహ సంస్కృ
 తావివంఘాతాయాంభార్యాయాయథర్తుగచ్ఛతః లేన గచ్ఛతోయే పుత్రాజాయంతేతేహం కమభి స్సంబంధో
 భవతిత్యర్థః- కమాణ్యపిసేవాహ|| సూ||స్వకమేబ్రాహ్మణస్యాధ్యయనమధ్యాపనంయజ్ఞోయాజనందానం ప్రతి
 గ్రహణందాయాద్యంసీలోంధభి || టీ || దాయాద్యందాయస్వీకారః-సీలోంధఃతైత్తిరీదిషు పతితానిషంజరీధూ
 తానితతత్పుత్రతానివాధాన్యాని సీలకబ్ధిభాగః- తేమాముంధనంఅంగుళీభిర్నైత్త్వై ఆదానమేతాన్యస్తైబ్రాహ్మణగ్గ
 స్వకమేత్యర్థః|| ఇతివణధర్మాః.

—* అధ్యయనమ్. *

యజ్ఞేశుగ్రీతిః|| ౧ || యజ్ఞఇతియజ్ఞోహిదేవాః - యజ్ఞేసహిదేవాదివంగతాయజ్ఞేనానురానపానుదంతయజ్ఞే
 నద్విషంతోమిత్రాభవంతియజ్ఞేనస్యప్రతిష్ఠితంతస్మాద్యజ్ఞంపరమవదంతీతి|| టీ|| యజ్ఞఇతి || యజ్ఞోనామాధానాన్ని
 హిత్రాదిః-సహిదేవానాంసంబంధీదేవత్వస్యప్రాప్తకత్వాత్ - తదేవాహయజ్ఞేసహిదేవాభిత్వత్ర శ్రుత్యంతరం-
 యజ్ఞేనచైదేవాస్సగ్గంలోకమాయన్నితి- యజ్ఞేనానురానపానుదంత-యజ్ఞేనద్విషంతత్కత్రవోమిత్రాణిభవంతి ||

త్విక్ష్వానర్పకాదిదక్షిణాదానేన దానం యజ్ఞానాం వయాధంగృహస్థానీయం దానేహి యజ్ఞాన్రిష్టం తి|| శ్లో || తదభావేకతో
యజ్ఞోమృతోయజ్ఞ స్వస్వతీః- యోఽదక్షిణేనయజేతసయజ్ఞః | ప్రత్యోమోనాయురిత్యాదివాక్యేభ్యో దానస్యయజ్ఞై
అవశ్యకతావ్యత్యావత్ యజ్ఞేనర్వంప్రతిష్ఠితం సర్వస్యజగతోయజ్ఞాధీనత్వాత్ తస్మాద్యజ్ఞం పరమం వదంతి భగవంతశ్చత్య
ధః || ౧ || అత్ర భగవద్గీతాయాం || శ్లో || వ్యాసః || సహాయజ్ఞాః ప్రజాస్సృష్ట్యాత్మరోవాచప్రజాపతిః | అనేనప్ర
సవిష్యధ్వమేషవో స్వీప్రకామధుక్ || దేవాభావయతానేన తేదేవాభావయంతువః | పరస్పరంభావయంతః శ్రేయః
పరమవాప్స్యథ|| ఇష్టాభాగాహివైదేవాదాస్యంతేయజ్ఞ భావితాః | లైదతానప్రదాయోభ్యోయోభుక్తైస్సేన
ఎవసశ్చతి || ౩ || యజ్ఞస్యత్రైవిద్యమాహభగవాన్ || అఫలాకాంక్షిభిర్యజ్ఞోవిధిద్వప్తోయశ్చత్యై || యప్రవ్యమేవేతిమన
స్సమాధాయససాత్వికః || అభిసంధాయతుఫలందంభాథః మపిచైవయః | ఇష్టప్రభరత శ్రేష్ఠతంయజ్ఞంవిధిరాజనమ్ |
విధిహీనమస్సృష్టాన్నంమంత్రహీనమదక్షిణమ్ | శ్రద్ధావిరహితంయజ్ఞంతామసంపరిచక్షతశ్చతి || ౪ || హరితః || శ్లో ||
యజ్ఞేనలోకామిలావిభాంతియజ్ఞేనదేవాఅమృతత్వమాప్నువత్ | యజ్ఞేనపాత్రైర్వహుభిర్విముక్తః పాప్రీష్టిలో
కాన్ పరమస్యవిష్టోః || నాస్త్రియజ్ఞస్యలోకోవైనాయజ్ఞోవిందతేశుభమ్ | అనిష్టయజ్ఞోపూతాత్మాభిశ్రేణిభిన్నప
ణఃవదితి || ౫ || మాధవీయే || నాస్త్రిక్యాదభవాలస్యాద్యోగ్నిన్నాధాతుమిచ్ఛతి | యజేతవానయజ్ఞేనసయాతిన
రకాన్ బహూన్ || తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనబ్రాహ్మణోహివిశేషతః | ఆధాయాగ్నిస్త్వశ్చద్ధాత్నయజేతరమేశ్వర
మితి || ౬ || కాష్ఠాజనః || పుత్రముత్పాద్యకమైతత్కుర్యాదైతానికంద్యజః | యథాఃథంచిదాదధ్యాత్వా
ప్రంచేత్సాధుతోధనమితి || ౭ || ప్రజాపతిః || సర్వసంస్థాధికారిస్యాదాహితాగ్నిధానేనతి | ఆదధ్యాన్విధానో
హ్యగ్నిర్వైత్యంపాపభయాన్న్విజశ్చతి || ౮ || వసిష్ఠః || సూ|| అవశ్యంబ్రాహ్మణోగ్నినాదధీతదర్శపూణమాపాగ్ర
యణచాతుమాన్యోపశుసోమైశ్చయజేతేతి || ౯ || హరితోపి || శ్లో || పాకయజ్ఞాన్యజేన్రిత్యంహవిర్యజ్ఞాంశ్చసిత్యశః |
సామ్యాంప్రవిధిపూర్వేయశ్చచ్ఛేద్యమవ్యయమితి || ౧౦ || తేపిగౌతమేనదర్శితాః || సూ || అష్టకాపార్వణ
శ్రాద్ధంశ్రావణ్యాగ్రహయణీ చైత్యాగ్నేయ్యుజీతినప్రపాక యజ్ఞ సంస్థాః - అగ్న్యధేయమగ్నిశాలాత్రందర్శపూ
ణమాసోచాతుమాన్యాగ్రయజేష్ఠిర్విరుధపశుబంధస్సత్రామణీఃసప్రహవిర్యజ్ఞ సంస్థాః - అగ్నిష్టోమోత్యగ్ని
ష్టోమఉక్త్యష్టోదశీవాజపేయూతిరాతోస్త్రోర్యమశ్చతినప్రసోమసంస్థాశ్చతి || టి || అష్టకాహేమంతశిశిరయో రష్టమి
మక్రియమాణం శ్రాద్ధం - పర్వణిభవః పార్వణిస్థాలీపాకం - శ్రాద్ధంమాసిశ్రాద్ధం - శ్రావణీసర్వబలిః శ్రావణ్యాంపాణ
మాస్యాంతరిగ్రయితే - అగ్రహయణీపాణమాసీతస్యాంక్రియమాణస్సర్వబలేరుత్సగః - హేమంతప్రత్యవరోహ
ణాథఃంచకమః అగ్రహయణీశబ్దేమోచ్యతే - చైత్రచైత్రపాణమాస్యాంక్రియమాణ శ్చశానబలిః - ఆశ్వయుజీఆ
గ్రహయణం - అగ్న్యధేయాదయఃశుతిప్రసిద్ధాః || ౧౧ || బోధాయనః || సూ || కృష్ణకేశోగ్నినాదధీతేతిశుతిరి
తి || ౧౨ || సువ || అయజ్ఞేనావివాహేనవేదస్యోత్పాదనేనచ | కులాన్యకులతాంయాంతిబ్రాహ్మణాతిక్రమేణచేతి || ౧౩ || గా
గ్యః || ప్రధానంవైదికంకమఃగుణధూతంతథేతరత్ | గుణవిష్టః ప్రధానంతుహిత్యావృత్త్యభోగతిమ్ || యోవైదికమ
నాదృత్యకమఃస్తాతేతిహాసకమ్ | మోహాత్పమాచరేద్విప్రోససపుణ్యేనయజ్ఞతే || శ్రోతంకమఃచేచ్ఛక్తఃకరుణం
స్తాతఃసమాచరేత్ | తత్రాప్యశక్త్యకరణేకుర్యాదాచారమంతతశ్చతి || ౧౩ || అ|| అగ్నిశూత్రోదర్శపూణమాసవిష
యేశ్రుతిః || ప్రజాపతిర్యజ్ఞానస్యతాగ్నిశూత్రంచాగ్నిష్టోమందపార్ణమాసీంనోక్త్యంశామాస్యాంచాతిరాత్రంచతా
నుదమిమితయావదగ్నిశూత్రమాసీత్త్రావానగ్నిష్టోమాయావతీపార్ణమాసీతావానుక్త్యాయావత్యమావాస్యాతా
వానతిరాత్రశ్చతి || టి || ప్రజాపతిరగ్నిశూత్రాదీక్షణ్యాగానస్సజతతత్రాగ్నిశూత్రోపార్ణమాస్యామావాస్యాయా
గాఃఅల్పః క్రవ్యమంత్రక్రియావిశేషేస్తాన్ధ్యాః అల్పఫలాః - అగ్నిష్టోమోక్త్యాతిరాత్రాయాగాః బహుప్రదవ్యమంత్రక్రి
యావిశేషేస్తాన్ధ్యాఃఅధికఫలాశ్చతి - విమర్శేనమ్యగ్నఃగ్రహేణతుల్యాః త్రిణిద్యంద్వాక్షుమితవాన్తదనుగ్రహేదగ్ని
శూరాత్రాదీన్యగ్నిష్టోమాదితుల్యానిసంపన్నాని || ౧౪ || ఎవంవేదనేఫలమాహశుతిః - యపివంవిద్వాన్గ్నిశూత్రం
బుశూతియావదగ్నిష్టోమేనోపాష్పోతితావదుపాష్పోతియపివంవిద్వాన్పార్ణమాసీయజితేయావదుక్లేగ్నిోపాష్పో
తితావదుపాష్పోతియపివంవిద్వాన్మావాస్యాంయజితేయావదతిరాత్రేహోపాష్పోతితావదుపాష్పోతితి || ౧౫ || జ్ఞాన
యుక్తస్యకమఃణిఫలాధిక్యంధందోగాఅపసంతి || శ్రు || యదేవవిద్యయాశరోతితదేవవీర్యవత్తరంభవతీతి || ౧౬ || అ|| పు
నరపిదశే - పూర్ణమాసోప్రశంసతి || శ్రు || పరమేష్ఠివోవాఎకయజ్ఞోగ్రతస్సేనస పరమాంకాష్టామగచ్ఛతేనప్రజాపతిం

నిరవాసాయయతైనప్రజాపతిః పరమాంకాష్టామగచ్ఛతైనేంద్రం నిరవాసాయయతైనేంద్రః పరమాంకాష్టామగచ్ఛ
 తైనాగ్నిహోమనిరవాసాయయతైనాగ్నిహోమా పరమాంకాష్టామగచ్ఛతాయువనం విద్వాన్దర్శపూర్ణమాసాయజ
 తేపరమామేవకాష్టాంగచ్ఛతి॥౪॥పరమేపదేనశ్చేలోకతిష్ఠతీతిపరమేష్టిచతుర్ముఖః - తస్మాగ్రే పూర్వస్త్రికార్చయే
 జమానత్వేనావశీతస్యవిదర్శపూర్ణమాసయజ్ఞః॥ప్రవృత్తః- తేనచేత్సరారణ్యబుద్ధ్యానుష్ఠితేనయజమానః పరమాంకా
 ష్టాంశ్చపరమేష్టిత్వపదంప్రాప్తవాః- ప్రజాపతిఃదత్తాదిః తంపూర్వస్త్రిక జన్మనితేనోత్తమఫలహేతుదర్శపూర్ణ
 మాసోపదేశేననిరవాసాయయత్ అనుష్ఠానాయప్రేరితవాః - సచతస్త్రికజన్మనియజమానమతేనానుష్ఠానేనపర
 మాంకాష్టాండక్షత్వాదిపదంప్రాప్తవాః-ఎవమితరత్రయోజ్యం - తథాగ్నిహోమాత్రంవశంసతి॥౧౩॥ అగ్నిహోమా
 త్రగ్ంసాయంప్రాతగృహణాన్నిష్కృతిస్త్రిష్టక్ంసుహుతంయజ్ఞక్రతూనాంప్రాయణగ్ంసువర్ణస్య లోకస్యజ్యోతి
 స్తస్మాదగ్నిహోమాత్రంపరమంవదంతీతి॥ ౪॥ అగ్నిహోమాత్రమితకమనామధేయంతత్సాయం ప్రాతశ్చనిర్వహితంగృ
 హణాంగృహస్థాశ్రమిణామాజీతపాపానాం నిష్కృతిః ప్రాయశ్చిత్తం స్విష్టంశోభనయాగహేతుః- సుహుతం
 శోభనహోమాహేతుః - యజ్ఞక్రతూనాం ప్రాయణం యజ్ఞాదశకపూర్ణమాసాదయః క్రతవః అగ్నిహోమాద
 యః - ఏతేహంయజ్ఞక్రతూణాంప్రాయణంకారణభూతం - సువగ్ంస్యలోకస్యబ్రహ్మలోకాదేః జ్యోతిఃప్రకాశ
 కంబ్రహ్మలోకాదిప్రాప్తిహేతురితియవత్ - తథాన్యత్రతూర్ణయితే- తస్మాదాహురగ్నిహోమాత్రంవై దేవాగృహణా
 నిష్కృతిమపశ్యన్ప్రతి - అగ్నిహోమాత్రప్రాయణాయజ్ఞాశ్చివ ॥ ౧౪ ॥ హరితః ॥ శ్లో ॥ నాగ్నిహోమాత్రాత్ప
 రోధమోనాగ్నిహోమాత్రాత్పరంతపః॥నాగ్నిహోమాత్రాత్పరంశ్రేయోనాగ్నిహోమాత్రాత్పరంయశః । నాగ్నిహో
 మాత్రాత్పరానిర్ధిర్నాగ్నిహోమాత్రాత్పరాగతిః॥నాగ్నిహోమాత్రాత్పరంప్రాసంనాగ్నిహోమాత్రాత్పరంవ్రతమ్॥అన్యవ్యాహృ
 తయస్తినీస్యధాస్వాహనమోవవత్ । యస్యైతేవేత్తనిసదాబ్రహ్మలోకస్థవివశ్చతి ॥ ౧౫ ॥ సత్యవ్రతః॥ సి
 లోంచ్చినాంచయోధమః ప్రహస్యహనియత్ఫలమ్ । తద్దర్శపూర్ణమాసంచయేజంతిద్విజాతయః॥నతేహంపున
 రావృత్తిబ్రహ్మలోకాత్కదాచనేతి ॥ ౧౬ ॥ వృద్ధమనుః ॥ నిత్యాగ్నిహోమాత్రందర్శంచ పూర్ణమాసః పీశ్యక్రి
 యా॥ ఆతిశ్యంవైశ్వదేవంచబ్రహ్మలోకస్యకాశ్వతశ్చతి ॥ ౧౭ ॥ మనుః ॥ యస్యత్రైవాషికంధాన్యంపర్యాప్తం
 భృత్యవృత్తయే॥అధికంవాపివిద్యేతససేమంపాతుమహాతి॥పుణ్యాన్యవ్యానికుర్వీతశ్రద్ధధావోజితేంద్రియః । సత్యబుధ
 ష్చైతైర్భజైర్భజేతాభకథంచన॥ ఇంద్రియాణియశస్సర్వగమాయుఃకీలంప్రజాంపతూః॥ హంత్యబుధక్షిణోయ
 జ్ఞస్తప్తాన్నాల్పభనోయశేత్॥ప్రాజాపత్యమదత్తాశ్వమగ్నాభేయస్యదక్షిణామ్ । అనాహితాగ్నిభావమిద్రాహ్మ
 ణోవిభవేనసతి ॥ ౧౮ ॥ వ్యాసః॥అన్నహీనోదహేద్రాష్ట్రంమంత్రహీనోహ్యభక్తిః॥జః । ఆత్మానందక్షిణాహీనో
 నాస్తీయజ్ఞసమోరిపురితి॥ ౧౯ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ప్రాక్సామికింక్రియాంకుర్యాద్యస్యాన్నంవాషికంభవేత్ ॥వా॥ఇ
 త్యేతానిమన్వాదీనివచనానికాన్యయాగవిషయాని॥ ౨౦॥అ॥యతోవిహితదక్షిణాపర్యాప్తదవ్యాభావేపీత్యన్నలో
 పయేదిత్యాహాభోధాయనః॥ శ్లో॥యస్యనిత్యానిలుప్తానితదైవాగంతుకానిచ॥విపథస్సేపినస్వగ్ంకచ్చేత్తుపతితోహి
 సః॥ తస్మాత్కండైఃఫలైర్ముఖైర్ముఖాధునాధరసేనవానిత్యానిత్యానికుర్వీతసచనిత్యానిలోపయేదితి॥ ౨౧ ॥ స్మృ
 త్యథాసారే ॥ వివాహాత్పరమాధాయజుహ్వయేవాగ్నిహోమాత్రకమ్ । దర్శపూర్ణమాసాగ్రయణసోమయాగాక్ర
 మావృతేత్ ॥ సర్వధాప్రథమస్సోమయాగఃకార్యోద్విజాతిభిః । యథాసంభావితాంగేనశక్త్యాదత్వాతుదక్షిణామ్॥
 వ్రాత్యదుద్రాహ్మణత్వాదిమహాహోమోపశాంతయశ్చితి॥ ౨౨ ॥ సంగ్రహే ॥ అగ్నిహోమాత్రపరిభృత్ప్రసక్తిక్రియవి
 క్రయేవణఃసంకరకతాచబ్రాహ్మణోవృషభైస్సమశ్చితి॥ ప్రజాపతిః॥అగ్నిహోమాత్రఫలావేదాన్యవధంగపద్రమాః ।
 అగ్నిహోమాత్రసమోధమోనభూతోనభవిష్యతి॥ దశకంచపూర్ణమాసంచలుప్త్యాధోభయమేవవా । ఏకస్త్రికకృద్ధృ
 పాదేనద్వయోరధేనశోధనమితి॥ ౨౩ ॥ మనుః॥ వతాయంస్తుసిలోంఛాభ్యామగ్నిహోమాత్రపరాయణః॥ఇషికపార్వా
 యశాంతియాఃకేవలనిర్వపేత్సదా ॥ ౪॥ పర్వచాయనంచ పర్వాయశేతయారంతః పర్వాయణాంతస్త్రోభవాః
 పార్వాయణాంతియాః-దశకపూర్ణమాసాగ్రయణలక్షణాః- కేవలాః ఫలాభిసంబంధిరహితాః నిత్యాశ్చిష్టినిర్వ
 పేత్ - సిలోంఛవృత్తిరశ్చేతావచ్చాతంకమకర్యత్ సతతోధికమిత్యథా॥ ౨౪ ॥ అ॥ అథసంకుచితవృత్తిర్వృ
 తాన్యాహ ॥ సవివ ॥ అగ్నిహోమాత్రంచహుయదాద్యం తేద్యుర్నిశోస్సదా॥దర్శనచారణమాసాం తేహ్యణమా
 సేనైవహి॥సన్యాం తేనవసన్యేష్ట్యాతథత్వం తేద్విజోధ్యైః । పశునాహ్యయనాం తేతునమాం తేనామితైఃపైర్విజి॥

కాశకశుభిదర్శనాత్ | యజమానశ్చపట్నచక్షుభాప్రవసతోయది || ఆహూమాన్మనివతేతాంపునరాధానమహా-
తీతి || ౨౦ || సంగ్రహే || శ్లో || కేచిత్తుపత్న్యప్రమయోదయాదేగ్గామాదిసీమామతిలః ఘృగచ్ఛేత్ | సముద్ర
గాంసింధుమతీమతోన్యాంస్యాజ్ఞాఃకికోవహ్నిరితిబుధిం || ౨౧ || శుభ్ర | చరూరాత్రమహాయమామోగ్నిలో-
కికతి || ౨౨ || ఆపస్తంబః || సగ్రామమధ్యాసగ్నిన్నాహిహరేయర్యదిహరేయలోకికాస్సంపద్యైరన్యావం
తోగ్రామమర్యాదానద్యస్యస్తాన్యతిక్రమంతావన్వారభేయాతాంయదినాన్వారభేయాతాంలొకికాస్సపద్యైరన్యతి ||
౨౩ || బోధాయనః || శ్లో || అహోదితనపాకనకృతేనోద్ధరితేనవా | లొకికోగ్నిస్సవిజ్ఞేయఃపునరాధానమహాతి | నై
కయాపివివాకార్యమాధానంభార్యయాద్విజ్ఞే || అకృతంతద్విజానీయాత్సర్వానాన్వారభంతయత్ | జ్యేష్ఠాయాంహో
షహీనాయాంకనీయస్యాయదాగ్నిమా || బహుహత్యాభవేదస్యప్రతిపర్వణిసర్వదేతి || ౨౪ || మనుః || భార్యయై
పూర్వమారిజ్యేదత్యాగ్నినంత్యకమణి | పునర్దారక్రియాంకుర్యాత్పునరాధానమేవ || ఏవంవృత్తాంసవణాంస్త్రీం
ద్విజాతీపూర్వమారిణీమ్ | దాహయేదగ్నిహూతేణయజ్ఞపాత్రైశ్చధవఃవిదితి || ౨౫ || యజ్ఞవల్క్యః || దా
హయిత్యాగ్నిహూతేణస్త్రీయంమృతవతీంపతిః | ఆహరేద్విధిపద్దారాసగ్నింత్వేవావిశంబయాన్యతి || ౨౬ || కాత్య
ాయనః || స్త్రీధర్మచారిణీసాధ్వీమృతాదాహ్యతథాగ్నిభిః | విపరీతానదాహ్యతృపునదారక్రియాతథా | మృతా
యాంవైవభార్యయాంద్వితియాయాంకథంచన || సముత్సృజేదగ్నిహూత్రంమోహితోయోద్విజ్ఞోత్తమః | బ్ర
హ్మార్ఘ్యంతంవిజానీయాన్నాత్రికార్యవిచారణా || ద్వితీయాంవైతుయోభార్యాండహేన్వైతానికాగ్నిభిః | ఉష్ణం
త్యాంప్రథమాయాంతుసురాపానసమంహితదితి || వా || ఏవదాధానేసహధికృతాయాఅగ్నిదానేవేదితవ్యమితి || ౨౭ ||
విజ్ఞానేశ్వరియేకపదీ || శ్లో || యదిత్వనేకభార్యస్యకాచిత్పట్నీమృతాతదానిమంధ్యేనైవసాదాహ్యతమగ్నింధా
రయేత్పతిరితి || వా || యదిత్వనేకభార్యస్సాగ్నిద్విభజ్యాగ్నిండహేన్యతామితవచసంస్తాతాగ్నివిషయం - త
త్రాగ్నిసంసగ్రాన్యవిభాగస్యనబోధాయనాదిభిరుక్తత్వాత్ - పునదారక్రియాసంభవేపూర్వమృతాయాంపత్నాభిః
అగ్నిదానం - అసంభవేతునిమంధ్యేనపట్నందాహయిత్యా అగ్నిహూత్రంయావజ్జీవంయావదాశ్రమాంతరం
వాజుహుయాత్ || ౨౮ || యదాహుబఃహ్వయచాః || సూ || అపత్నీకోవ్యగ్నిహూత్రమాహరేదిత్యాహుర్యది
నాహరేదసద్ధాపురుషాకోసద్ధాపురుషతి | నదేవాన్మపితౄన్మనుష్యానితితస్మాదపత్నీకొవ్యగ్నిహూత్రమాహ
రేదితి || ౨౯ || భారద్వాజః || సూ || యదగ్నపత్నీకస్సాగ్నిదుభాభ్యాంతస్యసంసారః | ఔపాసనాగ్నిహూత్రాభ్యా
మితినిమంధ్యేనపట్నమితి || ౩౦ || జైమినిః || సూ || అహితాగ్నిశ్చేతుర్వంజాయామృయేతస్మానిమంధ్యే
నదహేత్సాంతపనేనవేతి || ౩౧ || ఆశ్వలాయనః || ఆహార్యేణాహితాగ్నింపట్నంచేతి || ౩౨ || కపడిచ
శ్లో || అపత్నీకోగ్నిభిఃకుర్యాన్నిత్యనైమిత్తికాఃక్రియాః | అహమ్యాఅంగవైకల్యానసహికామ్యానుతత్త్వమ్ | ఆహి
తాగ్నిఃపూర్వమృతాంస్యాగ్నిభిదాహయేత్స్త్రీయమ్ | శక్యేనివాహేథాశక్యేనైవంధ్యేనైవదాహయేదితి || వా ||
కించ - ఆచారోవ్యత్రద్యష్టశ్చష్టతమానాంపూర్వేషాంకణ్యవిభండకాదీనాంయథావభగవతోదాశరథేస్తస్మాద
భావేపత్నాగ్నిహూత్రాదినివృత్తిః || ౩౩ || తథావిష్ణుః || శ్లో || మృతాయామపిభార్యయాంవైదికా
గ్నింసంసంత్యజేత్ | ఉపాధిసాపితర-మయావజ్జీవంసమావయేత్ || అన్యేకుశమయాంపట్నంకృత్వాతుగృహమేది
నః | ఉపాసనేహ్యగ్నిహూత్రంయావజ్జీవమతంద్రితాః | రామస్తుకృత్వాసావణీంసీతాంపట్నంయశస్యీమ్ || ఈ
శేబహువిదేర్వజ్జైస్సహితోభాగ్నిభిర్వశీతి || ౩౪ || మైత్రాకాయణీశుభరిః || శ్లో || యస్తువైర్వాగ్నిభిర్భా
ర్యాంసంస్మరోతికథంచన | అసౌమ్యతఃస్త్రీభవతిస్త్రీవైషాసపుమాభవేదితి || ౩౫ || త్రికాండివ || యస్యభా
ర్యాతిదూరస్థామృతావావాగ్నిభిఃపాపిన్యఃప్రతికూలావాతస్యాప్రతినిధాక్రియేతి || ౩౬ || యత్వాపస్తంబవచ
నం || సూ || దారకమణియద్యత్ర ఆత్మాధఃమగ్నాగ్నిధేయంకుర్యాదగ్నిహూత్రందర్శపూణమాసావగ్రయ
ణంతశేసాణికమాణినభవంతితి || వా || తత్పట్నీమృతేపూర్వంవిచ్చిన్నాగ్నివిషమ్ | తథాచకపడిభావ్యం - వి
చ్చిన్నాగ్నేకదాచిత్పట్నమరణేయావజ్జీవశ్చుతేరవగతత్వాత్ దారాంతరగ్రహణేచాసామభ్యాదాత్మాధఃమ
గ్నాగ్నిధేయంకార్యమితి || ౩౭ || సపివ || నష్టోత్సృష్టానలసహచరీదాహకృత్యేనకుర్యాత్ప్రేతాధానంకథితదహనస్త
త్ప్రియాయాంప్రకల్ప్యతి || వా || నష్టాగ్నిరుత్యృష్టాగ్నిర్వాపత్నీమరణేదాహభణంప్రేతాధానంకథర్యాత్ - కింతు
దాహకృత్యేమథితాగ్నిరేవకల్ప్యః - తతఃఆత్మాధఃమగ్నాగ్నిధేయంకుర్యాత్ - ఆధానప్రభృతియజమాన ఏవాగ్న

యోగవంతి. యజమానోవాఅగ్నేర్వీనిరితిశు)తే||౮౯||యదపికపదీవచనం|| పత్నిదాహూపయక్తాగ్నేరగ్నౌ
 ధేయాత్పురామృతా||ప్రీతాధానంతుతథవ్యమగ్నౌధానంతుజీవతః|| పత్నిదాహూపయక్తాగ్నేర్విద్విన్నాగ్ని
 సమత్వతః | నాదృత్యబిరుతునత్తుత్రంనారంభాథాఽదికంచనతి || తత్పునఃకృతోద్వాహవిషయం - పునదాఽరక్తి
 యాంకుర్యాత్పునరాధానమేవదేతిమన్వాదిత్తరణాత్ - సచాగ్నౌధానంతుజీవతథ్యేతదశక్యవివాహవిషయం-
 అథాశక్యేనైమంశ్యేనైవదాహయేదివచనాత్ - తదేవంశక్యవివాహః - పత్నీంస్వాగ్నిభిదాహయిత్వాపున
 ర్దారక్రియాంకృత్వాఅవిశంబేనాగ్నినాదభ్యాత్ - అశక్యవివాహాస్తు నిమంశ్యేనపత్నీందాహయిత్వాయావజ్జీవమగ్ని
 స్ఫురిచరేదిస్థితం - అపరేతు - పత్నిదాహూపయక్తాగ్నిర్విధురఅత్కాథం అగ్నౌధేయం కృత్వాయావజ్జీవ
 మగ్నిహూత్రంకుర్యాదిత్యాహుః- తథాచాపత్నీకోపి అగ్నిహూత్రమాచరేదితి - దారకమణీయద్యశక్తః - ఆ
 త్కాథంమగ్నౌధేయంకుర్యాత్ - పత్నిదాహూపయక్తాగ్నిః అగ్నౌధేయంకృత్వాతత్పురామృతాచిత్యాదీనిపూ
 ర్యోక్తానివచనానితద్విషయతయాయోజయంతి - పత్నిదాహూపయక్తాగ్నేరగ్నౌధేయంతుజీవతథ్యతి వచనంయ
 శ్యక్యాశక్యసంశయవిషయపత్నిదాహూపయక్తాగ్నిస్సక వివాహంసశక్యయాత్ - తదిషయం - తతశ్చాహి
 తాగ్నిఃపూర్వమృతామిత్యనేనవరుద్ధ్యతే - విచ్ఛిన్నాగ్నేఃపత్నీమరణిత్యాది భావ్యస్యాపీకదాచిత్పత్నీమరణేన
 తివిచ్ఛిన్నాగ్నేరితియోజనేతితే వణయంతి - యద్యపిపాణిగ్రహణాద్ధి సహత్వం కమఃస్విత్యాదిభిః పతివత్స
 త్వాఅపిస్వామిత్యమవగమ్యతేతథాపినోభయోస్తుల్యతా- పత్నీవదస్యాగ్నిహూత్రమిత్యాదౌయజమానస్యైవప్రా
 థాస్యేనస్వామిత్యావగమాత్ - జ్యోతిష్టామేనయజేతే త్యాదావేకవచనశు)త్యాచయజమానస్యైవాధికారత్వావగ
 మాత్ - తదంగతయా పత్నౌస్వామికోట్టను ప్రవేశాత్స్వామిత్యం సహత్వంచ నిర్వృద్ధవ్యం - పత్నీహి
 పారీణ్యశ్యేతథ్యశు)త్యాగృహూప కరణరూపధనైకదేశ స్వామిత్యమవగమ్యతే- అతపివోపాధినాపితత్రమ
 యావజ్జీవంసమాపయేదితిపత్నౌప్రతినిధిఃస్వర్యతే - అన్యథానచప్రతినిధిమంత్రస్వామి దేవాగ్నికమఃస్వితస్వా
 మిప్రతినిధినిషేధేనఉపాధినాకమఃసమాపనమయుక్తంస్యాత్ - నచవచనాత్ ప్రతినిధిస్థాపనమితివాద్యం - వచనా
 దేవపత్నౌధావేపిఅగ్నిహూత్రాదేరనివృత్తే||కపదీచ || ౯౦ || శ్లో || అస్తీస్వామిత్యలేశోస్యాస్తత్ప్రాచుర్యం
 తుభతః | సహిప్రధానంవిధిభిస్తస్యైవాభక్రియాయతథ్యతి || అనేనైవన్యాయేనానాహితాగ్నేరపిశక్యేవివా
 హేబోపాసనేనపూర్వమృతాంపత్నీందాహయిత్వావివాహఃకార్యః - అశక్యేత్యనైమంశ్యేన దాహయిత్వాధా
 ర్యాపాసనతథ్యత్రప్రవ్యం అత్యాశ్వలాయనోవిశేషమాహ || ౯౧ || శ్లో || స్తాతాఽధేనాగ్నిభిరన్ధ్యామృతాంప
 త్నీంచతాంత్రిభిః|శిష్టాధేనోద్వహేదన్యాంపునశ్చైవాగ్నిమాన్యజేత్ || ప్రాగుద్వాహఃచశిష్టాధేంస్తాతథేస్యా
 గ్నేర్వృథావిధి|| శుశ్రూషేదప్యపత్నీకథ్యప్తింకుర్యాచ్చవానవా|సాయంప్రాతఃహూమధుమధాఽగ్నౌవపిసంచ
 రేదితి|| వా || అనాహితాగ్నిఃపూర్వమృతాంపత్నీహాపసనాధేనదధ్యాశిష్టాధేసాయంప్రాతఃహూమధాఽగ్నౌ
 స్థారీపాకంచకుర్యత్తస్మిన్న్యాముద్వహేత్ - పునరుద్వాహమకుర్యన్వాసాయంప్రాతఃహూమధుమధాఽగ్నౌవేవ
 యావజ్జీవంసంచరేత్ - ఆహితాగ్నిస్తుత్రిభిరగ్నిభిస్తాండధ్యాపునరుద్వాహంసంతరమగ్నిమాన్యుత్వాయజేత్ - ఉద్వా
 హశక్తానిమంశ్యేనపత్నీండధ్యాయావజ్జీవమగ్నిహూత్రంకుర్యత్ పర్వణోర్వింకుర్యాదిత్యధః || భారద్వాజోపి||
 ౯౨ || శ్లో || దంపత్యోర్భుయోరెకోయదిపాగ్నేర్వియుజ్యతే| భూతాఽయదివాపత్నీజీవన్విధురఉచ్యతే || ద్వ
 యోస్సాధారణోవహ్నిస్సహసంస్కారసంస్కృతః| ప్రీతంవిధిబలాదేతిపత్నీంభూతాఽరమేవవా|సంస్కృత్యవిధివ
 త్పేతంవహ్నిజీవంతమశ్చు)తథ్యతి || వా || తదేవమేకాగ్నేఃపత్నౌ అగ్నిమదత్వాధేందత్వావా అపత్నీకోపి
 యావజ్జీవమాపాసనంపరిచరేత్ - కేచిత్తు - బోపాసనాగ్నినాపత్నీండధ్యావిధుర్యోగ్నిముత్పాద్యాపాసనంకు
 ర్యాదితి|| *

అగ్నౌత్పత్తిప్రకారశ్చక్రియాకల్పకారికాయామభిహితః|| ౧ || శ్లో || ఉద్ధృత్యవహ్నింప్రణవేనపూర్వమ
 స్వగ్నిమంత్రేణహరేత్పురస్తాత్ | నిధాయపుష్టేదివిమంత్రకేతతత్పుహూమశ్చకలైచతుభిః || రెఖాదయోనైవచ
 తత్సతాంసవిశ్వానినోద్వాసథమేవమంత్రాః| ఆరోహణంనాస్త్యవరోహణంస్యాదుత్పత్తిరేవంవిధురానలస్య||నిత్యా
 నినైమితికామ్యకమాణ్యత్రైవకుర్యాద్విధురస్సచైవేతి|| వా|| ఎవంముత్పాద్యసాయంప్రాతరౌపాసనంకుర్యాత్ -
 కమాణంతేగ్నీరౌకీకత్యాహుః || తథాచభారద్వాజః|| ౨ || శ్లో || ఆధాయదివద్యహ్నింభూతాఽపత్నౌపి

వాపునః। యావజ్జీవంపరిచరేదోషధీభిర్యథావిధిః॥స్థాలీపాకం చాగ్రయణమప్నిన్నగ్నవిధియతే। ఆపాగ్రవిప్రయోగాం
 త్రంసజహత్యైవపావకః॥ప్రాణేయై క్తేసంస్మర్యాద్విధురంవిధురాగ్నినేతి॥ వా॥స్త్రీచైవంభతఃరిషేతఇతివచ
 నాభ్యుత్తారిషేతపత్న్యపానసంపరిచరేదిత్యర్థః॥అత్రసార్యభామీయే॥ వా॥ పాణిగ్రహణాదధిగృహమేధిసో
 ర్వ్రతమితి ద్వివచనస్త్వ తస్మాదన్యతరాత్యయేన్నాతః కమా నధికారజ్ఞాపనాదావాభ్యాంకత్వాణికతఃవాగ్నిత్యు
 భయాధికారిత్వేనైవగాహ్యకర్తృదాసంకల్పాచ్చవిధురస్యాత్రమాంతరపరిగ్రహహాత్యానయసంధ్యావందనమాత్రం
 కతఃవ్యమితి తథాచతస్యాగ్నిభావంసిద్ధవత్సత్త్వమంత్రజపేనతత్ఫలావాప్తిమాహశౌనకః ॥ ౩॥ శ్లో॥ మహ
 త్తత్ప్రజపేత్సాక్షంపంచవారందిశేదైశాపానసంవివాదోహేనస్సృశేద్విధురంతతః॥ అగ్నినయజపేద్వచంపం
 చవారందిశేదనే॥ విధురస్యాగ్నికైస్త్వయత్ఫలంతద్భవేద్భువమితి॥ శాతాతపఃపి॥ ౪॥ అనగ్నిరపియోవిప్రస్సదాచా
 రపరోయది॥ శాగ్ధాదిమసమస్తేషుసోపిగ్రాహ్యామనీషిధిః॥ అనగ్నికస్యవేదోగ్నివేదహీనోప్యనగ్నికః॥ సాగ్నికో
 ప్యనధీతశ్చేదనగ్నికఇతిప్రత్యుతః॥ చైదుర్యంనతుబాధేతపుత్రవాన్యదియోద్విజః॥ తథాచవేదవిప్రైవసర్వకమఃసుసో
 హాతి॥పుత్రవాన్ప్రత్యభార్యోసిసోగ్నిమానతిసంప్రత్యుతః॥ పుత్రపవాగ్నిరిత్యాహుఃపుత్రాథంధారసంగ్రహః॥మృతా
 యామపిభార్యాయాంప్రత్యగ్గోర్విసశ్యతి॥ఆత్మన్యగ్నిననశ్యేత్తుతస్మాత్సర్వామావేదసఇతి॥ వా॥ ఎవంచైకా
 గ్నోర్విధురస్యాగ్నిసద్భావాసద్భవయోశ్చిష్టాచారప్రాచుర్యేణవ్యవస్థావగంతవ్యా.

—* అభయాజనంనిరూప్యతే. ౧—

వా ॥ తత్రవిధిశ్చూరియతే ॥ ౧॥ ద్రవ్యమాజయత్ బ్రాహ్మణఃప్రతిగృహ్నేయాద్యాజయేదధ్యాపయేద్వై
 తి॥ వా॥నచాయంసిత్యవిధిః ఆకరణేప్రత్యవాయాదిసిత్యలక్షణాభావాత్ - అపిమకామ్యవిధిః ద్రవ్యాజనకామ్యత
 రాధికారాత్ - తత్రాపినాపూర్వవిధిః జీవనోపాయత్వేనయాజనస్య ప్రాప్తత్వాత్ - అగ్నిహోత్రంజుహుయా
 దష్టకాఃకతఃవ్యా ఇత్యాదివదత్యంతప్రాప్త్యభావాత్ - అత్యంతప్రాప్తిప్రాపణం హ్యపూర్వవిధిః - నా
 పిపరిసంఖ్యా ఏకస్యానేకత్రప్రాప్త్యభావాత్ - ఏకస్యోభయత్రప్రాప్త్యాన్యతో నివృత్త్యకమేకత్ర పునర్వచ
 సంపరిసంఖ్యా ॥ ౨ ॥ తద్యథా॥శు॥ఇమామగృహ్జనతనామృతశ్యేత్యశ్వాభిధానీమాదత్తఇత్యత్రమంత్రలింగసా
 మధ్యాదకశ్వాభిధాన్యాగదకభాభిధాన్యాశ్చరతనాయాగ్రహణేవినియుక్తః పునరశ్వాభిధానీమాదత్తఇతివచనేనా
 శ్వాభిధాన్యాంవినియుజ్యమామో గదకభాభిధాన్యానివతలై - యథా పంచపంచసఖా భ్యైశ్చఇత్యత్రశ్వేచ్ఛ
 యాశశాదిమశ్వాదిమచప్రాప్తంపునశ్శశాదిమశ్చూరియమాణంశ్వాదిభ్యోనివతతత్యతితస్మాత్సత్త్వేప్రాప్తత్వాత్ -
 సమేదేశేయజేతప్రాప్తిభ్యోన్మానిభంజేతేతివ త్పుతితాద్యయాజ్యయాజనేవత్త్వేనియమవిధిరయం-మంత్రతేషు ఋ
 ష్మాదిజ్ఞానంచయాజనాంగత్యేనభందోగబ్రాహ్మణేనమామ్నాయతే॥ శు॥ ॥౩॥యోహవాఅవిదితాపేయభందోజై
 వతబ్రాహ్మణేనమంత్రేణయాజయతివాధ్యాపయతివాస్థాణుంచవతఃతిగతంవాపద్యతేప్రవామీయతేపాపీయాభ
 వతియాతయామాన్యస్యభండాంసిభవంతీతితదజ్ఞాతృయాజకస్యదోషాభిధానాత్ - యాజయిత్వాప్రతిగృహ్యవాన
 శ్చక్రస్సాధ్యాయం వేదిమధీయాతే త్యాదీనిత్యయాజ్యయాజనవిషయాణి॥౪॥ తథాచదేవతః॥శ్లో॥యశ్శూద్రాన్పుతి
 తాంశ్చాపియాజయేదథకారణాత్॥యాజితోవాపునస్తాభ్యాంబ్రాహ్మణోఽయాజ్యయాజకఇతి॥౬॥మనుః॥ అయా
 జ్యయాజనైశ్చైతైర్నాప్తేకేనచకమఃకామ్॥కులాన్యకులతాంయాంతియానహీనానిమంత్రతః॥నంవత్సరేణపతతివ
 తి॥తేనసమాదరన్న్తి॥యానంవివాహః॥౭॥దేవతః॥శ్లో॥యాజనంయోనిసంబంధంస్వాధ్యాయంసహభోజనమ్॥కృత్యా
 సద్యఃపతత్యేవపతి॥తేనసంశయఇతి॥ ౮ ॥ బోధాయనః ॥ సంవత్సరేణపతతిపతితేనసమాచరత్ । యాజనాధ్యాప
 నాద్యోనాత్సద్యశ్చయ్యాసాదిభితి॥౯॥ఆపస్తంబః॥ సూ॥నవతిత్రైస్సంవ్యవహరోవిద్యతేతేషామభ్యాగమనంభోజనం
 వివాహమితవజయేదితి॥౧౦॥ వ్యాసః॥ శ్లో॥ సంవత్సరేణపతితసంసగంకురుతేతుయః । యానశయ్యాసనై
 ర్నిత్యంజానన్వైపతితోభవేత్॥యాజనంయోనిసంబంధంతత్రైవాధ్యాపనంద్విజః । కృత్యాసద్యఃపతేత్ జ్ఞానాత్సహ
 భోజనమేవతేతి॥ ౧౧॥ సంవతః॥ మహాపాతకసంయోగీబ్రహ్మహత్యాదిభిసః । తత్సంసగవిశుద్ధ్యథంతస్యత
 స్యవ్రతంచరేదితి॥౧౨॥ ఋషిః॥ప్రతిగ్రహాధ్యాపనయాజనానాంప్రతిగ్రహంశ్రేష్ఠతమంవదంతి॥ప్రతిగ్రహశ్శుద్ధ్యితిజప్య
 తేషామైర్యాజ్యంతుపాపైనశ్చపునంతి॥తేవాఇతి॥ ఇతియాజనమ్.

—అధ్యాపకమునమ్.—

౧॥ శ్రీ॥ స్వాధ్యాయోద్దేశ్యతవ్యః బ్రాహ్మణేనసామాన్యరణంపడగోవేదోద్దేశ్యతవ్యశ్చివశూయతే॥వా॥అనేన
 శాఖాజ్ఞానపర్యంతమధ్యయనంవిధియతఇతిన్యాయసిద్ధం - మంత్రాః పునరవిదితాథాననుష్ఠేయాథాప్రకాశనసమ
 థాఃతస్మాత్ప్రతిపన్నవేదాధోగసుష్టాతా అభిలషితానికమఃఫలాప్రాప్తోనచప్రత్యైతీతివేదోద్దేశ్యతవ్యః- త
 దథాశ్చప్రతిపత్తవ్యః॥ ౨॥ తత్రమనుః॥ శ్లో॥ తపోవిశేషేర్వివిధైర్వృత్తిశ్చవిధిహోదితైః॥ వేదఃకృత్యోన్మదిగంతవ్యస్స
 రహస్యోద్విజప్తనేతి॥టీ॥వ్రతైఃప్రాజాపత్యాదిభిఃకృత్స్నస్సాంగః॥ ౩॥ సవీవ॥ శ్లో॥ వేదమేవసదాభ్యస్యేదప్రస్త
 ప్యేద్విజ్ఞోత్తమః॥వేదాభ్యాసోహివిప్రస్యతపఃపరమిహాచ్యతఇతి॥ టీ॥ ఇహవేదేఉచ్యతే॥ ౪॥ శ్రీ॥ తపోనా
 స్వాధ్యాయశ్చివశూయతే॥ మనుః॥ యోనధీత్యుద్విజోవేదానన్యత్రకురుతేమనః॥ సజీవస్సేవశూద్రతప్రమాశుగచ్ఛ
 తిసాన్వయః॥ కువివాహైఃక్రితాలోపైఃవేదానధ్యయనేనచ॥కులాన్యాశువినశ్యంతిబ్రాహ్మణాతిక్రమేణచ॥ మంత్ర
 వంతిసమృద్ధానిమలాన్యలభనాన్యపి॥ కులసంఖ్యాంచగచ్ఛంతికమంతిచమహాభ్యుతః॥ యదధీతమవిజ్ఞాతంనిగదేనైవశ
 బ్ధ్యతే॥అనగ్నావివశుప్రేలభోసతజ్జ్వలతికహిచిదితచ॥ ౫॥ శూ॥యతేచ॥ ధౌణురయంధారహరఃకిలాభూదధీత్య
 వేదాన్మవిజానాతియోథాం॥ యోథావిత్సకలంభద్రమశ్చుతేసనాకమేతిజ్ఞానవిధూతపాప్తేతి॥ ౬॥ మనురపి॥ సే
 నావత్సంచరాజ్యంచదండనేతృత్వమేవచ॥సర్వలోకాధిపత్యంచవేదశాస్త్రవిదమాతి॥ ఇతిహాసపురాణజ్ఞఃపదవాక్య
 ప్రమాణవిత్॥ అంగోపకారవేదిచవేదాథాంజ్ఞాతుమహాతితి॥ టీ॥ ఇతిహాసోధారతరామాయణాదిః॥౭॥ కూమ
 పురాణే॥ శ్లో॥ యోన్యత్రకురుతేయత్తమనధీత్యశుశ్రిందివిజః॥ సవైమూఢోనసంభాష్యేవేదబాహ్య్యాద్విజాతిభిః॥చ
 వేదపాఠమాత్రేణసంతుష్టోవైద్విజోత్తమః॥ పాఠమాత్రాపసానప్రపంచకగౌరవసేదతి॥ యోధీత్యవిధిచక్షేదంచేదా
 థాంపవిచారయేత్॥ససాన్వయశూద్రసమఃపాత్రతాంసప్రపద్యతఇతి॥ ౮॥ యజ్ఞవల్క్యః॥ పారంపర్యాగతో
 యేషాంచేదస్సపరిబృంహణః॥తచ్ఛాఖాకమఃకుర్వీతతచ్ఛాఖాధ్యయనంతథా॥యస్సృశాఖాంపరిత్యజ్యపారక్యామధిగ
 చ్ఛతి॥సశూద్రవచ్ఛహిష్యార్వస్సర్వకమఃసుసాధుభిః॥ అధీత్యశాఖామాత్మీయాంపరశాఖాంతతఃపఠేదితి॥ ౯॥ య
 థాకామయోహస్తీయథాచమయోమృగః॥బ్రాహ్మణశ్చానధీయానస్త్రయస్తేనామవిభాతి॥ యథావజ్ఞోఫల
 స్త్రీష్టుయథాగౌగౌవిచాఫలః॥యథాచాజ్ఞేఫలందానంతథావిప్రోన్యహోఽఫలఇతి॥ ౧౦॥ పరాశరః॥ యేవతంతి
 ద్విజావేదంపంచయజ్ఞపరాశ్నయే॥త్రైలోక్యంతారయంత్యైతేపంచేంద్రియరతాఅపీతి॥ ౧౧॥ సంవతః॥వేదం
 వైవాభ్యసన్నిత్యంశుచా॥దేశేనమాహితఇతి॥ ౧౨॥ దత్తః॥ వేదస్వీకరణంపూర్వంవిచారోభ్యసనంజపః॥ తద్దాసం
 వైవశిష్యేభ్యోవేదాభ్యాసోహిపంచధేతి॥ ౧౩॥ వ్యాసః॥ వేదాభ్యాసంతతఃకుర్యాత్ప్రీయత్వాచ్చక్షితోద్విజః॥ వేద
 మధ్యాపయేచ్చిష్యాకధారయేచ్చవిచారయేత్॥ అధీతమవియోవేదంవిముంచతియదానరః॥ భూణిహాసతువిజ్ఞ
 యోవియోనిమధిగచ్ఛతీతి॥ ౧౪॥ మనుః॥ శరణాగతంపరిత్యజ్యవేదంవిష్టావ్యలద్విజః॥ సంవత్సరంయవాహరస్త
 త్వాపమతిసేధతీతి॥౧౫॥ యజ్ఞవల్క్యః॥ వేదవివద్విజాతీనాంసశ్రేయశ్చకరఃపరః॥ యజ్ఞాదీనాంబోధకత్వేనశ్రేయ
 స్కరఃపరఇతి॥ ౧౬॥ వ్యాసః॥ హరిరోమితినిధిశ్యయత్కమఃక్రియతేబుధైః॥ అధీయతేవారాజపేతద్ధివీర్యకరం
 భవేదితి॥౧౭॥ ఆపస్తంబః॥ సూ॥ ఓంకారస్సృగదావరంతస్సాద్భ్రహ్మధ్యేష్యమాణఎతదాదిప్రతిపద్యేతవికధాం
 చాన్యాంకృత్యైవంలౌకిక్యావాచావ్యావతతఇతి॥ టీ॥ బ్రహ్మవేదఃస్వగ్ధాసాధనమధ్యేష్యమాణఃస్వగ్ధావారం
 ప్రణవమాద్యోత్వాద్రతివద్యేత-ఉపక్రమేతఅధ్యేతవ్యమధ్యయనే అనుపయుక్తకథావికథాతాంచాన్యాం కృత్యై
 వంవితదాదిప్రతిపద్యేత ఏవంసతిబ్రహ్మవేదఃలౌకిక్యావాచావ్యావతతేతయావ్యామిత్రంసభవతీత్యథా॥ ౧౮॥
 అధర్వణేశూయతే॥ శ్రు॥ప్రణవంచేదాఅనురజయాథాంపాథాంయంతోవరంవృణోష్యేత్యబ్రువత్ తాన్పరిణోబ్రహ్మ
 న్నమామరయత్వాబ్రహ్మణాబ్రహ్మచరేయ్యురదివదేయ్యురబ్రహ్మచరస్యాదితి తస్మాదోంకారః పూర్వముచ్యతఇతి
 ఏవవివహిపురస్తాద్యుజ్యతేఏవపశ్చాదితచ॥ఇత్యధ్యయనం.

—అధ్యాపకమునమ్.—

౧॥ తత్రస్తృతిరత్యై శ్లో॥ యజనాధ్యాపనేశుద్ధేతథాపూతఃపరిగ్రహః॥ ఏషాసమ్యక్సమాఖ్యాతాత్మత
 యంతస్యజీవకేతి॥ ౨॥ అధ్యాపనేయమమాహయమః॥ సతతంప్రాతరుత్థాయదంతథావనపూర్వమ్॥స్నాత్వా
 హుత్వావశిష్యేభ్యఃకుర్యాదధ్యాపనంసరఇతి॥ ౩॥ మనురపి॥అధ్యేష్యమాణంతుగురునిత్యకాలమతంద్రితే॥అధీష్య

భోజియ్యాద్విరామో స్త్వితిచారమేత్ || అచార్యభుతశ్శుశ్రూషుజ్ఞానదోధామికశ్శుచిః | ఆత్మశ్శక్తిభాద
 సాధుసోన్విత్యాపార్థకధర్మతః | ధర్మాథోయత్రనస్యాతాంశుశ్రూషావాపితద్విధా | తత్రవిద్యానవ ప్రత్యాశు
 భంబీజమివోషరే | విద్యయైవసమంకామంమతఃవ్యంబ్రహ్మవాదినః || అవద్యపివ ఘోరాయాన త్వేనామిరిణేవపేత్ |
 విద్యాబ్రాహ్మణమేత్యాహ శేవధిస్తేస్త్రిరక్షమామ్ || అసూయకాయమాంమాదా ప్రథాస్యాంబీర్యవ త్రమా | యమేవ
 తుశుచివిద్యానియతంబ్రహ్మచారిణమ్ || తస్మైమాంబూహివిపాగ్నియః ధిపాయాప్రమాదినేతి || టీ || శేవధిత్వా
 దివిద్యామావచనం- శేవధినిధిః-తేవధిరస్త్రీవిద్యాంజానీయాః-నిధిపాయవిద్యానిధిపాలాయ || ౪ || సవీవ || శ్లో || బ్ర
 హ్మయ స్త్వననుజ్ఞాతమధీయానాదవాల్మయేత్ | సబ్రహ్మయేత్తమకృద్విప్రసరకంబ్రహ్మద్యతే | నావృష్టఃకస్యచిద్బు
 యాన్మచాన్యాయేనపుచ్చతః | జానన్మపిహిమేధావీజడవన్లోకఆదరేత్ || అధమేణతుయఃపాగ్నియశ్చాపమేణ
 పృచ్చతి | తయోరస్యతరఃప్రేతివిద్యవంవాధిగచ్ఛతీతి || టీ || ప్రాహప్రవచనంకరోతి-ప్రేతిమృయతే || ౫ || అ || వి
 ద్యాధర్మఃప్రియోవిశిష్టతరాదవశిష్టాదభ్యుపాదానాదవశ్యముపాదేయమిత్యాహసవీవ || శ్లో || క్షధానశ్శుభాం
 విద్యామాదదీతావరాదపిఅంత్యాదపిపరంధర్మఃప్రీరత్నండుమృ-లాదపీతి || ౬ || అ || తదెవదృష్టాంతత్వేమోపపా
 దయతిసవీవ || శ్లో || ఏషాదప్యమృతంబ్రాహ్మంబాలాదపిసమభాషితమ్ | అమిత్రాదపిసద్వృత్తమేధ్యాదపికాంచనమ్ |
 ప్రీయోరత్నంతథావిద్యాధర్మఃశ్చాచ- సుభాషితమ్ | వివిధానివశిల్వానిసమాదేయానిసర్వతః | అబ్రాహ్మణాదధ్యయ
 నమాపత్యాలేవిధీయతే | అనువద్యావశుశ్రూషాయావదధ్యయనంగురోః || టీ || అబ్రాహ్మణాత్తత్రియవైశ్యా
 భ్యాం || శ్లో || అధీయారణ్యస్యధర్మఃప్రియోవణోద్విజాతయః | ప్రబూరియాద్భూప్రాణస్తేషాంసేతరావిని
 శ్చయః || బ్రాహ్మణఃక్షత్రియోవైశ్యప్రియోవణోద్విజాతయః || చతుర్థేవకజాతిస్తుశూద్రోనాస్తీతుపంచమశ్చ
 తి || ౭ || హరితః || మంత్రార్థఃశ్లోజపక జుహ్వతి తథైవాధ్యావయోగ్దివజః | స్వగ్లోకమవాప్నోతిసరకంతువిపర్యయ
 తి || ౮ || అ || లిఖతపాఠంనిషేధతిసరదః || శ్లో || పుస్తకప్రత్యయాధీతంనాధీశంగురుసన్నధౌ | భాజితేనసభామధ్యే
 జారగభాజితప్రియాశ్చితి || ౯ || సవీవ || హస్తసీనస్తుయోధీతేస్సరవణోవివజీతః | ఋగ్వజ్జాస్సానుభిడగ్ధోవి
 యోనిమధిగచ్ఛతీతి || ౧౦ || హరితః || అధ్యాపనంవత్రివిధంధర్మాధికాభాకారణాత్ | శుశ్రూషాకారణంచే
 తిత్రివిధంపరికితేతమ్ || ఎషామస్యతమాభావేమృషాచారోభవేద్విజః | తత్రవిద్యానదాతవ్యాపురుషేణహితైషి
 ణా | యోగ్యానధ్యావయేచ్ఛిష్యానయోగ్యానపివజయేదితి || ౧౧ || యాజ్ఞవల్క్యః || కృతజ్ఞోద్రోహిమేధావీశుచిఃక
 ల్యోనసూయకః | అధ్యాప్యోధర్మతస్సాధుశ్శక్తాప్రాజ్ఞానవిత్తదత్తి || ౧౨ || వ్యాసః || కృతజ్ఞశ్చతథాద్రోహిమేధా
 వీశుభకృన్మరః | ఆప్తఃప్రియోహివిధివత్క్షదధ్యాప్యాద్విజోత్తమైరితి || ౧౩ || ఆపస్తంబః || సూ || యథాగమంశిష్యేభ్యోని
 ర్మత్సరేణవిద్యాసంప్రదానేయమేషుచయ్య క్తస్యాదేవంవతః మానఃపూర్వాపరాకనంబంధానాత్మానంచత్తేమే
 యునస్త్రీతి || టీ || యేనప్రకారేణాగమంపాతాథయోస్తథైవశిష్యేభ్యోనిమత్సరేణవిద్యాసంప్రదేయ- ఏవం
 ఛాతోవిద్యాసంప్రదానేయ క్తః అవహితస్సాగ్నిత్ - యేచగృహస్థస్థనియమా అధ్యాపనేన్యత్రేతద్వపిచయ్య క్త
 స్స్యాదేవంవతః మానఃపూర్వాకపితృపితామహప్రపితామహాకాపరాక పుత్రపాత్రనప్త్యాక-సంబంధాకర్మణి
 శుభా-స్వసంబంధినఃపురుషానాత్మానంచత్తేమే ఉభయేస్తానేనాకృష్టేయనక్తిష్టాపయతిత్యథః || ౧౪ || బో
 దాయనః || శ్లో || ధర్మాథోయత్రనస్యాతాంశుశ్రూషావాపితద్విధా | విద్యయాసహమతఃవ్యంనచైనామూషరే
 వపేత్ || అగ్నిరివకక్షుండపాతిబ్రహ్మపృథ్వునాదృతమ్ | తస్మాదైవశక్యంసంబూరియాద్భూప్రాణమానమకుర్వతామి
 తి || ౧౫ || సవీవ || సూ || అద్రాహ్మణాదధ్యయనమాపదిశుశ్రూషానువద్యావయావదధ్యయనమితి || ౧౬ ||
 గౌతమః || సూ || సత్యధర్మాధ్యవృత్తిశిష్టాధ్యాపకశ్చితి || ౧౭ || సవీవ || ఆపత్ర-ల్యబ్రాహ్మణస్యాబ్రాహ్మణాద్వి
 ద్యోపయోగానుగమనంశుశ్రూషాసమాప్తేరి- నచావరరాత్రమధీత్యభునఃప్రతిసంవిశేదితః || టీ || నవ్రతినంవిశేన్న
 సుప్యాదిత్యథః || ౧౮ || మనుః || శ్లో || నవిస్త్వమధీయాతనశూద్రజనసన్నిధౌ | ననిశాంతేపరిత్రాంతోబ్రహ్మక్షిత్వపు
 నస్త్వపేదితి || ౧౯ || వ్యాసః || అనధ్యాయేష్వధీతంయద్యచ్ఛూద్రస్యసన్నిధౌ | ప్రతిగ్రహామి త్రంచనరకాయతదుచ్య
 తత్తితి || ౨౦ || సవీవ || ఆత్మాధికంభోజనంయస్యరత్యధికంయస్యవైభునమ్ | వృత్యధికంయస్యచాధీతంసయాతినర
 కాకబహూనితి || ౨౧ || శాతాతపః || వేదాక్షరాణియావంతినియుంత్యాదధికాకారణాత్ | తావంతిధూరిణహ
 త్యావైవేదంవిక్రయ్యవాల్మయాదితి || ౨౨ || భాగలేయః || ప్రఖ్యాపనంప్రాధ్యయనంప్రశ్నపూర్వంప్రతిగ్రహః |

యాజనాధ్యాపనేనాదష్టద్విధోవేదవిక్రయఇతి॥టీ॥ప్రఖ్యాపనం - అహంబతుశ్చేదీత్యాదిరాజమందిరాదావాక్రోశః-
 స్వస్యోత్పాదార్థమధ్యయనంప్రాధ్యయనం కీయంతే చాస్యసీత్యుక్తాప్రతిగ్రహః యాజనం అధ్యాపనంక్రశ్మపూర్వా
 ణి - ఇతరమధిష్ఠ్యస్వవిద్యాభ్యాపనేనపరస్పరవివదనంవివాదః ॥ ౨౩ ॥ శాతాతపః॥ శ్లో॥ ప్రశ్నపూర్వంతు
 యోదధ్యాద్భిహ్నాణాయప్రతిగ్రహం సపూర్వంసరకంయతిక్రామ్నానస్తదనంతరమితి॥ ౨౪ ॥ స్మృతినంగ్రహే॥
 గాయత్రీంమూల్యమాదాయపరస్మైయఃప్రయచ్ఛతిసజీవన్తుంత్యజాతిత్వంసంపాప్నోతినసంశయఇతి॥ ౨౫ ॥ శాస
 కః॥ వేదాక్షరాణీయావంతినియుక్తైర్వ్యథాకారణాత్ తావంతిభూతానాత్మావైలభతేనాత్రసంశయః॥ అథా
 భంభోజనాభంబాయోవేదాక్షరముచ్చరేత్ చందాశస్త్రసవిజ్ఞైయస్సర్వకమబహిష్కృతఇతి॥ ౨౬ ॥ అ॥ భృ
 తకాధ్యయనభృతకాధ్యాపనేఉపపాతకేషుపతతియాజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ భృతకాధ్యయనాదానం భృతకాధ్యాప
 నంతథేతి॥ఇత్యధ్యాపనమ్॥

—* అధోపాకరణమ్. *

౧ ॥ తత్రమనుః॥ శ్లో॥ శ్రావణ్యాంప్రోష్ఠపద్యాంవాపుష్పాకృత్యయధావిధి | ఉక్తచ్ఛండాంస్యధీయాత
 మాసాన్నిప్రోధకపంచమా॥ పుష్పేతుచ్ఛందసాంకుర్యాద్యహిరుత్సజనంద్విజః | మాఘశుక్లస్యవాప్రాప్తేపూ
 ర్వాష్టాప్రథమేహసీతి॥ టీ॥ అధ్వర్యుణాంశ్రావణ్యాంప్రోష్ఠపద్యాంఛందోగానామితివ్యవస్థితవివరయోయంవికల్ప
 ఇతితద్యధ్యాసే- గ్రామాద్భహిరుత్సజనాశ్శృంకమప్రథమేహని ప్రథమాయాంతిథౌపుష్పేధ్వర్యుణాంమాఘ
 ఛందోగానమ్॥ ౧ ॥ ఆపస్తంబః॥ సూ॥ శ్రావణ్యాంపౌణమాసామధ్యాయముపాకృత్యమాసం ప్రదోషేనాధీ
 యితత్రైవ్యాంపౌణమాస్యాంరోహిణ్యాంవావిరమేదధకపంచమాగ్ శ్చతురోమాసానిత్యైఃఇతి॥ ౩ ॥ శ్లో॥ మే
 షాదిస్థేనవితరియోయోదశఃప్రవతతే చాండ్రమాసాస్తతదంతాశ్చైత్రాద్వాద్వాదశస్తృతాః॥ తేషుయా
 యాపౌణమాసీసాసావైత్రాదికాస్తృతేతికాదాచిత్రేనయోగేననక్షత్రస్వేణినియతి॥ వా॥ తదేవంసవితరి
 సింహస్థేయామావాస్యాతదంతేచాండ్రమాసేమాసేయామధ్యవతినిపౌణమాసీసాశ్రావణీ - శ్రవణయోగస్తభవ
 తువామావాభూత్-తస్యామధ్యాయముపాకృత్యగృహ్యాయాక్రవిధినాఉపాకమస్వగృహ్యాయాక్రకాల ఇత్యత్రి
 ప్తరణాత్ - స్వగృహ్యాయాక్రకాలేఉపాకమకృత్వాస్వాధ్యాయమధీయాత - అధీయానశ్చమాసమేకంప్రదోషే
 ప్రథమేరాత్రిభాగేనాధీయాత - త్రైవ్యాంపౌణమాస్యాంతిష్ఠేమాసీతిష్యాన్యుర్వాయారోహిణీతస్యాం వావిర
 మేత్ - గృహ్యాయాక్రవిధినాఉత్సజనంకుర్యాత్ - అనయోఃపక్షయోఃపంచమాసానధీయాత అధకపంచమానితి
 అధకపంచమండేషాంతేఅధకపంచమాః అథాధికాంశ్చతురోమాసానధీయూతేత్యైకేవస్యంతే-అస్మిన్మతేప్రా
 ణ్ణపద్యాముపాకరణంఉత్సజనస్వప్రాప్రతికమఃశాఖాంతరదశకనాదితి - తథాగతమః॥౪॥ సూ॥శ్రవణాదివాషి
 క్షింప్రోష్ఠపదీంవోపాకృత్యాధీయాతఛందాంస్యధకపంచమాన్వాసాన్పంచదక్షిణాయనంవేతి॥ టీ॥ శ్రావణీంశ్రావ
 ణ్యాంపౌణమాస్యాంప్రోష్ఠపదీంవోపాకృత్యతదాదిఛందాంస్యధీయాత- తదిదమధ్యయనంనాషికంప్రతిసంవత్స
 రంభవతి-అధకపంచమాపూర్ణాన్వాపంచమాసాన్యావద్దక్షిణాయనంవాధీయాతేత్యథః॥ ౫ ॥ బోధాయ
 నస్తు॥ సూ॥శ్రావణ్యాంపౌణమాస్యామాషాధ్యాంవోపాకృత్యత్రైవ్యాంమాఘ్యాంవోత్సృజేయిరితి॥ ౬ ॥ యా
 జ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ అధ్యాయానాముపాకమశ్రావణ్యాంశ్రవణేనవా హస్తేనాషధిభావేనావంచమ్యాంశ్రావణస్యత్వి
 తి॥ టీ॥ ఓషధీనాంప్రాదుభావేనతిశ్రావణమాసస్యపౌణమాస్యాంశ్రవణయ్యుక్తేవాదిసహస్తేనయ్యుక్తాయాం
 పంచమ్యాంవాస్వగృహ్యాయాక్రవిధినాకుర్యాత్॥ ౭ ॥ అత్రవ్యవస్థాదర్శితాస్తృత్యథకసారే॥ వా॥ శ్రావణ్యాం
 పౌణమాస్యాంశ్రావణమాసస్యశ్రవణేవాపంచమ్యాంహస్తేవాపంచమీ హస్తయోగేవాభాద్రపదపౌణమాస్యాం
 వాతత్రాపిత్రవణేహస్తేవా పంచమ్యాం పంచమీహస్తయోగేవాయథాస్వకులాచారంకుర్యాదితి॥ ౮ ॥ కాలద
 శేషః॥ శ్లో॥ అధ్యాయానాముపాకమశ్రావణ్యాంశ్రైర్భిరీయకాఃబహ్వృచాశ్చృవణేమర్యుస్సింహస్థోరోభావేద్య
 డి॥ సహస్తశుక్లపంచమ్యాంసతద్గ్రహణసంక్రమేఅసింహారేప్రోష్ఠపద్యాంశ్రవణేవవ్యవస్థయేతి॥ టీ॥ అర్క-సూ
 ర్యస్సింహారాశిస్థోయదిస్యాత్తదాతైర్భిరీయకాఃశ్రావణమాసస్యపౌణమాస్యామధ్యాయానాముపాకమకరుణ్యః-
 తత్రాసంభావేతన్నాసవహస్తనక్షత్రయుక్తపంచమ్యాంవాకుర్యుః - గ్రహణేసంక్రమేచతదుపాకమనకుర్యుః-అసిం
 హార్క-ఇతి - యదిపూర్యస్సింహారాశిస్థోనభవతితదాప్రోష్ఠపద్యాంభాద్రపద పౌణమాస్యాంశ్రవణేవ వ్యవస్థయా

కుర్యుః. పోష్ఠపద్యంతైర్దిరియకాః బహ్వృచాశ్చృవణనక్షత్రయై క్రిథావితివ్యవస్థావకారా ద్భద్రపదమాసే
హస్తనక్షత్రయై క్రిథావితిసూచితమ్ || ౯ || తదాహగార్గ్యః || శ్లో || పవనశ్శోభదయికెకుర్యుః | శ్రావణేతైర్దిరి
యకాః | బహ్వృచాశ్చృవణయైతుహస్తయైసామవేదినఇతి || ౧౦ || సవీవ || ఛందోగాభిసీతాఃకుర్యుః | పా
తరాత్సగ్గేకీంక్రియామ్ | అపరాష్టావ్యపాకమకృత్యహస్తయైద్విజితమ్ || టీ || హస్తయైఉపాకమకృత్య
యైఉత్సగ్గేకీంవకుర్యుః || ౧౧ || అన్యచ్చ | అధ్యాయానామపాకమకర్యతా | లేపరాష్టాకే | పూర్వాష్టాకు
విసగ్గేస్యాదితివేదవిదోవిదుః || ఉపాకమకృత్యగేయథాకాలంసమేత్యచ || ఋషీగదభామయాకృత్యా
పూజయేత్తాద్విజ స్రుతఇతి || వా || సామవేదినస్సింహభాద్రపదేమాధ్యాదినా దూషితేనతికన్యామాసాపరపయేహ
స్తనక్షత్రైఉపాకరణంకుర్వంతి-తత్రసాయంత్ర ముహూర్తవ్యాపిహస్తనక్షత్రంక్రాహ్యం. చూడాదిరహితేతుసిం
హభాద్రపదశుక్లేఉదయాదిసంగవాంతవ్యాపిహస్తనక్షత్రంక్రాహ్యం || ౧౨ || తథాసంగ్రహే || శ్లో || హస్తయై
ముదయేశుక్లేత్రిముహూర్తాస్త్రగిసేత్యితిహస్తయైత్వాప్యఋషీణామయంతసంగవాంతయగితి || ౧౩ ||
తిథిదర్శనే || ఔదయికేసంగవస్తుశ్చేత్యుపాకపర్వణిచారణే || కుర్యుర్నభ్యుపాకమకృత్యజ్జామగోక్రమా
దితి || టీ || సంగవస్తుశ్చేసంగవాంతస్తుశ్చే || ౧౪ || అత్రవృద్ధగార్గ్యః || శ్లో || ఘటిపరిమితకాలస్సంగవాదూర్ధ్వ
పవణే | ఔదయాకమితప్రాహుముఖయస్తిధివంతకాశ్చి || ౧౫ || గార్గ్యః || పరేష్టిసంగవాదూర్ధ్వంపూ
ణేమాశ్రవణావృత్తి || ౧౬ || స్మృత్యంతరే || సంధిస్సంగవతఃపశ్చాద్దర్శాగావతనాద్యదితత్రే | వోపాకృతింకుర్య
త్పద్యశ్చేనమిదామతిః || సంధిస్సంగవతఃపాశ్చేత్పర్వస్తిన్నుర్వణిక్రియా | శ్విభూ లేనమిదాధానమేవశ్చృవణికోవి
ధిరితి || అ || తదాధ్యయనధిక్యత్యస్త్యతే || శ్లో || శ్రావణేపాణమాసీతుసంగవాత్పరతోయది | తదైవాదయికిగా
హ్యనాన్యదాదయికిభవేదితి || వా || తదేవ ఉదయాదిద్వాదశఘటికాధికకించిత్యా-లవ్యాపిన్యాంపాణమాస్యాంయ
జశ్చాభినామపాకమకృత్యుదయాదిద్వాదశఘటికావ్యాపిహస్తనక్షత్రైఛందోగానా- చూడాదిహూషితేతుసింహ
భాద్రపదేకన్యాపరపయేసాయంత్రముహూర్తవ్యాపిహస్తనక్షత్రైఛందోగానా-బహ్వృచానాస్తూర్యోదయా
త్పరంఘటికాద్వయవ్యాపిశ్రవణనక్షత్రై-తత్రైవసంగ్రహే || ౧౭ || శ్లో || ఉదయవ్యాపిత్వేవవిష్టయైఘటికా
ద్వయం | తత్రమకపాథకంస్యాచ్చతదోపాకరణంభవేదితి || ౧౮ || తథాపద్ధతా || యాంతిథింసమనుప్రాప్యశ్రవణం
ఘటికాద్వయమ్ | తస్యామపాకృతింకుర్యురాశ్వలాయనశాఖనఇతి || ౧౯ || గార్గ్యః || అథరాత్రాదధస్తాశ్చేత్సం
క్రాంత్యాంగ్రహణేవా | నకతవ్యముపాకమకృత్యపరతశ్చేన్నదోషభాగితి || ౨౦ || వసిష్ఠః || మలమాసేనపతితేసూత
కమృతకేపివా | గ్రహణేసంక్రమేవాపిమాధ్యేపిగురుశుక్రియాః || పోష్ఠపద్యమథామాధ్యామపాకరణమివ్యతే | ప్రా
ప్తపద్యముపాకుర్యచ్చాప్రవేదమాపి తేయది || ఆషాఢవాపికతవ్యంప్రాప్తపద్యంచదూషితే | మాసత్రయేపిదోష
శ్చేచ్ఛాప్రవణ్యామేవకారయేదితి || ౨౧ || వ్యాసః || శ్రావణ్యామథవామాధ్యాంప్రాప్తపద్యమథాపివా | దుష్టాయాం
పూర్వపూర్వస్యాముత్తరస్యాంవిధీయతే | కాలత్రయేపిదోషేతుశ్రావణ్యామేవకారయేత్ | పాణమాస్యామృత్య
త్వాదాపస్తంబస్యశాసనాత్ || ముక్త్యాభాద్రపదామాధౌశ్రావణ్యామేవకారయేదితి || ౨౨ || అధీతవేదవిద్యానాం
కతవ్యంతుద్విజన్మనామ్ | అధ్యాయాంగమిదంనిత్యమితిశుభావాచభాగవః || వేదోపాకరణేప్రాప్తేకురీరస్థిదివాక
రే | ఉపాకమకృత్యకతవ్యంకతవ్యంసింహాయుక్తశ్చేసింహదర్శాత్తుయాపూర్వాపూణేమాశ్రావణేమతా | తత్రే
వోపాకృతింకుర్యత్సింహాష్టోరోభవేన్నవా || వా || ఇత్యాదీనాంవచనానాం పరస్పరవిరుద్ధానాం దేశభేదేనావిరోధ
మాహుః || ౨౩ || శ్లో || కురీరేసూర్యసంయుక్తేఉపాకుర్యత్తుదక్షిణే | నమకోత్తరదేశేతుకతవ్యంసింహాయుక్త
ఇతి || టీ || అంధ్రమహారాష్ట్రకణాటకాయస్థాదాక్షిణాత్యా- తద్వ్యతిరిక్తాస్సర్వేనమకోత్తరతీరస్థాఇత్యధియు
క్తవాదః || వా || గురుశుక్రమాధ్యేమలమాసేచప్రథమోపాకరణంపిషధి వృద్ధమః || ౨౪ || శ్లో || గురుభాగ
యోమాధ్యేమలమాసేతదైవవ | ప్రథమోపాకృతినస్యాకుర్యచ్చేత్సవినశ్యతి- యత్తు || శ్లో || పాధాన్యేనవిధా
నావృత్యునాధ్యాతకమణః | ప్రథమోపాకృతిశ్చపికతవ్యేత్యాహగోతమః || వా || ఇతిగతమవచనంకృతశాంతి
విషయం || ౨౫ || యదాహబృహస్పతిః || శ్లో || శాంతింకృత్యాతయోర్వాపిశుక్రదేవేంద్రమంత్రిణో | శుభామైదా
వైజామైర్వాపితయోరుదితమంత్రైః || కతవ్యంశ్రావణంవిప్రైరితిజేవేనభాషితమితి || టీ || శ్రావణప్రాప్తపదామాధ
ేష్టికస్త్రికోవరహితేప్రథమోపాకృతికతవ్యా-త్రిద్వపిదుష్టేషుశ్రావణమాసేశాంతిపూర్వికాకతవ్యా-ఉదిత

మంత్రతైః గ్రహయజ్ఞో కృత త్వంత్రైః॥౨౬॥వద్ధతిగృధే ॥ వా ॥ బృహస్పతేఆరియదితిబృహస్పతేః - ప్రవశ్యశ్చా
యేతిశుక్రస్య. ఆప్యాయ స్వేతిమలమా సేసోమస్య. సూర్యోపరాగసంక్రాంతౌచ - చిత్రం దేవానాముదుత్యంకాతజేద
సంసూర్యో జేపీముదసముద్వయంతమనస్సర్వాస త్యేనజేవోవస్సవితోత్పనాత్వితిసూర్యస్య - సోమోపరాగసోమో
జేనుమితిఘ్నేనవోనవఇతిద. సోమస్యశాంతిఃసూమంకృత్యోపాకరణాంగఃసూమంకుర్యాదితి ॥ శ్లో ॥ ప్రథమోపక్ర
మేపాప్రైకురీరస్థిరవాసతిఃఉపాకమకనకురీతకుర్యాత్సింహస్థితేరవా॥ యత్తు॥ యజ్ఞోపవీతంకతవ్యంక్రావజేగురు
శుక్రయోః। వాల్మీకీవ్యాఖ్యేపాధికత్యకతవ్యంనిత్యకమకవదిత్యాదితచ్ఛాఖాధీశస్యప్రాబల్యేనతివేదితవ్యమితి॥౨౭॥
సార్వభౌమీయేతత్రైవ॥ శ్లో ॥ ఋగ్యజుస్సామథర్వేకాజీవశుక్రకుజేందుజాః। శాఖాధీశేతక్తియుక్తేతచ్ఛాఖాధ్య
యనంశుభమ్। ఎకోమూఢోభవేదస్యసోస్వచ్ఛమిశ్రాంతిశగోయది॥ స్వరాశిమూఢగౌవైవమాధ్యదోహేనవిద్యతే॥ వా॥
ఇత్యాదివచనదశనాచ్చుక్తతక్తియుక్తైగురోమోఢ్యేయజుశ్శాఖనాముపాకమకతవ్యం - శుక్రమాధ్యాదా
వప్యేవం. మాధ్యాదిదోషిమూపాకరణవజనత్వస్తరణంస్వశాఖాధీశస్యతక్త్యభావవిషయమితి - శాఖాధీశస్యతక్త్య
సత్యామపిమాసత్రయదోషిశాఖవణమాసేశాంతిపూర్వమేవోపాకమకతవ్యమిత్యన్యై - ఎతచ్ఛోపాకరణంగృహ
స్థేబ్రహ్మచారిణోస్సాధారణంకమక - మన్వాదిభిగృహస్థకమకమధ్యేఉపాకరణస్యవిధానాత్॥౨౮॥ శ్లో ॥ ఉపా
కమకతథోత్సగంవనస్థానామపీవ్యతే । ధారణాధ్యయనంకృత్యాగృహీణాంబ్రహ్మచారిణామితిదేవసప్తరణాత్ ॥
అధీయాతగృహస్థోపనియమాద్భిన్నచారివదితివ్యాసప్తరణాచ్చ ॥ సూ ॥ సమావతోబ్రహ్మచారికత్వేనయథా
న్యాయమితరఇతిశేనకస్తరణాచ్చ॥ వా॥ అత్రబ్రహ్మచారికత్వేనేతికుషదసమాప్తాకల్పపప్రత్యయవిధానాత్ గృహ
స్థస్యమేఖలాజినదండరహితముపవీతధారణంతర్వాఃసూమాదికమవిరుద్ధతయాకతవ్యమిత్యవగమ్యతే॥౨౯॥ అ
త్రయజ్ఞోపవీతధారణవిధిమాహాధరద్యాజః ॥ శ్లో ॥ అప్రయజ్ఞోపవీతస్యధారణాకథ్యతేవిధిః। ప్నాత్యాశుద్ధశ్శుచా
జేతేప్రత్యురీతపదద్యయః। కరద్వంద్వపవిత్రతృప్త్యతోదస్పశేమోద్విజః ॥ ఉపవిశ్యాససేదభేప్రాణానాయమ్య
వాగ్యతః। మంత్రంసదైవముచ్చార్యబ్రహ్మసూత్రంగ శేషీపీత్ ॥ దక్షిణంబాహుమధ్యత్యగిరవైవసహద్విజః । గృ
హస్థస్యవనస్థస్యసూత్రంప్రతిపునఃపునః। మంత్రోచ్చారణమాచామోద్వితయంక్రమశస్త్యస్మృతమితి॥ ౩౦ ॥ శాండిల్యః॥
అద్రవాసాసంకుర్వీతకమకంచిత్ర-ధంచన। రాక్షసంతస్తువిజ్ఞేయంతస్పాద్యత్యేనవజయేత్॥ ఉపవీతాదికంధార్య
ముపాకమకణితన్నవమ్। అనవంవానవంవాపిపురాతనమహాత్యజేదితి ॥ ౩౧ ॥ స్మృతిసారే ॥ మాంజీయజ్ఞోపవీ
తాదినవమేవతుధారయేత్ । కటిసూత్రంబాసినవంసంవస్త్రముపాకృతావితి॥ ౩౨ ॥ అ ॥ వ్రతచతుష్టయేప్యేవమేవ
స్తర్యతే॥ శ్లో ॥ మేఖలామజినదండంవస్త్రంయజ్ఞోపవీతకమ్ । వూర్వోపయుక్తముత్సృజ్యధారయేయర్పవంవ్రతిఇ
తి ॥ ౩౩ ॥ అత్రకపడిః॥ప్రజాపతిముఖాదేవానేకైకంప్రిహదకమ్। ఉద్భృత్యతపఃకంకుర్యశ్శావణ్యాంతై
త్రిరియకాః॥బ్రహ్మచారిణాముపాకమకణివపనమావశ్యకమ్॥౩౪ ॥ సూ॥ క్రావణ్యాంపాణమాస్యాంశివ్యంవాప
యిత్యేతివైశానసేదశశనాత్ ॥ ౩౪ ॥ శ్లో॥ యురకమకనకతవ్యంచాశాత్పరమృతుత్రయమ్। తథోపనయనాదూ
ధ్వకముపాకమకవివాక్యచిత్ ॥ వా ॥ ఇత్యాదిస్త్యుతేశ్చత్రతిథివారాదిదోహేపినచింత్యః ॥ శ్లో ॥ వైధేకమకణితు
పాప్రైకాలదోషంసచింతయేత్ । సద్యఃక్షౌరంప్రకుర్వీతమాతాపితోమృతేతథేతివసిష్ఠస్తరణాత్ ॥ వా॥ ఏవంప్రత్య
బ్లంక్రావణ్యాముపాకమకార్కం-తథాకాత్యాయనః॥ శ్లో॥ ప్రత్యబ్లంయదుపాకమకసోత్సగంవిధివద్విజైః। క్రియ
తేఛండసాం తేనపునరాప్యాయనంపరమ్॥ అయాతయామైశ్చందోభిర్యత్ర-మక్రియతేద్విజైః॥క్రీడమానైరపినదాత
తేషాంవృద్ధికారణమితి॥ఇత్యుపాకరణమ్॥

... .. *

తేనుగు—తా॥ముఖ్యముగనధ్యాయాంగమైనశుయుపాకమక సంగవాంత స్పృశకలక్రావణ పూణికమో
పాంతశ్రవణనక్షత్రమందు ఋగ్వేదులును క్రావణపూణికమయందుయజువేదలును భాద్రపదశుక్లపక్షమాస్తనక్షత్ర
మందు సామవేదులును ఆవశ్యకముగనశష్ఠింపవలయుననియు నీయుక్తకాలముగ్రహణాదులచే దోషమాపితంబాయ
నేనియిండువ్యవస్థదేసియుండుకాలంబులలోనైనందప్పకజేయవలయుననుట...

—* అథానధ్యాయః *

౧ ॥ తత్రమనుః ॥ శ్లో ॥ యథాక్రమంతుక్యత్వైవముత్సగంఛందసాంబహిః । విరమేత్పక్షిణంరాత్రింతద్వా
ప్యేకమహర్నిశమ్॥ తద్వేదాధ్యయనమ్ ॥ శ్లో ॥ అతేఢాధ్వంతుఛందాంసిశుక్లేషునియతంపశేత్ । వేదాంగానిభన

ర్యాణిక్ష్మపయేషుసంపత్తే || కా || ఎతదుపాక్యత్యాధ్యయనంస్తాతకానాంబ్రహ్మచారిణామపినాధారణం || శ్లో || ఇ
మాన్యుత్యమనధ్యానానధీయామోవివజ్జయేత్ || అధ్యాపనంవతుర్వాశ్చిష్యాకాంవిధిప్రార్థకమ్ || ఉపాకమణి
చోత్సగేత్రిరాత్రంత్రుపణంత్ప్రతమ్ || అష్టకాసుత్వఘారాత్రవృత్త్యంతామదరాత్రిమ్ || టీ || ఉపాకమణిత్రిరా
త్రముత్సగేతుపూర్వోక్తపక్షిణ్యఘారాత్రాభ్యాంసహవికల్పత్తి || ౨ || విజ్ఞానేశ్వరీయే || ప్రథమాధ్యాయసేత్య
హమితరత్రపక్షిణ్యఘారాత్రంవా || శ్లో || ఉత్సగేప్రథమాధ్యాయేత్వనధ్యాయత్ర్యహంభవేత్ || దారణాధ్య
యనాదాతుపక్షిణీదినమేవవేతిమనుస్తరణాదిత్యస్యే || ౩ || శ్లో || మాగళిషేతథాపాషేమాఘమాసేతత్రైవచతి
సోష్టకాస్సమాఖ్యాతాఃకృష్ణపయేషుసూరిధితి || ౪ || విష్ణుస్తు || సూ || తిసోష్టకాఃతిసోష్టకాప్రిసోష్టకా
ద్యుఃసోష్టపజేహేమంతశిశిరయోరపరపయేష్యతి || ౫ || నిత్యానధ్యానానాహహారీతః || శ్లో || ప్రతిపత్నవతు
దశశ్యామష్టమ్యాంపర్వణోద్వయోఃశ్వీనధ్యాయేద్యశర్వర్యాంసాధీయాతకదాదనేతి || ౬ || మనుః || అమావాస్యా
గురుంహంతిశివ్యంహంతివతుడశః || బ్రహ్మష్టకాపాణిమాస్యప్రస్తాతఃపరివజ్జయేదితి || టీ || బ్రహ్మవేదః - వీర్యం
ఘృంతి - అష్టకాపాణిమాస్యః || ౭ || నైమిత్తికానధ్యానానాహయాజ్ఞవల్క్యః || శ్లో || శ్వక్రోష్ట్యగదఃఖోలూ
కసామదాణాతఃనిస్వనే || అమేధ్యశవశూద్రాంత్యశ్చశానపతితాంతి || దేశేశుచావాత్సనిచవిద్యుత్స్నితసంప్లవే || భు
క్త్యాదఃపాణిరంభోంతరధరారాత్రేతిమారుతే || పాంసువ్రవషేడిద్దాహేసంధ్యానివేరభీతిమ్ || ధావతఃపూతి
గంధేవశిష్టేచగృహమాగతే || ఖరోష్ట్రీయనహస్త్యశ్వనావృతైరిణరోహణే || సప్తత్రింశదనధ్యానానేతాంస్తా
తాల్లికాన్విదురితి || సపవ || త్ర్యహంప్రేతేవనధ్యాయఃశిష్యాప్రగురుబంధుమ్ || ఉపాకమణిచోత్సగేస్వకాఖ్యాశ్రోత్రి
యేతథా || టీ || తథాప్రేతే || శ్లో || సంధ్యాగజితనిఘాతభూకంపోల్కానిపాతనే || సమాప్యవేదద్యునిశమార
ణ్యకమధీత్యచ || టీ || ద్యునిశమఘారాత్రమనధ్యాయః || శ్లో || పంచదశ్యాంవతుడశశ్యామష్టమ్యాంరాహుసూతకే
ఋతుసంధిమఘక్త్యవత్రాద్ధికంప్రతిగృహ్యచ || టీ || ఋతుసంధిఃప్రతిపద్ద్యునిశమనధ్యాయః || శ్లో || పశుమండుకనకు
లశ్వోహిమాజాకరమూడతైః || కృతేంతరేత్వఘారాత్రంత్రక్రపాలెతథోచ్చయేత్తి || టీ || శక్రపాతఃఅశ్వయుక్త
క్లద్యాదశీ || ౮ || సూ || యత్సనగోతమేనోక్తంశ్వనకులమండుకసపమాజాకరాణాంత్యహమనధ్యాయోవిప్ర
వాన్శ్చేతితత్ప్రథమాధ్యయనవిషయమితి || విజ్ఞానేశ్వరీయే || శ్లో || కణిత్రవేనితెరాత్రోదివాపాంసుసమూహనే
ఏతావమాన్వనధ్యాయమధ్యాయజ్ఞాఃప్రవత్తే || విద్యుత్స్నితవషేషమమఘాలానాంచసంభవే || ఆకాలికమన
ధ్యాయమేతేషుమనరబ్రవీదితి || టీ || విద్యుదాదిప్రాదుభావకాలాదారభ్యనాడికాష్టష్టిరాకాలః తత్రభవమా
కాలికం - యేయముక్తావిద్యుదాదిప్రవృత్తిస్సావమానుసంధ్యయోశ్చేదాకాలికానధ్యాయమిత్రాభవతి - అన్యథాచే
న్నేత్యాహసపవ || ౯ || శ్లో || ఏతాంస్త్యభ్యుదితాన్విద్యాద్వి నాప్రాదుఃకృతాగ్నిమ్ || తదావిద్యాదనధ్యాయ
మన్యతావభృదశఃసత్తి || టీ || ప్రాదుఃకృతాగ్నిమ్ - విహృతేవ్యగ్నిమ్సంధ్యయోరితియావత్ - ఏత్యాద్యుదాదీన
భ్యుదితాన్విద్యాత్ప్రేక్షదాఆకాలికమనధ్యాయంవిద్యాత్ - అన్యతావషేషమవ్యతిరిక్తేవతేఅభ్యసంప్లవేఆకాలి
కమనధ్యాయంవిద్యాత్ || శ్లో || నిఘాతేఘామచలనేజ్యోతిషాముపసజఃనే || ఏతానాకాలికాన్విద్యాదనధ్యా
యాన్యతావపి || టీ || ఉపసజఃనేఉపప్లవేచలనాదాదిపిశబ్దాదన్యతావపి || ౧౦ || శ్లో || అంతశ్చవగతేగ్రామేవృషశస్య
చసన్నిధౌ || అనధ్యాయారంభ్యమానేసమవాయేజనస్యచ || ఉదకేమధ్యరాత్రేచవిణ్ముత్రేచవిసజఃతే || ఉచ్చిష్టేక్రాద్ధ
భుక్తేవమనసాపినచింతయేత్ || ప్రతిగృహ్యద్విజోవిద్యానేకోద్దిష్టగృకేతసమ్ || త్యహంసంకీర్తయేద్భిహ్మరాజ్ఞోరా
ఘాత్యసూతకేత్తి || టీ || ఎకోద్దిష్టస్యవశాద్దాదేకీత్యతేనిమంత్యతేనేకీతతనంద్రవ్యం - రాజ్ఞస్సూతకే
త్రిత్రజన్తనిరాహుసూతకైగ్రహణముక్తవత్ప్రహంసంకీర్తయేదితి - ఏతద్భిస్తాస్తమనవిషయం - రవీందోగ్రహతేజైవ
నాధీయాతదివానిశేమిత్సరణాత్ || ౧౧ || శయానఃప్రాథపాదశ్చబధ్యావైవావసక్తికామ్ || నాధీయాతామివంజ
ద్వాసూతకాన్యాద్యమేవచ || టీ || పాదసోపరిపాదోయస్యసప్రాథపాదః - వస్త్రాదినావసక్తికాంబధ్యా || ౧౨ ||
శ్లో || సీహారేవాణశబ్దవసంధ్యయోరేవచోభయోః || అమావాస్యవతుడశశ్వోపాణిమాస్యష్టకాసుచ || పాంసువషే
డికాందాహేగోమాయువిరుతేతథా || శ్వఖరోష్ట్రీచరవతివంకేచనపతేద్ద్విజః || నాధీయాతత్సకానాంతేగ్రామాంతే
గోత్రజేతథా || వానిత్యామృతంవాసఃక్రాద్ధికంప్రతిగృహ్యచ || టీ || శ్చకానాంతేశ్చశానసమీశే - గోత్రజేగోష్టమై
ధుసంమిధునసంబంధి - ప్రతిగృహ్యభుక్త్యాస్వీకృత్యచ || శ్రాద్ధికంప్రతిగృహ్యేతత్ప్రహంజయతి || ౧౩ ||

సమమ్ || శ్లో || ప్రాచీనాయదివాప్రాచీయస్కించిచ్ఛాన్దికంభవేత్ | తదాభిధాన్యసన్ధ్యాన్యపాశ్యాన్యోహీన్యో
 ద్మమ్ || టీ || అభిధాన్యం ప్రాచీనాన్యస్యప్రాప్తిప్రతిగ్రహవీచనభోజనమిత్యాహపాశ్యాన్యోహీతి || ౧౪ || శ్లో || సవివాదేభకల
 హాససేవాయాంసంసంగరే | సభక్తమాత్రేనాజీతేనవమిత్వానశుక్తి || టీ || వాగ్యుద్ధంవివాదః - అంగయుద్ధంకల
 హాసశక్త్రయ్యుద్ధంసంగరః - శుక్తిశ్చక్తస్యాన్యస్యయాతయామస్యగంధరసావిభాజే || ౧౫ || శ్లో || అతిథిన్నాన
 నుజ్ఞాన్యమారుతేవాతివాయది | రుధిరేతుస్మితేగాత్రాచ్ఛ్రేణవపరిక్షతే || సామధ్వనావ్యగ్యజాహంనాథీయాతకదా
 చన | వేదస్యాధీత్యచైవాంతమార్గ్యకమధీత్య || టీ || సామధ్వనాసామాధీత్యతత్క్షణమేవమిగ్యజాహంనాథీయా
 త. వేదస్యాంతముపనిషదం అరుభాకేతుకంచాధీత్యముగ్యజాహంనాథీయాత || ౧౬ || సామధ్వనావ్యగ్యజాహమనభ్యా
 యేభకావాదమాహసవమ్ || శ్లో || ఋగ్వేదోదేవదైవత్యోయజుర్వేదస్తుమానవః | సామవేదఃస్మృతఃషిత్త్యేస్త్రస్తా
 త్రస్యాశుచిద్వణః || పశుమంజూకమాజాకరశ్వసపకనకులాదిమ్ | అంతరాగమనేవిద్యాదనధ్యాయమహర్షికమ్ |
 ద్వావేవవజయేన్మిత్యమనధ్యాయాప్రయత్నతః || స్వాధ్యాయభూమించాశుద్ధామాత్మనంచాశుచింద్విజః || టీ ||
 నిత్యంఆవద్యమి-అనేనాస్యేషామనధ్యాయమిత్తానామాపద్యనుజ్ఞాసూచితా || ౧౭ || నారదః || శ్లో || అయనేవిషువేచై
 వశయోనేహీధనేహరేః | అనధ్యాయస్తుకతఃవ్యోమన్వాదిమయుగాదిష్ఠితి || ౧౮ || మహద్దయోమత్స్యపురాణే
 దశితాః || శ్లో || ఆశ్వయుఖ్యుక్లనవమికాతికేద్వాదశీతథా | తృతీయాచైత్రమాసస్యతథాభాద్రపదస్యజ | ఫాల్గునస్యాప్య
 మావాస్యాభ్యవ్యత్రైకాదశీసితా | ఆషాఢస్యాపిదశమిమాఘమాసస్యసప్తమీ | శ్రావణస్యాష్టమీకృష్ణాఆషాఢస్యాపి
 పూర్ణిమా | కార్తికేఫాల్గునీచైత్రీశ్రేష్ఠీపంచదశీసితా | మన్వంతరాదయశ్చైతేదస్త్రస్యాశ్చయ్యుక్తారకాశ్చితి || ౧౯ ||
 యుగాదయోవిష్ణుపురాణేహీతాః || శ్లో || చైత్రాఘమాసస్యసితాతృతీయానవమ్యసాకార్తికశుక్లపక్షే | సభస్య
 మాసస్యవకృష్ణపక్షేత్రయోదశీపంచదశీతుమాఘశ్చితి || ౨౦ || వ్యాసః || శ్లో || శ్లేష్మాతకస్యభాయాయాంశల్వరే
 మ్మధుకస్యచకదాచిదపినాద్య్యయంకోవిచారకపిఠ్యయోరితి || ౨౧ || హరితః || మహానవమ్యాంద్వాదశ్యాంభరశ్యామపిప
 వశసు | తథాక్షయతృతీయాయాంశిష్యాన్నాధ్యాపయేద్విజః || మాఘమాసేతుసప్తమ్యాంరథాభ్యాయాంతువజా
 యేత్ | అభ్యాపనంసమభ్యాంజాస్నానకారేవవజయేదితి || టీ || ద్వాదశ్యాంశ్రవణద్వాదశ్యాం - భరశ్యాంభాద్ర
 పదభరశ్యాం || ౨౨ || తదాహవృద్ధగాగ్యః || శ్లో || ఋత్యేమద్యేహినక్షత్రేస్వాధ్యాయేవరివజయేత్ | ద్వాద
 శ్యాంశ్రవణంభాద్రభరణీచమహాశయశ్చితి || ౨౩ || సత్యతపాః || అభాకానితపయేమమైత్రశ్రవణరేవతి | ద్వాదశ్యాం
 సంస్పృశేయశ్చేత్రత్రానధ్యయనంవిమరితి || ౨౪ || గాగ్యః || మైత్రయోజ్ఞోదశత్యేషువషేనధ్యయనంవి
 దుః | అతివషేత్రిరాశ్రంస్యాదల్పవషేతువాసరమితి || టీ || మైత్రక్షమనూరాధంతస్సాచారభ్యమ్యగశీమాంతమ
 అతివృష్టేత్రిరాత్రమల్పవృష్టేవాసరమిత్యర్థః || ౨౫ || జాబాలః || శ్లో || నాథీయాతనరోనిత్యమాదావంతేదపక్ష
 యోః | ఆహవహీయతెబద్ధిరంతేదబ్రహ్మహీయతశ్చితి || టీ || పక్షాదిఃప్రతిపత్ - పక్షాంతంచతుడశీ || ౨౬ || తథా
 రామాయణేహనుమద్వచనమ్ || శ్లో || సాస్వభావేనతస్యంగీతవద్వియోగాచ్చకర్చితా | ప్రతిపత్పవతీలస్యవిద్యవతను
 తాంగతేతి || ౨౭ || బోధాయనః || సాయంత్రాతస్సంధ్యయోచ్చనాథీయాతమహాశి | ప్రాతస్సంధ్యాత్రినాడిస్యా
 త్సాయంసంధ్యాత్రినాడికామహానిశాకుచక్షియాదతసోమితికాస్తథేతి || ౨౮ || వృద్ధగాతమః || యాతేగజేంతరేవ్యా
 ఘ్నేనైవాధీయాతహాయనమ్ | శశీపవాశ్వపాకోజష్టాక్షాసానితిసూరయశ్చితి || ౨౯ || గాతమః || సూ || నాథీయాత
 వాయాదివాపాంమహారే కణశ్రావిణేనక్తం బాణభేరిమృదంగజాతక శబ్దైముశ్వస్యగాలగదాభ సంహోదే
 లోహితేంద్రధనుర్వీహారేవద్భుతదశనేచాపర్తముత్రితశ్చాచారీనిశాసంధ్యోదకెష్వితిసంకులోపహితవేదసమా
 ప్తిశ్చదిశ్రాద్ధమనుష్యయజ్ఞభోజనేవ్వజూహారాత్రమితి || టీ || సంకులోరాజ్యోపద్రవః - ఉపహితోగ్నిదాహః-ధ
 దీక్షాభక్తిస్త్విధారంశ్రాద్ధంపార్వణం-మనుష్యయజ్ఞస్సమంతాదిః || ౩౦ || ఆపస్తంబః || సూ || నిగమేవ్యధ్యయనంవ
 జయేదితి || టీ || నిగమశ్చత్వరః || ౩౧ || సమమ్ || సూ || శ్మశానేసర్వతశ్చమ్యాప్రాసాన్త్రాసీదాధ్యవసితేక్షేత్రేణవానా
 నధ్యాయోక్తాయమానేతుతస్మిన్నేవదేశేనాథీయాతేతి || టీ || శమ్యాక్షిప్తాయావరీదేశేపతితతోర్వాకత్మశానస
 మీపేనాద్యేయంయదాత్మశానంగ్రామతయామైతతయావాద్యవసితంస్వకృతంతదాద్యేతవ్యమేవేతి - యదియతపసి
 తుమపిత్మశానంజ్ఞాయతేఅయంసప్రదేశశ్చితితదాతావత్సేవదేశేనాథీయాతేనశశమ్యాప్రాసాదిత్యర్థః || ౩౨ || స
 ఎవ || సూ || సంధ్యాయాంప్రసితేరాత్రింస్వచ్ఛుభర్యంతాంవిద్యుతీతి || టీ || సాయంసంధ్యాయాంమేఘగజానే-

రాత్రింసర్వానాథీయాత. విద్యుతిసత్యాంస్వప్నపయః తామపిప్రహరవిశిష్టాం రాత్రిం నాథీయాతేత్యథః || 33 ||
ప్రాతస్సంధ్యామామాహసవప || సూ || ఉపవృత్తపసియావతావాక్యష్టాంరోహిణీమితశ్చమృతప్రాసాద్విజానీయాన్
తస్మిన్నాతేవిద్యోతమానేనప్రదోషమహరసభ్యాయతి || టీ || ఉపవృత్తపసివిద్యుతిసత్యామపరేద్యుస్సప్రదోషమహ
రసభ్యాయః - ప్రదోషాదూర్వమధ్యయనంయావతావాకా లేనశమ్భా ప్రాసాదర్వాగవధితాం గాం కృష్ణామితివా
రోహిణీంగౌరవణామితివాజానీయాదేతస్మిన్నాలఉపవృత్తపసివేత్యన్వయః || 34 || సవప || సూ || ఆభేదరరా
త్రేస్తనయిత్తు మోర్ధ్వమధఃరాత్రాదిత్యేకత్వతి || 35 || వక్షతావిదమితరతాసవప || సూ || విద్యుత్తన
యిత్తుర్వృష్టిశ్చపతాఃయత్రస్మిన్వేయ్యుహమనభ్యాయవిశేషద్వాభ్యాంవైతేమామాకాలమితి || టీ || యస్మిన్
చేతేయో వక్షాకాలస్తతోన్యస్తత్రచాపతుః స్తత్రయదివిద్యుదాదయస్సముదితాస్సృష్టదాత్యోహమనభ్యాయః -
ఏతేషాంవిద్యుదాదీనాంమధ్యే ఎకేనద్వాభ్యాంవాయోగే ఆకాలమనభ్యాయః పరేద్యుస్తస్మాత్కాలాదిత్యథః ||
36 || స్మృత్యథఃసారే || శ్లో || చతుర్దశ్యప్రమీవర్వప్రతిపద్వజితేమచ | వేదాంగన్యాయముమాంసాధమశాస్త్రా
ణీచాభ్యసేత్ || ఉదయే స్తమయేవాపిమహూతత్రయగామయత్ | తద్దినంతదశాహారాత్రంచనభ్యాయవిదోవి
దుః || కేచిదాహుఃక్వచిద్దేతేయావ తద్దిననాడికా | తావచేవత్వనభ్యామోనతద్విశ్రదీనాంతరే | అధికాయాంత్రయో
దశ్యాంచతుర్దశ్యాందివాయది | అమావాస్యవదృశ్యేతతదానభ్యయనంభవేదితి || టీ || అత్రత్రయోదశీవృద్ధ్యాదిన
ద్వయేస్వాభ్యాయదినత్వమావన్నాధికత్వచ్యతే - తస్మాంత్రయోదశ్యామనభ్యయనంత్రయోదశ్యాందివచతుర్దశ
శ్యాందివాఅమావాస్యస్వల్పవిద్యుత్యతేచేదిత్యథః || 37 || సవప || శ్లో || ప్రణవవ్యాపృతీనాంచగాయత్ర్యా
శ్చిరసస్తథా | నిత్యేదైవిత్రికకాయేవతేయత్తైకతాతథా | ప్రవృత్తైకామ్యకాయేచనానభ్యాయస్తథాస్తృతః |
దేవతాచక్షుమంత్రాణాంనానభ్యాయస్సదాస్తృతత్వతి || 38 || ఆపస్తంబోపి || సూ || విద్యాంప్రత్యనభ్యాయత్రా
యతేనకమయోగేమంత్రాణామితి || 39 || సంగ్రహేపి || శ్లో || అల్పంజపేదనభ్యాయేపర్వణ్యల్పతరంజపేత్ | క్షీరు
దంపావమానీంచగృహీతేనియమాదృతత్వతి || మనుః || వేదోపాకరణేచైవస్వాభ్యాయేచైవవైత్యకే | నానురోధోస్త్యవ
నభ్యాయే హుమామంత్రేషుచైవహితి || 40 || కూమరపురాణే || అనభ్యాయశ్చనాంగమనేతిహసపురాణయోగిన
భమశాస్త్రేప్రస్థేషుపర్వణ్యతానివజఃయేదితి || 41 || కాలాదశే || పూర్వంబోధ్యమనభ్యాయమహస్సం
క్రమణేశిదివాపూర్వోత్తరారాత్రితివేదవిదోవిదుః || స్వాభ్యాయస్వాహ్మ్యనభ్యాయోముహూతాద్వితయాద
ధిస్వాత్మిచిదపితంప్రాహురనభ్యాయంచసంశయోదాభవేదనభ్యాయతిధిరుత్తరభావినీ || తదాపూర్వతిథారా
త్రానాథీయాతేనిశ్చయతి || టీ || అనయోరథః - స్వాభ్యాయస్వాహ్మ్యనభ్యాయఃముహూతాద్వితయాదధి
ధ్వంకించపిస్యాత్తంస్వాభ్యాయమనభ్యాయంప్రాహుఃపూర్వోక్తనిమిత్తసంజహననభ్యాయసంశయోచానభ్యాయ
యంప్రాహుః - యదాఉత్తరభావితిధిరనభ్యాయోభవేత్తదాపూర్వదినేరాత్రానాథీయాతేనిశ్చయతి || 42 ||
అత్రబోధాయనః || సూ || యద్యనభ్యాయదినమత్రాపిస్వాభ్యాయదినేద్విముహూతాదుపరిదృశ్యేతనిమిత్తవి
శేషసంశయోనానభ్యాయవిషయమప్యనభ్యాయంప్రాహురితివిజ్ఞాయతేతి || 43 || హరితః || శ్లో || శ్వేనభ్యాయ
ద్యశశర్వయాంనాథీయాతకదాచన || చాతుమాస్యద్వితీయానువేదాభ్యాయంవిసజఃయేదితి || కించఆపాధకా
తికఫాల్గునకృష్ణద్వితీయాశ్చతుమాస్యద్వితీయాః || గౌతమోపి || కాలిక్ఫాల్గున్యాసాధీపాణమాసీతిసోమ
కాస్త్రైరాత్రమితి || ఉక్తపాణమాసీరారభ్యత్రిరాత్రంతథాత్రిసోమకాస్త్రైశ్చత్రప్రమాదయః తాస్యపి త్రిరాత్రీమన
భ్యాయమిత్యథః || అథప్రదోషానభ్యాయమాహవృద్ధగాగ్ధః || 44 || శ్లో || రాత్రాయామద్వయా
దర్వాగ్నప్రమీస్యాత్త్రయోదశీ | ప్రదోషస్సతువిజ్ఞేయస్సర్వవిద్యావిగహితః || రాత్రానవసునాడిమచతుర్థీయదిదృ
శ్యతే | ప్రదోషస్సతువిజ్ఞేయోవేదాభ్యాయవిగహితః || అద్యంతయోంకలమాత్రంయదివశ్యేత్త్రయోదశీమ్ | ప్ర
దోషస్సతువిజ్ఞేయస్సవశబ్దవిగహితః || త్రయోదశీయదారాత్రాయామస్త్రసశాముఖే | ప్రదోషఇతివిజ్ఞేయోజ్ఞానవా
న్మానమాచరేత్ || ధోజనంమైథునంయానమభ్యంగంహరిదర్శనమ్ | అన్యనిశుభకమాణిప్రదోషేనైవకారయేదితి ||
45 || వృద్ధమనుః || త్రయోదశ్యాంచనప్రమాదచతుర్థ్యాశుభఃరాత్రతః | నార్వాగ్ధ్యయనంకుర్యాద్విద్యేత్త్ర
ధారణమ్ || రాత్రాయామద్వయాదర్వాగ్నదివశ్యేత్త్రయోదశీమ్ | సారాత్రిస్సర్వకమఘ్నేశంకరారాధనంవిసేత్ ||
46 || సాగ్రదే || త్రిముహూతంప్రదోషస్స్యాద్రవావస్తంగలేనతి | మితసంధ్యత్త్రయోదశ్యాంసప్తరేచమనో

హితమ్॥ అహ్మన్మహాంశసంయుక్తం రాత్యధిగమనమాచరేత్॥ ప్రదోషే భానువారే చ వరరాత్యుదయే తథా॥
 స్వల్పదానాద్యణశిష్టం వినశ్య తినసంశయశ్చిత్తి ॥ ౪౬ ॥ విభతః ॥ భిద్రాణ్యహనివిప్రాణాం యేన ధ్యాయః॥ చరీతి
 తాః॥ భిద్రేభ్యస్సృజితబ్రహ్మబ్రాహ్మణేనయదాజితమ్॥ తత్కాలే తస్యగత్యాంసిశ్రియంబ్రహ్మయశోబలమ్॥ సర్వ
 మాదాయగచ్ఛంతివజ్రయంతిచతత్ఫలమితి ॥ ౪౭ ॥ స్పృత్యథాసారే ॥ చతుర్థ్యాం పూర్వరాత్రా తునవనాడి
 ప్రదశనే॥ నాధ్యేయం పూర్వరాత్రాస్యాత్సప్తమీచత్రయోదశీ॥ అథ రాత్రాత్పురస్తాశ్చేన్నాధ్యేయం పూర్వరాత్రక
 శ్చిత్తి ॥ ౪౮ ॥ స్పృత్య తరే॥ కృష్ణపక్షే తృతీయా యాఽఘాటనామాధికారికే॥ శుక్లాశ్చ యస్త్రితీయా యాం నైవాధ్యా
 యంసమాచరేత్ ॥ తస్మాద్భ్యుక్త్యనధ్యాయేనాధీయాతకదాచన॥ అనధ్యాయేవ్యధీయాతద్విజః సైన్యంకరోతియః॥
 అనధ్యాయేవ్యధ్యయనేప్రజ్ఞామాయుశ్చీయంతథా॥ బ్రహ్మవీర్యంచతేజశ్చనీకృంతతియమస్త్వయమ్॥ బ్రహ్మవీర్యశ్చయ
 భయాదిం ద్రోవజ్జేహంతివ॥ బ్రహ్మరాక్షసతాచాంతేనరకంచభవేచ్చివమ్॥ అత్రగాఢాయమోగ్ధిధాఃకీతఃయంతి
 పురావిదః॥ ఆయురగ్యనికృంతామిప్రజ్ఞామస్యాదదేధవా॥ యశ్చిచ్ఛిష్టఃప్రవదతిస్వాధ్యాయంవాధిగచ్ఛతి॥ యశ్చానధ్యా
 యకాలేపిమోహదభ్యసతిద్విజః॥ తస్మాద్భ్యుక్త్యనధ్యాయేనాధీయాతకదాచనేతి॥ ... *

తెనుగు—తా॥ శ్రేయస్కాములైవేదాధ్యయనము శేయువారు బ్రహ్మచర్యముతో గురుకులవాసముచేయు
 చునిందువిశదపరచియుండెడి పతిపత్ని మొదలయిన యనధ్యాయములనువిడిచితుద్ధకాలములయందధ్యయనము చేసిన
 సుభయలోకంబులంబొందుపడుదురనియు ననధ్యాయనదినములలో నేకారణముచేతగానియధ్యయనముచేసినట్లై స
 నటివారికిబ్రహ్మరాక్షసత్వమువచ్చుననియునింతియ గాక టుట్టివారియాయుస్సునుప్రజ్ఞనుభాగ్యమునువీర్యమునుతేజస్సు
 నుహరించుచున్నాననిధర్మదేవత చెప్పినట్లుపూర్వీకులుజెప్పియున్నారు కావున సుభయలోకంబులయందు యేమమును
 గోరువారునిత్యకమంబులగుసంధ్యావందనబ్రహ్మయజ్ఞదేవతార్చన మొదలగుకర్మవయోగంబులగువేదములుదక్క
 తక్కినవేదములనుననధ్యయనదినములలోబఠింపగూడదనితాత్పర్యము. ... *

—* అథ దాననిరూప్యతే. *

౧॥ తత్ర శ్రుతిః॥ దానమితినర్వాణిభూతానిప్రశగ్ంసంతిదానాన్నాతిదుష్కరంతస్మాద్దానేరమంతశ్చిత్తి॥ ౧॥ అన్య
 చ్చ॥ దానంయజ్ఞానాంవరూఢం దక్షిణాలోకేదాతారగ్ంసర్వభూతాన్యపజీవంతిదానేనారాతీరపానుదంతదానేన
 ద్విషంతోమి॥ తాభవంతిదానే సర్వంప్రతిష్ఠితం తస్మాద్దానంపరమంవదంతిత్తి॥ ౩ ॥ మనుః॥ శ్లో॥ యత్క్రించిదపిదాత
 వ్యోయాచితేనానసూయయా॥ ఉత్పత్యతేహితత్ప్రతయత్రాయతిసర్వతశ్చిత్తి॥ ౪॥ యజ్ఞవల్క్యుః॥ దాతవ్యంప్ర
 త్యహంపాత్రేనిమిత్రేతుచిశేషతః॥ యాచితేనాపిదాతవ్యంప్రథాపూర్వంశుశక్తితః॥ గోభూతిలహిరణ్యదిపాత్రేదాత
 వ్యమచితే॥ నాపాత్రేవిదుషాంకించిదాత్సనశ్శ్రేయశ్చవృత్తేతి॥ ౫ ॥ డేవలః॥ ధృవసూజస్రికంకామ్యంనైమిత్తి
 కమిత్రకమాత్॥ వైదికోనామమాగోయే॥ చతుర్థావర్ణ్యాతేద్విజే॥ ప్రపారామతటాకాదినవకామఫలంధృవమ్॥
 తదాజస్రికమిత్యాహూడియతేవదినేన॥ అపత్యవిజయైశ్వర్యస్త్రీబాలాధంయదివ్యతే॥ ఇచ్ఛానంజ్ఞంతతుద్దా
 నంకామ్యమిత్యభిధీయతే॥ కాలాపేక్షంక్రియాపేక్షమధాపేక్షమితిస్మృతమ్॥ త్రైవిమిత్తికంప్రోక్తంసాహచార్యం
 హూమవజీతమిత్తి॥ ౬॥ వ్యాసః॥ నిత్యంనైమిత్తికంకామ్యంవిమలంచేతికథ్యతే॥ ఆహస్యహనియత్క్రించిద్దీయతేనుప
 కారిణే॥ అనుద్దిశ్యఫలంతస్మాద్బ్రాహ్మణాయతునిత్యకమ్॥ యస్తుపాహాపశాంత్యథంధీయతేవిదుషాంకరే॥ నైమిత్తి
 కంతదుద్దిష్టందానంసన్నిధిరనుష్ఠితమ్॥ అపత్యవిజయైశ్వర్యస్సగౌరవం॥ యత్ప్రీడియతే॥ దానంతత్కామ్యమా
 ఖ్యాతమృషిభిర్ధర్మచింతితైః॥ ఈశ్వరప్రియాధాన్యంయచ్చిహ్నవిత్సం॥ యతే॥ చేతసాభక్తియుక్తేనదానంస
 ద్విమలంశివమ్॥ దాతవ్యమితియద్దానంధీయతేనుపకారిణే॥ డేశకాలేచపాత్రతద్దానంసాత్వికంస్త్వృతమ్॥ యస్తుప్ర
 త్యుపకారాధంఫలముద్దిశ్యవాపునః॥ దీయతేదపరిక్షిప్తంతదాజనముదావృతమ్॥ అదేశకాలేయద్దానంపాపేభ్య
 శ్చప్రదీయతే॥ అసత్కృతమవిజ్ఞాతంతత్తామసముదాహృతమ్॥ సాత్వికానాంఫలంభుక్తైదేవత్యేనాశ్రయశః॥ అ
 తోన్యధాతుమానుష్యైరాజసానాంఫలంభవేత్॥ తామసానాంఫలంభుక్తైరిత్యైవమానవస్సదా॥ ఎతస్మిన్న
 పృథిక్యాం తేదినేదానవివజితే॥ దస్యభిర్ముషితస్యేవయంక్రమాక్రందితుంభ్యశమ్॥ యస్యవిత్తంసధర్మాయనోప
 భోగాయదేహినామ్॥ నాపిక్షితైశ్శ్రీకంసయశశేతస్యవిత్తంనిరధకమ్॥ తస్మాద్విత్తంసమాసాద్యజైవాద్యాపారుషా
 దభద్రాద్యాత్సమ్యగ్వికాతిభ్యఃకీతఃనానినకారయేత్॥ నీదతేద్విజముఖ్యాయయోధిఃసేనప్రయచ్ఛతి॥ సామధ్యేనతి

దుర్బుధిర్నరకాయోపపద్యతే || అక్షరద్యయమభ్యస్తంనాస్తి నాస్తియత్పురా | తదిదం దేహీదేహీతివిపరీతముపస్థితమ్ || దీయమానంతుయోమోహాద్యోవిప్రాగ్నిశురేషుచనివారయతిపాపాత్కాతిర్మగ్నోనింప్రజేత్సురగతి || 2 || మనుః || వారిదస్త్రప్రమాప్తోతిసుఖమక్షయమన్నదః | తిలప్రదఃప్రజామిష్టాందీపదశ్చతురుత్తమమ్ || భూమిదోభూమిమాప్తోతిదిఘమాయుహిరణ్యదః || గృహదోగృహివేత్సానిరూప్యదోరూపముత్తమమ్ | వాసోదశ్చంద్రసాలోక్యమశ్వసాలోక్యమశ్వదః || అనడుదశ్చ్రీయంజుష్టాంగోహోబ్రహ్మస్యవిష్టపమ్ | యానశయ్యాప్రదోభార్యామైశ్వర్యమభయప్రదః || ధాన్యదశ్చాశ్వతంసౌఖ్యంబ్రహ్మదోబ్రహ్మసాష్టితామ్ || టీ || బ్రహ్మవేదః సాష్టితాంసాయుజ్యం || శ్లో || సర్వేషాంతుప్రదానానాంబ్రహ్మదానంవిశిష్యతే | వార్యన్నగోమహీవాసస్తలకాంచనసర్పిషామ్ | యేనయేనతుభావేనయద్యదానంప్రయచ్ఛతి | తత్తత్తేనైవభావేనప్రాప్తోతిప్రతిపూజితః || టీ || భావేనశ్రద్ధాదినా నశేవలండాత్రాప్రతిగ్రహీతేవార్చనీయః - కింతుదేయంద్రవ్యమపితాభ్యామిత్యాహసవీవ || శ్లో || యోర్చితంప్రతిగృహ్యతేదదాత్యర్చితమేవవా | తావుభాగచ్ఛతస్స్వగ్గంసరకంతువిపర్యయే || సవిస్తయేతతపసావదేదిష్ట్యావనానృతమ్ | నాతోఽప్యసవదేద్విప్రాన్నదత్వాపరికీర్తయేత్ || యజ్ఞోన్మతేనక్షరతితపఃక్షరతివిస్తయాత్ | ఆయుర్విప్రాపవాదేనదానంతుపరికీర్తనాత్ || సవార్యప్రయచ్ఛేత్తుబైదాలవ్రతికేద్విజేనబకవ్రతికేపాపేనావేదవిదిధమేవీత్ || తిష్ఠ్యప్యేతేషుఽస్తంహివిధినాప్యాజితంధనమ్ | దాతుర్భవత్యనథాయపరతాదాతురేవచ || యథాస్తవేనోపలేననిమజ్జతుర్దకతరత్ | తథానిమజ్జతోయస్మాదజ్ఞాదాత్మప్రతిచ్ఛకామితి || అ || బైదాలవ్రతికబకవ్రతికయోస్సర్వరూపమాహసవీవ || శ్లో || ధమఃధ్వజీనదాలభ్యశ్చద్వికోలోకడాంభికః | బైదాలవ్రతికాజ్ఞేయోహింసాస్సర్వాతిసంధకః || అధోదృష్టితైర్మృతికఃసాధ్వసాధనతత్పరః | శతోవిద్యాహింసశ్చనబకవ్రతికేద్విజః || టీ || శ్లోకద్వయస్యాయమథః - ధమఃధ్వజీధమలీం - ఛత్వికఃవ్యాజవృక్షః - డాంభికఃవిశిష్టవేషణస్సదోషతరస్కారి - అతిసంధకఃవంచకః - అధోదృష్టిఃపరానవేక్షీ - నైకృతికః గూఢైరుపాయైఃపరానభకారి - శతఃస్వశంసః || సవీవ || శ్లో || యేబకవ్రతికోవిచాయేచమాజాతరలింగినః | తేవతంత్యంధతామిస్తేనపాపేనకమేడా | అలింగిలింగవేషణయోవృత్తిముపజీవతి | సలింగినాంహరత్యేనస్తీర్మగ్నీన్యాంచజాయతగతి || ౮ || యజ్ఞవల్క్యః || హేమశృంగీశఃప్రైరూప్యైస్సుశీలావశ్రుసంయుతా | సకాంస్యపాత్రాదాతవ్యాక్షిరిగోగన్నదక్షిణా | దాతాస్యాస్వగ్గమాప్తోతివత్సరానోమనఃస్మితాత్ | కపిలాచేత్తారయతిభూయశ్చసప్తమంకులమ్ || సవత్సరోమతుల్యానియుగాన్యభయతోముఖి | దాతాస్యాస్వగ్గమాప్తోతిపూర్వేణవిధినాదదత్ | యావద్యత్సస్యపాదౌతుముఖంయోన్యాంచదశ్చ్యతే | తావద్దాఃపృథివీజ్ఞేయాయావద్గభంసముంచతి || ౯ || హేమశృంగాద్యసంభవేప్యాహసవీవ || యథాకథంచిద్దత్వాగాంధేనుంవాధేనుమేవవా | అరోగామపరిక్లిష్టాందాతాస్వగ్గేమహీయతే || శ్రాంతసంవాహనంరోగిపరిచర్యాసురార్చనమ్ | పాదశ్చౌచంద్విజోచ్ఛిష్టమాజనంగోప్రదాసమమ్ || టీ || శ్రాంతసంవాహనమాసనాదిప్రదానేనశ్రమాపనయనం - రోగిపరిచర్యాబేషధాదిప్రదానై - హరిహరాదీనామచనం సురాచనం - గోప్రదాసమంగోదానసమం || ౧౦ || సవీవ || శ్లో || భూదీపాశ్వాన్నవస్త్రాంభస్తలసర్పిఃప్రతిశ్రయాత్ | వైవేశికంస్వణఃధుర్యందత్వాస్వగ్గేమహీయతే || టీ || ధుర్యంబలీవదః - ప్రతిశ్రయంప్రవాసనామావాసః - వైవేశికంన్యాదానం || శ్లో || గృహధాన్యవయోపానచ్ఛత్రమాల్యానులేపనమ్ | యానంవృక్షంప్రియంశయ్యాంబదత్వాత్యంతంసుఖభవేత్ || సర్వధర్మమయంబ్రహ్మప్రదానైభ్యోధికంయతః | తద్దదత్ సమవాప్తోతిబ్రహ్మలోకమవిచన్యవమితి || టీ || అవిచన్యవంఋతరహితం || అ || పరస్వత్వాపాదానమాత్రంవేదాదేదానంస్వత్సనివృత్తేకతుమశ్చకృత్వాత్ || ౧౧ || ధమఃదానమపిస్తర్యతే || శ్లో || దేవతానాంగురూణాంచమాతాపిత్రోస్తతైవచ | పుణ్యందేయంప్రయత్నేనసప్రణయదోదితం కృచిదితి || ౧౨ || అ || అపుణ్యదానైతదేవదర్శితేదాతులోభాదినాప్రవృత్తస్యప్రతిగ్రహీతురపి || శ్లో || యఃపాపంవిభులంభ్యాత్వాప్రతిగృహ్యతేదిదుమఃతిః | గహితాచరణాత్రస్యపాపంతావత్సమాశ్రయేత్ || సమద్విగుణసాహస్రమానంత్యంచప్రదాతృష్యతిస్తరణాత్ || ౧౩ || తిలాదిదానఫలం | శాతాతపః || శ్లో || తిలాదదత్తతిస్తాన్నసంకుచిర్చిత్యంతిలోదక్షీ | హిమాతాదాతాతిలానాంచశతపఃశివతీతి || ౧౪ || సంవతః || శ్రోత్రియానుకులీనాయఅధినేచవిశేషతః | యద్దానందీయతేభక్త్యాత్తద్భవేత్సుమహాఫలమ్ | యద్యదిష్టతమంలోకేయచ్ఛాన్యదధికంగృహీతత్తద్గుణవతిదేయంతదేవాక్షయమిచ్ఛతా || తాంబూలంచైవయోదద్యాద్భాగ్యైశ్చశేభ్యోవిశేషతః | మేధావీసుభగఃప్రాజ్ఞో

దశశతాబ్దమునకును అయినను తలభిన్నముగా జేర్చి నిరసించును || గతిరేఖాపాత్రస్య దానమన్యాయప్రయోగః || యస్య
 విత్తమదానాయనోపభోగాయ దేహినః || పుణ్యక్షేత్రైస్సంధర్మాయతస్య విత్తనిరర్థకమ్ || గ్రాహదధఃపరిగ్రాహసమ
 ధిః భ్యోకిన్నదీయతే || ఇచ్ఛానురూపా విభవకం దాతస్య భవిష్యతి || దాతృవృత్తిరెవస్య బలము కాంతం ప్రయత్నతః || కాలా
 ద్విదీప్తిం ప్రాజ్ఞత్వం కూపసౌభాగ్యమాప్నుయాత్ || అలంకృత్య తుయః కన్యాం భూషణాచ్ఛాదనాదిభిః || దద్యాత్సగ్గ
 త్వాపాపాతిపూజయన్ముత్సవాదిషు || ౧౫ || కపిలాశ్వతిలానాగరథదాసేగృహణ్యపి | కన్యాసవణైరత్సానిమ
 క్షేదానానినైదశః || తెలమామలకం పాక్షిః పాదాభ్యంగం దదాతియః || ప్రహృష్టస్ససరోలోకే సుఖచైవ సదా భవేత్ |
 అనన్యాచారయోదద్యాద్యగ్నిరేణుం యతో | అలంకృత్య ధాతృక్షిదార్పణాశుభలక్షణా | సర్వపాపవిశ
 డ్ధాత్వా సర్వకామసమృద్ధతః || పవణేన సతస్య గేరోమసంఖ్యాప్రమాణతః | భూమిం సస్యవలీం శ్రేష్ఠాం బ్రాహ్మ
 క్షేపేదపారగే | గాంధత్వాపి ప్రమాతాం చ స్వగ్గేలోకమహీయతే || యావంతి సస్యమూలాని గేరోమాణిచ సర్వతః ||
 సరస్త్వచంతి పవణే స్వగ్గేలోకమహీయతే | అగ్నేరపత్యం ప్రథమం సువణం భూరైష్టవీ సూర్యసుతాశ్చ గా
 వః | లోకాశ్రయైవ సభవంతి దత్తాయః కాంచనం గాంచమహీంచ దద్యాత్ || ౧౬ || సర్వేషామేవ దానానామన్నదా
 నం పరం ప్రృతమ్ | సర్వేషామేవ భూతానాం యత స్తజ్జీవనం పరమ్ || మృత్తికాగోళశ్చ ద్రవ్యైః సువీతం తథోత్తరమ్ | ద
 త్యానుశాశ్చ విప్రాయకు లేమహతిజాయతే || ముఖవాసంతుయోదద్యాద్దంతధావనమేవ చ | పాదశౌచం తథాస్నానం
 శౌచం చ గుడలింగయోః || యః ప్రయచ్ఛతి విప్రాయశుచి బుధిన్ సదా భవేత్ || ౧౭ || బ్రహ్మచారియతి భ్యశ్చ వశ
 సంయశ్చ కారయేత్ | సఖకమాణికుర్యాణశ్చ క్షుప్తాక్షా జాయతే సరః || దేవాగా రేద్విజాతీనాం దీపం దత్వా చతు
 ష్పదేన విజ్ఞానేన సంపన్నశ్చ క్షుప్తాక్షాశ్చ వేత్సదా || యోయేనైవార్థితో విప్రస్తదస్య ప్రతిపాదయేత్ | తృణకాష్ఠ
 భుజేవ్యక్తే గోప్రదానసంభవేదీతి || ౧౮ || మనుః || బ్రహ్మచారిదానాని గావః పుష్కీనసస్యతీ అన్తం పరం
 హి దానానాం విద్యాదానంతతోధికమ్ || విద్యాదానం పరావిద్యాబ్రహ్మవిద్యాసమాహితా | అతస్తద్దాతురస్యైవ
 లాభః స్వగ్గే పవగ్గేయోః || యోదద్యాద్దానమజ్ఞానాంకుర్యాద్వాధమన్దశతేనమ్ | సకృత్సాక్షిం పుణివీందద్యాన్తే
 సతుల్యం న తద్భవేదీతి || ౧౯ || స్మృతిసారసమచ్చయే || ఎకతః క్రతవస్స వేదసమాప్తవరదక్షిణాః | ఎకతోభయ
 భీతస్య ప్రాణినః పరిరక్షణమ్ || మహతామపి యజ్ఞానాం కాలేన క్షీయతే ఫలమ్ | భీతాభయప్రదానస్య క్షయవివన
 విద్యతే ఇతి || ౨౦ || శాండిల్యః || అయాచితాని దేయాని సర్వదానాని యత్నతః | అన్తం విద్యాచక్రన్యాచహ్యస
 ధిః భ్యోకిన్నదీయతే || ౨౧ || ఆశుతస్యాప్రదానేన దత్తస్య హరణేన చ | జన్మప్రభృతియ్యద్దత్తం తత్సర్వం సశ్యతి
 ధువం || ౨౨ || మాదదస్వేతియోబుధియా ద్రవ్యగ్నోబ్రాహ్మణేషు చ | తిర్యగ్గోళశతం ప్రాప్య చండా రేష్యభి
 జాయతే || ద్యావిమాపురుషాలోకస్వగ్గే సోపరితీతతః | అన్తప్రదాతాదుభిక్షే సుఖియే హేమదః స్తృత ఇతి || ౨౩ || దే
 వలిః || నాల్పత్వం వా బలత్వం వా దానస్యాభ్యుదయపహమ్ | శ్రద్ధాభక్తిశ్చ దానానాం వృద్ధిక్షయకరేహిణే || శా
 చం శుచిమహాప్రీతిరధిః నాం దశశతేన సతి | సత్కృతిశ్చానసూయాచదానశ్రద్ధేత్యుదాహృతా || ౨౪ || దాతాప్ర
 తిగ్రహీతాచ శ్రద్ధాదేయంచ ధర్మయత్ | దేశకాలోచదానానామం గాన్యేతాని వడ్విదుః || ౨౫ || అపాపరోగిధ
 మాత్సాదిత్సురవ్యసనశ్శుచిః | అనింద్యశివకర్మాచ వడ్విదాతాప్రశస్యతే || ౨౬ || అన్నవిద్యావరశ్రీణాం గో
 భూరుక్తాశ్చ హస్తేనామ్ | దానాన్యైవ దానానామన్యైవ ద్రవ్యదానతః || విద్యాగౌశ్చ దానానాం పరిభోగాషధాని
 చ | దానాని మన్యమానీతి మన్యద్రవ్యదానతః || ఉపాసత్ప్రేష్యదానాని చ్చత్రపాత్రానసాని చ | దీపకాష్టఫలానీతి వర
 మంబహువాషికమ్ | ఇష్టం దత్తమనీతం చ ప్రణశ్యత్యనుకీర్తనాత్ || జ్ఞానానుశోచనాభ్యాం చ భగ్నతేజావివద్యతే |
 తస్మాదాత్మకృతం పుణ్యం న వృధాపరికీర్తయేదితి || ౨౭ || బృహస్పతిః || అశోయత్సాత్వికం దానం మృదుపూర్వం
 తుశాంతికమ్ | ఆశివం పాష్టికం దద్యాత్ప్రీతిధం దానలక్షణమితి || ౨౮ || అపస్తంబః || సూ || సర్వాణ్యుదకపూ
 ర్వాణి దానాని ధాత్రునివహరతి || టీ || విహరేయైర్జకమణియాని దానాని దక్షిణాదీనాంతాని - యథాశ్రుత్యే
 వ సోదకపూర్వాణి - అన్యాని సర్వాణి దానాన్యైరదకపూర్వాణ్యైరేత్యర్థకః || ౨౯ || సవివః || సూ || భిక్షణేనిమిత్త
 మాచార్యో వివాహు యజ్ఞో మాతాపిత్రీబుః భూషాహతశ్చనియమనిలోపస్తద్గుణాః సమీత్య ధాతృక్షేదే
 యుమితి || టీ || భిక్షణం యాచనం - తత్ర ఆచార్యదయోనిమిత్తం - బుధాషాభతుః మిచ్ఛా - అహతో విద్యారిమ
 తః - అగ్నిశూతాత్సానిమిత్తమయోగ్యస్యాధాధావేనలోపః - తత్ర వివం భూతే భిక్షణేయాచకశ్చ తస్యైవ దీక్షగు

కాశసమీక్ష్యశక్త్యనురూపమవశ్యం దేయం అదానే ప్రత్యవాయాత్ || ౩౦ || శత్రాపిసవీప|| సూ|| ఇంద్రియప్రీత్య
భాస్యభిక్షుణమనిమి త్తం సతదా ద్రియే తేతి|| టీ|| ఇంద్రియప్రీత్యభాస్యసక్త్యందనాదే స్రస్త్వాల్పస్యవాభిక్షుణం నియమేన దా
నస్యనిమి త్తం సభవతి. తస్మాన్నతదా ద్రియేత్ || అదానే పిన ప్రత్యవాయః|| || ౩౧ || తత్ప్రద్యప్తాంతమాహ|| అ|| ధమ్మ
ప్రజాసంపన్నాయాం ప్రథమాయాం పత్న్యాం సత్త్యాం ద్వితియో వివాహానానిమి త్తం - పుత్రాభావేతునిమి త్తంభా
త్యేవ || ౩౨ || తథాభవిష్యోత్తరే|| శ్లో|| సువణం యాజకానాం చ విద్యాం చైవోద్ధ్వం రేతసామ్ | కన్యాం చైవా
పత్యానాం దదతాంగతిరు త్తమేతి || ౩౩ || గౌతమః|| సూ|| గుర్వథ నివేశోషధాథవ్య త్రిక్షీణయత్యుమాణాన్
యనాధ్వసంయోగవైశ్యజితేషు ద్రవ్యసంవిభాగో బహిర్వేదిభిక్షుమాణేషుకృతాన్నమితరేషు. ప్రతిశ్రుత్యాప్యధమ్మ
సంయుక్తేన దద్యాన్పుధహృష్టభీతాథలబ్ధబాలస్థవిరమూఢమత్తేన్న త్రవాక్యాన్యన్యతాన్యపాతకానీతి || టీ || నిః
శోవివాహః- వృత్తిక్షీణోపత్యాహీనః- నిత్యయజ్ఞంకరిష్యత్యుత్తమాణః- అధ్యయనేన సంయోగోయస్యసఅధ్యయ
నసంయోగః - అధ్వసితవేమానోద్ధ్వసంయోగః- వైశ్యజితేవిశ్వజిద్యాగై సర్వస్వదానేన నిద్రవ్యః - యజ్ఞేదక్షి
ణాకాలేన దస్యేభ్యోయదానంతతోన్యత్రబహిర్వేదిద్రవ్యస్యపారణ్యాదేదానమావశ్యికం - అదానే ప్రత్యవాయాత్.
ఇతరేషా క్తవ్యతిరిక్తేషుభిక్షుమాణేషుకృతాన్నంపక్వాన్నం దేయం ప్రతిశ్రవోదాస్యామితిసంవాదః- తంకృత్యాపి
ధమ్మసంయుక్తవిషయేన దద్యాత్-హృష్టోహవశవిశేషేణకృత్యశూన్యః- లబ్ధిఃలోభవశేన - మత్తేమద్యాదినామ
ద్రవ్యేణాప్రకృతింగతః- ఉన్నత్రైభ్రాంతః - కుగ్రాదీనాంవాక్యాన్యన్యతానలయథాథానిఅపాతకానినపాపం
యంతి. తెహంప్రతిశ్రుత్యాప్యదానేనదోషఇత్యర్థః || ౩౪ || బోధాయనః|| శ్లో|| అన్నాశితానధూతానీత్య
న్నంపాణిమితిశ్రుతిః| తస్మాదన్నంప్రదాతవ్యమన్నంహిషరమంహవిరితి || ౩౫ || వ్యాసః|| అధానాముదితేపా
త్రేత్రధ్యాయప్రతిపాదనమ్| దానమిత్యభి నిధిఃప్రభుక్తిముక్తిఫలప్రదమ్ || యస్తుదద్యాన్నహింభక్త్యాబ్రాహ్మణాయ
హితాగ్నయోసయాతిపరమంస్థానంయత్రగత్వానశోచతి || చూమిదానాత్పరందానంవిద్యతేనేహకీచన | అన్న
దానం తేనతుల్యంవిద్యాదానంతతోధిశమితి || ౩౬ || భారతేఆనుశాసనికే || అన్నమేవప్రశంసంతిదేవాస్సప్రిక
ణాఃపురా| లోకతంత్రాహియజ్ఞాశ్చసర్వమన్నేప్రతిష్ఠితమ్ || అన్నేనద్యశంధానంసంధూతంసభవిద్యతి|కుటుంబం
పీడయిత్యాపిబ్రాహ్మణాయమహాత్మనే || దాతవ్యంభిక్షువేచాన్నమాత్మనోభూతిమిచ్ఛతా | పానీయదానంపరమం
దానానాంమనురబ్రవీత్ || తస్మాన్మూఢాంశ్చవాపీశ్చతటాకానిచభానయేత్ | నిదాఘకాలేపానీయంయన్యతివృత్త
వారితమ్ || సకృచ్చృంవిషమందుగంసకదాచిదవాప్నుయాత్ | బలకామోయశస్కామఃపుష్టికామశ్చసిత్యదా
ఘృతందద్యాద్విజేభ్యస్తతతంశుచిరాత్తనానితి || ౩౭ || ఉపమన్యుః|| శివలింగంతుమోదద్యాచ్చివభత్రాయతన్న
నాఃస్వణరూప్యాదిరూపంవాసోమంసంపూజ్యత క్రితః|| సర్వదానాధికంపుణ్యంసంప్రాప్యకరణాత్మయే| గాణాప
త్యమవాప్యైవగజైస్సహసమోదతి || సాలగ్రామశిలామూర్తిం విష్ణుమారాధ్యభ్యక్షితః | విష్ణుభక్తయమోదద్యా
ద్భాహ్మణాయసదక్షిణామ్|| పంచాశతోగ్రీటివిస్త్రీభూమిదానేనయత్ఫలమ్ | తత్ఫలంసమవాప్నోతిదహంతేవై
ష్ణవంపదంకుర్యాన్ప్రతికృతిం దేవంసువణైఃసస్యత క్రితః|| శేషపయంకశయనంశ్రియాదేవ్యాయుతంతథా| శంఖచ
క్రగదాయుక్లంవాసుదేవంసురేశ్వరమ్ || దత్వాగ్నశాఢ్యవిప్రాయవిష్ణులోకేమహీయతఇతి || ౩౮ || వ్యాసః ||
గోభూహిర్యదానానియమాశ్చనియమాస్తథా| గృహదానస్యచైలోకకలాంనాహంతిదోషదశం || యఃకారయేన్న
తంతైలంశివాయతససన్నిధౌ | సత్తైవంపదమాసాద్యకల్పాయుతశతంవసేత్ || గాంపంకాత్ బ్రాహ్మణేందాస్యా
ద్వృత్తిలోపాద్విజంపథాత్ | మోచయన్మువ్యతేపాపాదాజన్మమరణాంతికాత్ || అనాధప్రేతసంస్కారశూన్య
లింగస్యపూజనమ్| దీనాంధకృపణేభ్యశ్చదానంసర్వాఘనాశనమితి || ౩౯ || యోగీశ్వరః|| స్వణయ్యుక్తంతామ్ర
పాత్ర గోఘృతేనసమ్యవృతమ్| ఆత్మావలలోకనంకృత్యాబ్రాహ్మణాయనివేదయేత్ || అనేనవిధినాదానంయఃకుర్యాత్ప్ర
యతోనరః| సర్వపాపవిముక్తస్సయాతిపరమాంగతిమితి||

—* అథ దానమంత్రాః *—

౧|| స్త్యుతిరేక్షకన్యాదానమంత్రః|| శ్లో|| కన్యాం లక్షణసంయుక్తాంకనకాభరణైర్యుతామ్ | దాస్యామివిష్ణువేకు
భ్యంబ్రహ్మలోకజీగీషయా|| ౧|| పుస్తకదానమంత్రః || సర్వవిద్యాస్తుదంజ్ఞానకారణంవిమలాశురమ్| పుస్తకంసంప్రయ
చ్ఛామిప్రీతాభవతుభారతీ || ౩ || సాళగ్రామదానమంత్రః|| సాళగ్రామాచలోద్భూతాంశిలాంపాపప్రణాశిన్మ్|

సువణఃకుసుమోపేతాంగహార్యవంద్యజోత్తమ ॥ ౪॥ నారాయణమూర్తిః దానమంత్రః॥ నారాయణః గన్తాధశం
 భవక్రగదాధరః॥ నాశయాశుమహారోగం దానేనానేన కేశవ ॥ ౫ ॥ ఉమామహేశ్వర దానమంత్రః ॥ ప్రసీదశ్చభ
 వేన్నీత్యంకృత్రవాసామహేశ్వరః॥ పార్వత్యాసహితోదేవోజగదుత్పత్తికారకః॥ శివశక్త్యాత్మకంయస్తాజ్జగదేతన్న
 రాచరమ్ ॥ తస్మాద్దానేనసర్వంమేకరోతుభగవాంచ్చివమితి ॥ ౬ ॥ బ్రహ్మాండపురాణే॥ మహిషీంవత్ససంయుక్తాం
 సుశీలాంచపయస్వినీమర క్తప్రప్సిణవస్త్రేగిహ్యలంకృత్యప్రయత్నతః॥ శ్రీత్రియాయప్రశాంతాయదత్వామృత్యుః
 జయేన్నరః॥ కాలమృత్యుస్వరూపాసామహిషీర క్షిణూషణాః॥ పుచ్చదేశేప్రదాతవాగతశ్శాంతింప్రయచ్ఛమేఘతః॥ ౭
 పాద్మేతిలపాత్రదానమంత్రః॥ తిలపూర్ణంతామ్రపాత్రంసువర్ణేనసమన్వితంతత్పాత్రంబ్రాహ్మణేదత్వాబ్రహ్మలోకే
 మహియతి॥ దేవదేవమహాదేవవాంఛితార్థకఫలసద ॥ తిలపాత్రంప్రదాస్యామితవాగ్రేసుస్థిరోష్ఠ్యహమ్ ॥ ౮ ॥
 అథదశ దాననామాని॥ గోభూతిలహారత్యాజ్యవాసోధాన్యగుడానివ ॥ కౌప్యంలవణమిత్త్యహుడశదానాన్యనుక
 మాత్ ॥ ౯ ॥ ఎతేషాంక్రమాన్తానమంత్రాః॥ గోదానమంత్రః ॥ గవామం గేషుశక్తంతిఘవనాన్ దతుడశః॥ య
 స్తాత్తస్మాచ్చివంమేస్యాదతశ్శాంతింప్రయచ్ఛమే ॥ ౧౦ ॥ చూదానమంత్రః॥ సర్వసస్యాశ్రయాగ్రామిర్యలాసో
 గసముద్భుతా ॥ అనంతసస్యఫలహృతః+మే॥౧౧ ॥ తిలదానమంత్రః॥ తిలహిసాంహదానశ్శంవిష్టోదేహస
 ముద్భవాః॥ తిలదానాదసహ్యంమేపాపంరాశయః॥ ౧౨ ॥ హిరణ్యదానమంత్రః॥ హిరణ్యగృభాగర్హస్థంసోమవీజం
 విభావసోఽనంతపుష్కలవమతః+మే॥ ఆజ్యదానమంత్రః॥ కామధీమోగ్గమమ్నాతంసంస్వీతుమసంస్థితమ్॥ దేవా
 నామాజ్యమాహరిషిం+మే॥ ౧౩ ॥ వస్త్రదానమంత్రః॥ శీతవాతోష్ణసంత్రాణంలజ్జాయారహ్మణంపరమ్॥ దేహం
 కరణంవస్త్రమతః+మే॥ ధాన్యదానమంత్రః॥ ధన్యంకరోషి తాతారమహలోకేపరతీవ॥ ప్రాణినాంభీవసంధాన్యదా
 తః+మే॥ గుడదానమంత్రః॥ యథారసానాంప్రవరస్తేభవేతురసస్త్వతః॥ మమైవచపదాంలక్ష్మీందదస్వగుడసర్వదా॥
 ౧౪॥ రౌద్ర్యదానమంత్రః॥ విత్ప్రవీరికరంసిన్ధ్యంవిష్టుశంకరయోవపి॥ శివనేత్రోద్భవంకూర్కమతః+మే॥ ౧౫॥ లవణదానం
 రసానామగ్రజంశ్రేష్ఠంలవణంబలవర్ధనమ్॥ బ్రహ్మతాంమితంసామౌదతః+మే॥ ౧౬॥ ఇతిదశ దానమంత్రాః॥ సాక్షిగ్రా
 మదానమంత్రః॥ సాక్షిగ్రామశీలాచక్రేభవనాంబలతుడశః॥ తస్మాదన్యప్రదానేనప్రీతోభవతుకేశవ॥౧౭॥ అయోదాన
 మంత్రః॥ యస్తాదాయసకమాణితవాధీనాన్సర్వదా॥ లాంగలాద్యాయధావీతస్తాచ్ఛాంతింప్రయచ్ఛమే॥ ౧౮॥ అ
 థచ్ఛాగదానమంత్రః॥ యస్తాత్త్వంచ్ఛాగయజ్ఞానామంగత్యసవ్యవస్థితః॥ యాసంభవాసోగేభ్యమతః+మే॥ ౧౯॥ అ
 మ్రిదానమంత్రః॥ తామ్రంశుద్ధికరంసర్వదేవప్రియకరంశుభమ్॥ సర్వరితాకరంసర్వమతశ్శాంతింప్రయచ్ఛమే॥ ౨౦॥ కా
 న్యదానమంత్రః॥ శుద్ధికాంస్యమహిమంత్రపాద్యోగ్యంమమోహరమ్॥ సు-తంపావశమసమి+మే॥ ౨౧॥ అ
 చ్ఛత్రదానమంత్రః॥ పవహాతాతపఃపాణహంపత్రంయశస్కరమ్॥ అన్యస్త్వంనామ్నాతాన్సంభవంశుభం
 దా॥ ౨౨॥ అభవ్యజనదానమంత్రః॥ వ్యజసంవాయువైవశ్యంఘనం॥ కాలసుకప్రదమ్॥ తస్మాదన్యప్రదానేనశాంతిః
 దామమ్॥ ౨౩॥ ఫలదానమంత్రః॥ సలంయసోరభఫలంప్రదదాస్యదాన్యదామ్॥ పుత్రసంతాభివృద్ధ్యామనశ్శాంతిం
 యచ్ఛమే॥ ౨౪॥ అభిదేయప్రశస్యహూపమాహామూర్త్యవల్కలః॥ స్వకలంబామహోభేదచేతురదారమగ్రాద్యం॥
 స్వయేనశివసర్వస్వంయచ్ఛాన్యస్తైహోశుభమితి॥ ౨౫॥ భూహృదీపి॥ కుటంబబంధువననాశ్చేయంయదేవచ్యతః॥ అ
 ధావీయచేయస్థితదానఫలంమితి॥ ౨౬॥ అదానస్యదేశికాలాచారాతుశ్శంకలభృతః॥ గ్లోతిహరింపైధానంసంభవ
 సంధ్యాకారేవప్రయేతోకమహాభ్యయసంవైవతధాదానం॥ లింగహాసంకుత్రేగయాతథేకధాచామరంబం
 ఎవమాదికుశీలే॥ ఘటస్త్రమషురూమయూదితః॥ ౨౭ ॥ వ్యాసః॥ అయస్సేషువేదేవగ్రహదేవంసమాస్థ్యం
 సంక్రాంత్యాంభిషుకాలేషుదత్తంభవతిచాక్షయమ్ ॥ సయాగారిషుతేధేషు పుణ్యేష్వాజితసేవస ॥ వస్త్రంవా
 షీయమాహ్నింసదేషుచపదీమదేతి ॥ ౨౮ ॥ సువతః ॥ అయస్సేషువేదేవవ్యవహారేనసంకుత్రేగయా
 గ్రహేవైవదత్తంభవతిచాక్షయమ్॥ అమావాస్యాద్వ్యవహారసంక్రాంతిర్భవిశేషతః॥ ఎతాన్ప్రశస్త్యైకయోగి
 రస్తథైవత ॥ అత్రస్మానంజహోమహామోబ్రాహ్మణానాంచతర్కణమ్ ॥ ఉపనానస్తథాదానమైకసంవాప
 సంస్త్రుతమితి॥ ౨౯॥ సవితః॥ పాణమాసేషుసర్వాన్మమానమ్॥ సహితాసుచదత్తానామహాదానానాంపలంబకసు
 గంభవేతి॥ సహస్రగుణితందానంభవేత్తంతయుగాదిహికమశక్తిగ్ధావంవైవతధామన్వంతరాదిష్టితి ॥ ౩౦ ॥
 యాజ్ఞవల్క్యః॥ శతమిందుక్షయేదానంసహస్రంతుదిగడయే॥ విషాతుశతసాహస్రంపృథిపాతేవ్యసంతకమితి॥ ౩౧ ॥

భారదాస్యః॥ వ్యతిపాతేవైద్యతాచదత్తమక్షయకృద్భవేత్ | తిత్థంతాచేకవారేతుయస్మిన్ సస్యాద్దినక్షయః॥ తస్మిన్
 చానంజహామఃసాన్నం చైవఫలప్రదమితి || 30 || సుమంతః || వానప్రస్థస్యవక్వాన్నంతాంబూలంబ్రహ్మ
 చారిణిఃసన్యాసేనస్సువణ్ణంబదత్వాతునరకంప్రజేత్ || 31 || బహునాంనప్రదాతవ్యాగార్వస్తుంశయనంస్త్రీ
 యః | తాదృగ్ముతంతుతద్దానందాతారంఘోపతిష్ఠతీతి || 32 || యమః | ప్రతిశుత్యాప్రదానేనదత్తస్యపరశ్చేన
 చాజన్మప్రభృతియత్పణ్యం తత్సర్వంహిప్రణశ్యో॥ ఆశాకరస్త్రదాతాచదాతుశ్చప్రతిపేదకః | దత్తంచయఃకీర్తయతి
 సహపిష్టతమస్త్వృతః || 33 || కాలేనంకల్పితేదానేఆమాసాన్నప్రదీయతే | మాసేమాసేశతంవృద్ధిర్యావత్సం
 వత్సరంభవేదీతి || 34 || నారదః | బ్రాహ్మణ్యోయదుద్దిష్టంతత్తద్యస్సంప్రదీయతే | అహూరాత్రమతిక్రమ్యత
 ద్దానంద్విగుణంభవేత్ || త్రాత్రంవక్ష్యణందద్యాద్దత్తరాత్రంతుమేదశ | మాసేశతగుణందద్యాద్వత్సరంతుసహస్ర
 కమ్ | వత్సరాత్సరతోనాస్త్రదాతాతునరకంప్రజేత్ || 35 || బ్రాహ్మణస్యత్యుద్గతంతదభావేతుతద్దనమ్ | సక
 లేతస్యనియేత్తదభావేస్యబంధుషుదద్యాత్సజాతిశిష్యేభ్యస్తదభావేల్పసిక్షిపేదీతి || 36 || ఆపస్తంబః | సూ
 దేశతఃకాలతశ్చాచతస్సమ్యక్ప్రగ్రహీత్యతథా॥ దానానిప్రతిపాదయతి || 37 || వాల్మీకిః | స్తోమత్యతన్నపిచాకా
 శంఛితస్మరసాతలమ్ | అటన్నపిమహింకృత్సాన్నాదత్తముపశిష్టతే | దత్తంహిప్రాప్యతేస్యగౌడత్తమేవోపభవ్య
 తే | యత్క్రిందిచ్చిత్తమశ్చాత్మినాదత్తముపశిష్టతీతి || వా || యత్తుదానంక్రియాధర్మశ్చ సత్త్యస్యనవిద్యతథత్యావస్తం
 బస్తరణం | స్వకుటుంబావిరోధేనదేయందారసుతాదృతభితియదపియాజ్ఞవల్క్యవచనం-తజ్జ్యేష్ఠపుత్రపితృయం- ఎకపు
 త్రవిషయంచ-ద్వాదశవిధేషుపుత్రేషు దత్తక్రితయోరపిమన్వాదిభిఃపఠితత్వాత్ - దత్తైరసేతరేషాంతుపుత్రత్వేనసం
 గ్రహణిదత్తైరసవ్యతిక్తానామేవపుత్రాణాంకలౌఽజ్యోత్పత్తరణాచ్చ || 38 || తథాచవసిష్ఠః | నజ్యేష్ఠంపుత్రం
 దద్యాత్పృతిగృహ్స్థీయాద్వానచైకపుత్రంసహిసంతానాయపూర్వేషాంసస్త్రీపుత్రందద్యాత్పృతిగృహ్స్థీయాద్వాన్య
 త్రాత్యణుజ్ఞానాదృతుంపుత్రంప్రతిగ్రహీత్యకబంధూనాహూయరాజుచాచేద్యువేతనస్యమధ్యేవ్యాహ్మతీశుః
 త్వాఅమారాంధవంసన్నికృప్తమేవప్రతిగృహ్స్థీయాదితి || 39 || బహ్వచబ్రాహ్మణేపి॥ శునశ్చేపాఖ్యానేజ్యేష్ఠంపుత్రం
 నప్రయచ్ఛేదిత్యాది॥ ఇతిదాననిరూపణమ్.

—* అభదానపాత్రనిరూపణమ్. *

౧॥ తత్తమః॥ స్తోమ | బ్రాహ్మణోయజమానోవైశ్యధివ్యామధిజాయతే | ఈశ్వరస్సర్వసూతానాంధర్మకౌశ
 స్యచైవహి॥ సర్వస్వంబ్రాహ్మణస్యేదంయతి-ంచిజ్ఞాతీగతమ్ | శ్రేష్ఠ్యేనాభిజనేనేకంసర్వంవైబ్రాహ్మణోహాత
 ణి || ౧ || స్మృతినారే || సర్వస్వప్రభవోవిప్రాశ్శ్చుతాధ్యయనశాలినః | తేభ్యఃక్రియాపరాశ్చేష్ఠాస్తైభ్యో
 హ్యధ్యాత్మ్యచిత్రమాత్మి || ౩ || స్మృత్యణవే || అజ్ఞేభ్యోగ్రంధినశ్చేష్ఠాగ్రంధిభ్యోధాణిణావరాః | ధారిభ్యో
 జ్ఞానశ్చేష్ఠాజ్ఞానిభ్యోభ్యంతసాయినభి || ౪ || యమః || స్తోమ | విద్యాయుక్తాధర్మశీలః ప్రశాంతోదాంతః
 త్మోపస్సన్యవాదికృతజ్ఞః | స్వాధ్యాయవాక్యధృతిమాన్ గోశరణ్యోదాత్రాయజ్ఞాబ్రాహ్మణోపాత్రమాహుః॥ స్వా
 ధ్యాయాఘ్నంయోనిమంతం ప్రశాంతంవై తానస్థంపాపభీరుంబహుజ్ఞమ్ | స్త్రీషుత్మోంతంధామికాణాంశరణ్యం
 వృత్తైఃక్లాంతంతాదృశంపాత్రమాహురితి || ౫ || యాజ్ఞవల్క్యః॥ స్తోమ | నవిద్యయాకేవలయాతపసావాపిపా
 త్రతా॥ యత్రవృత్తమేవోభేతద్ధిపాత్రంప్రవక్ష్యతభి || ౬ || శాతాతపః॥ యథాశ్వా రథిషానాన్యూరథీచాన్వై
 ర్యధావినా॥ ఎవంతపోహ్యవిద్యస్యవిద్యావాహ్యతపస్సనః | యథాన్నంమధుసంయుక్తంమధుచాన్వేనసంయుతమ్ | ఎ
 వంతపశ్చవిద్యాచనంయుతంభేదజంమతమ్ | కించిద్వేదమయంపాత్రంకించిత్పాత్రంతపోమయమ్ | పాత్రాణా
 ముత్తమంపాత్రంశూద్రాన్నంయస్యనోదరభి || ౭ || ఛవలః॥ మాత్రశ్చబ్రాహ్మణశ్చైవత్రోత్రియశ్చతతఃపరః |
 అనూచానస్తథాఘ్రిణుషికల్పణుషిముః॥ ఇత్యేతేషానముద్దిష్టాబ్రాహ్మణాఃప్రథమంశ్రుతా॥ తెషాంపరఃపర
 శ్చేష్ఠోవిద్యావృత్తివిశేషతభి || ౮ || అ॥ ఎతేషాంలక్షణమాహసఎవ॥ స్తోమ | బ్రాహ్మణానాంకులేజాతోజాతిమా
 త్రోయథాధవేత్ | అనుపేతక్రియాహీనోమాత్రభిత్సభిధీయతే | ఏకదేశమతిక్రమ్యవేదస్యాచారవాన్స్పృజః | సబ్రాహ్మ
 ణభిభాత్యోనిభృతస్సత్యవాగ్మణీతి || ౯ || ఏకదేశాతిక్రమోవేదస్యకించిన్నాన్యసన్యాధ్యయనం - నిభృతశ్చాం
 తః || ౧౦ || స్తోమ | ఏకశాఖాంసకల్పాంవాషడ్విరంశైరధీత్యవా | షట్రుమణిరతోవిప్రశ్చోత్రియోనామధర్మవిత్ ||
 ౧౧ || జన్మనాబ్రాహ్మణోజ్ఞేయస్సంసారైర్వైద్యజడభ్యతే | విప్రత్వంవిద్యయాచాపితిభిశ్చోత్రియఉచ్యతే | వేదవే

३ || కమఁ దెవలకాఁకిదిత్సల్పదేవలకాఁపరీ | శుద్ధదెవలకాఁకిదిత్రి | ధాదెవలకాప్రస్థతాః | అధాఁగీశాలనిదె-
 శీయో దెవంపుజయిత్సదా । కమఁ దెవలకో నామ సర్వకమఁబహిష్కృతః ॥ పాంచరాత్రవిధానక్షోఽపి
 హితోచకః । చతుర్వేదాధికారోపి కల్పదేవలకస్తృతః ॥ ఆగమోక్తివిధానక్షో భూతకాట్యుపజీవకః । శు-
 ద్ధదేవలకో నామసర్వకమఁబహిష్కృతః ॥ ౪ ॥ ఆషేయోక్తివిధానే తుదెవలత్సంసిద్ధ్యతే । తస్మాత్సర్వప్ర-
 యతైనైదిశేనైవపూజయేదితి ॥ ౫ ॥ యమః ॥ సమానుంధనమాదాయమహానుంయః ప్రయచ్ఛతి । సనై
 వాభుఁషికో నామయశ్వవృద్ధ్యాపజీవతే ॥ యస్తునిందస్పరగుణాన్ప్రశంసత్యాత్మనో గుణాత్ । సనై వాభుఁషికో నామ
 బ్రహ్మవాదిషుగహితేతి ॥ ౬ ॥ వృద్ధమనుః ॥ పాత్రభూతోపియోవిప్రః ప్రతిగృహ్యప్రతిగ్రహమ్ । అసత్సువినియుం-
 జీతతస్మై దెయంసకించన ॥ ౭ ॥ సంజయంకురు తెయశ్చ ప్రతిగృహ్యసమంతతః । ధర్మాథేనోపయక్తే-చనతం
 తస్కరమచయేదితి ॥ ౮ ॥ వ్యాసః ॥ సవార్ధవిప్రయచ్చేన్ననా స్తికేహోతుకతథా । నపాపం దేషుసర్వేషునావేద-
 విదిధమవేదితి ॥ ౯ ॥ పరాశరః ॥ యుక్తిచ్ఛలేనసర్వతయశ్చాత్మవిహితేవ్యపి । సంశయంకురు తేసోయంహేతు-
 కో నాస్తి కాధమత్తితి ॥ ౧౦ ॥ ప్రజాపతిః ॥ యస్యైవధర్మః పరిత్యాగీ పాపంఽపి త్యుచ్యతేబుధైః । తత్సంగకృత్తత్సమ-
 స్యాస్తావృభావపిపాపినా ॥ యేతుసామాన్యభావేనమన్యం తెవురుమేత్తమమ్ । తెనైపాపండినోజ్ఞేయానరా-
 ధమాత్తితి ॥ ౧౧ ॥ నారదః ॥ షండస్యప్రత్రహీనస్యడంభాచారతస్యచ । నత్రతపోతకస్యాపిద త్తంభవతిన్యలమితి ॥
 ౧౨ ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ పరస్థానేవృధాదానమశేషంపరికితమ్ । ఆరూఢపతితేనైవతస్యధాప్తైర్ధవైశ్చయత్ ।
 వృథామబ్రాహ్మణేదానంపతితేనసరేతథా । గురోశ్చప్రీతిజనకకృతఘ్నైగ్రామయాజకే ॥ వేదవిక్రయకేనైవయ-
 స్త్యహోపపతిగృహే । స్త్రీభిశ్చేతేషుయద్గతంవ్యాఖ్యైగ్రాహితేనైవచ । బ్రహ్మబంధవయద్గతంయద్గతంవ్యవళీపతా ।
 పరిచారేషుయద్గతంవృధాదానానిబోధశేతి ॥ ౧౩ ॥ ఆ ॥ వ్యవళీపతిలక్షణమాహదక్షః ॥ క్లో ॥ పితృగృహేతుయా-
 కన్యారజఃపశ్యత్యసంస్కృతా । సాకన్యవృధీజ్ఞేయాతత్పత్నివ్యవళీపతిరితి ॥ ౧౪ ॥ దేవలః ॥ వంశ్యాచవ్యవళీజ్ఞే-
 యావ్యవళీచమృతప్రజా । అపరావ్యవళీజ్ఞేయాకుమారియారజస్వలేతి ॥ ౧౫ ॥ వ్యాసః ॥ పక్ష్యంధబధిరామూకావ్యా-
 ధినోపహతాశ్చయే । భతవాగ్ధేతుసతతంసతు చేయః ప్రతిగ్రహః । యస్త్యసద్భ్యోదదాతీహస్యద్రవ్యంధమనాశ-
 నమ్ । సస్వార్యాభ్యధికః పాపీనరకేవచ్యతేనరః ॥ ౧౬ ॥ యతీనాంకాంచనందతాన్తాంబూలం బ్రహ్మచారిణామ్ ।
 చోరాణామభయందత్వాదాతాచనరకంవ్రజేత్ ॥ అనహాతేయద్గదానినదదాతీయదహాతే । అసోఽనహాఽపరిజ్ఞా-
 నాద్ధనాద్ధర్మాచ్చహీయతేతి ॥ ౧౭ ॥ యమః ॥ అవ్రతానామమంత్రాణాంజాతిమాతోప్రజీవితామ్ । నైహం
 ప్రతిగ్రహూదయోనశిలాతారయేచ్ఛిలామ్ । ఆపవిధాగ్నిహవాత్రస్యగురోర్విప్రియకారిణః । ద్రవిణంనైవదాత-
 వ్యంసతతంపాపకమణిః ॥ నప్రతిగ్రహమహంతివృషళౌధ్యాపకాద్విజాః । శూద్రస్యాధ్యాపనాద్విప్రఃపతత్సత్రి-
 నసంశయత్తితి ॥ ౧౮ ॥ వృషశస్వరూపమాహపరాశరః ॥ అగ్నికార్యపరిభ్రష్టాస్సంభ్యోపాసగవజితాః । వేదం-
 చయేనధీయానాస్తేసర్వేవృషశ్చస్థితాః ॥ ఉపారుదంతిదానానిగౌరధక్షాంచసంక్షేతః । అశ్రోత్రియస్యవిప్రస్యకరం-
 దృష్ట్వానిరాకృతిః ॥ రాజధానీయధాశూన్యాయధాకూపశ్చనిజలః । యథాహుతమనగ్నౌతుతథాదత్తందిజబురీవేతి ॥ ౧౯ ॥
 అపాత్రేదాతుదోషమాహవ్యాసః ॥ దుర్విపాగడికావేశ్యావిలుచారగకారవః । సతతంయంప్రశంసంతి
 తంవిద్యాత్పురుషాధమమ్ । యేచజ్యోతిషికాశ్చౌరాకుండగోశాశ్చయాచకాః । సౌంకాయంప్రశంసంతితంవిద్యాత్పు-
 రుషాధమమ్ । ఉత్సాహజీవినోభ్రష్టావేశ్యాః పతివిదుషకాః । గాయకాయంప్రశంసంతితంవిద్యాత్పురుషాధమమితి ॥ ఇ-
 త్యపాత్రనిరూపణమ్ .

—॥ అథ ప్రతిగ్రహానిరూప్యతే. ॥—

౧ ॥ తత్రమనుః॥ శ్లో ॥ సలోఽఛమప్యాదదీతవిప్రాజీవన్నితైఃతః | ప్రతిగ్రహాత్ఫలంశ్రేయస్తతోహ్యుంఛఃప్ర
తస్యతే ॥ సప్రవిష్టాగమభన్యాదాయోలాభఃక్రయోజయః | పుయోగఃకమయోగశ్చసప్త్యతిగ్రహవీవచాప్ర
తిగ్రహసమఖోపిప్రసంగంతత్రవజ్జయేత్ | ప్రతిగ్రహేణతస్యాశుభాప్సంశేదోవిసశ్యతి ॥ టీ ॥ ప్రతిగ్రహ
విధిక్షోవిద్యాదియ క్తశ్చప్రతిగ్రహసమఖః - అథాత్మనఃపునఃప్రవృత్తిప్రసంగః ॥ ౨ ॥ సవవః శ్లో॥నాధ్యా
పనాద్యాజనాద్యాగహీతాద్యాప్రతిగ్రహత్ | దోషోభవతివిప్రాణాం జ్వలనార్కసమాహితత్వతి ॥ ౩ ॥
అ॥ అగహీతాదపిప్రతిగ్రహదప్రతిగ్రహవీవశ్రేయసిత్యాహయాజ్ఞప్రసంగః॥ శ్లో॥ ప్రతిగ్రహసమఖోపినాదప్ర

యః ప్రతిగ్రహమ్ । యోగోకాదానశీలానాం సతానామోత్తిష్టమహానితి ॥ ౪ ॥ వ్యాసః ॥ ద్విజాభిభౌగ్యధనయోగ్యే
త్పరీశస్త్రేభ్యోద్విజోత్తమః । అపివాణాతిమాత్రేభ్యోనతుతూద్రాత్యంభవన ॥ ప్రతిగ్రహాయారుచిస్సాన్యద్యాత్రాగ్ధం
సమాహరేత్ ॥ స్థిత్యథావధికం గృహ్యతాచిత్తానామాయత్యధోగతిమ్ ॥ అభ్యుష్టాత్సమ్యుతాదన్నాదచ్చిద్రాక్షైవవా
సనః ॥ అపరః ప్రవృత్త్యావాప్యభూయశ్చస్వస్వతత్త్యధతి ॥ ౫ ॥ నారదః ॥ ధనమాలాః క్రియాస్సర్వాతతస్తస్మాజ్జ
గంతుతమ్ ॥ వధానంరక్షణంభోగతితస్యవిధిః క్రమాత్ ॥ తత్తునస్త్రివిధం జ్ఞేయంశుక్లంశంఖభశమేవచ ॥ కృష్ణంచతస్య
విజ్ఞేయః ప్రభేదస్సప్తభావునః ॥ శుతశ్చౌర్యతపఃకన్యాభ్యాజ్యోమ్యాన్వయాగతమ్ ॥ ధనంసప్తధంశుక్లముదయోగ్యస్య
తద్విధః ॥ కుసీదకృషివాణిజ్యశుక్లశిల్పానువృత్తిభిః కృతౌపకారాదాప్తంచశంఖశంసముదాహృతమ్ ॥ పాశ్వకగడ్యాత
దైన్యాతప్రతిరూపకసాహసైః ॥ వ్యాజైవోపాజితంయచ్ఛతత్రృష్ణంసముదాహృతమ్ ॥ యధావిధేనద్రవ్యేణయ
త్ప్రదేహకరోత్యయమ్ ॥ తథావిధమవాహ్నితతత్ఫలంప్రేత్యదేహదేతి ॥ ౬ ॥ సప్తషేసంవాదే ॥ ధర్మార్థం
సంపదయాయస్యద్రవ్యాణాంసప్తశస్యతేతపస్సంచయఏవాసానివిష్టేద్రవ్యసంచయాత్ ॥ యధాయథానగృహ్యతిచా
హ్మణోసత్ప్రతిగ్రహమ్ ॥ తథాతథాస్యసంతోషాదచ్చిత్తతేజోభవధర్మతే ॥ ఆకించస్యంచరాజ్యంచతులాన్యంసమ
తోలయత్ ॥ అకించనత్వమధికంరాజ్యాదపిజితాత్తనః ॥ యోరాజ్ఞఃప్రతిగృహ్యేవశోచితశ్లోప్రప్యవ్యతిసవైసంయా
తిమూఢాత్కానరకానేకవింశతిమితి ॥ స్పృత్యంతరే ॥ ౭ ॥ తీర్థేపాపంసంకర్యేతవిశేషాచ్చప్రతిగ్రహమ్ ॥ దుజ్జరంపా
తకంతీర్థేదుజ్జరశ్చప్రతిగ్రహతి ॥ ౮ ॥ మనుః ॥ సరాజ్ఞఃప్రతిగృహ్యేయాదరాజస్యద్రవ్యసూతితః ॥ సూనాచక్రధ్వ
జవతాంచేతేనైవవజీవతామ్ ॥ టీ ॥ అత్తద్రియజాతస్సరాజ్ఞఃద్రవ్యంసప్రతిగృహ్యేయాత్ ॥ సూనాహింసాచక్రంలేల
యంత్రం ॥ తద్వాక్ధ్వజవంశస్ససూకారీ ॥ వేశోవేశకమ ॥ ౯ ॥ ఏతేషుతారలక్ష్మణమాహసపవ ॥ శ్లో ॥ దశసూ
నాసమంచక్రందశచక్రసమోద్ధవః ॥ దశధ్వజసమోవేశోదశవేశసమోన్యవృత్తి ॥ ౧౦ ॥ అ ॥ రాజస్యద్రవ్యసూతెర
ఋణస్యప్రతిగ్రహేదోమహాసపవ ॥ శ్లో ॥ యోరాజ్ఞఃప్రతిగృహ్యేఋణస్యోద్ధాన్త్రవతితః ॥ సపర్యాయేణయా
తిమాన్యరకానేకవింశతిమ్ ॥ ఎతద్విదంతోవిద్యాంసోబ్రాహ్మణాబ్రహ్మవాదినః ॥ సరాజ్ఞఃప్రతిగృహ్యంతప్రేత్యలేయో
భికాంక్షిణతి ॥ ౧౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ ప్రతిగ్రహేనూనిచక్రేధ్వజవేశ్యానరాధిపాః ॥ దుష్టాదశగుణంపూర్వా
త్పూర్వాజేతేయథాక్రమమితి ॥ ౧౨ ॥ సపవ ॥ రాజాంతేవాసియాజ్యేభ్యస్సిదధన్వపినచతుర్థాదంభిహేతుకపాపం
డిబకవృత్తింశ్చపజయేదితి ॥ ౧౩ ॥ కాత్యాయనః ॥ ఉపస్యప్రేయల్లబ్ధంవిద్యయాపరపూర్వకమ్ ॥ శిష్యాదాత్వి
జ్యతఃప్రశ్నత్సందిగ్ధప్రశ్నవిణయత్ ॥ విజ్ఞానశంసనాద్యవాల్లబ్ధంపాద్యయనాచ్చయత్ ॥ ధనమేవంవిధంసర్వంవి
జ్ఞేయంధర్మసాధనమ్ ॥ అయాచితసిలోంచైచ్ఛస్యశివ్యదత్తైఃక్రమాగతైః ॥ జీవేత్కమేవశిష్యేభ్యఃప్రతిగృహ్యేపిపాద
నమ్ ॥ యాచితేనాపివతేతదైన్యంహిత్యాశమస్థితః ॥ ప్రకాదానేనవానిత్యంప్రతిగేహమతందితః ॥ దధక్షీరఘృతాదీ
నాంలవణస్యపశోస్తథా ॥ విక్రయిభ్యోపినాదద్యాదశ్యవిక్రయితస్తథా ॥ కాసీదకాత్తథాభోత్తస్మాద్ధ్వజస్వతతంత
థా ॥ టీ ॥ కాసీదకోవాధుఃషికః ॥ శ్లో ॥ సగ్రామయాజకభ్యశ్చనాగమ్యాగామినస్తథా ॥ వణిగ్యశ్చతథాతూరా
ద్విస్యప్తాగ్నేర్మహాహరేదితి ॥ ౧౪ ॥ మనుః ॥ తథేవసప్తమేభ్యైభ్యోకానిషధనశ్చతా ॥ అత్వస్తనవిధానేనహతేవ్యం
హినకమేణతితి ॥ టీ ॥ త్యగేనాముపోష్యఅన్యత్రాభిభవతుధాదినేతద్దినమాత్రపర్యాప్తంశూద్రతోగృహ్యేయాదిత్య
థః ॥ ౧౫ ॥ సపవ ॥ శ్లో ॥ వృద్ధాచమాతాపితరాసాధ్వీధార్యాశిశుస్సతః ॥ అప్యకార్గశతంకృత్యాభతేవాన్యమ
నురబ్రతీదితి ॥ ౧౬ ॥ హరీతః ॥ విదితాస్తప్రతిగృహ్యేయాద్ధృహేధమప్రవృద్ధయతితి ॥ ౧౭ ॥ అంగిరాః ॥ యశ్చరాశిశ్చ
తంధాన్యంఖలేషేత్రేధవాభవేత్ ॥ శూద్రాదపిగృహీతవ్యమిత్యాగిరసభాషితమితి ॥ ౧౮ ॥ వ్యాసః ॥ కుటుంబాథే
తుసహృద్రాత్ప్రతిగ్రహ్యమయాచితమ్ ॥ క్రత్యథామగ్ననేచైవసహియాదేతకపివాచిత ॥ వృత్తిసంకోచమన్య
శ్చేస్తేహ్యోధనవిస్తరే ॥ ధనలోభప్రస్తుతస్తూచిహ్మణ్యాదేవహియతతితి ॥ ౧౯ ॥ చతుర్వింశతీమతే ॥ సీదంశ్చే
త్ప్రతిగృహ్యేయాదచ్చిత్తతేభ్యస్తోపాత్ ॥ తతస్తవైశ్యతూద్రేభ్యశ్శంఖస్యవచనంయథా ॥ ౨౦ ॥ ఆమమాం
సంమధుఘృతంధాన్యంక్షీరంతథావధంగుడతక్రసాగ్రాహ్యనివృత్తినాపిశూద్రతతితి ॥ ౨౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ దే
వాతిథ్యర్చనకృతేగురువృత్త్యథామేవచ ॥ సర్వతఃప్రతిగృహ్యేయాదాన్యవృత్త్యథామేవచేతి ॥ ౨౨ ॥ అ ॥ అనాపద్యధా
మికరాజప్రతిగ్రహంనిదతిసపవ ॥ శ్లో ॥ సరాజ్ఞఃప్రతిగృహ్యేఋణస్యోద్ధాన్త్రవతితః ॥ ౨౩ ॥ స్కాందే ॥ మరుదేశే
నిరుదకబ్రహ్మరక్షస్త్రయమాగతః ॥ రాజప్రతిగ్రహేత్సుప్తఃపునజాన్తనవిందతి ॥ ౨౪ ॥ బ్రాహ్మపురాణే ॥ అనాపద్యధిదై

అయాజ్యతశ్చివ్యత స్రథాగృహ్లాన్యతిగ్రహంవిహాసధమాత్పరిహాయతత్తి || ౨౫ || ఆపద్విషయేమనురాహాన్సర్వ
తఃప్రతిగృహ్లాన్యాద్రాప్త్యాన్యస్త్యనయంగతః | పవిత్రందువ్యతీత్యేతద్ధమతోమోపపద్యతే || టీ || అనయంగతః
ఆపదంగతః || శ్లో || జీవిణాత్మయమాపన్నయోన్నమత్రియత స్రతః | ఆకాశమివపంకెనసదోషేణలిప్యతే || అజీగ
తేస్సుతంహతుమపాసర్పద్యభుక్షితః | నచాలిప్యతదోషేణతుత్పరీకారమాదరక || శ్వమాంసమివృన్నాతో
త్తుంధమాధమవిచక్షణః | పాణానాంరక్షణాథాయవామదేవోనలిప్తవా || భరదాజఃతుధాతేస్తుసపుత్రాన్
ర్జనేవనే | బహ్వీగాః | ప్రతిజగాహవత్రైస్త్యేక్ష్యమహోతపాః | తుధాతేశ్చత్తుమభ్యాగాద్విశ్వామిత్రశ్చజాఘ్రిమ్ |
చందాశహస్తాదాదాయధమాధమవిచక్షణత్తి || ౨౬ || అ|| అనాపద్యపిప్రతిగ్రాహ్యణ్యాహమనుః || ఎకోదకంఘ
లంమూలమన్నమభ్యుద్యతంచయత్ | సర్వతఃప్రతిగృహ్లాన్యాస్తద్వధాభయదక్షిణామ్ || టీ || అభయదక్షిణా- అభయ
ప్రదానం || శ్లో || ఆహృతాముద్యతాంభియోంపురస్తదప్రవేదితామ్ | మేనేప్రజాపతిభోజ్యామపిదుష్కృతకారిణః ||
టీ|| భిక్షమన్నం || * || సతస్యపితరోశ్చుందిశవమాణించచసచహవ్యంవహత్సర్వస్త్వస్తామభ్యవమన్యతే || టీ||
తస్యతదీయాంభియోం-అభ్యవమన్యతేప్రత్యాభ్యాతి || * || అ|| అన్యదవ్యభ్యుద్యతంప్రతిగ్రాహ్యమాహసేవ || శ్లో||
శయ్యాంకుశాగృహాగంధానపఃప్రప్యంమణిందధి | ధానామత్సాన్యయోమాంసంశాకంప్రైవసనిణుదేదితి || ౨౭ ||
ఆపస్తంబః || సూ|| మధ్యామంమాగః | మాగ్ంసంఘామిమూలఫలానిరత్నాగప్ర్యాతిర్నివేశనంయుగ్యమాసశ్చైగ్రతః
ప్రతిగృహ్యణీతి || టీ || ఆమంతందులది-మాగః | మాంసంమృగమాంసం-ఘామః | శాలేయాదిత్యైత్రం-రత్నాభయదా
నం-గప్ర్యాతిగోమాగః | నివేశనంగృహం యుగ్యోబలీవదః- తస్యమాసః-భక్షణంపలాలాదిః-ఏతాన్యనాపదిక్షి
తోపిప్రతిగ్రాహ్యణీతి-క్షిగ్రఃవైశ్యాచ్చుద్రాయాంజాతః-పాపకమాతతోపీత్యథః || ౨౮ || సేవ || సూ|| నాత్యం
తమన్యవస్యేద్యంప్రతిగ్రాహ్యవిరమేదితి || టీ || అత్యంతంనావసీదేద్యథాకధంచిజ్జీవే - యదాతుపహితావృత్తిల
భ్యతేతదాపిద్ధాయావృత్తిర్విరమేదిత్యథః || ౨౯ || గౌతమః || సూ|| ప్రశస్తానాంస్వకమఃసుద్విజాతీనాంబాహ్మ
ణోఘంజీతప్రతిగృహ్లాన్యాచైర్ధోదకీయవసమూల ఫలమధ్వభయాభ్యుద్యతేశ్చయ్యాననావసధయాన పయోదధిధా
నాశఫలిప్రియంగుస్రీక్షృగః | శాకాన్యప్రణోద్యాని సర్వేషాంపితృదేవగురుభ్యుత్సభరణేచాన్యద్యన్తిశ్చేన్నాంతరేణ
శూద్రాదితి || టీ || స్వకమఃసువణాశ్రవప్రవృత్తేషుయేవశస్తాస్తేషామేవగృహ్లాహ్మణోఘంజీత-తేషామేవస
కాశాత్ప్రతిగృహ్లాన్యాచ్చ ఎకోదకానితుసర్వేషామప్రశస్తానామపిసకాశాద్భాహ్యణి-శఫరిమత్స్యవిశేషః- పితృభర
ణంశ్రీర్ధకరణం- దేవభరణమగ్నిహూతాది - గురవః | త్రాదయః-భృత్యాః | పుత్రదానాదయః | తేషాంభరణంభక్తా
దిదానంపితేషునిమిత్రేషు అన్యదప్రణోద్యంసర్వంసర్వతఃప్రతిగ్రాహ్యం- యదిశూద్రప్రతిగ్రహ మంతరేణజీవనంసని
వతేతతదాశూద్రాదపిప్రతిగృహ్లాన్యాదిత్యథః || ౩౦ || ఆశ్వలాయనః || శ్లో || యయాకయాపివాప్యత్యానిజక
మాత్యజకసదా | పితరౌదిభ్యయత్సమ్యక్సాధీంభార్యాంశీమాసపి || మోహాద్యవృత్తిహేతోర్వాధమలో
భాచ్ఛతాచ్ఛవా | పితరాత్యతోవృద్ధాగతియాధ్వానవిద్యతే || అనాథాపితరావృద్ధా సాధీంభార్యాంతథాత్త
జా || శక్రస్యత్యజతోమోహాద్దతిరూధ్వానవిద్యతే || గుర్వథమతిథీనాంచభృత్యానాంచవిశేషతః | శూద్రా
న్నంప్రతిగృహ్లాన్యాన్నచభుక్తైస్సయంతతః | శూద్రభ్యాపిసమాదద్యామృద్ధేభ్యత్తిమేమతిరితి || ౩౧ || యాజ్ఞ
వల్క్యః || అయాచితాహృతంగ్రాహ్యమపిదుష్కృతకారిణః | అన్యత్రకులహిషంధపతితేభ్యస్తథాద్విషత్తి || ౩౨ ||
హరీతః || చికిత్సకస్యమృగయోవేశ్యాయాఃకితవస్యచ | మండనాతకయోశ్చైస్సఉద్యతామపివజఃయేదితి || ౩౩ || మ
నుః || గురూభృత్యాంశ్చైజ్జహీషఃన్నచివ్యకదేవతాతిథీ | సర్వతఃప్రతిగృహ్లాన్యాన్నతుత్పప్యేత్స్యయంతతః || గు
రుష్యపివర్తీతేషువినావాలైగృహేవసక | అత్తవోవృత్తిమన్యచ్ఛగృహ్లాన్యా త్సాధుతస్యదేతి || టీ || త్రైఃగురుభిఃవినా
స్సయంనప్రతిగృహ్లాన్యాతద్రవ్యనిరపేక్షేషుగురుష్యిత్యథః || ౩౪ || హేమాద్రా || శ్లో || అసత్ప్రతిగ్రహః | ప్రోక్తాదేశ
తఃకాలస్తథా | స్వరూపతోజాతితత్త్వమతశ్చేతిపంచధేతి || టీ || కాలగ్రహణాది- దేశఃకురుక్షేత్రాదిః-స్వరూపం
కృష్ణాజీనాదికం- జాతిశూద్రాదిః-కమకపథనియవృత్తిః || ౩౫ || తత్రైవ || శ్లో || మేషించమహీషీమాజ్యంగామ
ఘృభయతోముఖమ్ | అజినంకరిణంకాలపురుషంచలిదలమ్ || అజావికంత్యథాశ్వంచమరణేచాద్యమాసికమ్ | దు
దానాన్యాహురేతానిప్రతిగృహ్లాన్యాన్తియేద్విజాః | నతేషాంచదనంపశ్యేద్దృష్ట్యాదతునిః | మిలయేత్ | కృష్ణాజీనంచమ
హీషీంమేషీంచోభయతోముఖమ్ | దాసీంచప్రతిగృహ్లానోసభాయః | పురుషాభవేత్ | గ్రీతాన్నంపీతశ్చయ్యాంచనగ్న

ప్రచ్ఛాదనంభవః । తత్సాగ్రాంతికాలమావంశనభూయఃపురుషేభవత్ ॥ ౩౬ ॥ కాలంబమహిషీనూజ్యమేహే
 ద్విష్టమృతుత్రయే । దాతాప్రతిగ్రహీతారంపశ్యేత్సృణ్వనాశనమితి ॥ ౩౭ ॥ మనుః॥ అవికంత్వధికంవస్త్రంరూలం
 తూలపటంతథా । కాంచనంశివికాంగంచభూమింధాన్యంధనంస్త్రీయః । దాసీదానంగృహంయనంరసద్రవ్యంతథా
 మహా ॥ ప్రతిగృహ్యయతిత్వైతాన్పుత్రతేనాత్రసంశయశ్చితి ॥ ౩౮ ॥ బాబాలిః ॥ యతిహస్తగతంద్రవ్యంగృష్ణీ
 యాద్వానతోయది । అధస్సనయతేమూఢఃకులానామేకవింశతిమితి ॥ ౩౯ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ విద్యాత్రపాభ్యాంహీనేననత్తు
 గ్రాహ్యఃప్రతిగ్రహః । గృహస్సద్దాతారమధోనయత్యాత్మానమేవదేతి ॥ ౪౦ ॥ మనుః ॥ నద్రవ్యాణామవిజ్ఞాయ
 నిధింధన్యకంప్రతిగ్రహే । ప్రాజ్ఞః । ప్రతిగ్రహంకుర్యాదవసేదన్నపిత్తుధేతి ॥ టి ॥ యతిః । విత్ప్రతిగృష్ణీయాద్యధితత్స
 ర్వంప్రతిగ్రహవిధినాఉత్తానస్తాన్గీరసఃప్రతిగృహ్యేత్ప్రతిమం । తేనప్రతిగృహ్యాయత్ । ఆయమేవప్రతిగ్రహవిధిః ॥ ౪౧ ॥
 అ ॥ విశేషతోహిరణ్యాదికమవిమమానప్రతిగ్రాహ్యమిత్యాహసవవ ॥ శ్లో ॥ హిరణ్యంభూమిమశ్వం గామన్తంవాసస్తి
 లాఘృతమ్ । అవిద్యాన్పుతిగృహ్యే మోభస్మీభవతిదారువత్ ॥ హిరణ్యమాయురన్నంచ భూగౌశ్చప్ర్యేకతస్త
 నమ్ । అశ్వశ్చతుస్తవచంవాసోఘృతంవాసస్తిలాఃప్రజాః ॥ టి ॥ ఓషతఃదహతః । దాహశ్చాత్రరోగః ॥ శ్లో ॥ ఆతపాస్తవ
 నధీయానః । ప్రతిగ్రహరూచిద్విజః । అంభస్యత్కషణేనేవదాత్రైవసమామజ్జతి ॥ తస్మాదవిద్యాన్పుతిగృహ్యేత్సాత్మా
 త్ప్రతిగ్రహాత్ । అల్పకేనాప్యవిద్యాగ్రహీపంకెగౌరవసేదతి ॥ ౪౨ ॥ వానస్సత్యంఫలంమూలంచార్యగ్నృథకం
 తృణానిచ । తృణంచగోభ్యాగ్రాసాథకమస్తేయంమశురబ్రహ్మ ॥ చణకప్రీహిగోధూమయవానాంముగ్ధమావయోః । అని
 డిష్టోగృహీతవ్యముష్టిరేకోధ్వనిజితైరితి ॥ ౪౩ ॥ అపస్తంబః ॥ సూ ॥ శమ్యోపాయుగ్గ్రహాసోనస్వామినంప్రతి
 గ్రహీతయంత్యతివ్యవహారోపిన్దోభవతిసర్వత్రానుమతిపూర్వమిహిహితితత్త్వతి ॥ టి ॥ శమ్యోపాః - కేశధాన్యానిమా
 ముగ్ధాదయః ॥ ౪౪ ॥ గౌతమః ॥ సూ ॥ గోగ్నృథేత్సత్యమేధాస్వీరుద్వనస్సతీనాంచపుష్పాణిస్తవదాదతీతఫలాని
 తాపరివృతానామితి ॥ ౪౫ ॥ మనుః ॥ శ్లో ॥ ద్విజోధ్వకఃక్షీరావృత్తిద్వావిత్తూద్వైష్ణములకే । ఆదదానఃపరతేతాన్మ
 కూస్తచ్ఛేదమహతితి ॥ వాద్విజేభ్యోన్యోన్యదండ్యవ ॥ ౪౬ ॥ శ్లో ॥ తృణంవాయదివాకాష్ఠంమూలంవాయదివాఫలమ్ ।
 అనాపృష్టంతుగృహ్యే మోహస్తచ్ఛేదనమహతితిస్మృతేః ॥ ౪౭ ॥ సంవతఃదయే ॥ యస్తుబాపీసదాశూలూపివ
 రపాకవివజితః । సర్వరత్నామిమాంపుష్టీంప్రతిగృహ్యేత్సత్సత్సత్ ॥ ౪౮ ॥ వ్యాసః ॥ ప్రతిగృహ్యద్విజోనత్యం
 దుగ్ధాగౌరివగచ్ఛతి । పునరాప్యాయతేధేనుస్త్యతైరమృతసంభవైః । ఎవంజైశ్చశూలామైశ్చపునరాప్యాయతేద్విజ
 ఇతి ॥ ౪౯ ॥ మనుః ॥ జపశూలామైరైత్యేనోయాజనాధ్యాపనైఃకృతమ్ । ప్రతిగ్రహాని త్రంతుత్యాగేనతపనైవదేతి ॥
 ౫౦ ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ గ్రాహ్యంప్రాణప్రదానంతుచండాలాత్పులకసాదపి । జీవకసర్వమవాప్నోతిజీవక
 క్షుణ్డరోతిచ । శరీరంధమకసర్వస్వంరక్షణీయంప్రయత్నతత్త్వతి ॥ ఇతిప్రతిగ్రహానిరూపణమ్ ॥

—అథద్రాహ్మణస్యవృత్త్యంతరాణి*—

౧ ॥ తత్రమనుః ॥ శ్లో ॥ ఋతమృతాభ్యాంజీవేత్తుమృతేనప్రమృతేనవా । సత్యాన్యతాభ్యామపివానశ్వవృ
 త్యాకదావన ॥ ఋతముంఛనిలంజ్ఞేయమమృతంస్యాదయాచితమ్ । మృతంతుయాచితంభైక్షంప్రమృతంకషణంస్తృ
 తమ్ । సత్యాన్యతంతువానిజ్యంతేనచైవాపిజీవ్యతే । సేవాశ్వవృత్తిరాభ్యాతాతస్మాత్తాంపరివజఃయేదితి ॥ వా ॥ పూర్వ
 పూర్వవృత్తిరపాయాలాభేపరఃపరఆస్థేయః ॥ ౧ ॥ అ ॥ ఎవంవృత్తిరపాయాన్నియమ్యుక్తపేయమపినియమయతి ॥
 శ్లో ॥ కుసూలధాన్యకోవాస్యాత్కుంభీధాన్యకవీవవా । ద్వ్యహేహికోవాపిభవేదశ్వస్తనికవవవా ॥ చతుర్థామపిచైతే
 హేంద్విజానాంగృహమేధివామ్ । జ్యాయాన్సరఃపరోజ్ఞేయాలోకతోధమజిత్రమశ్చితి ॥ టి ॥ కుసూలాక్రించిన్యా
 నాధాన్యధానికుంభి- ద్వయోరశూలైహేమిహాభాగ్యంవస్తుయస్యసఃద్వ్యహేహికః శోభోజ్యంవస్తుశ్వస్తనం
 తదస్యాస్తీతిశ్వస్తనికః । సనభవతీత్యశ్వస్తనికః ॥ ౩ ॥ అ ॥ చతుర్థాంకుసూలధాన్యాగ్నినామేవంతావదుపేయః
 మాణతః । చతుర్థ్యధ్యంగృహమేధివాముక్తంపాయపరిమాణతోప్యాహసవవ ॥ శ్లో ॥ షట్కృతైకోభవత్యేహం
 త్రిధిరస్యః । ప్రవతఃతే । ద్వాభ్యామేకశ్చతుర్థఃస్తుబ్రహ్మసత్రేణజీవతత్త్వతి ॥ టి ॥ ఎహంమధ్యేఏకష్టట్రూమాభవతిషడ్వ్యః
 బ్రాహ్మణసియతైర్యాజనాధ్యాపనప్రతిగ్రహైస్త్రైవజీవనియతైః । ప్రమృతసత్యాన్యతకుసేదైశ్చార్థసంచయప్రవృత్త
 ఇత్యర్థః- త్రిధిర్యాజనాధ్యాపనప్రతిగ్రహైః । ద్వాభ్యాంయాజనాధ్యాపనాభ్యాం । ప్రతిగ్రహాః । ప్రత్యవరశ్చినిందితత్వా
 త్ప్రతిగ్రహూపివజఃసియపేత్యర్థః । బ్రహ్మసత్రేణాధ్యాపనేన ॥ అ ॥ ౪ ॥ విహితయాపివృత్త్యాహంసారహితయా

తదశక్తాహింసాబాహుశ్చరహితయావాచీవేదిత్యాహనవ ॥ శ్లో ॥ అద్వైతావైద్యధూతానామబుద్ధోహింస
 వాచునః|యావత్ప్రతిస్తంసమాస్థాయవిప్రోజీవేదనాపది|యాతామాత్రప్రసిద్ధ్యథాంస్యైకమభిరగహికాలైః|అన్య
 శేనశరీరస్యభర్తృతదనంచయమితి ॥ టీ ॥ లోకవైదికమణామవశ్యకతావ్యానాంసప్తత్తిర్యాత్రా ॥ ౫ ॥ స
 ఏవ ॥ శ్లో ॥ సలోకవృత్తంవలేతవృత్తిహితోకథంచన|అజిహ్మమశతాంశుభాంజీవేచ్ఛాన్యజ్ఞిమితి ॥ టీ||
 కవృత్తమజ్ఞవృత్తం-జీవికాంవృత్తిం ॥ ౬ ॥ శ్లో ॥ సంతోషంపరమాస్థాయసుఖాభీసంయతోభవేత్|సంతోష
 మూలంహిసుఖందుఃఖమూలంవిపర్యయశ్చితి|| ౭ ॥ యజ్ఞవల్క్యః||కుసూలకుంభీధాన్యోవాత్మాగ్రహిణోశ్వప్రసోపివా|
 జీవేచ్ఛాపిసీలోంఛేనశ్రేయానేహంపరఃపరశ్చితి ॥ వా ॥ ఎతచ్ఛాతినయతత్సంయాయావరం|వత్కుచ్చతేనబ్రాహ్మణ
 మాత్మాగ్రహిప్రాయెణతథాసతి-త్రైవిషిక్ కాధికాన్యాయస్సహిసోమంపివేద్విజ్ఞత్యాదిభిర్విరోధస్స్యాత్ ॥ ౮ ॥ త
 ధావదైవవిభ్యముక్తంచేవలేన ॥ సూ ॥ ద్వివిధోగ్రహాస్థాయాయావరశ్శాలీనశ్చతయోర్యావరఃప్రవరోయాజనా
 భ్యాపనప్రతిగ్రహరిక్తచయవజానాన్వల్క్య-మాధిష్ఠితఃప్రేవ్యవతుష్పదగృహగ్రామధనాదియక్తోలోకానువృత్తిశ్శాలీ
 నశ్చితి ॥ ౯ ॥ శ్లో ॥ ద్వివిధస్తుగృహిణ్యైయాస్సాధకశ్చప్రసాధకః|అధ్యాపనంయాజనంపరపూర్వస్యాహుఃప్రతిగ్ర
 హమ్|కుసీదకృషివాణిజ్యంప్రకురీతాస్వయంకృతమ్|ఆపత్య-ల్యస్త్యయంజ్ఞయఃపూర్వోక్తముఖ్యశ్చయతే|అసాధ
 కస్తుయఃపోక్తోగృహస్థాశ్రమసంస్థితః|సిలోంఛేతస్యకథితేవత్తీతుపరమపిభిః|అమృతేనాధవాజీవేచ్ఛృతేనాప్యధ
 వాపది ॥ అయాచితంస్యాదమృతంమృతంభేక్షంతయూచితమితి ॥ ౧౦ ॥ శాండిల్యః||అయాచితోపపన్నమనాన్విదో
 షఃప్రతిగ్రహే|అమృతంతద్విదుడేవాస్తస్మాత్తనైవనిఋదేదితి||ఇతివృత్త్యంతరాణి ॥ ...

—* అథాపద్యవృత్తిః *—

౧ ॥ తత్రమనుః|| శ్లో||అజీవంస్తుయథాత్వైనబ్రాహ్మణస్సేనకమణా|జీవేత్త్రైయధమేణసహ్యస్యప్రత్య
 సంతరః|| ఉభాభ్యామప్యజీవంస్తుకథ్థస్యాదితిచేద్భవేత్|కృషిగోరక్షమాస్థాయజీవేదైశ్చస్యజీవికామితి|| ౧ ॥ వ్యా
 సః||క్షత్రవృత్తింపరామాహుర్నస్త్యయంకమణంద్విజైః|తస్మాత్క్షాత్రేణవలేతవతానేనాపదిద్విజః|తేనవైవాప్యజీ
 వంతువైశ్యవృత్తింకృషింప్రశేదితి ॥ ౩ ॥ యజ్ఞవల్క్యః||క్షాత్రేణకమణాజీవేద్విశాంవాప్యావదిద్విజః|నిస్తీర్య
 తామథాత్మానంపావయిత్వాన్యసేభేధీతి|| టీ|| ఆపన్నస్తరణానంతరంస్వమాగేవవలేతతేత్యథః ॥ ౪ ॥ శాత
 మః||సూ||తదలాభేక్షత్రియవృత్తిస్తదలాభేవైశ్యవృత్తిరితి|| ౫ ॥ మనుః|| శ్లో ॥ శస్త్రాస్త్రభృత్ప్రవృత్తతీన్యవణిక్పశుక్ప
 షీవిశః|ఆజీవనాథంధమస్తదానమధ్యయనంద్విజశ్చితి|| ౬ ॥ దేవలః ॥ యాగాధ్యయనదానాశ్రుప్రకారతాభయాది
 చ|దండనీతిధానుర్వేదఃక్షత్రియస్యతువృత్తయే|| శౌర్యంతేజోధృతిధాన్వ్యక్తంయుధేచాప్యవలాయనమ్|దానమీశ్వ
 రభావశ్చక్షాత్రంకమణస్సభావజమ్ ॥ ౭ ॥ స్వాధ్యాయాదీనికమాణికుసీదంపశుచాలనమ్|కృషీక్రియాచవాణి
 జ్యంవైశ్యకమాణ్యమూనిచేతి|| వా ॥ వరంస్వధమోవిగుణఃపరధమాత్స్వసస్థితాత్|పరధమేణజీవకహిస
 ద్యఃపతతిజాతితత్త్యాదిమన్వాదివదనాన్యాపదివిగుణస్యాపిస్వధమణ్యయాజనాదేసంభవేవేదితవ్యాని - అసంభ
 వేత్వాపదిక్షత్రియాదివృత్తిః||ఇయంచక్షత్రియాదివృత్తిహింసాప్రాయావజానీయా- ఆతతాయద్విజాగ్యాణాం
 ధమాయుధేనహింసనం|ఆపద్యుద్విజాగ్యాణామశ్వప్రనికతాతథేతికలొనిషిధత్వాత్-క్షత్రవృత్త్యావైశ్యవృత్తిః
 ప్రశస్తాస్యాత్కలొయగ ఇత్యాశ్వలాయనస్తరణాన్వ - తథాచాపస్తంబః ॥ సూ ॥ అవిహితాబ్రాహ్మణస్య
 వణిజ్యోపదివ్యవహారేతపణ్యానామపణ్యానిభ్యదస్యస్తితి ॥ టీ ॥ అపణ్యాని వజాయక్పణ్యానాం పణ్యానివ్య
 వహారేతక్రిణీయాద్విక్రిణీయాచ్చేత్యథః - కృత్సాయావైశ్యవృత్తైరుపలక్ష్యమిదం - అపణ్యానిసదీవాహ ॥
 సూ ॥ మనుష్యానిసానోగాగంధానన్నంచమగవాంశకాగ్నేష్యేష్య కెతోక్తకేవేపిపురి మరీచీధాన్యం
 మాగ్ంసమాయుధగంసుకృతాశాంచలిల తంకులాగ్ స్వేవధాన్యస్యవిశేషేణ విక్రిణీయాదవిహితైవైతేహం
 నిధోవినిశ్చయోస్తేన చాన్నస్యమనుష్యాణాంచ మనుష్యైరసానాంపరమైరాగాణాంచరాగై గంధానాంశగం
 దైర్విశ్యయాచవిద్యానామక్రితపత్యై ర్వ్యవహారేతముంజుబల్బజైర్ముఖం ఫలైస్తృణకాష్టై రదికృతైర్నాత్త్యంతమ
 న్వవస్యేద్వృత్తిం ప్రాప్యవిరమేదితి ॥ టీ ॥ మనుష్యాదాసాదయః - రసాగుడలవణాదయః క్షిరాదయోహ -
 రాగాః కుసుంబాదయః - గంధాశ్చందనాదయః - గవాంశుధ్వేవశావంధ్యాగః క్షేప్యవమాది సందానహేతు
 ధూతంజతుప్రభృతి-తోక్తాని ఈషదంకురితానిప్రీత్యదీనిఃక్లింసంరాప్రకృతిద్రవ్యం-సుకృతంత్రీణ్యం తస్యభలంసుకృ

తాశాంధాన్యశాంతుద్యోతితంతులూనేవవిశేషతోనవిక్రీయాదన్యోహంవికల్పః - వినిమయః పరివతానరణ్యోహం
విక్రయోప్రతిష్ఠః తేహంపరస్పరేణవినిమయోప్యవిహితఃప్రతిష్ఠః తేష్యవశేహంచినన్మదీనాంవిద్యాంతానాశుని
మమోభవత్యేవ - అక్రీతానిస్వయముత్పాదితాని అరణ్యాదాహృతానివాయానిపణ్యానితైర్వ్యవహారేతముంజులబ్ధ
కాస్త్యునివిశేషాఃత్యునికారోరణ్యాదిభావఃకాష్టానాంవికారఃస్థూణాదిభావః సపునరత్యంతమవసేదేత్ప్రతిష్ఠానా
కుపివిక్రయవినిమయాభ్యాంజీవేదిత్యర్థః ॥ ౯ ॥ అశ్రమముః॥ శ్లో॥సర్వాన్సానహాహితకృతాన్తంబతివైస్సహ
అశ్వనోలవణంచైవపశవోయోచమానుషాః॥ సర్వంచతాంతవంరక్తంశౌణ్డమౌషాదికానిచ । అపిచేత్సురరక్షాఫల
మూలేతథావధిః॥ అవశ్యత్రుంవిషంమాంసంసోమంగంధాంశ్వసర్వశః । క్షీరంతౌరందధిఘృతంతైలంమధుగుడంతు
శాణ్డంఅరణ్యాంశ్వపశూన్సర్వాక్షంప్రిణశ్వపయాంసంచ॥ మద్యంనీలంబలాఘ్నంశ్వసర్వాన్త్రైచకఫాపశూన్॥
త్రపునీసేతథాలోహంరజతంతైవసర్వశః॥బాలాంశ్వమతథాస్థీనివసాస్నాయూనిరోచనామితి॥ వా ॥ యత్తు॥కామ
ముత్పాద్యకృష్యాంతుస్వయమేవకృషీవలః । విక్రీతేతతిలాంమృద్ధాధర్మాధమచిరస్థితానితి॥ మానవంవచ
నంతద్వినిమయాధిప్రాయమితివ్యాఖ్యాతారః- స్వయముత్పాదితతీలవిక్రయేనదోషఇత్యన్యే ॥ ౧౦ ॥ వసేష్ఠః॥ సూ॥
రసారసైస్సమతోహీనతోవాతిలతండులపక్వాన్తంవిహితాముష్యాశ్వపరివతానీయాఇతి ॥ ౧౧ ॥ మనుః॥ శ్లో॥స
ద్యఃపతతిమాంసేనలాక్షుశాలవణేనచ। త్య్రహేణశూద్రోభవతిబ్రాహ్మణఃక్షీరవిక్రయాత్ ॥ ఇతరేహంత్యపణ్యా
కాంవిక్రయాదిహకామతః । బ్రాహ్మణస్సప్రరాతైఃతైశ్చభావంవిగచ్ఛతి॥ ఎకాగౌర్వప్రతిగ్రాహ్యద్విటీయానకదా
గనసామెద్విక్రయమాపన్నాదహత్యాసప్రమంకులమ్॥గవాంవిక్రయకారీతుగవిరోమాణీయానితు। తావద్వషణసహ
క్రీడిపంకేష్యేవావసీచతి ॥ దానాభ్యంజనశూమేభ్యోయదన్యతుక్తురైతెనైః। క్రిమీఘాత్యాశ్వవిష్టాయాంక
క్షణాతేనపాపకృత్। క్రితాఃపరగృహీతాశ్చనవిక్రేయాస్త్రీలాస్త్యుతాఇతి॥ ౧౨ ॥ బోధాయనః॥సూ॥ పితౄ
శ్వాపిషవిక్రీతేయస్త్రీలాన్విక్రీతేతేప్రాచాన్వాపిషవిక్రీతేయస్తండులాన్విక్రీతేతఇతి ॥ ౧౩ ॥ పరాశరః॥ శ్లో॥తి
లారసానవిక్రేయావిక్రేయాధాన్యతస్సమాః।విప్రస్యవంధిభావృత్తస్త్యునికాష్టాదివిక్రయఇతి॥ టీ॥విక్రేయావినిమే
యాఃయావద్భిప్రప్తైస్త్రీలాదస్తాస్తావద్భిరేవధాన్యాంతరముపాదేయంనాధికమిత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ అ ॥ తిలన్యా
యోరసేపిఘృతాదౌచమోజనితః॥ తథాగౌతమః ॥ సూ ॥ తస్యాపణ్యంగంధరసకృతాన్తతిలశౌణ్డమౌషాదీనా
నిరక్తనిశే-తైవాససేక్షీరంసవికారంమూలఫలపుష్పృషధమధుమాంసతృణోదకాపణ్యానిపశవశ్వహింసాసంయోగే
పురుషవశాకుమారీవేహతాశ్చనత్యంభూమిప్రహీయవాజావ్యశ్యకభధేన్యనడుహస్తైచకేవినిమయస్తరసానాంరపైః
పశూనాంచనలవణకృతాన్తయోస్త్రీలానాచమనాసమేనతుపక్వస్యసంప్రత్యభేసర్వధాతువృద్ధిరశక్తావశూద్రేణ
వదప్యేకప్రాగ్గంసంశయఇతి॥టీ॥తస్యవైశ్యవృత్తేబ్రాహ్మణ్యఅపణ్యమవిక్రేయంరక్తంబలాఘ్నాదివికృతం-ఃజికక్తం
రజకాదిభౌతంతేవాససేలవణ్యఅపణ్యంవిహింసశవోగవాదయఃతేచాప్యపణ్యాః హింసాసంయోగేసానికాదౌవేహ
ద్వ్యపభః - పురుషాదయోపినిత్యంహింసాసంయోగాత్ అన్యత్రాపిసానాంరపైరేవవినిమయఃకతఃవ్యః । తద్య
ధా - తైలందత్వాఘృతంగ్రాహ్యమితిలవణస్యకృతాన్తన్యచనశేనచిద్వినిమయః కతఃవ్యః ॥ అ ॥ తిలానాంచ
ధాన్యైర్వినిమయోనకతఃవ్యః - యుధితస్యసంప్రతీదానీమేవబుభుక్షాయాం సమేనామేనపక్వస్యవినిమ
యః-ప్రస్థతండులాదత్వాతావతాపక్వఃపశవోవినిమేయః- అశక్తసర్వధాప్రతిష్ఠిద్ధానావపివిక్రయనియమాభ్యాం
జీవేత్ - సశూద్రకమణ్డా - తదపిప్రాణసంశయేనకేమన్యంతే - శౌద్రియమపికమణ్డచ్చిష్టభక్షణాదికమిత్యర్థః.
౧౪ ॥ తథాచవ్యాసః॥ శ్లో ॥ ధర్మాధమమౌషాణ్డంప్రాచాన్సంస్థితహితవః । తాన్నిమ్నతాకించహతంర
క్షతాకింసరక్షితమితి ॥ ౧౫ ॥ శాతాతపః ॥ సద్యఃపతతిమాంసేనలాక్షుశాలవణేనచ। త్య్రహేణశూద్రోభవతి
బ్రాహ్మణఃక్షీరవిక్రయా।అమమాంసమరసోమలాఘ్నలవణసర్పిషామ్ । విక్రయేచాప్యపణ్యానాంద్విజశ్చృద్రాయ
ణంచకేదితి ॥ ౧౬ ॥ పరాశరః॥ షట్కమణ్డంసహితోవిప్రశక్యపికమణ్డచకారయేదితి - హింసాప్రాయాంపరాధీ
నాంకృషింయైత్సేనవణయేత్ । ఘృమింఘృమిశయాంత్వైవహంతికాష్టైరయోమైత్తేరితిమనువచనస్యయంకృతా
భిప్రాయం ॥ ౧౭ ॥ తథాచగౌతమః ॥ సూ ॥ కృషిమాణిజ్యేచాస్వయంకృతేఇతి॥వా ॥ ౧౮ ॥ సమబృహస్పతి
స్వయంకత్యుతాంకృషిమంగీచకారః॥ శ్లో॥కుసీదంకృషిమాణిజ్యంప్రకుపితాస్వయంకృతమ్।అపత్యా-లేస్వయంకు
ర్వాన్తేనసాయుజ్యతేద్విజఇతి ॥ బాధం - కారయతుమప్యశక్తస్యతత్యుత్యుతనూపత్యా-లఇతివిశేషితత్వాత్

యుగాంతరేషుకారయిత్యత్వమాపద్ధమః- కలౌకారయిత్యత్వముఖ్యధమః- కత్ఫత్వమాధమః - ప్రాధాన్యేనకలిమఃగధమఃప్రతిపాదనేప్రప్యతేనపరాశరేణ- అతఃపరంగృహ్యేత్యుక్తమాచారం- లాయుగే- తంత్రవత్ప్యమీతు్యుక్తమ్యుక్యపి కమఃచకారయేదిత్యాచారత్వేనాభిధానాత్ కారయిత్యత్వముఖ్యం-అపత్యా-లేస్వయంకుర్యాదితిస్త్యుతేకత్ఫత్వమాపద్ధమఃశ్చిమాధపీయే || ౧౯ || యజ్ఞవల్క్యుః|| శ్లో || ఫలోపలయేషోమమనుష్యేపూపవీరుధః | తిలౌదనరసయోరదధిక్షీరంజలంఘృతమ్ || శస్త్రాసవంమధూచ్చిష్టంమధులాయోచబహిఃపాః | మృచ్ఛమఃపుష్పకుతపకేశతక్రవిషంక్షితిః || ౨౦ || కుతపఃకంబళః- కేశఃచమరీ || శ్లో || కాశేయతైలలవణమాంసేకశఫసీసకాః | శాకాద్యౌషధిపిశ్యాకపశుగంధాంస్తథైవచ | వైశ్యవృత్త్యాపిజీవవోషిక్రీణీతకదాచన || ధర్మాథేవిక్రయస్తేయాఃతిలాథాన్యేనతత్సమాః | లాయైలవణమాంసానిపతనియానివిక్రయే | యవోదధిచమద్యంబహీనవణాక రాణితు || కృషిశ్శిల్పంభృతిర్విద్యాకుసీదంశకటంగిరిః | సేవానూపోబైశ్చచర్యమాపతైజీవనానితు | వా || అపతైజీవనానితివిశేషణౌదనాపద్ధ్యవస్థాయాయస్యయావృత్తిఃప్రతిపిద్ధాతస్యసావృత్తిరనేనాభ్యనుజ్ఞాయతే - యథా - అనాపదివైశ్యవృత్తిః స్వయంకృతాశ్యపిర్విప్రక్షత్రియయోరభ్యనుజ్ఞాయతే - ఏవంశిల్పాదిరభ్యనుజ్ఞాయతే - విద్యాభ్యుత్కాధ్యాపకత్వద్వారా - కుసీదంవృద్ధ్యథంప్రవృప్రయోగః - తత్స్వయంకృతమభ్యనుజ్ఞాయతే - శకటంధాన్యాదివహనద్వారాగిర్విద్యుక్తేంద్రనమూలాదిద్వా రేణజీవనహతుః- అనూపంప్రచురత్యణవృక్షజలప్రాయప్రదేశః - ఏతాన్యాపతైజీవనానిత్యథః || ౨౧ || అ || కృషేవజఃసీయామ్యాజసీయాంశ్చబలీవదానాహజ్జోకద్యయేనపరాశరః || శ్లో || యుధితంతృప్తితంత్రంతంబలీవదానయోజయేత్ | హీనాంగంవ్యాధితంక్షీబంవృషంవిప్రసవాహయేత్ | ఫిరాంగంసీరుజంద్యప్రంసునదాంమండవజితమ్ | వాహయేద్దినసస్యాధాంపశ్చాత్సాన్వసనమాచరేదితి || స్నానయేదిత్యథః || ౨౨ || హరితః || శ్లో || అప్తాగవంధమ్యుహలంషద్వవంజీవితాథిఃనామ్ | చతుగఃవంస్యశంసానాంద్విగవంబహ్మఘాతినామ్ | బాలానాందమనంచైవవాహనంచనశస్యతే | వృద్ధానాంకుబలానాంచప్రజాపతివనోయధేతి || ౨౩ || అ || ప్రాణ్యుపఘాతదోషాపనయనాయయథాశక్తిజపాదికంవిధత్తేపరాశరః || శ్లో || జప్యందేవాచనంఘోషంసావ్యాధ్యాయంచైవమభ్యసేత్ | ఎకద్విత్రిచతుర్విప్రాశ్చస్తూతకాన్వేజయేద్ద్విజగతి || అ || పునఃప్రతికారంచస్తుంకృషేపాపాధిక్యందశ్చయతిసేవ || శ్లో || బ్రాహ్మణశ్చేత్రకృషింకుర్యాత్తవోషమాప్నూయాత్ | సంవత్సరేణయత్సంమత్సృఘాతినమాప్నూయాత్ | అయోముఖేనకాష్ఠేనతదేకాహనలాంగరీ | పాశకోమత్సృఘాతీచవ్యాధశ్శాకునికస్తథా | అదాతాకషకత్వైవసర్వేతేనమభాగినతి || ౨౪ || అ || తత్ప్రీతికారమాహనఏవ || శ్లో || వృక్షంధిత్యామహీంభిత్యాహత్వాచక్రమిక్షీకాః | కషకఃఖలయజ్ఞైససర్వపాప్తైఃప్రముచ్యతే || రాజైదత్వావవత్థాగందేవానాంచైకవింశకమ్ | విప్రీణాంత్రింశకంభాగంకృషింకురన్వసదోషభాక్ || యోనదద్యాద్ద్విజాతిభ్యోరాశిమూలముపాగతః | సహోరస్సచపాపిష్ఠోబ్రహ్మఘ్నంతంవినిదిశేదితి || ౨౫ || చంద్రికాయామ్ | అదత్వాకషకోగేహంయస్తుదాన్యంప్రవేశయేత్ | దివ్యంవషకసహస్రంతురురాత్సాకృషికారకః || మరుదేశేభవేద్వృక్షస్సపుష్పఫలవజితః || వా || కషకస్యాయంఖలయజ్ఞోనిత్యః కామ్యతివచనద్వయబలాదవగమ్యతే-అకరణేప్రత్యవాయాత్తస్యనిత్యత్వంభేదనాదిపాపనివృత్తికత్వాత్కామ్యత్వం || ౨౬ || నారదః || శ్లో || ఆపత్స్వపిహికష్టాసుబ్రాహ్మణస్యనవాధుఃషమ్ | వాధుఃషంభూగ్రహత్యాంబతులాయాంసమతోలయత్ | అతిష్ఠద్భూగ్రిహణ్కోట్యాంపాధుఃషిస్సుమకంపతేతి || ౨౭ || అ || త్రమనుః || అశీతిభాగంగృష్ణీయాన్వాసాద్వాధుఃషికస్తథా | జీవేదేతేనరాజన్యస్సర్వేవాప్యనయంగతాగతి || టీ || అనయమావదం || ౨౮ || యాజ్ఞవల్క్యుః || శ్లో || అశీతిభాగోవృద్ధిస్సాన్వసీమాసచబంధకే | వణక్రమాచ్చతద్విత్రిచతుఃపంచకమన్యధేతి || టీ || అన్యథాఅబంధకే || ౨౯ || పరాశరః || శ్లో || స్వయంకృష్టేతథాయైతేధాన్యైశ్చస్వయమాజితైః | నిర్వృష్టేస్వంచయజ్ఞాంశ్చక్రతుదీయైంచకారయేదితి || ౩౦ || బోధాయనః || శ్లో || వేదఃకృషివినాశాయకృషిర్వేదవిరాశిః | శక్తిమానుభయంకుర్యాదశక్తస్త్రుకృషింత్యజేదితి || ఇత్యాపద్వృత్తిః. ... *

—* అథక్షత్రియధర్మాః. *

౧ || త్రమనుః || శ్లో || త్రయోధర్మానివతంతేబ్రాహ్మణాత్క్షత్రియంప్రతి | అధ్యాపనయాజనంచవృత్తియశ్చప్రతిగ్రహః || వైశ్యంప్రతితథైవై తేనివతేరన్నితిస్థితిరితి || ౨ || యాజ్ఞవల్క్యుః || ప్రధానంక్షత్రియేకమఘానాంపరిపాలనమ్ | కుసీదకృషివాణిజ్య పశుపాల్యంవిశస్తస్సృతగతి || అ || అభిషేకాదిగుణయ్యుక్తస్యరాజ్ఞోవిశేష

ధర్మశాస్త్రానామసదాశ్చ || మహానాథాహస్థానలక్ష్యతత్త్వవృద్ధసేవకః | విధితస్సత్వసంపన్నః కలితస్సత్వశాఖ
 చిః || అధిభూమాత్రస్యైతిమానయుక్తోపరుషస్తథా | ధామికోవ్యసనశ్చైవప్రాజ్ఞశ్శూరోరహస్యవిత్ || స్వరం
 ధ్రుగోప్రాస్యక్షిక్యాండంధనీత్యాంతర్దైవవ | విధిత స్వధూతాతాయాంత్రయ్యాంబైవసరాధిపః || బ్రాహ్మణేషుక్షమీస్మి
 యవ్యజింహఃక్రోధనోరిషు | స్యాద్రాజాభ్యుత్పన్నేషుప్రజాసుచయథాపితా || పుణ్యాశ్రయ్యాగమాదత్రైన్యాయేనప
 పాలయత్ || సర్వదానాదికంయస్తాత్ప్రజానాంపరిపాలనమ్ || రోగతస్కరదుష్కర్తృమహాసానికాదిభిః | పీడ్య
 కూనాఃప్రజారయేత్కాయస్థే శ్చవిశేషతః || సాధూంశ్చమృతయేద్రాజావిపరీతాంస్తృమాతయేత్ | ఉత్కోచజీవి
 నోహ్యభూహీనాకృత్యావివాసయేత్ || సద్దానమానసతాగైశ్చోత్తియాన్వాసయేత్సదా | అన్యాయేనస్పహీరా
 ష్టాత్స్వకోశంయోభివర్ణయేత్ || సోచిరాద్విగతక్రికానాశమేతస్థాంధమః | ప్రజాపీడనసంతాపసముద్భూతో
 నయతాశనః || రాజ్ఞశ్శీయంకులంప్రాణాన్నాదగ్ధాన్వివివర్తతే | ఉపాయాస్సామదానంబభేదోదండస్తథైవచ ||
 సమ్యక్ప్రియుక్తాస్సిద్ధ్యేయదండస్త్యగతికాగతిః | సంధించవిగ్రహంయానమాససంసక్తయంతథా || దైవ్యభివం
 గుణానేతాన్యధావత్పరికల్పయేదితి || టీ || సంధిర్నస్యవస్తాకరణం - విగ్రహాపకారః - యానంపరంప్రతియాత్రా-ఆ
 ననముషేతే - సంక్రమోబలవదాశ్రయ్యం - స్వబలస్యచ - ద్విధాకరణందైవ్యభివః || ౩ || మనుః || శ్లో || కృతం
 తేతాయగంచైవద్వాపరంకలితేవహిః || రోజ్ఞోవృజ్ఞానిసర్వాణిరాజాహియుగముచ్యతే || కలిఃప్రసుప్తేభవతసజాగ్ర
 త్వాపరంయుగమ్ | కమస్యభ్యుదితశ్చైతానిచారత్రకృతంయుగమ్ || ఇంద్రస్యార్కస్యవాతస్యయమస్యవరుణస్యచ |
 ఇంద్రస్యాగ్నేఃపుషివ్యాశ్చతేజోవ్యస్తత్రైవశ్చరేత్ || వామికాంశ్చశురోమాసాన్యధేందోభిప్రవవత్ || తథాభి
 షేత్స్వంరాష్ట్రంకామైరింద్రత్రతంవరత్ || అష్టామాసాన్యథాదిత్యస్తాయంహరతిరత్తిభిః | తథాహరేత్కరం
 షాష్టాత్స్వమ్యగరప్రతంహితత్ || ప్రవిశ్యసర్వభూతానియథాచరతిమారుతః | తథాచారైఃప్రవేష్యవ్యంక్రతమేత
 మారుతమ్ || యథాయమఃప్రియద్యేష్యాపాత్రీకాలేయచ్ఛతి | తథారాజ్ఞాయంతవ్యాసస్త్వేతద్ధియమవ్రతమ్ ||
 తరుణేనయథాపాత్రైర్బధ్యతేవారుణైరర్చరః | తథాపాపాన్నిగృహ్ణీయాదవ్యతమేతద్ధివారుణమ్ || పరిపూణంయ
 ధావంత్రందృష్ట్యాహృత్యంతిమానవాః | తథాప్రకృతయోయస్త్వికసచంద్రవతికోన్మపః || ప్రతాపయుక్తస్తేజస్వీదిత్యం
 స్యాత్సామకమః | దుష్టసామంతహింసృశ్చతథాగ్నేయవ్రతంస్యతమ్ || యథాసర్వాణిభూతాథరాధారయ
 తేసమమ్ | తథాసర్వాణిభూతానిభిభృతః పాధీవవ్రతమ్ || ఏతేరుపాయైరన్యైశ్చయ్యుక్తోనిత్యమతంద్రితః | స్తేనా
 నాజానిగృహ్ణీయాత్స్వరాష్ట్రేపరవివవా || పరామప్యాపదంప్రాప్తాబ్రాహ్మణాన్నప్రకోపయేత్ | తేహ్యేనకు
 తాహన్యస్సద్యస్సబలహానమ్ || యాకసమాశ్రిత్యతివృంతిదేవాలోకాశ్చసర్వదా | బ్రహ్మచైవధనంయేషాంకో
 ణాంస్యాశ్చజీవీమః || అవిద్యాంశ్చైవవిద్యాంశ్చబ్రాహ్మణోజైవతంమహత్ | ప్రవీతశ్చప్రవీతశ్చయ్యధాగ్ని
 ణైవతంమహత్ || ఏవంయద్యవ్యనిష్ఠేషువతత్తేసర్వకమః || బ్రాహ్మణస్సర్వధాపూజ్యఃపరమంచైవతంహిసః ||
 ముదధీతేయద్యజితేయద్దదాతియదవత్ || తస్యకథ్యాగభాగ్రాసమ్యగ్భవతిరక్షణాత్ || అరక్షితారంరాజానం
 బలిషడ్భాగహరిణమ్ | తమాహుస్సర్వలోకస్యసమగ్రమలహరికమితి || ౪ || బోధాయనః || శ్లో || నవిషంవిషమి
 త్యాహుబుహిహస్తంవిషముచ్యతే | విషమేకాకినంహంతి | బ్రహ్మస్వంపుత్రపౌత్రకమితి || ౫ || సూ || తస్మాద్రాజా
 బ్రాహ్మణస్వంనాదదీతపరమంహ్యోతద్విషంయద్భూత్సామ్యమితి - సర్వతోధురంపురోహితంవృణుయాత్తస్యశాస
 నేవతేతసంగ్రామేననివతేతేతిచ || ౬ || గౌతమః || సూ || రక్షణంసర్వభూతానాంన్యాయ్యుదండత్వంవిభ్యయాద్భూ
 త్సాణాంభోత్రియాననిరుత్సాహంశ్చ | బ్రాహ్మణానకరాంశ్చైవకుర్వాణాంశ్చయోగశ్చవిజయేభయేవిశేషేణచ
 ర్యాచరథధనుర్భూతంసంగ్రామేసంస్థానమనివృత్తిశ్చనదోహహింసాయామాహవేన్యత్రవ్యవసారథ్యాయుధకృతాం
 జలిప్రశీణైకైవరాజ్ఞుభోపవిష్టస్సవృక్షైరూధదూతగోబ్రాహ్మణవాదిభ్యశ్చ || టీ || సర్వరక్షణంశాస్త్రావిరుద్ధోదం
 డోరాజ్ఞోధమః-అధీతవేదాన్భూత్సానన్నాదిదానేనవిభ్యయాత్ - జీవనార్థముత్సాహంకతుకమసమథాక
 అబ్రాహ్మణానవిభ్యయాత్ - ఉపకుర్వాణానధీయానాకబ్రహ్మచారిణశ్చవిభ్యయాత్ - యేషావైకదశత్రాఅకరా
 బ్రాహ్మణాదిభ్యస్తాంశ్చైవధాపూర్వంవిభ్యయాత్ - యోగఉపాయః - జయేపరాభివర్ణమితియేననివిశేషేణ
 యోగఃకార్యః - యుద్ధేఅవస్థానమసలాయనంచ - చర్యాచరణంరథహస్త్యాదికంబలహాధోధనుర్బాణాదిహస్తశ్చ
 రేత్ - యుద్ధేత్రాణాంహింసాయానదోషః-వ్యక్తేతివిశిష్టత్వేభిస్సంబధ్యతే-వ్యక్తోవిసారధిర్వాగ్ధ్యయుధశ్చేతి-ఫల

మున్నతప్రదేశః - కూతోవాహనావరః - గారస్త్రిబ్రాహ్మణోస్త్రీతియవదంతి తేగోబ్రాహ్మణవాదినః ఎతేభ్యోన్యత్ర
 హింసాయాంనదోషః ఎతేషుతుదోషభిర్యథః - సవప॥ సూ॥ నిర్భయగమోరాజధనసంప్రాప్త్యాసాధిహపన్యరా
 జాసర్వస్యేష్టేబ్రాహ్మణవజఃమితి॥ ౭ ॥ వ్యాసః॥ శ్లో॥ నవివంశిమిత్యాహుబ్రహ్మన్యంవివమద్యతే । దేవస్సం
 కాపియత్సేనసదానాపహరేత్తతభితి ॥ ౮ ॥ ఆపస్తంబః ॥ సూ॥ యేమక్ష్మద్రాణాయస్యవివయోగ్రామీరశ్శేవ్యవ
 స్కురభయంనవిద్యతేభ్యత్యానామనువరోధేనతేత్రంవిత్తంచదదాప్రిహ్మణేభ్యోయథాహమనంతాకాలోకా
 జయతిబ్రాహ్మణస్యాన్యపజీగమాణోరాజాయోహన్యతేతమాహురాత్మయాపోయజ్ఞోనంతదక్షిణభిక్యేతేనా
 స్యేశూరావ్యాఖ్యాతాః ప్రయోజనేయుద్యమానాస్తనుత్యజోగ్రామేషునగరేషుచేతి ॥ ౯ ॥ బ్రాహ్మణస్వానిహ
 రాదిభిరపహృతానిఅపజీగమాణోబ్రాహ్మణేభ్యోదానాయతానపజిత్యగృహీతుమిచ్ఛవ్యోరాజాయోధేవోనైహ
 న్యతేతమాత్మయాపోయజ్ఞోనంతదక్షిణభిక్యేతేనాస్యేషుపక్షమఃకాఃఎతేనబ్రాహ్మణద్రవ్యప్రత్యానయనాథంయుద్యమా
 నాస్తనుత్యజోస్యేశూరావ్యాఖ్యాతాఃఅత్మయాపానంతదక్షిణాయజ్ఞాభితి ॥ ౧౦ ॥ మనుః॥ శ్లో॥ మ్రియమాణోప్యా
 దవీతనరాజాశ్రోత్రియత్యుగం । నవతుధావసంసేదేవ్యోన్యత్రవివయవసం॥ మోహదాహస్యరాష్ట్రంయఃక
 శయత్యనపేక్షయాసోచిరాద్భ్రష్టతెరాజ్యాజ్ఞేవిత్తాచ్యుతాఅపజీగమాణాః ॥ పరాశరః॥ అవతాహ్యసాధియా
 నాయుత్రభైక్షవరాద్విజాః । తంగ్రామందండయేద్రాజాచోరభక్తప్రదోక్షాభియోహిప్రకారక్షంశ్చంత్త్రపా
 ణిఃప్రదందవా । నిజిత్యపరస్యానితీతింధమేణపాలయత్ ॥ పుష్కరేష్టమంత్రీనియాన్ములచ్ఛేదనకారయేత్
 మాలాకారశ్చమరామేనయథాంగరకారకః॥ ద్వావిమాపురుషేలోకేనాన్యత్రవివేకభేదినా । పరివ్రాజ్యోగయుక్త
 శ్చరణేచాభిముఖోహతః ॥ యత్రయత్రహతశ్చూరశ్శుభిఃపరివేష్టితః । తక్షయ్యోకలభతేలోకాన్యదిక్షిబంధభా
 వతే ॥ యసుభగ్నేషునైస్యేషువిద్రవతుస్సమంతతః । పరిత్రాతాయదాగచ్ఛేత్సతుక్తతుఫలంభేత్ । యస్యచ్ఛేద
 త్తతంగాత్రంశరముద్గరయిష్టిభిః । దేవకన్యాస్తుతంవీరంహరంతిరమయంతిచ ॥ దేవాంగనానహసాస్యాసూరమాయా
 ధనేహతమ్ । త్వరమాణోప్రధావంతిమృభతామమేతిచ ॥ యంయజ్ఞసంప్రేస్తపసాచవిప్రాస్సగ్నేహ
 త్రయదేవయాంతిక్షణేనయాంత్యేవమిత్రపీరాఃప్రాణాన్సుయధేనపరిత్యజంతః ॥ లలాటదేశేరుధింసేవేద్యద్య
 స్యాహవేచప్రవిశేచ్ఛవక్త్రమ్ । తత్సమపానేనకీలాన్యతుల్గంసంగ్రామయజ్ఞేవిధివచ్చదృష్టమితి ॥ ౧౧ ॥ విష్ణుపురా
 ణే ॥ దుష్టానాంశాసనాద్రాజాశిష్టానాంపరిపాలనాత్ । ప్రాప్తోత్యభీష్మితాలోకాన్వణంసంస్థాకరోన్యపథితి॥భి
 తిక్షాత్రియధర్మాః.

—అథవైశ్యధర్మాః—

౧॥ తత్రమనుః॥ శ్లో ॥ పశూనాంరక్షణంచానమిజ్యోధ్యయనమేవచ । వణిక్పథంకుసీదంచవైశ్యస్యకృషిమేవచే
 ని॥ టీ ॥ వణిక్పథంవాణిజ్యోధంస్థలజలయాత్రాంకుసీదంధాన్యవ్యం - అకల్పయదిత్యనువతేతే ॥ ౨ ॥ హరి
 తః॥ శ్లో ॥ గోరత్నాంకృషివాణిజ్యేకుర్యాద్వైశ్యోయథావిధి । దాసందేయంయథాశక్త్యాబాహ్మణానాంచభోజనమి
 తి॥ ౩ ॥ పరాశరః॥ లాభకమతధారత్నంగవాంచపరిపాలనమ్ । కృషికమచవాణిజ్యంవైశ్యవృత్తిరుదాహృతేతి॥
 ౪ ॥ మనుః॥ వైశ్యప్రకృతసంసారఃకృత్వాదారపరిగ్రహమ్ । వాతాయాంనిత్యయుక్తస్యాత్మశూనాంచైవరక్ష
 ణే॥ మణిముక్తాద్రవాణీనాంలోహేనాంతాంతవస్యచ । గంధానాంచరసానాంచవిద్యాధర్మబలాబలమ్ । వీజానాము
 ప్తేవిచ్చస్యాత్తేత్రవీజగుణ్యచ । మానయోగాంశ్చజానీయాత్తులయోగాంశ్చసర్వశః॥ సారాసారంబభాండానాంజే
 శానాంచకుశాగుణమ్ । లాభాలాభంచపశ్యోనాంపశూనాంచవివధేనమ్ ॥ ధూతానాంచభృతింవిద్యాద్భూషాం
 శ్చవివిధాన్స్పృశామ్ । ద్రవ్యాణాంస్థానయోగంవక్రయంవిక్రయమేవచ । ధర్మేణచద్రవ్యవృద్ధావాతిష్ఠేద్యత్సముద్ర
 మమ్ । దద్యాచ్చసర్వజంతూనాంచాసమేవప్రయత్నతథితి॥ ఇతివైశ్యధర్మాః

—అథశూద్రధర్మాః—

తత్రపరాశరః॥ శ్లో ॥ శూద్రస్యద్విజశుశూమాపరమోధర్మఃఉచ్యతే । అన్యధాకురుతేకించిత్తద్భవేత్తస్యనిష్ఫ
 లమితి ॥ ౧ ॥ ఆ॥ ద్విజశుశూషయాశీవనాలాభేనవివాహః॥ శ్లో ॥ లవణంమధుతైలంచదధితక్రంఘృతంపయః । న
 దుష్కేచూద్రజాతీనాంకుర్యాత్సర్వేషువిక్రయమితి॥ ౨ ॥ టీ ॥ సవేశమలవణాదిషువిక్రయంకుర్యాత్ । ఆ॥ అవద్య
 పివజ్యోనాహసవీత॥ శ్లో ॥ విక్రిన్నద్యమాంసానిహ్యభక్ష్యస్యచభక్షణమ్ । అగమ్యగమనంకుర్వతశూద్రఃపతతిత్

కావ్యము ౧౩ || కృష్ణాక్షరపానవ్రాహ్మణగమననవ | వేదాక్షరవిచారణకూద్రశ్చందాలతాంతరేత్ || ౪ || విశ్వా
 తత్వతేమాద్రాద్విజ్ఞానశ్రావయోద్ధృతాః | భవంత్యల్పాయుషస్తేవై నిరయంయోవ్యసంశయమితి || ౫ || మనుః || శ్రీ
 ప్రాచీనమహాకూద్రస్యధర్మావైశ్రేయసఃపరః | శుచిరుత్పత్తశ్రుమమృతదుశాగనహంకృతః || ౬ || బ్రాహ్మ
 ణోపాశ్రయోనిత్యముత్సృష్టాంజాతిమత్సుతే | అశక్తువంస్తుశ్రుమాంశూద్రాకతుకాంద్విజన్మనామ్ || ౭ || శ్రుత
 రాత్యయంప్రాప్తిశేవతాగ్దుకకమభిః | యైకమభిన్నువరితైశ్చశ్రావ్యంతేద్విజాతయః || ౮ || తానికా
 కకమాణిశిల్పానివివిధానివ | శూద్రస్వధర్మమాకాంతశ్చక్షత్రమారాధయేదహ || ౯ || ధనిసంవాత్సర్యచారాన్య
 త్యంతమాదోజీవీషిత్ | స్వగౌరవముభయాభాంవాబ్రాహ్మణానీవధారయేత్ || ౧౦ || జాతబ్రాహ్మణ
 త్యన్యశూద్రస్యకృతకృత్యతా | విప్రశీవైవశూద్రస్యవిశిష్టకమకీర్త్యతే || ౧౧ || యదతోన్యధికురుతేతద్భవత్య
 స్యనిష్ఫలమ్ | నశూద్రేపాతకంకించిన్నచసంసారమహతమ్ || ౧౨ || నాస్యాధికారోధమేప్రినాధమాప్యగిషే
 ధనమ్ | ధమేప్యవస్తధమజ్ఞాన్యతాంకృతమనుష్ఠితాః || ౧౩ || మంత్రవజ్రాంసదూష్కంఠిప్రశంసాంప్రాప్తివంతి
 వ | యథాయథాహినదస్యత్రమాతిత్వత్యసూయకః || ౧౪ || తథాతథేమంచామంచలోకంప్రాప్తిత్యనిదితమ్ |
 త్రైవారిహీశూద్రదేవకార్యధనసంజయః || ౧౫ || శూద్రోహిధనమాసాద్యబ్రాహ్మణానీవబాధతే | ఉచ్చిష్ట
 మన్నందాతవ్యంజీవాణివసనానివ || ౧౬ || శ్రులాకాతైచరాన్యానాంజీవాణ్యైచపరిశ్చదాత్తి || టీ || ఉచ్చి
 ణ్భోజనపాత్రేధుక్తగిష్టం - ఎతద్దానవిషయం || అ || గృహస్థశూద్రవిషయేసంవాహ || శ్లో || గృహస్థాయతుదాతవ్య
 ముచ్చిష్టందినేదినత్తి || ౧౭ || దేవలః || సూ || నాబ్రాహ్మణాయోద్విష్టంప్రయత్నేదితి || ౧౮ || టీ || ఎతదదానవి
 యం - గృహస్థశూద్రవిషయమిత్త్యన్యే | తథాచవ్యాఖ్యః || శ్లో || ఉచ్చిష్టమన్నందాతవ్యంశూద్రాయాగృహమేధిసే | గృ
 హస్థాయతుదాతవ్యమనుచ్చిష్టందినేదినత్తి || దేవలః || సూ || శ్లోద్రోధమోద్విజాతిశుశ్రూషాపావవజ్రాంకళతా
 పోషణంకమణంపశుపాలనంభారోద్వహనంపణ్యవ్యవహారశ్చిత్రకమన్యత్రగీతహిణామృదంగవాదనానీతి || ౧౯ ||
 మాజ్ఞవల్క్యః || శ్లో || శూద్రస్యద్విజశుశ్రూషాతయాజీవన్యజిగృవేత్ | శిలైస్త్వావివిదైజీవేద్విజాతిహితమా
 చరత్ || ౨౦ || భార్యారతిశ్శుచిభృత్యభతాశ్రాద్ధక్రియారతః | నమస్కారేణమంత్రేణపంచయజ్ఞాన్మహాపయే
 దితి || ౨౧ || గౌతమః || సూ || శూద్రస్యతుధోవణంఎకజాతిస్తస్యాపినత్యమక్రోధశ్శివమాచమనాథేపాణిపాదప్ర
 యోశనమేవైకశ్రాద్ధకమభ్యత్యభరణంస్వదారవృద్ధిః పరిచర్యాచోత్తరేహంతేభ్యోవృద్ధిలిప్సేత్ జీవాన్యపా
 నవృత్రవాసః | శూర్వాన్యచ్చిష్టాశనం శిల్పవృద్ధిశ్చయంచార్యమాత్రయేతభతవ్యస్తేనక్షిణోపితేనచోత్తరత్రస్తద
 ధోన్యనిచయస్యాదనమజ్ఞాతోన్యనమస్కారోమంత్రఃపాకయజ్ఞైఃస్వయంయజేదత్యేకత్తి || టీ || ఎకజాతిఉపనయ
 నమితరేహంద్విలియంజన్మతస్యతన్నాప్తి || ౨౨ || ప్రాక్షసేమగృహ్యకారతహ || సూ || శూద్రస్యాపినిషేకపు
 గంసువససేమంతోన్నయనజాతకమనామకరణోపనిష్కామిణాన్నప్రాశనచారాన్యమంత్రకానియథాకాలముప
 దిష్టానీతి || వా || ఆచమనస్థానేపాణిపాదప్రయోశనమేవభవతినాన్యఆచమనకల్పత్తిత్తే || ౨౩ || మనుః || సకృదంబు
 పానమిచ్చతిప్రీతూద్రోహిసకృత్యకృదితి || ౨౪ || అ || నిత్యస్నానవిషయేపుణ్యనాతహ || సూ || ఘృచ్చాద్రాస్నాయా
 దసచ్చాద్రాపాణిపాదప్రయోశయచ్చాద్ధికమామావాస్యాదావామశ్రాద్ధంమంత్రవజ్రాంకతవ్యం - స్వదా
 రవృద్ధిరేవాన్యభవతినాత్రమాంతరేషుప్రాప్తిరితి - కూచకంబస్యాదిజీవాన్యపయ్యైన్యపానదాదీని పరిచరతే
 దాసాయదేయనియమసాపూర్వమాత్రితకమాణ్యకరోత్క్షీణస్సమభోషితేనాసౌభతవ్యస్తేనచశూద్రేణో
 త్రరోవృద్ధిక్షిణోభతవ్యస్తదభంజితరపోషణాథలస్యశూద్రస్యనిశ్చయస్సార్థత్ - అన్యవైత్వదేవాదిముతదేవ
 తాపదవతుభ్యంతంమనసాధ్యాత్వానమోనమత్తిత్వేవంహాపేమంత్రఅనుజ్ఞాతోధమజ్ఞైరితి || ౨౫ || అపర
 తహ || శ్లో || దేవతాభ్యఃపితృభ్యశ్చమహాయోగిభ్యఏవచ | నమస్స్వధామైస్సాహాయైనిత్యమేవమోనమత్తితి || టీ || ఆ
 యంమంత్రోగమస్కారశ్చైవవిషయితః - స పితృముకమనుభవతితి | పశ్యురణశేమగాహ్యోగముపాకయజ్ఞశ
 బ్ధిఃప్రసిద్ధః || ౨౬ || యథాహాపస్తంబః || సూ || లోకికానాంపాకయజ్ఞశబ్ధత్తి || టీ || తైఃపాకయజ్ఞైఃస్వ
 యంశూద్రోపియజేతేత్యథః || ౨౭ || నవీన || సూ || అశూద్రాదాదామదుష్టకమణాముపాణానంజేదాధ్యయనమ
 గ్నాద్ధేయంభవంతికమాణిశుశ్రూషా శూద్రస్యేతరేహంవదానాం పూర్వప్రీతూర్వప్రీత్యన్యజేదాశ్రేయ
 సంధూయత్తి || ౨౮ || మనుః || శ్లో || యోగాంగేనావరోపణోబ్రాహ్మణస్యాపరాధ్మయోత్ | తదగ్రంథస్య

శ్చైత్రహ్యంతన్న మోదసుఖాననమ్ || సకూద్రాయమతిందద్యా మ్నాచ్చిష్టంసహవిష్కృతమ్ | సకాస్యోపదిశేద్ధమన్
సకాస్యత్రతమాదిశేత్ || యస్తస్యధమన్మాచప్తేయోవైవాదిశతిత్రతమ్ | సోసంవృతంసామతమ్స్తేనైవసమా
చ్యతీతి || ౨౯ || వా || ఉచ్చిష్టంధీతశేషం- హవిష్కృతంపురోదాశాది-సకూద్రాయమతిందద్యాత్ - సకా
స్యోపదిశేద్ధమన్త్యాదినిషేధశ్శూద్రానుపయోగివైదికాగ్నిహూత్రాదిధమన్జ్ఞానవిషయః- శ్రావయేచ్చతురో
జాకృత్యాబ్రాహ్మణమగ్రతఃపితృహసపురాణాదిత్రవణస్యబ్రాహ్మణముఖేనశూద్రస్యాపివిహితత్వాత్ - కిం
స్త్యుత్త్యత్రేకూద్రాణామప్యపదశేత్రతిషేధాభావోవాద్యః - అన్యథాశూద్రశ్చతుర్థోవణ- ఏకజాతిస్తస్యాపి
సత్యమన్త్రోధశ్చైవమాచమనాథేవాణిపాదప్రత్యేతనమేతేకై - శ్రాద్ధకమన్భృత్యభరణంస్వదారవృష్టిపరివర్యా
చోత్తరేమామిత్యాదిగౌతమాదిధమోక్తానాంస్త్యుత్త్యుక్తశాచామత్రాధ్యాదీనాంహోవదేశాభావేతద్విషయతాదృశ
ధమాణామననుష్ఠానా త్రద్వచనానామనుష్ఠానలక్షణమేవ || ౩౦ || గౌతమః || సూ || శూద్రోద్విజాతీనభిగంధా
యాభిసాత్యచవాగ్దంపారుష్యాభ్యామంగంమోహ్యయేమోప హన్యాదార్యత్ర్యభిగమనేలింగోద్ధారస్వహరణం
చగోప్రాచేద్వధోధికోధమాస్యవేదముప శృణ్వతత్రప్రజతుభ్యాం శ్రోత్రప్రతిపూరణముదాహరణేజిహ్వచ్ఛేదోధార
ణేశరీరచ్ఛేదఆననశయనవాగ్నిమసమప్రేచ్ఛదండ్యృతి || టీ || వాచాపరుషయాభిసంధాయ నిభేత్సృదండ
పారుష్యేణచాభిసాత్యదండేనపరుషం తాడయిత్వాస్థితశ్శూద్రోయేనాంగేనాపరాధ్నుయా త్రదంగంమోచ్యోవియో
జనీయః- వాచాభేత్సనేజిహ్వచ్ఛేద్యా - భుజాదినా తాడనేహసోఛేద్యః- ఆర్యాస్త్రైవణికాకాతేహంస్త్రీయ శ్శూ
ద్రోయద్యభిగచ్ఛేత్తవాతస్యలింగోద్ధారణంతతఃవ్యం- సర్వస్వహరణంచ- సకూద్రస్తాసాంగోపారక్షీతాయదిభవతి
తదావధఃప్రమాపణమధికోదండః- అధహేతివాక్యాలంకారే - అన్యశూద్రస్యవేదముపశృన్వతః ఉపస్యత్యబుద్ధిపూ
ర్వంగృహ్లాతఃశ్రోత్రేజతునాత్రప్రణాచద్రవీకృతేనప్రతిపూరయితవ్యే - ఉదాహరణేవేదాక్షిరోచ్ఛారణేతస్యజిహ్వ
చ్ఛేద్యా - హృదయేనావధారణేపరశ్వాదినాశరీరంచ్ఛేద్యం- శూద్రశ్చేదాసనాదిషు ద్విజాతిభిస్సామ్యం ప్రేష్పతిన
తస్యన్యద్భావంతతోసౌదండ్యః || ౩౧ || అ|| దండశ్చైవ సుంజేనదశిఃతః|| సూ|| వాచిపథిశయ్యాయామాసనేనమీ
భవతోదండస్తాడనమితి || ౩౨ || అ|| వృత్యథకంశూద్రంసేవమానస్యబ్రాహ్మణస్యనిష్కృతిమాహోపస్తంబః|| శ్లో|| య
దైకరాత్రేణకరోతివాసంకృష్టంవణంబ్రాహ్మణస్సేవమానః | చతుర్థకాలఉదకాభ్యుపాయాత్రిభిర్వష్టేస్తదప
సంతిపాపమితి || ౩౩ || పరాశరః|| శ్లో || శూద్రాన్తుంశూద్రసంపర్కంశూద్రేణచసహాసనమ్ | శూద్రాణ్మ
నాగమశ్చాపిజ్వలంతమపితాతయేదితి || ౩౪ || నారదః|| శూద్రాణాంమాసికంకార్యంపవనంన్యాయవతేనామ్ |
వైశ్యవచ్చాచకల్పశ్చద్విజోచ్చిష్టంతుభోజనమితి || ౪౦ || ఇతిశూద్రధమాణః.

తే-తా|| సకలమైనవారికి దానకమన్ముఖ్యమనితైత్తిరియోప నివత్తునందు బ్రతిపాదింపం బడియున్నందున
నెల్లవారునుదమతమ శక్తికిలదియిందుజెప్పబడియుండుప్రకారము చేశకాలపాత్రంబుల నెఱింగి దానముచేయవల
యుననియు- బ్రాహ్మణులకుమట్ట-మణిరతత్వములక్షణముకావున నందులో నొకటిదియైన సత్ప్రతిగ్రహమునిందిత
మునాకపోయినను- ముఖ్యవృత్తులగు యాజనాధ్యాపన ప్రతిగ్రహశిలోంచ్ఛాయాచితమట్ట-మణములలో శ్రేష్ఠములై
న శిలోంచ్ఛాదుల నాక్రయించివిడిచిన మిగులశ్రేయస్కరంబనియు గ్రహించినం బ్రత్యవాయములేదనియు చేశకా
లస్వరూపభేదములంబట్టి విశేషదోషకరములగు కురుక్షేత్రాదిపుణ్యదేశములయందును- ఉపరాగాదిపుణ్యకాలముల
యందునుంబ్రతిగ్రహించవండుటముఖ్యమనియు-ప్రతిగ్రహించుచోగృహ్యజ్ఞానినాదిదానముల నెల్లముంబ్రతిగ్రహింపకూ
డదనియు- ఆవత్కాలముందసత్ప్రతిగ్రహముచేసెయొనంబోవ్యవగ్గ-సంరక్షణచేయుటయావశ్యికమనియు. యాజనా
ధ్యాపనప్రతిగ్రహములవల్లబోవ్యవగ్గ- సంరక్షణజరుగనియవునునింద్యములుగాక స్తృతిచోదితంబులైన శ్శత్రుయై
శ్యవృత్తులనంగీకరింపవచ్చుననియు. కలియుగమునందుయాజనాదివృత్తులచేతసత్త్వకమణునడువ శక్యముగాదనితలం
చిపరమకారుణికులగుపరాశరమహామునులు బ్రాహ్మణులకృషికమణేననంబాధకముకాదనియభ్యున్ముచ్చిరికావు
నబ్రాహ్మణుండుమట్ట-మణిరతుండైవంచమహాయజ్ఞములంజేయుచు గృషికమణచేతందృష్టయైండవచ్చునుగానిఅ
త్యాపత్తునందునునీచసేవారూపమైనశ్యవృత్తినవలంబింపవలదనియు-శ్శత్రుయలకుయజ్ఞవాగ్ధ్యయనదానములునుబ్రజా
పరిపాలనమును న్యాయాజికతకరగ్రణమునుముఖ్యధమములనియు-వైశ్యులకు శ్శత్రుయలవలె యజ్ఞవాగ్ధ్యయన దాన
ములును కుసేదకృషి వాణిజ్య పశుపాలనాదులునుముఖ్యధమములనియుశూద్రులకుద్విగతశూక్రమముఖ్యధమముగా

అయ్యమేవోకంశీతేషు. వేదవిద్యావిశేషముగలవారుగానవేయ్యబ్రాహ్మణులొందరులం బూజనీయుడుగృత్యత్కృత్యై
 లై యొకరికొకరుగురువులుగాను మొకరికొకరతిథులుగానేర్పడిపరస్పరోపకారంబులు సేయుచుదాము దరించుచునితరు
 లదరింపంతయును మెలంగుచున్నవారు కాబట్టియిట్టిమహిమలుగలప్రత్యక్షదేవతలనుసరిస్తూబ్రాహ్మణులం బూజాదులచేద్య
 ప్తినిందించినవారు తాముయేయే దేవతలనారాధించితిమి కాబట్టి కావలెననితలంపుగొందురోయాదేవతలందరిబ్రా
 హ్మణరూపముతోతనివినించుచున్నారని ననేవిధంబునవైనబ్రాహ్మణులనుసంక్షోవపెట్టుటయేసర్వదేవతాపూజనంబు
 దేవతలూకానాకపుష్పదు వివర్ణభూతములయందావహించి యుండురు బ్రాహ్మణునియందాదేవతలు సర్వదావాసముచే
 యుండుదురు. కాబట్టిసకలదేవతాస్వరూపులైనవిభ్రీలనుచైవబుద్ధితోసందరుబూజించివారియనుగ్రహమువడసికృతా
 భుజులుగావలయుననియారుణకౌశాంతగతతస్మాద్భాష్యబ్రాహ్మణమందుఁజెప్పబడియున్నదనియుభూతములలో బ్రా
 హ్మణులశ్రేష్ఠములు ప్రాణులలో జేతనములుశ్రేష్ఠములందునరులు శ్రేష్ఠులు వారిలో బ్రాహ్మణులవారిలో విద్యాంశులు-
 వారిలో వేదార్థజ్ఞులు- వారిలోకర్మానుష్ఠాతలు-వారిలోబ్రహ్మవేత్తలుశ్రేష్ఠులనిమన్నపస్తంబకౌతాతపయాజ్ఞవ
 ల్కూరులుకానించిననుట.

—* అధానులోమజాతివివేకః. *

౧॥ తత్రమనుః॥ శ్లో॥ సర్వవర్ణేమతుల్యంపట్నీవ్యక్షతయోనిమ॥ అనులోమేనసంఘాతాజాత్యాజ్ఞేయా
 స్తపితతే॥ శ్రీవ్యసంతరజాతానుద్విజైరుత్పాదితాకనుతాక॥ సద్యశానేవతానాహుమాత్పదోషవిగహితానితి॥
 ౨॥ దేవతః॥ తేషాంసవణాజాత్యేష్టాప్రేభ్యోన్యగనులోమజాః॥ అంతరాశాబహిర్వర్ణాఃపతితాఃప్రతిలోమజాః
 ౩॥ మనుః॥ అవరానూత్రమాజ్ఞాతాశ్చానులోమాజిన్స్యతాః॥ నృపాయాంవిప్రతోజాతస్సవణాబ్రాహ్మణౌ
 భవేత్॥ ఆయుర్యేదాభవవేదధనుర్యేదాకసదాపతేత్॥ గజాశ్చారోహణంతస్యసవణాస్యవిధియతే॥ అస్యామనే
 సచార్యేణజాతోనక్షత్రజీవకః॥ విప్రస్యత్రిమవణేమన్యపతేర్వణాయోద్వయోః॥ వైశ్యస్యవణావీకస్త్రిక్షావడేతే
 పశదాన్స్సతాత్తితి॥ ౪॥ యాజ్ఞవల్క్యుః॥ విప్రాన్సూధావసితోహిక్షత్రియాయాంవిశేష్ప్రియామ్॥ అంబ
 వ్యశ్శూద్యాగ్నిమాదోజాతఃపారశవోపివా॥ వైశ్యశూద్యోమైరాజన్యావ్యాహిష్యోగ్రాసుతాన్స్సతా॥ వైశ్యత్తుకర
 ణశ్శూద్యాగ్నివిన్నాస్సేవవిధిన్స్సతాత్తితి॥ వా॥ ఏవసవణామూధావసితాదిసంజ్ఞావిధిఃవిన్నాసూధాసున్స్సతః
 యస్తు॥ ౫॥ సూ॥ బ్రాహ్మణేనక్షత్రియాయాముత్పాదితఃక్షత్రియవీవభవతి - క్షత్రియేణవైశ్యయాంవైశ్య
 వీవ - వైశ్యేనశూద్రాయాంశూద్రవీవేతిశంఖస్మరణం॥ తత్క్షత్రియాదిజాతిప్రాప్త్యర్థం - నతుసవణాదిసం
 జ్ఞానికరణార్థం. అతశ్చమూధావసితాదిసాంక్షత్రియాదెరుక్తైరేవదందాజినోపవీతాదిభిరుపనయనాదికార్యమి
 తివిజ్ఞానేశ్వరః॥ ౬॥ మనురపి॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మణాదైవశ్రేణ్యాయామంబష్టోనామజాయతే॥ నిషాదశ్శూద్రకన్యా
 యాయఃపారశవవేవవా॥ క్షత్రియాదైవశ్రేణ్యాయాంమాహిష్యంబష్టత్తస్మాదా॥ ఆయుర్యేదమథాహ్వాంసంపతే
 దేవస్యవృత్తయే॥ అస్యామనేసచార్యేణజాతశ్చౌండకడవ్యతే॥ అశ్వనాంవిక్రయస్తేషాంశిశూమ్రావృత్తిరస్యతా॥ వై
 శ్యతశ్శూద్రకన్యాయాముగ్రకోనామజాయతే॥ మేషావివిక్రయశ్చాస్యవృత్తికంబళవిక్రయః॥ అంతఃపురాణివారత్యే
 న్నుపాణామాజ్ఞయాసదాచార్యేణకటకారస్సాగ్నితృటవిక్రయకమవాక్॥ క్షత్రియాచ్ఛూద్రకన్యాయాశ్శూ
 రాచారవిహారవాక్॥ క్షతశూద్రవపుర్యంతురుగ్రోనామప్రజాయతే॥ బ్రాహ్మణాదైవశ్రేణ్యాయాంమాదోనామ
 జాయతే॥ మంత్రోషదక్రియాంకుర్యాన్నిత్యంకాలక్రమేవ॥ చార్యేణకటకారస్సాగ్నిమాధ్వంసాపితవేవసః॥ నా
 భూధ్వంసపనవృత్తిఃకుంభానాంకరణంమృదా॥ బ్రాహ్మణాచ్ఛూద్రకన్యాయాంజాతఃపారశవస్తథా॥ భద్రకా
 శ్యకానంతవృత్తవృత్తవాద్యంవవృత్తయే॥ అస్యాంవైచోరసంగత్యానిషాదోజాయతేమతః॥ జీవేద్దంభేనగానేనమృ
 గానాంహింసాయాపివా॥ క్షత్రియాచ్ఛూద్రకన్యాయాంజాతోదౌష్ఠంతడవ్యతే॥ వనాకసాంసంగహణంతుత్సాగ్నినాం
 గ్రహణంతథాబుద్ధాదిశత్రుకరణందౌష్ఠంతస్యతమవ్యతే॥ అస్యామనేసచార్యేణశూరిణోజాయతేనరః॥ నిత్యంశూలధ
 రేష్టేష్టాజ్ఞాదంధ్యాంస్తుదండయేత్॥ మాహిష్యత్పరణాయాంతురభకారస్తుజాయతే॥ అభపర్యాయనామాభి
 తయోశ్శూద్రవధాః॥ లోహకాశంకమకారోవిద్యతేయజనంతథాఽడపవీతంబిహిషేవకర్మాదాధానమవ్యతా॥ శా
 మ్రాశ్శ్రేష్ఠీనిత్యంప్రాసాదప్రత్యుమాదికమయజ్ఞపాత్రంవిజాతీనాంహేమావ్యాభరణానివ॥ కృత్యువసూరణం
 తత్త్వంకమకర్మాన్యోదితానిధేతి॥ ౭॥ శంఖః॥ సూ॥ రథకారస్తస్యేజ్యాధావోచనయనసంస్కారశ్చక్రియా

ప్రతిష్ఠారథేనామైవ విద్యాధ్యయనవృత్తిశాచేతి||ఇత్యుక్తమహామహావివేకః.

తే—తా||స్వప్నాదియందు బ్రాహ్మణత్వమైత్యుక్తమైనను గ్రామీణులు గుణములుగా బ్రజలున్నట్టింపబడిరియెందులకొనకాతీయలనగ్రాహ్యులను దమతమగుణములలోయథాశాస్త్రముగా వివాహములు చేసుకొని సంతానములనువృద్ధి నొందించునారాయణగుణములుగా నేర్పడివచ్చుచున్నారనుచును బ్రాహ్మణులు, బ్రాహ్మణత్వమైత్యుక్తమైనను వివాహము చేసుకొనుట శాస్త్రముగా నవారిసంతానములనగ్రాహ్యులునలనకైత్యుక్తమైనను గ్రామీణులందుగ్రామముగ బుట్టింపబడినవారు యథావసితంబున పాఠశాలలనుసంజ్ఞలు గలవారైరి అందుమూర్ఖావసితంబున సవణుఁడు తమ క్షత్రియుండనంబడునాతనికి నాయుర్వేదాధ్యయనము చేయించి దాధ్యయనంబులుగ జాత్యుద్ధారోహణంబులనియతంబులు. ఈశ్రీయందు దేవీచే జ్యోర్వముగ బుట్టింపబడినవాడున క్షత్రివశకుడనంబడును. విప్రునివలనవైశ్యశ్రీయందుబుట్టిన యంబునినికినిపాదుఁడనియనామాంతరముగలదు. ఇతనికిమంత్రోపదేశియలు శాలగ్ర్యకమయనియతములు ఈశ్రీయందు దేవీచే జ్యోర్వముగ బుట్టింపబడినవాడుకటకారుడనంబడును దీనికివృత్తి నాభ్యాధ్యయనము-మృగ్యుంభకరణమును-బ్రాహ్మణునివలనశూద్రకన్యయందు జనించినవాడు పాఠశాలవలనంబడును. వీనికిభద్రకార్యోద్ధృతవనమునృత్తవాద్యములును నియతవృత్తులు. ఈశ్రీయందు దేవీచే జ్యోర్వముగ బుట్టింపబడినవాడునిపాదుఁడనంబడును. ఇతడుదంభగానముచేతను మృగహంసచేతను జీవింపవలయును. క్షత్రియునివలనవైశ్యకన్యయందుబుట్టినవాడుమాహిమృగడనంబడు. వీనికినంబుఁడనినామాంతరముగలదు. వీడుతనవృత్తి కొరకుసప్తాంగముతోనాయురవేదముంజమవలయును. ఈక్షత్రియునివలనసేవైశ్యశ్రీయందు జారత్వముచేబుట్టినవాడు శౌండికుడనంబడువీనికి నశ్వవిక్రయము శుశ్రూషయునువృత్తులు. క్షత్రియునికి శూద్రకన్యయందుబుట్టినవాడు ఉగ్రుడనంబడును. వీనికి దాష్టంతుడని నామాంతరముగలదు. వీడుకూరారాచారతత్పురుషుగానబడులు మొదలయినవాని సంగ్రహము- మత్స్యగ్రహము ఖడ్గదిశ శ్రుకరణమువృత్తులుగాగలవాఁడైయుండవలయు నీతం దెచ్యోర్వముగాబుట్టింపబడినప్పుడుశూలికుడనుపేరుగలవాఁడై రాజాజ్ఞానొందిదంక్షులనుదండించుటయేవృత్తిగాగలవాఁడై యుండవలయు. వైశ్యునివలనశూద్రకన్యయందుజనించినవాఁడుగ్రకుడనంబడును. వీనికి మేషావివిక్రయము కంబళ విక్రయము రాజాంతః పురతక్షణమునువృత్తులు. వీడేచ్యోర్వముగ బుట్టింపబడియుండిన కట్టకారుడనంబడువీనికిచాపలఱ్ఱము దానివిక్రయించుటయువృత్తులు. క్షత్రియునివలనగ్రమముగవైశ్యకన్యయందుబుట్టినమాహిమృగవలన, వైశ్యునివల్ల గ్రమముగశూద్రశ్రీయందుబుట్టినకరణియను శ్రీయందుగ్రమముగజనించినవాడు, రథకారుడనంబడును. వీనికి తత్తుడు శిల్పి వధానికి లోహకారుడు కమలకారుడనిపర్యాయనామములుమతీయు. వీనికి సుపనయనాదులు నాధానపర్యంతము యజనముగలదు. వాస్తవశాస్త్రాధ్యయనము ప్రాసాద ప్రతిష్ఠాదినిమాణముద్విజులకు యజ్ఞ పాత్రలు ధూపణములుకృష్ణపస్మరణములుచేసియిచ్చుటయు. కరణీకముచేయుటయునువృత్తులు. ఈతత్త్వంబడినమూర్ఖావసితాదులు గ్రామముగవివాహాదిసంస్కారసంస్కృతులుగాన ననులోములనియువీరు బ్రతిలోములకంటె శ్రేష్ఠులనియుం జెప్పబడుదురనుట.

—అథకుండగోళకాదిజాతిః—

తత్రమనుః|| శ్లో|| బ్రాహ్మణ్యంసధవాయాంతుజారజాతస్సకుండకః | విధవాయాంగోళకస్సాస్త్రజేతాశ్రాద్ధబహిష్కృతా || ౧ || నృపాయాంక్షత్రియాజాతశ్చైర్వాద్భజితస్తృతః|నాభిషేకఃపట్టధరోరాజకరంజయేత్సృజాః || ౩ || వైశ్యయాంవైశ్యతశ్చైర్వాన్యజికారశ్చజాయతే|ముక్తానాంవేధనంశంఖవలనంరంజనంతథా|| ౪|| అస్త్రివమణికారస్యత్రిణికమాణివృత్తయే | శూద్రాయాంశూద్రతశ్చైర్వాజ్ఞాతోమాణవోభవేత్ ||అశ్వనాంతృణదానేనవత్రయేదేవనిత్యశ్చఇతి||౫||ఇతికుండగోళకాదిజాతినిరూపణమ్.

తే—తా|| పెనిమిటియుండగాజారపురుషునివలనబ్రాహ్మణశ్రీయందుబుట్టినపబడినవాడుకుండఁడనంబడును. పెనిమిటిమృతిహిందినపిదవబుట్టినవాఁడు గోళకుండనంబడునువీరుపురుషు శ్రాద్ధబహిష్కృతులు. నృపశ్రీయందున్నపునివలన జారత్వముచే బుట్టినపబడినవాడుభోజనంబడును. వీడుపట్టాభిషేకమునకునుబ్రహ్మపరిపాలనాదులకు నహంకారుగాడు. వైశ్యశ్రీయందు వైశ్యునివలనజారత్వముచేబుట్టినపబడినవాడుమణికారుడనంబడును. వీనికిముక్తావేధనముశంఖవలనము. శంఖరంజనము. నిమూడుకమలువృత్తులు. శూద్రశ్రీయందు శూద్రునిచే జారత్వమువలన బుట్టినపబడినవాడుమాణవకుండనంబడునునిత్యము గుట్టములకు గసత్తెచ్చి యిచ్చుచుండుటవీనికి వృత్తియనియుం జెప్పబడినదనుట.

—అధిధానులొనుప్రతిలోమజాతావామత్సృజ్యత్సృజ్యత్సప్రాప్తిః—

తత్రయాజ్ఞవల్క్యః శ్లో॥ జాత్యుత్పదోయగేజ్జేయస్సప్తమేపంచమేపిచ | వ్యుత్పయేకమూణాంసామ్యం
 పూర్వవచ్చాధరోత్తరమితి॥ ౧॥ టి॥ జాతయోమూఢావసితావ్యాఃతాసామత్సృజ్యో బ్రాహ్మణత్వాదిజాతిప్రా
 ప్తియోగేజన్మనిసప్తమేపంచమేఅపితత్సృజ్యో వస్త్యేజ్ఞాబోధవ్యః- వ్యవస్థితత్సృజ్యంవికల్పః-వ్యవస్థితతాజ-బ్రాహ్మణేన
 శూద్రాదాయాముత్పాదితానిషాది- సాబ్రాహ్మణేనోధాదుహితరంకాంచిజ్జనయతి- సాదిబ్రాహ్మణేనోధా అన్యాయిత్య
 నేనప్రకారోఽవస్థీనశ్రమంబ్రాహ్మణంజనయతి- బ్రాహ్మణేనవైశ్యాయాముత్పాదితా అంబస్థీసాస్థ్యేతేనప్రకారేణ
 పంచమీశ్వరంబ్రాహ్మణంజనయతి- మూఢావసితావ్యనేనప్రకారేణవతుర్థీపంచమంబ్రాహ్మణంజనయతి॥ ఏవము
 గ్రాక్షత్రియోధామాహిష్యాచయధాక్రమంవన్తంపంచమంచక్షత్రియంజనయతి- తథాకరణేనేక్యాధా పంచమంవై
 శ్యంజనయతి ఏవంబ్రాహ్మణాదీనాంక్షత్రియాదిహీనవృత్తాక్షత్రియాదిహీనజాతిభావతీత్యాహవ్యుత్పయేకమూణామి
 తికమూణాంవ్యుత్పయేవ్యుత్పాదానాంకమూణాంవివర్త్యాసేనతి- యద్వాపద్విమోక్షేపితాంవృత్తింపరిత్యజితదా
 నప్తమేవస్థీపంచమేవాజన్మనిసామ్యంయస్యహీనస్యకమూణాజీవతీత్యమానజాతిత్వం భవతి-తద్యథా- బ్రాహ్మణ
 శూద్రవృత్త్యాజీవతామపరిత్యజన్యదిపుత్రముత్పాదయతిసోపితయైవవృత్త్యాజీవన్వృతాంతరమిత్యేవంపరంపరయా
 నప్తమేజన్మనిశూద్రమేవజనయతి ఏవంవైశ్యవృత్త్యాజీవతావస్త్యేవైశ్యంక్షత్రియవృత్త్యాజీవతాపంచమేక్షత్రియమితిజన
 యతీత్యథాః-ఏవంప్రతిలోమజాఅపీత్యాహ పూర్వవచ్చాధరోత్తరం-అధరోవోత్తరచాధరోత్తరం యథామూఢా
 వసితానాంక్షత్రియవైశ్యశూద్రైరుత్పాదితాః అంబస్థాయాం వైశ్యశూద్రాభ్యాంనిషాద్యాం శూద్రేణోత్పాది
 తాః అథరేప్రతిలోమజాః- తథామూఢావసితాంబస్థానిషాదీముబ్రాహ్మణోత్పాదితాః మాహిష్యోగ్రయోబ్రా
 హ్మణేనక్షత్రియేణోత్పాదితాఃకరణ్యాంబ్రాహ్మణేనక్షత్రియేణవైశ్యేనోత్పాదితాఃఉత్తరే-అనులోమజాః- ఏవము
 ధరోత్తరంపూర్వవచనత్పదితిబోధవ్యమిత్యథాః ॥ ౨ ॥ మనుః శ్లో॥ ద్విజాతయస్సవణానుజనయంత్యువ్రతాస్స
 తాత్ | తాత్సావిత్రిపరిభ్రష్టావాత్యానిత్యభినిదిశేదితి॥ ౩॥ బోధాయనోపి శ్లో॥ త్రిమవణేఽమసాద్య
 త్యాదవ్రతాజనయేత్తుయాత్ | తాత్సావిత్రిపరిభ్రష్టావాత్యానాహుమణిపిణిశ్చితి॥ ౪॥ ఇతిజాతివిచేకః

తే-తా॥ మూఢావసితాదిజాతులతత్సృజ్యమనంగ్రాహ్మణత్వాదిజాతిప్రాప్తియోదవజన్మమందుగాని
 యారవజన్మమందుగాని యేడవజన్మమందుగాని కల్లునని యీవికల్పమువ్యవస్థితమైనది వ్యవస్థితత్వమనగా బ్రాహ్మణ
 నిచేతశూద్రప్రీయందుత్పాదింపబడిన నిషాదియనునది బ్రాహ్మణునివివాహముచేసుకొనియొకకొమాతేనుజనింపజే
 యనదియు బ్రాహ్మణునేవివాహముచేసుకొనితానొకకొమాతేను నిప్రకారమేదేయుచుండిన నారవదానియందులు
 ట్టినవాడు బ్రాహ్మణుడగును బ్రాహ్మణునిచేత వైశ్యప్రీయందుత్పాదింపబడినఅంబస్థీయనునదియట్లొనచికయేదవజన్మ
 మునందు బ్రాహ్మణునిజనింపజేయుచున్నదిమూఢావసితయు నిచే ప్రకారముగరవది౫వజన్మమందు బ్రాహ్మణునిజ
 నింపజేయుచున్నది. ఇత్రైఱంగుననుగ్రామాహిష్యలుక్షత్రియనిచే వివాహితులైక్రమముగ౬వ౫వజన్మమందుక్షత్రియ
 నిజనింపజేయుచున్నారు అట్లేకరణి వైశ్యునివివాహముచేసుకొని౫వజన్మమందువైశ్యునిజనింపజేయుచున్నది-ఈతీరున
 నే బ్రాహ్మణాద్యుత్సృజ్యవణుల౫పత్యాలమందుక్షత్రియాదిహీనవృత్తివలంబించియాయాపత్తుదొలగినపిత్తుటదా
 నివదలకయాహీనవృత్తియేవలంబించియొందిన౫వజన్మమందుగాని౬వజన్మమందుగాని౭వజన్మమందుగానియేహీనక
 మూచేతతేవిండుచువచ్చిరోయాజాతినమానత్వము గలుగుచున్నదిఅదెట్లనగాబ్రాహ్మణుడు శూద్రవృత్తిచేతతేవనము
 చేయుచుదాన్నివిడువక యేపుత్రునిజనింపజేయవాడువావృత్తిచేతనేమరియొకపుత్రునియట్లేపరంపర గాపుట్టించుచు
 వచ్చిన౭వజన్మమందు జనించువాడుశూద్రుడేయగుచున్నాడుయట్లేవైశ్యవృత్తిచేతతేవిండుచు వచ్చిన౬వజన్మమందువై
 శ్యుడగుచున్నాడు క్షత్రియవృత్తిచేతతేవిండుచువచ్చిన ౫ వజన్మమందు క్షత్రియుడగుచున్నాడు-నివ్వధంబునమూఢా
 వసితయందు క్షత్రియ వైశ్యశూద్రులచే నుత్పాదింప బడినవారును అంబస్థీయందు వైశ్య శూద్రుల చేతను నిషాది
 యందుశూద్రునిచేతను బుట్టించబడినవారుప్రతిలోములు అట్లేమూఢావసితాంబస్థీ నిషాదులయందు బ్రాహ్మణుని
 చేబుట్టించబడినవారును-మాహిష్యగ్రులయందుబ్రాహ్మణునివల్లనుక్షత్రియునివల్లనుబుట్టించబడినవారును-కరణియన
 దు బ్రాహ్మణునిచేతను క్షత్రియుని చేతను వైశ్యునిచేతను బుట్టించ బడినవారు అనులోములు వీరిలోనుమందుఃశేషుల
 దియున్నట్లేప్రతిలోములుఅసత్తులు గానుఅనులోములుసత్తులుగానుదెలిసికొనవలయు- కమూఢభ్రష్టులైన బ్రహ్మక్షత్రియ

వైద్యులు సవణలయందు బుట్టించబడినపుడు లక్షకావ్యులు గాను సావిత్రి పరిభ్రష్టులు గాను నిజేశంపవలసినదనుట.

— అథ గర్భాధానాదయశ్చ త్వారింశత్సంస్కారాః. —

౧ || తత్ర మనుః శ్లో || వైదితైః కమః భిః పుత్ర్యైః పేక్షా ద్యైర్ద్విజన్మనామ్ | కార్యశ్శరీరసంస్కారః పావనః
ప్రసేత్యచేహదేతి || టీ || నిషేకో గర్భాధానం || ౨ || యాజ్ఞవల్క్యః || బ్రహ్మత్రయవిబూషితావణాః ప్రైవద్యాత్మ
యోద్విజాః | నిషేకాదిశ్చ శానాంతాస్తేషాం వైమంత్రతః క్రియాః || చిత్రకమః యథావేతై రంశ్చైర్ద్యుల్యతే శవైః || బ్రా
హ్మణ్యమపితద్వత్సాగ్నిత్సంస్కారై విధిపూర్వకైరితి || ౩ || మనుః || గర్భైః షోడాశ మైశాః తకమః చౌళ మోంజీని
బంధవైః | బైజికం గాభికం చై నోద్విజానామపమృజ్యత ఇతి || టీ || వీజంతుక్లశోణితంతద్దోషజనితం బైజికం - అశుచిగ
ర్భానివాసజనితం గాభికం || ౪ || తథాచ యాజ్ఞవల్క్యః || శ్లో || ఎవమేనశ్శమం యాతి బిజగర్భాః సముద్భవమితి ||
౫ || సంస్కారాశ్చ తే గౌతమేనదర్శితాః | సూ || గర్భాధానపుంసువసనసీమంతోన్నయనజాతకమః నామకరణాన్న
పాశనచౌళోపనయనంచ త్వారివేదవ్రతానిస్మానం సహధమః చారిణీ సంయోగః పంచానాయజ్ఞానామశుష్ఠానం దే
వపితృమనుష్యభూత బ్రహ్మణామేతేషాంచాప్తకాపార్యణశ్రౌద్ధంశ్రావణ్యా గ్రహయణీ చైత్యాగ్నిశ్శయ్యుజీత సప్తపా
కయజ్ఞసంస్థా అగ్నియగ్ని షోడాశాత్రందశః పూర్ణమాసా వాగ్రయణంచాతుమాస్యాని రూఢపశుబంధస్సా
త్రామణీత సప్తపావిర్యజ్ఞసంస్థా అగ్నిష్టోమోత్సాగ్నిష్టోమఉక్త్యష్టోడశీవాజపేయోతిరాత్రోస్తూర్యమఇతి సప్తసీమసం
స్థా ఇత్యేతేవత్వారింశత్సంస్కారా అథాష్టావాత్సగుణా దయాసర్వభూతేష్మ త్సూతిరససూయాశౌచ మనాయాసో
మంగళమకార్యణ్యమస్మహేతి || టీ || వేదవ్రతాని ప్రాజాపత్యాదీని - స్మానం సమావతః సం - సహధమః చారి
ణీ సంయోగో వివాహః - పంచానాం దేవయజ్ఞాదీనామహరహరశుష్ఠానం - పంచైతేషు ఫకృప్యథక్యంస్కారాః - ఏతే
షాంచవత్సమాణానామప్తకాదీనామశుష్ఠానమిత్యర్థః - అప్తకాదయః పూర్వం వ్యాఖ్యాతాః - మనునాత్రోపనిష్కృ
మణాభ్యంకమః పుష్కం || శ్లో || చతుర్థే మాసికతకవ్యంశిశోనిమ్క్రిమణంగృహదితి - తదిహనాద్యంతంచ త్వారింశ
ద్గ్రహణాదేవతావంతవసంస్కారాః - తేనాన్యానిత్రోతానిస్సాతానిచకమాణీన సంస్కారేష్వంతభావంతి ||
౬ || దయాదీనాం లక్షణమాహ బృహస్పతిః || శ్లో || పరేవాబంధువగేవామిత్రే ద్వేష్టరీవాసదా | ఆపదోరక్షణంయ
త్సాదయాపరికీర్తితా | బాహ్యేచాభ్యంతరే చైవదుఃఖితత్వాదితేపరైః | సప్రకుప్తతినోహంతిసాక్షమాపరికీర్తి
తా | యోధమః మథంకామంచాలభతేమోక్షమేవవా | నద్విష్యాత్తంసదాప్రాజ్ఞస్సానసూయాస్త్యతాబుదై || అథ
త్వారింశోరశ్చసంసగః శ్చాప్యనిందితైః | శ్లోధమే చవ్యవస్థానంశాచమేతత్సృకిర్తితమ్ || యదారంభేభవేత్సిదా
నిత్యమత్యంతమాత్మనః | తద్వజః యేద్ధమమపినోనాయాసః | ప్రకీర్తితః | ప్రశస్తావరణం త్యమప్రశస్తవజః సమ్ || ఎ
తద్ధిమంగళంప్రోక్షమృషిభిస్తత్వదశిభిః | ప్రోకాదపిహిదాతవ్యంముదితేనాంతరాత్మనా | అపాన్యహనియితి - చిద
కార్యణ్యంహితత్ స్మృతమ్ | యథోత్పన్నైస్తుసంతోషః కతకవ్యస్సాన్విజితైర్ధవైః | పరాధంనాభిలాషేతసా
స్పృహపరికీర్తితేతి || ౭ || అయస్యచత్వారింశత్సంస్కారా అష్టావాత్సగుణాశ్చస బ్రహ్మణస్సాయుజ్యమాప్నోతి
త్వాహశంఖః || శ్లో || సంస్కారైస్సంస్కృతః పూర్వైర్మతైరైరపిసంస్కృతః | నిత్యమప్యగతైర్మగ్నైర్బ్రాహ్మణా
బ్రాహ్మణాకికమ్ | బ్రాహ్మంపదమవాప్నోతియస్సాన్వజ్యతతేపునరితి || వా || గర్భాధానాదయః పూర్వేసంస్కారాః -
౮ || తత్రేతద్వకాదయః || ౯ || తథాచహరీతః || సూ || ద్వివిధవివసంస్కారోభవతి | బ్రాహ్మణైవశ్చ గర్భాధానా
దిసమావతాంతో బ్రాహ్మః - పాళయజ్ఞపావిర్యజ్ఞసామ్యాశ్చేతిదైవః | బ్రాహ్మణసంస్కారేణ సంస్కృతముషీ
ణాంసమానతాంసాయుజ్యంగచ్ఛతి - దైవేనోత్తరేణసంస్కృతోదేవానాంసమానతాంసలూకతాంసాయుజ్యంగచ్ఛ
తితి || ౧౦ || అ || ఎతచ్ఛాత్మగుణవిహీనసంస్కారాభిప్రాయేణ - అతవివగౌతమః || సూ || యస్యైతేవత్వారింశ
త్సంస్కారానచాష్టావాత్సగుణానసబ్రహ్మణస్సాయుజ్యంసాలోక్యంచగచ్ఛతి || వా || అతశ్చయస్యైతేవత్వారిం
శత్సంస్కారా అష్టావాత్సగుణాశ్చతస్యైవేదంబ్రహ్మణస్సాయుజ్యప్రాప్తిలక్షణంఫలమిమంతవ్యం - అత్రచగర్భా
ధానాదయః పనయనాంతావసంస్కారాస్సర్వేషాంద్విజాతీనానియతాః - నపునస్మానాదయః - తథాశ్చయ
మిచ్ఛేత్సత్కుంతమాచిశేద్యదివేతరథా | బ్రహ్మచర్యాదేవవ్రతజేదిత్యాదిభిర్దోషాస్త్యత్ || ఇతిచత్వారింశత్సం
స్కారాః.

అథాభిమానోపనిషత్

అత్రాత్మనామః ॥ శ్లో ॥ ఋతుకాలాధిగామిభ్యాశ్చత్వరదరితస్యచ ॥ పర్వవజంప్రత్యేక్ష్యనాంతద్యుతా
కావ్యయాః ఋతుస్సాధ్యధావికః ప్రీతాంత్రాయమృదకస్త్వతాః ॥ కతుభిదితరైస్సాధకమనానానిస్సద్విగతా
తైః ॥ తాపామాద్యాశ్చతస్సప్రసిద్ధిదితకాదశీవయాః ॥ ప్రయోదశీవశేషాన్తప్రకప్తదశరాత్రయాః ॥ యుగ్మమృత
కాదంత్రేయోఽయోగ్మసరాత్రిమతస్పాద్యుగ్మసమృతాగ్రీసంవిశేదాతకవేప్రీయమ్ ॥ అనావాస్యావ్యవ
మీంబదాణామాసీంబతుడశీమ్ ॥ బ్రహ్మచారిభశ్చస్త్వమప్యతస్సాతకోద్విజఇతి ॥ ౨ ॥ బృహస్పతిః ॥ ఋతు
కాలాధిగమనంతుంపాకార్యంప్రయత్నతః ॥ సదైవవాపర్వవజంప్రీతామభిమతంహితదితి ॥ ౩ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥
యథాకామీభవేద్వాప్రీతాంవరమనుస్తరక ॥ స్వదరితరైవప్రీయోరథ్యాయతస్త్వతాఇతి ॥ ధార్మ్య
యాశ్చచ్ఛాంతికమేవప్రయోగితియథాకామీప్రీతాంవరమంద్రదత్తమనుస్తరక ॥ ౪ ॥ యథా ॥ శృ ॥ సప్రీత
గంపాదముపాసేదదస్త్యైబ్రహ్మహత్యామైత్యతీయం ప్రతిగృహ్ణీతేతితాఅబుధవర్సరంప్యతామహఃఋత్వియాత్పైశాం
విందామహేకామమావిజతోస్సంభవామేతితస్పాద్యుత్తియోత్తియోఽప్రజాంవిందంతేకామమావిజతోస్సంభవంతి
వాశేవ్యతగవ్యసాంత్యతీయం బ్రహ్మహత్యామై ప్రత్యగృహ్ణంత్యామలవద్వాసాలభవదితి ॥ ౫ ॥ ప్రీతగంపాదం
ప్రీతసమాహం- ఋత్వియాదితి ఋతుఃప్రాప్తాస్యేతిఋత్వియమాతవమవ్యతే- ఛందసీఘసీతిఘనఘస్యతయాశే
శః-అవిజనితోవిజననంప్రసవ- భావలక్షణేస్థేతిజనేస్తేసున్పత్యయఃసంభవస్సంయోగః- ప్రథమసంయోగగభో-
భవతీతి యద్యపిద్వీతీయాదిప్రవృత్తిరప్రజాధా-తధాపికామానరూపమాప్రసవాత్సంభవామగభాశ్చసఖంవధక
తామితివాశేవరణకాలేలామభిభవతంహి-బ్రహ్మహత్యామైవద్యథేవతుభేప్రత్యగృహ్ణక- ప్రీయోమలవద్వా
సారజస్వలా వాసోగ్రహణంవాసపరజస్వకాత్పృథ్వత్యప్రాయత్యమస్తీకమాదనాథకం ॥ ౬ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥
షోడశతుణికాప్రీతాంతస్త్వయ్యుగ్మసంవిశేత ॥ బ్రహ్మచారిభవపర్వశ్యాద్యాశ్చతస్సప్రీతవజయేదితి ॥ ౭ ॥ స
కాగ్రహణందివప్రతిషేధాథకం ॥ ౮ ॥ అతవచశంఖలిఖితా ॥ సూ ॥ నాతకవేదివామైఘనంప్రజేదబుధీర్యా
శ్చదికా ప్రసూయంతేల్పాయుషశ్చేతి ॥ ౯ ॥ యుగ్మస్వీతిబహువచనం సముచ్చయాథకం ॥ తేన ఎకస్త్విన్నప్యతా
వప్రతిషిద్ధానుయుగ్మససర్వాసురాత్రిమగశ్చేత్- ఎవంగచ్ఛక బ్రహ్మచారిభవవతి- అతశ్చయిత్రబ్రహ్మచర్యం
చోదితం తత్రగచ్ఛతోపిన బ్రహ్మచర్యస్థలనదోషఇతి- విజ్ఞానేశ్వరః ॥ పర్వశ్యాద్యాశ్చతస్సప్రీతవజయేదితి ॥ ౧౦ ॥
తథావశుః ॥ నామావాస్యాయాంచపాణకమాస్యాంచప్రీయముపేయాద్యదుపేయస్త్రింద్రియస్సాద్విదిత-తస్పా
వ్యలవద్వాససానసంవదేతనసహసీతేత-యాంమలవద్వాససగంసంభవంతియస్తవోజాయతేసోభితస్తఇతి ॥ ౧౧ ॥ అ
యుగ్మస్వత్యైతరోతరకైశ్చ్యమాహవస్తంబః ॥ సూ ॥ చతుభేదప్రభృత్యాషోడశీముత్తరాముత్తరాంయుగ్మంప్రజా
నిశ్చేయసమృతుగమనశ్చత్యుపదిశంతీతి ॥ వా ॥ ఎతచ్ఛచతుభేదాన్నిగమనరజోనివృత్తద్రవ్యవ్యం ॥ ౧౨ ॥ ఎతదేవా
భిషేత్యకాత్యాయనః ॥ శ్లో ॥ రజస్వలాచతుభేదాన్నినాచ్యుద్దిమవాప్నుయాదితి ॥ ౧౩ ॥ హరితశ్చ ॥ సూ ॥
చతుభేదాన్నిసాతాయాంయుగ్మనుజేతి ॥ ౧౪ ॥ తదాహగోవిలః ॥ యదతుఃమతిభవత్యుపరత శేషితాతదా
సంభవకాలఇతి ॥ ౧౫ ॥ పరాశరః ॥ శ్లో ॥ స్నాతారజస్వలాయాతుచతుభేదానిశుద్ధతి ॥ కుర్యాద్రజోనివృత్తాతుదైవప
త్యాదికమవసాధ్యాకారానతావత్సారజోయాతత్ప్రవతకేరజోనివృత్తాగమ్యాప్రీగృహకమణితైవహి ॥ ప్ర
భమేహనిచాండాల్పీద్వియేబ్రహ్మఘాతకీ ॥ తృతీయేరజకీప్రాచతుభేదానిశుద్ధతీతి ॥ చందాశ్యాదిగమనేయావా
స్సప్రీతవాస్తావాసప్రజస్వలాగమనేపితథాశుః ॥ తస్మాద్రాత్రవతంబరేదితి ॥ వా ॥ ఎవంచతుభేదినవజ్యుత్యస్త
రణంరజోనువృత్తివిషయం- అల్పాయుధానవజీతతప్రత్యభాభిప్రాయంవా ॥ ౧౬ ॥ తథావ్యాసః ॥ శ్లో ॥ రాత్రోవతు
భాగ్యంపుష్పస్సాగ్ధల్పాయుధానవజీతతః ॥ పంచమ్యాంపుత్రీశీనాల్పస్యాంపుత్రప్రస్తుమధ్యమః ॥ సప్రమ్యామప్రజా
యోషిదక్షమ్యామీశ్వరస్సుతః ॥ సవమ్యాంసుభగాదారాదశమ్యాంచవరఃపుమా ॥ ఎకాదశ్యుభమ్యాప్రీద్యాద
శ్యాంపురుషోత్తమః ॥ ప్రయోదశ్యాంసుతాలాకనణాసంకరకారిణీధమకవిచ్చకృతజ్ఞస్సాద్విదాత్తవేదీదృఢప్రతః ॥ ప్ర
కాయతేతతువశ్యాంసుశోమైజగతిపతిః ॥ రాజపత్నీమహాభోగారాజవంశగతాధవా ॥ కాయతేవంచశ్యాంసుభ
వావృత్తాగ్రీతతతా ॥ విద్యాలక్షణసంపన్నస్సత్యవాదీశీతేంద్రియః ॥ ఆశ్రయస్సవభూతానాంకాయతేయశేష
మానితా ॥ ౧౭ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ ఎవంగచ్ఛకప్రీయంయోమాంమఘాంమూలంచవజయేత్ ॥ స్వధృఢాన

కృత్వా త్రైలంబకాభ్యుదయమును జేయెను || టి || స్వస్థ ఇంద్రులందఱును సమభావమున నుండిరి || యా నున్నప్పుడు
సకృద్దప్పుడు తమింద్రులముందు క్రుత్వ త్రైలంబకము దివ్యధాన్యము || ౧౬ || బృహస్పతిః || టి || త్రియోశ్చ సర్వే త్రియో
శ్చ మాన్యురసిధిః తే తస్మాద్భువివృద్ధ్యధాన్యవృద్ధిం సేవధతుయేత్ || లభ్యాహుః ధాన్యే త్రియంకుర్యాత్
వంసంజనయేత్సుతమ్ || టి || వృద్ధ్యంబిర్వృద్ధానంద్రవ్యం || ౧౭ || మనుః || టి || పుమాన్ పుంసాధిశ్చ త్రియోశ్చ
ధాన్యే త్రియోః సమేత్ పుమాన్ త్రియోవాత్మిత్యేవ విపర్యయ ఇతి || టి || అప్రమాన్య పుంసకః - పుంత్రియో
హుః యవభౌయదితదావీజవిభాగః || ౧౮ || తదాహయమః || యదిసంయోగకాలేతువురుషోరాగమోహితః | ద్విధా
సమత్స్పృశేచ్ఛుక్లంయమకంభత్రకాయత ఇతి || టి || ధీశనిస్సారే త్వేవ విపర్యయః || ౧౯ || గర్భాగ్రహణం సాయినీయే
శ్లో || వృద్ధ్యప్రమీంపంచదశీంశతుర్థిం చతుర్థాశీమప్రభుభయత్రహిత్యా | శేషాశ్చ భాస్సుగ్నిప్రభయోనిషేకవారా
శ్చ కారకార్యసి తేందుజానామ్ | విష్ణుప్రశేకరవిమిత్రసమీరపాష్టమూలః క్షరావరణభానిషేకకార్యే | పూజ్యానిపు
ష్టేవనుశీతకరాశ్విచిత్రాదిత్యాశ్చ మద్యమఫలావిపలాస్సుర్గరవా ఇతి || టి || విష్ణుః క్రవణం - ప్రజేకోరోహిణీరవి
హుః - మిత్రం అనూరాధా - హమీరస్వాతి - పూష్టోరేవతి - వరుణశ్చతభిషక్ - వసుధనిష్ఠా - శీతకోరోమృగశిరాః - ఆ
దిత్యోపునర్వసూ || శ్లో || వృషభమిధునకర్పి - సింహకన్యాతులఘటచాపరపుషాశ్చ భావంతి | యదిశుభబలకారి
తోనుకూలానిధనవిశుద్ధికరానీషేకకార్య ఇతి || టి || నిధనమప్తమష్టానం || ౨౦ || ఋతుయాగపక్ష్యేగమనక్రమమాహ
దేవలః || శ్లో || యాగపక్ష్యేతుభిక్షానాం విప్రాదిక్రమశోప్రజేత్ | రక్షణార్థమపుత్రాం వాగ్రహణక్రమశోపిచేతి ||
టి || తిథ్యామృతః || ౨౧ || ఋతుస్నాతామనసుగమనేత్రవ్యవాయమాహ పరాశరః || శ్లో || ఋతుస్నాతాంతు
యోభార్యాంసన్నిధౌ మోషగచ్ఛతి | ఘోరాయాంఘ్రాణహత్యాయాంయుజ్యతేనాత్రసంశయ ఇతి || ౨౨ || బో
ధాయనః || శ్లో || ఋతుస్నాతాంతుయోభార్యాంసన్నిధౌ మోషగచ్ఛతి | పితరస్తస్యతస్మాసంతస్తి నేత్రసిశేరత ఇతి ||
వా || సన్నిధిగ్రహణోదసన్నిధావశక్తౌచనదోషః || ౨౩ || తథాదేవలః || శ్లో || స్వయందారాస్సతుస్నాతాకస్యస్థ
శ్చేత్సోపగచ్ఛతి | ఘ్రాణహత్యామహాపీతిగర్భాంప్రాప్తం వివాశ్యనః || త్రిణివేదాన్వృతుమతీయోభార్యాం
నోపగచ్ఛతి | సతుల్యంఘ్రాణహత్యాయాదోషమృచ్ఛత్యసంశయః || ఋతేనోపైతియోభార్యామన్యతాయశ్చగచ్ఛ
తి | తుల్యమాహుస్తయోః పాపమయోనాయశ్చసంచతి || వా || అన్యతుగమనప్రతిషేధః త్రియా అనిచ్ఛాయాంవేది
వ్యః - అన్యధాయథాకామిభవేద్వాపీతవచనవిరోధస్సార్థత్వం || ౨౪ || శభాచకోతమః || సూ || ఋతాపుషేయాత్వ
ర్వత్రవాప్రతిషేధవజమితి || ౨౫ || ఆపస్తంబః || భోక్తావధమావిప్రతిషేధాకభోగానితి || ౨౬ || కూర్యతే
చ త్త్రైరక్షణమ్ || ఆప్రమత్తరక్షతతతుమేతః మావక్షేత్రపరవీజానివాత్సరితి || ౨౭ || మహాభారతే || శ్లో ||
అస్మిన్మహాత్రఫలావేదాదస్త్రధుక్తఫలంధనమ్ | రతిపుత్రఫలాదారాశ్శీలవృత్తఫలంశుభమితి || ౨౮ || వ్యాసః || అన్య
తావృతుకాలేవాదివారాతాత్రఫావినాప్రతిపత్తత్త్రియంగచ్ఛేత్సాయశ్చీర్తియతేనచేతి || ౩౦ || వా || ఋతుకాలా
తిక్రమేదోహాపవాదమాహమివ || శ్లో || వ్యాధితోబంధనస్తోవాప్రవాసేవ్యధావర్తయ | ఋతుకాలేతునారీణాంఘ్రా
ణహత్యాప్రముచ్యత ఇతి || వా || ఘ్రాణహతిశ్చల్లస్త్రీయాంతః || ౩౧ || బోధాయనః || శ్లో || యస్తుషాణి
గృహీతాయా ఆస్యగచ్ఛతి మైథునమ్ | తస్యేహాఘ్రాణిర్వాస్తీత్యేవమాహప్రజాపతిరితి || ౩౨ || వ్యాసః || పర
దారాన్నగచ్ఛేత్తుమనసాపీకథంచన | పరదారరతిః పుంసాముభయతాపీభీతిదా | ఇతి మత్వాన్వదాలేషు ఋతుమత్స్స
బధోత్రచేదితి || వా || అజతపుత్రస్త్వోద్భవాయమృతుగమననియమః || ౩౩ || తథాకూమరపురాణే || ఋతుకా
లాభిగామిస్సౌద్యావత్పుత్రోభిజాయత ఇతి || ౩౪ || వసిష్ఠోపి || ఋణమస్మిన్ సన్యుయత్యవృత్తవృద్ధ్యంబగచ్ఛతి | పితా
పుత్రస్తస్యతాస్తవశ్చేద్యేజ్జేవతోముఖమితి || ౩౫ || శ్రు || జాయమానోవేద్రాహ్మణ్యత్రిధిర్ఋణజాయతే | బ్ర
హ్మచర్యేణమిహభోగ్యుద్ధేనదేవేభ్యః ప్రజయాపితృభ్యపీషవాల్పణోయః పుత్రీ | బ్రహ్మచారివాసే ప్రజయాపి
తావత్సంభూతః || శ్లో || సంతానరహితోజంతునిహలోకేపరత్రచ | నపూజ్యతేవృధావస్తృతం తస్యనిశ్చయః || ఆ
నంతోపుత్రీణోహోకానాపుత్రస్తవలోకోస్తే - ప్రజామనుప్రజాయసే - తమతేమత్వాగమృతమిత్వాదిశుభిస్తృత
యనోకావత్పుత్రీణంపరతాథా || ౩౬ || తథాచమనుః || శ్చేష్టేనైవతుపుత్రేణపుత్రీభవతిమానవః | పితౄణామ
భ్యుత్పత్తిరేవైవత్సవ్యమహతితి || వా || దశావ్యంత్రత్రానాదేహి - పితౄణామహతిపుత్రాయాత్మనీషిగంధం
క్రతేదిత్యాద్యాన్వస్తేపుత్రీభవంతిసావధాన్యం - విభవంబిహాపుత్రేభ్యాయానత్యాంబాతత్యుత్పత్తిరేవైవత్సవ్యమహతితి ||

—* ఆధునికమంతోన్నయనమ్. *

—* అధికారము, *

౧ ॥ తత్రవిష్ణుః॥ శ్లో॥ జాతకమహతఃకుర్వాత్సత్రేజాతేయధోదితమితి ॥ టీ ॥ స్వగృహ్యతిశేషః-తతః
 స్నానాదనంతరం ॥ ౨ ॥ తథాచనంతతః॥ జాతేపుత్రేపితుఃస్నానంసచేలంతువిధియతఇతి ॥ ౩ ॥ జాతానిః॥
 కుర్యాన్మైమిత్రికంస్నానంశీతాద్భిఃకార్యమేవచేతి ॥ ౪ ॥ వసిష్ఠః॥ పుత్రజన్మనియజ్ఞవతథానంక్రమణేరవేఃరా-
 జానాకృతతనేస్నానంక్రతస్తనాన్యధానిశీతి ॥ టీ ॥ యజ్ఞేఅవభృథస్నానం ॥ ౫ ॥ వ్యాసః॥ శ్లో॥ రాత్రా-
 స్నానంనకుర్వీతదానంవైవశేషతః॥ వైమిత్రికంతుకుర్వీతస్నానందానంబరాత్రిమి ॥ గ్రహణోద్వాహసంక్రాంతి-
 యాత్రాతిప్రసవేషుచదానంవైమిత్రికంజ్ఞేయంరాత్రావపినదువ్యతి ॥ పుత్రజన్మనియాత్రాయాంశర్వర్యాండత్రమ-
 త్తయమితి ॥ ౬॥ రాత్రిస్నానేవిశేషమాహసాంఖ్యాయనిః ॥ దివాయదాహృతంతోయంకృత్వాస్వగ్గయంతంతు-
 తత్ ॥ రాత్రిస్నానేకుసంప్రాప్తేస్నాయాదనలనన్నిధామితి ॥ ప్రాణ్బాభినధానత్వంసోజాతకమహవిధియతే ॥ మంత్ర-
 తత్పాఠ్యశనంజాన్యపీరణ్యమధునన్నిపామితి ॥ ౭॥ వైజాఘ్రః॥ జన్మసోనంతరంకార్యంజాతకమహయథావిధివై-
 జాఘరీతకాలంచేదధితేమాతకేధవేత్ ॥ యావన్నద్భిద్భుతేనాశంతావన్నాప్తోతిమాతకమ్ ॥ భిన్నేనాశితతఃప-
 త్త్యర్హతకంతువిధియతఇతి ॥ ౮ ॥ వ్యాసః॥ అభిష్మనాభ్యాంకతకవ్యంక్రాద్ధంవేపుత్రజన్మని ॥ ఆశావోషరమే-
 కార్యమభిషానియతాత్మభిరితి ॥ వా ॥ ఎతద్భివ్యాభావేతేదితవ్యంక్రాద్ధమేతదామద్రవ్యేణహేమ్నవాకార్యం ॥ ౯॥
 యదాహుప్రవేశాః॥ శ్లో॥ త్రైకుండస్వపత్యైవజాతకమహేవాపృథ ॥ అమక్రాద్ధంతథాకుర్వాద్విధిసాపార్వశేనన్య-
 టీ॥ స్వగృహ్యయంపదః౧౦ ॥ జాతేశ్వాభ్యేత్యాన్వపిషేధానితః ॥ అదిపురాణే ॥ జాతేశ్వాభ్యేనదహ్యత్వ-
 త్త్యంబాభ్యేతేష్యః॥ యస్మాద్భ్యంబాభ్యతాత్మ్యద్విప్రసంభవతినాన్యధేతి ॥ గంగాశోభాయని ॥ అన్నాభావే

—* అథనామకరణమ్. *

(72)

ఇత్యుక్తా మాసినిహ్నముః॥ ఓష్ఠేన్నప్రాశనం మాసిమాతాకార్యాయథాకులమితి ॥ ౫ ॥ స్మృతిరత్నై ॥ తతస్తునామ
కుంభేతపితైవదశమేహని ॥ యద్వాపితురభావస్సాగ్ధయోగ్యత్వమథాపివా ॥ అన్యోవాకులశ్చద్ధోవాణాతకయా-
దికారణేదితి॥ కుప్యదిత్యర్థః॥ ౬ ॥ శంఖోపి ॥ సూ ॥ కులదేవతానక్షత్రాభిసంబంధంపితాకుర్యాదన్యోవాకులశ్చ
ద్ధృతి ॥ ౭ ॥ వ్యాసః॥ శ్లో ॥ నామధేయందశమ్యాంతుకేచిద్విచ్చంతిసూరయః ॥ ద్వాదశ్యమథవారాత్రా పూర్ణమా-
సేతథావరే ॥ అష్టాదశేహనితథావదంత్యస్యేమసిషిణిత్యతి ॥ ౮ ॥ పార్థస్మరః॥ సూ ॥ దశమ్యాముత్థాప్యబ్రాహ్మణాకా-
భోజయిత్వాపితానామకరోతిషి ॥ ౯ ॥ శంఖోపి ॥ దశమ్యాముత్థాప్యపిండవివర్ధనంపిత్యాకాంతత్రేసాగ్ధ్యమితి॥
టీ ॥ ఉత్తాప్య- పూర్వశయ్యోతః- పిండవివర్ధనం౪౭౭౦ ॥ ౧౦ ॥ నామస్వరూపమాహమనుః॥ శ్లో ॥ మంగళ్యం
బ్రాహ్మణస్యస్యాత్క్షుత్రియస్యబలాన్వితమ్ ॥ వైశ్యస్యధనసంయుక్తశూద్రస్యతుజగుప్తీతమితి ॥ టీ ॥ మంగళ్యబలధన
నిందాప్రతిపాదకాన్యేవతేషాంక్రమేణనామధేయానిభవంతిత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ సపివోపహస్యప్యాహ॥ శ్లో ॥ శమ-
వద్బ్రాహ్మణస్యస్యాద్రాక్షౌరయోసమన్వితమ్ ॥ వైశ్యస్యపుష్టిసంయుక్తంశూద్రస్యప్రేష్యసంయుతమితి ॥ టీ ॥ శమ-
రక్షపుష్టిప్రేష్యవాచకాన్యేతేషాంక్రమేణోపపదాన్తీత్యర్థః-ఎవంచైవనామధేయానిభవంతి- భద్రశమా- శక్తి
పాలః ధనపుష్టః-హీనదాసత్వతి- అన్యేతుశమాదీనామథాపరత్వంమన్యంతేనకుశబ్దపర్వం- అస్తిన్యతేసుమతిః-ధృ
తరాష్ట్రః- నిధిపాలః- పశుశుభృత్కాన్తిభవంతి ॥ ౧౨ ॥ యమోఽప్యత్రపదపిశేషమాహ ॥ శ్లో ॥ శమ-దేవశ్చవి-
ప్రస్యవమత్రాతాచభూభుజః ॥ భూతిదశ త్తశ్చవైశ్యస్యదాన్యంశూద్రస్యకారయేదితి ॥ వా ॥ అత్రాపిమంగళ్యంబ్రా-
హ్మణస్యేత్యాదిమనూక్తైఃపూర్వపక్షైః నామధేయానిద్విప్య్యాని ఏవంచభద్రశమాభద్రదేవత్వతిబ్రాహ్మణస్యసామ-
ధేయం- ఏవమితేషామపూర్వాహ్యం ॥ ౧౩ ॥ ఆశ్వలాయనః॥ శ్లో ॥ శమాంతంబ్రాహ్మణస్యోక్తంవమాంతం
క్షుత్రియస్యకు ॥ గుప్తదాసపదాంతాస్యాదభిధావైశ్యశూద్రయోరితి ॥ ౧౪ ॥ ఆపస్తంబః॥ సూ ॥ దశమ్యాముత్థి-
తాయాగ్ంస్సాతాయాంపుత్రస్యనామదధాతిపితామాతేతి ॥ టీ ॥ ఉత్థితాయాంసూతికగృహస్థిపాగ్ంతాయాం-
స్సాతాయాం- ఎవంచదశమేహనినామకరణేసూతీ గృహస్థిగత్యస్సాతవ్యమిత్యక్తంభవతి - సూతికాశుద్ధ్యర్థ-
మేకాదశేష్విపస్సానంభవతి- ఇతిశబ్దశ్చాన్యోమాతాపితరాసహితేనామధత్యత్తితి ॥ ౧౫ ॥ ఇమమథకంమం-
త్రవణోప్యాహ॥ శ్రుతిః ॥ మమనామప్రథమంజాతవేదఃపితామాతాచదదశకుగ్ధదగ్రత్తితి ॥ ౧౬ ॥ ప్రకారాం
తరేణనామోలక్షణమాహపస్తంబః ॥ సూ ॥ ద్వ్యక్షరంవతురక్షరంవానామపూర్వమాఖ్యాతోక్షరందీర్ఘాభిని-
ష్ఠానాంతంఘోషవదాద్యంతరంతస్థపపివాయస్త్వికస్వీశ్చుపసగస్సాన్యత్రద్ధిప్రతిష్ఠితమితిహిబ్రాహ్మణమితి ॥ టీ ॥ ద్ర-
వ్యవాచకంసుబంతంపఃనామపూర్ణంయస్త్విక తస్మామిపూర్వ మాఖ్యాతం క్రియావాచిక్విబంత ముత్తరపదంయ-
స్యనామ్నఃతదాఖ్యాతోక్షరందీర్ఘాభినిష్ఠానాంతం- దీర్ఘాభినిష్ఠానశ్చంతేయస్యనామ్నఃతత్తద్ధోక్తం- అభినిష్ఠా-
నత్వవిసంజనీయస్యపూర్వాచార్యణాంసంజ్ఞా- ఘోషవాక్వగత్యతీయశ్చతుర్థోవావణాఆదియస్యనామ్నః త-
ద్ధోషవదాది-అంతరంతస్థం- అంతఃమధ్యేఅంతస్థాయరలవాయస్యనామ్నఃతత్తదా- ద్వ్యక్షరస్యవాదాఃగీదాః-
శ్చతుర్వాహరణం॥వా ॥ ఉదకం౫దాతీతివాదాఃగీరందదాతీతిగీదాః- చతురక్షరస్యహిరణ్యదాత్తిత్యాది. అపివేతి
ద్వ్యక్షరరాదివిశేషణేవికల్పః యస్త్విన్నామ్ని స్విత్యయముప సగస్సాన్యత్రన్నామ ప్రతిష్ఠితం ఆయుష్షద్యజ్ఞాదికి-
యావచ్ఛృణోవతి. యధా-ఘటాతః- సుదశనశ్చత్యాది ॥ ౧౭ ॥ వైజావాహః॥ సూ ॥ పితానామకరోశ్చేకారంద్వ్య-
క్షరంత్యక్షరం చతురక్షర మపిమితంవాఘోషవదాద్యంతరం తస్థందీర్ఘాభినిష్ఠానాంతమితికృదంతంకుర్యాన్నతద్ధి-
తాంతమితి॥ ౧౮ ॥ బోధాయనోవికల్పంతరాడ్యోహ॥సూ॥ఋష్యణాకందేవతాణాకంవాయదేవేషాంపూ-
ర్ణాశ్రుయేణాకాంనామానిష్యురితి ॥ టీ ॥ ఋష్యణాకమృష్యభిధాయ దేవతాణాకందేవతాభిధాయ ॥ ౧౯ ॥
శంఖోపి ॥ సూ ॥ కులదేవతానక్షత్రాభిసంబంధంపితాకుర్యాదితి ॥ ౨౦ ॥ స్త్రీణాంనామధేయంమనరాహ॥
శ్లో ॥ స్త్రీణాంసుఖోద్యమకూరంవిస్సప్తాథకంమనోహరం ॥ మాంగళ్యందీర్ఘవర్ణాంతమాశీర్వాదాభిధానవది-
తి॥ టీ ॥ సుఖోద్యంసుఖోచ్ఛారణక్షమం- దీర్ఘవర్ణాంతకారణకారోవా ॥ ౨౧ ॥ ఆతపపారస్మరః॥సూ॥శ్రి-
యుగక్షరమాకారాంతంస్త్రీయాత్తితి ॥ ౨౨ ॥ శంఖోపి॥ఈకారాంతంస్త్రీణామేవంకృతేనామ్నిశుచితత్తులంభ-
వతితి ॥ ౨౩ ॥ ౪ అయుజాక్షరంకుమార్యాత్తిత్యపస్తంబః॥ టీ॥అయుజాక్షరంవిషమాక్షరం-అయుజాక్షరమితిథాంద-
నం-యథా-ప్రీతి-యశోహ-పార్వతీతి-అత్రయథాస్వగృహ్యం-యథాస్వకులాచారమేవంవ్యవస్థా॥ఇతివామకరణమ్.

—* అథ కణావేధనమ్. *

౧ || తత్రమనుః || శ్లో || కాలికేశేహమాసేహాత్రైతేవాసాల్లునేపిహా | కణావేధంప్రశంసంతిశుక్లపక్షిశు
 ధేదిశ్చ || శిశోరజాతదంతస్యమాతుత్సంగసమీక్షాః | సావికోవేధయేత్తాం సూచ్యాద్విగుణమాత్రయేతి || ఇతి క
 ణావేధనమ్ || ...

—* అథ నిష్క్రమణమ్. *

౧ || తత్రమనుః || శ్లో || చతుర్థేమాసికతవ్యంశిశోనిష్క్రమణంగృహదితి || ౧ || స్పృశివందికా
 యాం || ద్వాదశేహాసికతవ్యంశిశోనిష్క్రమణంగృహత్ || చతుర్థేమాసికతవ్యంతథాస్నేహంమతందిభో
 తి || ౩ || నిష్క్రమణానంతరకతవ్యమాహశంఖః || శ్లో || చతుర్థేమాసికతవ్యంబాలస్యాదిత్యదశశానమితి || ౪ ||
 యమోపి || తత స్పృశియేకతవ్యమాసీసూర్యస్యదశశానమ్ | చతుర్థేమాసికతవ్యంశిశోశ్చంద్రస్యదశశానమితి ||
 ౫ || తథాస్పృత్యర్థశాశే||సూ||నిష్క్రమణంచంద్రసూర్యదేవతాదశశానంద్వాదశేహానిత్యేతియేవచతుర్థేవామా
 సికుర్యాదితి || ఇతినిష్క్రమణమ్. ...

—* అథాన్నప్రాశనమ్. *

౧ || తత్రమనుః || శ్లో || షష్ఠేన్నప్రాశనంమాసియచ్చేష్టంమంగళంకులభితి || ౧ || యమః || తతోన్నప్రా
 శనంమాసిషష్ఠీకుర్యాద్యధావిధి||అష్టమేవాపికతవ్యంయచ్చేష్టంమంగళంకులభితి || ౩ || లోకాక్షిః || సూ||షష్ఠీ
 మాసేన్నప్రాశనంజాతేషుదంతేషువేతి || ౪ || శంఖః||సంవత్సరాత్పాక్రీన్వతస్సర్వత్యైకభితి || ౫ || ఆపస్తంబః||
 న్నవోధిషష్ఠమాసీత్రాపృథ్వాణాభోజయత్వాశిషోవాచయత్వాదధిషధ్మతమోదనమితిసగంస్సజ్యోత్రవైవేద్యం
 త్రైంకుమారంప్రాశయేదితి || టీ || జన్మనోధిజన్మదివసమారభ్యదిసగంసయాషష్ఠమాసే || ౬ || యదాహబృహ
 స్పతిః || శ్లో || పంచాశద్దివసాత్ప్రీహృత్పుశ్చప్రీహతపష్టికాత్ | అర్వాగేవోత్తమాభుక్తిరితి-అత్రాపియధాన్వగృ
 హ్యంవ్యవహారే || ౭ || మాకంఠేయః || శ్లో || దేవతాపురతస్తస్యధాత్మ్యత్సంగతస్యద | అలంకృతస్యదాత
 వ్యమన్నంపాత్రేవకాంచనే||మథ్యాజ్యకనకోపేతంప్రాశయేత్సాయంతతః | కృతప్రాశమధోత్సంగాధాత్రిబాలంస
 ముత్సృజేదితి || ౮ || అన్నప్రాశనానంతరంబాలస్యజీవనపరిత్యామాహసంవత్సరస్యాగ్రతోధవిస్యస్యశిల్పాం
 దానిసర్వశః||శస్త్రాణిచైవపస్త్రాణితతతఃశ్యేష్టులక్షణమ్||ప్రథమంయత్స్పృశేద్బాలప్రతోధాండంస్వయంతథా||జీవి
 కాతస్యబాలస్యతేవైవకుభవివ్యతీతి||ఇత్యన్నప్రాశనమ్. ...

—* అథ చూడాకరణమ్. *

౧ || తత్రమనుః || శ్లో || చూడాకరణద్విజాతీనాంసవేషామేవధర్మతః | ప్రథమేద్యేగృతీయేవాకతవ్యంశు
 తిహోదనాదితి || టీ || ద్విజాతిగ్రహణేనశూద్రస్యపర్యుదాసః చూడాశిఖా-ధర్మతః కులధర్మతః- శ్రుతిచోదనాదితి
 తూరియతేహి || శుక్రి || యత్రచాణాస్సంపతంతికుమారావిశిఖాభివేతి || ౧ || యాజ్ఞవల్క్యః || శ్లో || షష్ఠేన్న
 ప్రాశనంమాసేచూడాకార్యాయథాకులమితి || ౩ || శానకోపి || సూ || తృతీయేవషేషాచౌళంయథాకులధర్మకంవేతి||
 టీ || యస్మిన్కులేయదాయేనప్రకారేణచూడాకరణమతదాత్యైవకార్యమిత్యర్థః || ౪ || యమః || శ్లో || తతస్సంవత్సరే
 షష్ఠీ యస్మిన్కులేయదాయేనప్రకారేణచూడాకరణమితి || ౬ || శంఖః||తృతీయేవషేషాచూడా
 డాకార్యద్విజాతిభిరితి || ౫ || బైజావాసః || సూ||వివషేషాచూడాకరణమితి - దక్షిణతఃకముడావాసి
 కమకంచమేవేతి || ౭ || లోకాక్షిః || తృతీయస్యవశస్యధూయిష్ఠగతేచూడాకరణం - దక్షిణతఃకముడావాసి
 ష్టానాంవామతోభారద్వాజానామభయతోత్రికాశ్యపానాంముండాభ్యగవఃపంచచూడాఅంగిరసోవాదీమేకేమంగ
 భాభాశిఖాసేన్ద్రోద్ధాకులధర్మకంవేతి || టీ || వాజిః - కేశవశ్రీః - అత్యేతశిఖామాత్రంయత్రకవ్వవనమంగభా
 థాంకుర్యంతిత్యర్థః || ౮ || ఆపస్తంబః || సూ||యథషేషశిఖానిదధాతియధావైహంకులధర్మకాన్యేదితి || టీ||యథ
 షేష-యావంతయువయస్వప్రవరేతావతీశిఖానిదధాతి||విశాషేయస్యైకాశిఖా-ద్వ్యైషేయస్యద్వ్యైత్యాగ్నిదితి
 ధవాదేనప్రకారేణ-ఎహంకులజానాంకులధర్మకం ప్రవతేతేతథాశిఖాకతవ్యేత్యర్థః - అత్రజన్మప్రభృతివక్షా
 నుభ్యాజేదిత్యర్థః || ౯ || యదాహసంవత్సరస్యాగ్రతోధవిస్యస్యశిల్పాం దానిసర్వశః||శస్త్రాణిచైవపస్త్రాణితతతఃశ్యేష్టులక్షణమ్||ప్రథమంయత్స్పృశేద్బాలప్రతోధాండంస్వయంతథా||జీవి
 కాతస్యబాలస్యతేవైవకుభవివ్యతీతి||ఇత్యన్నప్రాశనమ్. ...

స్వాతిచిత్రాఖ్యఃపునర్వహః|ధనిష్ఠారేవతీశ్చైస్తామృగహస్తేషుకారయేత్ || నక్షత్రేతునకువీతయస్త్రిజాతోభ
 వేన్నరః|నప్రోవపదయోఃకార్యంనైవాగ్నేయేచభారతః|తిథిప్రతిపదంబిక్తాంవిష్టింవైవవివజయేత్ | జాతేశనైశ్చరా
 దిత్యభామానాంరాత్రిమేవచేతి || ౧౧ || గగః || పుత్రమాదాకృతమాతాయదిసాగభిఃసేవతే || కస్త్రేణ
 మృత్యుమాప్నోతితప్తాశ్చరంవివజయేదితి || ౧౨ || నారదః || సూనూమాతరిగభిఃశ్యాంమాదాకమనకార
 యేత్ | పంచాష్టాత్సాగభోభ్యేతుగభిఃశ్యామపికారయేత్ || అరభ్యాధానమాచాభాత్కాలాతీతేతుకమఃశాం
 ఆజ్యవ్యాహృతిభిహుత్వాప్రాయశ్చిత్తమభావరేత్ || ఎతేష్యైకైకలోపేతుపాదకృచ్ఛంసమావరేత్ | చౌళకేధం
 తుసర్వత్రమత్యాతుద్విగుణంచరేదితి||ఇతియాదాకమః.

—* అథస్త్రీణాంజాతకమాది. *

౧|| తత్రయాజ్ఞవల్క్యః|| శ్లో|| యూష్ణీమేతాఃక్రియాఃస్త్రీణాంవివాహస్తుసమంత్రకఇతి|| టీ || ఎతాఃజాతక
 మాదియాదాకరేణాంతాఃక్రియాః- యూష్ణీంవివామంత్రేణకార్యాః|| ౨ || మనురపి|| శ్లో||అమంత్రకాతుకార్యేయం
 స్త్రీణామావృదశేషతః| సంసా-రాథంశరీరస్యయథాకాలంయథాక్రమమితి|| టీ|| ఆప్యత్-జాతకమాదిక్రియా||
 ౩ || గోభిలస్తువిశేషమాహ|| శ్లో|| యూష్ణీమేతాఃక్రియాఃస్త్రీణామమంత్రేణతు-జాలామతఇతి|| ౪|| అ||స్త్రీణామప్య
 క్తకాలాతిక్రమేప్రాయశ్చిత్తమాహకార్యాయనః||శ్లో|| సంసారాతిపద్యేర్కస్యకాలాశ్చేత్కథంచన|హుత్వై
 తదేవకతవ్యాయేతూపనయనాదయితి|| టీ || ఎతదేవసర్వప్రాయశ్చిత్తమేవ|| ౫|| అ||సర్వప్రాయశ్చిత్తమపితేనై
 వోక్తం|| సూ | సర్వప్రాయశ్చిత్తంచపంచభిఃప్రత్యేచంత్యవ్నోఅగ్నిఇతిద్వాభ్యామయాశ్చాగ్నేయేతేశతముత్త
 మమితేతి|| వా|| స్త్రీణామపనయనకాలాతిపత్నేప్రాయశ్చిత్తంభవత్యేవేతిచంద్రికాయాం|| ౬|| అ || స్త్రీ
 ణాంవివాహవివేపనయనమిత్యాహమనః|| శ్లో || వైవాహికేవిధిస్త్రీణామపనాయనికఃస్మృతః| పతిసేవాగు
 రౌవాసోగృహాథోఽగ్నిపరిక్రియేతి || టీ || తత్రగురుకులవాసోగ్నికార్యంచోత్తరాథే నోక్తపతిసేవాగురుశి
 శూహగృహకృత్యకరణమగ్నిపరిచర్యేత్యథః||వా||అతశ్చత్రాపితతఃస్థానంకామచారాది వజ్రానంప్రాగుపనయ
 నాతామచారవాదేత్యాదిచనమానం || ౭ || యత్తుహరితేనోక్తం|| సూ|| ద్వివిధాస్త్రీయోబ్రహ్మవాదిన్యస్సద్యో
 వధ్యశ్చత్రబ్రహ్మవాదీనాముపనయన మగ్నింధనంవేదాధ్యయనంస్వగృహేచభిత్తాచర్యేతి || సద్యోవధూనాం
 రూపస్థితేవివాహకథంచమపనయనం కృత్యావివాహాఃకార్యఇతి-తత్కల్పాంతరాభిప్రాయం || ౮ || తథాచయ
 మః|| శ్లో|| పురాకల్పేకునారీణాంహంజీవంధరమిష్యతే | అధ్యాపనంచవేదానాంసావిత్రివచనంతథా|| పితాపితృవ్యో
 భాితావానైనామధ్యాపయేత్పరః|స్వగృహేచైవకన్యాయాశ్చైతాచర్యంవిధీయతే| వజ్రయేదజినంపీరంజటాధార
 ణమేవచేతి|| ౯ || స్మృత్యథఃసారే|| సూ||ఎతెసంసారావీజగభాదోమాపసు త్రయేయథాప్యాచారంకార్యాః
 స్త్రీణాంతుష్ణీంవివాహస్తుసమంత్రకఃస్వకాలాతిక్రమేవ్యాహృతి-జాలామపూర్వంకార్యా ఏతేషామేకైకలోపేపా
 దకృచ్ఛంమత్యాలోపేద్విగుణఇతి||

—* అథాక్షరాభ్యాసః. *

౧|| తత్రమార్కండేయః|| శ్లో|| ప్రాప్తేతువంచమేవషేష్యాప్రస్తుజ్ఞజనాదనే| వష్టింప్రతిపదంవైవవివజ
 యిత్యాతథాష్టమమ్|| రిక్తాంపంచదశీంచైవసారభామది నేతథా | ఎవంసునిశ్చితేకాలేవిద్యారంభంతుకారయేదితి||౨||
 సాయణీయే|| ఉత్తరాయణగోసూర్యేకుంభమాసంవివజయేత్ | బాలస్యపంచమేవషేషప్రాప్తేభానాకురీరగ|
 అరభేతాక్షరంతత్రతుభకాలేగధోదితే || వారెదినేశభృగుపుత్రబృహస్పతిసూరివాన్సారభవతియోపివిమూఢబు
 ధ్ధిః | చంద్రేచచంద్రతనయేచభృశంబనత్వవిఘ్నంకరోత్యవనిజోరవిజోవినాశమ్ || వైష్ణవాదిత్యతిష్ఠ్యేందుశ్రవిష్టా
 న్యాతివారుణాః| మైత్రేంద్రహస్తవిత్రాశ్చవిద్యారంభేషుపూజితాఇతి|| ౩ || మార్కండేయః|| పూజయిత్యాహరిం
 లక్ష్మీంచంద్రేవసరస్వతీమ్|స్వవిద్యాసూత్రకారాంశ్చస్వాంవిద్యాంచవిశేషతః || ఎతేషామేవవేదానాంనామ్నా
 రుజాహుయాధ్యుతమ్|దక్షిణాభిద్వజేంద్రాణాంకతేవ్యంచాత్రపూజనమ్ | ప్రాజ్ఞుభోగురురాసీనోవారుణాభి
 ముఖంశిశుమ్ | అధ్యాపయేత్ప్రథమంద్విజాశీభిఃస్సుపూజితమ్ || తతఃప్రభృత్యనధ్యాయాన్వజానీయాన్వజ
 యేత్ | అష్టసిద్ధితయంచైవయేతాం తేచదినద్వయమితి||ఇత్యక్షరాభ్యాసకాలాంతరాయః.

అధ్యాయపరివర్తనాః

౧॥ తత్రోపస్తంబః ॥ సూ ॥ అన్నప్రాశనాద్ధభావానామప్రయతాభవంత్యోపరివర్తనాదిత్యేకయావతావతా
 కౌన్తరీజానామైవ పరమత్రయ్యధికారశ్చాస్త్రీభావతిసానిష్ఠాస్త్యుతిశ్చేతి ॥ టీ ॥ అన్నప్రాశనా
 త్ప్రాగ్భావాచారాః అప్రయతానభవంతి రజస్వలాదిస్య కేపియావత్సంవత్సరంవరిపూర్వతేతావన్నాప్రయతా
 ఇత్యేకమన్యంతే - యావద్వాదిగ్విభాగజ్ఞానంనాప్రితావన్నాప్రియతాః - ఉపసయానాదర్వాజ్నాప్రయతాఇత్య
 పరందశానం - అత్రోపపత్తిరత్రయ్యధికారఇతి - పీయన్త్యచత్రవ్యుపసయనే సతివిధినిషేధశాస్త్రీరధికారో
 భవతి - సానిష్ఠాతదుపసయనమపసానమధికారస్య - అస్తిన్నధేన్వృతిశ్చాస్త్రీత్యర్థః ॥ ౨ ॥ తథాదక్షిణే ॥
 జాతమాత్రశ్శిశుస్తావద్యావదప్తనమావయాః ॥ సోపిగభావనమాజ్ఞేయోవ్యక్తిమాత్రప్రకాశితః ॥ భయ్యోభయ్యేతథా
 పీయేవాచ్యావాచ్యేతథాన్యతే ॥ అస్తికాకాలేనదోషస్యాత్సయవన్నోపసీయతే ॥ ఉపసితేవదోషోప్రితీయమాజ్ఞే
 గహికాతైరితి ॥ ౩ ॥ వా ॥ నచాపీయత్సయనేనమద్యాదిపానేనదోషఇతిశంకాగ్నియం - వజ్రయేదిత్యనువృత్తానిత్యం
 మద్యం బ్రాహ్మణఇతిగాతమస్తరణాత్ - తథాచనిత్యగ్రహణమునుపసితస్యాపిప్రతిషేధార్థం - నచప్రాగుపసయ
 నాత్ బ్రాహ్మణ్యమేవనాప్రితిశంకాగ్నియం ॥ ౪ ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణ్యంబ్రాహ్మణేనైవహ్యత్సమోబ్రాహ్మణఃస్త్యు
 తః ॥ సవశేభ్యస్సవశానుజాయంతేహినజాతయత్సయి హరితయాజ్ఞవల్క్యభ్యామత్సత్రిమాత్రేణ సాకాత్య
 స్యాభికానాత్ ॥ గభాష్టమేజ్ఞేకుర్వీతబ్రాహ్మణస్యోపసాయనమితి మనునాబ్రాహ్మణస్యసత ఉపసయన విధానా
 చ్చ ॥ ౫ ॥ సూ ॥ ప్రాగుపసయనాత్కామచారవాదభయోపహతాద్భిప్రకారీయభోపపాదమాత్రపురిషోభవతి
 నాస్యాచమనకల్పేవిద్యతేన్యత్రాపామాజనప్రధావనావోక్షణేభ్యోనతమపస్సుశానాదాశోచంసత్వేదేనమగ్నిహ
 వనబలిహరణయోనియంజ్యాన్మబహ్మభివ్యాహరేదన్యత్రస్యధానయనాదుపసయనాదినియమఇతి ॥ టీ ॥ కా
 మచారఇచ్ఛాచరణం - కామవాదోగ్నిలాస్యతాదిభావణం - కామభక్షిపర్యుపి తాదిభక్షణం - ఎతేషుప్రాగుపస
 యనాన్నదోషఃఎతచ్ఛమహాపాతకవ్యతిక్రమివయం - స్యాత్కామచారభయోక్తిమహతఃపాతకాశ్చతఇతిస్తర
 ణాత్రితరణేప్రాయశ్చిత్తంభవత్యేవ ॥ ౬ ॥ శ్లో ॥ అశీతిర్యస్యవమాణిబాలీవాప్ర్యానవోదశః ॥ ప్రాయశ్చిత్తార్థ
 మహంతిస్త్రీయోరోగిఎవచ ॥ ఉనైకాదశవవశస్యపంచవమాత్పరస్యచ ॥ రేద్దురుస్సుహృద్యైవప్రాయశ్చిత్తం
 విశుద్ధయే ॥ అతోబాలతరస్యాస్యనాపరాధోనపాతకమ్ - రాజదండశ్చనాస్యాతఃప్రాయశ్చిత్తంచనేవ్యతఇతి ॥ ౭ ॥
 శ్లో ॥ అత్రయదృశిసామాశ్చేనప్రాగుపసయనాదిత్యుక్తం తథాపివష్టాద్వమాత్ప్రాగవకామచారాదిద్రవ్యవ్యం -
 తతఃపరంపిత్రాదిభిర్వణధమేషునియోక్తవ్యం ॥ ౮ ॥ అనియంజానాప్రప్రాయశ్చిత్తిమోదండాశ్చేతిమతా
 త్కర్యాం - క్వచిత్కామభక్షణస్యాపవాదమాహ - అహుతాధ్యతేష్టంచరువురోదాశాదితద త్రివిధమతాన్నము
 తాతీయథాయమహుతాత్స్యాత్తథాపిత్రానియజ్ఞేరేత్యర్థః ॥ ౯ ॥ తథాచయమః ॥ శ్లో ॥ నైశ్వదేవంపురో
 దాశమగ్నిమధ్యావ్యయధుతమ్ ॥ యోహ్యద్వాచ్చిశురాకృత్యమాత్రారత్నం ॥ ప్రయత్నతఇతి ॥ టీ ॥ నైశ్వదేవశి
 వ్యం - కామచారస్యాపవాదః ॥ బ్రహ్మచారితిగభాష్టమాదాపుపసయనాతిక్రమేపిత్రీమనప్రసక్తేత్ - నచబ్రహ్మ
 చారి త్యేతద్భిప్రకారీభవన్ప్రాప్త్యర్థమితిశంకాగ్నియం ॥ ౧౦ ॥ నహ్యస్యవిద్యతేకమకంఠిదా మాంజిబంధ
 నాత్ ॥ వృత్తాకూడ్రసమస్తావద్యావద్యేదేనజాయతఇతి ॥ నిష్ఠస్తరణాత్ ॥ వా ॥ యభోపపాదేతిమాత్రపురిషో
 యభోపపద్యేతేతివృత్తః ॥ ప్రాజ్ఞుభస్యపథిక్కుష్టాదా తత్రైవతామర్యాత్ - నాస్యేతి - అస్యానుపసితస్యకల్పప్రతిషే
 థాత్ అచమనమాత్రమనుజ్ఞాయతే తచ్చస్త్రీకూడ్రాసకృత్సకృదితి ॥ శ్లో ॥ స్త్రీకూడ్రేనమస్తావద్యావద్యేదేన
 జాయతఇతిస్తరణాత్ - అన్యత్రేతి - అవమాజనముచ్చిష్టలిప్తస్యహస్తాదేనోదకనపాణినాశోధనం - ప్రధావ
 నంగుడశోధనమ్ - అవోక్షణంరజస్వలాదిస్పృష్టస్యపోక్షణం - యద్యవ్యవమాజనాదయ అచమనకల్పేనాంతభా
 వంతి - తథాపిపర్యుదాసముఖేనతేదిత్యుతే - ఎతత్ప్రయంవత్సవమాత్ప్రాగితిబాలస్య భూతపికాచాదిభ్యోర
 యేథాశంకుర్యాత్ ॥ ౧౧ ॥ తదావోదాతపః ॥ సూ ॥ బాలానాంపంచమాద్వమాత్ప్రయేథాశంకాచంకుర్యా
 చ్చుద్యర్థం పరతస్యయమేవకుర్యాత్ ॥ ౧౨ ॥ అ ॥ పంచవమాశ్చాధ్వం చండాళాదిస్య కేసాన్యావయిత
 వ్యం ॥ ౧౩ ॥ తత్రగాతమః ॥ సూ ॥ నతదుపస్సుశానాదాశోచంవత్సవమాత్ప్రాగితి ॥ టీ ॥ చండాళాదిస్పృష్టస్యా
 నుపసితస్యపస్సుశానేతిమచిత్వం - తస్యోపస్సుశానేనస్నానం - భుక్తిచ్చిచ్ఛస్యకృతమాత్రపురిషస్యవోపస్సుశానేపి

సూచనమివ్వబడినది: - స్తుతిభండరికాయాంతువిశేషాదశితః - అచమనకల్పప్రతిషేధాత్ స్తుతాద్రవ్యదాహ
 మనమూత్రమేవమాజనాదికంచాస్త్ర - తావన్నాతేజతస్యప్రయతత్వాత్ తదపస్యశేనాభితాదేరశుచిర్నాస్తి-
 నతుచందాశాదిస్పృష్టస్యతస్యస్యశేపిగతమహాదేవరదాశాచరప్రకృతత్వాత్ - పతితవందాశసూతకోదకార్యశవ
 ప్పుష్టితత్స్పృష్ట్యుపస్యశేనసచేలస్నానమిత్యత్రవయోవిశేషానభిధానాచ్చేతి-నత్యేవేనమగ్నిహవనబలిహరణయో
 నికాయుంజ్యాదితి || టీ || ఎనమనుపరితమగ్నిహవనే-ఓపానన-హేమామాదావేత్వదేవేయద్బలిహరణం తత్రనని
 యుంజిత - తస్యమంత్రవిహీనత్వాదిత్యభిప్రాయః నచమంత్రాగ్రాహయిత్యాపినియోగిత్యాహ || సూ || న
 బ్రహ్మభివ్యాహరేదన్యత్రస్యధానినయనాదితి || టీ || స్వధానినయనంతేతత్ ర్మతక్రానుపరితస్యాపిమంత్రాధ్యయన
 మవిరుద్ధమిత్యర్థః || ౧౩ || మనురపి || శ్లో || నహ్యస్త్రిక్షయ్యజ్యతేకమంకించిదామోంబిబంధనాత్ | నాభివ్యాహర
 యేద్భిహ్నస్వధానినయనాదృతత్వతి || ౧౪ || స్తుత్యర్థశాస్త్రే || సూ || ఉపనయనాత్పాగుచ్ఛిష్టానావప్రయ
 తానన్యమహాపాతకవజం తేషాంచందాశాది స్పృశేనచేలస్నానం ప్రాగన్నపాశనాదభ్యక్షజంప్రాశ్చాభా
 దాచమనంపశ్యాత్ స్నానమిత్యేకేతిహాస్యధానినయనాదృతేవమంత్రాన్నబ్రూయ్యురితి || ౧౫ || అపస్తంబః ||
 సూ || అన్నపాశనాదభానాప్రయతాభవంత్యాపరితస్సరాదిత్యేకయావతావాదిశోనప్రక్షాణీయ రుపనయనా
 దిత్యపరమత్రహ్యధికారశ్చస్త్రైభవతిసానష్ఠేతిపిత్రస్వధానినయనాదృతేవమంత్రాన్నబ్రూయ్యురితి || ౧౬ || వ
 సింహః || సూ || అస్మత్తోదకకమస్వధాపిత్వసంయుక్తభ్యత్వతి || ఇత్యనుపరితేధమాః.

—* అధోపనయనమ్. *

౧ || తత్రమనుః || శ్లో || గభాఃప్రమేదైకురీతబ్రాహ్మణస్యోపనాయనమ్ | గభాఃదేకాదశేరాజ్ఞోగభాః
 క్షుద్వాదశేవిశత్వతి || టీ || గభాఃప్రమేగభాదారభ్యష్టమే - ఉపనయనమేవోపనాయనం - అబ్జసంఖ్యానియమస్యా
 యమభిప్రాయః || ౨ || అ||బ్రహ్మక్షత్రవిశాంగాయత్రిత్రైష్టుభజాగతైశ్చందోభిషహత్యంశూయతి||శు|| గా
 యత్రీధందోభంభంభంగంసామత్రాహ్మణోమనుష్యాణామజపశూనాంతస్సాత్రేముఖ్యామఖతోహ్యసృజ్యంతేతి || ౩ ||
 త్రిష్టుభందోబృహత్సామరాజన్యమనుష్యాణామవిపశూనామితి || ౪ || జగతీధందోవైరూపగంపామత్రైశ్శ్యోమ
 నుష్యాణాంగాః పశూనామితి || ౫ || గాయత్యాదిధిరేవతేషాముపనయనంచస్త్యరతే || ౬ || సూ || గాయ
 త్యాబ్రాహ్మణముపనయాతత్రిష్టుభారాజన్యంజగత్యావేశ్యమితి - తతశ్చోపనయనాబ్జాఽపిస్వచ్ఛందోక్షరసమసం
 ఖ్యాభవితుమహంతీతి || ౭ || అ||ధందసాంచాక్షరసంఖ్యాశ్రూయతి||శు|| అష్టాక్షరాగాయత్రీ - ఏకాదశాక్ష
 రాత్రిష్టువ - ద్వాదశాక్షరాజగతీతి || ఏకైకపాదాభిప్రాయంచైతత్ - తథాచశ్చుః - చతుర్విగంశత్యక్షరాగా
 యత్రీ-చతుశ్చత్వారిగంశ దక్షరాత్రిష్టువ - అష్టాదశాక్షారిగంశదక్షరాజగతీతి || ౮ || హరితః || సూ || ధందస్సు
 పాదాక్షరసముదాయవదబ్జసమూహాఉపనయనమితి || టీ || గాయత్యాదిపాదాక్షరసమ్మితేదైకార్యమిత్యర్థః
 తతశ్చస్త్రమేకాదశద్వాదశాబైష్టబ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యనామ్మఖ్యముపనయనమితి || ౯ || యాజ్ఞవల్క్యః || శ్లో ||
 గభాఃప్రమేదైవాదైబ్రాహ్మణస్యోపనాయనం | రాజ్ఞామేకాదశేనైకవిశామేకయథాకులమితి || టీ || గభాఃప్రమేదో
 వాఅరభ్యష్టమే - విశవైశ్యస్యనైక ఏకాదశద్వాదశత్వత్యర్థః - కులస్థిత్యాకేచిదుపనయనమిచ్ఛంతి - శుతరపి-
 అష్టవక్షాంబ్రాహ్మణముపనయాతేతి || ౧౦ || అపస్తంబః || సూ || గభాఃప్రమేదైబ్రాహ్మణముపనయాతగభైః
 కాదశేషారాజన్యంగభాద్వాదశేషవైశ్యంవసంతోగ్రీష్మశ్వరదిత్యృతవోవదాఃసూర్యాప్యేకేతి|| టీ || గభాఃఅష్టమో
 మేషామితిగభాఃప్రమాః - జననప్రభృతినప్రగహ్యంతే - ఎవంయద్యపినప్రస్యత్యుపనయనంప్రాప్తంతథాపిజన్మాది
 ముత్రిమూరారాంతసంసారైరవరుద్ధత్వాచ్చతుర్థేప్యక్షరాభ్యాసాభావేనాసామర్థ్యాన్నక్రియతే అతోతోపా
 దేయగతాబహుత్వసంఖ్యాకపింజలన్యాయనగభావక్షగభానప్రమాప్తమేమత్రిష్యేవావతిత్వతే - ఏవంచవక్షాత్ర
 యంముఖ్యకాలిత్యాదృప్తంబమతిరివదంతి-అన్యేతుగభాఃప్రమేవవక్షాత్రమద్యంతప్రమయోః - తయోగభాఃప్ర
 మత్వాభావాత్ - బహువచనంభాందసమితివదంతి-అత్రయథాకులాచారంప్రసక్తీ || ౧౧ || గౌతమః || సూ || ఉపనయ
 నంబ్రాహ్మణస్యాష్టమే ఏకాదశద్వాదశయోః క్షత్రియవైశ్యయోగభాదస్సంఖ్యావమాణామితి || ౧౨ || గా
 మ్యోపనయనమూహానివ||సూ|| నవమేపంచమవాకామ్యమితి || ౧౩ || యదాహంగరాః || శ్లో || బ్రహ్మవర్చసకామ
 న్యవంశమజ్జేగ్రజన్మనః | ఆయుషామన్యనకమేకార్యంమాంబీనిబంధనమితి || ౧౪ || మనుః || బ్రహ్మవర్చసకామన్య

కార్యంవిప్రస్థంపంచమే రాక్షోబలాధిశంషుపైత్యస్యాథాధిశోష్టమభి || ౧౪ || అంగారాఃకష్టేతథాద్వా
 దశేవరాక్షోవృద్ధిబలాయమః | శుభాయమస్తుత్యస్యవృష్టమేవచతుదశశ్చతి || టి || యువః || కృష్ణాద్విద
 యాశేష్టా || ౧౫ || స్పృతరత్నై || శ్లో || సప్తమేరాష్టమేవపీతవమేదశశేష్టా | ఎకాదశేద్వాదశేవపృష్ట
 నియుద్విజాతయః || బ్రహ్మవచనమాయువ్యం లేజోన్నాద్యంతథేంద్రియమ్ | పశూంశ్చకామయానాక్షేప్రాత్ను
 వంతియథాక్రమమితి || ౧౬ || బోధాయమోపి || సూ || సప్తమేబ్రహ్మవచనకామమష్టమతయమ్మౌమంప
 మేలేజసాక్షిమం దశమేన్నాద్యకామమేకాదశశ్చేంద్రియకామం ద్వాదశేపశుకామం త్రయోదశేమేధాకామం చతు
 దశేభుష్టికామం పంచదశేభౌత్య ముతం షోడశే నర్వకామమితి || ౧౭ || భద్రావభరద్వాజః || వసంతేబ్రా
 హ్మణముపనయాత గ్రీష్మ హేమంతేవారాజస్యం శరదీవేశ్యం వషాసురభకారంశిశిరేవాసర్వానితి || ౧౮ ||
 చంద్రికాయామ్ || శ్లో || ఋతుర్వసంతశ్శుభదోగ్రజన్మనాంగ్రీష్మన్మపాశాంపశరదిశాంప | వ్రతస్యబంధేయదిహ
 భిలానాంమాఘాదయఃపంచదశంతిమాసాభితి || ౧౯ || జ్యోతిశ్శాస్త్రే || వ || మాఘాదిమచమాసేషుమాంజీపంచ
 సుశస్యతభితి || ౨౦ || ధర్మసారసుధానిధా || విప్రంవసంతేక్షితిపనిదా ఘేవేశ్యంఘనాం లేవ్రతనివిదధ్యాత్ |
 మాఘాదిశుక్రాంతకపంచమాసాస్సాధారణంవాసకలంద్విజానామితి || ౨౧ || వృద్ధవసన్తః || విప్రస్యక్షత్రియస్యా
 పిహంజీస్యాదు త్రరాయణేదక్షిణేతువిశాంకుర్యాన్నానధ్యాదేనసంక్రమే | అనధ్యాదేపిక్షిత్వితయస్తునైమిత్తిక
 వేత్ | జ్యేష్ఠమాసివిశేషేణసర్వజ్యేష్ఠస్యచైవహి | ఉపనేతస్యపుత్రస్యజడత్వంమృత్యురేవదేతి || ౨౨ || వృద్ధగా
 గ్లో || స్వాధ్యాయవియుజోఘస్యాఃకృష్ణప్రతిపదాదయః | ప్రాయశ్చిత్తః మితైశుమేఘులబంధనేమతాభితి || ఘస్యా
 వాసరాః | విప్రస్యాతీతకాలశ్చేచ్ఛస్తాశుక్లవతుడశీ | కృష్ణేతుప్రతిపచ్చేష్టాప్రాయశ్చిత్తీపనాయనభితి || ౨౩ || అ
 పరాశ్లో || నష్టేవంజేష్టమేతుకైసంశేదైవభాసూరే | కథవ్యంనోపనయనంనానధ్యాదేగళగ్రహే | రాశేప్రధ
 మభాగస్థానిరంశస్సూర్యఉచ్యతే | త్రయోదశీవతుమంతున ప్రహ్యదిప్రయంతథా | చతుర్థ్యేకాదశీప్రాశ్చానవతైతే
 గళగ్రహః | గురుభృకగుతుోధాత్రిపుత్రశ్శధరాత్మజః | స్యురేతేఋగ్యజస్సామాధర్వాణాంపాదపాశక్రమాదితి ||
 టి || ధాత్రిపుత్రోంగారకః - శశధరాత్మజోబుధః - తద్వాసరేతచ్ఛాభియస్యోవనయనంకథవ్యమిత్యథః || ౨౪ ||
 తథాసాయశేయః || శ్లో || గురోఃకవేలౌహితస్యబుధస్త్రైవచవాసరాః | ఋగ్యజస్సామాధర్వాణాంశస్తాస్సూర్య
 తబంధనే || ౨౫ || వృద్ధగాగ్లో || బుధత్రయేందువారాణిస్తానివ్రతబంధనే || సవిత || కాభాధిపే బలివిశేం
 గ్రగతేతుమాంజీబంధస్తదియదివ సేవసుఖాయక్లప్తః | అప్తికబలేనరహితేతుపునర్ద్విజానాం స్వాద్యక్షానంకర
 త్తిప్రవదంతిరక్షాః | హస్తత్రయేపుష్కధనిత్వయోశ్చపాష్టాశ్విసామ్యూదితివిష్టభేషు | శస్త్రేథాచంద్రబలేనయుక్తై
 కార్యోద్విజానాంత్రతబంధమాయోవితి || ౨౬ || అ || ద్విజత్వకారణమాహయాజ్ఞవల్క్యః || శ్లో || మాతుర్యదగ్రే
 జాయంతేద్వితీయంమాంజీబంధనాత్ | బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశస్తస్యాదేతేద్విజాస్తృతాభితి || ౨౭ || వసన్తోపి ||
 మాతురగ్రేధిజననంద్వితీయంమాంజీబంధనమితి || ౨౮ || మసురపి || మాతురగ్రేధిజననంద్వితీయంమాంజీబంధనేతృ
 తీయంయజ్ఞదీప్తయోద్విజస్యవిధివోదితమితి | తత్రయద్భ్రహ్మజననంమాంజీబంధనచిహ్నితమ్ | తత్రాస్యమాతా
 సావిత్రితాత్వాచార్యఉచ్యతభితి || ౨౯ || అ || అచార్యస్యపితృత్వేహేతుమాహసవిత || శ్లో || వేదప్రదానాదాచార్యం
 పితరంబ్రహ్మతే | నహ్యస్యవిద్యతేకమకేంచిదామాంజీబంధనాదితి || టి || వేదప్రదానాత్సర్వవేదస్వరూపసావి
 త్రిప్రదానాత్ | ఉపనయనాఖ్యజన్తప్రదానాదియావత్ || ౩౦ || అపస్తంబః || సూ || సహివిద్యాతస్తంజనయతితచ్చే
 వంజన్తశరీరమేవమాతాపితరాజనయతభితి || ఇత్యుపనయనస్యముఖ్యకాలః

—* అధికారికాలః *—

౧ || తత్రమనుః || శ్లో || ఆశోడకాద్భ్రాహ్మణస్యసావిత్రినాతివతే | ఆద్వావింశాక్షత్రబంధోరాదతుఃకం
 శతేర్విశభితి || టి || సావిత్రిఉపనయనం - తత్రబంధోక్షత్రియస్య-అకారోత్యాభిధివచనం-ముఖ్యకల్పసంఖ్యాదైవగు
 ర్వాసుగుర్యాత్ || ౨ || తదాహవాగ్లో || శ్లో || ఘోపనాయనికఃకాలఃపరష్టోదశవాషికః | ద్వావింశతిఃపరోస్యస్య
 స్యాచ్చతుర్వింశతిఃపరభితి || టి || పరఃఅంతిమః - తతఃపూర్వంగౌణకాలోపినాస్తీత్యథః || ౩ || యాజ్ఞవల్క్యః ||
 శ్లో || ఆశోడకాద్భ్రాహ్మణస్యసావిత్రినాతివతే | ఆద్వావింశాక్షత్రబంధోరాదతుఃకం - తత్రబంధోరాదతుఃకం
 వ్రంభః || సూ || ఆశోడకాద్భ్రాహ్మణస్యానాత్యయఆద్వావింశాక్షత్రియస్యాచతుర్వింశాక్షత్రబంధోరాదతుఃకం || ౪ || గాత

—* అధ్యక్షోపవీతమ్. *

౧॥ తత్రమనుః ॥ శ్లో॥ కార్వాసముపవీతంప్యాద్విప్రస్యోర్ధ్వవృతంత్రివృత్ । కాణసూత్రమయంరాజ్ఞోజ్యేష్ఠ
పౌర్వవికసూత్రకమితి ॥ కార్వాసవికారఃకార్వాసంసూత్రమితియావత్ - ఊర్ధ్వవృతంసప్తమాస్తతేనస్యస్వరక్షణ
మాస్తతేతేమోర్ధ్వమావర్తితం - అవీకసూత్రకంఅవిరోమిమితసూత్రం ॥ ౨॥ గృహ్యపరిశిష్టే ॥ ఉపవీతమయ
గ్నసరంవిజమతంతుకంత్రివృద్ధజ్ఞోపవీతమితి ॥ టీ॥ ఆయుగ్నసరమయగ్నగుణం - వీక్షకగుణోవిజమతంతుకస్త్రీతంతు
కః - అన్యథానవతంతుత్వవ్యాఘాతాత్ ॥ ౩॥ తదాపాదేవలః ॥ శ్లో॥ యజ్ఞోపవీతంమర్వీతసూత్రేణనవతంతుకమితి॥
౪॥ శ్రుతిరక్షః నవవేదీవృదితి ॥ ౫॥ కాత్యాయనః ॥ శ్లో॥ త్రివృదూర్ధ్వవృతంకార్గ్యంతంతుత్రయమధోవృతమితి ॥ ౬॥
బృహస్పతిః ॥ కాపాణకంసదాదధ్యామ్నవిక్షేత్రేవిశోధితమ్ । జీవేభ్యైకయాసార్యాబ్రాహ్మణ్యసూత్రకం

కృతమితి ॥ ౧౧ ॥ స్మృతిసారే ॥ భేదవివాదేవాస్తాతఃకన్యాయానిమితంతుభావమ్ ॥ విభవాద్యభిరభవామూత్రం
గృహీతవైశ్చల్యమితి ॥ ౧౨ ॥ మాధవీయమ్ ॥ యజ్ఞోపవీతంబీజతస్మాత్రంతునవతంతుకమ్ ॥ త్రివృదాధ్వకృతంకా
యంతంతుత్రయమధోవృతమితి ॥ ౧౩ ॥ అ ॥ అధ్వకృతస్థలక్షణము క్రిందపరికరము ॥ శ్లో ॥ క రణదక్షిణేనధ్వకం
గతేనత్రిగుణకృతమ్ ॥ వధితంవాత్రితంపూత్రంత్రివృదాధ్వకృతంస్మృతమితి ॥ టీ ॥ అధ్వకృతేనదక్షిణేనకరే
ణయజ్ఞంబీజతమాధ్వకృతమిత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ అ ॥ ప్రతితంతుదేవతాభేదన్యూహదేవలః ॥ శ్లో ॥ ఓంకారఃప్రభ
మస్తంతుద్విశతయోగ్నిస్తతైవచ ॥ తృతీయోధగైవత్యశ్చతుర్థస్సమైవతః ॥ పంచమఃపితృదైవత్యష్టమస్తైవప్రభా
వతిః ॥ సప్తమోవిష్ణుదైవత్యోఽథర్వాశ్చప్రమవవచ ॥ నవమస్సర్వదైవత్యౌత్యేతేనవతంతవః ॥ గ్రామాన్నిష్క్రమ్యసంఖ్యాయ
షణ్ణవత్యంగురీమతత్ ॥ తావత్త్రిగుణితంపూత్రంప్రత్యాభ్యాఖ్యంగైత్త్రిభిః ॥ దేవాగారేభవాగోష్ఠేనద్యంవాన్యత్రే
వాతుచా ॥ సావిత్ర్యాత్రివిధంకర్తవ్యంపూత్రంతుతద్యవేత్ ॥ అథత్రివేష్టితవ్యంస్యాత్ప్రేతాణాంకృత్యపిదంహి
తత్ ॥ త్రిప్రాడయేతగ్రతలందేవానాంత్యేపిదంహితత్ ॥ సప్తేమృదంగ్యహీత్యాస్తికాస్థాపయేద్దూర్భరిబుగ్విమ్ ॥ పతం
పుష్పంఫలంవాపివ్యావృతీభిఃప్రచీతే ॥ అభిమంత్యాభిరధూరగ్నిశ్చేత్ప్రేత్యైవత్త్రియంతిభిః ॥ హరిబ్రహ్మేశ్వ
రేఽథర్వాశ్చప్రభామ్యాధదధామితి ॥ యజ్ఞోపవీతమత్యాదిమంత్రస్యాదివధారణే ॥ యజ్ఞోపవీతమంత్రేణవ్యావృత్యా
వాగధారయేదితి ॥ ౧౧ ॥ గృహ్యపరిశిష్టే ॥ యజ్ఞోపవీతంపరమంపవిత్రంప్రజాపతేర్యత్సవాజంపురస్తాత్ ॥ ఆ
యువ్యమగ్నింప్రతిమంవశుభ్రంయజ్ఞోపవీతంబలమస్తుతేజశ్చిధారణమంత్రోభిహితః ॥ ౧౨ ॥ బోధాయమో
పి ॥ సూ ॥ యజ్ఞోపవీతప్రతముదన్వాచయతి - యజ్ఞోపవీతంపరమంపవిత్రమితి ॥ ౧౩ ॥ గ్రంథినియమనూహదే
వలః ॥ ఎకేనగ్రంథినాతంతుద్విగుణత్త్రిగుణోపవీతే ॥ ౧౪ ॥ పరిమాణాంతరమప్యథాకాత్యాయనః ॥ శ్లో ॥
త్రివృతంచోపవీతంస్యాత్తస్యోగ్రంథిరవ్యతే ॥ పృష్ఠవంశేచనాభ్యాంచధృతంయద్విందతేకటిమ్ ॥ తద్ధార్యముపవీ
తంస్యాన్నాతిలంబంసచోచ్చితమితి ॥ ౧౫ ॥ వసవృతాతపహి ॥ శ్లో ॥ నాభేకాధ్వకమనాయువ్యమధోనాభే
స్తవఃక్షయః ॥ తస్మాన్నాభిసమంకుర్యాదుపవీతంవిచక్షుతశ్చితి ॥ ౧౬ ॥ అ ॥ ఏతదలాభేపరిమాణాంతరమాహదేవలః
స్తనాకూర్ధ్వకమధోనాభేర్నకతకవ్యంకథంచనేతి ॥ ౧౭ ॥ భృగుః ॥ ఉపవీతవటోరేకంక్షేత్రధేతరయోస్తృ
తేఏకమేవయతినాంస్యాదితిశాస్త్రస్థానిశ్చయశ్చితి ॥ ౧౮ ॥ దేవలః ॥ బ్రహ్మచారిణపకంస్యాత్ స్నాతస్యక్షేబవనా
నివాత్యతీయముత్తరీయంస్యాద్యస్తాభావేతదవ్యతశ్చితి ॥ ౧౯ ॥ స్మృతిసారే ॥ ఏకవేదస్యైకంస్యాదథవాచేదసం
ఖ్యయా ॥ బవనానిచాయమామస్యత్యాగ్రిదికామ్యంప్రవక్షుతశ్చితి ॥ ౨౦ ॥ భరద్వాజః ॥ మంత్రంసదైవముచ్చా
ర్యబ్రహ్మసూత్రంకథేక్షిపేత్ ॥ దక్షిణంబాహుముద్భృత్యశిరసైవసహద్విజః ॥ గృహస్థస్యవసథస్యసూత్రంప్రతిపునఃపు
నః ॥ మంత్రోచ్చారణమాచామోద్వితయంక్రమశఃస్మృతమ్ ॥ యజ్ఞోపవీతేశ్వధాత్యేత్రాతేస్తాతేచకమః ॥ తృతీయ
ముత్తరీయంతుపస్తాభావేతదవ్యతే ॥ ఏకైకముపవీతంస్యాదాద్యంతాత్రమణోద్వయోః ॥ దకాష్టేవాగృహస్థ
స్యవత్సావిషనవాసినః ॥ వినాయజ్ఞోపవీతేనదినమేకమద్విజః ॥ స్థితత్వాద్రత్యమాయాతిపునశ్చాన్వోభవిష్యతి ॥ త్రోధా
ద్వాదిదివాలోభాద్భ్రాన్వసూత్రంభిన్నత్రియః ॥ సకుర్యాత్త్రిణీకృచ్ఛాగ్రిణీకృచ్ఛాగ్రిమేకమధాపివేపి ॥ ౨౧ ॥ భృ
గుః ॥ సదోపవీతినాభావ్యంసదాబద్ధశిభేనచ ॥ విశిఖోనుపవీతశ్చయత్క్రోతినతత్సృతమితి ॥ ౨౨ ॥ అనంతేన
సదోపవీతత్యంకమకాలపివేధిసంకోచనీయంయతస్సపివాహ ॥ మంత్రపూతంస్థితంకాయేయస్యయజ్ఞోపవీతకమ్ ॥
నోద్ధరేత్తుతతఃప్రాజ్ఞోయదీశ్చేద్యేయితత్సనః ॥ కాయస్థమేవతత్కార్యముజ్ఞాప్యంసకదాచన ॥ సకృదధర్మణాత్తస్య
పాత్రీయశ్చీత్రీయతేద్విజశ్చితి ॥ ౨౩ ॥ వ్యాసః ॥ వినాయచ్చిఖయాకమవినాయజ్ఞోపవీతతః ॥ రాక్షసంతద్ధివిజ్ఞే
యంసమస్తావిషులాఃక్రియాశ్చితి ॥ వా ॥ అతోగ్నింధనాదేవూర్వమేవయజ్ఞోపవీతంధార్యముపనయనే ॥ ౨౪ ॥ భృ
గుః ॥ సూత్రంసలోమకంచేత్స్యాత్తతఃకృత్యావిలోమకమ్ ॥ సావిత్యాగ్రిదకకృతోద్విజఃమంత్రితాభిస్తమక్షుయేత్ ॥ విచ్చి
న్నంసాన్యథోయాతంభుక్త్యానిమితమతస్సృజేత్ ॥ ఉపాసమాచవాసశ్చధృతమవైర్వర్షధారయేత్ ॥ ఉపవీతమ
లంకారంసృజంకరకమేవదేతి ॥ ౨౫ ॥ మనుస్తద్భృతయజ్ఞోపవీతాదివివాదేప్రతిపత్తిమహా ॥ మేఖిలామజినందండ
ముపవీతంకమంజులమ్ ॥ అత్యప్రాస్యవిసప్తానిగృహ్నితాశ్చానిమంత్రతశ్చితి ॥ ౨౬ ॥ తామహా ॥ యవీతన్నాభిజానాతి
యజ్ఞసూత్రసముద్భవమ్ ॥ వేదోక్తంవిమృలంతస్యస్నానదానజపాదికమ్ ॥ బ్రాహ్మణోయోసమానాతిహ్యూపవీతస్యసం
స్థితిమ్ ॥ మోహాత్కావతాతేధారంపశుకారివవర్షదేతి ॥ ౨౭ ॥ ఉక్తోపవీతాలాభపిదేవలః ॥ కాపాకసమ్మగో

కాలశరణవల్ల-తృణోద్భవమ్ | సదాసంభవతాధార్యముపవీతంబిజాతిభిరితి | టీ || తృణోద్భవంకుశనిమితం||
౨౮ || తథావగోభిలః|| సూ|| యజ్ఞోపవీతంకురుతెసూత్రంపత్రంకుశరజ్జంబేతి || ౨౯ || కా|| సూత్రమపివస్త్రాధా
వేవేదితవ్యం-పాససాయజ్ఞోపవీతాథా-కరుర్యాత్తదభావేత్రివృతాసూత్రేణేతి ఋశ్యశృంగస్తరణాత్ - నిత్యముత్త
రీయంవాసఃకార్యమపివాసూత్రమేవోపవీతాధాత్యాపస్తంబేనవాససోఽసంభవేనుకల్పత్యేనసూత్రస్యాధిధానా
చ్చ || ౩౦ || హారితః|| శ్లో||ముక్తామయోపవీతంచచామికరమథాపివా|ధార్యంతత్సర్వవర్ణానాంమహాదానాదిక
మన్వీతి|| ౩౧ || స్పృత్యథేనారే || శ్లో||వస్త్రంయజ్ఞోపవీతాథేత్యవృత్సూత్రంచమకాను|శుచాదేశేశుచిస్త
త్రసంహతాంగురీమూలకై | అపేష్ట్యవజ్జవత్యాతత్త్రిగుణీకృత్యయత్నః|అగ్నింఽస్తుత్రిధిస్సమ్యక్ప్రత్యుల్లోద్వ
వృతంకుతత్|అప్రదక్షిణమావర్తంసాపిత్యాత్రిగుణీకృతమ్ | అప్రదక్షిణావర్తంచంప్యాన్నవసూత్రమ్ || త్రి
రావేష్ట్యదృఢంబద్ధావహరిబ్రహ్మేశ్వరాన్నమత్తి || ౩౨ || బోధాయనః|| సూ|| బ్రాహ్మణకన్యకయా|బ్రాహ్మణవి
ధవయావ్యాశుద్ధస్నాతయాకృతాచాంతయానిఖిలంసూత్రంగృహీత్వాప్రపాచీముదీచీంవాదిశముప నిష్క్రమ్యచతు
రంగురీమాత్రంషణ్ణవతిసూత్రపరిమండలమితి || ౩౩ || సవే|| శ్లో || చతుర్వేదస్యచత్వారితి వేదస్యత్రికంధావేత్ |
ద్వైస్యాతాంవైద్వివేదస్యవికమేవైకవేదిమత్తి || ౩౪ || అ || కథంసన్నివేశేముపవీతమిత్యపేక్షాయాంమనురాహ||
శ్లో || ఉద్భృతేదక్షిణేపాణాపువవీత్యుచ్యతేద్విజః|సవ్యేగుప్రాచీనావీతీనివీతకంఠసజ్జనేతి|| టీ || సూత్రస్యకంఠసజ్జ
నేనివీతమితిసంజ్ఞాతదప్యాస్తీతినివీతీ - నివీతస్యమధ్యేదక్షిణేపాణాపుద్భృతేయస్సన్నివేశే విశేషస్తయపవీతంనామతద
ప్యాస్తీత్యుపవీతీ - సవ్యేపాణాపుద్భృతేయస్సన్నివేశేవిశేషస్తత్ప్రాచీనావీతమితిసంజ్ఞాతదప్యాస్తీతిప్రాచీనావీతీతి
వాధాః || ౩౫ || తథాచశ్రుతిః|| దక్షిణతఉపవీయదక్షిణంబాహుముద్ధరతేదధత్తైసవ్యమితియజ్ఞోపవీతమేతదేవవి
పరీతంప్రాచీనావీతగంఠంపవీతంమానుషమితి || ౩౬ || అ||విషయవిశేషంహోపవీతాదీనాందశశ్రయతిశృతిరేవ-ని
వీతంమనుష్యాణాంప్రాచీనావీతంపితృణాముపవీతందేవానామితి|| టీ || నివీతంమనుష్యాణాంస్వంమనుష్యకార్యేషుఋ
షితర్కణాదిమప్రశస్తం-ప్రాచీనావీతంపితృణాంకమణిపితృయజ్ఞాదాప్రశస్తం-యజ్ఞోపవీతందేవానాంకమణి
అగ్నిశుభాత్రాదాప్రశస్తమిత్యధాః|| ౩౭ || వ్యాసః|| శ్లో|| ఉద్భృత్యదక్షిణంబాహుంసవ్యాంసేతుసమవీతమ్|
ఉపవీతంధావేన్నిత్యంనివీతంకంఠసజ్జితమ్| సవ్యంబాహుంసముద్భృత్యదక్షిణేతుద్భృతంబిద్విజైః | ప్రాచీనావీతమిత్యా
హుఃపిత్యేక్రికమణియోజయేత్ | దేవాగారైగవాంగోష్ఠేశుభామేజప్రీతదైవచ | స్వాధ్యాయేభోఽనేనీత్యంబ్రా
హ్మణానాంవసన్నిధౌ | ఉపాసనేగురూణాంచసంధ్యయోస్సాధుసంగమ | ఉపవీతీధావేన్నిత్యంవిధిరేమాసనాతనీ
తి|| ౩౮|| అపస్తంబః|| సూ|| ఉపాసనేగురూణాం వృద్ధానామతిధీనాం శుభామేజవ్య కమణిభోజనఅచామేస్వా
ధ్యాయేచయజ్ఞోపవీతీస్యాదితి || ౩౯ || వా|| ఎతేషుకమకానుయజ్ఞోపవీతవిధానాత్కాలాంతరేనావశ్యంభావత్తితి
కేచిద్వ్యావత్తతే|కాయథమేవతత్కార్యముత్థాప్యంసకదాచన|సదోపవీతినాభావ్యంసదాబద్ధశిఖేనచేత్యాదిబహు
స్యతి||రోధాచ్ఛిష్టాచారవిరోధాచ్చతదనాదరణీయమిత్యన్యే|| ...

—* ఉపనయనచిక్షామధ్యేఉపవీతహానా*

ఉపనయనానంతరందినచతుష్టయమధ్యేయజ్ఞోపవీతస్యహానా|| శ్లో|| గాహ్యోమకమన్స్వపరాధదృష్టైష్వబ్రా
హ్మణోక్తేషుతునిష్క్రమిస్యాత్ | ఎకాహుతింవ్యాహృభిశ్చహుత్వాస్తాతేష్వనాదేశేఇహాసుయామత్తితి న్యాయే
నసర్వప్రాయశ్చిత్తంహుత్వానాజ్ఞాతత్రయంచజపిత్యపునశ్చయజ్ఞోపవీతంధార్యమిత్యాహుః || ఇతియజ్ఞోపవీత
నిమూణాదిః. ...

—* అథదండధారణమ్. *

౧ || తత్రమనుః||బ్రాహ్మణోబైల్వపాలాశౌక్షత్రియోవాటఖాదిరా|ప్రెష్టలోదుంబరావైశ్యోదండంధానహాం
తిధమతత్తితి || ౨ || వైష్ణవః| అశ్వినో- ధమకతఃసమానధమయోగాదిత్యధాః - బ్రాహ్మణోబైల్వదండంధమక
తోహాతి- ఉభయోరపిబ్రహ్మవచఃసంబంధపామాన్యాత్ | బ్రహ్మవచఃపాధికరణంబ్రాహ్మణః - బిల్వస్తు|బ్రహ్మ
వచఃసవికారః||శుక్రి||అసావాదిత్యోయతోజాయతేతతోబిల్వఉదతిష్ఠత్యయోన్యేవ|బ్రహ్మవచఃసమవరుంధగతిశుక్రితైః-
బ్రాహ్మణఃపాలాశంచాహాతి-ఉభయోగాకాయత్రత్యాత్||శుక్రి||గాయతోవైబ్రాహ్మణః- గాయత్రోవైపణాత్తితి
చక్రాయతే . వాటందండంక్షత్రియోధమతోహాతి ఉభయోరేకవర్ణత్వాత్-తదుక్తం వైత్తిరియబ్రాహ్మణే ||

శుభ్రం వాచతదన్వసస్వతీనామధన్యగోధః తత్ర రాజన్యభి-భాదిరంశాహాతి - ఉభయోబలిత్యపామా
 న్యాత్ - వైశ్యః ప్రైపులమహాతి-అశ్వత్థస్యవైశ్యజన్మంబంధాత్ || శుభ్రం మరుతాంవాచతదోజోయదశ్వత్థః-మరుతో
 వైదేవానాంవిశభి శూన్యైతే- ఉదుంబరంచాహాతి - ఉభయోఃపశుసంబంధసామాన్యాత్ - పశుపాలావైశ్యః
 ప్రసిద్ధః-పశువికారఉదుంబరః||శుభ్రం||దేవావాహిజంవ్యభజస్త- తతఉదుంబరఉదతిష్ఠత్ - ఉక్పేశవభిచశ్రుతేరిత-
 వైల్వపాలాశావితిద్వంద్వనిజేశేపివికల్పవవివక్షితః || ౨ || యదాహాయమః || శ్లో || విప్రస్యదండఃపాలాశో బై
 ల్యోవాధమతస్త్వతః | అశ్వత్థఃక్షత్రియస్యాధభాదిరోవాపిధమతః | ఉదుంబరోధవైశ్యస్యస్థాత్రోవాదండఉచ్య
 తే | ఎతేషామప్యలభేతుసర్వేషాంసవయజ్ఞయాత్తి || ౩ || గౌతమోపి || సూ || యజ్ఞేయావాసర్వేషామితి ||
 ౪ || ఆపస్తంబోపి || సూ || పాలాశోదగ్ధోబ్రాహ్మణస్యవైయగ్రోధఃస్పృశ్యోవాజగ్రోరాజన్యస్యబాదర ఔదుంబరో
 వావైశ్యస్యవాత్రోదండభిత్వవణసంయోగేనైకఉపదిశతీతి || టీ || వాత్సేయజ్ఞాహావృత్తసంభూతః - ససవ-
 వణసాధారణః || ౫ || మనుః || శ్లో || కేశాంతికోబ్రాహ్మణస్యదండఃకాయఃప్రమాణతః | లలాటసమ్మితోరాజ్ఞః
 స్యాత్తునాసాంతికోవిశః | ఋజవస్తేతుసర్వేస్యరవ్రణాస్సేమ్యదశణాః | అనుజ్యేగకరానవాణాం సత్వదోన
 గ్నిదూషితాత్తి || ౬ || గౌతమః || సూ || అపీడితాయూపవక్రాస్సశర్కా-మూర్ధలలాటనాసాగ్రప్రమాణాత్తి || టీ ||
 అపీడితాఃవల్లీవేష్టనాదిభిః - యూపవక్రాః యూపవన్నతాగ్రాభిత్వభః || ౭ || వ్యాసః || శ్లో || శిరోలలాటనాసా
 గ్రప్రమాణాయూపవన్నతాత్తి || ౮ || శంఖః || శ్లో || కేశావధిలలాటాంసతుల్యాఃప్రోక్తాఃక్రమేణతత్తి || ౯ || వసిష్ఠ
 స్త్వవిశేషమాహ || సూ || ప్రాణసమ్మితోబ్రాహ్మణస్యలలాటసమ్మితఃక్షత్రియస్యకేశసమ్మితోవైశ్యస్యేతి || ౧౦ || కూ
 మార్పురాణే || శ్లో || భారయైల్వపాలాశోదండాకేశాన్వికాద్విజః | యజ్ఞాహావృత్తజంవాధసామ్యమవ్రణ మేవ
 చేతి || ౧౧ || బోధాయనః || సూ || మూర్ధలలాటనాసాగ్రప్రమాణా యజ్ఞేయస్యవృత్తస్యదండాత్తి || ఇతిదండని
 రూపణమ్ *

—* అథాజినమ్ *

తత్రగౌతమః || సూ || కృష్ణరురుబస్తాజినానీతి || టీ || కృష్ణఃకృష్ణమృగః - రురుః పృథతమృగః - బస్తశ్చ
 గవిశేషః - ఎతేషామజినానచమూణిబ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం క్రమేణోత్తరీయాణిభవంతి || ౨ || మనురపి || శ్లో ||
 కాష్ఠరౌరవబాస్తానిచమూణిబ్రహ్మచారిణిత్తి || ౩ || ఆపస్తంబః || సూ || అజినమేవోత్తరంధారయేదితి || టీ || ఉ
 త్తరముత్తరీయం || ౪ || పారస్కరః || సూ || విణేయమజినముత్తరీయంబ్రాహ్మణస్యరౌరవంరాజన్యస్యబాస్తంకవ్యం
 వావైశ్యస్యసర్వేషాంవాగవ్యమితి || ౫ || బృహస్పతిరపి || శ్లో || బ్రాహ్మణస్యాజినంకాష్ఠరౌరవంక్షత్రియస్యకు
 బస్తాజినంతువైశ్యస్యసర్వేషాంవాగవాజినమితి || ౬ || శంఖః || సూ || కృష్ణరురుబస్తాజినాన్యోత్తరీయాణీతి || కృత్య
 జిననిరూపణమ్ *

—* అథవాసాంసీ *

తత్రగౌతమః || సూ || వాసాంశిశాణయోమవీరకుతపాస్సర్వేషాంకాపాసంచావికృతమితి || టీ || శణవికా
 రశ్చాణం - యుమాఅతసీతద్వికారఃయోమం - శ్వేతపట్టభిత్వస్యే - కుతపఃపావశతీయాజరోమనిమితఃకంబళః - కా
 పాసంచవాసః సర్వేషాం - తదవికృతం - కుసుంభాదిరాగ్రదన్తైర్గరక్తమిత్యభః || ౨ || సుపన || సూ || కాషా
 యమక్యేకేవాత్సేంబ్రాహ్మణస్యమాంజివహారిదేభితరయోరితి || టీ || ఏకేలచార్యఃకాషాయేణరక్తమపిధాయేం
 మన్యంతే - తత్రవిశేషః - వాత్సేంబ్రాహ్మణస్య - వృత్తకషాయేణరక్తంవాత్సేం - మంజివయారక్తం
 మాంజివంహరిదయారక్తంహరిద్రం - ఇతరయోఃక్షత్రియవైశ్యయోర్వాససేభిత్వభః || ౩ || ఆపస్తంబః ||
 సూ || వాసశ్చాణయోమాజినానికాషాయంవైశేవస్త్రముపదిశంతిమాంజివగ్ంరాజన్యస్యహరిద్రంవైశ్యస్యేతి || టీ ||
 వస్యతెకాపీనమాచ్యుద్యతయనతద్వాసః-తద్వత్వతే- శాణియోమాజినానిత్రీణ్యతానివణానుపూర్వ్యేణవాసాంసీ
 తిహరదతైనవ్యాకృతమ్ || ౪ || మనురపి || శ్లో || వసీరన్నానుపూర్వ్యేణశాణయోమావికానిచేతి || ౫ || వసిష్ఠః ||
 సూ || శుక్లమహతంవాసోబ్రాహ్మణస్యకార్వాసమాంజివంత్యేమంక్షత్రియస్యవీతంకాశేయంవైశ్యస్యేతి || ౬ || అ ||
 హతస్యవృత్తణమాహప్రచేతాః || శ్లో || ఈషడ్ధాతంసవంవస్త్రంసదశంయన్నధారితమ్ | అహతంతద్విజానీయాత్స
 వేశమసుపావసమితి || ౭ || అ || ఉపనయనైప్రథమతఃకాపీనంధార్యం - తతోహతేనవాససాపరిధాపనీ

యం. ఉత్తరీయంబకృష్ణాజినమివ్యవధా || ౮ || తథాచయమః || కార్యాసయేమకుత పాశ్వమఖల్పజకంబ
 యః || సర్వంతుధారయేచ్ఛన్గంవాస ప్రత్యుధానికమితి || ౯ || వా || సచవాసస్సద్యఃకృత్ ప్రముత్తరాభ్యావభిషం
 త్యోత్తరాభిప్రస్థభిఃపరిధాశ్యేత్యాపప్రంబవచనాత్పరిహితవస్త్రైకదేశేనాచ్ఛాదనీయమితిమంతవ్యం-వాసశ్చతు
 ర్థము త్తరయాదత్తేనృత్పరిధాశ్యేతివచనాచ్ఛతుధాదీసేవిదైవకాపీనంకటివేష్టితవస్త్రైకదేశేనాచ్ఛాదనప్రసంగా
 త్తస్మాత్తద్యసనంకాపీనాదుపరిమంత్రతోవేష్టనీయ మిత్యేవంధరం || ౧౦ || తథాసరణ్యాభ్యేత్ప్రతి పంగ్రహే
 సూ||కాపీనాచ్ఛన్నంకృతశ్చోచంకుమారందక్షిణతడివవేశ్యేతి || ౧౧ || తథాచత్రికాండీ||తదేవంకుమారస్యకాపీన
 ధారణమాచమనంపరిషేచనమాపోశనంప్రాణాహుతిరిత్యాదీనిధావేయిరితి || ౧౨ || ధారద్యాజోపి||యజ్ఞోప
 వీతమజినంఘాంజీదండంకండుండలుమ్||స్వక్రంవాసశ్చకాపీనంధారయేత్ప్రధమాశ్రమి | పరేష్మీమేఖలాదండమజీ
 నం-చోపవీతకమ్||ధారయేత్తుపురాణానిత్యజేద్యస్త్రాణివాసవేతి || టీ || సరేష్మీచతుర్థదివసత్త్యథః || ౧౩ ||
 తథాచకాతాతపః|| శ్లో || చతుర్థేహనిసంతాప్తే సుస్నాతఃకృతమంగళః | త్రిభిర్విప్రైస్సమాయుక్తగురుగృహ్యే
 త్యశిష్యకః||గ్రామాత్పావీముదీవీంవాదిశంనాన్యదిశంప్రవేశేత్ | ఉక్తాశాసుబ్రహ్మవృత్తోనాప్తిచేద్ధమయోగ్యకః |
 యత్రయత్రబ్రహ్మవృత్తస్తాదిశంవాప్రవేశేద్దురుః | బ్రహ్మవృత్తమథాసాధ్యద్విజైపుణ్యాహవాచనమ్ | వాయుదుత్త
 యేన్నులంఘాజయేద్గోమయోదక్రైః | వృత్యైచతుర్ముఖంయష్టానమసు-ర్యాప్తృదక్షిణమ్ | కాపీనందండమజిన
 ముపవీతంపమేఖలామ్ | నవానిధారయిత్యాథపురాణానిపరిత్యజేత్ | వృత్యైశ్చేష్టాపయేద్యత్పాతౌ-పీనాజినమేఖ
 లాః | వాసఃప్రదద్యాద్ధరచేబ్రహ్మణేభ్యస్తుదక్షిణామితి || వా || ఎతచ్ఛపాలాశకమస్తృతిసిద్ధం - గృహ్యభా
 ష్యాకాచలిఖతమ్ || ౧౪ || స్మృత్యథఃసారేచ||శ్లో||దండఃపలాశస్యగ్రోధపీపులాయజ్ఞవృత్తః | తేకేశాలనా
 సాంతప్రమాణాశ్చక్రవాద్విజైః | ధార్యాశ్శ్చత్యైస్సదాధార్యంకాపీనంకటిసూత్రకమ్ | కాపీనమహాంతంధార్యంఖం
 డవాసశ్చపాశ్వయుగితి || వా || ఉపనయనానంతరంత్రాత్రంత్రారల్పవణోదివజఃమధశ్చాయాబ్రహ్మచార్యుప
 నయనవ్రతంపరోత్ - చతుర్థేహి కాపీనందండాజినమేఖలోపవీతానిపూర్వాణిత్యజేత్ - వస్త్రాణాంత్యాగగయమగ్ని
 తి - ఎవంచప్రథమదినేకాపీనధారణస్థలహుస్తృతిసిద్ధత్వాదావశ్యకంతత్ప్రతియతే - పరిహితవస్త్రైకదేశేనాచ్ఛా
 దనేప్రమాణంమృగ్యం || ఇతివాససోనిరూపణమ్. ...

—* అధిమేఖలా. *

౧ || తత్రమనుః || మాంజీత్రివృత్సమాశ్లేష్టాకార్యావిప్రస్యమేఖలా | త్మత్రియస్యకుమారీస్వజ్యాతేశ్యస్యశణ
 తాంతపి | ముంజాలాభేతుకతావ్యాకుశాశ్చంతకబల్బజైః | త్రివృతాగ్రంధినైకేనత్రిభిఃపంచభిరేవవేతి || టీ || అన
 యోరయమధః - త్రివృత్ త్రిగుణా - సమాసమగుణా - శ్లేష్టాపరిఘషేణమస్సశా - మూర్వావికారోమారీ - మా
 రీతిజ్యావిశేషణం - ముంజాలాభిభి - ముంజాగ్రహణంమూర్వాశణతంతోవీరప్ర్యపలక్షణం - కుశాదయోవిప్రాదీ
 నాయుధాసంఖ్యం - అత్తంతకస్తరువిశేషత్వక - బల్బజస్త్రుణవిశేషః - త్రివృతాత్రిగుణైకేనగ్రంధినాత్రిభిః
 గ్రంధిభిఃపంచభిర్వీపలక్షితా-త్రయాణాంవణానామనియమేనాయంగ్రంధివికల్పః - నాత్రయధాసంఖ్యంతాశబ్దేనై
 కభేషయత్వావగమాదితి || ౨ || వ్యాసోపి || శ్లో || మాంజీత్రివృత్సమాశ్లేష్టాకార్యావిప్రస్యమేఖలా | ముంజాభావెకు
 శానాహుఃగ్రంధినైకేనతాత్రిభిరితి || ౩ || యమః || విప్రస్యమేఖలామాంజీజ్యామారీత్మత్రియస్యతు | కాంసూత్రి
 తునైశ్యస్యమేఖలాధమఃతస్మృతాః | ఎతాసామప్యలాభేతుకుశాశ్చంతకబల్బజైః | మేఖలాత్రివృతాకార్యాగ్రంధినై
 కేనవాత్రిభిరితి || ౩ || పైతినసిః || సూ||మాంజీమేఖలాత్తంతకేచ బ్రాహ్మణస్యలాబ్యజీమారీవారాజన్యస్య కాణీ
 యోమివావేశ్యేత్ప్రతి || ౪ || వసిష్ఠః || సూ||మాంజీమేఖలాబ్రాహ్మణస్యధనుశ్యాతేత్రియస్యతాంతపీవేశ్యేత్ప్రతి||
 ౫ || ప్రచేతాః || త్రిగుణంప్రదక్షిణామేఖలాభి || గౌతమః || మాంజీజ్యామారీసాత్యోమేఖలాఃక్రమేశేతి || ౬ || బో
 థాయనః || ఎహంక్రమేణమాంజీధనుశ్యాతాణీతిమేఖలాభి || ౭ || అపస్తంబః || మాంజీమేఖలాత్రివృద్భా
 వ్యుజస్యతేత్రివిషయేదక్షిణావృత్తానామితి || టీ || శక్తివిషయేకక్రాంత్యాందక్షిణావృత్తానాంముంజానాంకతావ్యా
 ౮ || అ. || కటిసూత్రమపిధార్యమిత్యాహసంవతః || శ్లో || కటిసూత్రంవినాకమశాశ్రతంస్తాతంకరోతియః | స
 త్యంతస్త్రివృత్తంవిద్యాభోపీనగృత్తిశు్రితిరితి || వా || ఇదంచబ్రహ్మచారిగృహస్థసాధారణం - కటిసూత్రస్యధారణ
 భావేశకమసూత్రస్యనిఖలత్వావగమాత్ - దృతవస్త్రేపీనగృత్వావగమాచ్ఛ | ఇతిమేఖలానిరూపణమ్.

అథభియోచనాః.

౧॥ తత్రమనుః॥ శ్లో॥ ప్రతిగృహ్యేష్వపి తదండముపస్థాయవధాన్మరం॥ ప్రదక్షిణంపరిత్యాగ్నింకరేద్వైత్యం
యథావిధి॥ భవత్పూర్వంచరేద్వైత్యముపసితోద్విజోత్తమః॥ భవన్మధ్యంతురాజహ్యైవేత్యస్తభవదుత్తరమితి
టీ॥ భవత్పూర్వంభవతిశబ్దపూర్వం॥ ౧॥ గౌతమః॥ సూ॥ ఆదిమధ్యాంతేషుభవచ్ఛబ్దః॥ ప్రయోజ్యోవణానామపూ
ర్వ్యైవేతి॥ ౩॥ అ॥ ప్రయంత్యైవదశయతి॥ బోధాయనః॥ సూ॥ భవతిభియోచనీహి॥ బ్రాహ్మణోభిక్షేతభియోచ
నతిదేహీతిరాజన్యోదేహీభియోచనవతివేత్యైతి॥ వా॥ ఉపనయనాంగత్యేమోక్తిప్రయంత్యైవరణవిధిస్సూర్యప్ర
కఃప్రత్యేతవ్యః॥ ౪॥ అ॥ ఉపనయనాంగభియోచననియమమాహ॥ మనుః॥ శ్లో॥ మాతరంవాస్వపారంబామా
తుర్వాభగిశంనిజామ్॥ భిక్షేతభియోచప్రథమంయంచైనంసవిమానయేదితి॥ టీ॥ విమానసంప్రత్యాఖ్యానం॥ ౫॥ గౌతమః॥
శ్లో॥ అగ్రేభిక్షేతజననీమప్రత్యాఖ్యాయనీచయా॥ బ్రాహ్మణంతాద్యశంవాపిస్త్రీయమగ్రేచయాచయేత్॥ గృహిణీంనై
వయాచేతవిధివాంమతిమాన్మదేతి॥ కారికాకారః॥ అగ్రభిక్షేతజననీమప్రత్యాఖ్యాయనీచయా॥ పశ్చాత్పితరమన్యాం
శ్చపౌత్రచార్యంబాంధవాంస్తథేతి॥ ౬॥ వసిష్ఠః॥ అప్రత్యాఖ్యాయినంపూర్వంస్త్రీయంవాతాద్యశీంపునః॥ భిక్షేతభి
యోచప్రథమంభవాకభియోచందాదిత్తి॥ భవతిభియోచదేహీతిస్త్రీయంవాగ్రేహిమాతరమ్॥ మాంజీకమాణవసానాం
తమామభైత్యంసమాహరేత్॥ పశ్చాన్నమాహరేన్పితృమాసమావతనాద్యటురితి॥ ౭॥ గృహ్యతాత్పర్యదశ
నేపామభైత్యమక్షం॥ త్రిణ్యవశనిప్రత్యహమామభైత్యంచరేత్॥ చతుథేహన్యన్నసంస్కారేణసంస్కృతస్యేతి॥౮॥
అ॥ బ్రహ్మచారిణోనిత్యభియోచమాహవాస్యః॥ శ్లో॥ గృహవాక్యక్రవిధిలోపేతశివరత్యోకత్తరీయకమ్॥ దండం
పాత్రంసమాదాయనమస్కృత్యరవింసురుమ్॥ భియోధంతుతతోమానీద్విజవేత్తథావ్రజేదితి॥ ౯॥ మనుః॥ వేద
యజ్ఞైరహీనానాంప్రశస్తానాంస్వకమేను॥ బ్రహ్మచార్యాహరేద్వైత్యంగృహ్యభ్యోప్రయతోన్యహమ్॥ గురోఃకులే
నభిక్షేతసక్షాతికులబంధుమ్॥ అలాభేత్సన్యగేహనాంపూర్వంపూర్వంపరిత్యజేత్॥ సర్వంవాపిచరేద్ద్రామంపూర్వో
క్తానామసంభవేనియమ్యప్రయతోవాచమభిశస్తాంప్రవజయేదితి॥ ౧౦॥ యజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మణేషుచ
రేద్వైత్యమనింద్యోష్యాత్త్యవృత్తయే॥ ఆదిమధ్యాంతసానేషుభవచ్ఛబ్దౌపలక్షితా॥ బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాంబైత్యచర్యా
యథాక్రమమితి॥ ౧౧॥ వా॥ యత్తుసార్వవణికంబైత్యోచరణమభిశస్తవతితవజమతికాతమవచనంయదపివ్యా
సవచనం॥ ౧౨॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశశ్చరేయైభైత్యమన్యహంసజాతీయగృహేష్వపసార్వవణికమే
వవేతి॥ తత్రసర్వశబ్దఃప్రకృతవణఃప్రయవరః॥ ఎతచ్చపూర్వోక్తసజాతీయాలాభవిషయం॥ ౧౩॥ తథాభవిష్య
త్పూరాణే॥ శ్లో॥ సర్వంవాపిచరేద్ద్రామంపూర్వోక్తానామసంభవే॥ అంత్యవజంమహాబాహుళ్యాత్పూర్వంభగవా
న్సృగ్భురితి॥ టీ॥ అంత్యశూద్రః॥ వా॥ చాతుర్వర్ణ్యంచరేద్వైత్యమలాభేతవతికోద్విజభ్యైతదప్యాపద్విషయం॥
౧౪॥ తథాచవిష్ణుః॥ శ్లో॥క్షత్రవైశ్యగృహేష్వపత్రియావతిశముసాధుమ్॥ చాతుర్వర్ణ్యంచరేద్వైత్యమాహ్మణ్యం
ఉపస్థితత్తి॥ ౧౫॥ అంగిరాః॥ ఆమమేవాదదితాస్తాదవృత్తావేకరాత్రకమితి॥ ౧౬॥ పరాశరః॥ యస్తు
వేదమధీయానశ్శూద్రాన్నమువభుంజతే॥ శూద్రోవేదఫలంయాతిశూద్రత్వంయాతినన్విజత్తి॥ ౧౭॥ అ॥ ఎకాన్నగిషేధ
మాహ॥ యజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ బ్రహ్మచర్యేస్థితోనైకమన్నమద్యాదనాపది॥ బ్రాహ్మణికామమ్నీయాచ్ఛాదేప్రతపసి
దయన్నితి॥ టీ॥ అపేదయన్మధుమాంసాదిపరిహారేణ॥ ౧౮॥ మనురపి॥ బైత్యేణవతయేన్నిత్యంనైకా
న్నాశీభవెన్నితి॥ బైత్యేణవ్రతనోవృత్తిరుపవాససమాప్తృతా॥ వృతోవాదేవదైవత్యేసిత్యైకమణ్యధర్మివత్॥ కా
మమధ్యధిశోశ్చీయాద్వృత్తమన్యసలుప్యతత్తి॥ ౧౯॥ అత్రిః॥ శాకభియోచయాభియోచాన్యాయావకాశినః॥
సర్వేతేభైత్యభిక్షుగ్లాంనాహంంతిపోదశీమ్॥ తప్తకాంచనవణేనగవాంమూత్రేణయావకమ్॥ పిబేద్ద్యాదశభిషాణి
నతద్వైత్యసమంభవేదితి॥ వా॥ నచాత్రఫలత్రవణాదనియతంభియోచరణమితివాచ్యం॥ అకరణమనాపాపీయశ్చ
త్తవిధానాత్॥ ౨౦॥ మనుః॥ శ్లో॥ అక్రత్యాబైత్యచరణమసమధ్యచపావకమ్॥ అనాతురస్సప్తరాత్రమవకీణఃప్ర
తంచరేదితి॥ ౨౧॥ యమః॥ ఆహారమాత్రాదధికంనక్వచిద్వైత్యమాహరేత్॥ యజ్ఞతేస్త్యేయాదోషేణకామతోధి
కమాహరత్॥ మాధూకరీయఅదాయబ్రాహ్మణ్యభ్యోప్రయచ్ఛతి॥ సయానిసరకంఘోరంభోక్తాభుంజేతకీర్తివమ్॥ త
ప్తాన్నావహరేద్వైత్యమితిక్రంకదాచనేతి॥ ౨౨॥ స్మృతిసంగ్రహే॥ బ్రహ్మచారితుభైత్యన్నముచ్చిష్టంససమా
చరేత్॥ అశక్త్యానిభవేద్భూమావభ్యవాపిప్రవేశయేదితి॥ ౨౩॥ అ॥ అకామతోధికాహరణేతస్యప్రతిపత్తియవ

త్వరమ్క తాకరమీషేద్విప్రవాచతుథాశ్రమిణునర్హితి || ౨ || విష్ణుః || కృత్రిత్రయంచోపనేతాత్రిక కృత్రిం
శ్చపరశ్చరేత్ | సావిత్రిమభ్యశేషేత్త్యంపవిత్తాశీచనంస్తరస్మితి || ౩ || వృద్ధవసత్థః || పితాపితామహుభాగితా
జ్ఞాతయోగోత్రజాగ్రజాః || ఉపాయనేధికారాస్స్యః పూర్వార్థావేపరఃపరశ్చతి || ౪ || ఆపస్తంబః || సూ || తమసో
వావిషతమఃప్రవిశేతియమవిద్వానుపనయతే యశ్చవిద్వానితిహి | బ్రాహ్మణంతస్మిన్మృజినవిద్వా సముదేతంసమాహి
తంసంసూ-తాకరమీషేదితి || టీ || యమ్నూవకమవిద్వానజానానడివనయతే. తథాచయశ్చస్వయమవిద్వాంతస్స
స్నుపసియతేసోపితమసస్సకాశాత్తమవిప్రవిశతి - సమాహితంవిధిప్రతిషేధేష్యవహితమిత్యర్థః || ౫ || బో
ధాయనః || శ్లో || జాతకమాదినంసూ-రపితాశ్రేష్ఠతమస్త్వృతః | అభావేస్వకవీనస్సాన్యద్బాంధవోవాన్యగోత్ర
జః | ఆర్యావతఃసముద్భూతస్తస్మాభావేస్వసూత్రకః | బ్రాహ్మణస్సర్వవర్ణానాంతోత్రియోవాస్వవర్ణజః || గ్రహ
స్థస్సర్వవర్ణేషుశ్రేష్ఠశ్చత్యభిధీయతే | అభార్యస్త్యధమోజ్ఞైయఉపకుర్వాణవైష్ఠికా | ఆచార్యమధ్యమాజ్ఞేయాసగో
త్రోప్రతివామపి | వానప్రస్థయతి నాంతుకత్వత్వం నేష్యతేనచ | జితేంద్రియోజితద్వంద్వస్తపోదానపరాయణః | సత్య
వాగూజితః | ప్రాజ్ఞోమేధావీనియతశ్శుచిః | నిస్సందిగ్ధః కవీనశ్చశ్రోతకమణితత్పరః | నిగ్రహానుగ్రహాదతుస్సర్వ
దోషవివర్జితః | గాయత్రీమంత్రకుశల ఆచార్యస్సముదాహృతః | కులద్యయేతథోత్పన్నేప్రాప్తేగ్రభాష్టమేవటుః |
మాంజీబంధనకమాఢంస్వకాభార్యాయినంద్విజమ్ | సగోత్రప్రవరంనోచేదాశ్రయేదన్యగోత్రజమితి || ఇత్యుపన
యనకత్వం నిరూపణమ్.

—* అధ్యయమశ్వాద్యుపనయనేకతాఃరః. *

౧ || తత్రసంగ్రహే || శ్లో || ఎకగఢప్రసూతోచేదేకవేదీమవాప్యచ | ఎకాచాత్రైకలగ్నైవకుర్యాన్వైంజీ
ప్రతయతః | చాలోపనయనేచైవజాతకమణినామ్నిచ | చతుర్వ్రితోపాకరణేయమలానాంసమంధవేదితి || ౨ ||
శ్లో || భాగ్యద్వయేస్వస్వయగేస్వస్వభాగ్యత్వయగేతథా | సమానాపిత్రీయాకార్యామాతృభేదేతతైవచ || టీ || భ్రంయు
క్తేస్త్రీయుక్తేస్త్రీపుంయుక్తేపిసమకాలేత్రియాకార్యామాతృభేదపితృవేత్త్యర్థః || ౩ || మాతృభేదేవిశేషస్త్వ
ర్యతే || శ్లో || ఏత్రలగ్నైయదిభుత్రయగ్నంశుభాయమాంజీవతకమణకుర్యాత్ | ఆచార్యయగ్నంశులవేదియగ్నం
నాండిముఖేస్వస్వస్థితవాంశ్చనిత్యై | పృథగ్భవావేకలగ్నైసోదరాపువనాయనే | ఆచార్యోన్యపితాన్యోస్తభాగితావా
పితృసోదరశ్చతి || ఇతియమశ్వాద్యుపనయనవిధిః.

—* అధ్యయమశ్వాద్యుపనయనాది. *

౧ || స్మృతిరత్నే || శ్లో || వంశాంధబధిరస్తస్యజడగద్దపంగుమ | కుబ్జవామనరోగాతఃశుష్కాంగవికలాం
గిమ | మత్తోన్మత్తేషుమూకేషుతయనస్థేరిందియే | క్షస్త్రపుంస్త్రేషుచైతెమసంసూ-రాస్స్యర్థకోచితమ్ | మూకా
న్మత్తైనసంసూ-ర్యావిధి కెచిత్ప్రచక్షతేకమణస్వసధికారాచపాతిత్యంనా సీచద్వయోః | తదపత్యంవసంసూ-ర్యమ
పరేత్వాహురన్యథేతి || ౨ || స్మృత్యంతరే || మూకోన్మత్తైనసంసూ-ర్యాకమణస్వసధికారతః | తదపత్యంతుసం
సూ-ర్యంయజ్ఞాహామిచిశ్రుతిః | బ్రాహ్మణ్యాంత్రాహ్మణాజ్ఞాతోబ్రాహ్మణప్రశుతేబలాత్ | కమణస్వసధికారో
పిసంసూ-రాహాణిశ్రుతిః | మూకోన్మత్తైదిసంసూ-రేత్వాచార్యస్సర్వమాచరేత్ | సముహూతేనిరీతైతగా
యత్రింస్పృశ్యవాజుచేత్ | మూకాంధాదిమచోద్వాహికన్యాస్వీకరిణంవినా | పాణిగ్రహంవినాసప్తపదాదిక్రమ
ణంవినా | విప్రేణికారయేత్సర్వంపంగోస్సప్తపదాన్యపి || ౩ || కెచివాహుర్విజాజ్ఞాతౌసంసూ-ర్యా కుండగో
శకౌ | అమృతేజారజఃకుండోమృతేభతః || గోశకః || ద్విజాతిప్రతిలోమానాంకెచివాహుఃపురాణగాశ్చతి || ౪ || వ్యా
సః || విద్యాగ్రహాశక్తస్త్యహూమకమణ్మమస్యచ | ఉపాయనేధికారోస్తీమాకాదీనాంకృతాకృతమితి || ౫ || ఆప
స్తంబః || సూ || ఉపనయనంవిద్యాభాగ్యశ్రుతివిహితస్సంసూ-రస్సవేభ్యోవైవేదేభ్యస్సావిత్త్యమాచ్యతశ్చతిహి
బ్రాహ్మణమితి || టీ || విద్యాయాఅధికాప్రయోజనంయస్సనవిద్యాభాగ్యతస్మాయంశ్రుతివిహితస్సంసూ-రః | ఉ
పనయనంనామవిద్యాభాగ్యేతివచనామ్నూకాదేర్మభవతి | ఆసేవవేదాభ్యాయినవేదప్రతవదుపనయనమపిభేదేనక
తవ్యమితిప్రాప్తే | ఉద్యతే | సవేభ్యశ్చతి - తతశ్చసావిత్త్యనువచనేన సర్వవేదాలనూక్తాభవంతీత్యై మేవోపన
యనంసర్వార్థకం - అధర్వణస్యతువేదస్యపుగ్గుపనయనంకతవ్యం || ౬ || తథాచతత్రైవశ్రూయతే || సూ ||
నాన్యత్రసంసూ-తోభ్యగ్నంగిరసోద్విధీయతేశ్చతి || ౭ || పతితానాముపనయనాభావమాహాపస్తంబః || సూ ||

అశూద్రాణామదుష్టకర్మణాముపనయనమితి || ౮ || వా || ప్రాగుపనయనాత్కామచారవాదభక్షభృతికు
 గౌతమస్తరణం బ్రహ్మహత్యాదిపాతకవ్యతిరీక్తవిషయమితిపూర్వమేవోక్తం || ౯ || స్మృత్యర్థఃసారే|| సూ ||
 షండాంధాదిషుంధుకోచితంసంసారోమూకొన్నత్రావ సంసార్యావిత్వైకకర్మణస్వనధికారాత్పాతిత్యంనాస్త్రీ-
 తదపత్యంసంసార్యం - బ్రాహ్మణ్యాంబ్రాహ్మణోత్పన్నాబ్రాహ్మణవివభవతీతిస్త్రీః-అన్యేనసంసార్యావి
 త్యామః-శూద్రామంతావదాచార్యఃకుర్యాత్ - ఉపనయనంచవిధినాఆచార్యసమీపనయనం - సావిత్రిసమీపనయ
 నంసావిత్రివాచనంవా-అన్యదంగంయథాశక్తికార్యమితి-జవభిరమూకాదీనాముపనయనకల్పబోధాయనాదిభిరు
 క్తస్తతవవగ్రాహ్యః||ఇతిమూకోన్నత్రాద్యుపనయనవిధిః. *

—* అథౌరసాదిద్వాదశవిధపుత్రాణాంనిరూపణమ్. *—

తత్రస్మృతిరత్నై|| శ్లో || ఔరసఃపుత్రికాపుత్రఃత్రైత్రజోగూఢజస్తథా | కాసీనశ్చపునఘాజోదశ్శ్రీతశ్చ
 కృత్రిమః|దత్తాత్మాచనహూఢశ్చహ్యపవిధస్సుతస్తథా|ఎతద్వాదశపుత్రాశ్చసంసార్యాస్సృద్విజాతయత్త||

—* ఔరసాదీనాంనిరూపణమ్. *—

౧|| తత్రమను||శ్లో||స్వేత్రైత్రేసంస్కృతాయాంతుస్వయముత్పాదయేద్ధియమ్|తమారసంవిజానియాత్ప్వత్రం
 వ్రథమకల్పితమ్ | యస్తల్పజఃప్రమాతస్యక్షీబస్యవ్యాధితస్యవా|స్వధర్మేణియుక్తాయాంసపుత్రఃత్రైత్రజఃస్త్రృతః|
 మారాపితావాదద్యాతాంయమద్భిఃపుత్రమాపది | సదృశఃప్రితిసంయుక్తింసజ్జేయోదత్తమస్సుతః || సదృశంతప్ర
 కుర్యాద్భంగుణదోషవివక్షణమ్ | పుత్రంపుత్రగురైర్భక్తంసవిజ్ఞేయస్తుకృత్రిమః || ఉత్పద్యత్యహేయస్యనచక్షా
 యేతకస్యసః | సగృహేగూఢముశ్చనోయస్యస్యాత్తస్యతల్పజః || మారాపితృభ్యామత్సృష్టంతయోరన్యతరేణ
 వా|యంపుత్రంపరిగృహ్ణీయాదపవిధస్తుసన్న్యతః|పితృవేత్సృణికన్యాతుయంపుత్రంజనయేద్రహః | తంకాసీనంవచే
 న్నామ్నావోఘఃకన్యాసముచ్చవమ్ || యాగభిక్షాణీసంస్కృత్యతేజ్ఞాతాజ్ఞాతాపివాసతి | వోఘస్సగభాభవతిన
 హూఢశ్చిహోచ్యతే|| క్షీణీయాద్యస్త్యపత్యాఽఽమాతాపిత్రోర్భమంతికాత్ | సక్రితకస్సుతస్తస్యనద్యశోఽనద్య
 శోపివా||యాపత్యావాపరిత్యక్తావిధవావేచ్ఛయాన్యనః|ఉత్పాదయేత్సనచూత్యానపానభవఉచ్యతే|| మారా
 పితృవిహీనోయస్త్యక్తోవాస్యావకారణాత్ | ఆత్మానంస్యకేయేద్యస్త్యన్యయందస్త్యునస్త్యుతత్తితి || ౩ || యా
 జ్ఞవలోక్యాపి || ఔరసోధర్మఃపశ్యజస్తత్యమపుత్రికాసుతః|త్రైత్రజఃత్రైత్రజాతమస్వగోత్రేణేతరేణవా|గృహేప్ర
 చ్ఛన్నఉత్పన్నగూఢజస్త్యుతస్త్యుతః| కాసీనఃస్యకాజాతోమారామహనుతోమతః|అక్షణాయాంషతాయాంవా
 జాతఃపానభవస్త్యుతః|దద్యాన్యాతాపితాయాంసపుత్రోదత్తకూఢవేత్ | క్రితశ్చలాభ్యాంవిక్రితఃకృత్రిమస్సాన్య
 త్యయంకృతః|దత్తాత్మాతుస్వయందత్తాగభేవిన్నస్సహూఢజః | ఉత్సృష్టోగృహ్యతేయస్త్యుసోపవిధోధవేత్సుతత్తి
 తి||౪ || మనుః||త్రైత్రజాదిసుతానేశానేకాదశయథోదితాః|పుత్రప్రతిధీనాహుః|క్రియాలోపాన్తక్షిపిణిఇతి || వా||
 ౧తానిగౌణపుత్రపరిగ్రహసంసారవచనానియుగాంతరవిషయాని - కలౌతత్పరిగ్రహస్యసిద్ధిశ్చాత్ || ౫ || శ్లో||
 అనేకధాకృతాఃపుత్రాఽఽఽపిభిరైక్యేపురాతనైః | నశక్యంతేఘనాయోక్తంశక్తిహిదైకలౌద్విజైరితివచనాత్ || ౬||అ
 త్రత్రైత్రజపుత్రోత్పాదనాయసప్రకారంసాపవాదంచక్రయాగముక్తాపునరేవనిషిధతి|| మనుః || శ్లో||దేవరాజ్వా
 సపిండాద్వాప్త్రీయాసమ్యజ్ఞీయుక్తయా||ప్రజేప్సితాధిగంతవ్యాసంతానస్యపరీక్షయే | విధవాయాంనియుక్తస్త్రీఃపు
 తాన్తవాగ్యతానిశి | ఏకముత్పాదయేత్ప్వత్రంసద్విత్రియంకథంచన | విధవాయాంనియోగాభేదవ్యత్యేసుయధావిధి
 గురువచ్చస్తుపావచ్చవత్తేయాతాంపరస్పరమ్ | వోద్వాహితేషుమంత్రేషు యాగిక్రిత్యైతక్వచిత్ | సవివాహవి
 ధాపుక్తంవిధవావేదనంపునః | అయంద్విజైహివిద్యన్ధిఃపశుధమోవికహితః | మనుష్యాణామపిత్రోక్తోవేన
 రాజ్యంప్రశాసతి | సమహీమఖిలాంభుంజరాజుఃప్రవరఃపురా | వశానాంసంకరంచక్రేకామోపహతిచేత
 నః | తతఃప్రభృతినోమోహత్ప్రమీతపతికాంస్త్రీయమ్ | నిరౌజయత్యవత్యాభేతంవికహాంశిసాధవత్తి||
 ౭ || అ|| అత్రమనోరభిప్రాయమాహబృహస్పతిః|| శ్లో || నియోగముక్తామనునానిషిద్ధఃస్వయమేవతు | యుగహా
 సాదశక్యోయంకతుఃమత్రైక్విర్విధానతః | తపోజ్ఞానసమాయుక్తాఃకృతేత్రైతాయుగేనరాః | ద్వాపరేచకలౌపవా
 శాంశక్తిహనిర్విమితా || సంకల్పేనకృతాఃపుత్రాఽఽపిభిరైక్యేపురాతనైః | నశక్యంతేఘనాకతుఃశక్తిహినై
 ర్పరైరితి || త్రైత్రజోగహిక్షాన్యధిస్తథాపానభవస్త్యుతః|కాసీనశ్చసహూఢశ్చగూఢజఃపుత్రికాసుతః|దత్తాపవిధిః

శ్రీతత్త్వక్రితమోదత్రిమస్తథేతి॥ ఇత్యోరసాదిద్వాదశపుత్రనిరూపణమ్.

— స్వీకారవిషయః. —

...

...

•

అ॥ అత్ర త్సంపీడస్త్యసగోత్రాభిప్రాయః ॥ ౧ ॥ యదాహశానకః ॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మణానాంసపిండేషు
కతావ్యుత్రసంగ్రహఃతదలాభేనగోత్రేవాసచాన్యత్రకుకారయేత్ ॥ త్సత్రయాణాంశబాతావాగురుగోత్రసమో
పివా॥ వైశ్యానాంవైశ్యజాతేషుశూద్రాణాంశూద్రజాతిషుసర్వేషాంచైవవర్ణానాంజ్ఞాతిష్యేవచనాన్యతః॥ దాహీ
త్రంభాగినేయంవాశూద్రాణాంత్యాచదోయదీతి ॥ టీ ॥ సర్వేషాంజ్ఞాతిష్యేవపుత్రపరిగ్రహః - దాహీత్రంభా
గినేయంవాగ్యస్త్రీయాత్ - శూద్రాణాంతుఅపిద దాహీత్రాదిగ్రహణమిత్యర్థః ॥ వా ॥ అతవకలియుగధ
మాన్వదధ్విముఖనిభిదతైరసేతరేషాంతుపుత్రత్వేన పరిగ్రహాత్పితృత్వేన దాససేనగాణపుత్రపరిగ్రహాపేధః
కృతః॥ అతస్సతిసంభవేనగోత్రాదేవదత్తపరిగ్రహఃకతావ్యుత్ర ॥ ౨ ॥ తథాచమనుః॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మణామేకజా
తానామేకశ్చేవపుత్రవాభవేత్॥ సర్వేతేనపుత్రేభిపుత్రాణోమనురబ్రవీదితి ॥ టీ ॥ సతిభ్రాతృపుత్రేలన్యస్తా
త్సప్రసంగగ్రహానకతావ్యుత్రమునవేవ్యాఖ్యాతం ॥ ౩ ॥ అత్రవిజ్ఞానేశ్వరోపి - యత్తుభ్రాతృవాణామేకజాతా
నామితిమానవంవచనంతదపిభ్రాతృపుత్రస్యపుత్రీకరణసంభవేఅన్యేషాంపుత్రీకరణనిషేధార్థం-సప్రసంగపుత్రత్వప్రతి
పాదనాయేతి ॥ ౪ ॥ కాలాదశేషి ॥ అపుతోభ్రాతృభ్రాతృపుత్రసంభవేతేనైవతావత్సత్రీకుర్యాన్నాన్యేనేతి
భ్రాతృవాణామేకజాతానామితిమనువచనప్రార్థః - అన్యథాపత్నిదుహితరతిన్యాయస్యాసామంజస్య ప్రసంగా
దితి ॥ ౫ ॥ యత్తు॥ శ్లో॥ గోత్రాంతరప్రవిష్టానాందాయమాశౌచమవచ॥ జ్ఞాతిత్వంచనివతం తెతత్కులేనర్వ
మివ్యతఇతి ॥ ౬ ॥ యదపిమనువచనం ॥ ఉపవన్తోగృహైస్సర్వైశ్చపుత్రోయస్యతుదత్తిమః । సహరతైవతదిక్ఖం
సంప్రాప్తాప్యన్యగోత్రతః ॥ గోత్రరిక్ఖేజనయితుర్నహరేద్దత్తిమస్సతః । గోత్రరిక్ఖానుగఃపింఛోవ్యవైతిదదతస్సన్వధా
మితి ॥ ౭ ॥ యదపిస్త్యుత్యంతరం॥ గోత్రాంతరప్రవిష్టాస్త్రుసంసార్గ్యాస్త్రుతులేనతు॥ జననేనైవపితరోదానే
నైవనివతితాః । దత్తస్యపివేత్యత్వమాశౌచందాయమవచ॥ శ్రీతగోత్రాత్తుసంగ్రహ్యంత్రాతంస్తాతకం తదైవచే
తి ॥ వా ॥ ఎతత్సర్వసగోత్రజాలాభవిషయం॥ ౮ ॥ తథాచస్త్యుతే॥ శ్లో॥ స్వసంశ్యానామభావేతుప్రతస్తా
మాతృవంశజాఃతదభావేనుతోదత్తోవిహితావిధినేతరః॥ జ్ఞాతీనాంకులజాతానాముత్తమఃపరికిరతః॥ మధ్యమామా
తృకులజాఅధమాపరగోత్రజాః॥ స్వకలాప్తీక్షుధానేనదత్తపుత్రపరిగ్రహాత్పి ॥ ౯ ॥ కాత్యాయనః॥ దత్తానూ
థాదయాకన్యాపతిత్వంసప్రమేపదేతథైవదత్తపుత్రస్యపుత్రత్వంజాతకాదిభిః॥ యఃప్రదత్తాపిపుత్రార్థంజాతకర్తృ
దివజాతః॥ నాసౌగచ్ఛతిపుత్రత్వంకథంవారికృభాగ్భవేదితి ॥ ౧౦ ॥ ప్రజాపతిః ॥ పుత్రంగృహీత్వాసంస్కృత్యవ
యోవస్తాశ్రితఃపితా॥ నామగోత్రాదితత్సర్వంకుర్యాదౌరసవత్తతః । పంచమేనప్రమేవషేత్యప్తమేనమేధవాద
ద్యాతాంపితరౌపుత్రంగృహీత్యాతాంచదంపతీత్పి ॥ ౧౧ ॥ సంగ్రహేచ॥ ఉత్తమంద్యాదశాహేషుదత్తస్యగ్రహ
ణంశిశోః॥ ఆచారాన్తద్యమంహీనమూర్ధ్వమామాంజిబంధనాత్ ॥ కృతోద్వాహస్యపుత్రేత్వంకులక్షయకరంభ
వేత్ । సాశ్రమంనైవదద్యాత్తుదద్యాన్నాపన్యనాశ్రమమ్॥ అపద్యపిచదద్యాతాంద్వీతీయంబ్రహ్మచారిణమితి॥ ౧౨ ॥
స్త్యుత్యంతరేపి॥ భతుకర్మాధ్యక్షాంతుయానారీపుత్రం దాతుంససాహాతి॥ గృహీతుంవాగ్రజంతాతోబోధాయనవనో
యథేతి ॥ ౧౩ ॥ దక్షః॥ అపద్యపిచక్ష్మానాంసదద్యాదగ్రజంసుతమ్ । భర్తృహీనాతథాపత్నిదద్యాశ్చేన్నరకం
వ్రజేత్ ॥ అప్రజావిధవానారీపితృభ్రాతృద్యనుజ్ఞయా॥ పుత్రంతుప్రతిగృహీత్యా దన్యధానరకంప్రజేదితి ॥ ౧౪ ॥
తథా॥ అపద్యనగ్రజందద్యాచ్చప్రహర్యాశ్రమంసుతమ్ । ద్యాదశాబ్దంధమఃపత్నిశునశ్చేపవశేవవేతి ॥ ౧౫ ॥ య
త్తు ॥ దానంక్రియశ్చధర్మశ్చౌపత్యస్యనవిద్యతేతత్తాపస్తంబస్తరణం - యదపి - స్వకుటుంబాదిరోధేనజేయం దా
రసుతాదృతఇతియాజ్ఞవల్క్యవచనంతత్సర్వంజ్యేష్ఠపుత్రేవిషయం - ఎకపుత్రవిషయంచ ॥ ౧౬ ॥ తథాచవసిష్ఠః॥
నూ॥ నశ్చ్యేషంపుత్రందద్యాత్పృతిగృహీత్యా ద్వానచైకపుత్రంసహిసంతానాయపూర్వేషాంసత్ప్రీపుత్రంచదద్యాత్పృ
తిగృహీత్యా ద్వాన్యత్రానుజ్ఞానాగ్భతుఃపుత్రం పృతిగృహీత్యేకబంధనానావనాయరాజనిచావేద్యనివేశనస్యమధ్యే
న్యాపూర్తిభిర్హుత్యాఅదురబాంధవంసన్నికృష్టమేవప్రతిగృహీత్యాదితి॥ ౧౭ ॥ వా॥ బహ్వృచబ్రాహ్మణేషి - శున
శ్చేపాఖ్యానే శ్చ్యేషంపుత్రంసప్రయచ్ఛేదితి ॥ ౧౮ ॥ శౌనకాపి॥ శ్లో॥ వైకపుత్రేణకతావ్యుత్రతః॥ దానంకదాచ
న । బహుపుత్రేణకతావ్యుత్రదానంప్రయత్నతేతి ॥ ౧౯ ॥ బోధాయనశ్చ॥ శ్లో॥ శౌచేతశుక్లసంభవోమాతృ

పితృనిమిత్తస్యపదానపరిత్యాగవిక్రయేషుమాతాపితరా విభవతోనత్వేకం భుత్రందద్వాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్వాసహి
 సంతానాయప్రార్థేషాంసతుప్రీతిపుత్రేందద్వాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్వాన్యతానుజ్ఞానాద్భుతఃకరితి॥ వా॥మాతాపితా
 వాదద్వాతాంయమద్విఃపుత్రీమాపదీతిమనువచనం - భతుశరసుజ్ఞయామాతురపిదానయోగ్యతావిషయంసవిధవావి
 షయం - ఏవంకృతేభిరసఉత్పద్యేతయదిసతుర్యాంశభాగ్యవతీతః ॥ ౨౦ ॥ పుత్రపరిగ్రహఫలందర్శయతి ॥
 బాబాలిః॥ శ్లో ॥ పుత్రస్వీకారమాత్రేణపితరంత్రాయతేమతః । దత్తఃపుత్రత్వమాప్నోతిగృహీతాముచ్యతేఋణాది
 తి ॥ ౨౧ ॥ తథామంత్రలింగమపి । ధర్మాయత్వాగృహ్ణామి - సంతత్యైత్వాగృహ్ణామితి ॥ ౨౨ ॥ యత్నువచ
 నం॥నన్వకులంపువతః కృత్వాయోవేపరకులంబ్రజేత్ । తేనదుశ్చరితేనాసౌకాండపుష్కళిస్తృతః । త్యక్తంపితృకులం
 యన్నాదనహాస్సర్వకర్మకస్యితి॥తత్స్వయందత్తవిషయం- వివాహానంతరదత్తవిషయంవా॥ఏతత్సత్రప్రతిగ్రహకల్ప
 మ్మశౌనకబోధాయనాదిభిరభిహితః.

—* అథగుర్వాదినిరూపణమ్. *

౧ ॥ తత్రమనుః॥ శ్లో॥ నిషేకాదీనికర్మాణియఃకరోతియథావిధి । సంభావయతిచాస్తేనసవిప్రోగురురుచ్య
 తే ॥ టీ ॥ నిషేకాగర్భాధానం-నిషేకగ్రహణాదన్నగ్రహణాద్భవితైవాయం । ౨ ॥ సవీవ ॥ శ్లో॥ ఉపసీయ
 తుయశ్శిష్యంవేదమధ్యాపయేద్దివిజః । సకల్పంసరహస్యంచతమాచార్యంప్రవక్షతే । ఏకదేశంతువేదస్యవేదాంగా
 న్యపివాపునః । యోధ్యాపయతివృత్తకర్మపాధ్యాయస్సఉచ్యతే । ఉపాధ్యాయాద్దశాచాగ్రలచార్యాణాంశతం
 పితాసహస్రంతుపేతుమాతాగౌరవేణాతిరచ్యతఇతి ॥ ౩ ॥ యజ్ఞవల్క్యః ॥ సగురుర్యఃక్రియాంకృత్వావేదమ
 స్తైప్రయచ్చతి॥ఉపసీయదదద్యేదమాచార్యస్సఉదాహృతః॥ఏకదేశముపాధ్యాయముత్పిగృహ్ణాత్కృదుచ్యతే । ఏతేమా
 న్యాంభాషార్యమేభ్యోమాతాగరియసీతి ॥ వా ॥ పితురేవముఖ్యముపనయనాదికర్తృత్వం ॥ తదభావే - పి
 తృనమత్వా జ్యేష్ఠస్యతయోద్వయోరభావే అయోగ్యతాయంవాన్యసోన్యపనయనాదికర్తృత్వం ॥ ౪ ॥ యదా
 హబృహస్పతిః॥ శ్లో॥ ఏవందండాదిభిర్ముక్తంసంస్కృత్యతనయంపితా । వేదమధ్యాపయేద్దత్వాచ్చాస్త్రంమన్వాది
 కంతథేతి ॥ ౫ ॥ జ్యేష్ఠస్యపితృసమత్వంమనుసాన్తర్యతే॥ పితృపత్నీలయేత్పుత్రాశ్చ జ్యేష్ఠోభ్రాతృయవీయసః॥పు
 త్రవచ్చాపివతేరకజ్యేష్ఠభ్రాతరిధర్మతఇతి ॥ ౬ ॥ పితురయోగ్యతాయంయమః॥శ్లో॥ నాధ్యాపయతినాథీతే
 పతనీయేషువతఃతేఇత్యేతైలక్షణైర్యుక్తః కతఃవోన్యపితాగురురితి॥ గురురత్రోపనేతా ॥ ౭ ॥ ఆపస్తంబః॥
 సూ॥ యన్నాన్తర్యమానాదిమోతిసలచార్యస్తస్యైనదుహ్యేతగ్రదావనేతి ॥ ౮ ॥ శంఖః॥ శ్లో॥ భృతకాధ్యా
 పకోయస్తుసఉపాధ్యాయఉచ్యతఇతి ॥ ౯ ॥ విఘ్నః॥ సూ॥ యస్తేనఃమూర్తేనాధ్యాపయేత్తతఉపాధ్యాయఇ
 తి ॥ ౧౦ ॥ మనుః॥ శ్లో॥ అగ్న్యైధేయంపాకయజ్ఞానగ్నిష్టేమాదికాస్తృణాః । యఃకరోతివ్యతోయస్సనతస్యర్థి
 గిశూలచ్యతఇతి ॥ ౧౧ ॥ దేవలః॥ ఉపాధ్యాయఃపితాజ్యేష్ఠోభ్రాతాచైవమహీపతిః । మాతులఃశ్వశురస్త్రాతా
 మాతామహాపితామహకా । వణికజ్యేష్ఠఃపితృవ్యశ్చపుంసేగృతగురవస్తృతాః ॥ ౧౨ ॥ మాతామాతామహీగుర్వి
 పితుమాతుశ్చసోదరాఃశ్వశూఃపితామహీజ్యేష్ఠాథాత్రిచగురవస్త్రీయామ్॥ ఇత్యుక్తగురువర్గోయఃమాతృతః
 పితృతోద్విధా ॥ ౧౩ ॥ గురుణామసర్వేషాంపూజ్యాఃపంచవిశేషతః॥ యోభావయతియస్సాతేయేనవిద్యోప
 దిశ్యతే । జ్యేష్ఠభ్రాతాచభాతావపంచైతెగురవస్తృతాః । తేషామూర్త్యాప్రీతిశ్చేష్టాస్తేషాంమాతామపూజ
 తేతి ॥ ౧౪॥స్తృతిరత్నై॥ పితామాతాతథాచార్యస్తజ్ఞాయాచాగ్రజస్తదా । పితామహశ్చతత్పక్షీగురవఃప్రథమా
 మతాః॥ఋణంవాయదివాధర్మంపదంవాయదివాతురమ్ । సకాశాద్యపగృహ్ణీయాన్నియంతతత్రగౌరవమితి॥౧౫॥
 వ్యాసోపి ॥ మాతామహామాతులశ్చపితృవ్యశ్వశురోగురుః । పూర్వజస్సాన్తతకృత్విజ్ఞాన్యాస్తేగురవస్త
 థా॥మాతృవ్యసామాతులాసీన్వసాధాత్రిపితృవ్యసా॥పితామహీపితృవ్యస్త్రీగురుస్త్రీమాతృవచ్చరేదితి॥౧౬॥ మనుః॥
 పితుభాగిన్యాంమాతుశ్చక్రాయస్యాంపస్వసర్వపి॥మాతృవద్వ్యతిమాతిష్ఠేన్నాతాతాభ్యోగరియసీతి॥ అ॥మాతా
 పూజ్యతమేత్యత్రహేతుమాహ ॥ ౧౭ ॥ వ్యాసః॥ శ్లో॥ మాపాదకౌదరస్థంయాధృత్వాతూలైస్సమాకులా ।
 వేదనావివిధేయైఃప్రసూయేతవిమూఢితా॥ప్రాజేరపిప్రియాస్తుత్రాన్వన్యతేసుతవత్సలా॥కస్తస్యాఃకృతిం
 కతుంశక్తౌవకశతైరపితి॥టీ ॥ నివృత్తిరన్యత్వం ॥ ౧౮ ॥ తత్రశంఖః॥ సూ॥నపుత్రఃపితుమజ్యేతాన్యత్రసా
 త్రామణీయాగ్జీవన్నుణాన్మాతురితి ॥ ౧౯ ॥ యత్నుపారాణికవచనం॥ శ్లో॥త్వాగురుభ్రువస్యేహపితామా

తాచధర్మః | తయోరపి తాశ్చైయా బీజప్రాధాన్యదర్శనాత్ | అభావేపి తామతాతదభావేతుపూర్వజగతి |
తస్య హాగురువిషయం || ౨౦ || తథాచత్వర్యతే || ఉత్పాద్యపుత్రసంస్కృత్యవేదప్రధాన్యయః పితా | కుల్యాద్యు
ద్భింబసమహాగురుః పూజ్యతమః స్తుత ఇతి || ౨౧ || అ || అభబ్రహ్మచారిణోజనకమాత్రపితౄణామర్హగరియా
నిత్యాహ || మనుః || శ్లో || ఉత్పాదకబ్రహ్మదాతోగరియాబ్రహ్మదః పితా | బ్రహ్మజన్మహివిప్రస్యప్రేత్యదేహ
చశాశ్వతమ్ | కామాన్వాతాపితానైవం యదుత్పాదయతోమిథః | సంభూతింతస్య తాంవిద్యాద్యద్యోనావధిజాయతే |
అచార్యస్త్యస్యయాంజాతింవిధివద్వేదపారగః | ఉత్పాదయతీసావిత్యాసాసత్వాసాజరామరేతి || టీ || జాతింజన్మ ||
౨౨ || అ || అచార్యగరియస్త్యమేవప్రకారాంతరేణప్రతిపాదయతి | సవవ || శ్లో || అల్పంబాబలమయస్యశుభ్రత
స్యోపకరోతియః | తమపీహగురుంవిద్యాద్యుతోపక్రియయాతయేతి || టీ || అల్పవిద్యాప్రథమపిగురుంవిద్యాద్యుహు
విద్యాప్రదంకింపునరితమమోరభిప్రాయః || ౨౩ || గౌతమః || సూ || అచార్యశ్చైష్టోగూడాణాంమాతేత్యేక ఇతి || ౨౪ ||
అ || యస్తుబాలోపృథమధ్యావయతిసోపితస్యగరియానిత్యాహ || విష్ణుః || సూ || బాలేనమానవయనిసాధ్యాపకే
గురువద్యతేతేతి || అ || ఇమమేవాథామితిహాసపూర్వమాహ || ౨౫ || మనుః || శ్లో || బ్రాహ్మస్యజన్మనఃకతాఃస్వధ
ర్మస్యజశాసితా | బాలోపివిప్రోపృథస్యపితాభవః || ౨౬ || తదః | అధ్యాపయామానపితౄణాశిశురాంగిరసఃకవిః | పు
త్రకాత్మితామనావాచజ్ఞానేనపరిగృహ్యతాత్ | తేతమర్థమపృచ్ఛంతదేవానాగతమన్వవః || దేవాత్సైతాన్మమే
త్యోమన్యాఃయ్యంవశ్యశురుక్రవాత్ | అజ్ఞోభవతివైబాలిపితాభవః || ౨౭ || అజ్ఞంహిబాలమిత్యాహుః | పితేత్యేవ
చమంత్రదమ్ | నహంయదైర్వవతిదైర్వవతైర్వచబంధుభిః || యుషమశ్చక్రిరేధమంయోసూచానస్సనోమహా | నతేనవృ
ద్ధోభవతియేనాస్యపతితంబిః | యోవైయవాప్యధీయన్స్తంజేవాన్ధవిరంవిదః | అచార్యశ్చపితానైవమాతా
భ్యాతాచపూర్వజః | నాతేనాప్యచమంతవ్యాబ్రహ్మణేనవిశేషతః | అచార్యోబ్రహ్మణోమూర్తిః | పితామూ
ర్తిః | ప్రజానతేః | మాతాపృథివ్యామూర్తిః | ముఖ్యాతాసోమూర్తిః | రాత్తనః | యంమాతాపితరాక్లేశంసహితేసంభ
వేన్సామనశస్యోమృతిశ్చక్యాకతుంవహశతైరపి | తయోర్నిత్యంప్రియంకుల్యాదాచార్యస్యచసర్వదా | తేష్వేవ
త్రిమతుష్టేషుతపస్సర్వంసమాప్యతే | తెహంత్రయాణాంశిశూమీపరమంతపక్ష్యతే | నతైరభ్యననుజ్ఞతోధర్మమ
న్యంసమాచరేత్ | తవవహిత్రయోలోకాస్తవవత్రయత్రయః | తవవహిత్రయోవేదాస్తవవోక్తాస్త్రయోగ్నయః |
ప్రద్యప్రమాద్యస్తేతేషుప్రీక్షోకాన్విజయేద్దృషి || దీప్యమానస్సవపుమాదేవవద్దివిరోచతే ఇతి || సకేవలమయంబ్రహ్మ
చారిణాంధర్మఃకింఘాతరేమామపీప్రదర్శిణోగృహీతి || ౨౮ || సవవ || ఇమంలోకంమాతృభక్త్యాపితృభక్త్యాతు
మన్యమమ | గురుశిశూవయాత్యేవంబ్రహ్మలోకంసమశ్నుతే || సర్వేతస్మాద్యతాధర్మాయస్యైతేత్రయతద్యతాః | అ
నాద్యతాప్రయస్యైతేనర్వాస్తస్యాఫలాఃకియాః || యావత్త్రయస్తేజేవయస్తావన్నాన్యంసమాచరేత్ | తేష్వేవవి
త్యంబిశూమీహంకుల్యాద్యియహితరతః || ప్రేష్వేతేష్వహక్యత్యంహిపురుషస్యసమాప్యతే | ఏవధర్మఃపరస్మాత్సా
దుపధమోన్యఉచ్యతే ఇతి || ౨౯ || వ్యాసోపి || శ్లో || ఉపాధ్యాయంపితరంమాతరంవాయేదుర్హ్యంతమనసాక
మణావా | తెహంపాపంభూణహత్యావిశేషంనాస్యస్యైభ్యోపావక్కుదస్తీలోక ఇతి || ౩౦ || దేవలి || శ్లో || యావత్పితా
చమాతాచవ్యావేతానిత్వికారిణౌ | తావత్సర్వంపరిత్యజ్యపుత్రస్యాత్తత్పరాయణః | మాతాపితాచసుప్రీతాస్యా
తాంపుత్రగుణైర్ధృతి | సపుత్రస్సంబంధమంప్రాప్నుయానైవకర్మణేతి || టీ || వికారోమరణం || ౩౧ || సవవ || శ్లో ||
నాస్తిమాతృసమదైవంనాస్తిపితృసమోమగురుః | తయోఃప్రత్యుపకారోపిసకథంచనవిదగ్ధత ఇతి || ౩౨ || వ్యాసం || ప
రిత్యజంతియేరాగాదుపాధ్యాయగురుంతథా | సమానయంతిమోహాచ్యతేయాంతినరకాబహూ | యోభ్యాత
రంపితృసమంజ్యేష్ఠంమూఢోవమన్యతే | తెనవోపేణసంప్రేత్యచిరయంఘోరమృచ్ఛతి || ౩౩ || మనుః || అచార్యంచ
ప్రవక్తారంపితరంమాతరంగురుమ్సహింసాగ్ధాప్రహం గాంచసర్వాంస్తైవతపస్విన ఇతి || టీ || సహింసాగ్ధతేనకు
ప్యాత్ || అ || అత్రప్రవాదమాహ || ౩౪ || సవవ || శ్లో || గురోరప్యవలిప్తస్యకార్యాకార్యమజానతః | ఉత్పదఃప్రతపన్న
స్యపరిత్యాగోవిధియత ఇతి || ౩౫ || అ || దోషయ్యకృపిపితాసత్వాజ్యత్యాహయమ || శ్లో || అశుద్ధాతుపరిత్యాగఃపాత
కేయజ్ఞయాజనే | ఉపాధ్యాయేధనాయాజ్యేనపితౄగత్యత ఇతి || ౩౬ || మనుః || బాలస్సమానజన్మవాశిష్యోవా
జ్ఞానకర్మణః | అధ్యాపయన్గురుసుతోగురువన్నసమహాతితి || ౩౭ || వ్యాసం || గురుగ్నిద్విజాతీసాంవణానాం
బ్రాహ్మణోగురుః | పతిరేవగురుస్త్రీణాంసర్వప్యాభ్యాగతోగురురితి || ౩౮ || మనుః || బ్రాహ్మణంధకేవహంచత

—* అథాన్యోన్యమాన్యతానిమిత్తాని. *

—* అథమాగప్రదానాహ్వాః. *

—* అధ్యాపికాదనమ్. *—

౧ ॥ తత్రయాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో ॥ తతోభివాదయేద్వృధానసావమామిబ్రువన్మితి ॥ టీ ॥ తతోగ్నికార్యా
 నంతరమిత్యథః- అగ్నిర్వదనాభోఃసమస్కారోభివాదనమ్ ॥ ౨ ॥ మనురపి ॥ శ్లో ॥ అభివాదాత్పరంవిరోచ్యా
 యాంసమభివాదయ ॥ అసానానూహమస్తీతిస్వంనామపరితఃయేత్ ॥ భోశబ్దంకీతఃయేదంతేస్వస్యనామ్నోభి
 వాదనేనామ్నోస్వయాపభావోహిభోభావముపిభిఃస్మృతశ్చితి ॥ టీ ॥ అభివాదాత్పరంఅభివాదయఇతిశబ్దాదుపరి-దేవద
 త్రనానూహమస్తీతిస్వన్నామమూరీయాత్ - అస్మ్యపరి- భోశబ్దంకీతఃయేత్ - అభివాద్యస్యనామ్నోసంబోధముతు

మయు క్తత్వాత్ - భోశబ్దేనసంబోధయేత్ - భోభావఃభోశబ్దసత్తానామ్మస్వరూపభావః - నామ్మస్వరూపసత్తానమస్తనామధేయకార్యకరణసమభోభోశబ్దభివ్యక్తభేదతథాచాయంప్రయోగః - అభివాదయేదేవదత్తనామాహమస్మిభోఇతి || ౩ || తత్రకౌతమః|| సూ|| స్వనామప్రోచ్యాహమయమిత్యభివాదోజ్ఞానమవాయుఇతి || ౪ || తద్వాక్యభ్యాతాహరదత్తః- యఃప్రత్యభివాదనవిధిజ్ఞః తేనసంగమేస్వనామప్రోచ్యతేచైర్నుచ్యార్థ అహంశబ్దంబోక్త్యా అయమితవమూయాత్ - అయమితప్రత్యుక్తోపదేశః- అస్మిక్ శబ్దఃప్రయోక్తవ్యుత్తత్యాహుః- అంతేభోశబ్దంప్రయుంజతే- అభివాదయేహరదత్తాహమస్మిభోఇతిప్రయోగః- హరదత్తనామాహమితీకేచిత్ - హరదత్తశమాహమిత్యవరే- హరదత్తశమానామాహమస్మిభోఇత్యవ్యుత్త- శమాంతంబ్రాహ్మణస్యేతివదనాత్ - అత్రయథాస్వకులాచారంవ్యవస్థా || ౪ || భారద్వాజః|| శ్లో|| కంఠాయపృష్ఠతోగాంతుకృత్యాచాశ్వత్థవందనమ్| ఉపగమ్యగురూసర్వాఃవిప్రాంశ్చైవాభివాదయేదితి || ౫ || మనుః|| లోకంవైదికంవాపితథాధ్యాత్మికమేవవా| ఆదదీతయతోజ్ఞానంతంపురార్థమభివాదయేదితి || ౬ || ఆపస్తంబః|| సూ|| గురోస్తోమస్మాతి రిభివాదయీతాసావహంభోఇతిసమానగ్రామేవసలమస్యేషామపి వృద్ధతరాణాంప్రాక్పాతరాశాత్ప్రీష్యచనమాగమే స్వగృహాయుశ్చేష్ఠందక్షిణంబాహుంశోత్రసమంప్రసార్థ బ్రాహ్మణోభివాదయీతారస్వమం రాజస్యమధ్యసమం వేశ్యోఽపిచైత్స్యాద్రంప్రాంజలిరితి || ౭ || విష్ణుః|| శ్లో|| జన్మప్రభృతియతిగించిచ్ఛేతసాధమమావరేత్| సర్వంతస్త్విష్యలంయీతి హ్యేకహస్తాభివాదనాదితి || వా || ఎతద్విజషయం|| ౮ || యతస్సవీవాహ|| శ్లో|| శిష్యాణామాశిషందద్యాత్పదోపగ్రహణంగురోః| స్పృష్టాన్కణ్ఠోతువిషహంమూఖాణాంచైకపాణినేతి || ౯ || ఆశ్వలాయనః|| వామంవామేనసంస్పృశ్యదక్షిణేనతుదక్షిణమ్| హస్తేనకణ్ఠోహస్తాభ్యాంగురౌమభివాదయేత్ || వామోపరికరంకృత్యాదక్షిణంనామదోచ్ఛరన్|| జానుప్రభృతిపాదాంతమాలభ్యచదయోర్నమేదితి || వా|| ఎతచ్ఛప్రత్యుత్థాయకతకవ్యం|| ౧౦ || తదాహపస్తంబః|| సూ|| ఉద్వేగంపాదాహ్యుత్క్రామంతియూనస్థవిరఆగతే| ప్రత్యుత్థానాభివాదాభ్యాంపునస్తాస్మృతిపద్యతఇతి || ౧౧ || సవిహ|| సూ|| జ్ఞాయమానేవయోవిశేషేవృద్ధతరాయాభివాద్యంవిషమగతాయగురవేనాభివాద్యమన్వారుహ్యవాభివాదయీతసర్వత్రతుప్రత్యుత్థాయాభివాదనమప్రయతేననాభివాద్యంతథాప్రయతాయాప్రయతశ్చనప్రత్యభివదేత్పవిత్రయస్త్రియోనసోపానదేష్టితశిరావహితపాణిర్వాభివాదయీతేతి || టీ|| అస్యాథః- వయోవిశేషజ్ఞాయమానేపూర్వంవృద్ధతరాయాభివాద్యం అభివాదనంకతకవ్యం - పశ్చాద్వృద్ధాయవిషమగతాయఉచ్ఛస్థానేనీచస్థానేవాధీతాయగురువ్యతిరిక్తాయనాభివాద్యంగురవేత్వభివాద్యమేవ - అన్వారుహ్యవాభివాదయీత- ఎతదగురువిషయం - అన్వవరుహ్యేత్యేతదపిదప్తవ్యం- న్యాయస్యతుల్యత్వాత్సర్వత్రగురావగురవచవిత్రయసంప్రీయః తేనతదగురోధేనజ్యేష్ఠభార్యాదిష్టభివాదనంకతకవ్యం- అవహితపాణిస్సమితుగౌరదిహస్తఇతి || ౧౨|| మనుః|| శ్లో|| శయ్యాసనేభ్యాచరితేశీయసానసమావిశేత్| శయ్యాసనస్థత్సైవైనమవరుహ్యభివాదయేదితి || టీ|| శ్రేయసగుర్వాదినాఆచరితేపరిగృహీతే- పరిగృహీతయోశ్శయ్యాసనయో- అధిఉపరిసమాచరేత్ నసమువవిశేత్ || ౧౩ || సవిహ|| శ్లో|| అభివాదనశీలస్యనిత్యంవృద్ధోవసేవినః| చత్వారిసమ్యగ్విధానం తేనశ్శయ్యః| ప్రజ్ఞాయశోబలమితి || ౧౪ || బోధాయనః|| సూ|| నాసీనోనాసీనాయనశయానోనశయానాయనాప్రయతోప్రయతాయశక్తివిషయముహూతకమపిప్రయతస్సాన్యస్సమధాద్యుదకుంభపుష్పాన్మహస్తోనాభివాదయే ద్యచ్చాన్యదప్రేయంయం క్రంసనమవామైభివాదనమత్యంతశోబ్రాహ్మపక్షినాయువతీనాంబ గురుపక్షినాంజాతవీర్యఇతి || టీ || ఎవంయం క్రమపిపితృదేవతాద్యథాద్రవ్యయం క్రమపినాభివాదయేత్ - నసమవాయేత్యంతశః| అత్యంతంసమీపేష్టిత్వేత్యథః- జాతవీర్యః| జాతశుక్లః - చశబ్దాన్యత్యవ్యాదిపక్షినామపియవతీనాంగ్రహణం || ౧౫|| శంఖః|| సూ|| వీరకకుంభహస్తాభివాదయన్నైత్యంచరన్నపుష్పాన్యజ్యహస్తోనాశుచిర్నదేవపితృకార్యంకుర్వన్నశయానఇతి || ౧౬ || ఆపస్తంబః|| శ్లో|| సమిత్సవ్యకుశాజ్యంమమృదన్నాత్తతపాణికమ్| జపంశుభామంచకుర్వాణంనాభివాదయతేద్విజమితి || ౧౭ || మనుః|| గురువత్ప్రతిపూజ్యాస్తునవణాగురుయోపితః| అనవణాస్తుసంపూజ్యాప్రత్యుత్థానాభివాదకైః|| గురుపక్షితుయవతి నాభివాద్యోహపాదయోః| పూర్ణావింశతివర్షేణగుణదోషావిజానతేతి || ౧౮ || స్మృత్యథాసారే|| శ్లో|| ఉదక్యాంసూతికాంనారీంపతిక్షింకభాహతిసీమ్| పాపండుంపతితంప్రాత్యంమహాపాతకినంతథా || నాస్తికంతపంస్తేనంకృతఘ్నంనాభివాదయేత్ | మత్తంప్రమత్తమన్నత్తంధావంతమశుచింతథా| వమంతంజ్యంభమాణంచకుర్వంతం

దంతధావనమ్ | అభ్యక్షశిరసంస్నానంకుర్వంతంనాభివాదయేత్ || జపయజ్ఞగణస్థాంశ్చసమిత్సృష్టకుశానలాః | ఉ
దపాతాిఘ్నఃశ్రేయోన్నంవహంతంనాభివాదయేత్ | అభివాద్యద్విజత్రైచనాపూరాత్రైఃశుద్ధ్యతి | అభివాద్యా
ధకారస్థంశయాస్థంపాదుకాంఘ్రికమ్ | ఉచ్చిష్టంజపపూమాచారతంహోపవసేత్త్య్రహమ్ || ౧౯ || దూ
రస్థంజలమధ్యస్థంధావంతంధనగర్వితమ్ | రోగాకాంతంమదోన్నతంషడ్విపాిన్నాభివాదయేదితి || ౨౦ || సూ ||
క్షత్రవే శ్యాభివాదనేపి విప్రస్యాపూరాత్రం శూద్రాభివాదనేత్రిరాత్రంరజకాదిషు చందాలాదిషుచాంద్రస్యా
దితి || ౨౧ || శాతాతపః || శ్లో || అభివాద్యోనమస్కార్యశ్శిరసావంద్యవివచ | బ్రాహ్మణఃక్షత్రియైశ్చైవశ్రీకామై
స్సాదరంసదా | నాభివాద్యాప్రవిపీణక్షత్రియాద్యాఃకథంచన | జ్ఞానకర్మగుణోపేతాయద్యప్యేతేబహుశుతాః |
క్షత్రంవై శ్యంవాభివాద్యప్రాయశ్చిత్తంకథంభవేత్ | బ్రాహ్మణానాంధశాష్టేచఅభివాద్యవిశుద్ధ్యతి | అభివాద్యద్విజ
శ్శూద్రంసచేలింస్నానమాచరేత్ | బ్రాహ్మణానాంశతంసమ్యగభివాద్యవిశుద్ధ్యతే | అచయేత్సంధరికాక్షం దేవవా
పిత్రిలోచనమ్ | బ్రాహ్మణంవామహాభాగమభివాద్యవిశుద్ధ్యతే || ౨౨ || అ || బ్రాహ్మణేషష్టిక్యచిదపవాదమాహ
విష్ణుః || శ్లో || సభాసుచైవసర్వాసుయజ్ఞైరాజగృహేషుచ | నమస్కారంప్రకర్షితబ్రాహ్మణాన్నాభివాదయేత్ | వి
పౌషుదశేనాక్షిప్రంక్షీయంతేపాపరాశయః | వందనాన్తంగళావాప్తిఃస్వకేనాదమ్యతంపదమితి || ౨౩ || స్మృ
తిరత్వావశ్యాం || వక్షేర్వయోధికాశీతిస్తీర్త్యామానచతుష్టయమ్ | యోజీవేత్సతువంద్యస్యాద్విష్ణోరపిమపూజి
తత్తి || వా || ఏతత్సవణవిషయం || ౨౪ || యదాహమనుః || శ్లో || యస్యదేశంనజానాతిస్థానంతిపురుషంకు
లమ్ | కన్యాదానంనమస్కారంశ్రాద్ధంతస్యవివజయేదితి || ౨౫ || చంద్రికాయాం || జ్యాయానపికనీయాంసంసరి
ధ్యాయామభివాదయేత్ | వినాపుత్రందశివ్యఃచదాహిత్రందుహితుఃపతిమితి || ౨౬ || స్మృతిభాస్కరే || సర్వేచాపినమ
స్కార్యాస్సర్వావస్థాసుసర్వదా | ఆశీర్వాచ్యానమస్కారైర్వైర్వయస్యస్తుపుననమేదితి || ౨౭ || వృద్ధమనుః || శ్లో ||
అభివాదనేశుసర్వత్రపాదస్వకేనమేవవా | విప్రాణాంప్రాంజలిఃకార్యోచమస్కారస్సఙ్కచ్యతత్తి || ౨౮ || స్మృ
త్యుక్తసాచే || అ || అభివాదనేపాదస్వకేనాస్తికుర్యాద్వా || శ్లో || అభివాదనేనమస్కారేతథాప్రత్యభివాదనమ్ | ఆ
శీర్వాచ్యానమస్కారైర్వైర్వయస్యస్తుపుననమేత్ | త్రైయోనమస్సావృధాశ్చవయసాపతిదేవతాః | దేవతాప్రతిమాం
దృష్ట్వాయతింవైవత్రిదండనమ్ | నమస్కారంనకుర్యాచ్చేదుపవాసేనశుద్ధ్యతే || ౨౯ || స్మృతిరత్నై || సుక్తివాణి
కమనాజ్ఞాతమతక్తంతిపుమాతురమ్ | యోగినంచతపస్సక్తంకనిష్ఠంనాభివాదయేదితి || ౩౦ || మనుః || శ్లో || దశా
బ్దాఖ్యంపారసఖ్యంపంచాఖ్యంకలభ్యతామ్ | త్యగ్భిపూర్వంశోత్రియాణామల్పేనాపిస్వయోనిష్ఠితి || టీ || సమాన
పురవాసినాందశభిర్వక్షేఃపూర్వస్సఖాభవతి - తతోధిశాజ్యయా - కలాభ్యతాంగీతాదివిద్యావతాంపంచాబ్ద
పూర్వస్సఖా - శోత్రియాణాంవేదాధ్యాయనాంత్యగ్భిపూర్వస్సఖా - స్వయోనుభూతాదిమన్వల్పేనాపివయసా
పూర్వస్సఖాభవతి - తతోధిశాభివాద్యత్తిత్యుక్తః || ౩౧ || ఆపస్తంబః || సూ || కుశలమవరవయసంచయస్యంవాపు
చ్చేదనామయంక్షత్రియమనష్టంచైశ్యమారోగ్యం శూద్రంనాసంభావ్యశోత్రియంపథినంగతమసంభావ్యనవ్యక్తమే
దరశ్యేనహయరహితేదేశేత్రియమేకాశీనందృష్ట్వా అసంభావ్యనవ్యక్తమేత్యంభావగంచమాతృవద్భగినీవచ్చభగిని
కింతేకరవాణినభేతవ్యమితి || ౩౨ || మనురపి || శ్లో || బ్రాహ్మణంకుశలంపుచ్చేత్క్షత్రబంధుమనామయమ్ | చైశ్యం
యేమంసమాగమ్యశూద్రమారోగ్యమేవచ | పరపత్నీచయాత్రిస్యాదసంబంధాచయోనితః | తాంబూయాద్భవతి
త్యేకమభగభగినీతివేతి || ౩౩ || యమః || స్వస్తీబ్రాహ్మణోబూియాదాయుష్షానిధిభూమిపః | వధతామితి
చైశ్యంక్షూద్రస్తుస్యాగతంవదేదితి || ౩౪ || తథాభవివ్యత్సరాణై || శ్లో || బ్రాహ్మణస్సర్వవర్ణానాంస్వస్తీకు
ర్యాదితిస్తిరితి || ౩౫ || అ || స్వస్తీకర్తృభాగమాహయమః || శ్లో || యత్సుఖంతిమలోకేషువ్యాధివ్యసనవజ్జీతమ్ |
యస్త్రికసర్వేస్థితాఃకామాస్తత్స్వస్తీత్యభిసంజితమితి || ౩౬ || వ్యాసః || శ్లో || కదాచిత్కవచంభేద్యంనారాచే
నశరేణవా | అపివజ్రశతాఘాతైబ్రాహ్మణాశీర్వాభిద్యతత్తి || ౩౭ || మనుః || మాతులాంశ్చపితృవ్యాంశ్చవృ
శురాస్యత్తికోగురుః | అసావహమితిబ్రాహ్మణ్యైర్వృత్తాయయవీయనత్తి || టీ || అసావహమితి - దేవదత్తహమితి
బ్రూయాన్నాభివాదయేదిత్యుక్తః || ౩౮ || తథాస్మృతిరత్నై || ఋత్విష్టిత్యవ్యశ్వశుర మాతులానాయవీయ
సామ్ | ప్రవయాగప్రథమంకుర్యాత్ప్రత్యుత్థాయాభిభాషణమితి || ౩౯ || బోధాయనః || సూ || ఋత్విష్టిత్యవ్యశ్వశుర
మాతులానాయవీయసాంప్రత్యుత్థాయాభిభాషణమితి || ౪౦ || గౌతమోపి || సూ || ఋత్విష్టిత్యవ్యశ్వశుర

మాతులానాంతుయదీయసాంప్రత్యుత్థానమనభివాద్యాశ్చతి || ౪౦ || యత్తువసేష్టాపస్తంబాభ్యాముక్తం || సూ ||
ముత్తిక్యశురపితృవ్యమాతులానవరవయసఃప్రత్యుత్థాయాభివదేదితి || టీ || అభివదేత్ - అభిముఖ్యేనవదెత్త్యభిభా
షణమాతాభిప్రాయమితి స్మృతిచంద్రికాయాంవ్యాఖ్యాతం - హరదత్తస్తు - అవరవయసః - ఋత్విగాదయోవ్యభివాద
యంతేతానభివాదయమానాన్సృతియ్యుత్థాయాభివదేన్నాన్యేష్వివయథాసుభిమాసీతేతివ్యాకృతవాక్ || ౪౧ || అ||
గుర్వాదివివయేత్వభివాదనేవిశేషమాహగౌతమః || సూ || గురోఃపాత్రోపసంగ్రహణంప్రాతరితి - సమవాయే
స్వహమధిగమ్యతువిప్రోవ్య మాతృపితృతద్భంధానాంపూర్వజానాం విద్యాగురుజ్ఞాంచనస్మిపాతేపరస్యేతిచ || టీ||
పితృతాదీనాంసమవాయేసంగమేప్రతిదినంపాదోపసంగ్రహణంకుర్యాత్ - తేషాంచయుగపత్నీన్నపాతేపరస్యేపసం
గ్రహణం || ౪౨ || ఆపస్తంబోపి || సూ || ఉదితేత్యాచార్యేణసమేత్యోపసంగ్రహణంసదైవాభివాదనమితి - సమా
వృత్తేనసర్వేగురవతిపసంగ్రహణ్యోప్రోవ్యవసమాగమ్యతిచ || అపిచ || ఆచార్యప్రాచార్యసన్నపాతేపాచార్యయో
పసంగ్యహ్యూప్యసంజిఘ్నేదాచార్యంప్రతిషేధేదితరశ్చతి || ౪౩ || మనురపి || స్లో || గురోగురౌసన్నపాతేగు
రువద్వృత్తిమావరేత్ | సవాసిస్సప్తేగురుణాస్పాక్ గురూనభివాదయేదితి || ౪౪ || ఆపస్తంబః || సూ || యస్మిన్ ప్ర
నాచార్యసంబంధాద్ధైరవంప్రతిప్రసన్నస్వత్సానీయేప్యాచార్యస్యేతి || టీ || యస్మిన్ప్రపురుషేషిష్యాచార్యభావ
మంతరేదాపివిద్యావరితాద్విద్యాతాకానాంగౌరవంభవతి - తస్మిన్నస్వత్సానీయేప్యాచార్యేయా వృత్తిస్సాకతఃప్రే
త్యథః || ౪౫ || అ|| ఉపసంగ్రహణస్వరూపమాహసవవ || సూ || దక్షిణేనపాణినాదక్షిణంపాదముధస్తాదభ్యధి
మృశ్యసగుష్టికముపసంగ్యస్త్రీయదుభాభ్యామేవోభావభిషేదయతఉపసంగ్యసఖివ్యైకశ్చతి || టీ || ఆత్మమోదక్షిణేన
పాణినాచార్యస్వదక్షిణంపాదముధస్తాదభ్యధిమృశ్య - అధిశబ్దఉపరిభాగేఅధస్తాదోచరిష్టాచ్చాభిమృశ్యసగుష్టికంస
గుల్ఫంసాంగుష్ఠమిత్యన్యే - ఉపసంగ్యస్త్రీయాత్ - ఇదముపసంగ్రహణ మేతత్కుర్యాత్ - ఉభాభ్యామేవపాణి
భ్యాముభావాచార్యస్యపాదావభిషేదయతోమాణవకస్యఉప సంగ్రహణ్యవ్యైకమన్యంతశ్చత్యథః || ౪౬ || అత్రమ
నుః || స్లో || వ్యక్తేనపాణివాకారముపసంగ్రహణంగురోః | సవ్యేనసవ్యోస్సృప్తవోగ్దక్షిణేనతుదక్షిణశ్చతి || ౪౭ ||
బోధాయనః || సూ || శ్రోత్రేసంస్పృశ్యమానస్సమాధాయాపస్తాజ్ఞాన్వారోవ్యపచ్ఛాభిమిత్యుపసంగ్రహణమితి || చా||
ఎతచ్చగురుపత్నీనామపికార్యం || ౪౮ || తథాచమనుః || స్లో || గురువత్సృజిపూజ్యస్తుసవణాగురుయోషితః |
మాతృవ్యసామాతులానీశ్వశ్రూరభపితృవ్యసా | సంత్రాజ్యగురుపత్నీవత్సమాస్తాగురుభార్యయా | బ్రాహ్మభార్యోప
సంగ్రహణ్యసవణాహన్యమాన్యపి || విప్రోవ్యనూపసంగ్రహణ్యజ్ఞాతిసంబంధయోషితః | అవృద్ధాగురుపత్నీవమోస
సంగ్రహమాహతీతి || ౪౯ || స్మృత్యథఃసారే || సూ || ఉపసంగ్రహణంనామ - అముకగోత్రదేవదక్షిణమానామా
హంభోఽభివాదయత్తత్కర్తవ్యకారోఽస్మృష్ట్యాదక్షిణోద్రాసపాణినాగురోదక్షిణంపాదగ్ంసవ్యేనసవ్యంసృహీత్వా
శిరోవనమనమితి - అత్రగురవోమాతాప్రస్యధాప్రీతపితృపితృమహాదయో మాతామహశ్చాన్నదాతా భయతా
తాచార్యశ్చోపసేతా మంత్రవిద్యోపదేష్టాఽహం పత్న్యశ్చోపసంగ్రహణ్యః సమావృత్తేచబాలేధ్యాపకే సమవయ
స్సే - అధ్యాపకేగురువచ్చరేదితిచ || ఇత్యభివాదనరూపణమ్ ...

—* అథప్రత్యభివాదనమ్. *

౧||తత్రమనుః || స్లో || ఆయుష్మాక్ భవసామ్యేతివాచ్యోవిప్రోభివాదనే|అకారశ్చస్యనామ్నోంతేవాచ్యః
పూర్వాక్షరప్లుతశ్చతి || టీ|| అభివాదనేకృతేనతివిప్రోద్విజఃశిష్యాకార్యయసావాచ్యః అన్యశిష్యసోనామ్నోంతే
పూర్వాక్షరప్లుతః - అక్షరశబ్దేనస్వరవివక్షితః - వ్యంజనస్యప్లుతాసంభవాత్ - యస్మాదకారాచూర్వమక్షరం
ప్లుతంభవతినపూర్వాక్షరప్లుతః|అకారశ్చవాచ్యః|ఆయుష్మాక్ భవసామ్యుదేవదత్తా ౩-అ-ఇతివాచ్యశ్చియావదితిమాన
చేవ్యాఖ్యాతం || ౧||ఆపస్తంబోపి||సూ || స్థావనంచనామ్నాభివాదనప్రత్యభివాదనేచపూర్వేషాంచణానామితి ||
టీ|| అత్రహరదక్షః || అభివాదనస్యయత్ప్రత్యభివాదనంతతాభివాదయతుర్నామ్నః స్థావనంకతఃవ్యం - ప్లుతః క
తఃవ్యః - పూర్వేషాంచణానాంపూర్వద్రవణితానామభివాదయమానానాం - ప్రత్యభివాదేఽమూద్రైః - ఇతిపాణి
యస్సృతిః - తత్రవాక్యస్యఃప్లుతఉదాత్తశ్చత్యనువృత్తైః | ప్రత్యభివాదవాక్యవ్యాంతేనామప్రయోగః - తస్యఃప్లు
తః-ఆయుష్మాక్ భవసామ్యేతివాచ్యోవిప్రోభివాదప్రత్యభివృత్త్యంతరవశాన్నామ్నశ్చపశ్చదకారః - ఆయుష్మాక్ భవసామ్యుదే
వదత్తా ౩- అ-ఇతిప్రయోగః - శంభుః-విష్ణుః- వినాకపాణిః- చక్రపాణిః- ఇత్యాదీనాంనామ్నాం సంబుద్ధగుణేకృతే-

సహోద్రగ్యహ్యస్యదూరాధూతేపూర్వస్యాధకస్యాదుత్తరస్యేదుతావిత్యయమపివిధిభావతి. అంతేఅకారః - తయో
 ర్యవాచచిసంహితాయామితియకారవకారౌచభవతః-తథాచవ్రయోగః ॥ శంఖా౩ - వ - విష్ణా౩ - వ - వినాకపా
 ణా౩- య- చక్రపాణా౩ - యశ్చి- వ్యంజనాంతేమచ- అగ్నిపీ౩-దత్తిత్యాదిప్రయోగశ్చి॥౪॥వసిష్టోపి॥ సూ॥అమం
 త్రితేయోంత్యస్వరస్సప్లవతశ్చితి ॥ వా ॥ ఎవంచాభివాదకనామగతాంతిమస్వరాతిరిక్తౌ పూర్వోకారఃపరితవ్యః.
 అంతిమస్వరశ్చస్థావయితవ్యశ్చిహరదస్తాదీనాంబహూనామభిమతంస్త్వత్రిచంద్రికాయాంపరాశరమాధవీయేచమను
 వచనమన్యధావ్యాఖ్యాతం-తథాహి- పూర్వమక్షరంయస్యాసౌపూర్వాక్షరః- పూర్వమక్షరంచసామధ్యాక్షరద్వ్యంజ
 నంస్వరాణాంస్వరపూర్వకత్వాసంభవాత్-అతశ్చాభివాదకనామగతోవ్యంజనసిష్టోంతిమస్వరఃస్థావనీయః- అకారే
 జాంతిమస్వరమాత్రముపలక్యతే - అశేషనామ్నామకారాంతత్వాభావాత్ - సత్వత్రపూర్వోకారోవిధీయతే-
 తథాచసత్యేవంప్రయోగోభవతి-అయిమ్మాభవసౌమ్యదేవదస్తా౩-శ్చి- ఏతేషాంమతేపూర్వాక్షరంపుశ్శక్యదండ
 వ్యవ్యం-అత్రాతిరిక్తాకారపక్షపశశిష్టాచారానుగుణః ॥ ౫ ॥ మనుః॥ శ్లో॥ యోనవేత్యభివాదస్యవిప్రప్రత్యభివాద
 నమ్ ॥ నాభివాద్యస్సవిదుషాయథాశూద్రస్తథైవసః॥ నామధేయస్యయేకేవిదభివాదంనజానతే। తాన్పిజ్జోహ
 మితిబ్రూయాద్ద్వియస్సర్వాస్తథైవచేతి ॥ ౬ ॥ పతంజలిః॥ శ్లో॥ అవిద్వాంసఃప్రత్యభివాదేనామ్నాయేనప్లు
 తిందివిః॥కామంతేమచవిపోవ్యస్త్రీప్రీవాయమహంవదేదితి ॥ టీ ॥ అహంవదేత్అహమితివదేదిత్యర్థః॥౭॥ య
 మః॥ యోనవేత్యభివాదస్యవిప్రప్రత్యభివాదనమ్। అశిషంవాకురుశ్రేష్ఠసయాతనరకంధువమ్॥అభివాదెక్వతేయస్తు
 తంవిప్రంనాభివాదయేత్। త్తశానేజాయతేవృత్తోగృధ్రికాకోపసేవితః। అభివాదెతుయఃపూర్వమాశిషంసప్రయ
 చ్చతి । యద్దుష్కృతంభవేత్తస్యతస్మాద్భాగంప్రవక్షతే । తస్మాత్పూర్వాభిభాషీస్యాచ్చండాలస్యాపిధమవితే।
 సురాంపితేతవక్తవ్యమేవంధమోకనహీయతశ్చితి ॥ ౮ ॥ మనుః॥ నవాచ్యోదీక్షితీనామ్నాయవీయానపియోభ
 వేత్।భాభవత్పూర్వకంచైవమభిభాషేతథమవదిదితి ॥ టీ ॥ సన్నిధౌభోశబ్దః- యథా - భూయజమానేతి-అసన్ని
 ధౌభవచ్ఛబ్దః- యథా- తత్రభవాక్యజమానశ్చితి ॥ ౯ ॥ స్మృతిరత్తై॥ శ్లో॥ ఆచార్యంచైవతత్సత్రంతద్భార్యం
 దీక్షితంగురుమ్।పితరంచపితృవ్యంచమాతరంచమాతులంతథా। హితైషిణంచవిద్వాంసంశ్వశురంయతిమేవచ।నబ్రూ
 యాన్నమతోవిద్వాక్మాతుశ్చభగిసంతథే॥శ్చితిప్రత్యభివాదననిరూపణమ్. ...

—* అఖిలహృచారిధిమాః*—

౧ ॥ తత్రసంవతః॥ శ్లో॥ తతోధీయాతవేదంతుపీక్షమాచోగురోముఖమ్।సాయంప్రాతశ్చభిక్షేతబ్రహ్మ
 చారీసమాహితః । నివేద్యగురవేక్షియాత్ప్రియ్యభోవాగ్యతశ్శుచిరితి ॥ ౨ ॥ దక్షః॥ పాత్రమధ్యాహ్నయో
 స్సాన్నసంవాసప్రత్యగృహస్థయోః।యతేస్త్రీషవణంపోక్తంసకృత్త్రబ్రహ్మచారిణశ్చితి ॥ ౩ ॥ అత్రవిశేషమాహవి
 ణ్ణః॥ సూ ॥ దండవన్ద్యజ్ఞసమితి॥ వా॥అనేనాంగవైమల్యంనకార్యమిత్యుక్తం ॥ ౪ ॥ అతఏవావస్తంబః॥సూ॥నా
 ప్నశ్లోఘమాసఃస్నాయాదితి ॥ ౫ ॥ చంద్రికాయాం॥ శ్లో॥ మేఖలామజీనందండమపవిత్రంచసత్యశః।కౌపీనంకటి
 సూత్రంచబ్రహ్మచారీతుధారయేదితి ॥ ౬ ॥ యమః॥దండంకమండలుంచేదంహంజీంచరశశాంతథా।ధారయేద్బ్ర
 హ్మచారీచభిక్షాన్నాశీగురౌవసన్నిత ॥ టీ ॥ వేదోదభాముష్టిః గురౌగురుగృహే ॥ ౭ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥
 శ్లో॥ గురుంచైవహ్యపాసీతస్వాధ్యాయార్థంసమాహితః।అహూతశ్చాస్యధీయితలబ్ధంచాస్త్రేనివేదయేదితి॥౮॥
 మనుః॥ బ్రహ్మణఃప్రణవంకుర్యదాదావంతేచస్వదా।స్రవత్యమోంకృతఃపూర్వంపరస్తాచ్చవిశీర్యతే।బ్రహ్మరంభే
 వసానేవపాదౌగ్రాహక్యాగురోస్సదేతి ॥ ౯ ॥ అంగిరాః॥ప్రాప్తేవేదానువచనేవిసగేచాన్యహంగురోః । ఉప
 సంగ్రహణంకార్యంవిపోవ్యత్వాగతేనదేతి ॥ ౧౦ ॥ మనుః॥ చోదితోగురుణానిత్యమప్రచోదితపవనా।కుర్యాదగ్న్య
 యవేయోగమాచార్యస్యహితేమచ।శరీరంచైవవాచంచబుద్ధీంద్రియమనాంపిచ।నియమ్యపాంజలిస్త్రీష్ఠేదీక్షమాణౌ
 గురోముఖమ్।నిత్యముద్ధృతపాణిస్సాగ్రత్వాచారస్సమాహితః । ఆస్యతామితిచోక్తస్సన్నాసేతాభిముఖోగు
 రోః।హీనాన్నవస్త్రవేషస్సాగ్రత్సర్వదాగురుసన్నిధౌ।ఉద్రిష్ఠేత్ప్రభమంచాస్యచరమంచైవసంవిశేత్ । ప్రతిశ్రవణసం
 భాషితయామోనసమాచరేత్ ॥ నాసీదోనవభంజానోనతిష్ఠన్నపరాజ్ఞుభిశ్చ॥ టీ ॥ ఉద్ధృతపాణిఃపస్తాదిభిర
 ప్రచ్ఛాదితపాణిః-ప్రతిశ్రవణం- ఆత్మనంప్రతిగురుణాప్రయుజ్యమానస్యవాక్యస్యశ్రవణమ్।ప్రతిసంభాషాగురుంప్ర
 తివ్యవాక్యం ॥ ౧౧ ॥ అ॥ ప్రతిశ్రవణసంభాషితధంకుర్యాదిత్యపేక్షాయామాహసవివ ॥ శ్లో ॥ ఆసీనస్యస్థితఃకు

ర్యాదభిగచ్ఛంస్తుగచ్ఛతః | ప్రత్యుద్గమ్యత్సమవృతః పశ్చాద్భావంస్తుభావతః | పరాబ్జుభస్మాభిమభోదూరస్థైర్యత్య
చాంతికమ్ | ప్రతిమ్యుతయనస్యవిదేశేచైవతత్పతత్తితి || టీ || ప్రతిమ్యుతయనస్యవిదేశేచైవతత్పతత్తితి || టీ || ప్రతిమ్యుతయనస్యవిదేశేచైవతత్పతత్తితి || టీ ||
దా || ౧౨ || అపిచ || శ్లో || నివశంత్యాయసంసారస్యనిత్యంస్యాన్మరునన్మదా | గురోస్తుచతుర్విషయేనయధేహాననో
భవేత్ | స వ్యాహరేదస్యనామపరోక్షమపిశేవలమ్ | నచైవాస్యానుకుర్వీతగతిభాషితశేష్టితమ్ || టీ || నిత్యంఉత్త
రాశ్రమేవ్యపి | కేవలంతత్రభవదాదిశబ్దరహితమ్ || ౧౩ || అపిచ || శ్లో || గురోర్యత్రపరివాదోనిందావాపిప్రయ
జ్యతేకణోతత్రపిథాతవ్యాగంతవ్యంవాతతోస్యతః | పరివాదీభరోభవతిశ్వావైభవతినిందకః | పరిభాక్తాకృమీభవతి
కిహోభవతిమత్సరీ || టీ || పరిభాక్తా | గురోభోగాదధికభాగభాగీ || ౧౪ || అపిచ || శ్లో || దూరస్థోనావయే
దనఃసమగ్రోనాంతికేప్రియః | యానానసస్థైర్యేనమవరుష్యభివాదయేత్ || ప్రతివాతేనవాతేననాసీతగురుణా
సహ | అసంశ్రవేచైవగురోనకించపిశేతయేత్ || టీ || అంతికేప్రియః | రహసిపత్నిసహితమిత్యర్థః | ప్రతివాతే
పురతోనాసీత. అనువాతేవృత్తతః - పాశ్చాతవాతయోరపుష్పలక్షణం - యథాస్వశరీరస్పృష్టేవాతోవైసంస్పృశే
స్తథాసీతేతి. అసంశ్రవేనుభవంత్రవణాయోగ్యదేశే || ౧౫ || అపిచ || శ్లో || గోశ్వోష్ట్రయానప్రాసాతస్వా
స్తరేషుకేషుచ | నాసీతగురుణాసాధకంశిలాఫలకనామచ | బాలస్సమానజన్మావాశిష్యోవాయజ్ఞకమణి | అధ్య
పయేత్ గురుసుతోగురువన్నానమహాతీతి || టీ || గోశ్వోష్ట్రాయక్తంయానంగోశ్వోష్ట్రయానం - స్వాస్తరస్త్ర
ణాదినమూహః - యజ్ఞకమణి - ఆచార్యేయజ్ఞకమాదిపరవశ్యత్యర్థః || ౧౬ || అ || గురుపుత్రేగురువృత్తీనాం
ప్రాప్తానామపవాదమాహాసవిచ || శ్లో || ఉచ్ఛాదనంచగాత్రాణాంస్థాపనోచ్ఛిష్టభాజనే | నకుర్యాద్గురుపుత్రస్య
పాదయోశ్చపసేజనమ్ | అభ్యంజనంస్థాపనంచగాత్రోచ్ఛాదనమేవచ | గురుపత్నీయనకార్యాణిగాత్రాణాంచప్ర
సాధనమ్ | అవిద్యాంసమలంకోకవిద్యాంసమపివాపునః | ప్రమాదాదుత్పథంనేతుంకామకోధవశానుగమ్ | మాత్రా
స్వసాదుహితావాసవిచిత్రాననోభవేత్ | బలవానింద్రియగ్రామోవిచ్ఛాంసమపికషతి | అహింసయైవధూతా
నాంకార్యంశేయోనుశాసనమ్ | వాక్తృచమధురాశ్లేషప్రయోజ్యాధమమీష్యతా | యస్యవాత్సవసేషుద్ధేస
వ్యగ్గుప్తేచసర్వదా | సతై సర్వమవాప్నోతివేదాంతోపగతంఫలమ్ || టీ || సర్వదాఅత్రమాంతరేపి || ౧౭ || అ
పిచ || శ్లో || నారుంకుదస్స్యాదాతోపనపరద్రోహకమణిః | యయాచోద్విజతేవాచానాలోక్యాంతామదీరయేత్ ||
సేవతేహంస్తునియమాబ్రహ్మచారిగురోవసత్ | సన్నియమ్యేంద్రియగ్రామంతపోవృద్ధ్యధికమాత్మనః | నిత్యంస్థా
త్వాశుచికుర్యాద్దేవపిశేతపరామమ్ | దేవతాభ్యుచనంచైవసమిదాధానమేవచ | వజ్రయేన్మధుమాంసానిగంధ
మాల్యరసాంప్రియః | శుక్లావైసర్వాణిప్రాణేనాంచైవహింసనమ్ | అభ్యంగమంజనంచాష్టోరుపానచ్ఛత్రీధా
రణమ్ | కామంకోధంచలాభంచసతేనంగీతవాదనమ్ | ద్యూతంచపరివాదంచజనవాదంతథాస్మత్ | ప్రీణాంచపీ
తూకాలంభముపహృతంపరస్యశేతి || ౧౮ || యజ్ఞవల్క్యః || శ్లో || మధుమాంసాంజనోచ్ఛిష్టమాద్రస్త్రప్రాణిహిం
సనమ్ | భాస్కరాలోకనాగ్లీలపరివాదాదివజ్రయేదితి || టీ || మధుమోద్రం - ఉచ్ఛిష్టమగురోః || తథాచవసిష్ఠః ||
సూ || ఉచ్ఛిష్టమగురోరభాజ్యమితి || సచేద్వాగ్ధీయాతకామంగురూచ్ఛిష్టంబైషజ్యాధకంసర్వంప్రాశ్నీయాదితి ||
టీ || వ్యాధీయాత - వ్యాధిమనుభవతీత్యర్థః || ౧౯ || మాధవీయే || శ్లో || నాదశేంబైవపీతేతనాచరేద్దంత
ధావనమ్ | గురూచ్ఛిష్టంభేషకాధకంప్రయంబీతనకామతత్తితి || ౨౦ || ఆపస్తంబః || సూ || పితృజ్యేష్ఠస్యవశ్యాతురు
చ్ఛిష్టంభోక్తవ్యమితి || ౨౧ || గురూచ్ఛిష్టస్యభాజ్యత్వాదేవతద్భార్యపుత్రేమనైవమితి | గురుధర్మాత్ | దేశేనప్రా
ప్తస్యోచ్ఛిష్టభాజనస్యాపవాదమాహగౌతమః || సూ || వోచ్ఛిష్టాశనస్నానప్రసాధనపాదప్రత్యోశనోన్మదకనోపసం
గ్రహణాక్షితి || ౨౨ || సవీవ || వజ్రయేన్మధుమాంసగంధమాల్యదివాప్యాపాంజనాభ్యంజనయానోపానచ్ఛత్రకామ
కోగ్రధలోభమోహవాద్యవాదనస్నానచందంతథావనహమన్యైర్గీతపరివాదభయాని | గురుదశేనేకణాప్రాప్త
తాసగ్ధికాపాశ్చీయణపాదప్రసారణిష్ఠీవనహసితజ్వంభితావస్థోటనాగీతి || ౨౩ || మనుః || శ్లో || ముండోవాజటి
లోవాస్యాదధవాస్యోచ్ఛిష్టభాజితి || ౨౪ || కాత్యాయనః || సశిఖంవపనంకార్యమాస్నాద్యాప్రహ్మచారిణ
ఇతి || వా || ఎతచ్ఛందోగాభిప్రాయం || ౨౫ || సుమంతయః || శ్లో || బ్రహ్మచర్యంతపోబైతంసంధ్యయోరగ్నికమ
చ | స్వాధ్యాయోగురువృత్తిశ్చపర్యేయంబ్రహ్మచారిణః | యచ్ఛశిష్యేణకతకవ్యంయచ్ఛదాసేనవాపునః | కృతమ
త్యైవతత్సర్వంకృతాన్ స్మత్తుపాశ్చకతః | కింకరస్సర్వకారీవసర్వకమన్యోవిదః | నస్మానేననమమామేనచైవా

ప్రపరిచర్యయా | బ్రహ్మచారిదివంయాతినయాతిగురుపూజనాదితి || ౨౬ || యమః || గుర్వధీనోన్యతంత్రస్యాయాన్య
 గోష్ఠా యాగురోగృహే | సదాజనున్యసంవేశీజితశీతోదరః || జితనిద్రోజితాలస్యోజితకోగ్రాహితాభవాత్ |
 గంధం మాల్యంభుత్రశయ్యంబజయోద్ధంతధావనమ్ | నీర్వంపర్యుపితంవర్జ్యంఘృతంచలవణంతథా | మలాపకవణపాన్తి
 సంశూద్రాద్వైర్మపిభాషణమ్ | గురోరవజ్ఞాంచతథాబ్రహ్మచారివివర్జయేదితి || ౨౭ || వ్యాసః || ఆఖ్యైవతిహాస్తి
 యాదపీతవతిసోపితే | నతిష్ఠతితథాసీతనాసుత్ప్రప్రస్వపేత్తథా | వాస్యనిర్మాల్మ్యతయంపాదుకోపానహంపి | ఆక్ర
 మేదాసనంచాస్యభాయాద్వైక్రదావన | యథాకాలమధీయాతయావన్నవిమనాగురుః | ఆసీతనగురోఃకూచేభలక
 వాసమాహితః | ఆసనేశయనేదైవనావతిష్ఠేత్కథంచనేతి || ౨౮ || సంవతః || దివాస్వపతిచేత్స్వప్తోబ్రహ్మచారి
 తుపర్యణే | స్నాత్వాసూర్యంసమభ్యర్చ్య గాయత్ర్యక్షితంజపేత్ | భిక్షాటనమకృత్వాతుస్సప్తోష్ఠ్యేకాన్నమశ్నుతే |
 అస్నాత్వాచైవయోభుక్షై గాయత్ర్యక్షితంజపేత్ | గ్రాసస్యనియమోనాప్రిప్రథమాశ్రమపానసిః | ఇతరేషాం
 క్రమేదైవద్వాత్రింశద్దాశాష్టవ | ఆపోశనమకృత్వాతుయోభుక్షై నాపదిద్విజః | భుంజానశ్చయదాబూయా
 గ్గాయత్ర్యక్షితంజపేదితి || ౨౯ || హరితః || ఉపనీతోమాణవకోవసేద్గురుకులేవ్యధ | గురోఃకులేనాప్రియస్సాన్య
 త్కమఃకామనసాగిరా | బ్రహ్మచర్యమధశ్శయ్యాశ్రధావహ్నిరుపాసనమ్ | ఉదకుంభంగురోదద్యాద్గోగ్రాసం
 చేంధసానిచ | కుర్యాదధ్యయనంచైవబ్రహ్మచారియథావిధి | విధిత్యక్వాప్రకుర్వాణోనస్వాధ్యాయఫలంభేత్ |
 యఃకశ్చిత్కురుతేదమేంద్రింశక్త్యైర్దురాత్మవాత్ | నతశ్చలమవాప్నోతికుర్వాణోవివిధిష్యతః | తస్మాత్వేదవ్రతాసీ
 హవరేత్సాన్యధ్యాయసిద్ధయే | శౌచాచారమశేషంతుశిక్షయేద్గురుసన్నిధౌ | శయనాఘోర్వముక్తాయదభామృద్ధం
 తథావనమ్ || వస్త్రాదీకమధాన్యచ్చగురప్రేషతిపాదయేత్ | స్నానేకృతేతఃపశ్యాత్ స్నానంకుర్వీతదండవదితి || ౩౦ ||
 నారదః || ఆవిద్యాగహకాచిచ్ఛశ్శుశూప్తిశ్చయతోగురుమ్ | తద్వృద్ధిగురుదారేమగురుభ్రేతృతదైవచేతి ||
 ౩౧ || హరితః || సూ || హయగజరథచైత్యవృక్షవృషభారోహణమహానదీప్రతరణమహాసాహసవిరుద్ధానివజయే
 దితి || ౩౨ || ఆపస్తంబః || సూ || ఆచార్యాధీనస్సాన్యదన్యత్రపతనీయేభ్యోహితకారిగురోరప్రతిలోమయన్వాచా
 ధాసనశాయనానుదైశ్యం భుంజీతతథాతౌరలవణమధుమాంసాన్యదివాస్వాపీతి - అన్యత్తదశీకసభాస్సమాజాం
 శ్చాగంతాజనవాదశీలరహస్యీలో గురోరుదాచారేవ్యకతాన్వైరికమాణి స్త్రీభిర్యవదథః సంధాపీమృదు
 శ్చాంతోదాంతోహిమాన్యదృఢభృతిరిత || ౩౩ || శంఖః || నచేదమనధీత్యాన్యాంవిద్యామధీయాతాన్యత్రచేదాం
 గేభ్యః || హరితోపి || వేదోవిద్యాబ్రాహ్మణస్యతత్పరిజ్ఞానార్థమంగాధీతి || ౩౪ || లఘువ్యాసః || శ్లో || వేదస్యా
 ధ్యయనంసంవంధమకాశ్రున్యపాపియత్ | అజానతోభవత్సర్వంతుమాణాంభండనంయథా | యథాపశుభావ
 హరితతస్యలభతేఫలమ్ | ద్విజస్త్రధారాధానభిజ్ఞోనచేదఫలమశ్నుతే || జ్ఞానంకమఃచసంయుక్తముక్త్యకంకధి
 తంయథా | అధీతంశుతేసంయుక్తంతథాశ్రేష్ఠంనకేవలమ్ | సముచ్చితంప్రేక్షమపిశుతాధీతంవివిధ్యతే || చతుర్థా
 మపివేదానాంకవలాధ్యయనాద్విజయతి || ౩౫ || చంద్రికాయాం || ధర్మశాస్త్రంతువిజ్ఞేయంశబ్దశాస్త్రంతగ్నేవ
 చాపురాణోతిహాసాశ్చతథాఖ్యానానియానిచ | మహాశ్వనాంచచరితంశ్రీతవ్యంనిత్యమేవచేతి || ౩౬ || వసిష్ఠః ||
 యచ్ఛాఖియైస్తుసంసారైస్సంస్కృతోబ్రాహ్మణోభవేత్ | తచ్ఛాఖ్యాధ్యయనంకుర్యాత్త్యక్వాతత్పతితోభవేత్ |
 నజాతుపరశాఖోక్త్యంబధఃకమఃసమాచరేత్ | ఆచరస్పరశాఖోక్తంశాఖారండః | ప్రకీర్తితేతి || ౩౭ || అ||విద్యా
 ధిగమోపాయమాహనారదః || శ్లో || యోహేరివయుతాద్భీతస్సేహిత్యాన్వరణాదివ | రాక్షసీభ్యఃప్రప్రిభ్యగ్నవి
 ద్యామధికచచ్చితి || యత్ప్రితైఃపాంసభిఃశ్శక్తైఃపశ్చికఃక్రియతేమహాత్ | నత్రతలసామధ్యాగదుద్యోగస్త్రతకార
 ణమ్ | శ్వైర్విద్యాశ్వైరభ్యాఅరోహేత్పర్యంతశ్చనైరితి || ౩౮ || సాహిత్యగ్రంథైః || ౩౯ || తథావిఘ్నహేనూ
 నపి || నవీవాహ || శ్లో || మూతంపురాణశుశూప్తిమానాటకాన్ క్షరేవచ | స్త్రీయస్తంధ్రీవనిచాచవిద్యావిఘ్నకరాణి
 వత్ || గురుశుశూప్తియావిద్యాపుష్కలేనధనేనవా | అధవావిద్యయావిద్యావతుళంమోపలభ్యతేతి || ౪౦ || ఆ ||
 అధ్యాపననియమవిశేషానాహయమః || శ్లో || సతతంప్రాతరుత్తాయదంతధావనపూర్వకమ్ | స్నాత్వామూత్వాధి
 ష్ఠ్యేభ్యఃకుర్యాదధ్యాపనంసరతి || ౪౧ || గౌతమః || సూ || శిష్యశిష్యైరపదేనేతి || టీ || శిష్యశ్చాననంఅపదేనతాద
 నమ్యేత్కైత్యర్థః || ౪౨ || అ || నిభాత్వేనేనసాధయితుమశక్తౌనవివాహః || సూ || అశక్తౌరజ్జవేణదశాభ్యాంత
 సుభ్యామితి || ౪౩ || మనురవి || శ్లో || భార్యాభ్రతశ్చదాసశ్చశిష్యాభ్యా తాచసోదరః | ప్రాప్తాపరాధాప్రాప్తాస్సూరీవ్యా

జేయదలేనవా || పృథ్వీమృతశరీరస్యమోత్రమాంగకథంవన|అతోన్యధాతుప్రహరన్నాత్తస్యాహ్వోరకిల్బిషమితి||
 ౪౩ || యమః || సంవత్సరోషితేశ్చిష్యుగురుజ్ఞానమనిధిశః || హరతేదుష్కృతంతస్యశిష్యస్యవశ్చతోగురురితి ||
 ౪౪ || మనుః || తపోవిద్యాపవిత్రస్యనిశ్చేయసకరంపరమ్|తపసాకల్పమంహంతివిద్యయామృతమత్నుతే| అనేనక్రమ
 యోగేనసంస్కృతాత్పాద్విజశ్చవైః|గురవనః సంభిషయాత్|బ్రహ్మధిగమికంతపః || తపోవిశేషేరివిదైః|వ్రతైశ్చ
 చోదితైః|వేదఃకృతోస్పృధిగంతవ్యస్సరహస్యోద్విజన్తనేతి || వ్రతైః|ప్రాజాపత్యాదిభిః-కృత్స్నస్సాంగః || ౪౫ ||
 ఆపస్తంబః || సూనియమేషుతపశ్శబ్దస్తదతిక్రమేవిద్యాకమణిస్స|వతి|బ్రహ్మసహపత్యాదేతస్మాద్గతపత్యమనా
 యుష్యంతతస్మాద్భవయోవరేషునజాయంతేనియమాతిక్రమాదితి|| టీ || అస్తిక్|బ్రహ్మచారిధర్మప్రకరణేయనియ
 మానిధిఃస్తాస్తైషుతపశ్శబ్దాద్రవ్యభిః-తేషాంనియమానామతిక్రమేవిద్యాగ్రహణంతత్కర్మప్రవత్స || తస్మాన్నియ
 మాతిక్రమణాశ్చ్యేతుఃపురుషాదపత్యసహితాన్నిస్స|వతి || బ్రహ్మయజ్ఞాదిమాసయుజ్యమానమప్యకించిత్ర-రమిత్యై
 షోధోవివక్షితఃసకేవలమకించిత్ర-రంప్రత్యుతానథకారిత్యాహగతపత్యమితి-గతశ్చతిశ్చభాగిభిధాయీనరకౌ
 లత్యతే-పతత్యనేనేతిపత్యంసరకపాతహేతుభవతి - అనాయుష్కరంచ-తస్మాన్నియమాతిక్రమాదవరేష్వర్వాచీ
 నేషుకలియుగవర్తిషుముషయోమంత్రద్యౌశనభవంతి-అనియమస్యేదానిమవజసీయత్యాదిత్యధికః||

—* అధచత్వారివేదవ్రతాని.*—

౧ || తత్రాపస్తంబః|| శ్లో|| ఛందసాంసాధనాథంహివ్రతానిహవరేషుద్భవతి || ౨ || అ|| వ్రతానిచ
 తెనైవోక్తాని|| సూ|| ప్రాజాపత్యంసౌమ్యమాగ్నేయంచైశ్వర్యదేవంచేతి || ౩ || భారద్వాజః|| సూ|| అధాతోవ్రతా
 దేశవిసజఃసేవ్యాఖ్యాస్యామఃపర్వణ్యుదగయనఆపూర్వమాణపత్యేపుణ్యేనక్షత్రైశ్చబాహుత్యవ్రతముప నివద్వృతంశు
 క్రియంగోదానమితి || ౪ || తథాబోధాయనోపి|| సూ|| చత్వారివేదవ్రతానిహూతారశ్శుక్రియాణ్యపనిషదఆ
 రణ్యాన్యుదగయనఆపూర్వమాణపత్యేపుణ్యేనక్షత్రైశ్చక్రియా రంభాగోదానంహేడశేవవశః|| ౫ || ఆశ్వలా
 యనోపి|| చత్వారివేదవ్రతానిమహానామ్నీమహావ్రతముపనిషద్దోదానమితి. ఉదగయనఆపూర్వమాణపత్యేకల్యాణేన
 క్షత్రైశ్చోదానంహేడశేవషేకతఃవ్యమితి || ౬ || గగః|| శ్లో|| వ్రతంకుర్యాత్సుసావిత్రంవిధినారణ్యకంవ్రతమ్|
 వేదవ్రతానికుర్వీతతతోవేదంసమభ్యసేత్ || ఉత్తరాయణగోసూర్యేశుక్లపత్యేశుభేదినేస్సాధ్యాయదివసేకుర్యా
 న్నక్షత్రాణ్యత్రచౌశవదితి|| ౭ || భరద్వాజః|| శ్లో|| ఉత్తరాయణఆపూర్వమాణపత్యేచపర్వణి| వేదవ్రతానిచత్వా
 రికుర్యాత్పర్వాహవచదక్షిణేత్యయనేవాపిత్రావణస్యతుపర్వణి| సౌమ్యంవేదంవ్రతంకుర్యాత్ప్రాజాపత్యాదిచా
 త్రహీతి || ౮ || దక్షాత్రేయః|| వేదవ్రతానిచత్వారికుర్యాత్కాలస్తచౌశవత్ | ఉపాకమవదిచ్ఛంతివ్రతేష్వన్యే
 ముచైవహీతి || ౯ || ఆపస్తంబః|| శ్లో|| సౌమ్యవ్రతంప్రకుర్వీతయథావచ్చక్రియంవ్రతమ్| పాజాపత్యాదిచత్వారిభవే
 యుస్తద్దిసేపివా| పాజాపత్యంవ్రతంకృత్యాతదధీత్యవిస్మజ్యచ| సౌమ్యవ్రతముపక్రమ్యవిస్మజ్యాగ్నేయమాచరేత్ |
 ఉత్సృజ్యచైశ్వరేవాఖ్యముపక్రమ్యసముత్సృజేదితి || ౧౦ || స్మృత్యధికసారే|| సూ|| ఉపసయనాద్యుపాకమాం
 తంసావిత్రీవ్రతంతతోవేదవ్రతారణ్యకవ్రతానివ్రతంవపనమేతేషాంలోపేత్రీనాన్వషడ్వాద్వాదశశవాకృభాగింశ్చరి
 త్యాపునర్వృతంకుర్యాదితి || ఇతిబ్రహ్మచారిధర్మనిరూపణమ్|| ...

—* అధపునరుపసయనమ్.*—

తత్రాపస్తంబః|| శ్లో|| అజినంషేఖలాండండభైశ్చచర్యంచయస్త్యశేత్ | పునస్సంస్కారమహోతపి
 ధిద్యుష్టనకమఃశేతి|| ౧ || పరాశరః|| అజినంషేఖలాండండభైశ్చచర్యవ్రతానిచ|యదిమధ్యేనివతేరస్తునస్సంస్కా
 రమహాశీతి || ౨ || వ్యాసః || సింధుసావీరసారాష్ట్రాతథావ్రత్యంతవాసినిః | అంగవంగళింగంశ్చగత్వాసం
 స్కారమహాశీతి|| టీ|| ప్రత్యంతః- అంత్యదేశః|| ౩ || సవిత || హిమవత్కొలికంవింధ్యంపారంపర్వస్యపశ్చిమమ్| తీ
 థయాత్రాంవివాగత్వాపునస్సంస్కారమహాశీతి || ౪ || ఆదిత్యపురాణే || సారాష్ట్రసింధుసావీరనవంతీదక్షి
 ణాపథమ్|ఎతాంచేశాంద్విజోగత్వాపునస్సంస్కారమహాశీతి || ౫ || బోధాయనః|| మా|| అధోపనీతస్యవ్రతానిభ
 వంతినాన్యోల్బిష్టంభుంజీతాన్యత్రపితృ శ్చేష్టాధ్యానంప్రియా సమాభుంజీతమధుమాంసశ్చాగ్నిధూతకాన్న మదశా
 హక్షీరంభత్యాకంనిర్యాసంవిలయనంకణాన్నంశూద్రాన్నంగణికాన్నమిత్యేతేషావయుక్తేషుపూర్వకృతసంస్కా
 రోనతిష్ఠతి|| వా|| అతఃపునరుపసయనంతఃవ్యమిత్యధికః|| ౬||సవిత|| శ్లో|| అమత్యావారోంపీత్యాప్రాశ్యముత్ర

పురిషకా॥ బ్రాహ్మణఃక్షత్రియోవైశ్యఃపునస్సంసౌరమహాతీతి॥ ౭ ॥ అపిచ॥ సూ॥ బ్రహ్మచారిణశ్చకమణా
 ప్రతాన్వపుత్తిరస్యత్రమాతాపితోరాచార్యాచ్చేతి॥ ౮ ॥ మనుః॥ శ్లో॥ అజ్ఞానాత్పాశ్యవిన్నాత్రంసురాసం
 స్పృష్టమేవచ॥ పునస్సంసౌరమహాంత్రయోవణావ్యాజావయితతి॥ ౯ ॥ పరాశరః॥ విన్నాత్రభక్షుశ్చ
 భంప్రాజావత్యంసుమాచరేత్॥ పంచకవ్యంచకురీతస్సాత్పాత్యాపీత్యావశుశ్చతీతి॥ ౧౦ ॥ ఎతచ్ఛసంసౌరాత్పాశ్య
 వేతివేదితవ్యం॥ ౧౦ ॥ తథావిష్టుః॥ సూ॥ విష్యరాహగ్రామ కుక్కుటగోమాంసభక్షణేషుచ సర్వేష్యేతేషుద్వి
 జాతీనాంప్రాయశ్చిత్తాంతేపునస్సంసౌరంకుర్యాదితి॥ ౧౧ ॥ యమః॥ శ్లో॥ చూసురోమద్యపానేచకృతేగోభ
 షక్షణేషుచ॥ తత్తృచ్ఛపరిక్షిప్తోమాంజీఘూషిసశుశ్చతీతి॥ ౧౨ ॥ శాతాతపః॥ లశునంగంజసంజన్యావ
 లాండుంచతథాద్విజః॥ ఉష్ణమానుషకేభాశ్వరాసభక్షిరభోజనాత్॥ ఉపాయనంపునంకుర్యాత్తవక్తృచ్ఛంచరేన్న
 హురితి॥ ౧౩ ॥ సంగ్రహేచ॥ చండాశాన్తంద్విజోభుక్త్వాసమ్యక్సాంధ్యాయణంచరేత్॥ బుద్ధిపూర్వేతుక్త
 ఛాబ్జంపునస్సంసౌరమహాతీతి॥ ౧౪ ॥ అ॥ కృతార్థఃదేహికవిషయే॥ శ్లో॥ జీవన్యదిసమాగచ్ఛేద్భుత
 కుంభేనిమజ్జుచ॥ ఉద్భృత్యస్సాపయిత్యాభజాతకమాదికారయేదితి॥ ౧౫ ॥ గృహ్యరత్నై॥ సూ॥ అంగవంగక
 లింగసావీరసారాష్ట్రావంతిమత్స్యాదిదేశగమనేద్విజస్యపునస్సంసౌరః - తీర్థయాత్రాయాంసదోషఃవిన్నాత్ర
 పాశ్రావేనమద్యపానేసంధుతరణేచపునస్సంసౌరః - పితృమాతామహార్యోపాధ్యాయమాతులవ్యక్తిక్రపేతకా
 ర్యేపితృజ్యేష్ఠభాగితాచార్యవ్యతిరక్తచిష్టభోజనేచమధుమాంసపేతాన్నాశౌచాన్నగణికాన్నశూద్రాన్నభోజనే
 బ్రహ్మచారిణఃపునరుపనయనంకార్యం - జ్యేష్ఠపశ్చత్సృతోపనయనేపూర్వోపనితఃకనిష్ఠఃపునరుపనేయః॥ ౧౬ ॥
 శ్లో॥ పతనీయానియాన్యేవకమాణ్యాహుమణీషిణః॥ తానికృత్యాద్విజోమోమాత్పునస్సంసౌరమహాతీతి॥ ౧౭ ॥
 పునరుపనయనేవజ్యోగనామామనుః॥ శ్లో॥ వవసంమేఖలాదండభైర్యోచర్యవ్రతానివనివతం - తేద్విజాతీనాంపునస్సం
 సౌరకమణికాలైచ్చవసంతాదినానిరీక్ష్యంకథంచనేతి॥ ౧౮ ॥ సంసౌరమంజర్యాం॥ సూ॥ అథపునస్సం
 సౌరంవ్యాఖ్యాన్యసామస్సమిదాధానేవీశేషః - పునస్త్యాదిత్యేతిసమిదాధానమథవాత్యప్రాయశ్చిత్తంజఘాతీయ
 వ్యతత్సనోమిందాభూత్పునరగ్నిరితిద్వాభ్యామథపక్వాన్నంజఘాతినప్రతేఅగ్నితస్యిష్టకృత్ప్రభృతిసిద్ధమాధేను
 వరప్రదానాదితి॥ ౧౯ ॥ అధాపరఃకల్పః॥ గురోరుచిష్టంభుంజీతదక్షిణాదీనమేఖలాదేనావృత్తిరస్యత్స్వగృహ్యా
 క్తంకతవ్యం॥ అన్యఃకల్పః॥ ఆపరిధిపరిధానాత్సృత్యాపాలాశీగంసమిధమాధాయవాత్యప్రాయశ్చిత్తంకరోతీతి॥
 కల్పాంతరమపి - బ్రాహ్మణవచనాత్సానిత్యాశితకృత్సృతమభిమంత్యోప్రాశ్యావమ్యకృతప్రాయశ్చిత్తేభవతీతి॥
 వా॥ ఎతేషుపక్షేషుగురుభిఃసమిత్తాపేక్షయావ్యవస్థాప్యవ్యా॥ ఇతిపునరుపనయనఃసంసౌరపణమ్॥

—* అథబ్రహ్మచర్యకాలావధిః *—

౧ ॥ తత్రాధ్యేత్యసామధ్యాయనురూపమాహమనుః॥ శ్లో॥ షట్టింశదాద్వికంచర్యంగురౌత్రేవేదికంవ్రతమ్॥
 తదధికంపాదికంవాగ్రహణాంతికమేవవేతి॥ టీ॥ షట్టింశతామబ్దానాంసమాహారే షట్టింశదబ్దంతత్రభవం
 షట్టింశదాద్వికం-ఎవంత్రేవేదికం - తదధికమష్టాదశాబ్దాః తద్యుక్తం-తదధికం-ఏవంపాదికం - గ్రహణాంతికంచ॥
 ౨ ॥ యమోపి॥ శ్లో॥ వసేద్ద్యాదశవసాణిచతుర్వంశతిమేవవా షట్టింశతంవావసాణిప్రతివేదంవ్రతంచరేదితి॥
 ౩ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ ప్రతివేదంబ్రహ్మచర్యంచద్వాదశాబ్దానిపంచవా॥ గ్రహణాంతికమిత్యేకేశశాంతత్రైచయోడశే
 తి॥ టీ॥ కేశాంతోనామగోదానాఖ్యంకమ - తత్త్రయోడశేవషేకార్యమిత్యర్థః॥ ౪ ॥ బోధాయనోపి॥ సూ॥
 అష్టాదశాద్వికంపాణివేదంబ్రహ్మచర్యంచరే చ్చమగ్నింశతివాద్వాదశవా ప్రతివేదగంసంవత్సరావసంవా ప్రతి
 శాండంగ్రహణాంతంవాజీవితస్యాస్థిరతాన్త - కృష్ణకేశోగ్నినాదధీతేతిత్రుతితి॥ టీ॥ ప్రతికాండంప్రాజాపత్యాదిసాం
 పంచానాంకాండానామేకైకస్త్రికాండేసంవత్సరావసమిత్యర్థః - గ్రహణాంతంవత్సవయ్యుక్తత్యక్తహేమః - జీవి
 తస్యాస్థిరత్యాదితి॥ ౫ ॥ ఆపస్తంబః॥ సూ॥ ఉపేతస్యాచార్యకులేబ్రహ్మచారివాసోష్టాదశాద్వికంపాణివేదం
 దోసమధోనంతిధిర్వాద్వాదశవారథ్యమితి॥ ఎతదశక్రవిషయం॥ ౬ ॥ తథాచదేవలః॥ సూ॥ అతఃపరమ
 ష్టాదశాద్వికంపాణివేదంవ్రతవర్యామాతిష్ఠితకృత్యేచ్ఛతుర్వింశతివాషిషీకంద్యాదశవాషిషీకంవేతి॥ ౭ ॥ గౌత
 మః॥ ద్వాదశవసాణ్యేకవేదేబ్రహ్మచర్యంచరేత్ప్రతి ద్వాదశవాసర్వేషుగ్రహణాంతంవేతి॥ ౮ ॥ భారద్వాజః॥
 సూ॥ అథాస్యాష్టాదశాద్వికంపాణివేదంవ్రతంబ్రహ్మచర్యంసంప్రద్యశ్యంత్యావేదాధ్యయనాదిత్యేకావసా

శః | కమేంద్రియాణిపంచైవ పాయ్యాదినిప్రచక్షతే | ఏకాదశం మనోజ్ఞేయం స్వగుణైర్న భయాత్కమమ్ | యస్మిన్
జితేజితావేతాభవతః పంచకౌసుమమ్ | ఇంద్రియాణాం హి చరతాం విషయే వ్యవహరిషు | సంయమేయత్పమాతిష్ఠేద్వి
ద్వాన్యం తెవ వాజినమ్ | ఇంద్రియాణాం ప్రసంగేణ దోషమృచ్ఛత్యసంశయః | సన్నియమృతతాన్యేవ తత్సన్నిధిమవా
ప్నూయాదితి || ౧౬ || సంవతః || బ్రహ్మచారితుయః స్కంఢే త్కామతత్కుక్షమాన్యసః | అవకీర్ణే ప్రతంకుర్యా
త్సత్త్వాశుభ్యత్యకామతత్పుతి || ౧౭ || బోధాయనః || సూ || యో బ్రహ్మచారిస్త్రియముపేయాత్సవకీర్ణగద
భంపశుమాలభేతనైర్ముతః పశుపురోదాశశ్చరత్సోదేవతోయమదేవతోవాశిశ్చాత్పాశిత్రమప్స్వవదానైశ్చరంతీ
తివిక్షాయతత్పుతి || టీ || నైర్ముతః పశుపురోదాశశ్చరత్సోదేవతోయమదేవతోవాశిశ్చాత్పాశిత్రమప్స్వవదానైశ్చరంతీ
శుప్తదైవత్యః పురోదాశత్యతిపరిభాషానిధిస్యానువాదః | ప్రాశిత్రం శిశ్చాత్పాశిత్రమవాదవదాతవ్యం - హృదయాగ్రవయవ
మపుప్రచరితవ్యం - అన్యజ్ఞానికి కాగ్నీకర్తవ్యమిత్యర్థః || ౧౮ || వసిష్ఠః || సూ || బ్రహ్మచారిచేత్స్త్రియముపేయా
దరశ్యేవతుష్పథే తాకి కాగ్నీరత్సోదేవత్యంగదభమాలభేతనైర్ముతం వాచరం ర్యపేదితి || ౧౯ || ఆపస్తం
బః || గదభేనావకీర్ణే నిర్ముతం పాకయజ్ఞేన యజేతత్సమశ్రాద్రః ప్రాశీయాదితి || టీ || పాకయజ్ఞేన స్థానీ పాకవి
ధానేన తస్య గదభాస్యసర్వం మిశ్రితం హవిరుచ్ఛిష్టం శ్రాద్రః ప్రాశీయాదితి || ౨౦ || అ || తేన సర్విష్టతాచార్యా
ణంభాజయేదిత్యస్యాపవాదమాహమనుః || శ్లో || అవకీర్ణే తుకాశేన గదభేన చతుష్పథే | పాకయజ్ఞవిధానేన యజేత
నిర్ముతం నిశీతి || ౨౧ || హరితః || సూ || అవకీర్ణే నిర్ముత్యవచతుష్పథే గదభంపశుమాలభేత పాకయజ్ఞేన ధ
మేణ భూమావశుపురోదాశశ్రవణమవదానైః ప్రవర్త్యా బ్రహ్మజుహుతికామావకీర్ణోస్త్యవకీర్ణోస్త్యికామకా
మాయస్యాహేతి || ౨౨ || గౌతమః || గదభేనావకీర్ణే నిర్ముతం చతుష్పథేయజేతత్సాజిన మూర్ధ్వవాలం
పరిధాయ హేహితప్రసృహం బైతుంచ రెత్తమావత్యేణస్సంవత్సరేణ శుభ్యేదితి || టీ || తస్యైవ గద
భాస్యాన మూర్ధ్వవాల ముపరిలోమవసిత్వా పావకేన లోహితం మృణ్మయం పాత్రం హస్తే గృహీత్వా వకీర్ణోనేమ
హ్యుల్లిత్యోదేహేతి స్వకమావత్యేణస్సప్రసృహం బైతుంచ రెత్త - సంవత్సరమేతద్వీతంచ రెచ్ఛుద్ధోభవతీత్య
ర్థః || ౨౩ || తథాచమనుః || శ్లో || తేభ్యోలభేన బైతుణవతయస్తేకకాలికమ్ | ఉపస్మృతం స్త్రిష్టవణమైవైవేకేన శు
ద్ధ్యతీతి || ౨౪ || సంవతః || బ్రహ్మచారితుయోగచ్ఛేత్స్త్రియం కామప్రవీరితః | ప్రాజాపత్యంచ రేత్సృభీమబ్ధ
మేకం సమాహితః నిర్వపేచ్ఛపురోదాశం | బ్రహ్మచారితుపర్వణి | మంత్రైశ్శాకలహూమీదైర్గ్నవాజ్యంచ హవయే
దితి || ౨౫ || శాండిల్యః || అవకీర్ణే ద్విజో రాజావైశ్యశ్చ పిఖరేణు | ఇష్ట్యావై తాశనో నిత్యం శుద్ధ్యత్యజ్ఞాత్సమా
హితత్పుతి || చా || ఇంద్రవవాపి కంఠే శ్యాగమనవిషయం || ౨౬ || యదాహతుశ్శంఖిఖితౌ || సూ || గుప్తాయాం వై శ్యా
యామవకీర్ణే సంవత్సరం త్రివణమనుష్ఠేత్ - త్రివిధాయాం ద్వైవ షేణ బ్రహ్మణ్యాం త్రిణివషాణీతి || వా || శిష్టం
| బ్రహ్మచారినియమాతిక్రమప్రాయశ్చిత్తం ప్రాయశ్చిత్తప్రకరణవత్కృతే | ఇతి నైష్ఠికబ్రహ్మచారిధర్మనిరూపణమ్ | *

— శిష్యుని ముద్రాపతే —

౧ || తత్రమనుః || శ్లో || రాజతోధనమన్విచ్ఛేత్సంసేదత్సాతకః క్షుధా | యాజ్ఞ్యాం తెవాసిన్ ఛాపినత్సన్యత
ఇతి ఫిలిః | నసీచేత్ సాతకోవిదః క్షుధాశక్తికథంచననజేణ మలవద్వాసాభవేచ్ఛవిభవేనతి | కృత్తకేశభక్తశు
ధౌతశుక్లాంబరశ్శుచిః | స్వాధ్యాయే ప్రవయుక్తస్సాన్నిధ్యమాత్మహితేషుచ | వై ణవీంధారయేద్యష్టిం సోదకంచక
మండలుమ్ | యజ్ఞాపవీతం వేదంచ శుభేరాత్తచకుండలే ఇతి || టీ || వేదచతుర్థః || ౧ || వ్యాసః || శ్లో || వై
ణవీంధారయేద్యష్టిమంతర్వాసస్త్రుణోత్తరమ్ | యజ్ఞాపవీతవీతయం సోదకంచకమండలుమ్ | ఛత్రంచోష్ణీషమమలం పాదు
శేకాభ్యుపాసవహ || రాత్తే చకుండలే వేదం కృత్తకేశభక్తశుచిః | స్వాధ్యాయే నిత్యం క్తస్సాన్నిధ్యహితేషుచ
రయేత్ | శుక్లాంబరధరో నిత్యం గుంధం ప్రియదశేన ఇతి || ౩ || స్వృతిరత్సై || ధౌతవస్త్రై గంధపుష్పైః తౌశవై
దంతభావనైః | శ్రీకామోభూషణైర్వైశ్వస్వశక్త్యా మాషయేత్సమితి || ౪ || బోధాయనః || సూ || అంతర్వాస్య
త్త్రయం వై ణవందంధారయేత్సోదకంచకమండలుం ద్వితీయయజ్ఞాపవీతముష్ణీషమమలం కృతాపాసవహాచ్ఛత్రంచేతి ||
౫ || గౌతమః || సాతకో నిత్యం శుచిస్సుగంధస్సాన్నశీల ఇతి || టీ || సుగంధవ్యవిధానాదేవనిగంధమాల్యనిషేధః || ౬ || తథా
చగోభిః || సూ || నాగంధాంసృజంధారయేదన్యతహిరణ్యసృజత్పుతి || ౭ || వృద్ధవసిష్ఠః || శ్లో || చౌశవత్సకలం గా హ్యం
సాతకమణిభూసతే | శుభేలగ్నీవాసరేచరత్సాతకప్రతమ్ | సమిద్ధిరగ్రజ్వల్యతో ధైర్యద్వాప్రీహియవాదిభిః |

అగ్నియశేద్వ్యాహృతిభిర్యద్యామంత్రైశ్చకాకరైః | రిభః సేమితాహరిత్యశేదస్థాంగమైథునమ్ | స్వరణంతేత-
 నంకేరిః పీఠుణం గుహ్యభాషణమ్ | సంకల్పేద్యవసాయశ్చక్రియానిర్వృత్తిరేవచ | ఎతన్మైథునమస్థాంగం లెవచ
 దంతిమసిషిణ్యతి || ౮ || కాతకగృహ్యే || వివాహదివసాత్పూర్వంతద్ధివేన్నానమాచరేత్ | వివాహదివసాధస్తా
 ధ్యతేత్సన్మాతకప్రతమ్ | వివాహదివసేతుర్యాన్మకుర్యాత్రిభః సేవనమ్ | నచకాలకాలామో స్తతదానక్షత్రదళః
 నాత్ | రాత్రాప్రేవోద్వహేత్సన్యాంసన్నానదివసేదివేతి || ౯ || సంగ్రహే || స్నాతస్త్రాపయమాదర్వాబ్జృ
 తోయాతినసద్గతిమ్ | తస్మాదాసన్నవేవాహఃస్నాతకముసమాచరేదితి || ౧౦ || దక్షః || అనాశ్రమినతిష్ఠేతది
 నమేకమవిద్విజః | ఆశ్రమేతివనాతిష్ఠన్ప్రియశ్చీయతేతునశ్చతి || ఇతిస్నాతకధర్మః పూర్ణః ||

—* అథవివాహః. *

౧ || అత్రవిష్ణుః || శ్లో || వేదానధీత్యయత్సేనపాతతోజ్ఞానతస్తథా | సమావతనసూర్యంతులక్షణ్యాంప్రియ
 ముద్వహేదితి || ౧ || మనుః || గురుణానుమతఃస్నాత్యాసమావృత్తీయథావిధి | ఉద్వహేతద్విజోభార్యాంసవ
 ణాంతులక్షణ్యాతామితి || ...

—* అథకన్యాలక్షణమ్. *

౧ || తత్రమనుః || మోద్వహేత్స-పిలాంకన్యాంనాధికాంగీంసరోగిణీమ్ | నాలోమికాంనాతిలోమాంసవా
 చాటాంసపింగళామ్ || టీ || కపిలాంకేశాక్షిభ్యాం-పింగళాంత్యచా || శ్లో || నక్షావృక్షసదీనామ్నీంనాంత్యపర్వత
 నామికామ్ | సపత్యహిప్రేవ్యనామ్నీంసవభీషణనామికామ్ | అవ్యంగంగీంసామ్యనామ్నీంహంసవారణగామినిమ్ |
 తనురోమకేశదశనాంమృద్వంగీముద్వహేత్ప్రియమ్ || ౨ || హృస్వాదీభూఃకృశాఘ్నాలాపింగక్షిగౌరపాండ
 రా | నపూజ్యానచసేవ్యాసావతిమృత్యుకరీయతేతి || ౩ || నారదః || దీర్ఘఃకుల్లితరోగాతావ్యంగాసంస్పృష్ట
 మైథునా | దృష్టాన్యగతభావాచకన్యాదోషాఃప్రక్షిణతా ఇతి || ౪ || వ్యాసః || నశ్చశుభ్యంజనవతీంసచైవపురు
 షాకృతిమ్ | నఘఘోరస్వరాంత్యేమాంతభాకాకస్వరాంసవ | నానిబద్ధక్షణాంతద్వద్వృత్తాక్షీంసోద్వహేద్బుధః |
 యస్యాశ్చరీమశేజంఘోగుల్ఫయస్యాస్తభోన్నతే | గండయోఃకూర్మరాయస్యాహంసంత్యాస్తాంసచోద్వహేత్ | నా
 తిరుక్షచ్ఛవింపాండుకరణామరుణేక్షణమ్ | ఆపీంహస్తపాదాంసవకన్యాముద్వహేద్బుధః | నవామనాంనాతిదీ
 ఘాంసోద్వహేత్సంహతభృహమ్ | నచాతిచ్ఛిద్రదశనాంసకరాళముఖీంసరః | పాష్టిఃస్థూలాంరోమశీలాంయమ
 భాంశ్యాంసవంతిమ్ | సస్వతభూలితాంచైవపింగళాక్షీంసచోద్వహేత్ | బంధుహీనాచయాకన్యాయాకన్యాచైవజ
 న్నతః | రోగిణీవంశసేనాచతాంకన్యాంపరివజయేత్ | నాతికేశామకేశాంవానాతికృష్ణాంసపింగళాంససగ్తోధి
 కాంగంవాన్యూనాంగంవాపిసోద్వహేత్ | నావిశుద్ధాంసతోమాంవాకుజ్ఞాంవాపిసరోగిణీమ్ | నదుష్టాండుష్టవా
 క్యాంవావిహీనాంపితృమాతృత్యతి || ౫ || శాతాతపః || హంసస్వరాంమేఘవణాంమధుపింగళలోచనామ్ |
 తాదృశీముద్వహన్-న్యాంగృహస్థస్సయమేధతే || ౬ || సవనోద్వాహేనియమమాహమనుః || అసపిండాచ
 యామాతురసగోత్రాచయాపితుః | సాద్విజానాంప్రశస్తాప్రిదారకమణ్యమైథునీతి || టీ || అమైథునీతితయోనిః-
 అసపిండా సమానఃఏకఃపిండాదేహురాయస్యాస్సాసపిండా - ససపిండాఅసపిండాసపిండాతాచైశశరీరావయవా
 న్నయేనభవతి - తథాహి - పుత్రస్యపితృశరీరావయవాన్వయేనపితౄసహసపిండాతా - ఎవంపితామహాదిభిరపి-
 పిత్రాదిద్వారేణైకశరీరావయవాన్వయాత్ - ఎవంమాతృశరీరావయవాన్వయేనమాత్రా - ఎవంమాతామహాదిభి
 రపి- మాత్రాదిద్వారేణ-తథామాతృవ్యస్యమాతులాదిభిఃపితృవ్యపితృవ్యసాదిభిరప్యేకశరీరావయవాన్వయాత్ -
 తథాపత్యుస్సహపత్న్యాఏకశరీరారంభకతయా - ఎవంభాతృభార్యాణామపిపరస్పరమేకశరీరారధైస్సహైకశరీ
 రారంభకత్వేన - ఏవంయత్రసపిండాశ్చల్లప్రయోగస్తత్రసాత్మేత్పరంపరయావా ఏకశరీరావయవాన్వయో నేదిత
 వ్యః || ౭ || ధృ || ఏకశరీరాన్వయశ్చశ్రుతితోచగమ్యతే || శ్రు || ఆత్మహేజజ్జ ఆత్మనశ్చతి - ప్రజామనుప్రజాయనశ్చతి
 చ || ౮ || తథాగభాఃపనిషది || శ్రు || ఎతజ్జాహ్లోకికశరీరంత్రిణిపితృతప్రీణిమాతృతః - అస్థిస్నాయుమజ్జా
 నఃపితృతః - ఎవంత్యజ్జ్వాసరుధిరాణిమాతృత్యతి || ౯ || ఆపస్తంబశ్చ || సూ || అంగదంగత్సంభవసిప్రజాయ
 న్స్యప్రజయాతత్రాయంబాయశ్చస్యయమితిచ సవివాయంవిరాఢః పృథక్ప్రత్యయోనోపలభ్యతేతి. నిర్వాప్యపిండా
 న్నయే నతుసాపిండ్వేమాతృసఖానేభాత్పితృవ్యాదిమృచసాపిండ్వంసస్యాదితిచేతి || ౧౦ || సముదాయశక్త్యంగీ

కారణధూళిపరిగ్రహణయంతః క్షిప్తతతతావగమ్యమానాపరిత్యక్తస్యాదితివిజ్ఞానేశ్వరీయే - స్మృతిజంధికా
యాంతు-ఏకస్యాంపిండదానక్రియాయాంచాత్మత్వేనపిండభాక్ష్యనలేపభాక్ష్యనవానుప్రవిష్టానాంభవతిసాపిండ్యం॥
శ్లో॥ తేషభాజశ్చతుర్థాద్యాఃపితృద్యాఃపిండభాగినః | పిండదస్యప్రమత్తేషాంసాపిండ్యంసప్తపూరుషమితిస్మృతే | స
చనిత్యాప్యపిండాపేక్షయాసాపిండ్యవణేనేభాత్మపితృవ్యాదిమసాపిండ్యంసస్యాదితిశంకనీయం - ఎకోద్దేశ్యావచ్ఛే
దేనైకక్రియాన్వయిత్యసంభవాదిత్యభిహితం- అత్రసార్వభౌమః- ఎకోద్దేశ్యావచ్ఛేదేనైకక్రియాన్వయినస్సపిండా
ఇత్యభిధానేనభాత్మపితృవ్యాదిసాపిండ్యసిద్ధావపిస్వదుపేత్యస్వసృమాతులతద్దుహితవ్యాణాం ఏకక్రియాన్వయిత్యా
భావేనసాపిండ్యంసస్యాత్ - తతశ్చపంచమాత్మప్రమాదిత్యాదివచనచయస్యవైయధ్యంసస్యాత్ - అతోలేపభాజ
శ్చతుర్థాకాద్యా ఇత్యుక్తంసాపిండ్యం అనంతరస్సపిండోయస్తస్య తస్యధనంభవేతే పుత్రాభావే సపిండామాత్మస
పిండాశ్చిష్టాశ్చదద్యురితిమనుగౌతమాద్యుక్తంతావద్దాయభాక్త్యాధ్వైకహికకర్తృత్వవిషయమితి-ఎకశరీరావయ
వాన్వయద్వా రేణసామ్రాత్పరంపరయా వాసాపిండ్యవణేనేనర్వత్రసర్వస్య యథాకథంచినాదౌ సంసారేతత్సంభ
వాదితియోతిప్రసంగస్సంభవతిసదోషేమన్వాదివచనైఃపరిహతఃవ్యః ॥ ౧౧ ॥ తథాచమనుః॥ శ్లో॥ సపిండతాతు
పురుషేనప్రమేనివతతఃతత్తితి ॥ ౧౨ ॥ గౌతమః॥ సూ॥ గృహస్థస్సద్వశీంభార్యాంవిందెతాన్సన్యపూర్వాయ
వీయసీమసమానప్రవరైర్వివాహఃఉధ్వంసప్రమాత్తిత్యబంధుభ్యావీజినశ్చమాతృబంధుభ్యఃపంచమాదితి॥ ౧౩ ॥
శంభశ్చ॥ సూ॥ దారానామారేత్యదృశానసమానాషేయానసంబద్ధాః సప్రమాత్సంచమాత్తిత్యమాతృబంధుభ్య
ఇతి॥ ౧౪ ॥ వసవ్తశ్చ॥ అసమానాషేయామస్సప్రమేషునామవరవయసీం భార్యాంవిందేతపంచమీంమాతృబం
ధుభ్యస్సప్రమీంపితృబంధుభ్యితి॥ అతీత్యేతిశేషః ॥ ౧౫ ॥ యదాహపైతిసనః॥ సూ॥ అసమానాషేయాం
కన్యాంపంచమాతృతఃపరివారేత్యప్రపితృతత్తితి ॥ ౧౬ ॥ విష్ణురవి॥ అసగౌత్రామసమానప్రవరాంభార్యాంవి
దేతమాతృతఃపంచమాదూర్వకంపితృతస్సప్రమాదితి ॥ ౧౭ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ అవిప్లుతబ్రహ్మచర్యోలత
ణ్యంస్త్రీయముద్యహేత్ | అసన్యపూర్వికాంకాంతామసపిండాంయవీయసీమ్ | అరోగిణీంభాత్మమతీమసమానా
వణగౌత్రజామ్ | పంచమాత్మప్రమాదూర్వకంమాతృతఃపితృతస్తదేతి॥ టీ॥ అసన్యపూర్వికాంపూర్వంపురుషాంతరా
పరిగృహీతాం- కాంతాంకమనీయాంవోధుమణోనయనానందకారిణీం - యస్యాంమనశ్చక్షుషోనిఃబంధస్తస్మా
మృద్ధిత్వాపస్తంబత్సరణాత్ - యవీయసీంవయసాప్రమాణతశ్చన్యూనాంఉద్యహేదిత్యర్థః ॥ ...॥

—౨ అథవధూవరయోర్వయఃప్రమాణం. ౨—

అత్రబృహస్పతిః॥ శ్లో॥ త్రింశద్వయోదశాబ్దాంతుభార్యాంవిందెతమానవః | ఏకవింశతివయోవాసప్రవ
యోమవాప్నుయాదితి ॥ ౧ ॥ అంగిరాః॥ వయోధికాంనోపగచ్ఛేద్దీర్ఘాంకన్యాంస్వదేవతాః | స్వవయోద్విష్టి
పంచాదిమ్యానాంకన్యాంసముద్యహేదితి ॥ ౨ ॥ విష్ణుః॥ వషేఠైకగుణాంభార్యాముద్యహేత్త్రిగుణావరః | త్య
ప్రవయోప్రవయోవావయోమాత్రావరాసచేతి॥ టీ॥ వయోమాత్రావరాసచేత్యుక్తైర్ద్విత్వాద్వికాంతిపయమానైరూ
నానోద్వాహ్యః॥ ౩ ॥ నారదః॥ శ్లో॥ హీనాంగమధికాంగంచవరాద్దీర్ఘాంవయోధికాం | నోపేయాదోగిణీంనా
రీందీర్ఘమాయుజిజీవిషురితి ॥ టీ॥ అరోగిణీమిత్యత్ర- వాతగుల్మాత్సరీకుష్టమహూదరభగంధరాః | అశాం
సిగ్రహిణీత్యష్టైమహరోగాఃప్రకీర్ణతాఇత్యుక్తమహరోగరహితాంభాత్మమతీం పుత్రికాకరణభయాత్ ॥ ౪ ॥
యదాహమనుః॥ శ్లో॥ యస్యాప్రసభవేద్భాతానవిజ్ఞాయేతవాపితా | నోపయచ్ఛేతతాంకన్యాంపుత్రికాధమ
శంకయేతి ॥ టీ॥ అనేనపితృస్సంకల్పమాత్రాదపిపుత్రికాభవతీతిగమ్యతే॥ ౫ ॥ అతఏవగౌతమః॥ సూ॥ అభిసంధి
మాత్రాత్పుత్రికేత్యేకఇతి ॥ ౬ ॥ అ | సాచకథంపుత్రికాభవతీత్యపేక్షితేమసురాహ ॥ శ్లో॥ అపుత్రోనేనవిధినాసు
తాంకుషేతపుత్రికామ్ | యదపత్యంభవేదస్యాంతస్యమస్యాత్స్వధాకరమితి ॥ ౭ ॥ వసిష్ఠోపి॥ అభాత్మకాంప్ర
దాస్యాదిమతుభ్యంకన్యామలంకృతామ్ | అస్యాంయోజాయతేపుత్రస్సమేపుత్రోభవేదితి ॥ వా॥ ఇయమేవమేపుత్రఇతి
వా - ఏతచ్ఛాస్త్రైవత్యతే- అసమానావణగౌత్రజామిత్యత్రఅవణంప్రవరః- గౌత్రంప్రసిద్ధం- సమానతానామతోవేది
తవ్యా- గౌత్రప్రవరాస్సృభక్పర్యదాసేనిమిత్తం- అసమానాషేయాం- అసమానగౌత్రజామితి॥ శ్లో॥ పరిణీయసగౌ
త్రాంతుసమానప్రవరాంతేధేభేదేనస్తరణాత్ ॥ ౮ ॥ బోధాయనః॥ శ్లో॥ ఏకవశమిషిర్యావత్ప్రవరేవ్యనువ
తతే | తావత్సమానగౌత్రత్వమన్యత్రాంగిరసోభ్యగౌరితి ॥ సమానగౌత్రత్వయానప్రవరత్వం ॥ ౯ ॥ అ॥

గ్వంగిరోగణమువిశేషమాహనవప॥ సూక్ష్మస్యపి న్నుపాతెతివివాహప్రార్థిపేయాదాం-త్యాగిపే-
సన్నిపాతేపంచాపేయాదామితి॥ వా॥ అత్ర గతసపిండామిత్యనేన పితృవ్యస్యమాతృవ్యస్యమాతులాదిదుహితృ
షిధః॥ అసగోత్రామిత్యనేన అసపిండాయా అపిభిన్నసంతానకాయాస్సమానగోత్రకాయాని షిధః-అసమానప్రవరా
త్యనేనాసపిండకాయాలసగోత్రకాయాలపిసమానప్రవరాయాని షిధః - యథా-యాస్క-వాధూలమానమోకా
ంగోత్రభేదపితేషాంభాగకవనైతహవ్యసావేదసేతివనగానప్రవరత్వం-పంచమాత్సప్తమాదూర్ధ్వమితిమాతృతః
గత్యసంతానేపంచమాదూర్ధ్వం - పితృతఃపితృసంతానేనప్తమాదూర్ధ్వంసాపిండ్యంనివతతత్తతిశేషః॥ అత
స్పియంసపిండశబ్దోవయవశక్త్యావతతమానఃపంకజాదిశబ్దవస్తియతవిషయవప - తథాచపిత్రాదయక్షట్పిండాః
)త్యాగియశ్చపట-అత్తాచనప్తమః - సంతానభేదేయితస్సంతానభేదః తమాదాయగణయేత్ - యావత్సప్త
)త్యతిసర్వత్రయోజనీయం - సపిండాసమానగోత్రాసమానప్రవరాసుభార్యాత్వమేవమోపపద్యతే - రోగిణ్యాది
భాత్సప్తపిభార్యాత్వేద్యప్తవిరోధవేతివిజ్ఞానేశ్వరేణోక్తం - అప్రకృతానాంతుస్త్రీణాంసాపిండ్యంత్రిపూరుషమితివి
ద్యాయతత్తతివసిష్టవచన మాశౌచవిషయమితివిజ్ఞానేశ్వరాదిభిరణీతం ॥ ౧౦ ॥ అ॥ మాతృగోత్రజాతుప్యపరి
శేయాంకెచిదిచ్ఛంతి॥ మాతులస్యసతామూర్ధ్వమాతృగోత్రాంతరైవచసమానప్రవరాంచైవగత్యాచాంద్రాయ
ంచరేదితికాతాతపస్తరణాత్ - సగోత్రాంమాతురప్యేకనేచ్ఛంతుగద్వహకమణీతివ్యాసస్తరణాచ్ఛేతి॥ వా॥
మాతృగోత్రామితిగోత్రగ్రహణంసపిండపరమిత్యన్యే॥ ౧౧ ॥ అఖండాదశే॥ వా॥ కూటస్థమంతరాశేవస్థాప్య
కమాదాయాన్యోన్యగణనేనతిపితృపతేనప్తపురుషానతీత్యయాకన్యావివాహోచ్ఛేః పురుషస్యాప్తమిభవతిసావివా
హ్య-తథామాతృపతేచకూటస్థమారిభ్యాన్యోన్యగణనేపంచపురుషానతీత్యయాకన్యావివాహోచ్ఛేః పురుషస్యవస్థి
భవతిసైవవివాహ్యతి-ఎవంచబహుస్త్వృతిసమ్యతల్వాత్ పంచమాత్సప్తమాదూర్ధ్వమేవవివాహః- సతతోర్వాగి
తిస్థితం ॥ ౧౩ ॥ తథాచనారదః ॥ శ్లో ॥ పంచమాత్సప్తమాదూర్ధ్వగ్నంధుభ్యోపితృమాతృతః । అవివా
హ్యసగోత్రాచసమానప్రవరాతశ్చేతి॥ ౧౪ ॥ విష్ణుః॥ పంచమాత్సప్తమాద్ధీనాంయోకన్యాముద్వహేద్ద్విజః॥ గురు
తర్హిసవిజ్ఞేయస్సగోత్రాంచైవముద్వహేద్ద్విజః ॥ ౧౫ ॥ యత్తు ॥ శ్లో ॥ పంచమీంమాతృపతౌత్తుపితృపతౌత్తుసప్త
మీమ్॥ గృహస్థశ్చద్యహేతగ్నాన్యాన్యాయేనవిధిన్ తమామితివ్యాసవనం-తత్పంచమీంప్తమీమతీత్యడిపరితనాముద్వ
హేదిత్యేచంపరమ్ ॥ ౧౬ ॥ అతవివమరీచిః॥ శ్లో ॥ పంచమేనప్తమేచైవయేషాంచైవాహిక్రియా॥ క్రియాపరాచప
హితేపతితాత్పూర్వతాంగతాత్తతి॥ ౧౭ ॥ మనుః॥ పైతృవ్యసేయియాంభగినింస్యసేయియాంమాతురేవచ॥ మానుశ్చ
భ్రాతృప్తనయాంగత్యాచాంద్రాయణంచరేత్ । ఎతాప్తినీస్తభార్యాధేవోపయచ్ఛేతబుద్ధిమాక॥ జ్ఞాతిత్వేనాను
పేయాస్తాఃపతితోహ్యభయాన్తరగతి ॥ ౧౮ ॥ వ్యాసః॥ జన్మనామోరవిజ్ఞానశ్చిద్వహేదవిశంకితః॥ మాతుస్స
పిండాయత్వేనవజఃసేయాదిజ్ఞాతిభిఃతృతీయాంమాతృతఃకన్యాంతృతీయాపిపితృతగ్రధా॥ శులేనచోద్వహిశ్యంతి
విప్రస్యాపాపవిమోహితాత్తతి ॥ టి ॥ మాతృతఃమాతృపతే-స్పృహేయాంమాతులసుతాం - పితృతఃపితృపతేతృ
తీయాంచైతృవ్యసేయియామిత్యధః ॥ ౧౯ ॥ కాతాతపః॥ శ్లో ॥ సమానప్రవరాంకన్యామేకగోత్రామధాపివా ।
వివాహయతియోమూర్ధ్వగ్యవత్సోమినిష్కృతిమ్॥ ఉత్సృజ్యగాంతతోభార్యాంమాన్యవత్సరిపాలయేత్ । కృర్వాత
స్యాస్యముత్సగవతికృచ్ఛంసమాచరేదితి ॥ ౨౦ ॥ అపస్తంబః॥ శ్లో ॥ సమానప్రవరాంకన్యాంసగోత్రాముప
గమ్యచతస్యాముత్పాద్యచండాలంబ్రాహ్మణ్యాదేవహియతత్తతి ॥ ౨౧ ॥ కల్పసారే॥ శ్లో॥ అమత్యోధాసగోత్రా
చేన్నాత్మవద్భిభృయాత్తుతామ్॥ చాంద్రాయణంచరిత్వాన్యాముపయచ్ఛేతకన్యకమ్ ॥ కృచ్ఛాబ్జపాదంకురీతప్రజా
తాయదిసాభవేత్ । మిందాహుతిద్యేజుపలుయాత్తస్యాంతేవరితప్రతః । తస్యాంప్రసూతోసదోఃషఃకాశ్యపోగోత్రత
స్సేన్మతః॥ ఉధాచేద్దుద్ధిపూర్వంస్యాద్గురుతల్పప్రతంచరేత్ । తస్యాంప్రసూతిశ్చండాలస్సర్వమణబహిష్కృతత్తతి॥
౨౨ ॥ స్తృత్యథకసారే॥ యదికశ్చిద్జ్ఞానతప్తాంకన్యామూర్ధ్వపగచ్ఛతి॥ గురుతల్పప్రతాచ్ఛుద్ధోగభాకప్రజ్ఞోత్త్య
తాంత్రజేత్ ॥ భాగతప్తాంపరిత్యజ్యపాలయేజ్జననీమివ । అజ్ఞానాశ్చైంద్రజేనశుద్ధేదగభామృకాశ్యపఃత్తతి ॥
౨౩ ॥ శంఖః ॥ సూ ॥ సగోత్రాయదుహితరం నప్రయచ్ఛేన్నాతుశ్చయోఃసంబంధేభ్యత్తతి ॥ ౨౪ ॥
మాధవీయేపరాశరే॥ శ్లో ॥ పితృపితృవ్యసుఃపుత్రాఃపితృమాతృవ్యసుస్సుతాః । పితృగృతులపుత్రాశ్చవిజ్ఞేయాః
పితృబాంధవాః ॥ మాతుఃపితృవ్యసుఃపుత్రామాతుర్మాతృవ్యసుస్సుతాః । మాతుర్మాతులపుత్రాశ్చవిజ్ఞేయా

మాతృబాంధవాః । వివాహానామ్యతేత్రపితృర్మాతృశ్చబంధుష్యితి ॥ ౨౬ ॥ సుమంతుః॥ సూ ॥ పితృ
 వ్యస్ససుతాంమాతృవ్యస్ససుతాంమాతృలసుతాంమాతృసగోత్రాముద్వాహ్యకాండ్రాయణం చరేత్పరిశ్రద్ధైస్సాం
 విభ్యయాదితి ॥ ౨౭ ॥ ప్రేతీనసిః ॥ సూ ॥ పితృమాతృవ్యస్సదుహితరొమాతులసుతాధమతోభగిన్యస్తా
 వజ్జయేదితి ॥ సవీవ ॥ శ్లో ॥ ఉద్వహితసగోత్రాంతుతనయాంమాతులస్యచ । ఋషిభిశ్చైవతుల్యోపిసతు
 కాండ్రాయణంచరేదితి ॥ ౨౮ ॥ గౌతమః॥ సూ॥ బ్రహ్మహుసూరాపగురుతల్పగపితృమాతృయోనిసంబంధగస్త్యై
 ననాస్త్రీకనిదితకర్మాభ్యాసిపతితాత్యాగ్యపతితత్యాగినఃపతితాః పాతకసంయోజకాశ్చేతి ॥ ౨౯ ॥ చంద్రికా
 యాం॥ శ్లో॥ ప్రీసంతతిస్తథాపుంసాంనవివాహ్యాఉభేమతే॥ ప్రీపుంసోస్తువివాహ్యస్యాత్పుంచమాత్సప్తమాత్పరమితి॥
 వా॥ చతుర్థీముద్వహేదిత్యాదిన్యర్వాగ్నివాహపరాణివచనానివిజాతీయవిషయాణి ॥ ౩౦ ॥ యదాహశంఖః॥
 శ్లో॥ యశ్చైకజాతాబహవఃపుభక్తౌత్యాఃపుభక్తృనాః॥ ఎకపిండాంపుభక్తౌచాఃపిండస్తావతతేతిష్యితి॥ టీ॥ ఎకస్తా
 చ్చాప్రీహృదాదెకాతాఃపుభక్తౌత్యాః॥ భిన్నజాతీయాసుప్రీమజాతాః పుభక్తృనాః - భిన్నసమానజాతీయాసు
 ప్రీమజాతాఃతేఎకపిండాః - కింతుపుభక్తౌచాః - శౌచమాశౌచప్రకరణేవత్కృతే - పిండస్తావతతేతిష్యితి-తి
 పూరుషమేవసాపిండ్యమిత్యర్థః ॥ వా ॥ తథైవచతుర్థీవివాహాఃక్షత్రియావిషయశ్చిత్తవ్యక్తముక్తవాసఖండాద
 శ్చేకారః- త్రీనతీత్యమాతృతఃపంచాతీత్యపితృతత్తతిప్రేతీనసివచనంక్షత్రియావిషయమితివ్యాఖ్యేయం - తృతీయాత్
 క్షత్రియోమాతృతఃపంచమాత్పితృతఃపరం॥ సముద్వహేత్సవణాంతుపంచమాత్సప్తమాత్పరమితికల్పవచనబలాత్త్రీన
 తీత్యమాతృతత్తతిప్రేతీనసివచనంక్షత్రియావిషయమితివచనరాజీయేవినిరోధం - విజ్ఞానేశ్వరీయేపి - యదపివసీష్టేనో
 క్తం- పంచమీంసప్రమీంనైవమాతృతఃపితృతస్తథేతివచనంసమానజాతీయేద్రవ్యవర్గం - విజాతీయేతుయశ్చైకజాతా
 బహవశ్చిత్తశంఖవచనాద్విపూరుషమేవసాపిండ్యమితి - సార్వభౌమీయేవచతుర్థ్యాదివివాహప్రవతకమాసస్యలో
 కస్యభ్రాంతిరేవమాలం - విజాతీవిషయస్యచతుర్థీముద్వహేదిత్యాదివచనస్యసజాతీయవిషయత్వావగమాదంధప
 రంపరావానాన్యత్కించిత్కాలం - యదికంచిద్వచనంకృత్యుభయంతథాపిమన్వథేవపరితాతుయాస్తృతిస్సానశ
 స్యతే॥ ఎకతస్సర్వమునయోయాజ్ఞవల్క్యస్తతైకతః॥ యదుక్తవాఃధమశాస్త్రంతత్ప్రమాణంప్రమీయతామితిమను
 యాజ్ఞవల్క్యాదిప్రబలస్తృతివిరోధేనతదేవత్యాజ్యం - ఎవంశాస్త్రవిరోధేలోకాచారశ్చత్యాజ్యం॥ ౩౧ ॥ తథాకా
 త్యాయనః॥ స్మృతేర్వేదవిరోధేతుపరిత్యాగోయథాభవేత్॥ తథైవలోకాచారంస్తృతిబాధాత్పరిత్యజేదితి॥ ౩౨ ॥ వ
 సిష్టాపి॥ శ్రుతిస్తృతివిహితోధమస్తదలాభేశిష్టాచారఃప్రమాణమితి॥ టీ॥ శాస్త్రవిరోధేశిష్టాచారోనప్రమాణమిత్య
 థః ॥ ౩౩ ॥ తథాహగౌతమః॥ దేశజాతికులధర్మాశ్చమ్నయైరవిరుద్ధాఃప్రమాణమితి॥ తదేవంఅసవణాసు
 నారీషువివాహశ్చద్విజాతిభిరితికలావసవణావివాహానిషేధాత్మనుయాజ్ఞవల్క్యాదిభిః - పంచమాత్సప్తమా
 దూర్ధ్వమేవవివాహవిధానాత్ - తదర్వాకృతిత్యాదిప్రత్యవాయస్తరణాచ్చ ॥ ౩౪ ॥ శ్లో ॥ పంచమాత్సప్త

—* సపత్నిమాతుర్మాతృత్వనిరూపణమ్. *

మాదర్వాగ్నివాహానిందితః కలావతి - ఎవమాపంచమాత్సపత్నిమాతృబంధువగోపిపరిహార్యః ॥ తత్రపితృ
 కీరావయవాన్వయలక్షణసాపిండాభివేష్యతిదేశేనసాపిండ్యసిద్ధేః ॥ ౩౫ ॥ తథాసుమంతుః॥ సూ॥ పితృపత్న్యై
 స్సర్వామాతరస్తద్భ్రాతరోమాతులాస్తత్కుతామాతులసుతాస్తత్ససారశ్చమాతృవ్యసారస్తత్కుతామాతృవ్య
 స్ససుతాస్తత్తుహితరశ్చభగిన్యస్తదవత్యానిభాగినేయానితస్మాత్తానోపయంతవ్యాఃఅన్యధాసంకరకారికాఃస్మరీతి॥
 ౩౬ ॥ స్మర్యతేవసాపిండ్యం॥ శ్లో ॥ ఎకత్వంసంగతాభతుఃపిండేగోత్రేచసూతకశ్చితి॥ వా॥ భతుఃపత్న్యాసహౌ
 కశరీరోత్పాదలక్షణసాపిండ్యసద్భావాచ్చ- పుత్రాదీనాంపితృశరీరావయవాన్వయద్వారేణనపత్నిమాతృవత్సపిండై
 స్సహభవతిసాపిండ్యం - అతపవమాతృతఃపితృతస్తథా - మాతృబంధుభ్యఃపంచమీంమాతృపత్యాశ్చేత్యాదిమూసా
 మాన్యేనమాతృశబ్దఃప్రయుక్తః - నజనశిశ్బః-తస్మాజ్జననిబంధువగవత్సపత్నిమాతృయోనిసంబంధబంధువగవత్సప
 రిహార్యపివ ॥ ౩౭ ॥ స్మృత్యంతరే॥ శ్లో॥ భ్రాతృస్తుపత్నిభగినీంతత్సతాంనైవవజ్జయేత్ ॥ పితృస్తుపత్నిభగినీంత
 త్సుతాంనైవవజ్జయేదితి॥ వా॥ ఎవంసామాన్యేనపితృశబ్దప్రయోగాజ్జనకవ్యతిరిక్తపితృకులముపిస్తమావధిపరిహ
 ర్యం ॥ ౩౮ ॥ తథాచగౌతమః॥ సూ॥ అసమానప్రవరైర్వివాహాద్ధ్వంసస్తమాశ్చిత్తృబంధుభ్యానివీనశ్చేతి॥ వా॥
 పరయైత్రేయోగాదుత్పన్నఃపుత్రఃఉభయోరపిభవతి॥ శ్లో ॥ అపుత్రేణపరయైత్రేయోగోత్పాదితస్మృతః ॥ ఉభయో

సౌరికీపిండదాతాచభమతత్తమః శ్చవల్గస్తరణాత్ || వీజనః యోత్రితైవ ద్వాగ్ముష్యాయణోహినశ్చ
 త్యంతరాచ్య || తథాదత్తాదీనాం ద్వాగ్ముష్యాయణత్వేన గోత్రద్యయంపరిహార్యం || శ్లో || గోత్రరికైజనయ
 హారేన్దత్తమస్తుతః | జనకస్యతుగోత్రణమ్యుపనితోద్వినోత్రకః | ఉపనిత్యుభావేద్గోత్రమసంప్రజ్ఞాతగోత్ర
 ౧ | ప్రజ్ఞాతగోత్రస్తుభవేమభయంద త్పుత్రవదిత్యరణాత్ || ౩౯ || తథాపేతీనసిః || సూ || అభద ప్రక్షితక్య
 పుత్రికాపుత్రాః పరిగ్రహేణాపేణజాతాస్తేనంతగోత్రాద్వాగ్ముష్యాయణాభవంతీతి-అధోభయత్రపంచ
 త్పుత్రమాదూర్ధ్వమేవవివాహశ్చ | విజ్ఞానేశ్వరాఖండారదళవరదరాజీయాదిమనీకేతం- అపరేశుచంద్రికా
 రాదయితమః || ౪౦ || తథాచమాకంఠేయః || అసపిండాంమాతరంచవాక్ష్వాత్రేణతదైవచ | స్వసారమ
 ండాంచమాతృనదృజయేత్సదీతి || వసిష్ఠః || వాక్ష్వాత్రేణస్వసారంచమాతరంచతదైవచ | అసపిండాంమాతరం
 జయేన్న్యాతృవత్సదీతి || జాబాలిః || శ్లో || పితృపితౄణామహ్యైవతత్రైవప్రపితౄణామహః | పిండసంబంధిసోహ్య
 విజ్ఞేయాః పురుషాస్త్రయః || లేపసంబంధిసశ్చనేపితౄణామహాపితౄణామ్ || ప్రభృత్యుక్తాస్త్రయస్తేషాంజమా
 బ్దసప్తమః || ఇత్యేషముఖ్యోహ్యైస్సంబంధిస్సప్తపూరుషశ్చ || వా || ఎకంచసతిమాతులసుతాదీనామేకపిండత్రే
 గనుప్రవేశభావేనాసపిండత్వాత్తద్వివాహభూమితవ-పంచమింమాతృతస్సగోత్రాంమాతురప్యేకేనేచ్ఛం
 త్యాదివచనజాతంపుత్రికాకరణవిషయం - అనురాదివివాహభూతాసంతతివిషయంచ అన్యధా-మహాగోత్రత్వేనగో
 గంతరాధావాత్ - నచపూతపూర్వగత్యామాతృగోత్రస్వంతతమానేసంభవతి- చూతపూర్వగతరన్యాయ్య
 వాస్తవితగోత్రత్వంచ || శ్లో || స్వగోత్రాద్భృత్యేనారీవివాహాత్సప్తమేవదే | ఎకత్వంసాగతాభతుఃపిండేగోత్రేచ
 గతకర్తృత్వాదిస్త్పతిభ్యోగవగ్యతే || ౪౧ || పుత్రికాపుత్రస్యమాతృగోత్రత్వమాహలోకాః - మాతామహ
 గ్గోత్రేణమాతుఃపిండోదకక్రియాః | కుర్వీతపుత్రికాపుత్రవచనమాహప్రజావతితి || ౪౨ || అనురాదివివాహవి
 యేమారంఠేయః || శ్లో || బ్రాహ్మ్యైవివాహేషుయాతూథావస్యకాభవేత్ | భర్తృగోత్రేణకర్తవ్యాస్త
 యైఃపిండోదకక్రియాః అనురాదివివాహేషుపితృగోత్రేణధర్మవిదితి || వా || మాతృపితృగోత్రేణేత్యధః - ఏవంచపుత్ర
 కరణేఅనురాదివివాహేషుచఉదకపూర్వదానాభావేనస్వపితృసాపిండ్యస్యస్వగోత్రస్యచానివృత్తిమాతుః స్వప
 తాదిసాపిండాదీనద్భావాత్-అసపిండాచమాతురసగోత్రాచయాపితిర్యాదివచనాని తద్విషయాణీతివేదే
 గ్యాని- ననుపుత్రస్యమాతృసపిండత్వాత్ - యామాతుస్సపిండాసాపుత్రస్యాపీతికింథంమాతృగ్రహణంఉచ్యతేయ
 నాతుపుత్రికాపుత్రస్త్రైవమాతామహభ్యాంపరిత్యాగంకరదాతత్సాపిండ్యనివృత్త్యాతత్సపిండాయావివాహప్రాప్తాశ
 చ్చభూదితిమాతృగ్రహణం ఏవంచత్రపుత్రాదేస్త్యాగనైవపితృగోత్రనివృత్త్యాతత్సగోత్రాయావివాహప్రాప్తాతన్నా
 ప్రసాంక్షీతి పితృగ్రహణ మితి - బ్రాహ్మ్యైవిభిర్వివాహేగ్నిచ్చత్రసాపిండాయాః పుత్రస్యమాతులసుతాదీనాం
 పంచమాతృప్రమాదర్వాదీనానామపిపరిణయనమభివృత్తమేవ- మాతులసుతాదివివాహానిషేధవచనానిసర్వాశ్యాసు
 రాదివివాహభూతాపుత్రవిషయాణి - పుత్రికాపుత్రవిషయాణిచ - మాతులసుతాదివివాహానిగ్రహకాణిచబ్రా
 హ్మ్యైవివాహభూతాపుత్రవిషయాణీతివ్యవస్థా ||

—* మాతులసుతోద్వాహవిషయః. *

౧ || తత్రనారదః || శ్లో || తృతీయాంమాతృపత్యైచ్చ పంచమింపితృతస్తథా | వివాహ్యంతిక్వచిద్దేశేనంకో
 చ్యాపిసపిండతామ్ | చతుర్థేముద్వహేత్-న్యాయచతుర్థేపంచమీమపి | షష్ఠీంతుసోద్యహేత్-న్యాయపంచమోన
 తుపంచమీమ్ | తృతీయోవరయేత్-న్యాయచతుర్థేపంచమీంతథేతి || ౨ || షట్త్రింశస్తతే || తృతీయాంమాతృ
 తఃకన్యాంతృతీయాంపితృతస్తథా | వివాహయేన్దనుఃప్రాహపారాశర్యోంగిరాయమశ్చ || ౩ || చతుర్వింశతిమ
 తే || తృతీయాంనాచతుర్థేంచాపత్యయోరుభయోరపి | వివాహయేన్దనుఃప్రాహపారాశర్యోంగిరాయమశ్చ ||
 ౪ || స్మృతిసారే || మాతులస్యసూతాంకచిత్పితృవ్యస్ససూతాదికమ్ | వివాహ్యంతిక్వచిద్దేశేనంకోచ్యాపిసపిండతామ్ ||
 చతుర్థేపంచమీంకన్యాంపంచమీంషష్ఠేద్యహేత్ | చతుర్థేముద్వహేత్-న్యాయపంచమోనతుపంచమీమ్ | పంచమః
 పంచమీంకన్యాంసోద్యహేదితియస్మృతమ్ | పితృపతేనషేధాయంమాతృపతేనతద్భవేదితి || ౫ || స్మృతిర
 త్నై || శ్లో || అబ్రహ్మచారిదారాద్యైస్సాధకంభోజనకమచ | మాతులాదిసుతాయాశ్చవివాహశ్చిష్టసమ్మతః | ఇత్యే

తేదాక్షిణాత్కానామవిగతాదాహృతాః॥ సముద్రయానంమాంసస్యభక్షణంశస్త్రుజీవికా॥ శీఘ్రపానముదీచ్యానా
మవిగతానిధమతథతి ॥ ౬ ॥ బృహస్పతిః॥ ఉద్వాహ్యతేదాక్షిణాత్కైమాతలస్యసూతాద్విజైః । మధ్యదేశకే
మకరాశ్చిన్నశ్చగవాశినః । ఘృతాన్యదాశ్చనరాఃపూర్వవృధిచారితాస్త్రీయః । ఉత్తరేమధ్యపానార్యఃస్పృశ్యా
న్యూణాంరజస్వలాః । అప్రజాతాంప్రకృష్టాంతిభ్రాతృభార్యామభివృక్షామ్ । దేశజాతికులచారధర్మాస్సమ్యక్ప్రకీర్తితాః ।
తథైవేతేపాలనీయః । ప్రజాః । ప్రతుభ్యతేస్యధా । విరుద్ధాః । ప్రతిదృశ్యం తేదాక్షిణాత్కైమానంప్రతి । స్వమాతుల
నుతోద్వాహమాతృబంధుత్వమాపితః । అభివృక్షభ్రాతృభార్యాగ్రహణంచాతియాపితమ్ । కులేకన్యాప్రదానం
చదేశేష్వస్యేషుదృశ్యతే । ఇథంవిరుద్ధానాచారాప్రభూతాన్సనివారయేత్ । తథాభ్రాతృవివాహావిపారశీకే
మదృశ్యతే । తథైకాదశరాత్రాదాశ్రాద్ధేభ్యుక్తంతుయ్యద్విజైః । తేభ్యశ్చాశ్చేపునదానంశాచిన్నేచ్ఛంపిదహిసః । ద
త్వాధాన్యంవసంతేన్యైశ్చరదిద్వగుణంపునః । భుజ్యతేబంధురయైత్రంప్రవిష్టద్విగుణేదనే । భుజ్యతేన్యైరప్రవిష్టం
మూల్యంతచ్చవిరుద్ధతే । దేశజాత్యాదిధర్మస్యప్రామాణ్యాపివిరోధనమ్ । శాస్త్రేణాతోన్యవస్సర్వంశాస్త్రందృ
ష్ట్యాప్రవతతయేదితి ॥ వా ॥ అతోబ్రాహ్మశ్రీవిషువివాహేషునివృత్తసపిండభావాయామాతురసపిండత్వాత్పాతు
లసుతాపరిణయాః । ఎవంవైత్యవ్యస్తీయాద - సచతథావిధమాతృవ్యసాతప్తుహితాదశిమినిపరిణయేతివాద్యం -
శాస్త్రావిరోధేపిలోకవిరుద్ధత్వాత్ యధర్మమ్యమపిలోకవిద్విష్టంతస్మానుషేయం ॥ ౭ ॥ తథాచమనుః॥ శ్లో॥ అస్వ
గ్యంలంకవిద్విష్టంధర్మమప్యవరేన్నస్తితి ॥ ౮ ॥ వరాహమిహిరోపి ॥ శ్లో॥ దేశచారస్తవచాదాచింత్యో
దేశేదేశేయాస్థితిస్సైవకార్యా । లోకద్విష్టంపండితావజ్ఞయంతిదైవజ్ఞోలోకమగేణయాయాదితి ॥ వా ॥ దాక్షి
ణాత్కానామధ్యేఅంభేషుత్రైవిద్యవృద్ధా వేదాథాశుష్టాతారః శిష్టాఅపి మాతుల దుహితృపరిణయమాదరం
తి । ద్రావిడేషుతథావిధశిష్టాశ్చతుర్థ్యాది వివాహమాచరంతి - మాతృవ్యస్సతప్తుహితాది వివాహంసర్వత్రవజ్ఞ
యంతి ॥ ౯ ॥ ఉక్తంచతథాచారస్యప్రామాణ్యంమనునా॥ శ్లో శిష్టాచారస్తృతిరేవైద స్త్రీవిధంధమలక్షణమ్ । స
ద్ధిరాచరితంయస్మాద్ధామికైస్తుద్విజాతిభిః । తద్దేశకులజాతినామవిరుద్ధంప్రకల్పయేదితచ ॥ ౧౦ ॥ ఆపస్తం
బః॥ యేషాంపరంపరాప్రాప్తాఃపూర్వజైరప్యనుష్ఠితాః । తేషవత్రేనకూష్యేయరాచారాన్నేతరేపునరితి ॥ ౧౧ ॥
దెవలః॥ యస్త్యైదేశేయశ్చారోన్యాయదృష్టంప్రకల్పితః । సతస్త్వేన్నేవకతతవ్యోదేశాచారస్తృతోభ్యగోః ॥ యేషు
దేశేషుయేదెవాయేషుదేశేషుయేద్విజాః । యేషుదేశేషుయత్త్రయంయాచయ్యత్రైవమృత్తికా । యేషుదేశేషుయచ్ఛా
చంధర్మాచారశ్చయాదృశః । తత్రతాన్నావమన్యేతధర్మస్తత్రైవతాదృశః । యస్త్యైదేశేపురేగ్రామేత్రైవిద్యన
గరేపివా । యోయత్రవిహితోధర్మస్తంధమంసవిచాలయేదితి ॥ ౧౨ ॥ బోధాయనం॥ సూ ॥ పంచధావిప్రతిపత్తి
దక్షిణతస్తథోత్తరతోయానిదక్షిణతస్తానివ్యాఖ్యాన్యామోయత్రైవదనుషేతేన సహభోజనంస్త్రీయాసహభోజనంప
ర్యుపితభోజనంమాతుల పితృవ్యస్సదుహితృగవసమితి - అధోత్తరతక్షిణావిక్రయశ్శీఘ్రపానముభయతోదధిర్యన్
వహారాయుధీయకంసముద్రసంయాసమితితరదితరస్త్రిక్తుర్వక్రదువ్యతే త ఇతరస్త్రిక్తతత్రతత్రదేశపామణ్య మే
వస్యాదితి । టీ॥ అయమధః - దక్షిణతః - దక్షిణేసేనమదాముత్తరేణకన్యాతీర్థం - అధోత్తరతఃదక్షిణేసహిమవంత
ముత్తరేణవింధ్యంఎతద్దేశప్రసూతానాం శిష్టానాంపరస్పరంసంచధావిప్రతిపత్తిర్విశంవాదః - మాతులపితృవ్యస్సదు
హితృగవసంతత్పరిణయసం - ఊడాయాస్తవ్వికారస్యవ కంబళాదిర్విక్రయః - ఉభయతోదంతాఃఅశ్వాదయః -
వ్యవహారవిక్రయాదిః - ఆముధీయకంశస్త్రుధారణం - సముద్రసంయాసంనావాద్విపాంతరగమనంఇతరత్ అనుషే
తేనసహభోజనాదిః - ఇతరస్త్రిక్తఉత్తరాపశేకుర్వక్రదువ్యతి - ఏవముణావిక్రయాదిని ఇతరత్ర దక్షిణాపశేకు
ర్వక్రదువ్యతి - తత్తద్దేశప్రామాణ్యమేవస్యాదితిఏవంవ్యవస్థితేఏవయామూలశ్చుతిఃకల్ప్యతే - తన్నాద్య్యవస్థితమేవా
నుష్టానంతదృజనంజేతి ॥ యత్రఅనంతరంబోధాయనేనేక్షం ॥ మిథ్యైతదితి గౌతమః ఉభయంచైతన్నా
ద్రియే తదృష్టస్త్పృతి విరోధ దశకనాదితి ॥ వా ॥ తన్నపూర్వోక్తవిరాళరణాథం గౌతమగ్రహణాత్ - కిం
తుదృష్టస్త్పృతివిరోధదశకనాత్ - గౌతమస్యమాతృసపిండపరిణయసమభిమతమితి దశకయతుమితి చంద్రికాయాం
వ్యాఖ్యాతం ॥ ౧౩ ॥ యదప్యపస్తంబవచనమ్ । సూ ॥ యత్రతుప్రీత్యుపలభితః । ప్రవృత్తిర్నతత్రశాస్త్రమస్తితద
నువతతమానోనరకాయరాధ్యతితి ॥ వా ॥ ఇదమపిమాతృసపిండమాతులసుతాపరిణయసాదివిషయమితివేదితవ్యం ।
౧౪॥ యదపివసన్తత్పరణం॥ సూ॥ దేశకులధర్మాత్మామైరవిరుద్ధాప్రమాణమితి॥ వా ॥ తదప్యతాగ్మాయవిరోధా

రాపద్యపిరిత్యతోఃనకస్త్రింశ్చిత్తువృత్తావైశూద్రాభార్యోపదిశ్యతేతి॥ టి॥ వృత్తంధమఃఅంతఃనిగయఃధమః
 శాస్త్రమిత్యర్థః - భార్యత్వేనసూపదిశ్యతే కింతు కామ్యత్వేనేత్యర్థః ॥ అ॥ శూద్రాంప్రథమంభార్యత్వే
 నోద్వాహతఃప్రత్యవాయమాహసవప॥ శ్లో॥ హినజాతింస్త్రీయంమోహదుద్వహంతోద్విజాతయఃకులాన్యేనయం
 త్యాశునసంతానానిశూద్రతామితి॥అ॥కేవలశూద్రాభార్యత్వంతదపత్యంబబ్రాహ్మణ్యదోషావహమిత్యాహసవి
 ప॥శ్లో॥శూద్రాంశయనమారోష్యద్రాహ్మణోయాత్యభోగిమ్|జనయిత్యాసుతంసన్యాంబ్రాహ్మణ్యాజేహీయతే|
 ఇవపిత్యాశిఖేయానితత్ప్రభానానియస్యతు|నిందంతిపితృదేవాస్తేనవస్వగంనగచ్ఛతీతి॥అ॥మతాంతరాణ్యుపస్య
 స్సస్యమతంసిద్ధాంతయతి॥ శ్లో॥ శూద్రావేదిపతత్యత్రేరుచక్త్యశనయస్యత॥ శౌనకస్య సుతోత్పత్త్యాతదపత్యతయా
 భృగోరీతి ॥ టి॥ శూద్రావేది- శూద్రాంభార్యత్వేనవిందతీతిశూద్రావేది - అత్రేరుచక్త్యశనయస్యగౌతమ
 స్యశూద్రాయాంసుతోత్పదనేనపునప్రస్యాగమనేనేతిశౌనకస్యమతం - శూద్రామూఢవానపితసన్యాంసుతోత్పత్తిభ
 యాదౌతౌతాంసోపేయాదిత్యర్థః - తదపత్యతయాపతతీత్యేతత్ భృగోమతం - భృగుముఖేనమనుశాస్త్రస్య
 పోచ్యమానశ్వాదితిమానవానివవనాఃటికాకృతేపంవ్యాఖ్యాతాని ॥ ౨ ॥ యాజ్ఞవల్క్యుః॥ శ్లో॥ ఉస్రీవణా
 నుపూర్వేగ్గణ్యైతత్రైకాయథాక్రమమ్|బ్రాహ్మణక్షత్రీయవిశాంభార్యస్యాచ్ఛాన్ద్రజత్వనః|యదవ్యతేద్విజాతీ
 నాంశూద్రాద్ధారోపసంగమాః|నతన్మమతంయస్మాత్ప్రతాయంజాయతేస్వయమితి ॥ మానవససమాధామితి
 చంద్రికాయాం ॥ ౩ ॥ వైతీనసిః॥ శ్లో॥ అలాభేప్రకన్యాయాఃస్త్రీయోన్యాస్త్రీస్త్రీవివతు|శూద్రాయాఃప్రాచీ
 లోమ్యేనతథాన్యేపతయత్రయైతి ॥ ౪ ॥ బాతుకజేః॥ సూ॥అలాభేకన్యాయాఃస్మాతకత్రతంచరేదపివాక్షుత్రి
 యాయాంపుత్రాసుత్పదయూతవైశ్యయాంచేతి ॥ ౫ ॥ నారదః॥శ్లో॥బ్రాహ్మణస్యాసులామ్యేనస్త్రీయోన్యాస్త్రీ
 స్త్రీవివతు|శూద్రాయాంప్రాచీలామ్యేనతథాన్యేపతయత్రయః|ద్వభాక్యేక్షత్రీయన్యాన్యేవేశ్యన్యైకాచక్రిత
 తా|వైశ్యయాంవ్యవతీశ్చైయావిశాన్యఃక్షత్రీయావతిరీతి ॥ ౬ ॥ విష్ణుః॥ ద్విజస్యభార్యశూద్రాతుదమాధాన
 భవేత్స్వచీత్రత్యర్థఃమేవసాతస్యరాగాంధస్యప్రకీర్తితేతి ॥ ౭ ॥ వ్యాసః॥శూద్రాయోనౌపతన్వీజంహంహశ
 బ్దంద్విజత్వనః|కృత్యాపరుషగతేఃముపతితోస్తీతియఃశుభః|మామధఃపాతయెదపపాపాత్కాకామపీడితః|అధోగ
 తిందజేతీక్షిప్రమితశ్చాప్రతేమైవతి ॥ ౮ ॥ వసిష్ఠః॥ సూ॥శూద్రామప్యేకమంత్రవిజంతుతదధానకుర్యా
 దంహూభిధ్మోపహంకులాపకమఃప్రశ్నతాన్యగ్వేతి॥ మనుః॥ శ్లో॥ వృషభిఃఫేసపీతస్యనిశ్వాసోపహతస్యచ
 తస్యాంచైవప్రసూతస్యనిష్కృతిర్విషీయతే|శిశ్వేనవ్యవహారేణశూద్రాంత్రైస్తుకేవతైఃగోభిరత్రైస్సయావైశ్చకృ
 ప్యాకరాజోపసేవయా|అయాజ్యయాజవైశ్చైవనాస్త్రైశ్యేనచకమఃకౌకులాస్యకులశాంయాంతియాసేహినానిమంత్ర
 తేతి ॥ టి॥ గోభిరత్రైస్త్రిక్షీయమాజైరిత్యర్థః॥వా॥అయంచానవతావివాహూయగ్గాంతరవిషయః॥ శ్లో॥
 అపవణానుకన్యాసువివాహశ్చద్విజాతిభిరితికలౌనిషధత్వాత్॥ఇత్యనవణోద్వాహనిరూపణమ్॥

—౨ అథవరలక్షణమ్. ౩—

తత్రమనుః॥ శ్లో॥ఉత్పష్టానుభిరూపాయవరాయసదృశాయచ|అప్రాప్తసమయాంతస్సేకన్యాందద్వాద్వి
 చక్షణైతి ॥ ౧ ॥ యమోపి॥ శ్లో॥కులంచశీలంచవపుర్యయశ్చవిద్యాంచవిత్తంచసనాధతాంచ|ఎతాశ్చగుణాంత
 ప్రపరీత్యకన్యాదేయబుధైశ్శేషమచింత్యమితి ॥ ౨ ॥ యస్తవస్థనోస్తీతి॥ బ్రాహ్మణస్యకులంగావ్యాంసవే
 దాస్సంపదఃక్రమాత్|కన్యాదానతథాశ్రాద్ధేనవిద్యాతత్రకారణమితి॥టి॥తత్కులస్సప్రాధాన్యప్రతిపాదనపరమ్-
 నపునస్యద్వానిరాకరణార్థం ॥ ౩ ॥ అతవివాశ్యలాయనః॥సూ॥కులమక్రీడతీయేతి ॥ ౪ ॥ అపస్తంబః॥బం
 ధుశీలలక్షణసంపన్నశ్చృతనానరోగైశ్చివరసంపది ॥ ౫ ॥ గౌతమః॥విద్యాచారిత్రమభిశీలసంపన్నాయద
 ద్యాదితి ॥ ౬ ॥ శాతాతపః॥ శ్లో॥వరోవరయితవ్యోగేకులశీలసమన్వితః|రూపవాక్పండితఃప్రాజ్ఞోయవాశీల
 సమన్వితృతి ॥ ౭ ॥ యాజ్ఞవల్క్యుః॥ ఎత్రేవగృతేగృక్తస్సవణఃత్రోత్రియోవరః|యత్నాత్పరీక్షితఃపుంస్త్యే
 యువాధీమాజనపీయతి ॥ ౮ ॥ కాత్యాయనోపి॥ అపత్యాధాంత్రీయస్సస్త్రీయేత్రంబీజినోనరాః|
 త్రైత్రంబిజవతేదేయమోబీజంపరీక్షయేత్ ॥ ౯ ॥ తత్పరీక్షోపాయమాహనారదః॥ శ్లో॥యస్యాపుష్పవతేబీజం
 హోదిమూత్రంచఫేనిలమ్|పుమాంత్యాల్లక్షణైశ్చేతైర్వివరితప్రపంచః॥ టి॥ హోదిశబ్దవత్॥శ్లో॥వతుడశవిధ్యా
 ప్రీవంహోద్భవోమగీషిభిః|చికిత్స్యభ్యుదీతస్యైశ్చతేషాముక్తవిధిఃక్రమాత్॥నిసగఃషంహోఽముక్కుశ్చపక్షు

ండః ప్రథమః | అభిశాపాన్తురోరోగాదైవకోభాత్తదైవచ | త్తమ్యాకాండశ్చ సేవ్యశ్చ వాతరేతామభిభగః | అక్ష
 యోమోఘబీజశ్చ కృత్వీనోఽన్యపతీ స్రుతేతి | టి || ఎతేషాం లక్షణం - నిగదాకాండస్య భావతోలింగవృక్షణహీనః -
 ముష్కః భిన్నవృక్షణః - పక్షిషండః - పంచదశదినాని త్రియమసా సేవ్య సకృద్వోగక్షమః - గురుశాపాదిత్రయద్వం
 వాః స్పష్టాః - ఈవ్యక్తయాపుం స్వముత్పాద్యతేయస్య సకృద్వోగక్షమండః - త్రిణామచారవిశేషేణ లుం స్వశక్తిర్య
 యసేవ్యమండః - వాతోపమాత రితస్కోవాతరేతాః - ముఖవివలం స్వశక్తిర్యయోనాయస్య సముభేదగః - రే
 తోనిరోధాత్ వండిభూతలక్షి ప్రపండః - గర్భాధానాసమథేబీజః మోఘబీజః - అప్రగల్భతయా తోభాద్వానప్త
 లం స్వశక్తీనః - యస్య భార్యాతిరేకేణాన్యసపురుషభావసోన్యపః || ౧౦ || శ్లో || తతాద్యవప్రతికారా
 పక్షమండంచవజయేత్ | అనుక్రమాస్త్రీయస్యాన్యకాలస్సంవత్సరస్సత్సృతః | ఈమ్యాకాండదయోయే న్యేవ త్వార
 సముదాహృతాః | త్యక్త్యాస్తేపతివత్ కుతయోన్యాపిచ త్రియా | అక్షి ప్రమోఘబీజాభ్యాంకృతేపిపతికమణి | ప
 తిరస్యః స్పృతోనార్యావత్సరాధంపరిత్యజతు | శాలీనస్యాపిధృష్టప్రీసంయోగాద్భ్యతేగుణః | తంహీనంవిషమం
 తత్ ప్రీబాలారహసిబోధయేత్ | అన్యస్యాంయోమనుష్యస్యాదమనుష్యస్యస్వయోనిషు | లభతేసాన్యభతాకరమేత
 ద్వాక్యంప్రకాపతేరితి || వా || భత్రేంతరపరిగ్రహాయంయుగాంతరవిషయః - ఊఢాయాః పునరుద్వాహమితి
 కలానిషేధస్తరణాత్ || ౧౧ || కాత్యాయనః || శ్లో || ఉన్నత్రేపతితః కుష్ఠీతథాకాండస్య గోత్రజః | చతుశ్శ్రీత్రీని
 హీనశ్చత్రథాపస్తారదూషితః | వరదోపాంస్తృతాప్యేతేకన్యాదోషాశ్చ కీర్తితాః | దూరస్థానామవిద్యానాం మోక్ష
 మాగాః సుసారిణామ్ | శూరాణాం నిధానానాం చనచేయాకన్యకాబుధైరితి || ౧౨ || అపరాక్లే || అనార్యతాని
 మర్తతామూర్తానిపిక్రియాత్మతా | పురుషంవ్యంజయంతీహలోకేకలుషయోనిజమితి || ఇతివరలక్షణనిరూపణమ్ || *

—* కన్యాదానకాలః. *

తత్రబోధాయనః || శ్లో || దద్యాన్మణవతేకన్యాంనగ్నికాంబ్రహ్మచారిణే | అపివాగుణహీనాయనోపరున్యాదృ
 జన్మలామితి || ౧ || వసిష్ఠః || ప్రయచ్ఛేన్నగ్నికాంకన్యామృతుకాలభయాన్పితా | ఋతుమత్యాంహితిష్ఠంత్యాం
 దోషఃపితరమృచ్ఛతి || ౨ || నగ్నికాలక్షణమాహసంపదః | యావన్నలజ్జితాంగాకన్యాపురుషసన్నిధౌ | యోన్యా
 దీన్యవగూహితతావద్భవతి నగ్నికా || యావచ్ఛేలంనగృహ్లాతియావత్క్రిడతిపాంసుభిః | యావద్దోషస్తూనాతితావ
 ద్భవతి నగ్నికేతి || ౩ || సంవతః || యావన్నలజ్జితేకన్యాయావత్క్రిడతిపాంసుభిః | యావచ్ఛిష్టతిగోమాగణా
 వత్కన్యాంవివాహయేత్ | అప్తవమాభవేద్దోరీనవవమాతురోహిణీ | దశవమాభవేత్కన్యాఅతః షడ్భ్యంరజస్వ
 లా || వా || అతః షడ్భ్యంరజస్వలేత్యేతత్కాదాచిత్కాభిప్రాయం - తదారజసోయమేనాసంభవాత్ || ౪ ||
 యతస్సనివాహః || శ్లో || ప్రాప్తేతుద్వాదశేవషేయః కన్యాంనప్రయచ్ఛతి | మాభిమానిరజస్రస్థితాపివతిశోణితమ్ ||
 మాతానైవపితానైవజ్యేష్ఠభాతాతదైవచ | త్రయస్తేవరకంయాంతిదృష్ట్యాకన్యాంరజస్వలామ్ | గౌరీందదన్నాకృ
 ప్తంవైకుంఠంయాతిరోహిణీమ్ | కన్యాందదత్ బ్రహ్మలోకంరౌరవంతురజస్వలామ్ | తస్మాద్వివాహయేత్కన్యాంయా
 న్నతుకమతిభవేత్ | వివాహస్తప్తవమాయాకన్యాయాప్తప్రశస్యతే | రోమకాలేతుస్సంప్రాప్తేసోమోఘశ్చై
 తుకన్యకామ్ | రజోదృష్ట్యాతుగంధర్వఃకచాన్యప్త్యాతుపావకశ్చతి || ౫ || యమః || అప్తమేతుభవేద్దోరీనవవమేనగ్నికా
 భవేత్ | దశమేకన్యకాప్రోక్తాద్వాదశేవృషభీతకేతి || వృషభీరజస్వలా || ౬ || వంశ్యాతువృషభీజ్ఞేయావృషభీతుమృతప్ర
 జా | అపరావృషభీజ్ఞేయాకుమారియారజస్వలేతిజేవలస్సరణాత్ || ఆపస్తంబః || అప్తవమాభవేద్దోరీనవవమా
 తురోహిణీ | దశవమాభవేత్కన్యాఅతః షడ్భ్యంరజస్వలా | ప్రాప్తేతుద్వాదశేవషేయరజస్త్రిణాంప్రవతతశ్చతి ||
 ౭ || ఏతచ్చప్రాయశ్చికాభిప్రాయంసప్తనద్యాదశ ఏవ రజస్వలాభవతీతి - కాషాంచిదర్వాగపిరజో దశేనసంభ
 వాత్ || ౮ || అతఏవయమసంవతే || దశవమాభవేత్కన్యాఅతః షడ్భ్యంరజస్వలేతి || వా || ఎవంచయావద్రజో
 దశేనసంభవతి తావత్కన్యాత్వముక్తంభవతి || ౯ || అతఏవయమః || శ్లో || తస్మాదుద్వాహయేత్కన్యాంయా
 న్నతుకమతిభవేతి || ౧౦ || వృషభి || త్రింశద్వయేవహేత్కన్యాంకృద్వాద్వాదశవాషేకీమితి || వా || ఏత
 ద్రజోదశేనాభావేవేదితవ్యం || ౧౧ || అతఏవబృహస్పతిః || శ్లో || పితృగృహేతుయాకన్యాంరజఃపశ్యత్యసం
 స్కృతా | భూగిహత్యాపితుస్తస్యాస్సానారివృషభీస్తృతా | యస్తాంవివాహయేత్కన్యాం బ్రాహ్మణోమదమోహి
 తః | అసంభావ్యోహ్యవాశ్చైవ యస్సవిప్రోవృషభీపతిః | వృషభీసంగృహీతాయోబ్రాహ్మణోమదమోహితః | సతతంసూ

తకంతస్యబ్రహ్మహత్యానేదితే | యః రోత్యేకరాత్రేణవ్యసరీసేవసంజ్వజః | సతైత్తుభుజ్జపన్నిష్కంధిర్వమైక
వ్యవహారి | వృషశిగమసంజైవమాసమేకంసరంసంభవమ్ | ఇహాజన్మినీశాప్రత్వంమృతశ్చైవతామతఃకృతి || ౧౧ ||
నారదః || యావంతశ్చవస్తస్యాస్యమతీయఃపతివినా | తావంత్యోగ్గోహత్యాస్యస్యైవస్యయోసవదాతామి
తి || ౧౨ || యాజ్ఞవల్క్యేపి | అప్రమచ్చక్ సమాప్తోజ్జగ్రాహిత్యామృతావృతావతి || ౧౩ || వ్యాసుపా
దః || ఉపాయనోదితఃకాలఃస్త్రిణామద్వాహకమాణః | స్త్రిణామనయసస్థానేవివాహంపసురబ్రహ్మిణితి || ౧౪ || య
మః || వివాహంచోపయనంస్త్రిణామహమితామహః | తస్మాద్భర్తావ్యుహిస్తేనృబన్తతోవాప్తవత్సరః | శతకాలాది
వైషమ్యాదధర్మాద్వాహనంశయే | సద్యశేసంభవేకన్యాంసన్నిహపిదాపయేత్ | బాలిశో యాభవేత్కన్యాగు
ణాఢ్యోయదిలభ్యతే | దద్యాదప్రాప్తకాలేచేశకాలభయన్తరగతి || ౧౫ || ఎవంబాలిశావివాహమంగీకృత్య
సంస్కారవిశేషమాహప్రజాపతిః || శ్లో || ద్వివహిత్యాగ్రివాహాశ్చేత్సన్యకామరణంయసి | అననంవైషకతావ్యం
మంత్రసంస్కారమాచరేదితి || ౧౬ || యత్తుమనోక్తంకామమామరణాత్ప్రేచ్ఛిత్సహకన్యతామత్యంపి | నశ్వే
వైనాంప్రయచ్ఛేతగుణహీనాయకహించితి || వా || ఎతత్ గుణవతిసంభవతిగుణహీనాయనదత్వాదిత్యేవంపరం
నపునగుణహీనసంపదార్థం || ౧౭ || యదాహతుప్రయబోధాయనాపి || శ్లో || దద్యాన్తగుణతేకన్యాంసన్నిహకామే
వశక్తితే | అపివాగుణహీనాయనోపయంత్యప్రజన్వలామితి || ౧౮ || అయదాహుగ్రాహమపిప్రాదిప్రాదిప్రయ
చ్ఛతి తదాకన్యైవసదృశంభారంవరయేదిత్యాహయమః || శ్లో || కన్యాద్వాదశపివహిత్యావ్యదత్తాగృహేవ
సేత్ | భూగోహత్యాపితుస్తస్యాస్యాకన్యావరయేస్య్యయమితి || వా || ఎవచ్చవరణవృత్తాద్రభ్యవహితయాదూ
ర్భవంచేతితవ్యం || ౧౯ || తథావబోధాయనః || శ్లో || ప్రేణివహిత్యావృత్తమతీయఃకన్యాంసప్రయచ్ఛతి | సతు
ల్యంభూగోహత్యాయాదోషమృచ్ఛసంశయః | నయావశేచేదేవంస్యాద్వాచితేచస్పృహకృత్ | ఎకైకస్త్రిన్మతౌ
దోషంపాతకంపసురబ్రహ్మిణీ | ప్రేణివహిత్యావృత్తమతీకాంతేతపితృశానమః | తతశ్చతుర్థేవహితామిచేతసదృశం
పతిమ్ | అవిద్యమానేసద్యశేగుణహీనమపిచయేదితి || ౨౦ || మనుఃపి | ప్రేణివహిత్యావృత్తపాసేతకుమార్యవృత్తమహీన
తే | ఉర్భవంతకాలాదేతస్మాద్వింశతసదృశంపతిమితి || అపిచ || అదీయమానాభారాకరమృగచ్ఛేద్యదిస్వయమ్ |
నైసంకించితవాప్తోతిసచయంసాధికచ్ఛతి | అలంకారంనాదదీప్తివ్యగ్రింన్యాగ్గయంవహా | మాన్యకంభాగ్యదత్తం
వాస్తేయంస్యాద్యదితంహరేత్ | ఏత్రేనదద్యాచ్ఛల్లంతకన్యామృతమతీంహరిత్ | నచస్వత్వాదక్రూషేద్యమానాం
ప్రతిరోధకత్వః || ఇతికన్యాదానకాలః, ...

—*వివాహమగ్నేరజోదశనేతకవ్యవిధిః*—

వివాహకాలేరజోదశనేతకవ్యమాహశ్లో || వివాహేవిత్తేయత్రైవేణామకాలఉత్థితే | కన్యామృతమ
తీందృష్ట్యాకథంకుర్వంతియాజ్ఞికాః | స్నాపయత్వాతుతాంకన్యామవయత్వాహుతాశనమ్ | యంతానహేమామం
కుర్వీతతతఃకమప్రయోజయేత్ | ప్రధానహేమసిర్వ్యత్రైకుమారియదిసాతకవా | త్రైరాత్రోపగతైపశ్చచ్ఛే
షంకార్యంసమాపయేదితి || ౧ || స్మృతిభాగ్నరే || వివాహహేమప్రత్రాంతేయదికన్యారజస్వలా | త్రైరా
త్రందంపతీస్నాతాంపుష్కర్యుగ్ధనాశనా | చతుర్థేహసినంస్నాతేతస్త్రిన్మగ్నాయధావిధి | వివాహహేమంకు
ర్యాతామిత్యాదిష్టృతిసంప్రదాతి || ౩ || ౨ || యస్యకన్యాంప్రదాయపునస్తేమపహరతిసరాజ్ఞాదండ్యత్యాహ
యాజ్ఞవల్క్యః || సకృత్ప్రదీయతేకన్యాహరంప్రాంతోరదండభాగితి || ౪ || మనురపి || సకృదంశేసేపతీసకృత్క
న్యాప్రదీయతే | సకృదాహదాక్షిణ్యేతానసకృత్సృత్ | నదత్వాకన్యచిత్కన్యాంపునదద్యాద్విదమణః | దత్వా
పునఃప్రయచ్ఛేద్య | తావోపిపురుషాన్యతమితి || వా || శతమశ్వాన్యతేహంతినహస్రింపురుషాన్యతతత్వక్రందోష
మాప్తోపిత్వత్వః || ౫ || కాశ్యపః || శ్లో || సప్తహసంభవాంకన్యావజనీయాఃకులాధమాః | వాచాదత్తామనోద
త్తాకృతకానుకమంగళా | ఉపకన్యకాతాయాచయచపాణిగృహీతకా | అగ్నింసదితాయాచపునఘోః | ప్రసవా
చయా | ఇత్యేతాఃకాశ్యపేనోక్తాదహంతకులమగ్నతే | ప్రరోహత్యగ్నినాదగ్ధపాదపస్సుషిరాదపి | నచపానభా
వాదగ్ధంకులంక్వాపిప్రోహతీతి || ౬ || మనుః || ఎతత్తునపరేచక్రంనాపరేజాతుసాధవః | యదన్యస్తైపతిశ్రీత్య
యదన్యస్తైప్రదీయతత్వతి || ౭ || బోధాయనః || సూ || వాగ్దత్తామనోదత్తాగ్నింసదితాసప్తమంపదంసీతాభుత్తాగ్ని
హీతగర్భాప్రసూతాచేతిసప్తవిధాపునఘోఃతాంగృహీత్యాసప్రజాంసంభవంవిండేతితి || ౮ || ఆపస్తంబః ||

సా॥ దత్తాంగస్తాంద్యోతామృషభాంశరభాంవినతాం వికటాంముండాంమహాపికాగంసాంకారికాంరాతాంపా
 లీంమిత్రాగంస్వహాంవషకారింశువజయేదితి॥టీ॥దత్తాస్యస్తైవాచాప్రతిభృతా- ఉదకపూర్వంవాప్రతిపాది
 తావా- గుప్తా కంచుకాద్యవృతా- ద్యోతా బభు॥కేశీ - ఋషభా ఋషభగతిః- శరభా శీతాదీప్తిః - వినతా
 ఖుజ్జా- వికటావికటజంభూ- ముండా అపశతకేశా- మహాపికా అల్పకాయా -సాంకారికా కులాంతరస్థమహిత్య
 త్వంగతా- రాతా ఋతుస్నాతా - పాలీ ఔత్రపాలికా- మిత్రాసభీ - శోభనాఅనుజాయస్యాస్సాస్వనుజా-వర
 జీన్మవత్సరపవశ్యాజ్జాతావా - వషకారి అధికవయస్కేత్యర్థః- సర్వాణీమానిదత్తాది విషయాణివచనాని అ
 దుష్టవరాధిపాయాణి ॥ ౯౫ ॥ యథాహనారదః॥ ధ్లో॥ దత్తాన్యానౌనయంకన్యాంవరాచనదచాతితామ్॥ అదు
 ష్టశ్చేద్యరోరాజ్ఞానదండ్లస్తత్రహారవదితి ॥ ౧౦ ॥ గౌతమోపి॥ సూ॥ ప్రతితుత్యాప్యభవన్గౌతమౌన్వేదద్యాది
 తి ॥ ౧౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేపి॥ ధ్లో॥ దత్తామపిహరేత్కన్యాంశ్రేయాంశ్చేద్యరఅప్రదేదితి ॥ ౧౨ ॥ కాశ్యపః॥
 కులశీలపీచస్యపండాదేపతతస్యచఅపస్సారిపివషన్ధరోగితాంవేషధారితామ్॥ దత్తామపిహరేత్కన్యాంసగో
 త్రోథాంతగైవచమంత్రసంస్కారరహితాదేయాన్యస్తైవరాచతు॥ అన్యథాతుహరకదండ్ల్యయదద్యాచ్చసో
 దయమితి ॥ ౧౩ ॥ శాతాతపః॥ వరశ్చేత్కులశీలాభ్యాంసహరకన్యాంసదోషభాగిత ॥ ౧౪ ॥ కాత్యాయనః॥ సకుయద్యన్య
 జాతీయఃపతితస్త్రిబవవా॥ వికషన్ధస్సగోత్రోవాదానదీపూమయోపివా॥ దత్తాపిదేయాసాన్యస్తైసప్రాచరణ
 భూషణావిధివత్ప్రతిగృహ్యవిశ్వజేత్రన్యాంవిగహితామ్॥ వ్యాధితాంవిప్రకృష్టాంవాఛన్తనాచోపపాదితామితి॥
 ౧౫ ॥ నారదః॥ నాదుష్టాంధూషయేత్కన్యాంనాదుష్టాదూషయేద్వరమ్॥ దోషేనసదోషస్సాన్యదన్యాన్యత్యజ
 తోద్యఃయోదితి॥ వా॥ఎతానిసప్తమపదాదర్వాగ్నేదితవ్యాని॥ ౧౬ ॥ అత్రచంద్రికాయామ్॥ వాద్దానప్రభృతీనప్త
 మపదాదర్వాగ్నోషదశనేమరణాదావాకన్యామన్యస్తైదద్యాసోన్వకమితి ॥ ౧౭ ॥ తథాచమనుః॥పాణిగ్రహ
 ణమంత్రేస్తునియతంచారలక్షణమ్॥ తేహంనిస్థాతువిజ్ఞేయావిదవ్భిన్నప్తమేవచేత్తితి॥ సీష్టా పరమావధిః - కన్యావర
 యోదోషదశనేపీసప్తమపదాదర్వాగ్నేంసపరిత్యాగభ్యర్థః॥ ౧౮ ॥ అత్రయమః॥ ధ్లో॥ సోదకేననవాచావా
 కన్యాయాఃపతిరుచ్యతే॥పాణిగ్రహణసంసారాన్వభిత్వంసప్తమేపదతితి ॥ ౧౯ ॥ వసిష్ఠః॥స్త్రీపుంసోస్త్యపిసం
 బంధేవరణంప్రాగ్విగ్రీయతే॥వరణాద్దగ్ధాణంపాణేస్సంస్కారోహినిలక్షణః॥తయోరనియతంప్రాహుర్వరణందోషద
 శనాదితి ॥ టీ॥ స్త్రీపుంషసంబంధేవివాహేపూర్వంవరణంతదుత్పత్తిలక్షణం॥పాణిగ్రహణాభ్యసంస్కారః- త
 యోమన్ధ్యేదోషదశనేసప్తవరణమనియతం - దానమాత్రేణపరిత్యాగసుత్పత్తేరిత్యర్థః॥ ౨౦ ॥ తథాచవ్యా
 సః॥ ధ్లో॥ కన్యాన్యస్తైప్రదాశవ్యావాగ్దానేతుకృతేవగన్యతేన్యస్తైప్రదాతవ్యాన్యతేనప్రపదాత్పురాదత్తామపిహ
 రేత్కన్యాంసగోత్రోథాంతగైవచమంత్రసంస్కారరహితాదేయాన్యస్తైవరాచయేత్॥ వా॥ ఎవంచసప్తపదాద
 ర్వాగ్నోజేతుమరణేపిసవిధవాత్యమిత్యుక్తంభవతి ॥ ౨౧ ॥ తథాచవసిష్ఠః॥ అభిద్యావాచదత్తాయామృయేతా
 దావగోయది॥ నచపంత్రోపనితాస్యాంకు-మారీపితురేవసేతి॥ టీ॥ సాపితురేవసగ్రహీతురిత్యర్థః॥ ౨౨ ॥ కా
 న్యానౌపి॥ ధ్లో॥ వరయిత్యానుయోకశ్చిత్ప్రశ్యేష్టుయేయదా॥ రక్తగమాంస్త్రీనలీల్యకన్యాన్యంవరయేద్వర
 మితి ॥ టీ॥ రక్తగమారణోదశనేసం ॥ ౨౩ ॥ నారదః॥ ప్రతిగృహ్యశుయోకన్యాంవరోజశాంతరంప్రదేత్॥ప్ర
 నృతూన్సమక్రమ్యకన్యాన్యంవరయేద్వరమితి ॥ ౨౪ ॥ అశశుల్క-దానేవిశేషమాహునుః॥ ధ్లో॥ కన్యాయాం
 చత్తశుల్కా-హంమితేతయదిశుల్క-దః॥ఇవరాయప్రదాతవ్యానుదికన్యానుషన్యతే॥ప్రదాయశుల్కంగచ్ఛేద్యోక
 న్నాయాఃస్త్రీధనంతథా॥థార్యాసావషమేకంతుదేయాన్యస్తైవిఘానతః॥యన్యామియేతకన్యాయాచానన్యేక
 తేపతిః॥ తామసేనివిధానేనానుజోవింశేతవరణతి ॥ ౨౫ ॥ కాత్యాయనః॥ పూర్వవస్తాతుయాకన్యాచ్చతా
 న్యేనయదాభవేత్॥ అసంస్కృతాప్రదేయాస్యాద్యస్తైపూర్వంప్రదానతా॥సచేద్దణవత్రరత్తిశేషః॥ అనేకభ్యో
 పిదత్తాయా మనూథాయాంతుతత్రవై॥ వరాగమశ్చసర్వేహం వహతేవాదిమృతతామ్॥ అథాగచ్ఛేయయాథా
 యాందత్తంపూర్వంహరేద్ధవమితి ॥ ౨౬ ॥ యత్తుపాణిగ్రహణాదుపర్యవృత్తేదానమాహవసిష్ఠః॥ ధ్లో॥ పాణి
 గ్రహీక్యతేకన్యాకేవలంమంత్రస-స్మృతా॥ సాచేదత్తతయోనిస్స్యాత్పునస్సంస్కారమహాతీతి॥ ౨౭ ॥ యదపి
 స్పృత్యంతరమ్॥ కన్యాన్యస్తైప్రదాతవ్యాన్యతేనప్రపదాత్పురా॥ పురాపుంషసంయోగాన్యతేదేయతికేచన॥

ఋతౌచద్యుష్టైకవ్యవృతౌదయేతిచాపరే । ఆగభాభారణాతగన్యాపునదేయేతికవనతి ॥ ౨౭ ॥ యదన్
 నారదః॥ ఉద్వాహితాపియాకన్యానచేత్సంప్రాప్తమేధునాపునస్సంసౌరమహ్నాతయథాకన్యాతదైవసేతి॥౨౮॥
 యదపివోధాయనః ॥ నిస్సప్తాయాంహుతేచాపియన్యాభతాఃప్రియేతనః । సాచేదక్షతయోనిస్సృగ్ధతప్రత్యాగ
 తాసతీ । పానభావేనవిధిరాపునస్సంసౌరమహాతీతి ॥ ౨౯ ॥ యదపిమనురాహా॥సప్తేమ్యతైప్రత్యక్షతేజేవచ
 తితేపతౌ । పంచస్వాపత్సునారీణాంపరివన్యోవిధీయతఇతి ॥ వా॥ సప్తమపదాదూర్వమపిపునరుద్వాహపరాశ్చ
 తానివశనానియుగాంతరవిషయాణి ॥ ౩౦ ॥ యదాహవ్యాసః॥ శ్లో॥ ఉధాయాఃపునరుద్వాహంశ్శృంగాంశంగో
 వధంతథా । కఠౌపంచనకురీవృతభాత్ప్రజాయాంకమండలుమితి॥ ౩౧ ॥ క్రతుః॥ దేవర్రాన్నసుతోత్పత్తిరదాతాకన్యా
 నదీయతే । నయజ్ఞాగోవధఃకార్యఃకఠౌనచకమండలురీతి ॥ ౩౨ ॥ బోధాయనోపి । విధిర్యోనుష్ఠితఃపూర్వం క్రియ
 తేనైవసాంప్రతమ్ । పురాకల్పస్సయద్యవవిధవాయానియోజనమితి ॥ ౩౩ ॥ చంద్రికాయామపి । దవరేణసుతో
 త్పత్తింగోమేధంచకమండలుమ్ । అక్షతాంపారుషంమేధంకఠౌపంచవిషజయేదితి ॥ అపుత్రాంగురస్సంజ్ఞాతోదెవరః
 పుత్రకామ్యయా । సపింఢోవాసగోతోవాఘృతాభ్యుక్తయీతావియాత్ । ఆగభాసంభవాద్ధేత్యతితప్తస్యన్యధాభ
 వేత్ । అనేనవిధినాజాతఃక్షేత్రజోస్యభవేత్పుత్రఇతి యాజ్ఞవల్క్యవిభిరుక్తాదేవరసుతోత్పత్తిః కఠౌవజఃసీయా॥టీ॥
 గోమేధోగవాలంభనరి - కమండలుః మృత్తయకమండలుధారణం॥ ౩౪ ॥ శ్లో॥ కమండలు ద్వితీనాంశౌచార్థం
 విహితంపురా । బ్రాహ్మణైర్మునిముఖే శ్చైత్యస్తాత్రంధారయేత్సదెబోధాయనాదిభిరుక్తం-అక్షతా అక్షతయోః
 పురుషమేధః క్రతువిశేషః-ఎతానికఠౌవజ్యానీత్యర్థః॥ ౩౫ ॥ అక్షతాయావజ్యఃత్యమాహనారదోపి॥ శ్లో॥ క
 న్యాచాక్షతయోనిర్యాజ్ఞాణిగ్రహణదూషితాపునఘాఃప్రథమాహోక్తాపునస్సంసౌరకమఃతీతి ॥ ౩౬ ॥ యా
 జ్ఞివలలోక్యపి । అక్షతాచక్షతాచైవపునఘాఃస్సంస్కృతాపునరీతి ॥ అ ॥ యస్తుకన్యాదోషమనభిధాయప్రయ
 చ్ఛతిసదండ్యోరాజైత్యాహనారదః ॥ ౩౭ ॥ శ్లో॥ యస్తుదోషవలీంకన్యమనాభ్యాయప్రయచ్ఛతితస్యకుర్యాన్న
 పోదండంపూర్వసాహసవోదితమ్ । వణితదన్వయనప్రత్యధికంపూర్వసాహసమ్ ॥ ౩౮ ॥ యత్ప్రయాజ్ఞ్యవలేన్య
 నోక్తం । అనాభ్యాయదదధ్రిషందండ్యుడప్రమసాహసమ్ । అనుష్ఠాంచత్యజఃదండ్యోమాషయంస్తుమృషాశతమితి॥
 వా॥తద్దోషభూయస్వాదిప్రాయమితిచంద్రికాయామ్ ॥ ౩౯ ॥ శ్లో॥ సాశీతిపణసాహస్రంభవేదుత్తమసాహసమి
 తి ॥ ౪౦ ॥ నారదః॥ప్రతిగ్రహ్యతుయఃకన్యామహస్తేముత్సృజేన్నరః । వినేయసోప్యకామోపికన్యాంతామేవచో
 ద్యహేదితి॥వినేయః దండ్యుత్త్యర్థః॥ఇతివివాహకాలోత్పన్నరజఃప్రాయశ్చిత్తాదిరూపణమ్॥

—* అథ కన్యాదాతృనిరూపణమ్. ౧—

౧॥ తత్రయాన్తవల్లః॥ శ్లో॥ పితాపితామహాభాతానకుల్యజనసీతభా॥ కన్యాప్రదఃపూర్వనాశేప్రకృ
తీభ్యఃపరఃపరః॥ అత్రయన్తవల్లఃసమాప్తిభాగఃసత్వాన్తావృతౌ॥ గమ్యంత్యభావేదాతవాదాంకన్యాకన్యాత్వస్వ
యంవరమితి ॥ టీ॥ పిత్రాదీనాంపూర్వపూర్వాభావేపరఃపరఃకన్యాప్రదః॥ ప్రకృతిప్రశ్నేతయద్యన్తాదాదిదో
షవాన్తభవతి అతీయస్యాధికారస్సోప్రయచ్ఛక్తిఃసూత్రామత్యాన్తావృతావృతావాప్తి-యదావునదాత్మనామ
భావస్తదాకన్యైగగమ్యంగమనాహామస్తలక్షణంస్వయమేవవరయేదిత్యర్థః॥౨॥నారదః॥ శ్లో॥ పితాదద్యాత్
స్వయంకన్యాంభాతావానుమతేపితుః॥ మాతామహామాతృలక్ష్మస్వకుల్యేదాంధవస్తథా॥ మాతాత్వభావేసర్వే
షాంప్రకృతాదుదివతేతతస్యామప్రకృతిస్థాయాంకన్యాధద్యస్వజాతయః॥ యదాతువైవశ్చేత్సాన్త్రాన్యారా
జానమావ్రజేత్అనుజ్ఞయాతస్యవరంప్రతితంవరయేత్స్వయమ్॥ సవణామనురూపంచకులీలబలశ్చిత్రైః॥ సహధ
మంబరేత్రేనపుత్రాంశ్చేత్సాన్తదయేత్తతః॥ స్వతంత్రోపిషీయతాన్యంకుర్యాదప్రకృతింగతః॥ తదప్రకృతమేవ
స్యాదస్వతంత్రత్వహేతుశ్చితి ॥ ౩॥ మనుః॥ యస్తేదద్యాన్తాకన్యాంభాతావానుమతేపితుః॥ తంశుశూషిత
జీవంతంస్వర్యాతంచనలంఘయేదితి॥ వా॥ఎతత్త్రయోఃప్రాధాన్యప్రతిపాదనార్థంసప్తసస్యోపేధాయ॥ఇతికన్యా
దాత్మనిరూపణమ్.

—* అభద్రాహ్య దివివాహ భేదాః. *

౧॥తత్రమనుష్యైః॥చక్షుఃకామపివకాఃనాం॥పేక్ష్యహచక్షితాహితాః॥అష్టాహితాఃసమాసేనస్త్రీవివాహా
నిబోధతః॥బ్రాహ్మ్యైవస్తధైవాషః॥ప్రాజాపత్యస్తథాసురః॥గాంధర్వోరాక్షసస్తృపైతృశాచశ్చక్షుమోఽశమః॥

హా || ఆహారాన్నాహారత్యస్యైష్టివిప్లవభంగతయాత్రక్రమభంగః || ౧ || అ|| బ్రాహ్మదీనాంలక్షణమష్ట
భిక్ష్యైశ్చైరాహసవేద || శ్లో || ఆహారాన్నాహారత్యస్యచతుర్థిశిలవతేస్యయమ్ | ఆహారాయదానంకన్యాయాబ్రా
హ్మధర్మఃప్రతీతిః || టీ || ధర్మసాధనత్వాద్వివాహవివధర్మశబ్దేనాద్యతే | బ్రహ్మశబ్దాధర్మవచనః - ధ
ర్మాతిశయయుక్తత్వాద్భ్రాహ్మత్వమ్ || శ్లో || యజ్ఞేతువితతేసమ్యగృత్విశేకమకరుర్వతే | అలంకృత్యసుతాదా
నంనైవంధమకంప్రవక్ష్యతే || టీ || దైవకార్యాధిక్యతాయదానాద్వైచత్వమ్ || శ్లో || ఏకంగోమిథునంద్వైవావరా
దాదాయధర్మః | కన్యాప్రదానంవిధివదాహేధర్మఃస్పృహచ్యతఇతి || టీ || ధర్మతలదాయధర్మాథకమాదా
యనాథాథకం - యత్కన్యాప్రదానంసలహేధర్మః - విక్రయదోషభయద్విధానరక్తవేతనైరేవవిద్యాదీయ
తేషుశ్రామాదికంశివ్యతః కిందిదాదీయతేచ ఆపేషికన్యాదీయతేవరాత్రించదాదీయతేచ తేనదానసామాన్యేనా
వత్త్వమ్ || శ్లో || సహూభౌవరతాంధర్మమితివాచానుభాష్యతు | కన్యాప్రదానమభ్యవ్యప్రాజాపత్యోవిధిః
స్మృతఇతి || టీ || ఉభాయువాంసహధర్మంవరతంసప్యథగితివాచానుభాష్య అహంగృహస్థాశ్రమవధర్మంవరి
మ్యామినాన్యాశ్రమస్థఇతివరంప్రతిశ్రావ్యేత్యర్థః - ప్రాజాపత్యోవిధిః - విధియతఇతి విధివివాహః - గామాశ్రమ
ప్రాధాన్యబంధనం ప్రాజాపత్యత్వమ్ - గామాశ్రమప్రధానోపాశ్రమపతిః || శ్లో || జ్ఞాతిభ్యోద్రవిణందత్వాక
న్యాయైవాన్యశక్తితః | కన్యాప్రదానంస్వాచ్ఛంద్యాదామరోధమకచ్యతఇతి || టీ || కన్యాయఃజ్ఞాతిభ్యఃఅన్యస్య
శక్తితఃపరస్యశక్తితోభ్యధికందత్వాదాపయిత్వా స్వాచ్ఛంద్యాత్ లోకశాస్త్ర మర్యాదాలంఘనేనయత్కన్యాదా
నంసలసురః - పరస్వాపహరణాత్ - స్వాచ్ఛంద్యబంధనమానురత్వమ్ - అనురాహిస్వాచ్ఛంద్యేనపరవిత్తమపహ
రంతి || శ్లో || ఇచ్ఛయాన్యోన్యసంయోగకన్యాయాశ్చవరస్యవః | గంధవకన్యవిధిజ్ఞేయైశున్యకామసంభవఇతి ||
టీ || శుభున్యమిధునపర్యంతః - అన్యోన్యసంయోగః - కామసంభవోగంధర్వః - గంధర్వత్వంకామపరత్వబంధనం -
గంధర్వాహికామపరాశ్రీకామానైగంధర్వాఇతిశ్రుతిః - స్మరతివధగవాన్వాల్మీకిః తీర్థకామాస్తుగంధర్వాస్తే
త్వకోపాభుజంగమాఇతి || శ్లో || హత్యాభిత్వాభిత్వాచక్రశంఠింయదతీంగృహత్ | ప్రసహ్యకన్యాహరణంరాక్షసో
విధిరుచ్యతఇతి || టీ || వివాహనిరోధకాహత్యాభిత్వాభిత్వాచక్రస్యకాంపరిభూయయధరణంసరాక్షసః - హింసా
పాపానాన్యాద్రక్ష్యత్వమ్ - హింసాప్రధానాహిరాక్షసః || శ్లో || సుప్తాంమత్తాంప్రమత్తాంవారహూయతోపగ
చ్ఛతి | సపాపిస్తేవివాహానాంపైశాచః | ఇతితోష్టమఇతి || టీ || సుప్తమత్తప్రమత్తకన్యాభోగబంధనంపైశాచత్యం - పి
శాచాహిసుప్తమత్తప్రమత్తానావిశంతి || ౩ || బ్రాహ్మదివివాహానాంఫలమాహసవేద || శ్లో || దశపూర్వాపరా
న్యంశ్యానాత్మానంనైకవింశకమ్ | బ్రాహ్మీపుత్రస్సుకృతకృన్దేచయేదేనసఃపితౄణామ్ | దైవోధాయాస్సుతశ్చైవస
ప్రసప్తపరావరాణామ్ | ఆహేధాయాస్సుతశ్చ్రీంశ్రీకవటవటానాంధయసుతః || టీ || కాయోధయసుతఃప్రా
జాపత్యోనోధాయాస్సుతః - విధిక్రీవ్యత్యయః - చతుర్మువివాహేషుఆముష్టికంఫలంప్రశ్నేకముక్త్యా - విహికంబసము
దాయేఫలంశ్లోకద్వయేనాహ || శ్లో || బ్రాహ్మదిమవివాహేషుచతుష్టేవానుపూర్వశః | బ్రహ్మవచకన్యనంపుత్రాజా
యంతేశిష్టసమ్మతాః | రూపసత్వసహోపేతాధనవంతోయశస్వినః | పర్యాప్తభోగధర్మస్తాజీవంతిచతంసమాఇతి ||
౪ || ఆనురాదిమచతుర్ముకాతపుత్రగుణమాహ || శ్లో || ఇతరేషుతుశిష్టేషున్యశంసాన్యతవాదినః | జాయంతేమర్వి
వాహేషు | బ్రహ్మధర్మదీప్తవస్సుతాః | అన్దితైస్త్రీనివాహేరనింద్యాభవతిప్రజాః | నిందితైనిందితాన్వారాంతస్తా
నింద్యానివజయేదీతి || వా || అననుజ్ఞాతవివాహవిషయేయనిందా - తథాహి - శ్మత్రయదిమగంధర్వరాక్షసాద్య
పదేశానభకక్యప్రసంగాత్ || ౪ || యాజ్ఞ్యవల్క్యే || శ్లో || బ్రాహ్మవివాహఆహూయదీయతేశక్రలంకృ
తా | తజ్జఃపునాత్మభయతఃపురుషానేకవింశతిమ్ | యజ్ఞస్థఙ్ముత్విజేదైవఆదాయాక్షాస్త్రగోద్వయమ్ | చతుర్దశశ్రవ
మజఃపునాత్మజ్జరజప్తవట్ | ఇత్యుక్త్యాచరతాంధర్మంసహపాదీయతేధీనే | సకాయఃపావయేత్తజ్జఃపట్నద్వంశ్యాన్
సహస్యనా | ఆనురోద్రవిణాదానాద్గంధర్వస్యన్యతావ్లిఖః | రాక్షసోయధ్ధహరణాత్సైవాచకన్యకాంఫలీదితి || ౫ ||
మనుః || వదానుపూర్వాన్యోన్యప్రసక్తత్రస్యవతురోవరాణామ్ | విల్బూద్రయోశ్చతానేవదిర్బాహ్యూనరాక్షసాణామ్ | చ
తురోబ్రాహ్మణస్యాద్యాన్యస్యేకస్తాకవయోవిదుః | రాక్షసంక్షత్రయస్త్రేకమానురంవైశ్యశూద్రయోరితి || ౬ || మ
తాంతరమాహసవేద || పంచానాంతుత్రయోధమ్యూకద్వపదమ్యూక్తస్మృతావిహ | పైశాచశ్చసురశ్చైవసకతక
వ్యాకథంచన || టీ || పాశ్చత్యానాంపంచానాంప్రాజాపత్యానాంమధ్యేత్రయోధమ్యూకః - పైశాచశ్చసురశ్చద్వప

ధర్మానకతవ్యా- కర్తవ్యశేషానిదేశాత్ - అస్యమతస్యసర్వసాధారణత్వం గమ్యతే ॥ ౭ ॥ కందికాయామ్ ॥
శ్లో ॥ తత్త్వారోబ్రాహ్మణస్యాద్యాశ్చప్రాగాంధర్వరాక్షసాః రాక్షసైశ్చాసురోవైశ్చేత్యక్షాత్రేచాంత్యస్తగహితశ్చతి ॥
టి ॥ గహితోనకస్యాపిత ప్రశ్నత్యథః ॥ ౮ ॥ అవివాహంతరాలాభే ప్రకాశమాహవత్సః ॥ శ్లో ॥ సర్వోపాయైరసాధ్యా
స్యాత్సుకన్యాపురుషస్యయా ॥ చౌర్యేణాపివివాహేనసావివాహ్యరహస్థ్యతేతి ॥ ౯ ॥ ఆపస్తంబః ॥ సూ ॥ తేహంత
యతద్యాః ప్రకస్తాః పూర్వః పూర్వః శ్రేయా యథాయుక్త వివాహస్తథాయుక్తప్రజాభవతీతి ॥ ౧౦ ॥ బో
ధాయనః ॥ సూ ॥ అష్టావివాహశుశ్రితిశీలేవిజ్ఞాత్రేబ్రహ్మచారిణేర్థినీదీయతేనబ్రాహ్మణాచ్చాద్యాలంకృత్యైతయాన
హధర్మశ్చర్యతామితప్రాజాపత్యః పూర్వాంలాజాహుతింహుత్యాగోమిధునంకన్యావతేదద్యాత్స ఆయోదక్షిణా
సునీయమానాస్యంతర్యేదిబుద్ధిజేనదైవస్సకామేన సకామాయామిధస్సంయోగస్సగాంధర్వో ధనేనూపతోష్యా
సురఃప్రసహ్యహరణాదాత్తునః సుప్రాంమత్తాంప్రమత్తాంవోపయచ్చేదితిప్రకాశస్తేహంతత్వారః పూర్వేబ్రాహ్మణ
స్యతేవపిపూర్వః పూర్వశ్చేరియానుత్తరేహముక్త్యోత్తరఃపాపీయాంస్తాప్రపివత్సంప్రమాత్తత ధర్మానుగతా
తత్ప్రత్యయత్వాత్ త్రియస్యచపంచమాష్టమావేశ్యతూద్రాణామయంత్రితకళతాహివైశ్యతూద్రాభవంతి కృషిక
రణశుశ్రూషాధిక్యతత్వాదాంధర్వమప్యేకప్రశంసంతిసర్వేషుస్నేహనుగతత్వాద్యధాయుక్త వివాహస్తథాయుక్తా
ప్రజాభవతీతిజ్ఞాయతశ్చతి ॥ టి ॥ పూర్వాంలాజాహుతిమితివైవాహికానాంలాజాహుతీనాంప్రథమాహుత్యం
తరంకన్యాస్వామినోగోమిధునంవరఃప్రదాయతస్యా ఎవపునగ్రహణమామోనామవివాహః - దక్షిణాస్త్రిబుద్ధి
గర్వరణచేభానామేవవరసంపద్యుక్తం - కంచిదృష్టత్వేనవృత్త్యాదక్షిణాకాలేతదీయభాగేన సహకన్యాంతస్తేద
ద్యాత్ - సవతాంప్రతిగృహ్యగ్రమాప్రేయజ్జైభుశుక్షాత్రేవివాహంకుర్యాత్సదైవః - ఉత్తరేహంత్రియదీనాంవ
ణానాంతత్ప్రత్యయత్వాత్ ధనబలప్రధానత్వాత్ త్రియస్యచ-అయంత్రితకళతాహివైశ్యతూద్రాభవంతి- అ
యంత్రితమనియతంకళత్రంయేహంతేతథాదారేవ్యత్యంతనియమః తేహంసంభవంతిక్షృత్కృషిశుశ్రూషాద్యధిక్యతత్వా
త్తయోర్వివాహాపితాదృశ ఎవేత్యర్థశ్చతిగోవిందస్వామి ॥ ౧౧ ॥ గౌతమోపి ॥ సూ ॥ బ్రాహ్మణవిద్యాచారి
త్రబంధుశీలసంన్నాయదద్యాదాచ్చాద్యాలంకృతాం సంయోగమంత్రఃప్రాజాపత్యేనహధర్మశ్చర్య తామిత్యా
షేగోమిధునంకన్యావతేదద్యాదంతర్యేద్యజ్విజేదానందైవోలంకృత్యైచ్చంత్యాస్వయం సంయోగోగాంధర్వోవి
తైనానతిస్త్రీమతామాసురఃప్రసహ్యదానాద్రాక్షసోసంవిజ్ఞాతోఽగమాత్ప్రేతశ్చత్వారోధర్మ్యాఃప్రథమాష్టడి
త్యేకశ్చతి ॥ టి ॥ ప్రాజాపత్యేవివాహేనహధర్మశ్చర్యతామితి ఎవసంయోగమంత్రః ప్రదానమంత్రిత్యర్థః- ఆ
వమపిప్రశస్తంకేచిచ్ఛేచ్చంతితతాప్రపిశుల్కగ్రహణాత్ ॥ ౧౨ ॥ తథాచమనుః ॥ శ్లో ॥ ఆషేగోమిధునంశు
ల్కంకేచిదాహుత్యప్రేవతత్ ॥ అల్పవాపిమహాన్వాపివిక్రయస్తావతైవనః ॥ గోమిధునంశుల్కమాహుః-అనుజా
నతేతన్యైవతదయుక్తం - అల్పవాపి మహాన్వాద్రవ్యలోభాదాదీయ మానంశుల్కం విక్రయఎవేత్యర్థః- కే
చిదేవంవ్యావత్తతే - ఆషేవివాహేగోమిధునంశుల్కమివదంతి - తద్విశ్వా విక్రయఃక్రయసాధనంమూల్యం
దేశకాలాద్యపేక్షయా అల్పంవామహద్వా భవతి - ఆషేతు గోమిధునం శుల్కం పరిమాణస్యనియతత్వాన్న
క్రయక్రీతేత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ తథాచదేవలః ॥ శ్లో ॥ పూర్వేవివాహశ్చత్వారోధర్మ్యాస్తాయప్రదానికాః ॥ అ
శుల్కాబ్రాహ్మణాహాశ్చతారయంతికులద్యయమితి ॥ ౧౪ ॥ తథాచాపస్తంబః ॥ సూ ॥ వివాహేదుహితృమతే
దానంకామ్యంధర్మాధర్మగంశూయితే తస్మాద్దుహితృమతేతిరథగ్గంశతందేయంతద్విధుయాకుర్యాదితి తస్యాంక్ర
యశ్చబ్ధస్సప్రతిమాత్రంధర్మాధర్మ సంబంధశ్చతి ॥ ౧౫ ॥ అ ॥ ఆషేవివాహేదుహితృమతేదానంకంచేద్వదే
శూయితేతామేవశుశ్రిమదాహరతి ॥ శ్రు ॥ తస్మాద్దుహితృమతశ్చతి ॥ టి ॥ దుహితృమతేరథేనాధికంగవాంశతం
దేయంతచ్చతందుహితృమాద్విధుయాకుర్యాత్ మిథ్యాకుర్యాత్ - కన్యాయైవరాయవ తైత్రాల్పంకారాదిప్ర
త్యర్థనేనతద్వివాదానసామ్యగతిఃక్రయపునక్తే వితథీకుర్యాదిత్యర్థః- యద్యా- మిధుయామిధునంవరద తద్రవ్యం
మిధునస్యకుర్యాదిత్యర్థః - మిథ్యాత్వంమిధునాథత్వంచమిధుయాశ్చబ్ధస్య శూయితే ॥ శు ॥ మాదేవానాశు
మిధుయాకథాగ్రధేయం - అహోవాఅగ్నేమిధుయాః - మిధునవాభవతీతి ॥ టి ॥ తద్దానంకామ్యంకామని
మిత్తయథాయుక్తవివాహస్తథాయుక్తప్రజాభవతి- ఋషిజ్ఞానాః పుత్రాయథాస్యగిరి - తతశ్చధర్మాధర్మంస
క్రయాధర్మః ॥ శు ॥ అయజ్ఞోవాఎవః యోపట్నకృత్యాదిశ్చ ॥ ౧౬ ॥ పాణిగ్రహణాదధిగృహమేధిమోర్వితమితి

సపత్నీకస్త్యవధమాణాకారస్తరణాచ్చ - వివాహస్యధమాణాత్వేనతదథాంధానమపిధమాణామేవ- యస్తుత
స్యాంవివాహక్రియా యాంక్రయశబ్దఃకృచితస్త్యతాదృశ్యతే-ససంప్రతిమాత్రం ద్రవ్యప్రదాన పామ్యూత్ నముఖ్య
క్రయత్వప్రతిపాదనాథాం- కుతః-హియస్తాధమాణేవహితోః సంబంధోదంపత్యోరిత్యథాః - ఏవంపదమాణ
థాదానవిధానాత్పూర్వాబ్ధికపూర్వాణిదానాన్య దృష్టాథాఃకీతి స్తరణాత్ - దుహితృమతేవ స్వదేయముదక
పూర్వమేవదద్యాత్ - దుహితృమాంశ్చకన్యాం- అద్భిరేవద్విజాతీనాంవివాహస్తుప్రశస్యతఇతి స్తరణాదుదకపూ
ర్వమేవదద్యాత్ - దుహితృమతేతరథంశతందేయంతన్నిధుయాకుర్యాదితిత్యాగోమిధునాదధికమప్యాదాయవ
రయోద్భిద్భ్యాంగృహయేత్రభూషణాదిద్వారాప్రత్యర్పణేసతివివాహాధమ్యేవవేదిగమ్యతే - నస్తేనమాసురః-
ద్రవిణాదానాదిస్తరణాత్ - అసురత్వంశంకసియం - కన్యావతోభోగాథాండ్రవ్యాదానేతథాత్వాత్ || ౧౬||
తథాచగౌతమః || సూ || విత్రేనానతిఃప్రీమతామాసురఇతి || టీ || అనతిఃకన్యాదానంప్రత్యాసుగుణ్యంప్రీమ
తామితివచనాత్ || ౧౭|| కన్యాయై గృహయేత్ప్రీదిదత్యావివాహేపినాసురత్వమితిహరదత్తః || ౧౮ || కన్యాయాధూ
షణాచ్చాదనాద్యధాంవరాధాదానం నదోషావహ మిత్యాహమసురపి || స్లో || యాసాంనదదతేశుల్కంజ్ఞాత
యోనసవిక్రయః | అహాణంతత్కుమారిణామాన్యశంస్యంనకేవలమితి || టీ || యాసాంకన్యనాంనదదతేనేప
జీవంతికేవలనిశ్చితం || ౧౯ || అ || ఎతదేవాభిప్రేత్యాప్తభిన్నేనైస్సమథాయతి||సవప|| స్లో || ఏత్యభిధాన్త్యభిన్నే
తాఃపత్నిభిదేవరైస్తథా| సంపూజ్యాభూషితవ్యాశ్చబహుకల్యాణమీప్సభిః | యత్రనార్యస్తుపూజ్యంతేరమంతేత
త్రదేవతాః| యత్రైతాస్తునపూజ్యంతేసర్వాస్తస్యాఫలాఃక్రియాః | శోచంతిజామయోయత్రవిసశ్యత్యాశుతత్కు
లమ్|నశోచంతికుయత్రైతావధాంతేతద్ధిస్తర్వాదా | జామయోయానిగహనిశపంత్యప్రతిపూజితాః| తానికృత్యాహ
తానివవిసశ్యంతిసమంతతఇతి|| టీ|| జామయఃస్వసారః- కృత్యాఅభిచారక్రియా|| స్లో || తస్మాదేతాస్సదాభ్యుచ్యతా
షణాచ్చాదనాశనైః| భూతికామైర్నరైర్నిత్యంసత్కారేణోత్సవేషుచ| సంతుష్టోభార్యయాధాతాభ త్రాధార్యా
తధైవచ | యస్మిన్నేవకులేనత్యంకల్యాణంతత్రచైర్ధృవమ్| యదిహిస్త్రీనరోచేతప్రమాంసంసప్రమోదయేత్ | అ
ప్రమోదాత్పునఃపుంసఃప్రజనంసప్రవతతే | స్త్రీయాంతురోచమానాయాంసర్వంతదోచతేకులమ్| అస్యాంత్యరో
చమానాయాంసర్వమేవనరోచతఇతి || వా || యతఏవంకన్యాభూషయితవ్యా అతోజ్ఞాతిభిర్నరాద్భూషణాథాం
ధనాదానంనదోషావహమితిభావః || ౧౯ || స్వోపభోగాథాండ్రవ్యగ్రహణేపిత్రాదీనాందోషమాహనఏవ|| స్లో ||
నకన్యాయాఃపితావిద్వాక్ గృహీయాచ్చుల్కంమన్వపి | గృహ్లాహిశుల్కంలోభేనస్యాన్నరోపత్యవిక్రయా | స్త్రీధ
నానికుయోమోహాదుపజీవంతిబాంధవాః| నారీయానానివస్త్రోదవాతేపాపాయాంత్యధోగతిమితి || ౨౦ || అ|| నా
రీశుల్కగృహీతాపాపీత్యాహనఏవ || స్లో || అదదీతనశూద్రోపిశుల్కందుహితరందదత్ | శుల్కంహిగృహ్లా
కురుతేధన్నందుహిత్యవిక్రయమ్ | నానుశుశూప్రజాత్వేతన్నుర్వేష్యపిహిజన్మసు | శుల్కంసంజ్ఞేనమూర్త్యేనధ
న్నందుహిత్యవిక్రయమితి || ౨౧ || సంవతః|| కన్యావిక్రయణోమూఖాణమహాపాపస్యకారకాః| పతంతిసరకే
ఘోరేయావదాధూతసంప్లవమ్| క్రయక్రీతాతుయానారీనసాపత్నీవిధీయతే| సాతువైవేపిత్వేచదాసీస్యాన్నచ
సంక్రితా| యస్తాంవివాహయేత్కన్యాంబ్రాహ్మణోమదమోహితః | అసంభాష్యస్తవపాక్షేయస్స విహ్నివృష
రీపతిరితి || ౨౨ || మనుష్యవిక్రయేదోషమాహయమః || యోమనుష్యంహివిక్రీయయతి-ంచిద్దనమృచ్చతి | తస్య
మూత్రంపురీషంచసపత్నీపజీవతి || కన్యావిక్రయణోమూఖాణమహాపాపస్యకారకాః | పతంతిసరకేఘోరేదహ
త్యానప్రమంకులమ్| కన్యాంతుజీవనాథాయయశ్శుల్కేనప్రయచ్ఛతి | ఉపభుక్తైపురీషంచమూత్రంతస్యాంపర
త్రదేతి || అపిచ || శుల్కంప్రదాయకన్యాయాంప్రత్యాదానంవిధానతః| విత్తహేతుర్నివాహాయమాసురప్రప్త
ఉచ్యతఇతిదేవస్తరణేన శుల్కనిబంధనఆమరోవివాహః || వా || నన్వాసురోవివాహః కథంధమ్యేత్వేనమన్వా
దిధిరాశ్రిత ఇతిచేన్న-పూర్వతనవివాహసంభవేఅపద్యమత్వేనతస్యాప్యాశ్రయతాత్ || ౨౩ || తథాచనారదః||
స్లో|| వివాహస్త్యష్టధాభిన్నాబ్రాహ్మద్యామునిసత్తమాః | పూర్వఃపూర్వఃపరోజ్ఞేయఃపూర్వాభావేపరఃపరఇతి ||
౨౪ || చంద్రికాయామః|| క్రితాద్రవ్యేయనారీనసాపత్నీవిధీయతే| తథావైవేపిత్వేచదాసీంతాంకాశ్యపోబ్ర
వీదితి - యత్ కాశ్యపవచనం || కువివాహైఃక్రియాలోపైర్వేదానధ్యయనేనచ | కులస్యకులతాంసంతిబ్రాహ్మ
ణాతిక్రమేణదేతి - యదపిమనువచనం- తత్ప్రశస్తేవివాహసంభవవిషయమితి || అత్రకచిదాహుః || * || భూమి

వీహియవాణాశ్వవృషభధేననదుహశ్యేతి ఫ్లావరనిక్రయోనాస్తీతచ గాతమాదిభిః ప్రక్షిప్తేపిఘామివిక్రయే ॥
 శ్లో॥ ఘామియః ప్రతిగృహ్లాతియశ్చ ఘామిం ప్రయచ్ఛతి | తావుభౌవుణ్యకమాణోనియతంస్వగః గామినావితి - ఘా
 దానప్రళంసనాచ్చవిక్రయేపికతః ప్రేహిరహ్యోదకదానేనవద్భిగః చృతిమేదిసిత్తరణాద్ధిరహ్యోదకం దత్వాదానరూ
 పేణస్థావరవిక్రయంకుర్యాదివిక్షానేశ్వరేణోక్తం-తదీత్యాత్మాపి-కన్యావిక్రయణోమూర్ధాః- ప్రేశాచశ్చసురశ్చై
 వనకతః-వ్యాకథంచనేతి - కన్యావిక్రయనిషేధాత్-నాగ్నిచిన్నరకంయతినకన్యాదోయతస్త్వృతః | విశ్వజితృమ్ని
 తోయజ్ఞః కన్యాదానంమహాఫలమ్ | జ్యోతిష్టోమాతిరాత్రాణాంశతంశతగుణంకృతమ్ | ప్రాప్నోతికన్యకాందత్వా
 హేమమంత్రైశ్చసంస్కృతామ్ | కనకాశ్వతిలానాగాదాసేగృహమణిరధాః | కన్యకాకపిలాచైవమష్టదానా
 నివైదళ | దశానాంతుసహస్రాణాంయుక్తానాంధుర్వహాహినామ్ | సుపాత్రెవియుక్తానాంకన్యావిద్యావృతత్వ
 మామ్ | అన్నంవిద్యావధూస్త్రాణిగోధూరుక్తాశ్వహాస్తినామ్ | దానాన్యత్తమదానానిహ్యత్తమద్రవ్యదానతత్త్వమ్ | వా॥
 ఎవమాదిభిః కన్యాదానప్రళంసాదశః నాచ్చద్రవ్యాదానమంతరేణకన్యానధిగమే - పాణిగ్రహణాద్ధిసహత్వంకమః
 స్వీతిపాణిగ్రహణమారభ్యేనవివాహసిద్ధ్యాగ్ని-పూజాత్రాది శ్రాతస్తాతకమాధికారిత్వరణాత్ - తదనుష్ఠానా
 యావశ్యకతః ప్రేచవివాహేనతి ॥ శ్లో ॥ అద్భిరేవద్విజాతీనాంవివాహప్రప్రశస్యతత్త్వత్వత్వరణాత్ ఉదకపూర్వ
 మేవకన్యాప్యాదాతవ్యేతి - నశాసురాదివివాహేషుసప్తపదాతిక్రమణాభావేనపతిత్వభార్యాత్వయోరనుపపత్తి
 రితిశంకసియం - తత్రాపిస్వీకారానంతరమేవసంస్కారవిధానాత్ ॥ ౨౫ ॥ తథాచదేవలః ॥ శ్లో ॥ గాంధ
 ర్వాదివివాహేషుపునర్వైవాహికోవిధిః | కతఃవ్యశ్చక్రిభిర్వజ్రైఃస్సమయేనాగ్నిసాక్షికత్వమ్ ॥ ౨౬ ॥ గృహ్యపరి
 శిష్టేపి ॥ గాంధర్వాసురప్రేశాచావివాహారాక్షసశ్చయః | పూర్వంపరిత్రయస్తేపింపశ్చన్ధోమోవిధియతత్త్వమ్ | టీ॥ పరి
 త్రయఃస్వీకారః ॥ వా॥ అతఎవనబలాదపహారమాత్రేణభార్యాత్వమిత్యాహవసిష్ఠః ॥ ౨౭ ॥ శ్లో ॥ బలాచ్చాపహృతా
 కన్యామంత్రైర్యదినసంస్కృతా | అన్యస్తేవిధివద్దేయాయథాకన్యాతదైవనేతి ॥ ౨౮ ॥ అధవివాహంగవిశేషమా
 హమనుః | పాణిగ్రహణసంస్కారస్వకణాసూపద్యశ్యతే | అనవణాస్వయంత్రైయోవిధిరుద్వాహకమణిః | శరఃక్ష
 త్రియయాగ్రాహ్యః | ప్రతోదోవైశ్యకన్యయా | వాసోదశాశూద్రయాతువణోత్కృష్టస్యవేదనత్వమ్ ॥ టీ ॥ కరేణ
 కన్యాగ్రహణంపాణిగ్రహణం - పాణిగ్రహణమేవచసంస్కారః | పాణిగ్రహణంసంస్కారః - ఉత్కృష్టవేదనేనవ
 ణాదుత్తరస్యవణస్యలాభేవివాహత్వమియావత్ ॥

—అక్షరకాలశోభనద్యయనిషేధః—

౧ ॥ శోభనద్యయసన్నిపాతెసంగ్రహకారః ॥ శ్లో ॥ ఎకోదరాణాంపుంసాంస్యాద్వివాహూనైకవత్సరే |
 భిన్నోదరాణాంకువీతప్రీణాంచైవనసంశయత్వమ్ ॥ ౧ ॥ వరాహమిహిరః ॥ ఎకోదరప్రసూతానామేకస్త్రిన్మై
 వవత్సరే | వివాహూనైవకతః-వ్యోగగః-స్యవచసంయథేతి ॥ వా॥ ఏతద్వతుత్రయాదర్యాగ్నివయం ॥ ౩ ॥ యథా
 హగాగ్యః ॥ శ్లో ॥ ఏకమాతృప్రసూతానామేకస్త్రిన్వత్సరేయది | వివాహూనైవకతః-వ్యోగగః-తేతుఋతుత్రయే
 గ్రామాంతరేపికతః-వ్యంకతః-వ్యోగగః-వేత్సనేతి ॥ ౪ ॥ అంగిరాః ॥ ఏకమాతృప్రసూతానామేకస్త్రిన్మైవవత్సరే |
 వివాహూనైవకతః-వ్యంకతః-వ్యోగగః-త్రయమృతుత్రయే | నకుర్యాద్వషణేదేతుత్రిమాసాదాధ్యమాచరేత్ | పాల్కునేచైత్ర
 మాసేదపుత్రోద్వాహూపనాయనే | భేదేత్సబ్దస్యకుర్వీతనకుత్రయవిడంసమ్ | నపుంవివాహూధ్యక్షమృతుత్రయే
 వావివాహకార్యందుహితుప్రకల్పయేత్ | నమండనాచ్చాపిహిముండనంచస్యాన్ముండనాన్ముండనమన్యగే వేతి ॥ టీ॥ ముం
 డనంవివాహః - ముండనముపనయనం ॥ ౫ ॥ శాతాతపః ॥ శ్లో ॥ ముండనంముండనంచైవనకుర్యాదేకవత్సరే | ముం
 డనంప్రథమంకుర్యాన్ముండనంతుతతఃపరమితి ॥ ౬ ॥ శ్రీధరియే ॥ శ్లో ॥ పుత్రస్యపాణిగ్రహణాత్పరస్తాన్మమానవ
 ట్కూత్తనయావివాహః | తద్వద్వివాహాదపివోపనితి ప్రథోవశేఃపరతశ్చచౌళమితి ॥ ౭ ॥ గగః ॥ శ్లో ॥ ఏకమాతృ
 ప్రసూతానాంకన్యకాపుత్రయోద్వయోః | సహూద్వాహూనకతః-వ్యప్రథానైవోపనాయనమితి ॥ ౮ ॥ స్వృతి
 రత్నై ॥ ఏకస్త్రిశోభనవృత్తిశుభంనకుకారయేత్ | యదికుర్యాన్ప్రమాదేనతత్రస్యాదశుభంధుః | వమితి ॥ ౯ ॥ పుత్ర
 విడయేవిశేషమాహంగిరాః ॥ శ్లో ॥ ఉద్వాహ్యపుత్రంపితావిదధ్యాత్వత్వత్వంతరస్యోద్వహసంసజాతు | యావచ్చతు
 థేదినమంగళస్యసమాపనంతావదతోవిదధ్యాదితి ॥ ౧౦ ॥ గగః ॥ పుత్రపరిణయాదూధ్యంయవద్దినచతుష్టయమ్ |
 పుత్ర్యంతరస్యకువీతమృద్వాహమితిసూరయత్తి ॥ ఏకస్త్రిగృహేఎవైవశుభాక్రియా ॥ ౧౧ ॥ తత్రగగః ॥

ఏకస్మిన్మగ్నహేతుర్యాదేకామేవశుభాక్రియామ్ | అనేకాయస్సుకుర్యాదస్సనాశమధిగచ్ఛతి || ద్విశోభనంశ్చైక
 గృహేతునేష్టంశుభంకుర్యాన్నవతఃపరస్తాత్ | అవశ్యికశోభనఉత్సృజ్యేదాచార్యభేదనతదైవకుర్యాదితి || ౧౨ ||
 నారదః || శుభకృత్ప్రతికూర్వాహుత్వాత్సత్రకరగ్రహః | ఏకతిథ్యామపిప్రాహభాగఃవోభిన్నవేళయా || ఎకాదశో
 ద్భవశుతాసుతయోర్వివాహమానాంతరేమనువసిత్యపరాశరాద్యాః | ఇచ్ఛంతిమంగళమథాశువదంతిగణాఃక
 చిత్రత్రైకదివసేత్యభయప్రభేదే || ఎకలగ్నపిన్నింతేవసిస్థామిపరాశరాః | ద్వయోర్వివాహమిచ్ఛంతిపుత్రగ్రామేభ
 మండపఇతి || ౧౩ || బృహస్పతిః || ఎకస్మిన్దినసేత్యేకలగ్నేభిన్నాంతకతథా | ఎకగభోఃత్యయోర్ద్యోవివాహ
 శుభకృద్భవేత్ | దేశభేదాత్కులాచారాదిమేధమాఃప్రకీర్తితాః || ఎకలగ్నద్విలగ్నవాగ్యహేయత్రద్విశోభ
 నమ్ | తయోరన్యద్విపక్షస్యాద్వధాత్యేదితిస్థితః || ఎకమాతృప్రసూతానామేకస్మిన్నేవవాసరే | ఎకఎవనకుర్వీతవివా
 హప్రతబంధనమ్ || ఎకఃకతాశుభంకుర్యాన్నపుత్యోఃపుత్రయోరపి | షష్టాసేవావతుమాసేప్రాణేవషే
 శుభావహమితి || ౧౩ || శాతాతపః || ఎకమాతృప్రసూతానాంనాగ్నికార్యద్వయంభవేత్ | భిన్నోదరప్రసూ
 తానాంనేతిశాతాతపోబ్రవీత్ || యత్రోపయమనాదూర్వంషణ్ణాసాభ్యంతరేపివా | పుత్యుర్ద్వాహంనకుర్వీతవి
 వాహాద్వీతబంధనమ్ || టీ || ఉపయమనవివాహః-వివాహాద్వీతబంధనంవివాహాదూర్వంషణ్ణాసాభ్యంతరేప్ర
 తబంధనముపయనంనకుర్వీత- ఎతానివచనానియమభ్యుత్తిక్తవిషయాని || ౧౪ || కాలదీపేయమభ్యుత్తిక్తవిషయేవిశేషో
 దశఃతః || శ్లో || భ్రాతృద్వయేస్వస్వయుగేస్వస్వభ్రాతృయుగేభవా | సమానాపిక్రియాకార్యామాతృభేదేతదై
 వచేతి || వా||భ్రాతృద్వయేపియమభ్యుత్తిక్తః- అత్రచప్రథమజపవజ్జ్యేష్ఠః || ...

—* యమశయోజైష్ఠ్యకానివృత్తినిరూపణమ్. *

౧ || తథాచమనుః || శ్లో || సదృశస్త్రిషుజాతానాంపుత్రాణామవిశేషతః | సమాతృతోజ్యైష్ఠ్యమప్రిజన్మతో
 జ్యైష్ఠ్యముచ్యతే || జన్మజ్యైష్ఠ్యేనచావ్యనంసుబ్రహ్మణ్యాస్పపిన్మృతమ్ | యమయోజ్యైష్ఠ్యగభేషజన్మతోజ్యై
 స్థ్యతాన్మృతేతి || ౨ || సంగ్రహేపి || యమయోజాతయోజ్యైష్ఠ్యంజన్మతః ప్రోచ్యతేయజైః | గభాన్యకస్యచిల్లోక
 చిరాజ్జననఃశతాత్ || యమయోజననాజ్యైష్ఠ్యమాధానంచేవ్యతేమదైరితి || ౩ || యత్తు || యమశావేక
 గభేతుస్త్రివాదపురుషోపివా | కసిప్తఅద్యజాతస్సాస్యత్సాచ్యజాతోగ్రజఃస్మృతఇతిస్తరణాత్ || వా || తత్సమభాగస్థ
 గభాన్యకస్యతరిక్తపర్యధాభాగస్థవిషయం || శ్లో || పాశ్వేయోస్సంస్థితగభాన్తయోర్యఃపూర్వజస్సుకుశ్యేష్ఠత్విత్యుత్తే
 సద్విజాతకాదిషుకమన్వీతిబాదరాయణీయస్తరణాత్ || అ || దత్తైరసయోవిషయే విశేషః స్మృత్యంతరేభి
 హితః || శ్లో || ఔరసేతుసముత్పన్నేనత్రాజ్యేష్ఠోనచేవ్యతే || వా || ఔరసః కనిష్ఠోపిదత్తవివాహోపూర్వం
 వివహేదిత్యర్థః || శ్లో || హేలూమపూర్వంతుయోదత్తస్సపిబజనకస్యచగ్రత్రేనవివహేత్-న్యాంపుత్రాదాచనిషే
 ఢకృత్ || దాతృగ్రత్రసముత్పన్నాంగృహీతకులసంభవః | ఉద్భవహేద్దశమాదూర్వంనోద్భవేదితిగౌతమఇతి || వా||స
 వత్సపుత్రయోస్తు పితృజీవద్దశాయాం జన్మజ్యైష్ఠ్యక్రమేణ వివాహః - పితృమరణాంతరత్తువివాహానక్రమనియ
 మఇతిశేచిత్ || ...

—* సీమంతజాతయోజ్యైష్ఠ్యమాసవివాహానిషేధః. *

౧ || అథపుంసువనసంస్కృతగభాన్యజన్మమాసజ్యేష్ఠమాసయోరుత్సవసిషేధమాహంగిరాః || శ్లో || మాంజీ
 బంధప్రతకమణీచమదాకృతిశ్చప్రథమోవివాహః | స్నానంచపుంసంస్రవమస్యనేష్టంశ్యేష్ఠాశ్శ్రమాసేపివజన్మ
 మాసఇతి || ౨ || కాలాదర్శేపి || ఆద్యగభోఃత్యమోజ్యేష్ఠమాసి నోద్వాహమాచరేదితి || వా || ప్రథమగభాన్తప్ర
 సూతయోఃస్త్రిపుంసయోజ్యేష్ఠమాసిఉద్వాహకమణాచరేదిత్యర్థః || ౩ || రత్నమాలాయామపి || శ్లో || జన్మ
 మాసివచజన్మభేతథావైవజన్మదివసేచకారయేత్ | ఆద్యగర్భదుహేతుస్సుతస్యవాజ్యేష్ఠమాసినతుపాణిపీడనమితి || ౪ ||
 అత్రిః || జన్మభేదజన్మదివసేజన్మమాసేశుభంత్యజేత్ | జ్యేష్ఠమాసాద్యగర్భస్యశుభంవజ్యంప్రియాఅపి || హంబ్యుద్వా
 హప్రతిపాదీకాచిగ్రత్రాపికుర్వతఇతి || ౫ || నారదః || జన్మమాసేపిజన్మయోనవచజన్మతిధాదీన్ | ఆద్యగభాన్తసాస్యా
 భదుహేతుర్యాకరగ్రహః | నైవోద్వాహాజ్యేష్ఠమాసేదంపత్యోస్తుపరస్పరమ్ | జ్యేష్ఠమాసేతయోరేకజ్యేష్ఠఃత్రేష్ఠస్తు
 నాన్యధేతి || ౬ || గణాః || జ్యేష్ఠస్యజ్యేష్ఠకన్యాయావివాహమానప్రతస్యతే | ద్వోజ్యేష్ఠేమధ్యమాప్రాత్రాజ్యేష్ఠమేకం
 శుభావహమ్ | జ్యేష్ఠత్రయంనకుర్వీతవివాహంబహుసమ్మతమితి || ...

—* సింహాస్థిగురౌగురుశుక్రమాధ్యాదాచవివాహనిషేధః. *

౧ || మత్స్యః||సింహాస్థితెసురగురావధిమానకవజ్యేష్ఠతథాద్యతనయస్యశుక్రగుర్వః|| మాధ్యేతథాస్థవిర
చాలకయోశ్చకుర్యాజ్జన్మస్థితెసురగురానహిషంగభాసీతి || ౨ || గగః|| గురౌసింహాస్థితైచైవసూర్యేచభనుషిస్థి
తే|| వివాహమపినేచ్ఛంతిమనయఃకాశ్యపాదయతి || ౩ || నారదః || గురౌతుసింహరాశిస్థేభాగేభాగ్యతీభ
వేత్||ప్రైతేయమక్షేసానారీవివాహేవిభవాభవేదితి || వా || ఎతన్నమదోత్తరవిషయం|| యదాహవ్యాసః||
నమదోత్తరదేశేతుసింహాస్థేదేవమంత్రితే|| వివాహంనైవకువీతనిషేధోనాసిదక్షిణేతి || ౪ || క్రిధరీయే|| న
మదోత్తరభాగెసుసింహాస్థేఽమరపూజితే|| వివాహంనకువీతనాయంవోషోస్తదక్షిణే||సింహరాశౌసింహరాశౌ
యావత్తిష్ఠతివాక్పతిః||నమదాయామ్యకొణేమనదోషోదక్షిణాపథతి || ౫ || అణఃవే||అన్నప్రాశనవైవాహంపుంసోజ
న్మక్షేవివచ|జన్మమాసేవవజ్యంస్యాన్నమదాతీరఉత్తరే || నమదాక్షిణేభాగేవివాహేదిమమంగళమ్ || బ
న్మమాసేశుభంపోక్తంబహూనాంసన్మతంత్యదమితి || ౬ || వ్యాసః|| అన్నపాశనమాతిక్యంవివాహంవాప్తుక
మచ|రాత్రావహనివాకుర్యాచ్ఛేషాణ్యహనికారయేత్ || ఆషాఢఃపోషపన్నాఘమాగళేషఃస్తదైవచ | చ
త్వారోదూషితామాసావణసంస్కారకమణీతి || మీనేభనుషిసింహాచన్మతేనచైతరంగక్షియైరమన్ననకుర్వీ
తవివాహంమాంజిబంధనమ్||మాఘసౌమ్యనవైశాఖజ్యేష్ఠమాసాశ్శుభావహః||మధ్యమాఃకాతికోమాగళేషకోసం
దితాంపరే || నకదాచిద్దశక్షేషుభాసేరాత్రాప్రవేశనాత్ | పాషఃత్రైత్రాశుభాగాగ్యోనేత్రాహబృహస్ప
తిః || శ్రావణంకేచిద్భంతినేచ్ఛంత్యన్యేహషణ్యః||కన్యాకుంభకురీరస్తేరవాతైరంవివజయేత్ || ఆషాఢాదిచ
తుర్వాసాచాంత్రాపౌషంచవజయేత్ | సార్వకాలికమిచ్ఛంతివివాహంగౌతమాదయతి || ౭ || ఆపస్తం
బః|| సూ|| సర్వతఃవోవివాహస్యతైశ్రోమాసావరిహస్యోతమఃచనైదాఘమితి || టీ || తైశ్రోమాఘసౌమ్యనా
నివాఘస్యగ్రీష్మస్యయశ్చోతమః అంత్యః ఆషాఢఃతానేతాంత్రైన్వాసా - పరిసంస్యవజయిత్వా సర్వతఃవో
వివాహస్యకాలకత్యక్షః || ౮ || ఆశ్వలాయనశ్చ|| సూ|| సార్వకాలికమేతవివాహమిచ్ఛంతి || ౯ || సంగ
హే|| శ్లో||కాతిఃషాశ్వయుజౌమాసాపుద్వాహేదక్షిణాయనే | శంసంతిశ్రావణంచాన్యేమాంసాస్త్యన్యేవిగపి
తాతి || ౧౦ || అత్రవ్యవస్థామాహవ్యాసః|| అభిమ్యాయేవివాహస్తేనస్మత్తాస్సన్వకాలికాతి || ౧౧ || ద
క్షిణః|| రాక్షసాసురగంధర్వప్రైశాచాబ్రాహ్మ్యస్యతుసపిద్ధితధిమాసేపిసన్మతాతిన్వకాలికాతి || ౧౨ || గృహ్యప
తిశ్చై|| సూ|| ధర్మ్యేష్ఠేవవివాహేషుకాలప్రతీక్షణంనాధర్మ్యేష్ఠితి || ౧౩ || బోధాయనః|| శ్లో||యస్మిన్కా
తవిరోధాస్త్రీజ్యోతిషాత్కామోక్తయోః||జ్యోతిషాక్రంవిహయైవప్రతిచోదితమాచరేదితి || ౧౪ || వ్యాసః || వి
స్త్వోప్రసావమోక్షానమధ్యేవైవోపనాయనమ్|| వివాహంనైవకుర్వీతనైవకుర్యాన్మహూతనమితి || ౧౫ || స్తు
త్యక్షసారే || అంధఃశ్విత్రిదకునఖీహీనాంగంపంగురెవచ|కాలప్రదోభవేద్యప్రకలక్షయకరంహితదితి || టీ|| కాల
ప్రదోముహూతఃవిధాతా|| ౧౬ || దేవోత్సవమధ్యేమమ్యోత్సవంనిషేధతి || దేవలః || దేవోత్సవేపవ్యతైతుస
మనుష్యోత్సవోమతః| తస్మిన్గ్రామేనకుర్వీతకుర్యాచ్ఛేషిన్శక్యతి|| ఇతిశోభనద్యయసన్నిపాతాదినిరూపణమ్ || *

—* అభవధూవృద్ధిపరీక్షా. *

౧ || తత్రాపస్తంబః|| సూ|| శక్తివిషయేద్రవ్యాణిప్రతిచ్ఛన్నాస్యచనిధాయబ్రూయాదుపస్సృశేతినానాబీ
జానిసగంస్పష్టానివేద్యాఃపాగ్ంసూతైత్రాల్లాష్టగంశకృచ్ఛశానలోప్తమితి పూర్వేషాముపస్సృశనేయథాలింగ
మృద్ధిర్మత్రమంపరిచక్షత్యతి || టీ || నానాబీజానిప్రహియవాదినిసంస్పష్టాన్యేకస్త్వత్ప్రతిండేక్షిప్రానిప్రతిచ్ఛన్నాని
కృత్వాసామిక్యావేద్యాహృతాన్పాంసూ - తైత్రాత్సస్య సంపన్నాదాహృతం లోప్తం - శక్యతేశ్శశానలో
ప్తంచపృథక్ప్రీడేమగ్నిప్రతిచ్ఛన్నానికృత్వాసకస్త్వభాజననిధాయకన్యాంబ్రియాదేహంపిండానామేకము
పస్సృశేతి - పూర్వేషాంచతుర్థాముపస్సృశనేయథాయోగ్యమృద్ధిః - నానాబీజానాముపస్సృశనే ప్రజాన
మృద్ధిఃవేద్యాఃపాగ్ంసూనాంయజ్ఞసమృద్ధిః - తైత్రాల్లాష్టస్యసస్యసమృద్ధిః - శక్యతఃపశువృద్ధిః - తత్త్రమంత్య
శానలోప్తంపరిచక్షతెగహంతేశిష్టాతిత్యక్షః || ౨ || ఆశ్వలాయనః || అష్టాపిండాకృత్వాముతముగ్రప్రథ
మంజజ్జేములేనవ్యంప్రతిష్ఠితంయదియంకుమార్యాభికాతా తదిదమహప్రతిపద్యతేయస్సత్సత్తద్వ్యక్తతామితి - పిం
డానభిమంత్యోమూరింబ్రియాదేహమేకంగృహణేతి - తైత్రాచ్ఛేదభయతస్సప్యాన్యస్త్యేయ్యా దన్నవశ్యస్యాః

ప్రవాళవివృతీ విద్యాత్ - గోష్ఠాత్మశుమతీ వేదీపురుషా ద్భ్రాహ్మణవచఃసన్య విదాసీన్ ప్రాచాత్ సర్వసంప
 న్నాజేవనాత్ కితవీచతుష్పథాద్విప్రవాజీతిరిణాదధన్యాశ్చ శానాత్పతిష్ఠీతి॥ టీ॥ శ్మశానపిండస్పశఃనేతస్యా
 ఏవవేదవ్యంభవివృతీత్యర్థః॥ ౩॥ హరితః॥ శ్లో॥ ప్రత్యుద్వాహూనైవకార్యోనైకస్తైదుహితృద్వయమ్। న
 చైకజాతయోఃపుంసః ప్రయచ్ఛేష్టహితృ ద్వయమితి॥ ౪॥ పితుః స్వసారంమాతుశ్చ మాతులాసిం స్మషామ
 పి। మాతుస్సపత్నింభగినీమాచార్యతనయాంతథా। ఆచార్యపత్నింస్వసుతాంగచ్ఛంస్తుగురుతల్పగణితదోషస్తర
 ణాత్॥ సాతౌత్పరంపరయావా॥ శ్లో॥ శ్వశూగ్రీపూర్వజపత్నీచమాత్మతుల్యఃప్రకీర్తితాః॥ పితృపత్న్యస్సర్వా
 మాతరణిత్యాద్యతిదేశేనవా-తాదృశీన్ ద్వాహ్యేతి॥ *

—* కన్యాదానకాలనియమక్రమః. ౯ —

౧॥ సుగ్రహకారః॥ శ్లో॥ భుక్తాంసముద్వహేత్కన్యాంసావిత్రిగ్రహణంతథా। ఉపోషితస్సవైదద్యాదర్పి
 తాయద్విజాతయతి॥ వా॥ భుక్త్విద్వాహన్మరణమధమఃవివాహవిషయం॥ తదాహవ్యాసః॥ శ్లో॥ గాంధ
 ర్వాసురయోరేవభుక్త్వాశుపరిణేయతే। బ్రాహ్మణిమహిషాహేమభోజనంనేతికాశ్యవతి॥ ౩॥ శాతాతపః॥ బా
 హ్మణిమహిషాహేమపూర్వంహేమముప్రశస్యతేకన్యాస్వీకరణంవశ్యాచ్చద్వ్యత్యయశ్చానురాదిషు। స్వగృహేభ్యా
 క్తవిధానాద్వాహేర్వాపర్యవ్యవస్థితిరితి॥ ౪॥ వ్యాసః॥ దద్యాత్పూర్వముఖఃకన్యాంగృష్ఠీయాదు త్రరాముఖః।
 దంపత్యోర్వర్ధఃతేచాయదాతుశ్చైవవివర్ధంతతి॥ ౫॥ సుందోపి॥ నామగోత్రేసముచ్చార్య ప్రాజ్ఞుభో
 వారిపూర్వకమ్। ఉదబ్బుఖాయవైదద్యాత్కన్యాంచైవయవీయసీమితి॥ ౬॥ వసిష్ఠస్తువిశేషమాహ॥ ప్రాక్ష్యిత్య
 జ్జుఖయోశ్చైవదాతృగ్రహకయోఃస్థితిఃఉద్వాహేచైవగోదానాదానయోరెవమేవహీతి॥ ౭॥ ఆగ్నేయపు
 రాణే॥ దద్యాత్ప్రాజ్ఞుశ్చస్తైవరంప్రత్యజ్జుభోవధూమ్। గృహీత్వాశోభనేలగ్నైశ్చైతాపాదమక్రకమితి॥ టీ॥
 అత్రస్తృతీనాంవిరోధేవికల్పద్రష్టవ్యః॥ ౮॥ వ్యాసః॥ శ్లో॥ ఆచ్ఛాద్యాలంకృతాంకన్యాంగృష్ఠాన్వామకరేణతు।
 గోత్రమాదాతుసంకీర్త్యప్రపితామహపూర్వకమ్॥ ప్రపితామహపూర్వాయఫలముద్దిశ్యదాపయేత్। నాందీముఖేవి
 వాహేచప్రపితామహపూర్వకమ్। నామసంకీర్తయేద్విద్వాన్సన్యత్రపితృపూర్వకమితి॥ ౯॥ దక్షః॥ నామగోత్రేసము
 చ్చార్యప్రపితామహపూర్వకమితి॥ ౧౦॥ జమదగ్నిః॥ కన్యాంవామకరేచ్ఛత్వాప్రపితామహపూర్వకమితి॥ ౧౧॥
 దేవీపురాణే॥ గోత్రమాదాతుసంకీర్త్యకీర్తయేత్ప్రపితామహమ్। పితామహంచపితరంకన్యామేవవరాయచ। ఆసీ
 నాయాఃప్రియాస్త్రీష్ట గృష్ఠీమీత్యర్థిరంతతఃగృష్ఠీయాత్పాణిముత్తానంసాంగస్తాంగులిదక్షిణమితి॥ ౧౨॥ ఔపా
 సనాత్పూర్వమగ్నినాశేపున్యవాహుః॥ తథాసంగ్రహా॥ పూర్వమాపాసనారంభాదగ్నినాశోదయాభవేత్। పున
 ర్వివాహఃకీర్తవ్యఃపరతస్తునవిద్యతతి॥ వా॥ ఋగ్వేదినాంప్రవేశహేమమాత్పూర్వంయజుర్వేదినామాపాస
 నారంభాత్ - సామవేదినాంలేఖాహేమమాత్పూర్వంచాగ్నినాశే పునర్వివాహాత్తితి॥ ౧౩॥ బోధాయనః॥
 సూ॥ అథచేదాపాసనారంభాత్పృగ్జ్వలనస్యనాశఃపునర్వివాహంకుర్వీతేతి॥ వా॥ పునర్వివాహకల్పపితృవైవవ్యా
 భ్యాతః॥ శ్లో॥ ఆంకురంచప్రతిసరంచరణంచప్రతిగ్రహమ్। వాససాపరిధానంచకర్మాశ్చేతానివజయేతిది॥ అ॥ ఉ
 పసయనవివాహజాతకమఃశ్మశానాగ్నిసప్తప్రాయశ్చిత్రమాహ॥ బోధాయనః॥ సూ॥ అథయద్యుపసయనాగ్నిర్వివా
 హాగ్నిజాతకమాగ్నిశ్శ్మశానాగ్నిరాచతుర్థాదాద్యదశాహదాసంపదయనాద్వాగ్నినాశే సర్వంతదపమాతేతి
 సోత్కృష్ఠండిలముద్ధత్యాగ్నిముపసమాధాయసంపరిస్తీర్యప్రాయశ్చిత్రంజుహూత్యయాశ్చపంచహేమాతాబ్రాహ్మ
 ణవికహేమాతామనస్వతీమిందాహుతీమహావ్యాహృతీవ్యాహృతీశ్చజుహూతీతి॥ *

—* ఔపాసనారంభకాలః. * —

౧॥ ఔపాసనస్మారంభకాలమాహంప్రంబఃగృహ్యే॥ సాయంప్రాతరతథాధ్వంహస్తేనైతే ఆహుతీతం
 దునైర్యవేర్వాజుహుయాదితి॥ టీ॥ అతఃపూర్వమాగ్నేయస్థాలీపాకాంతాద్వివాహాదాధ్వం - రాత్రావేదాపా
 సనస్మారంభః - యదినవనాద్యోనాతీతాః - అతీతాశ్చేదవరేద్యుస్సాయమేవాగ్నిహేమాత్రవేద్యామితిగృహ్యతా
 త్పూర్వదశనే॥ ౧॥ స్మృతిరత్నైశ్శ్లో॥ త్రేధాకృత్యాయామినీంపూర్వభాగేస్థాలీపాకోనిత్యయ్యుక్తద్వితీయే॥ స్థా
 లీపాకోనైవయ్యుక్తస్తృతీయేనైవస్థాలీనైవయ్యుక్తోవివాహా॥ టీ॥ నిత్యః ఔపాసనహేమామః॥ ౩॥ వ్యాసః॥ శ్లో॥ రా
 త్రావివాహాత్పన్నేవహింపరిచరేత్తదా। రాత్రావతీతకాలశ్చేచ్ఛస్సాయంతముపక్రమేత్॥ ప్రాతహేమామ

స్యంగవాంతేకారేత్యనుదితేతథా సాయమస్తమితేహామకాలప్రసవనాదితతి॥౪॥ అగ్రస్థానీపాకోపక్రమః । తత్రాప
 స్తంబః॥సూ॥ ఎకమతతాధ్యక్షం దక్షిణాక్షర్థముహాపితాభ్యం పర్వసుకార్యః పూర్ణపాత్రస్తుదక్షిణే త్యేకతతి॥ టీ ॥ అతతా
 ధ్యక్షం అగ్నేయస్థానీపాకాత్పరమిత్యేవం వదతా-అగ్నేయ స్థానీపాకానంతరం శేషహామకాత్పర్వం పవనంభవేపి
 స్థానీపాకః కార్యత్యక్త్యక్షంభవతి॥౫॥ యథాహుః॥ శ్లో॥ వివాహశేషమధ్యేకుపర్వణ్యుత్పత్తితేనతి । తస్మిన్నపిదక ర్తవ్యః
 స్థానీపాకాయథావిధి తత్రయద్యప్యమావాస్యావివాహత్సాన్యదనంతరమ్॥యదివాపార్థమాసీన్యాస్థానీపాకక్రియా
 మతేతి॥వా॥ అత్రామావాస్యాయామపిస్థానీపాకస్తరణమాగమిపార్థమాస్యామాధ్యాదిదోషదుష్టత్యేద్రష్టవ్యం॥౬॥
 తదాహగౌతమః॥ శ్లో॥ పాకయజ్ఞస్యచారంభమన్వారంభణమేవవ । పార్థమాస్యాయజ్ఞేర్హుర్వంద్యేనైవకథంచన ।
 మాధ్యాదిదోషమాసేతుపార్థమాస్యాయజ్ఞేత్స-ధమ్॥దర్శేవాపియజ్ఞేర్హుర్వంద్యేపార్థమాసేమమామపి॥అతికాలాంత
 రారంభాయజమనస్యపాపకృత్॥అయః॥శ్రియంయశోహవ్యాప్తస్తాతైనవ్యతిక్రమేదితి॥వా॥యావద్దక్షంపార్థమా
 సస్యాకాలత్వాద్వర్హాత్పర్వమేవపంచమ్యాదౌపార్థమాసస్థానీపాకంకృత్వాన్యకాలేఅమామపిదర్శమపియాజమేత్-
 నతుప్రతిపదిపాణమాసేమపిసహాయజేదత్త్యర్థః- యత్తు-మాధ్యేవాప్యధిమాసేవాగ్రహణేవంధ్రమార్యయోః॥అన్వ
 రంభంప్రకుర్వీతసమనంతరపర్వణీతస్తరణం॥ యదపి ॥ ఆషాఢేప్యధిమాసేవాసంక్రాంతాగ్రహణేపిచ । అన్వారంభం
 ప్రకుర్వీతసమనంతరపర్వణీతి ॥ వా॥ తత్సమనంతరపర్వణ్యవశ్యకతేవవ్యతాప్రతివాదనపరం- మాధ్యాదిదోషమన్వ
 రణాత్॥యథాహుః॥ ౬ ॥ సూ ॥ ఆధానాంతరపాణమాసేదేవ్యలమాసినతత్రారంభణీయాస్యాదివిప్యధేన
 భాషితమ్ ॥ ౮ ॥ స్మృత్యర్థక సారేపి॥ సూ॥వసంతకాలేపిమలమాసాదికశ్చేత్స-మాణరంభోనాస్తీతి॥ వా॥ అన్వ
 రంభణాదికంనకతేవవ్యమితి- అన్వారంభణఃస్థానీపాకః॥ శ్లో ॥ ఉపరాగేధిమాసేవాయదిప్రథమపర్వణి నాహరే
 త్ప్రథమామిష్టింమాధ్యేవగురుకుక్రయోః॥స్థానీపాకక్రియాంకుర్యాద్వివాహదుత్తరాయణి పితృమాసవతుష్టేషుయ
 దికుర్యాద్విసశ్యః॥ అరంభందక్షేపూణేష్ట్యేరగ్నిహూత్రస్యదోషతమప్రతిష్ఠామపికర్త్యాద్యాంమలమాసేవవజ-
 యేత్॥ప్రారణేతుత్పత్తియాదాప్రోక్తదోషోనవిద్యతే॥ ఋతుత్రయమతిక్రమ్యస్థానీపాకంవినాకృతమ్ । అజస్రింలౌకి
 కంవిద్యాన్తా సత్రయమథాపివేతి॥ఇదందేశాంతరగమనవిషయం ॥ ౧౦ ॥ శ్లో ॥ ఋతుమేకమతిక్రమ్యస్థానీపాకం
 వినాకృతమ్॥అజస్రింలౌకికంవిద్యాదివేదవిదోవిదురితిస్తరణాత్॥ఇతిస్థానీపాకనిరూపణమ్. ... *

—* అథాధివేదనమ్. *—

౧ ॥ తత్రమనుః॥ మద్యపానహ్యవృత్తాచప్రతికూలాచయాభవేత్ । వ్యాధితావాధిచేత్తవ్యాహింపాగ్రహణీమ్
 చసర్వదా॥వంధ్యాప్తమేధివేద్యాద్దేవశమేతుకృతప్రజాఎకాదశేస్త్రీజనసద్యస్తవప్రియవాదిన్॥ యారోగీన్యాత్తు
 హితాసంపన్నాచైవశీలతః॥సానుజ్ఞాప్యాధివేత్తవ్యానావమాన్యాచకహీచిత్ । అధివిన్నాతుయానాదీర్గచ్ఛేద్యో
 పితాగృహాత్ । సానద్యస్సర్వోద్ధవ్యాత్యాజ్యావాకులసన్నిధౌతతి ॥ టీ ॥ త్యాగోజనకకులప్రేషణం॥ ౨॥ యాజ్ఞ
 వల్యః॥ సురాపీవ్యాధితాధూతావంధ్యాభక్షమ్మృషియంవదా । స్త్రీప్రసూశ్యాధివేత్తవ్యాపురుషద్యేషీతథేతి॥
 టీ ॥ యస్యాంగౌహవిద్యమానాయాంభార్యాంతరపరిగ్రహః - సాధివేత్తవ్యేత్యర్థః॥ శ్లో॥అధివిన్నాతుభతే
 వ్యామహదేమోన్యథాభవేత్॥యత్రానుకూల్యందంపత్యోస్త్రీవగ- ప్రత్రవధతే । ఆజ్ఞాసంపాదసిందత్యంవీరసూం
 ప్రియవాదిన్మి॥ త్యజకదాప్యస్త్రీతీయాంశమద్రవ్యోభరణంస్త్రీయాతతి ॥ టీ ॥ త్యజన్నదివిందకస్వస్థగనస్యత్య
 తీయాంశందాప్యః- నిధనమస్త్రీయాభరణంగ్రాసాచ్చదనాదిదాప్యత్యర్థః॥ ౩ ॥ పరాశరమాధివేయే॥ శ్లో॥
 ధమేవిఘ్నకరీంభార్యామనతంచాతకోపనామ్ । త్యజేద్ధమస్యరథోభంత్తైవాప్రియవాదిన్మితి॥ టీ ॥ త్యజేత్-
 అధివిందేత్ ॥ ౪ ॥ దత్తః॥ శ్లో॥ ప్రథమాధమకపత్నిస్యాద్విత్తీయారతివధేనీద్రష్టమాత్రఫలంతస్యామద్యవ్త్సపల
 భ్యతే॥ధమకపత్నిసమాభ్యాతానిదోషాయదిసాభవేత్ । దోషేషవ్యపిదోషస్సాన్యదన్యోద్వాహేవిజానతతతి ॥ ౫ ॥
 స్మృతిరత్యై॥ ఏకాముత్రమ్యకామాథకమన్యంలబ్ధంయత్తతతి । సమభకసోమయత్వాభ్యైఃపూర్వోధామపరాం
 హేదితి ॥ ౬ ॥ బోధాయనః॥ అప్రజాందకమేవషేషస్త్రీప్రజాందాదకేత్యజేత్ । మృతప్రజాంపంచదశేనద్య
 స్తవప్రియవాదిన్మితి॥ ౭ ॥ ఆపస్తంబః॥ ధమకప్రజాసంపన్నేదానాన్యాంకుర్వీతాన్యతరాభావేకార్యాప్రా
 గ్నాగ్నీధేయాదితి॥ టీ॥శ్రోతేషుస్తాతేషుచకమకమక్షిణాక్షేధమకసంపత్తిః- పుత్రకత్యాంప్రజాసంపత్తిః- ఎ
 ద్యక్షదారేసతిభార్యామన్యాంమోద్వహేదితి-ధర్మప్రజయోరన్యతరస్యాభావేకార్యాత్తదావ్యభ్య-అత్రదారేసతి

—* పతితాదీనాంధమనిరూపణమ్. *

పాంతామన్యథాపతితస్తుసత్తిః॥ గర్భం॥ అ॥ పతితైస్సహాయోనిసంబంధే పాతిత్యమాహవ్యాసః॥ శ్లో॥ సంవత్సరేణప
తతినంసగంతురుతెతయః॥ యానశయాస్సచైకత్యంజానచైస్పతితోభవేత్ ॥ యాజనంద్యోనిసంబంధంతద్దేవా
ధ్యావనందిజః॥ కృత్యాసద్యుఃపతేక్షా నాత్మహభోజనమేవవా । యాజనంద్యోనిసంబంధంస్వాధ్యాయంసహభోజ
నమ్॥ కృత్యాసద్యుఃపతే త్యేవపతితేనసంతయత్తి ॥ గ౪ ॥ ఆపస్తంబః॥ సూ॥ నపతితైస్సంవ్యవహరోవిద్యతత్తి॥
అ ॥ కృతప్రాదుశ్చిత్రైరపిపతితైరుత్పాదితానాంపుతాన్తామపిపాతిత్యమస్తీతి పూర్వపక్షపూర్వకం ప్రతిపాదయ
తినఎవ॥ సూ॥అథాభిశస్తైస్సమవసాయచరేయుధాఽర్చ్యమపిసాగంతే త్యేత రేతరయాజకా ఇతరేతరాధ్యాపకామి
థోవిహాహమానాఃపుత్రాణాంసన్నిష్టాద్యబూయ్యిప్రవ్రజతాస్త దేవగంహ్యస్త త్స్వార్థాస్సంప్రత్యవత్స్యంతేత్య
థాపినసేంద్రియఃపతతతదేతేనవేదితవ్యమంగహీమోహిసాంగంజనయతిమిద్యైతదితిహారీతోదధిధానీసధర్మాఃప్రీథ
వతియోహిదధిధాన్యామప్రయతంపయఆతంచ్యమంధతినతేనధర్మకృత్యం క్రియతఏవమశుచిశ్శ శుక్లంతతోయన్నిర్వ
తయతేనతేనసహసంప్రయోగోవిద్యతత్తి॥ టీ॥అభిశస్తైఃపతితాః - సమవసాయచరేయుః - అవసానంగృహంసమి
త్యేశీఖావే- గ్రామాద్యహిరేకస్తిన్నచైశ్వేకహణికృత్యాచరేయుః - ధార్మ్యవత్త్యమాణంవృత్తమితిసాంతీత్యసంశ
తాంత్యైంబుద్ధింకృత్యానిశ్చిత్యైత్యధః - ఇతరేతరంగాజయంతితతరేతరమధ్యావయంతఃపరస్పరం విహాహసం
బంధంకుర్వంతశ్చరేయుఃవతేఽరన్నితి - అథతేపుత్రాణాంసన్నిష్టాద్యబూయ్యఃహి పుత్రాః- అస్తత్ అస్త్యత్తః- ఏవ
నజతవివిధంతకషేణచస్తేహముత్సృజ్యార్యసమీపంగచ్ఛత - ఏవంహ్యస్తత్సుఅస్త్సామలర్యాశ్చిష్టాస్సంప్రత్యప
త్స్యంతే సంప్రతీపత్తింకరివ్యంతి- ఆర్యాణామహిష్టేతదభిప్రేతంభవిష్యతి- యస్మాదస్మాభిరేతపతనీయం కర్మాను
ష్ఠితంనచభవద్భిః-నచపతితేమోత్పాదితస్యపాతిత్యమన్యత్స్యత్ ఎతదేవోపపాదయతి-అథాపినసేంద్రియఃపతతిన
హిపతతోభవన్నింద్రియేణసహపతతి - పురుషవపతతి- సేంద్రియంశుక్లమితితత్సంతరోక్తమథంగూపం- ఎతేన
వత్త్యమాణేననిదేశేనేనవేదితవ్యం - చతురాద్యంగహీమోహిసాంగంచతురాదిమంతంజనయతి- ఎవమధికారివకల
స్సాధికారంజనయిష్యతి-ప్రీత్యాఅపికారిణత్వాత్తస్యాశ్చదోషాభావాత్-దూషయతిమిద్యైతదితి ఎతదసంతరోక్తం
మిథ్యానయ్యైవమితిహారీతోమన్యతే- హారీతగ్రహణంపూజాధః- దధిధియతేయస్యాంసాదధిధానీస్థాలీతయాశ్చద
ర్మాసద్యశీభవతితతఃకింయోహిపురుషోదధిధాన్యాంస్థాల్యామప్రయతంశ్వాద్యుపహతంపయ ఆతంచ్యతక్రాధ్యా
తంజనేనసంహృత్యమంథతి- నతేనతదుత్పన్నేనఘృతాదినాధర్మకృత్యంయగాదికంక్రియతే - ఎవంపతితసంబంధేనా
శుచిశుక్లంప్రీత్యాంసి క్తంశోణితేనాక్తంయన్నిర్వతయతే- యేనరూపేణాశ్చద్యతేనతేన సహసంప్రయోగోవిద్య
తేశ్చిష్టానామిత్యధః॥ గ౬ ॥ బోధాయనః॥ శ్లో॥ సంవత్సరేణపతతిపతితేనసమావరత్॥యాజనాధ్యావనాద్యోనా
శ్చద్యత్తి ॥ సఎవ ॥ అధపతితాస్సమవసాయధర్మాంశ్చరేయురిత రేతరయాజకాఇతరేతరాధ్యాపకామిథోవిహా
మానాఃపుత్రాణాం సన్నిష్టాద్యబూయ్యిప్రవ్రజతాస్తత్తే ఎవ మార్యాణాం సంప్రతిపత్స్యకేత్యథాపినసేంద్రి
యైఃపతతతదేతేనవేదితవ్యమంగహీనోహిసాంగం జనయేత్తిద్యైతదితిహారీతో దధిధానీసధర్మాః ప్రీయస్య్యయో
హిదధిధాన్యామప్రయతంపయ ఆతంచ్యమంథతినతచ్చిష్టాధర్మకృత్యేమాపయోజయంత్యేవమశుచిశుక్లంయన్నిర్వ

—*ప్రేరక్షణక్రమః*—

నామోక్షమును గానమున నున్నప్పుడు ముఖ్యముగా :-
 ౧ ॥ మనుః॥ అస్మత్సంతాః॥ స్త్రీయఃకార్యాఃపురుషైఃప్రైవీకానిశమ్॥ విషయేమననజ్జంత్యస్సంక్షేపాభ్యుత్తర
 నోవశే॥ పితారక్షుతికామాదభతాకరక్షుతియావనీ॥ పుత్రస్సప్తదిరభావేనస్త్రీస్సాతంత్యమహతి॥ సూక్ష్మేభ్యశిప్ర
 సంగేభ్యఃస్త్రీయారత్యైవిశేషతః॥ ద్వయోహిమకులయోశ్శృకమావహీయరర్షితాః॥ ఇమంహిసర్వవక్షానాంప
 శ్యంతోధమముత్తమమ్॥ యతంతేరక్షితుంభార్యాంభతాకరోదుబలాపి॥ స్యాంప్రమాతించరిత్రందకులమాత్స
 నమేవచ॥ స్వంచధమంప్రయత్నేనజాయాంరక్షమీరక్షుతి॥ పతిభాకార్యాంసంప్రవిశ్యగభోభూత్వేహజాయతే॥
 జాయమాస్తద్ధిజాయాత్సంయదస్యాంజాయతేపునః॥ యద్యశంభజతేహిస్త్రీసుతంసూతేతథావిధమ్॥ తస్మాత్ప్ర
 జావిశుద్ధ్యథంస్త్రీయంరక్షేత్ప్రీయత్వతః॥ నకచ్చిద్యోషితశ్చక్రఃపసహ్యపరిరక్షితుమ్॥ ఎతేరుపాయయోగైస్త
 శక్యాస్తాఃపరిరక్షితుమ్॥ అథఃస్వసంగ్రహేనాంవ్యయేనైవనియోజయేత్॥ శౌచేధమేన్నపక్ష్యాగ్రంభపారిణవ్యా
 న్యచేక్షణీ॥ అరక్షితాగృహీరుద్ధాఃపురుషైరావృతకారిభిః॥ ఆత్మానమాత్మనాయాపురక్షేయస్తాస్సరక్షితాః॥ పానం
 దుజననసంగఃపత్యావవిరహాటనమ్॥ స్వప్నస్యగేహవాసశ్చనారీసంధూషణానివత్॥ నైతాయాపంపరి
 తుంకౌసాపాంవయసిసంక్షేపిః॥ సురూపంపావిరూపంవాపుమానిత్యేవధుంజతే॥ పాంశ్వల్యావృణితిచ్చనైపేవశ్య
 చ్చప్యభావతః॥ రక్షితాయత్సతోపేహభివృక్షేష్వితావికర్వతే॥ ఎవంస్వభావంజ్ఞాత్వాసాంప్రజాపతిసంగజమ్॥
 పరమంయత్సమాప్తిత్పురుషేరక్షణంప్రతి॥ శయ్యాననమలంకారంకామంక్రోధమనాజవమ్॥ ద్రోహభావంకుచ
 ర్యాంచస్త్రీభ్యోమనురకల్పయేత్॥ యద్యగ్నశేనభత్యాస్త్రీసంయుజ్యేతయథావిధి॥ తాదృగ్నశాసాభవతినముద్రే
 శేవనిమ్నగా॥ ప్రజనాథంమహాభాగాఃపూజాహఃగృహదీప్తయః॥ స్త్రీయశ్చియశ్చగేహేషునవిశేషోద్దిశ్య
 న॥ ప్రజనాథంస్త్రీయస్సప్తాస్సంతానాథంవమానవాః॥ తస్మాత్సాధారణోధమఃశ్చ్రీతాత్పత్యాసహూది
 తమ్॥ ఉత్పాదనమపత్యస్యజాతస్యపరిపాలనమ్॥ పత్యహంలాకయాత్రాయాఃప్రత్యక్షంస్త్రీనిబంధనమ్॥ అపత్యంధ
 మకార్యాణిశుశూరిమారతిరుత్తమా॥ దారాదీనస్తథాస్వగఃపితవాణామాత్సనశ్చహ॥ విధాయవృత్తింభార్యా
 యాఃప్రవసేత్కార్యవాన్మరః॥ అవృద్దికర్షితాహిస్త్రీప్రమష్యేష్ఠినిమత్యపి॥ విధాయహీషితవృత్తింజీవేన్ద్రీయ
 మమాస్థితా॥ హీషితేత్యవిధాయైవజీవేచ్ఛితి॥ ఎరగహితైః॥ యదిస్యాశ్చపరాశ్చైవవిందేరయోషితోద్విజాః॥
 తాసాంవణక్రమేనస్యాజ్యైర్విష్టంపూజావశేత్సచ॥ భతుఃశ్వరీరశుశూరిపాంధమకార్యంచనైత్యమ్॥ స్వాచైవ
 కుర్యాత్సర్వేషాంవాస్వజాతిః॥ ధంచన॥ యస్తుతత్కారయేన్ద్రీయహత్యజాత్యాస్థితయాన్యయా॥ యథాబ్రాహ్మణవండా
 వఃపూర్వకృష్టస్త్రైవసః॥ తథానిత్యంయతేయాతాంస్త్రీపుంసౌతుకృత్రీయా॥ యథానాతివరేతాంతానియుక్తా
 వితరేతరమితి॥ ౨ ॥ దక్షః॥ గృహశ్రమాత్పరోనాస్తియదిభార్యావశానుగా॥ తథాధర్మాధకామాభ్యాంత్రివ
 గఃఫలమత్తుతే॥ ఆనుకూల్యంకళత్రస్యస్వగోభవతినశ్చితమ్॥ ప్రాతికూల్యంకళత్రస్యనరకోనాస్తిసంశయః॥ స్వగేపి
 దులభంహ్యోతదమరాగఃపరస్పరమ్॥ నక్రమేకంవిరక్తంచేత్తస్మాత్కృష్టతరస్పకిమ్॥ గృహశ్రమసుఖస్థస్యపత్నీయా
 లంహితత్సుఖమ్॥ సావత్సరియావిధిజ్ఞాతుచిత్తజ్ఞావశవతి॥ దుఃఖాంతికఃకలిభేదశ్చిత్తపీడాపరస్పరమ్॥ ప్రతిహాల
 కళత్రస్యద్విదారస్యవిశేషతః॥ జలూకవత్స్త్రీయస్సర్వాధూషణాచ్ఛాదనాశ్చనైః॥ సుపూజితాసుఖాద్వాపిపురుషం
 హ్యజకమతి॥ జలూకారక్రమాదగ్రైకేవలంపాతపస్యసి॥ ఇతరాయుధంపాతంపరస్వంకథామః॥ సాశం
 కాయాభావేననూతనేవిషయోస్తుభి॥ త్యూపవృన్యతేపశ్చపృథగావేన్ద్రకంపతిమ్॥ అకార్యవర్తమానాసా

శిష్యుఁడననివారి తా. అవార్యకుభవేత్తు శ్చద్యథావ్యాధిరుపేక్షితా || అనుకూలానదా హృష్టాదతాసాధ్వీప్రజా
 తుసాధార్యతరజరా || అదుష్టాంవిసతాంభార్యాయావసేయఃపరిత్యజేత్ | పుత్రజన్మభవేత్ స్త్రీత్వంవైభ
 వ్యంవత్సనఃపునః | దరిద్రంవ్యాధితంమూఖంభతార్థంయవమన్యతే | సామ్యతాజాయతేస్త్రీగ్యామాకరీచతుసఃపు
 నః | జీవేభశకరియానారీతిపోష్యవ్రతచారిణీ| ఆయుష్యంహరతేభతుఃస్సానారీనరకంప్రజేత్ || జీవభార్యశిశుభా
 త్యుబుత్రదాససమాశ్రితాః| యద్యైతానివిశానితస్యలోకేపిగౌరవమితి || ౩ || యాజ్ఞవల్క్యుః|| మృతేజీవితవాపత్యై
 యానాస్యమపకచ్ఛతి | సేవాకీర్తిమవాప్నోతిమోఽతేహోమయాసహ | స్త్రీభిభాత్యవచఃకార్యమేషధర్మఃపరఃస్త్రీ
 యః| ఆశుజ్ఞేన్సంప్రతిత్యోహీమహాపాతకదూషితః| భృత్యభృత్యపితృజ్ఞాతిశ్వశూశ్వశురదేవరైః | బంధుభిశ్చస్త్రీ
 యఃపూజ్యాభూషణాచ్ఛాదనాశనైః| సంయతోపస్కరాదతాహృష్టావ్యయపరాజ్ఞుభిః | కుర్యాచ్ఛుశురయోపాద
 వందనంభక్యైతత్పరాశ్రితి | టి || సంయతోపస్కరాః స్వస్థానివేశితద్యవదుపలోలూఖలాదిగృహాపకరణవ

—* ప్రాప్తతథాత్మకస్త్రీధర్మః. *

గాః|| ౧ || ప్రాప్తతథాత్మకాత్మమాహనవీవ || శ్లో || క్రిడాంశరీరసంస్కారంసమాజోత్సవదశేనమ్ | హాస్యం
 వరగృహేయానంత్యశేతోపితభతృకీకారత్యేతన్యాంపితావిన్నాంపతిఃపుత్రప్రావధాకే | అభావేజ్ఞాతయస్తే
 మాంస్వాతంత్యంనకవ్చిత్ స్త్రీయః | పతిప్రియహితేయక్తాస్వాచారావిజితేంద్రియా | ఇహకీర్తిమవాప్నోతిప్రీత్య
 చానుత్తమాంగతిమ్ | సత్యామన్యాంసవదోయాంధర్మకార్యంనకారయేత్ | సవదోఃసువిభాధమ్యైజ్యేష్ఠయానవి
 నేతరేతి || టి || సత్యాంసవదోయామసవదోంవైవధర్మకార్యంకారయేత్ - సవదోఃస్వపిచబహ్విష్టమధమే
 విభాధమానుస్తానేజ్యేష్ఠయావి నాజ్యేష్ఠాంముక్త్యా - ఇతరామధ్యమా కనిష్ఠావాననియోక్త్యేత్యధికః || ౨ || శం
 ఖః|| సూ || నానుక్త్యాహంసాచ్యేన్నానుత్తరీయానత్వరితావ్రజేన్నపరపురుషమభిభాషేతాన్యత్రవణిక్పవజిత
 వృద్ధవేద్యేభ్యోననాభిందశయేదాగుల్పద్వాసఃవరిద్యోన్నప్రనావీవృతాకుర్యాన్నహేదపావృతంభతార్థం
 తస్యంధూన్వానద్విష్వాన్నగణికాధూతాభిసారిణీప్రవ్రజేతాప్రేక్షణికామాలయకలహకారికాదుశ్శిలాదిభ్యస్సహౌ
 కత్రతిష్ఠేత్సంసగేణిమాచారిత్రందూష్యతి || ౩ || పరాశరః|| శ్లో || దరిద్రంవ్యాధితంమూఖంభతార్థంయ
 వమన్యతే | సాశునీజాయతేమృత్యామాకరీచపునఃపునః | పత్యేజీవతియానారీతిపోష్యవ్రతమావరేత్ | ఆయుష్యంహర
 తేభతుఃస్సానారీనరకంప్రజేత్ || అపృష్టావైవభతార్థంయానారీకురుతేవ్రతమ్ | సర్వంతద్రాక్షసాగజ్ఞేది
 త్యేవంమనురబ్రవీత్ | వాచాజపతపోహుమదానవ్రతమఘాదయః | స్త్రీణాంపతివ్రతానాంతుపత్యైసతితుకిం
 చనతదాజ్ఞయాతుకతావ్యమకార్యమపిచేత్తయా | పత్యురప్యవలిప్తస్యకార్యకార్యమజానతః | పత్యైజ్ఞయాతుక
 తావ్యాపతితస్యనుసర్వదేతి || ౪ || ఆశ్వలాయనః|| బాంధవానాంస్వజాతీనాందువ్యత్తకురుతేతుయా | గర్భ
 పాతంచయాకుర్యాన్నశాంసంభాషయేత్స్వచిత్ || యత్పాపంబ్రహ్మహత్యాయాద్విగృహంభాపాతనే | ప్రాయ

—* పతివ్రతాస్త్రీధర్మః. *

శ్చిత్తంనతస్యాస్తితస్యాస్యాగోవిధీయతఇతి || ౫ || మార్కండేయః|| నారీఖల్వననుజ్ఞాతాపితా బ్రాతాసుతేన
 వానివ్యలంసుభవేత్తస్యాయత్సర్వేతివ్రతాదికమితి || ౬ || కాత్యాయనః|| భార్యభతుఃమతేనైవవ్రతాదీనాం
 చరెదితి || అ || మహాభరతేషి || పతిశిశూగ్రహవరాయాఉత్తమాంగతిముక్త్యావ్రతాదివరాయాఅవ్యప్యాభార్యయా
 ప్రదభావంజ్ఞాపయితుముదాహృతమ్ || శ్లో || యమోధలోకపాలాంస్త్రుభాషేపుష్కలంవచః | మాశుచస్సంనివతాన్య
 నలోకాస్సంతితేనఘే | స్వధర్మవిముఖానిత్యంకథంలోకాగమిన్యసి | దైవతంహిపతిర్భార్యస్థాపితస్సర్వదేవ
 రైః | మోహేనత్వంపరాలోహేనజానీషేస్వదైవతమ్ || పతిత్యాఃస్త్రీయలోకధర్మః | పత్యర్పితస్త్రీతి || ౧ || మ
 నురపి || నాస్త్రీస్త్రీణాంవృథగృజ్ఞోనవ్రతంనాపునోపగమ్ | పతిశిశూగ్రహతేనన్యగేహమీయతే || అన్యతా
 వృతుకాలేనమంత్రసంస్కారకృత్పతిః | సుఖస్యనిశ్యందాతేహవరలోకచయోషితః | అశిలఃకామవృత్తావాగురైర్వా
 పరివజీకాః | నస్త్రీయఃపరివజ్యకస్యాత్సతతందైవవత్పతిః | పాణిగ్రాహస్యసాధ్వీస్త్రీజీవతోవామృతస్యవా | పతి
 లోకమభిష్ఠంతీనాచరేత్సంచిదప్రియమ్ | బాలయావాయుపత్యావావృద్ధయావాపియోషితా | నస్యాతంజ్యేణిక
 తావ్యంకార్యంకించిద్గృహేష్యసి | బాల్యేపితృవశేతిష్ఠితాపిగ్రాహస్యయావనే | పుత్రాణాంభతారిప్రేతేనభజేత

స్వతంత్రతామ్|పితృభాగ్రాసంత్రాపినేచ్ఛేద్విరహమాన్తనః | ఏహంహివిరహేణస్త్రీహినేకుర్యాదుభయతే|న
దాప్రహృష్టయాభావ్యంగమాకార్యేచదక్షయా|సుసంస్కృతోపస్కరయావ్యయేచానస్త్రాప్రయేతి || ౩ || శా
త్యానుసః|| అగ్నిహూతాద్విశుక్రామాంబమభార్యస్సవణయా|కారయేత్తద్భవతుత్సేవజ్యేష్ఠయాగహితాన
చేత్ | తదావీరసువామాసామాజ్ఞాసంపాదనీచయా|దత్తౌప్రియంవదాశుద్ధాతామత్రవినియోజయేత్ | దినక్రమేణ
కమఃచుభాజ్యేష్ఠమశక్తితః|విభజ్యసహవాకుర్యుర్యథాజ్ఞానమశక్తితత్తితి || ౪ || ధమఃసారే||యద్భవహేకలహా
నాప్రపూజ్యంతేయద్భవహేస్థితాః| తద్భవహేవసతలక్షీర్నిత్యంపూజకలాన్వితేతి || ౫ || వ్యాసః || కురుహే
వాకువృత్తివాదుస్సృభావోభవాపత్తిః|రోగాన్వితఃపితౄణాంవామద్యుపఃకోధనోపివా|వృద్ధోవాభవిదగ్ధోవామూకోం
ధోబధిరోపివా|రాద్రోవాభదరిద్రోవాకదర్యఃకుత్సితోపివా|కాతరఃకితవోవాపిలనాలంపటోపివా|సతతంజేవవత్సూ
జ్యస్సాభ్యావ్యాకాకాయకమభిః || అహంకారంవిహాయధకామక్రోధాచసర్వదా | మనసారంజనంపత్న్యంకార్య
మన్యస్యవజనమితి || ౬ || రత్నావళ్యామ్||నవితానాత్మజోనాత్మనమాతానసుహృజ్ఞనః|గతిభవతతివస్త్రాణాం
పతిష్ఠ్యేకఃపరాగతిరితి || ౭ || వ్యాసః || ద్వారోపవేశననిత్యంగవాతౌవేక్షణంతథా | అనత్పిలాహహస్యంచ
దూషణంకులయోషితామ్|సకామంవీక్షితాప్యన్యైఃప్రియైర్వాత్మైఃప్రలోభితా | స్పృష్టవాజనసమ్మదేనవికార
ముపైతియా|పురుషంసేవతేనాన్యంమనోవాకాయకమభిః || లోభితాపిపరేణాథైస్సానతీలోకధూషణా| దై
న్యేనపాగ్నితావాపిబలేనవిద్యతాపివా|వస్త్రాద్యైర్వాసితావాపినైవాన్యంభజతేనతి | వీక్షితావీక్షితేనాన్యంహసి
తానహసత్యపి| భాషితాభాషితేనైవసాసాధ్యేసాధులక్షణా|రూపయావనయుక్తాపిగీతన్యతైకివేదిదా| స్వాసురూ
పంనరంద్యస్తానయాతివికృతంసతీ|సుదూపంతరుణంరమ్యంకామినాంచవల్లభమ్ | యానేచ్ఛతిపరంకాంతంవిజ్ఞేయా
సామహసతీ|భుక్తైఃభుక్తేభ్యూపత్యేదుఃఖతేదుఃఖతాచయా | ముచితేముచితాత్మభంహోషితే మచినాంబరా
సుప్తైపశ్యచ్ఛయాశేతేపూర్వమేవప్రబుధ్యతే|నాన్యంకామయతేచిత్రేసావిజ్ఞేయాపతివ్రతా | భక్తింశ్యశురయోగు
ర్యాత్పశ్యశ్చపివిశేషతః|ధమఃకార్యేమహుతమృతంకార్యేమసంయతమ్|ప్రాగల్భ్యంకామకార్యేమశుచిత్వంసః
విగ్రహే|మంగళంసన్మృతంపత్యస్సతతంప్రియభాషణమ్|భావ్యంమంగళకారిణ్యాగృహమండనశీలయా|| గృహలూప
స్కరసంస్కారతత్త్వయాప్రతివాసరమ్ | తేతాద్వీద్యనాద్వాగ్రామాద్వాభతాఽరంగృహమాగతమ్ |ప్రత్యుక్తా
యాభినంజేచ్ఛస్వాసనేనోదేశేనచ| ప్రపన్నభాండమృష్టాన్నంకాలేభాజనదాయినీ|| సంయతాగుప్తపాన్యావసుసం
మృష్టనిచేతనా|గురూణాంపుత్రమిత్రాణాంబంధూనా|కమఃకారిణామ్|ఆహూతానాంచభృత్యానాందాసీదానజన
స్యచ||అతిత్యభ్యాగతానాంచభిక్షుకాణాంచలింగినామ్|అసనేభోజనేదానేసంమానేప్రియభాషణే| తత్తన్నణానుసా
రే||ప్రాప్తకాలేయథోచితమ్|దక్షయాసర్వదాభావ్యంభార్యయాగృహముఖ్యయా|గృహవ్యయాయుద్ధ్రవ్యందిశే
త్పత్న్యాకరేపతిః|గర్వత్యగృహకార్యంసాకించిద్బుధ్యావశేషయేత్ | దానాధకమపి తేగ్ర్యేలోభాత్ప్రించిన్న
ధారయేత్ |భతురాజ్ఞాంవినానైవస్వబంధుభ్యోదిశేద్ధనమ్ || అత్యాలాపమసంతోషంచరవ్యాపారసంగతామ్|అ
తిహాసాతిరోషేచక్రోధస్థానతవజయేత్ || యచ్ఛభతాఽనపిబతియచ్ఛభతాఽనఖాదతి | యచ్ఛభతాఽనచా
శ్చాతినర్వంతద్యజేదేత్సతీ|త్రైలాభ్యంగంతథాస్నానంశరీరోద్వతఃసక్రియామ్ | మాజనంచైవదంతానామశకా
నాంచకతనమ్|భోజనంవసుసంనిద్రాంపరిధానంచవాససామ్|ప్రారంభంమండనానాంచనకుర్యాత్పశ్యేతిప్రియే | ఆ
హూతాయాంతుతైభతాన్స్త్రీనయాంత్యర్వాన్వితా|సాధ్వాంక్షీజాయతేమానందశజన్మానివంచచ| కామాద్రోహ
న్యత్సరదాద్వభతాఽరంయావమన్యతే|సాసప్తజన్మకంయావన్నారకీస్యాన్నసంశయతి || ౮ || అశ్రిం||నవ్రతేనో
పవాసేనధమేణవిధినానచ| నారీస్వగమవాప్నోతిప్రాప్నోతిపతిపూజనాత్ || జీవితేనాధవిజైవభతాఽరంపం
చయేత న|| క్రియోనితతంగత్యాశ్రుల్లసీజాయతేతతః||జపస్తపస్తథాసేవాప్రజ్యామంత్రసాధనమ్ | జేవతా
రాధనంచైవస్త్రీశూద్రవతనానిషడితి || ౯ || వ్యాసః || హరిద్రాకుంకుమంచైవసిందూరంకజ్జశంతథా | కూర్పా
నకంచతాంబూలంమంగళ్యాభరణంతథా| కేశసంస్కారకబరీకరకణాదిభూషణమ్ | భతురాయువ్యమిచ్ఛంతీ
దూషయేన్నపతివ్రతా||ప్రాతఃకాలేశుయానారీదద్యాదభ్యుంజీవసస్వతే| సప్తజన్మానిజేధన్యంసానారీనైవపశ్యతి|కృ
త్వామండలకంబాహ్యేతూష్ణీమేమాక్షతాదిభిః|పూజయేత్సతతంయావత్తస్యాస్త్రవ్యతిజేవతాః|యద్భవహంరాజతేని
త్యంమంగళైరసులేపయైః|తద్భవహేవసతేలక్షీనిత్యంపూజకలాన్వితా| నదదాతికుయానారీజ్యేష్ఠామైప్రత్యహం

వైద్యనాథ దీక్షితీయః శ్రీమద్వైదికముద్రాఫలః.

శ్రీమద్వైదికముద్రాఫలః శ్రీసామ్రాజ్యసరకంప్రజేత్ | అవశ్యమేవనారీభిశ్చేష్టామైబలికమణా | ప్రీతనంప్రశ్న
 తుంకాచ్యుతప్రభా అధనేప్రసిద్ధితి || ౧౦ || వాల్మీకిః || నపితానాత్మజోనాత్మానమాతానభజనః | ఇహాప్రేత్య
 తానాభిజ్ఞానవతిరోగతిస్సదా | నకృతంసఖలంవిద్యానద త్తంనాపిసంగహమ్ | శ్రీశాంగ్యష్టాతిహృదయమనిత్యహృద
 యాభిజ్ఞానాః | సాక్ష్యానాంతుస్థితానాంహితీ లేనత్యేశుప్రేమే | శ్రీశాంపవిత్రంపరమంపతిరోగవిశిష్టతే || నాతం
 శ్రీశాద్యతేవీణానావక్రోవతః తేరభః | నాపతిస్సుఖమేధేతయాస్యాదపితతాత్మజా | నగరస్థోవిసస్థోవాపాపీవాయదివా
 శుభః | యాసాంశ్రీశాంప్రియోభాతా తాసాంలోకామహాదయాః | దుశ్శీలః కామవృత్తివాధనవాక్యదివాధ
 నః | శ్రీశామార్యస్సభావానాంపరమం దైవతంపతిః | పతిశుక్లాప్రజాన్నార్యాస్తపోనాన్యద్విధీయతేతి || ౧౧ || వ్యా
 సః || పవిత్రతాతుయానారీభత్యశుశూప్రజాత్మకా | నతస్యావిద్యతేపాపముహూకేపరత్రవ | పవిత్రతాధమకతా
 రుద్రాశ్చేవనసంశయః | తస్యాపరాధవంతుకంశక్తోతిజన్మకన్యచిదితి || ౧౨ || బోధాయనః || సూభత్యహితే
 యతమానాస్సువగంలంకంజయేరస్మితి || ...

— శ్రీ అథగర్భాణీధమః. —

౧ || యాజ్ఞవల్క్యః || శ్లో || షోడశత్యుక్తే శ్రీశాంతస్త్రియగ్నాసుసంవిశేదితి || ౨ || పరాశరః ||
 ఋతుస్మాతాతుయానారీభతాకరంసోపన్నతి | సరకంయతివైధవ్యంవపునఃపునః | ఋతుస్మాతాంతుయో
 భార్యాంస్సంభోనోపగచ్ఛతి | ఘోరాయాంధ్రాణాహత్యాయాంయుజ్యతేనాప్రిసంశయతి || వా || పూర్వమేవ
 గర్భాధానంసవి సరమభిహితం || ౩ || స్మృతిచంద్రికాయామ్ || శ్లో || నావస్థానేషాపవిశేష్టుసలోలూఖలాది
 మజలంచనావగాహితశూన్యాగారంచవజయేత్ || వల్మీకంనాధితిప్రేతనచోద్విగ్నమనాభవేత్ | వివిభేష్టనశ్చే
 భూమినాం గారేణభస్మనానశయాశుస్సదాతిష్ఠే ద్వాగ్వియావంచవివజయేత్ | సతుమాంగారభస్మాశ్చిపాలే
 మసమావిశేత్ || వజయేత్కలహంలంకేగాత్రభంగంతదైవచ | నముక్తకేశీతిప్రేతనాశుచిస్సాగ్నిత్రుదాచన | న
 శయాతోత్రరశిరానచైవాధశ్చిరాః క్వచిత్ | నవస్త్రహీనానోద్విగ్నానచాద్రచరణానతీ | నామంగళ్యంవదే ద్వాగ్వి
 సచహస్యాదికంతథా | కుర్యాచ్చ్యశురయోనిత్యంపూజాంమంగళతప్తరాతిప్రేత్యనన్నవదనాభత్ప్రియహితే తే
 తి || ౪ || స్మృతిరత్నేపి | సంధ్యాయాంవైవభోక్తవ్యంగభిశ్చాతుప్రయత్నతః | నస్మాతవ్యంగంతవ్యంగ్యతమూలేమస
 ర్వదా నశయాశుస్సదాతిష్ఠే త్పూజ్యాచ్యాయాంవివజయేత్ | సర్వాషధీభిశ్చేష్టణవారిణాస్మానమాచరేత్ | కృతరతా
 సుభాషాచవాస్త్రపూజనతప్తరా | దానశీలాత్పతీయాయాంపార్వత్యాంసక్తిమాచరేత్ | పవిత్రతాభవేన్నారివిశేషే
 లతుగర్భాణీయస్తతస్యాభవేత్ప్రతిస్థిరాయుర్వ్యసంయతః | అన్యధాగల్భవతసమవాప్తిసంసంశయతి || ౫ || యా
 జ్ఞవల్క్యః || దౌహృదస్యాప్రదాదేనగర్భోదోషమవాప్నుయాత్ | వైరూప్యంమరణంవాపితస్తాతాగ్నిర్యంప్రియం
 శ్రీయతి || ౬ || సుశుతేపి || వా || తతఃప్రభృతివ్యాయామవ్యవసాయాదితర్కణివాస్యాపసరాత్రిజాగరిణీక
 భయానోహణవేగధారణకుక్కుటానసగోణితమోక్షణాని పరిహరేత్తదభిలషితందత్వాపీర్యవంతంచిరాయుషంపు
 త్రంజనయతితి || టీ || తతఃప్రభృతిగర్భాగ్రహణప్రభృతీత్యర్థః | తద్గ్రహణంచత్రమాదిలింగైరవగంతవ్యంతాన్యపితత్రై
 వోక్తాని || వా || సద్యోగ్యహితగర్భాయాంత్రమోక్షానిఃపిపాసానక్తిస్పందనంశుక్లశోణితయోస్సంబంధేస్ఫురణంవయో
 న్యాతి || ౭ || బృహస్పతిరపి || శ్లో || సద్యోగ్యహితగర్భాయాంత్రమస్తాద్యోభిజాయతే | పిపాసాచతోక్షానోగ్య
 న్యాస్త్రస్ఫురణంభవేదితి || ౮ || కాశ్యపః || గర్భాధారణమారభ్యవ్యాయామవ్యసనానిచ | తక్షణంచదివాస్వాపంరా
 త్రోజాగరణంతథా | గజాశ్వరోహణంశోకవేగధారణమేవచ | విరేచనంవైవకుర్యాత్ యోరాద్యన్తంచవజయేదితి ||
 ౯ || గర్భోపనిషది || ఋతుకాలేప్రయోగవీకరాతోపితంకలిలంభవతి - సప్తరాతోపితంబుద్బుద్ధంభవతి - అధమాసా
 భ్యంతరేణపిండోభవతి - మాసాభ్యంతరేణకఠినోభవతి - మాసద్వయేనశిరఃకురుతే - మాసత్రయేణపాదప్రదేశోభవతి -
 అశచతుర్థేమాసేంగుళజతరకటిప్రదేశోభవతి - పంచమమాసేపృష్ఠవంశోభవతి - షష్ఠిమాసేనాసాక్షిశ్లోత్రాణిభ
 వతి - సప్తమేమాసేవేనసంయుక్తోభవతి - అష్టమేమాసేసర్వసంపూర్ణోభవతి - పితృరేతిరిత్రాత్పురుషోభవతి - మా
 తృరేతిరిత్రాత్ శ్రీయోభవతి - ఉభయోర్విర్యతుల్యత్వాన్నపునఃకోభవతి - వ్యాకులితమనాంధాఃఖంకాఃకుక్ష్యావా
 మనాభవంత్యన్యోన్యనాయుపరిపీడితానాంశుక్లదైవేశ్రీయోయోన్యాంయగ్నాఃప్రజాయంతే - అధనవమేమాసిస
 ర్వలక్షణసంపూర్ణోభవతి - పూర్వజాతింత్రరతి కృత్యాగ్నితందకమణాభవతిశుభాశుభంజకమణావిందతి | నానాదోని

సహస్రాణిదృష్ట్యానైవతతోమయా । ఆహారావిధానాః పీతాశ్చవివిధాస్తనాః । జాతస్యవృత్తాంతాశ్చ
 నైవత్యనఃపునః । అహింసాదుఃఖోదధామగ్నోనపశ్యామిప్రతిక్రియాం - యదియోన్యాఃప్రముంచామి సాంఖ్యేయ
 గంసమాక్రమే|అశుభక్షయక తాఃరంభలము క్రిప్రదాయినమ్|యదియోన్యాఃప్రముంచామితం ప్రపద్యమహేశ్వరమి
 అశుభక్షయక తాఃరంభలము క్రిప్రదాయినమ్|యన్తయాపరిజనస్యాభేకృతంకమేశుభాశుభమి ॥ ఏకోతేనదహన్
 మిగతాస్తేఫలభాగినః॥ వా ॥ జంతుశ్రీయోనిశతంయోనిద్వారిసంప్రాప్తయంత్రేణోపిద్యమా మోమహతాదుఃఖేన
 జాతమాత్రస్తువైష్ణవేన వాయునాసంస్పృశ్యతదానన్తరతి - జన్తమరణంచ కమేశుభాశుభమి ॥ ౧౦ ॥ యా
 జ్యోతివల్క్యః॥ ప్రథమేమాసిసంక్షేదమాతోధాతువిమూఢితమ్|మాన్యుద్భవద్విధియేతుతృతీయేదేంద్రియైర్భుతః|ఆ
 త్మాగృణాత్వజస్సర్వంత్వతీయేస్థంద తెతతః|ధైర్యంచతుఃథేత్వం గానాంపంచమేకోణితోద్భవః|షష్ఠేబలస్యవణా
 స్యనఖరోష్ణాంసముద్భవః । మనశ్చైతన్యయక్తిసా నాడిస్సాయుసీరాయుతః । సప్తమేచాప్తమేవైవత్వత్సం
 సస్త్పతిమానపి|పునర్ధాత్రీంపునగఃభామోజ స్తస్యప్రధావతి|అష్టమేమాన్యుతోగభాజ్జాతఃప్రాజ్ఞైర్నియుజ్యతే॥
 నవమేదశమేమాసిప్రబలైస్సాశిమూరుతైః|నిస్సార్గతేబాణజవయంత్రచ్చిద్రీణజ్వరభి ॥ టీ ॥ సంక్షేదభూతః|ద్ర
 పీభూతః ఉద్భవమిషత్సంసం ॥ డ్లో॥ హృదితిష్ఠతియచ్ఛుద్ధమీషద్రక్తంసపిత్తకమ్ । ఓజశ్శరీరేసంఖ్యాతంతన్నాశా
 న్నాశమృచ్ఛతీతి ॥ టీ ॥ లక్షితమోజః- అష్టమేమాసిచంచలతయామాతరంగభావంచపునఃపునస్సృజతి - అతస్త
 తోజాతోమియత్యత్యభేః.

—* అధవిధవాధమః. ౯—

౧॥ తత్రయాజ్ఞవల్క్యః॥ డ్లో॥పితృమాతృసుతభార్యశ్వశూన్యశురమాకులైః|హీవానస్యాద్వివాహత్రా
 గహణీయాన్యధాభవేదితి॥ టీ॥భాత్రాఽవివాహభృతరహితాపితృమాత్రాదిరహితానస్యాత్ - యస్మాత్తద్రహితా
 గహణీయానింద్యాభవేత్ - ఎతచ్ఛబ్రహ్మచర్యవత్తే ॥ * ॥ భతఃరిప్రేతేబ్రహ్మచర్యంతదన్వారోహణంవేదివిష్ణు
 స్మరణాత్ ॥ ౩ ॥ వ్యాసః॥ డ్లో॥ పత్యేమృతేపియాయోపివైవ్యధవ్యంపాలయేత్స్వచిత్ |సాపునఃప్రాప్యభాతా
 రంస్వగఃభోగాన్సమశ్నుతే|విధవాకబరిబంధోభత్యబంధాయజాయతే॥ శిరసోవసంతస్మాత్కార్యంవిధవయా
 తథా|ఏకాహారస్యదాకార్యోనద్వితీయఃకదాచన| త్రిరాత్రంపంచరాత్రంవాపక్షప్రథమథాపివామాసోవపాసంవా
 కుర్యాచ్చాంత్రాయణమథాపివాకుర్యాత్సృజ్ఞింపరాకంవాతప్తకృచ్ఛిమథాపివా|యవాన్నైర్వాఫలాహారైశ్శాకా
 హారైఃపయోఘృతైః|ప్రాణయాత్రాంప్రకుపీతయావత్ప్రాణిస్సకంప్రజేత్ ॥ పయంకశాయినోవిధవాపా
 తయేత్వతిమ్| తస్మాద్భూతయనంకార్యంపతిసౌఖ్యసమీహయా । నచాంగోద్వృతఃసంకార్యంశ్రీయావిధవయాక్వ
 చిత్ ॥గంధద్రవ్యస్యసంభోగోనైవకార్యస్తథాక్వచిత్ |తపఃకంప్రత్యహంభతుఃకుర్యాత్సుశతిలాదతైః । తప్తితు
 స్తప్తితుశ్చపివామగోతానిపూర్వకమ్ ॥ విష్ణుస్తుపూజనంకార్యంపతిబుధ్యానచాన్యథా|పతిమేవసదాధ్యాయేద్వి
 ఘ్నయాపధరంపరమ్ । ఎవంధమఃపరానిత్యంవిధవాపిపతివ్రతేతి ॥ ౪ ॥ ఆశ్వలాయనః॥ మృతేభతఃర్యపుత్రా
 చబాలపుత్రాచయాంగనా|బంధునాశ్రిత్యసాతిష్ఠేత్సంయతాజనకాదికా ॥ జపేచ్ఛశూద్రవత్సాతునమేద్రవిమధా
 న్వహమ్|జీవతీభత్యచిత్రాస్యాన్నాన్యధాతువిధీయత్యతి ॥ ౫ ॥ వరాశరః॥ మృతేభతఃరియానారీబ్రహ్మచర్యే
 వ్యవధితా|సామృతాలభతేస్వగంయథాతేబ్రహ్మచారిణ్యతి ॥ ౬॥ మనుః॥ కామంతుక్షవయేదేహంపుష్పమూ
 లఫలైశ్శుభైః|నవనామవిగృహ్ణీయాత్పత్యాప్రేతేపరస్యేతు|మృతేభతఃరిసాక్షిస్త్రీబ్రహ్మచర్యేవ్యవధితా|స్వగంగ
 చ్చుత్యపుత్రానైయథాతేబ్రహ్మచారిణ్యతి॥తాంబూలోఽభిభృతఃశ్రీణాంయతీనాం|బ్రహ్మచారిణామ్|పితృకంమాం
 సకుల్యంస్యాన్దిశంతుసురాసమితి ॥ ౭ ॥ ఆపస్తంబః॥ సూ॥ యావజ్జీవంప్రేతపత్న్యదకోపస్సశానమేకభ
 త్తమభిశ్చయ్యాబ్రహ్మచర్యంతే|రలవణమధుమాంసవజనం చేతి|ఇతివిధవాధమః.

—* అథానుగమనవిధిః. *—

౧ ॥ తత్రవిష్ణుః॥ సూ॥భతఃరిప్రేతేబ్రహ్మచర్యంతదన్వారోహణంవేతి ॥ ౧ ॥ వరాశరః॥ డ్లో॥తిస్రికో
 ట్యధకోటీవయానిలోమానిమానుషే|తావత్కాలంవసేత్స్వగభాతారంయానుగచ్ఛతీతి॥ టీ ॥ తావత్కాలం
 తావత్సహస్రీసంవత్సరం॥౩ ॥ తథావహరీతః॥ డ్లో॥మృతేభతఃరియానారీధమఃశీలాద్యభక్తతా । అనుగచ్ఛతిభ
 తారంశు|నుతస్యాస్తుయత్ఫలమ్|తిస్రికోట్యధకోటీవయానిరోమాణిమానుషే । తావంత్యజనహస్రాణిస్వగః

అశ్వమేధేయతే॥ మాతృకం ప్రత్యకం చైవయత్రకన్యాప్రదీయతే॥ కులత్రయంపునాత్మేమాభిర్యతాఽరంభానుగచ్ఛరీతి॥
 ౪ ॥ అ ॥ నశేవలంస్వయమేవానుగమనేనస్వగేవసమికింతుస్వభాతాఽరంపాపభలభోగాయనరకమాగాభిముఖ
 మపిస్వరీతేనప్రబలమకృతేనాద్ధరతీత్యాహపరాశరణి॥ శ్లో ॥ వ్యాఖ్యగ్రాహీయథావ్యాఖ్యంబిలాదుద్ధరతేబలాత్ ॥ ఏ
 వంశ్రీవలమద్భుత్యతేనైవసహమోదతథితి ॥ ౫ ॥ త్రికాండీ ॥ అపిదుష్కృతకర్మాణంసముద్భుత్యచతత్పురిమి॥
 యావత్స్వలోమసంఖ్యాస్తీతావతోబ్రహ్మయతాబ్జకమ్॥ భాతాఽస్వగేవసఖంభుజైర్మమమాణాపతివ్రతా॥ యమ
 దూతాఃపలాయంతేపతిమాలోక్యదూరతథితి ॥ ౬ ॥ శంఖాంగీరసా ॥ తిస్రోఃకోట్యభక్తోటీచయానిలోమానిమా
 నుషే॥ తావత్కాలంవసేత్స్వగేభాతాఽరంభానుగచ్ఛతి ॥ వ్యాఖ్యగ్రాహీయథావ్యాఖ్యంబిలాదుద్ధరతేబలాత్ ॥ త
 ద్యదుద్భుత్యభాతాఽరంసహతేనైవమోదతే॥ తత్రసాభివ్యవహరమాస్తాయమానాఘరోగక్షేఃక్రిడతేపతిసాసాథం
 యావదింద్రాశ్చతుర్దశే॥ బ్రహ్మఘ్నవాక్యతఘ్నావామితఘ్నావాభవేత్పతిః॥ పునాత్యవిధవానారీతమాదాయ
 మృతాతుయా॥ మృతేభాతేరియానారీసమారోహేద్ధతాశనమ్ ॥ సారంధతీసమాచారస్వగలోకమహీయతే॥
 యావచ్ఛాగ్నమృతేపత్యేస్త్రీనాత్మానంప్రదాహయేత్ ॥ తావన్నమువ్యతేసాహస్త్రిశరీరాత్యథంచనేతి ॥ ౭ ॥
 అంగీరాః॥ సాధ్వీనామేవనారీతామగ్నిప్రపతనాదృతే॥ నామ్యోధమోహివిజ్ఞేయోమృతేభాతేరికహిచిత్ ॥ అ
 తాతేముదితేమృష్టాప్రాప్తితేమలినాకృతా॥ మృతేమియేతవాపత్యేసాస్త్రీజ్ఞేయాపతివ్రతేతి ॥ ౮ ॥ ఉపమన్యుః॥
 అనపత్యావయానారీబ్రాహ్మణీయదివేతరాతస్యానాన్యగతిఃప్రాక్తసహసుగమనాదృతథితి ॥ ౯ ॥ అత్రవిజ్ఞానే
 శ్వరీయే॥ వాఅయంచనర్వాసాంస్త్రీణామగర్భిణీనామబాలాపత్యానామాచందాశంసాధారణోద్ధమః॥ భాతాఽరం
 భానుగచ్ఛతీత్యవిశేషణోపపాదనాదితి ॥ ౧౦ ॥ స్మృతిరత్నేషి శ్లో ॥ ధర్మోయంసర్వనారీతాంపత్యశ్చిత్వ
 ధిరోహణమ్॥ అన్యత్రగర్భిణీబాలాపత్యయుక్తాభ్యవపచేతి ॥ ౧౧ ॥ ఔర్వః॥ బాలాపత్యాశ్చగర్భిణీవ్యాధృష్ట
 ముతపస్తథా॥ రజస్వలారాజసుతేనారోహంతిచితాంశుభేతితి ॥ ౧౨ ॥ స్మృత్యంతరేషి ॥ బాలాపత్యాశ్చయనారీ
 భాత్యాఽనపానసావజేత్ ॥ రజస్వలారాగచ్ఛేత్తుగన్తీంరత్నైర్తుగర్భిణీమితి ॥ అన్యత్రతు ॥ సాతేవాసుతికావాపిభ
 త్యానుమరణోత్పకా॥ సద్యశ్చుద్ధిమవాపోతిభాతుఃపాపాపహరీణీ ॥ బాలాపత్యాశ్చయనారీసూతికావారజస్వ
 లా॥ సర్వాసామపివస్త్రీణామేవసాధారణోవిధిరితి॥ వా॥ గర్భిణ్యానిషేధవపబాలాపత్యాదీనాంవికల్పభృత్యాహుః॥ పృ
 థక్తివిషయమిత్యన్యే॥ తత్కపోతాఖ్యానవ్యాజేనదర్శయతి ॥ ౧౩ ॥ వ్యాఘ్రః॥ శ్లో॥ ప్రతివ్రతానప్రదిప్రంపవిశే
 త్తుహుతాశనమ్తతస్సిత్యాంగదధరంభాతాఽరంసాన్వపద్యతే॥ తతఃస్వగలోకతపక్షీభార్యయాసహసంగతః॥ కమ
 ణాపూజితస్తత్రరేమేదసహభార్యయేతి॥ వా ॥ ౧౪ ॥ ననుబ్రాహ్మణ్యాఅనుగమననిషేధోపిస్త్యర్యతే॥ తత్రవైతీన
 సిః॥ శ్లో॥ మృతానుగమనంనాస్త్రీబ్రాహ్మణ్యాబ్రహ్మశాసనాత్ ॥ ఇతరేషాంతువశానాంస్త్రీధర్మోయంపరస్మృత
 తితి ॥ ౧౫ ॥ విరాట్॥ అనువతేతజేవంతంనానుయాయాన్యృతంపతమ్ ॥ జీవ్యభాతుఃపాతంకుర్యాత్తరణాదాత్మ
 ఘాతీరితి ॥ ౧౬ ॥ అంగీరాః॥ యాస్త్రీబ్రాహ్మణజాతీయామృతంపతిమనువ్రజేత్ ॥ సాన్వగలోమాత్మమాతేననాత్మా
 నంసపతింసయేదితి ॥ ౧౭ ॥ వ్యాఘ్రోపాదః॥ నమియేతసమంభాతాఽబ్రాహ్మణీశోకమోహితా॥ ప్రవక్ష్యాగతి
 మాపోతిమరణాదాత్మఘాతీరితి॥ వా॥ ఏవమాదీనివచనానిపుధక్ష్మిత్యధిరోహణవిషయాణీతివిజ్ఞానేశ్వరీయమాధపీయ
 స్మృతిరత్నాదిమన్వసంప్రాప్తితాని ॥ ౧౮ ॥ అతపివోశనాశ్లో॥ పృథక్ష్మితంసమారుహ్యనవిపాగంతుమహాతి॥ అన్య
 సాంచైవనారీతాంస్త్రీధర్మోయంపరఃస్మృతథితి ॥ ౧౯ ॥ యతులపరాత్కే ॥ దేశాంతరేమృతేపత్యేసాధ్వీత
 త్పాదుకాద్యయమ్॥ నిధారోసప్రత్యధాప్రవిశేజ్ఞాతవేదసమ్ ॥ దయితంయాన్యదేశస్థంపుతంశుత్యాపతివ్రతా॥ స
 మారోహణిప్రేక్షాతస్యాశ్చక్తింబోధత ॥ యదిప్రవిష్టోనరకంబద్ధఃపాతైస్సుదారుక్షేః॥ సంప్రాప్తాయాతనాస్థా
 నంగృహీతోయమకింకరైః॥ తిష్ఠతోవివశోదీనోవేష్యమానస్వకర్మభిః॥ వ్యాఖ్యగ్రాహీయథావ్యాఖ్యంబిలాద్భుత్య
 శంకితః॥ సాతంభాతాఽరమాదాయదివంయాతిసతివయా॥ సాభాత్యాఽపరమాస్వగేస్తాయమానాఘరోగక్షేః॥ క్రిడ
 తేపతివాసాధంయూవదింద్రాశ్చతుర్దశేతి॥ వా॥ ఎతత్పుథక్ష్మితమరణంబ్రాహ్మణీవ్యతిక్రవిషయం ॥ ౨౦ ॥ య
 త్తు॥ శు ॥ తస్మాదుహసపురాయషస్సువగకామీప్రేయాదితిశుక్తివిరోధాదనుగమనమయ్యుక్తమితి - తచ్చన - స్వగ
 కామ్యాయుషఃప్రాజ్ఞప్రేయాదితిస్వగలోకేనేనాయుషఃప్రాగాయర్వ్యయోనకతపోవ్యోమోయోధివా-గాయ
 స్సాదాయశ్చేషేనతినిత్యమైతిక కర్మానుష్ఠానక్షపితాంతఃకరణకళంకస్యత్రవణమననిదిధ్యాసనసంపత్తే

సత్యామాత్మజ్ఞానేనసత్యనిరతిశయానందశాశ్వతబ్రహ్మపదప్రాప్తిలక్షణమోక్షసంభవః- తస్మాదసత్యాబ్రహ్మసాక్షా-
 త్కామాయుర్వ్యయోనాతతవ్యతిరేకభవః. అతస్మిన్మోక్షమనిశ్చయంత్యాస్యగతాభివ్యాప్తిమగమనం యత్కమిత-
 కామ్యానుష్ఠానవదివిజ్ఞానేశ్వరః. ఇదంచానుమరణంపరిత్రప్తయానుష్ఠితముత్తరీత్యాదంపత్యోరభయోక్తియోగో-
 తుఃపాపీయస్యానుష్ఠితంచేత్వాపక్షయ్యహేతుర్భవతి॥౨౦॥ తథాచవ్యాసశాతపతీ॥ శ్లో॥ అపత్యత్యదయాపూ-
 ర్వంపతిందుష్టేనచేతసా॥ పతంతేయాశ్చసతతంభవత్వాణాంప్రతిహలతః॥ భద్రాణానుమరణంకాశేయాఃకువం-
 తితథావిధాః॥ కామాతోక్తిధాన్యయాహ్వాహిత్యర్వాఃపూతాభవంతుత॥ అదిప్రభృతియాసాక్షీభవణఃప్రీతిపరా-
 యణాః॥ క్షయంకచ్చతిసాతత్రభద్రాణానుమరణంకతేతి॥ ౨౧॥ పురాణసారేబ్రాహ్మణీంప్రతిష్ఠారదః॥ పాపం-
 యదిక్షతంభద్రైపరపూరుషసేవయా॥ తథాన్యస్యాపిపాపస్యనాశోవహ్నిప్రవేశేనాత్॥ సతిత్రతాధర్మపత్నిభర్తృణ-

—* వ్యభిచారిన్యోనిద్యత్వమ్. *

శుశ్రూషణేరతాపానుగచ్ఛతిభద్రాణాన్యగంయతఉభాధృమితి॥ ౨౩॥ వ్యభిచారిణీంప్రత్యాహయా-
 జ్ఞవల్క్యః॥ హృతాధికారాంమలినాంపిండమాత్రోపశేవిమ్॥ పరిభూతామధశ్శయ్యాంవాసయేద్వ్యభిచారిణీమితి॥
 వా॥ పిండమాత్రోపశేవినింప్రాణయాత్రామాశ్రభోజనాం. పరిభూతాంధికారాదిభిఃస్వవేత్సన్యేవవాసయేత్॥
 ౨౪॥ మనుః॥ శ్లో॥ అపత్యలోభాద్యాతుస్త్రీభద్రాణమతిలంఘయేత్॥ సేహనిందామవాప్నోతిపరలోకాన్యహీయ-
 తే॥ వ్యభిచారాత్తుభతుఃస్త్రీలూకపాప్నోతినిద్యతామస్యగాలయోతింప్రాప్నోతిపాపరోగైశ్చపీద్యతే॥ పతిం-
 హిత్యాపకృష్టంస్వశుభ్రష్టంయోపసేవతేనిన్ద్రైవలూకభవతిపరపూర్వేతివోవ్యతే॥ నాన్యోత్పన్నాప్రజాస్త్రీ-
 హసచాప్యన్యపరిగ్రహాన్వత్సతీయశ్చసాక్షీనాంకృచ్చిద్భతోపదిశ్యతే॥ ౨౫॥ శ్రుతిరపి॥ తస్మాన్వైకాద్య-
 పతీవిందతత్తితి॥ ౨౬॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ వ్యభిచారాద్యతేశుద్ధిగ్ధేత్యాగోవిధీయతే॥ గభఃభర్తృవధా-
 దావతథామహతిపాతకత్తితి॥ వా॥ ఋతేశుద్ధిరేత్యేతత్మానసవ్యభిచారాభిప్రాయం - రజసాస్త్రీమవోదుష్టేత్యు-
 క్తత్యాత్ - గభేత్యాగృతితి॥ శూద్రకృతేతుగభేత్యాగః॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాంభార్యాశ్శూద్రేణసంగతాః॥
 అప్రజాతావిశుద్ధ్యంతిప్రాయశ్చిత్రేనసేతరేతిమనుస్మరణాత్ - తథా - గభఃవధేమహాపాతకేవఅదిగ్రహణాచ్చిష్ట్యా-
 దిగమనేవత్యాగః॥ శ్లో॥ చతస్రీస్త్రుపరిత్యాజ్యాశ్చిష్ట్యాగాగురుగావయా॥ పతిష్ఠ్వివచితేషేణజుంగితోపగతావయేతిత్యాగ-
 స్మరణాత్॥ టీ॥ జుంగితఃప్రతిలోమజః - త్యాగశ్చోపభోగధర్మకార్యయోఃసతుసర్వథా - తస్యాఃవిప్రదుష్టాంప్రియం
 భద్రాణాంసంధ్యాదేకవేత్సనీనియమాత్॥ ౨౭॥ ఉతనా॥ సూ॥ వ్యభిచారిణీంభార్యాంకుచేలపిండపరిభూతాం
 నిర్వృత్తాధికారాంచాండ్రాయణంప్రాయశ్చిత్రంప్రాజాపత్యంవాచారయేదితితి॥ ౨౮॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ య-
 త్వంసాంపరదాశేమతచైవనాంచారయేద్వ్యతిరేకమితి॥ ౨౯॥ భృగుః॥ అశీత్యస్యవషాణిబాలావాప్యూనమోడ-
 శః॥ ప్రాయశ్చిత్రాధర్మమహంతిస్త్రీయోవ్యాధితవచేతి॥ ౩౦॥ మనుః॥ కృతనిరేణజనాంచైత్థాంసంజగమేతకహి-
 చిత్॥ సోమశ్చోచందదాస్త్రీణాంగంధర్వశ్చశుభాంగిరమ్॥ పావకస్సర్వమేధ్యత్వంమేధ్యావైయోషితోహ్యతత్తితి॥ టీ॥
 కృతనిరేణజనాంకృతప్రాయశ్చిత్రాం - పరిణయనాత్పూర్వంపోమగంధర్వాగ్నయస్త్రీయోయథాక్రమంఘక్త్వాతా-
 సాంశోచమధురవచనసర్వమేధ్యత్వానిదత్తవంతః - తస్మాన్న్యాయస్సర్వత్రస్వకేనాలింగనాదిముమేధ్యభూతాభివ్య-
 థః॥ అయస్త్యంతరేణైవనిమిత్తందారాన్పరిత్యజియావభతాణరంత్యజతితయోర్నివృత్తిమాహాపస్తంబః॥ సూ॥

—* అకారణాద్దంపత్యోరన్యతరత్యాగపాప్రాయశ్చిత్తమ్. *

దారవ్యతిక్రమిఖరాజినంబహిలోమసరిధాయదారవ్యతిక్రమణేభిహ్మిమినప్రాగారాణిచరేత్వావృత్తిష్టాన్తాసా-
 స్త్రియాస్త్రుభర్తృవ్యతిక్రమేకృచ్ఛాద్వాదశరాత్రాభ్యాసప్రవృత్తవంతంకాలమితి॥ ఇతిస్త్రీధర్మాః.

—* అథగృహస్థధర్మాః. *

తత్రతక్షః॥ శ్లో॥ విధానవశ్యహస్తస్యఈషడ్దానానిచైవనవనవకమాణిచతథావికమాణితథానవ॥ ప్రచ్ఛ-
 న్నానినవాన్యానిప్రకాశానిపునర్నవ॥ సఫలానినవాన్యానివృత్తానితథానవ॥ అదెయానినవాన్యానివస్త్రుతానిసర్వ-
 దా॥ నవకానవనిదిష్టాగృహస్థోన్మతికారకాః॥ *॥ విధానస్తూనివత్యానివిశేష్టేగృహమాగతే॥ మనశ్చేత్యు-
 ముఖంవాక్యంసౌమ్యంధత్వావతత్వయమ్॥ అభ్యుత్థానమిహగచ్ఛపూర్వవాదఃప్రియంవదః॥ ఉపాసనమనుక్రత్యా-
 కార్యాన్యేతానిత్యక్తః॥ *॥ ఈషడ్దానానిచాన్యానిభూమిరాపస్త్రుణానిచ॥ పాదశోచంతథాభ్యంగమానసంత-

యనంతభాగినిచిక్షేయంయథాశక్త్యానాస్యానశ్చగృహేవసేత్ | సజలంఛాఢినేదేయమేతాన్యపినదాగృహే ||
౨ || సంధ్యాస్నానంజపోహనామస్వాస్థ్యాయోజనతావనమ్ | వైశ్వదేవతానిధ్యముద్భృత్యాపిస్వతః క్రితః | పితృ
దేవముహూర్తాం దీనానాథతపస్వినామ్ | గురుమాతృపితౄణాంచసందిభాగోయథాధతః | ఏతానిసవమాణివి
కమాణితథాపునః | అపృతంపరదారాశ్చతథాభత్యస్యభక్షణమ్ || అగమ్యాగమనాపేయపానంస్తేయంచపానం
నమ్ | అక్రొతకమాచరణంప్రత్రధమబహిష్కృతమ్ | నవైతానివికమాణితానిసర్వాణిసజయేత్ || పైశున్యమ
స్యతంమాయాంకామంక్రోధంతథాఽపియమ్ | ద్వేషంచంభంపరక్రోహంవికమాణివిసజయేత్ || స్వత్రంగీతంకృషి
స్సేవావాణిజ్యంలవణక్రియా | ద్యూతకమాంయధీయంచసప్రతస్తానికమః || ఆయుర్విత్తంగృహచ్ఛిద్రంమంత్రమా
షధసంగమమ్ | దానమానావమానానివగోప్యానికారయేత్ || || ప్రాయోగ్యమణశుద్ధిశ్చదాయభాగశ్చపిత్రయః | క
న్యాదానంవృషోత్సగోరహఃపావమకుత్సనమ్ || * || మాతాపితౄగృహైరౌమిత్రేవినీతేహివకారిణి | దీనానాథవి
శిష్టభ్యోదత్తంతుసఫలంభవేత్ || * || ధూతేవందినిమల్లెవకువైద్యకృతవేతతే | చాటుచారణవోరభ్యోదత్తంభ
వతినిష్ఫలమ్ || * || సామాన్యయాచితంన్యాసమాధిద్ధారాంశ్చతద్దనమ్ | అన్యాహితంచనియేపంసర్వస్వంచాన్య
యేనసతి | ఆపత్స్వపినదేయానిసవస్తూనిసర్వదా | యోదదాతిసమూహాత్ప్రాయశ్చిక్షీయతేద్విజః || నవకస్యవవేత్తా
రమనుష్ఠానపరంద్విజమ్ | ఇహలోకపరత్రాపిత్రైశ్చననవిముంచతి || ... *

— * అథనావాఃస్థప్రశంసా. * —

నతః | గృహస్థఃచ్యుతశ్రేష్ఠస్సత్రీనేతాగృభిఃపీతి || టీ || వేదశ్రుతివిధానతః - వేదస్యశ్రుతిత్యాచర్యేయేవిధానతః - వైది
కాదీనామధానాదీనాంకమఃకాంగృహస్థమధిక్యత్వవిధానస్యప్రత్యక్షశ్రుతిమూలత్వాద్విత్యధః | గంపవ | యథానదీ
నదాస్సర్వసాగరేయాంతిసంస్థితిమ్ | తత్రజ్ఞాత్రమిణస్సర్వైగ్రహస్థైయాంతిసంస్థితిమ్ || సన్యన్యసర్వకమాణికమః
దోషానుపానుదత్ | నియతోవేదమభ్యస్యస్మత్రైశ్వర్యమఖంవసేత్ || పున్నామ్నానరకాద్యన్యైత్వితరంతాయితే
తుసః | తస్మాత్పుత్రభితిక్రొత్స్వయమేవస్వయంభువా | ఎవంసన్న్యన్యకమాణిస్వకార్యపరమోఽస్పృహః | సన్యా
సేనాపపాత్రైసఃపాస్త్రోపవరమాంగతిమితి || అత్రసన్యాసఃకామ్యకమఃత్యాగః || ౨ || తథాచోక్తంభగవద్గీ
తాసు || శ్లో || కామ్యానాంకమఃకాంగన్యాసంసన్న్యాసంకవయోవిదుః | నియతస్యతుసన్యాసకమఃకోమోపవ
ద్యతే | యజ్ఞోదానంతపత్నైవసత్యాజ్యంకార్యమేవతత్ | యజ్ఞోదానంతపత్నైవపావనానిమనీషిణామ్ | ఎతాన్యపిచక
మాణిసంగంత్యత్వాఫలానిచ | కతవ్యాసీతిమేపాథఃనిశ్చితంమతముత్తమమ్ || బ్రహ్మణ్యాధాయకమాణిసంగం
త్యత్వాకరోతియః | లిప్యతేనసపాపేనపద్మపత్రమివాంభసా || కాయేనమనసాబుద్ధ్యాకవలైరింద్రియైరపి | యోగినః
కమఃకుర్వంతిసంగంత్యత్వాత్మశుద్ధయే || యక్షికమఃఫలంత్యత్వాశాంతిమాప్నోతివైష్ణికమ్ | అయక్షికామకారే
ణభలేనకృతిబద్ధతభి || ౩ || దక్షః | గృహస్థోహిక్రియాయుక్తసగృహేగృహేభవేత్ | నచాపిత్రదారాద్యై
స్యన్యకమఃపరివజేతః | దేవేశ్చైవమనుష్యైశ్చితర్యభిశ్చపజీవ్యతే | గృహస్థః పత్యహంయస్మాత్తస్మాచ్ఛ్రీయాగృ
హశ్రమి | యథామాతరమాశ్రిత్యసర్వేజీవంతిజంతవః | తథాగృహస్థమాశ్రిత్యసర్వజీవంతిభిక్షవః | చతుర్థామా
త్రమాణాంతుగృహస్థోయోనిచ్యుతే | సిదమానేనతేనేహసీదంత్యన్గేపితేత్రయః || మూలప్రాణోభవేత్స్కంధః
స్కంధాచ్ఛాఖాస్సవల్లవాః | మూలేనైవవిసంస్థేనసర్వమేతద్విసత్యతి || తస్మాత్సర్వప్రయత్నైరక్షణీయోగృహశ్ర
మి | రాజ్ఞాచాన్యైస్త్రీభిఃపూజ్యోరక్షణీయశ్చసర్వదా | దయాలజ్ఞాక్షమాశ్రద్ధాప్రజ్ఞాత్యాగఃకృతజ్ఞతా | ఏతేయస్య
గుణాస్సంతిగృహస్థోముఖఃచ్యుతభి || ౪ || వ్యాసః | నిత్యంస్వాధ్యాయశీలస్సాన్నిధ్యాయజ్ఞోపవీతివాక్ | సత్యవా
దీజితక్రోధోబ్రహ్మభూయాయకల్పతే | సంధ్యాస్నానరతోనిత్యంబ్రహ్మయజ్ఞపరాయణః | అనసూయుమృదుదాణం
తోగృహస్థఃప్రత్యవధతే || వీతరాగభయక్రోధోలోభమోహవివజేతః | సావిత్రిజప్యనిరతశ్చార్ధకృష్ణుద్యతేగృ
హే || మాతాపితౄహితేయైగోబ్రాహ్మణహితైః | యజ్ఞాచదేవభక్తశ్చబ్రహ్మలోకమహీయతే | త్రివర్గాసే
వీసతతందేవతానాంచపూజనమ్ | కుర్యాదహరహర్నిత్యంనమస్కేచ్చసతస్సురాక్ | విభాగశీలస్యతతంక్షమాయుక్తోద
యాభుకః | గృహస్థస్తుసమాఖ్యాతోనగృహేగృహేభవేత్ || యథాశక్తవరేతమఃనిందితానిజవజయేత్ | వి
ధూయమోహకలిలంబద్ధాయోగమనుత్తమమ్ | గృహస్థోముచ్యతేబంధాన్నాత్రకార్యావిచారణే || ౫ || పరాశ
రః || నివాసేనపితౄనవఃస్మృతైః దేవాం ప్రభాతిధీ | అవైముఖానిశ్చస్వాధ్యాయైరపత్యేనప్రజావతిమ్ | బలినా

దైవభూతానివాత్సర్యేనాఖిలంజగత్ || ప్రాప్తిర్నిత్యంకామ్యేనాఖిలంజగత్ || భిక్షాభిజన్మయేనేదిత్వరి
వాక్చక్రీవృత్తాదిః || తేషామైవప్రతిష్ఠంతేగామాన్యం తేనైవపరమ్ | యస్తుసమ్యక్-లోకేవంగృహస్థఃపరమంవి
ధిమ్ | స్వర్గమణంభముక్తిసాలోకానాప్తిర్నిత్యమైవమనతి || ౬ || యాజ్ఞానలగ్నః || వేదానువచనయజ్ఞాబ్రహ్మ
చర్యంతపోజపః | శ్రద్ధోపవాసస్నానైతంత్ర్యమాత్మమోక్షానహేతవః || సహస్రశ్రేష్ఠిర్విజ్ఞాన్యస్సమస్తైరేవమేవతు |
ద్రవ్యవ్యవస్థధమంతవ్యశోత్తమ్యశ్చద్విజాతిభిః || తవేవమేనంవిందంతియేచారణ్యంసమాశ్రితాః | ఉపాసంతేద్విజాన్య
త్యంతశ్రద్ధయాపరయాయతాః | క్రమాత్సంభవంత్యచిరహాళ్యుక్లంతథోత్తరమ్ || అయనందేవలోకంచసవితారంస
వైద్యుతమ్ | తతస్తాన్మరుషాభ్యేత్యమానవోబ్రహ్మతాకా || కరోతిపునరావృత్తిస్తేషామహానవిద్యతే | యజ్ఞైస్తతప
సాదావైర్యేహిస్వగ్గతానరాః | ధూమనిశాంకృష్టపక్షంపక్షిణాయనమేవచ || పితౄలోకంచాండ్రమసంవాయం
వృష్టింజలంమహీమ్ | క్రమాత్సంభవంతిహపునరేవంప్రజంతిచ || న్యాయాగతధనస్తత్వజ్ఞాననిర్విఘ్నప్రియః | శ్రాద్ధకృ
త్సత్యవాదీచక్రహస్తోపివిముచ్యతేతి || వా || సవేషామాత్రమిహసాత్మాసాత్మాతాగ్నిరసతితత్త్వాప్తిః | ఉపాస
కానామచిరరాదిగమనద్వారతత్త్వాప్తిః - కామ్యకమాన్యమేనాంతంధూమాదిమాగేణస్వగ్గవాప్తిః -
కమేక్షయేపునరావృత్తిః - సకేవలంపరివ్రాజవీచముక్తిఃకమేణస్తత్వజ్ఞాననిష్ఠస్యగృహస్థస్యాపీత్యధికః || ౭ || శూ
యతేచ || బ్రహ్మవిద్యైహ్యైవభవతి-తద్యధ్యత్వంవిదుర్వేదేమేరణ్యేత్రాధాతపత్తిత్యుపాసతే - తెర్విషమభిసంభవంత్యచివో
హరహ్మృతపుర్యమాణపక్షమా పూర్వమాణపక్షాద్యాక్ పదుదగ్ధిమాసాక్ తస్మాసేభ్యస్సంవత్సరగ్గంసంవత్స
రాదాదిత్యమాదిత్యాచ్చంద్రమసంజంద్రమసోవిద్యుతం తత్పురుషోమానవస్సదీనాక్ బ్రహ్మగమయత్యేవదేవయానః
పంధాత్తిత్యథయజ్ఞమేగ్రామత్తిష్ఠాపూతేదత్తమిత్యుపాసతే తెథూమమభిసంభవంతిధూమాద్రాత్రిం రాత్రేరపరపక్ష
మపరపక్షాద్యాక్ పక్షక్షణేతిమాసాక్ తపి తేనంవత్సరమభిప్రాప్తువంతిమాసేభ్యఃపితౄలోకంపితౄలోకాదాకాశమా
కాశాచ్చంద్రమసమేవసోమోరాజాతద్దేవానా మన్మంతరేదైవాభ్యయంతి తస్మిన్యావత్సంపాత ముషిత్యాదైతమేవా
ధ్వానంపుననివశతం తేతైతమాకాశమాకాశాద్వాయంవాయుర్భూత్యాధూమోభవతిధూమోభూత్యాభ్రంభవ
త్యభ్రంభూత్యామేఘోభవతిమేఘోభూత్యాప్రవవశితత్తిహావ్రీహీయవోషధి వనస్సతయః తిలామాషాత్తిలిజాయం
తత్తితోవై ఖలుతస్మిన్పుత్రపతానియోయోహ్యన్నమత్తియోరేతస్సంచతితద్భూయవీచభవతితద్యధ్యవారమణీయవరణా
భ్యశోహయంతేరమణీయాంయోనిమాపద్యేర్కబ్రాహ్మణయోనివాత్సరియయోనివావైశ్యేయోనివాథయత్తిహాక
పూయవరణాభ్యశోహయన్తేకపూయాంయోనిమాపద్యేర్కశ్యయోనివాసూకరయోనివాచందాళయోనివేత్త్య
పాసకాఃక్రమాదగ్న్యభిమానిదేవతాస్తా నేషుముక్తిమాగ్గధూతేషువిశ్రామ్యతైః ప్రస్థాపితాః పరంపదంప్రాప్తు
వంతి || టీ || అచిరర్హస్త్వివిద్యుతైజయేపునర్విహితైర్యజ్ఞాదిభిఃస్వగ్గేఫలభోక్తారః తేక్రమాధూమాదిచంద్రవర్యం
తపదాథాభిమానినిదేవతాః ప్రాప్యపునరేవాకాశాదిద్వా రేణ శుక్లత్వమవాప్యసంసారిణా యోనింప్రజంతీత్య
థః || ౮ || మనుః || శ్లో || శ్రుతిస్త్యుత్పరితంధమకమనుత్పక్వహిమానవః | త్తిహాకేకమవాప్తోతిప్రేత్యచానుత్తి
మాంగతిమితి || ౯ || భగవానపివశాశ్రమవిధింకృత్సంకుర్వాణోమత్పరాయణః | తెనైవజన్మనాజ్ఞానంలభ్యా
యాతిశివంపదమితి || ౧౦ || బోధాయనః || సూ || క్త్యోదకీనిత్యయజ్ఞోపవీతీనిత్యస్వాధ్యాయావృణోన్మవజ్జే
ఋతౌచగచ్ఛన్విధివచ్చజహ్వాన్మబ్రాహ్మణశ్చ్యవతేబ్రహ్మలోకాత్ || శ్లో || ఆయుషాతపసాయుక్తస్సాన్యధ్యాయే
జ్యాపరాయణః | ప్రజాముత్పాదయేద్యుక్తఃస్వీస్వవశేజితేంద్రియః | స్వాధ్యాయేనఋషీన్సుబ్రహ్మసోమేనచపురంద
రమ్ | ప్రజయాశ్చపితౄన్నూర్వాసన్యజోదివిమోదతే | పుత్రేణలోకాజ్జయతిపాత్రేణానందమశ్నుతే | అత్తపుత్రస్యపా
త్రేణానాకమేవాధిరోహయతి || ౧౧ || విజ్ఞాయతేచ || శ్రు || జాయమామోవైబ్రాహ్మణస్త్రైభిర్ఋణవాణాయ
తేబ్రహ్మచర్యేణపిభోగ్యయజ్ఞైస్తదేవేభ్యఃప్రజయాపితృభ్యతి || ౧౧ || ఎవమ్యుగసంయోగంవేదోదశకయతి-బం
ధమ్యుగమోక్షంజప్రజాయాంతాయత్తంపితౄణానుకంక్షణంచ || ప్రజాయాందశకయతి || శ్రుతిః || అనుత్స
న్నఃప్రజావాక్భవతి - యావదేతంప్రజానుగృహ్ణీతేతావదక్షయ్యాలోకాజ్జయతి - సత్పుత్రముత్పాద్యాత్పానం
తారయతి - సప్తావరాకసప్తపూర్వాక్పదుదగ్ధానాత్సప్తమాక్ - సత్పుత్రమధికచ్ఛానస్తాయత్యేనసోభయాత్త
స్సాత్పూజాసంతానముత్పాద్యఫలమాప్నోతి- తస్మాదాత్మవాక్ప్రజాముత్పాదయేదాత్మనః ఫలలాభాయతస్మాత్పు
త్రంచోత్పాద్యాత్పానమేవోత్పాదయేదిదివిజ్ఞాయతే-అత్తావైపుత్రనామాసీత్యేవంద్విషయఅత్తాశేవతాద్రవ్యవ్యయః

విద్యతేతథాపరస్మి కమఃఫలైస్తదతేనవేదితవ్యంప్రజాపతేర్ముషీణామితి సర్వాయంత్రయే పుణ్యకృతస్తేషాం
 ప్రకృతయఃపరాజ్వలత్యుడపలభ్యంతేతస్మాత్తుకమావయవేనతపసావాకశ్చిత్సశరీరోంతవంతం లోకంజయతిసంక
 ల్పసిద్ధిశ్చస్యాన్నతుతైజ్ఞాన్యమాశ్రమిణామితి ॥ టీ ॥ తత్రప్రజాసంతానేషాపాపస్య కతాకరస్తవభవ్యంసం
 తేపరాకపితాదీకపింసంతి - యథాపణింవనస్సతేః యదేవపణింవనస్సతేః కీటాదిభిరూహితం తదేవప
 తతినవనస్సంతిశాఖాంవాపాతయతితద్దవస్యపితాదేపూర్వపురుషస్య అస్మిన్లోకపుత్రకృతైః కమఃభి స్సంబంధో
 నవిద్యతేదృష్టాంతోయం - యథా పుత్ర కృతేషు కమః సుపితాదేః కత్కత్వం నాస్తీ తథాచ పరస్మిన్లోకాక
 కమఃఫలైరపి సంబంధా నాస్తీత్యథః - తత్పాపకృత ఏవభవ్యంసంతీత్యే తదథకరూప మేతేనవత్కమాశేన హేతు
 నావేదితవ్యం - ప్రజాపతే హిరణ్య గభాన్య ఋషీణాంచ మరీచ్యాదీనా మయంసగః దేవతాది స్తిరగంఠః
 తేరాధ్యస్తాఏవస్వేస్వేవదేవధాంతే - అత్రోదాహరణమాహ - తత్రయేపుణ్యకృతోవసిష్ఠాదయస్తేషాంప్రకృత
 యశ్శరీరాణిపరాతీర్హృష్టాజ్వలత్యుడపలభ్యంతే దివియథాసప్తమిమంజలం ॥ శూర్యితేచ ॥ సుకృతాంవా
 ఏతానిజ్యోతిగంషియన్నక్షత్రాణితి - ఇదంప్రమాణంసపుత్రాణాంధ్వంసేపూర్వేషాంధ్వంసఇతి కమావయవేన
 పుణ్య కమఃకామేకదేశేనభక్తివిశేషేణ తపసావాతీవేణకశ్చిదాశ్రమాంతరవతీకసహశరీరేణాంతవంతం లోకం
 జయతీతియత్తస్యాసంభవేదితి సంకల్పాదేవసిద్ధిశ్చస్యాత్సతత్రాశ్రమాంతరస్యజ్యేష్ఠ్యంకారణమిత్యథః - అనేనగా
 హాన్యప్రశంసాకృతేతిద్రష్టవ్యం ॥ ౨౧ ॥ యతఃసంవాహంసూతేషుసర్వేషుయథోపదేశమవ్యగ్రోవతకమానః
 తేషుంసంభవతీతి ॥ టీ ॥ తేషుప్రేమేషునవేషుయథాశాస్త్రమవ్యగ్రస్సమాహితమనాఃతేషుమభయంపదంకచ్చ
 తీత్యథః ॥ ౨౨ ॥ వసిష్ఠః ॥ శ్లో॥గృహస్థఏవయజ్ఞతేగృహస్థస్తస్యతతపః । చతుర్ణామశ్రమాణాంతుగృహస్థః
 విశిష్టతత్త్వః ॥ ఇతిగృహస్థధర్మాః.

...

...

...

...శ

—* అభవానప్రస్తథమాః. *

౧ ॥ మనుః ॥ ఏవంగృహశ్రమేస్థిత్యావిధివత్ స్నాతకోద్విజః ॥ వసేవసీస్తురియతోయథావద్విజితేంద్రియః ॥ సం
 త్యజ్యగ్రామ్యమాహారంసర్వంచైవపరిచ్ఛదమ్ ॥ పుత్రేషుచారాన్నిక్షిప్యవనంగచ్ఛేత్సహేవవా ॥ ద్వితీయమాయుషోభా
 గముషిత్యాతుగృహేద్విజః ॥ తృతీయమాయుషోభాగంగృహమేభీవసేవసేత్ ॥ ఉత్పాద్యధర్మతఃపుత్రానిష్ఠ్వా
 యజ్ఞైశ్చత్రీతే ॥ దృష్ట్వాపత్యస్యచాపత్యంబ్రాహ్మణోరణ్యమావిశేదితి ॥ ౨ ॥ యజ్ఞవల్క్యః ॥ సుతవిద్యస్తవస్మి
 కస్త్రయావానుగతోవనమ్ ॥ వానప్రస్థోబ్రహ్మచారీసాగ్నిస్సాపాససోవ్రజేదితి ॥ ౩ ॥ సంవతః ॥ గచ్ఛేదేవంవనం
 ప్రాజ్ఞస్సభార్యోహ్యోకేవవా ॥ గృహీత్వాచాగ్నిశాలాత్రంశుశాలామంత్రప్రసహంయేత్ ॥ కుర్యాచ్చరుపురో
 ధాశాకవద్యైర్వామేద్యసేవిభిః ॥ భిక్షాంతభిక్షవేదద్యాచాకమూలఫలాదిభిః ॥ వేదవిద్యావ్రతస్నాతాశోత్రి
 యావేదపారగా ॥ యోజయేద్ధన్యకవ్యేషువిపరీతాంస్తువజరయేత్ ॥ గాయత్రీమాత్రసారోపివధోవిప్రస్సుయంత్ర
 తః ॥ నాయంత్రితశ్చతువేదీసర్వాశీసర్వవిక్రయా ॥ కుర్యాదధ్యయననిత్యమగ్నిశాలాత్రపరాయణః ॥ ఇష్టిఃపర్వా
 గ్రయణీయాఃప్రకుర్యాత్ప్రతివర్షస్యితి ॥ ౪ ॥ హరీతః ॥ గృహస్థఃపుత్రపౌత్రాదీదృష్ట్వాపలితమాత్మనః ॥ భార్యం
 పుత్రేషుసంప్రాప్యసహవాప్రవిశేద్యనమ్ ॥ జటాశ్చబిభృయాన్నిత్యంశ్మశ్మలోమనఖానిచ ॥ ఔపాసనాగ్నిశాలా
 త్రంచవంచయజ్ఞాన్సమాచరేత్ ॥ వన్యాంత్రేవిదైషేద్యైశ్శాకమూలఫలైర్వసేత్ ॥ చీరవాసాభవేన్నిత్యంస్నా
 త్వాత్రిషవణంశుచిః ॥ సర్వభూతానుకంపీస్సాత్ప్రతిగ్రహవివజితతత్త్వః ॥ ౫ ॥ మనుః ॥ వసితశ్చమఃచీరంవాసాయం
 స్నానాదుశేతథా ॥ జటాశ్చబిభృయాన్నిత్యంశ్మశ్మలోమనఖానిచ ॥ యదృక్షస్సన్యత్రోదద్యాదృచింభిక్షాంచత్రీతః ॥
 ఆమూలఫలభిక్షాభిరచయేదాశ్రమాగతమ్ ॥ స్వాధ్యాయేనిత్యయుక్తవ్యాధాంతోమైత్రస్సమాహితః ॥ దాతానిత్య
 మనాదాతాసర్వభూతానుకంపకః ॥ వ్రేతానికంచఽపయదగ్నిశాలాత్రయథావిధిదేశమసంధయన్సర్వపార్శ్వ
 మాసంచయోగతః ॥ ఋక్షేష్ట్యాగ్రయణేచైవచాతుమాస్యానిచాహరేత్ ॥ తురాయణంచక్రమశోదక్షిన్యాన
 మేవచేతి ॥ టీ ॥ ఋక్షేష్టిః సత్తత్రేష్టిః - తురాయణం సంవత్సరసాధ్యః క్రతువిశేషః - దాతాయణంచశ్రవీకృ
 తిఃక్రమశ్చస్త్రతత్రకారే ॥ శ్లో ॥ వాసంతశారదైషేద్యైఃమున్యనైస్సన్వయమాహృతైః ॥ పురోధాశాంశ్చరూం
 తైస్సవవిధివన్నిర్వపేత్పుణకః ॥ దేవతాభ్యశ్చతథ్వావన్యంశుద్ధతరంహవిః ॥ శేషమాన్యనియంజీతలవణంచన్వయం

కృతమ్, స్థలజోదకకాకానిపుష్పమూలఫలానిచ । మేధ్యకృత్యోద్భవానన్యాన్ సైహంశ్చఫలసంభవాన్ । త్యజేదాశ్వ
యుజేనూ సేమన్యన్తంపురార్వసంచితమ్ । జీడాన్విచైవవాసాంసి శాకమూలఫలానిచ ॥ నఫాలకృష్ణమన్నీయాదుత్కృ
ష్టమపి కేనచిత్ । నగ్రామజాతాన్యాతోపిపుష్పాణిచఫలానిచ । అగ్నిపక్వాశనోవాస్యాత్కాలపక్వభుగేవచ । అత్తేకు
ట్టోభవేద్వాపిదంతోలూఖలకోపివేతి ॥ టీ ॥ ఫలాదీన్యత్కనిపీడ్యయో భక్షయతిపాశ్చకుట్టః । దంతైరేవోలూఖల
కార్యంయస్యసదంతోలూఖలకః ॥ శ్లో ॥ సద్యఃప్రత్యేతికోవాస్యాన్యాససంచయకోపిచ । పాణ్యాసనివయోవా
స్యాత్సమానివయవేతి ॥ టీ ॥ ప్రతిదినంజీవనంసంపాద్యభుక్త్వాఅశ్వస్త్రాకః । హస్తప్రత్యోశనంయః కరోతిసద్యః
ప్రత్యేతి ॥ శ్లో ॥ సక్తంవాన్తంసమన్నీయాద్దివావాహ్యత్యశక్తితః । చతుర్థకానికోవాస్యాత్స్యాద్వాపప్తాప్తమాశనః ॥
చాంద్రాయణవిధానైర్వాశుక్లైకృష్ణైవతతయేత్ । పత్యంతయోర్వాప్యన్నీయాద్యవాగుంక్ష్యధితాంసస్యత్ ॥
పుష్పమూలఫలైర్వాపికేవలైవతతయేత్సదా । కాలపక్వైస్సన్వయంతీజేరైస్సఖానగమతైస్థితభి ॥ టీ ॥ విఘనసా
హోక్తంమాత్రంవైఖానసంమతం - తత్రహివానప్రసృధమశ్వపూణఃఉపదేశః ॥ శ్లో ॥ భూమావిపరివతేతతిష్ఠేద్వా
ప్రపదైర్దిశమ్ । స్థానాననాభ్యాంవిహరేత్సవనేమాపయన్తుపథి ॥ టీ ॥ విపరివతేతతతయాత - ప్రపదైః పా
దాంగుళ్యైః - అపఉపయోగైఃపవనస్సాయా ॥ శ్లో ॥ గ్రీష్మపంచతపాస్తుస్యాద్వపాస్వభ్రావకాశకః । ఆర్ద్రవా
సాస్తుహిమంతైక్రమశోవధాయంస్తవభి ॥ వ్యాసః ॥ ఎకపాదేనతిష్ఠేత్మమరీచీప్రపిబేదను । పంచాగ్నిధూమహో
వాస్యాదూష్టపహ్నిమహోధవా ॥ పయఃపిబేచ్ఛున్నపత్యేచగోమయమ్ । శీణఃపథాశనోవాస్యాత్కాలవై
ర్వావతతయేత్సదా । జితేంద్రియోజితక్రధస్తత్సజ్ఞానవిచింతకః । బ్రహ్మచారిభవేన్నీత్యంస్వపత్తింప్రతిసక్రయేత్ ॥
యస్తుపత్న్యసమంగత్వామైఘనంకామతశ్చరేత్ । తద్వృత్తంతస్యలుప్యేతప్రాయశ్చిత్తీయతేష్యజః । తస్యాంయోజా
యతేగభానసంస్పృశ్యోఽద్విజాతిభిః । నవేదేవ్యధికారోస్థితద్యంశేయోధిజాయతభి ॥ విష్ణుః ॥ శ్లో ॥ త్రివిధంనర
కస్యేహద్వారంనాశనమాస్తనః । కామఃక్రోధస్తథాలోభస్తప్తాదేతస్త్రీయంత్యజేత్ ॥ వా ॥ ఎవంగృహస్థసమస్యవాన
ప్రస్థస్యధర్మాఃఉక్తాః । అశ్శీత్యుకసమస్యవానప్రస్థస్యధర్మానామామనుః ॥ అగ్నిస్వాత్కనివైతానాన్ సమారోప్య
యథావిధి । అనగ్నిరనికేతస్యాన్మృనిమూలఫలాశనః ॥ అప్రయత్నస్సుఖాథేషుబ్రహ్మచారిధరాశయః । శరణే
వ్యమమత్రైవవృక్షయాలనికేతనః । తాపసేష్యేవవిప్రేషుయాతాధిభంజితమచరః । గృహమేధిషుచాన్యేమద్విజే
షువనవాసఘః । గ్రామాదాహ్యత్యవాశ్చీయాదష్టైగ్రాసాన్వసేవనః । ప్రతిగృహ్యపుత్రునైవపాణినాశకలేనచ ॥ టీ ॥
శకలేనభిన్నభాండశకలేన ॥ శ్లో ॥ ఎతాంశ్చన్యాంశ్చనవేతదీత్యేవిహోవసేవనః । వివిధాశ్చాపనిషదీరభ్యసేచ్ఛద్ధయేన్వి
జభి ॥ క్రకారాంతరమాహసంపవ ॥ పరాజితాంవాప్యాస్థాయప్రజేద్దిశమజింహగః । అనిపాతాచ్ఛరస్యయ్యక్తివా
ర్యనిలాశనః ॥ టీ ॥ అపరాజితాంప్రాగుదీపం ॥ శ్లో ॥ ఆసాంమహాపీచర్యాణాంత్యక్త్వాన్యతమయాతనుమ్ । వీతశోక
భయోవిరోబ్రహ్మలోకేమహీయతభి ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ వాయుభక్షప్రాగుదీపం గచ్ఛేదావక్షఃసంత యాదితి ।
వ్యాసః ॥ మహాస్థానికంవాయంకుర్యాదనశనంకుచా । అగ్నిప్రవేశమన్యద్వాబ్రహ్మపణిభోస్తృతః ॥ యస్తుస
మ్యగిమమాశ్రమంశివంసంశ్రయత్యశివపుంజనాశనమ్ । తాపహంత్యమలమైశ్వరంపదంయతియత్రజగతోస్యసంస్థితిరి
తి ॥ హరితః ॥ అగ్నింస్వాత్కనికృత్వాతుప్రవ్రజేదుత్తరాదిశమ్ । ఆదేహపాతంపనగోమానమాస్థాయతాపనః । స్మర
న్నతీంద్రియంబ్రహ్మబ్రహ్మలోకేమహీయతై ॥ తపోహియోపావకరోద్వనస్థోనవేవసన్సత్వనమాధియుక్తః । విముక్తపా
హోవిమలఃప్రశాంతస్సయాతిదివ్యంపురుషంపురాణమితి ॥ వా ॥ ఆయంచవానప్రస్థాశ్రమః - దేవరేణుతోత్పత్తిర్వానప్ర
స్థాశ్రమగ్రహణితకలౌనిషిద్ధః ॥ ఇతివానప్రస్థధర్మనిరూపణమ్ -

—* అభయతిధమః*

౧ ॥ తత్రమనుః ॥ శ్లో ॥ వసేషుశువిహృత్యైవంత్యతీయంభాగమాయుషః । చతుర్థమాయుషభాగంత్యక్త్వాసం
గాత్పరివ్రజేత్ ॥ అశ్రమాదాశ్రమంగత్వామృతశూరామోజితేంద్రియః । భిక్షుబలిపరిశ్రాంతఃప్రవిజ్ఞప్రీత్యచ
ధాతభి ॥ టీ ॥ మృతశూరామః కృతసమిదాధానాగ్నిహోత్రశూరామః - భిక్షుబలిపరిశ్రాంతః భిక్షుచరణై
శ్వదెవబలిహరణాభ్యాంపరిశ్రాంతః - అశ్రమాదాశ్రమంగత్వా బ్రహ్మచర్యాశ్రమాధాహాస్థ్యంతతోవానప్రస్థాశ్ర
మంగత్వైత్యథః - బ్రహ్మచర్యగ్రహాన్యైకృత్వావానప్రస్థమకృత్వాపిసన్యాసః తతః - నాన్యథేత్యాహసంపవ
ణుకానిత్ర్యపాకృత్యమమోమోయేనివేతయేత్ । అనపాకృత్యమోక్షంకురేవమనోవ్రజత్యథః ॥ అధిత్వదిధవ

ద్విదాక్షానుత్రాంత్యోత్పద్యధమఃతః | ఇష్ట్యాచక క్రితోయజ్ఞై మనోమోక్షేనివేశయేత్ || అనధీత్యద్విజోవేదాన
పత్వాద్యతథాత్మజాః | అనిష్ట్యాచక క్రితోయజ్ఞై మోక్షమిచ్చన్ ప్రజత్యధృతిః || టీ || మోక్షం మోక్షసాధనం సన్యా
సాశ్రమం - అనేసమార్యోక్తశ్చతురాశ్రమసమ్మత్యయపక్షః పాక్షికభిద్యోతయతి || తథాచయజ్ఞవల్క్యః || శ్లో || వ
నాద్యహం ద్యాక్య త్వేషింసార్య వేదసదక్షిణామ్ | పాజాపత్యంతదంతేతానగ్నినారోహ్యచాక్షుని | అధీతవేదోజపక్య
త్యత్రవానన్నదోగ్నిమాత్ | శక్త్యాచయజ్ఞ కృత్వోమనఃకుర్యాత్తునాన్యధేతి || వ్యాసః || ఎవంవనాశ్రమేష్టిత్వా
త్యతీయంభాగమాయుషః | చతుర్థమాయుషోభాగంసన్న్యాసేనయేత్ || మాత్ | పాజాపత్యానిరూపేష్టిమా
గ్నేయీమధవావునః | దాంతఃపక్వకషాయాసాబ్రహ్మశ్రమముపాశ్రయేదితి || సంవతః || ఉపిత్యైవంవసేన
న్యగ్నిత్యష్టస్సర్వవస్తుషు | చతుర్థమాశ్రమంగచ్ఛేత్సన్న్యాసవిధినాద్విజః || సంసేవ్యచాశ్రమాన్సర్వాజిత
క్రోధోజితేంద్రియః | బ్రహ్మలోకమవాప్నోతివేదశాస్త్రార్థవిద్విజృంభితః || హరితః || ఎవంవనాశ్రమేష్టిత్వతపసా
దగ్ధశ్చిషః | చతుర్థమాశ్రమంగచ్ఛేత్సన్న్యాసవిధినాద్విజః || ఇష్టింవైశ్వానరీంకృత్వాప్రాజ్ఞుభోదజ్ఞుభోపివా |
అగ్నిక్స్వాత్మనిసంరోప్యమంత్రవత్ప్రవేశేత్సునరితి || దక్షః || సవేపిక్రమశస్వేయేథాశాస్త్రంనిషేవితః | య
భోక్తకారిణంవిప్రసంయంతిపరమాంగతిమ్ | త్రయాణామానులోమ్యంస్యాత్ప్రాతిలోమ్యంసవిద్యతే | ప్రాతిలోమ్యేన
యోయాతిసతస్మాత్పాపకృత్యమృతి || ఆపస్తంబోపి || సూ || తెమసవేషు యధోపదేశ మవ్యగ్రోవతఃమా
నఃక్షేమంగచ్ఛతీతి || బోధాయనస్తువికల్పమాహ || అథఏవంబ్రహ్మచర్యవాన్ప్రజతిత్యేకేషా మథశాలీనయా
యావరాణామనపత్యానాంవిభురోవాప్రజాస్యధమేప్రతిష్ఠాప్యవాసస్తత్యాడ్యధ్వంసన్న్యాసముపదిశంతి వానప్ర
స్థస్యవాకమవిరమేదితి || గౌతమోపి || తస్యాశ్రమవికల్పమేకబుధవతృతి || వసిష్ఠః || చీణబ్రహ్మచర్యోయ
మిచ్ఛేత్తమావసేదితి || టీ || చతుర్ణాశ్రమాణాం మధ్యేయమిచ్ఛేత్తత్రైవిప్రస్థాంయాయాదిత్యథః || ఉశ
నా | ఆచార్యేణాభ్యనుజ్ఞాతశ్చతుర్ణాశ్రమేకమాశ్రమమ్ | అవిమోకాచారీరస్యసోమత్యైద్యథావిధితి || అంగిరాః || సన్న్య
సేచ్ఛేచ్ఛాచర్యేణసన్న్యసేద్వాగృహదపి | వనాద్వాసన్న్యసేద్విద్వానాతురోవాధదుఃఖతృతి || యమః || చీణ
వేదవ్రతోవిద్వాన్బ్రాహ్మణోమోక్షమాశ్రయేత్ | సమస్సవేమభూతేషుచరేషుసావరేషుచ | ఉత్పన్నజ్ఞానవిజ్ఞా
నోవేరాగ్యంపరమంగతః | ప్రవజేద్దేచ్ఛాచర్యాత్తుయదిచ్ఛేన్నరమాంగతిమ్ | జాతపుత్రోగృహస్థోవావిదితాత్వాజి
తేంద్రియృతి || కాత్యాయనః || బ్రహ్మచర్యాద్యహం ద్యాపివనాద్వాసన్న్యసేద్విజః | పుత్రేమభార్యానిక్షిప్యమృ
తపత్నికవివచేతి || వ్యాసః || బ్రహ్మచారిగృహస్థోవావానప్రస్థోధవావునః | విరక్తస్సవకామేభ్యఃపరివ్రజ్యాంస
మాశ్రయేదితి || విష్ణుపురాణే || భవిష్యత్పురాణేషి | గృహీతవిద్యోగరవేదత్వాచగురుదక్షిణామ్ | గాహవాన్యమి
చ్ఛభూపాలకుర్యాద్దారపరిగ్రహమ్ | బ్రహ్మచర్యేణవాకాలంకుర్యాత్సంకల్పపూర్వకమ్ || వైఘానసోవాపిభవేత్పరి
వ్రాదగ్రవేచ్ఛయేతి || మహాభారతే || గృహస్థోబ్రహ్మచారివావానప్రస్థోపివావునః | యత్తచ్ఛేన్ద్రీయమాదాతు
ముత్తమాంవృత్తిమాచరేదితి || ఉపనిషది || గృహస్థోబ్రహ్మచారి వానప్రస్థోవాలోకాగ్నిముదరాగ్నౌసమారో
పయేదితి || జాబాలిశ్రుతిస్తు || చతుర్ణాశ్రమాణాం ద్వయోర్వాసముచ్చయమాభావిహ్మచర్యంసమాప్యగృహీ
భవేద్దేహీభూత్వావనీభవేద్వనీభూత్వాప్రవ్రజేద్దగ్ధివేత రథాబ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రవ్రజేద్దహం ద్యావనాద్యేతి ||
వా || గాహవాన్యేనీతరాశ్రమబాధశ్చగౌతమబోధాయనాభ్యాంధశేతః - వికాశ్రమ్యంత్యాచార్యాః ప్రత్యక్షవిధా
నాద్గాహవాన్యేతి || అథవిజ్ఞానేశ్వరః || ఎవాంచసముచ్చయవికల్పబాధవత్కాణం సవేషాంశుశిస్త్యతిమూ
లత్యాదిచ్ఛయావికల్పః - అతోయత్రైశ్చిత్తపండిత్యమవైర్గుక్తం - యావజ్జీవమగ్నిపేహాత్రంజుపేహాతీత్యాదిప్రత్య
క్షశుశిస్తీధాద్గాహవాన్యేనీతరాశ్రమబాధః - గాహవాన్యధిక్యతాంధపంగాదివిషయమాశ్రమాంతరమితతత్సా
ధ్యాయాద్యయనేవేధర్మ్యబంధసమిత్యపిక్షణీయం - కించయథావిష్ణుక్రమాజ్యావేక్షణాద్యక్షమతయాంధంసం
గ్యాదీనాంశ్రోతేష్వసధికారః - తథోదకుంభవరణభిక్షాచర్యాద్యక్షమత్వాత్సంధపంగాదివిషయతయాశ్ర
మాంతరనిర్వాహః - ఋణానిత్రిణ్యపాకృత్యేత్యాదీవివచనాని - అనపాకృశిఋణత్రయస్యగృహస్థస్యప్రవ్రజ్యాయా
మనధికారృత్యేవంవరాణి - యదా బ్రహ్మచర్యాత్ప్రవ్రజితదానప్రజోత్పాదనాదినియమః - అకృతచారపరి
గ్రహస్యతత్సాధికారాద్రాగప్రయుక్తత్వాచ్చవివాహస్య || నను || శు || జాయమామోవే బ్రాహ్మణమ్రీభిర్
ఋణవాజాతే బ్రహ్మచర్యేణషిఃభ్యోయజ్ఞేనదేవేభ్యఃప్రజయావితృభ్యృతి || జాతమాశ్రమ్యైవప్రజోత్పాదనాదీని

దశాయతి - నైవం - సహజాతమాతోక్యతదారపరిగ్రహణాయజ్ఞాదిష్వధిక్రియతే - తస్మాదధికారీజాయమానో
 బాగ్నిష్ఠాదిర్యజ్ఞాదీననుతిష్ఠేదితితస్యాథః - అతశ్చ సేవతస్యవేదాధ్యయనమావశ్యికం - కృతదారపరిగ్రహస్యప్ర
 జ్ఞోత్వాదనాదీనిరవద్యమితి - యస్యసముచ్చయానుష్ఠానసామర్థ్యంనాస్తి తస్యాయమాశ్చవివికల్పఇతి॥ స్మృతిచం
 ద్రికాయామ్ ॥ అధిత్య విధివజ్ఞేదా స్వత్యానుత్పాద్య ధర్మత ఇత్యాదీనివచ నానియస్త్రేహికా ముష్మికభోగ
 ష్వాదావేవవైరాగ్యంజాయతేతద్విషయాణీతిస్మృతిర్తాదావభిహితం - అన్యేతుఅధ్యయన నియోగనివృత్త్యుత్త
 రకాలంయస్యపురుషస్యదావైరాగ్యంజాయతేతస్యాశ్రమిణానాశ్రమిణోవాతదైవసన్యాసఇతివదంతి॥ తథాచ
 జాబాలిశ్రుతిః ॥ అథపునరత్రతీత్రతీవాస్తూతకౌవాస్తూతకౌవోత్సన్నాగ్ని రసుత్సన్నాగ్నిర్వాయ దహరేవవిర
 జేత్తదహరేవప్రవృజేదితి-తథాయద్యాతురస్యైవసావాచావాసస్మృతీసేదితి॥ బృహస్పతిః ॥ సంసార మేవనిస్సా
 రందృష్ట్యాసారచిదృక్షయా ॥ ప్రవృజేదకృతోద్వాహఃపరంవైరాగ్యమాశ్రితఇతి ॥ పరాశరః ॥ పరివ్రాజ్యంతువై
 రాగ్యత్క-తవ్యంవిధురాదిభిః ॥ విధివైవచకుపీతసన్నాగ్నిసమిహబుద్ధిమానితి ॥ అంగిరాః ॥ విరక్తస్సన్నాగ్నిసేద్వి
 ద్వాసనిష్ఠ్యాపిద్విజోత్తమః ॥ ప్రకతుఃమధశక్తోపిజుహూతియజతిక్రియాః ॥ అంధఃపంగుడఃరిదోవావిరక్తస్సన్య
 సేద్విజః॥సర్వేషామేవవైరాగ్యంసన్నాగ్నిసేతువిధియతే పతేదేవావిరక్తయస్సన్నాగ్నిసంకతుఃమిచ్ఛతి॥పునదాఽరక్తి
 యాద్వావేమృతభార్యఃపరివ్రజేదితి॥ అంధపంగోస్సన్నాగ్నిసవిధానంవిరక్తిప్రశంసాథకం సపునక్తత్వాప్రగ్ధకం॥
 శ్లో॥ ఆరూఢపతితోవ్రాత్యఃకునభిశ్శ్యావదంతకః ॥ త్వియతథాంగవికలోనతుసన్నాగ్నిసమహాతీతి దక్షత్సరణాత్ ॥
 అంగిరాః॥ శ్లో॥ యదామనసంజాతంవైత్పద్యంసంసర్వమము ॥ తదాసన్నాగ్నిసమిచ్ఛంతిపతితస్యాద్విపర్యయఇతి ॥
 హణితః॥ విరక్తఃప్రవృజేద్ధిమాన్సంరక్తస్త్వగ్నేహవసత్ ॥ సరాగోనరకంయతిప్రవృజహేద్విజాధమఇతి ॥ వ్యాసః॥
 యద్యైతానిసుగుప్తానిజిహ్వావస్థోదరంకరం ॥ సన్నాగ్నిసేదకృతోద్వాహూబాగ్నిష్ఠాణోబ్రహ్మచర్యవాక్ ॥పరమా
 త్మనియారక్తవిరక్తః పరమాత్మనిసర్వేషణాద్వినిర్ముక్తస్సభైక్షంభోక్తుమహాతి ॥ పూజితోవందితశ్చైవమప్రస
 న్నోయథాభవేత్ ॥ తథాచేత్తాద్యమానస్తతదాభవతిభైక్షంభుగితి ॥ కృతుః॥ అహమేవాత్మరంబ్రహ్మవాసుదేవాః
 మద్యయమ్ ॥ ఇతిభావోఽనుయస్యతదాభవతిభైక్షంభుగితి ॥ యస్త్విత్సాంతిక్షమాశోచంసత్యంసంతోషమాజఃపమ్ ॥
 ఆకించిన్యమదంభశ్చసక్తైవల్యాశ్రమేవసేత్ ॥ యదానకురుతేభావంసంసర్వభూతైషుపాపకమ్ ॥ కర్మణామనసావాచాత
 దాభవతిభైక్షంభుగితి ॥ మాధవీయే, పరాశరై ॥ పరిభోగాత్పరిచ్ఛేదాత్పరిపూణాఽవలోకనాత్ ॥ పరిపూణాఽంబ
 త్వాచ్చపరివ్రాజకఉచ్యతే॥ పరితోవ్రజతేనిత్యంపరంవావ్రజతేపునః ॥ హిత్యావైవపరంజన్మపరివ్రాజకఉచ్యతఇతి॥
 వ్యాసః॥ప్రవృత్తిలక్షణంకర్మజ్ఞానంసన్నాగ్నిసలక్షణమ్ ॥తస్మాత్ జ్ఞానంపురస్కృత్యసన్నాగ్నిసేదిహబుద్ధిమానితి॥మనః॥
 దశలక్షణంకంధమనసుత్పత్తసమాహితః॥ వేదాంతాద్విధివచ్చుత్వాసన్నాగ్నిసేదన్యోద్విజః॥ ధృతిఃక్షమాదమోస్తే
 యంశోచమింద్రియసిగ్రహః॥ హీర్విద్యాసత్యమక్రోధోదశశకంధమలక్షణమితి ॥ టీ ॥ ధృతిఃస్వధర్మాపరిత్యాగః-
 క్షమాఅవమానసహత్వం॥ దక్షః॥ శ్లో॥ తస్మాత్త్యక్తకషాయేణకతవ్యందండధారణమ్ ॥ ఇతరస్తుసశక్తోతివిషయై
 శ్చాభిచూయతఇతి॥జాబాలిః॥శ్లో॥సన్నాగ్నిసశ్చయంకృత్వాపునర్నచకరోతియః॥సకుర్యాత్కృచ్ఛమిశ్రాంతష్వజ్ఞా
 నాన్వృత్యనంతరమ్ ॥ సన్యాసరోపాయేద్యస్తుపతితంన్యాసయేత్తుయః॥సన్నాగ్నిసవిఘ్నకతాఽచత్రీనేతాన్పతితాన్వి
 దుః॥ సంప్రత్యవసితానాంచమహాపాతకీనాంతథా॥వ్రాత్యానామభిశస్తానాంసన్యాసంనైవకారయేత్ ॥త్రతయజ్ఞత
 పోదానజుహూమస్యాధ్యాయవజ్ఞితమ్ ॥సత్యశోచపరిభృష్టంసన్యాసంనైవకారయేదితి ॥ బృహస్పతిః॥ శ్లో॥ అతీతా
 స్సన్నరేవోగాస్తతథానాగతానపి ॥ ప్రాప్తాంశ్చనాభినందెద్యఃసక్తైవల్యాశ్రమేవసేత్ ॥ అంతస్థానీంద్రియాణ్యంత
 బహిష్ఠాన్విషయాఽబహిఃశక్తోతియస్సదాకతుఃసంసక్తైవల్యాశ్రమేవసేదితి ॥ అంగిరాః ॥ శ్లో॥ ఉత్పన్నేనంకటే

—* ఆతురసన్నాగ్నిసవిధిః *—

ఘోరెహోరవ్యాఘ్రాదిగోచరైభయభీతస్యసన్నాగ్నిసమంగిరామునిరబ్రవీదితి ॥సుమంతుః ॥ శ్లో॥ ఆపతా-లేతుస
 న్యాసఃకతవ్యఇతివ్యతే ॥ జరయాభిపరీతెనశతుభిర్వాగ్ధితేనచ ॥ ఆతురాణాంచసన్నాగ్నిసేనవిధినైవచక్రియా ॥
 పీడమతంగింసముచ్చార్గ్యసన్నాగ్నిసంతప్రపూరయేత్ ॥సన్యస్తోహమితిబ్రూయాత్సవనేమపరికృమాత్ ॥ త్రీన్వా
 రాంస్తుత్రిలోకాత్కాశుభాశుభవిశుద్ధయే ॥ యత్కించిన్యంధకంకమకృతమజ్ఞానతోమయా ॥ ప్రమాదాలస్య
 మోహాద్యత్తత్సర్వంసంత్యజామ్యమామ్ ॥ ఎవంసంచింత్యమాతేభ్యోదద్యాదభయదక్షిణామ్ ॥ పద్భాగ్యంకరాభ్యం

హరన్నాహంవాక్యాయమానమితి । కరిష్యేపాణినాంహింసాంపాణినస్సంతునిభాకాయాశ్చ ॥ సంగ్రహి ॥
 ౧ ॥ అతురాణాంతుసన్నాహసేనకల్పసావిత్రిప్రవేశసపాణి-హామప్రేమోచ్చరణాభయచానావిహితానీతి ॥
 ॥ విష్ణుః ॥ శ్లో॥ సన్యస్తమితియోమూర్త్యాత్పాత్రైఃకంఠగతైరపి । సతత్యైత్యుకతేనాపిప్రాప్తుం శక్నోతిమానవశ్చ
 ॥ ౪ ॥ అంగిరాః ॥ శ్లో॥ అతురాణాంవిశేషోస్తనవిధివైశవశ్చక్రియా । పీషమాత్రమస్తన్నాహసతతురాణాంవిధి
 రుతశ్చితి ॥ శ్రుతిరపియద్యాతురస్సాన్యస్తనసావాచావాసస్సన్యసేదీతి ॥

—* సన్న్యాసఫలనిరూపణమ్. *

సన్న్యాసఫలమాహయమః ॥ శ్లో॥ యేవసంతానజాదోమాదేవమ్యుక్తమనంభవాః । సన్న్యాసాగ్నిహోరే
 త్వర్వాంస్తుపాగ్నిరివకాంచనమితి ॥ ౧ ॥ మనుః ॥ శ్లో॥ మృత్యుయైశ్శుద్ధ్యతేశోధ్యంనదీవేగేనశుద్ధ్యతి । రజసాస్త్రిజిహ్వో
 మస్తాసన్నాహసేనద్విజోత్రమః ॥ యోదత్వాసర్వభూతైశ్శుద్ధిఃప్రవ్రజత్యభయంగృహాత్ । తస్యతేజోమయాలోకాభవం
 తిబ్రహ్మవాదినః ॥ యస్తాదపిహిమాతానాంభయంమోక్షుద్యతైశ్శుద్ధిత్ । తస్యదేహాద్విముక్తస్యభయన్నాప్తికుతశ్చన
 యదాభవేనభవతిసర్వభూతేషుసన్న్యహః । తదాసుఖమవాప్నోతిప్రత్యచేహదశాశ్వతమితి ॥ ౨ ॥ యాజ్ఞవ
 ల్క్యుః ॥ శ్లో॥ అకార్యకారిణాంచానంవేగోనద్యాశ్చశుద్ధిక్యత్ । శోధ్యస్యశుద్ధతోయంచసన్నాహసోభద్విజన్మనామితి ॥
 ౩ ॥ పరాశరః ॥ శ్లో॥ ద్వావిమాత్రురూపాలోకేమార్యమండలభేదినా । పరివ్రాజ్యోగయ్యుక్తశ్చరణేచాభిముఖోహతః ॥
 సన్యస్తంబ్రాహ్మణంసృష్ట్యాస్థేనాచ్యుతిథాస్మరః । ఎవమేమండలంభిత్వాపరంస్థానంప్రయాన్యతీతి ॥ ౪ ॥ వ్యా
 సః ॥ శ్లో॥ ద్వేరూపేవాసుదేవస్యపరంచాచరమేవచ । చరంసన్నాహసేనాయాపమవలంప్రతిమాదికమితి ॥ ౫ ॥ వి
 ష్ణుః ॥ శ్లో॥ ఏకరాతోపితస్యాపియతేర్యాగతిరుచ్యతే । నసాశక్యాగృహస్థేనపాప్రంక్రతుశ్చతైరపితి ॥ ౬ ॥ దక్షః ॥
 త్రింశత్పురాంస్త్రింశదపరాశ్చత్రింశచ్ఛవరతఃపరాశ్చ । సద్యస్సన్నాహసనాదేవసరకాజ్ఞాయతేపితృనానితి ॥ ౭ ॥ అం
 గిరాః ॥ షష్టింకులాన్యతీతానిషష్టిమాగామికానిచ । కులాన్యధరతేపాజ్ఞస్సన్న్యాస్తమితియోవదేదీతి ॥ ౮ ॥ య
 మః ॥ శ్లో॥ జ్ఞానేనముచ్యతేభిర్యోస్తపసాన్యగమాత్ప్రయాత్ । నరకంవిషయాసంగాత్త్రయోమాగాప్రపస్వినా
 మితి ॥ ౯ ॥ వ్యాసః ॥ దివ్యతేజోమయశ్శ్రీమాంశ్చంద్రమార్యాగ్నిమండలమ్ । భిత్వాప్రయాతినన్నాహసేనస్యదేహాప
 రిపాలనాదీతి ॥ ౧౦ ॥ తథాచశ్రుతిః ॥ త్యాగఏవహింసచేషాంమోక్షసాధనముత్తమమ్ । త్యజతేవహితత్తైయం
 త్యక్తుంప్రత్యక్సరంపదమితి ॥ అతస్సన్నాహస్యకమాణికమాణ్యాత్సవబోధతః । మాత్వాఽవిద్యాంధియైవేయాత్తద్వి
 స్టాఃపరమంపదమితిచ ॥ తైత్తిరియకేచక్రాయతే ॥ నకమణానప్రజయాధనేనత్యాగేనైకేఅమృతత్వమానశురితి ॥
 టీ ॥ ఆధానాదికమణాప్రజయాధనేనచ-అమృతత్వంఅపవగంనానశుఃనాశ్చువతే - కింతుత్యాగేనైవ-ఎవశ్చ
 త్యధికారిదౌలభ్యుంధశఃయతి- పూర్వమధీతవేదాభిగతసాంగవేదాధాన్యస్థితయథోదితసకలకమాణోవిశు
 క్లాంతఃకరణాజీతేంద్రియాః - అనంతరంసంత్యక్తకమాణోవేదాంతవాక్యశ్రవణాదిజనితబ్రహ్మత్వైకత్వవిజ్ఞా
 నాఃకేచిదేవామృతత్వమశ్చుతత్వత్వభేదః ॥ తథాచతత్రైవిశ్రాయతే ॥ వేదాంతవిజ్ఞానసునిశ్చితాధాన్యసన్నాహ
 సయోగాద్యతయశ్శుద్ధసత్త్వాః । తెబ్రహ్మలోకేతుపరాంతకాలేపరామృతాత్పరిమంచ్యంతిసర్వశ్చితి ॥ టీ ॥ బ్రహ్మ
 ణోలోకదశికేతనతిపరాంతకాలేపశ్చిమజన్మసమాప్తికాలే - పరామృతాత్పరముత్పన్నంతదేవామృతంఅమరణద
 మణబ్రహ్మ- తన్నాదనుభవగోచరాత్ - బ్రహ్మణోహేతోఃపరిముచ్యంతత్వత్వభేదః-బృహదారణ్యకేపి- ఏతమేవప్ర
 వ్రాజిమోలోకమిచ్ఛంతఃప్రవ్రజంతితి ॥ టీ ॥ ప్రకృతమాత్మానమేవలోకమిచ్ఛంతఃప్రవ్రజేయిరిత్యభేదః ॥ జూబారి
 శ్చుతే ॥ అధపరివ్రాద్వివణవాసాముండోముండపరిగ్రహశ్చుచిరద్రోహిణైశ్చమాణాబ్రహ్మభూయాయభవతీతి ॥
 శతంకులానాంపురతోబహువతథాపరాణాంచశతంసమగమ్ । ఎతేభవంతిసుకృతస్యలోకయేషాంకులేనస్సన్న్యాస
 హవిప్రః ॥ సన్నాహసాద్భిహ్మణస్థానంవైరాగ్యత్ప్రకృతాయః । జ్ఞానాత్మైవల్యమాప్నోతితిసప్రాగతయ
 స్సన్న్యాతాశ్చితి ॥

—* ఉత్తియాదీనాంసన్నాహసాధాననిరూపణమ్. *

౧॥ వా॥ అస్మిన్త్రైవాక్రమేబ్రాహ్మణస్త్రైవాధికారః ॥ శ్లో॥ అత్తన్యగ్నింత్సమారోహ్యబ్రాహ్మణఃప్రవృత్తే
 ద్ద్యహాత్ ఏవహోభిహితోధర్మాబ్రాహ్మణస్యచతుర్విధశ్చితి ॥ ౨ ॥ వా ॥ ఉపగ్రహపసంహారాభ్యాంమనునా
 బ్రాహ్మణస్త్రైవాధికారవ్రతపాదనాద్భిహ్మణాఃప్రవ్రజంతితి శ్రుతేశ్చగ్రజన్మనపపాధికారోనద్విజాతిమాత్రస్యేతి
 (౩౩)

త్వనేనమః - అంతరాత్మనేనమః - పరమాత్మనేనమః - ఇతిబ్రహ్మంజరింకృత్యామానసంజపిత్యాతిపశ్యుశ్చంద
 గ్బంజఘికృత్యావేదాదీకజపిత్యాసక్తుముష్టింతాకాన్యపటవమ్య - ఓంభూః సావిత్రింప్రవేశయామి - తత్సవితు
 ర్వరేణ్యం - ఓంభువస్సావిత్రింప్రవేశయామి - భగోదేవస్యధీమహి - ఓగ్ంసువఃసావిత్రింప్రవేశయామి - ధి
 హియోనఃప్రవోదయాత్ - ఓంభూర్భువస్సువః - సావిత్రిం ప్రవేశయామి - తత్సవితు + దయాత్ || ఇతిజపి
 త్యాకించనా పాశ్రీశ్చతురస్తా దాదిత్యస్యాస్తమయా దాజ్యం చిలాప్యోర్పాయ సుచివతుగృహీతంగృహీత్యాస
 విధేగ్నావోంభూభువస్సువస్సావిత్రి పూర్ణాహుతిం హుత్యాసాయమగ్నికార్యంకృత్యాగ్నస్త్రరప్రదేశేమ
 పాత్యాగ్నిసాదయి త్యాదక్షిణదేశేదభావంతగ్గ్ ప్రీత్యకృష్ణాజినంచాంతధామై తస్యాంరాత్యాగ్నిజాగరణంకృత్యై
 తి || శ్లో || ఆపోహిష్ఠేతివద్యాభ్యాంశ్చైత్రురోమనఃఖనిచ | గోదానికవిధానేనసర్వమంత్రాన్నియోజయేత్ || శేషశ్చక
 మ్మణస్సేధైశ్చేశాకప్రస్తాప్తవాపునః | సంరత్నవాయేత్సర్వంకేశశ్చశునభానిదేతికాత్యాయనాదిస్తరణాత్ ||
 వా || సప్తాష్టేవాశేశాకస్థాపయి త్యావాపయేత్ - దక్షిణజానుస్యత్రానంనామహస్తంకృత్యాతదుపరిసపవిత్రదక్షిణ
 హస్తస్సనిధానంబ్రహ్మంజరిః - సంహత్యహస్తావధేయ స్సహి బ్రహ్మంజరి స్సస్పృతఇతి మనుస్తరణాత్తథాకృత్యా
 బ్రహ్మనేనమత్యాదిమనపాజపేదిత్యధః - సక్తుముష్టిప్రాశనంప్రణవేనకృత్యావమ్యనాభిమంబ్రయేత్ || ౧ || త
 థాచబహ్వృచపరిశిష్టే | అథసక్తున్నాగ్నికార్యమనాభిమంబ్రయేత్ - అత్తనేస్వాహః - అంతరాత్మనేస్వాహః - స
 జాపయేత్స్వాహేతి - తతఃపయోదధిఘృతానిత్రివత్సృతానిత్రివదసీతిమంత్రేణప్రథమంప్రాశ్నియాత్ప్రీత్యదసీతిద్వి
 తీయంసంవృదసీతిత్వతీయం - ఆపఃపునంత్యత్తుదకంప్రాశ్నియాత్తదలాభఇతి || ౩ || ఆత్రహోధాయనః || సూ || పుణ్యా
 హంస్వస్త్యైదిరితివాచయి త్యాకేశశ్చశులీమనఃఖనివాచయి త్వోపకల్పయి తెయప్తయశ్చిక్యంజలపవిత్రంమండలం
 పాత్రమిత్యేతత్సమాదాయగ్రామాంతేగ్రామ సీమాంతేగ్నాగారైవాజ్యంపయోదధీతి త్రివత్సాగ్నిశ్చివపసేదా
 పోవోంభూస్సావిత్రింప్రవిశామితత్సవితుర్వరేణ్యం - ఓంభువస్సావిత్రింప్రవిశామిభగోదేవస్యధీమహ్యగ్ంసువస్సా
 విత్రింప్రవిశామిధియోయోనః ప్రవోదయాదితివచ్ఛర్ధవశశస్తతస్సమస్తావ్యస్తాశ్చత్రమాదాత్రమమువసీయబ్రహ్మభూ
 తోభవతీతివిజ్ఞాయ తెపురాదిత్యస్యాస్తమయా ద్వాహావత్యముప సమాధాయాన్వాహార్యవచన మాహృత్యజ్వలంత
 మాహాజనియముద్భృత్యగార్హావత్యేజజ్యంవిలాప్యోర్పాయసుచి చతుర్గృహీతంగృహీత్యా సమిద్వత్యా హవసీయే
 పూర్ణాహుతింజుహూత్యోంస్వాహేత్యేతద్భిష్త్వాన్వాధానమితివిజ్ఞాయ తెథ సాయంహుత్యేగ్నాహూత్యే ఉత్తరే
 ణగార్హావత్యంబృహిసం స్త్రీయతేమద్వంద్వంద్వంబిపాత్రాణిసాదయి త్యాదక్షిణేనాహవసీయంబ్రహ్మయతనేద
 భావంతగ్గ్ ప్రీత్యతేమకృష్ణాజినంచాంతధామై తాంరాత్రింజాగరణయేవవిద్యాక బ్రహ్మరాత్రిమపోష్యబ్రాహ్మ
 ణోగ్నిక సమాగోప్యవాప్రమీయ తెసవంపాప్తానంతరితరతిబ్రహ్మహత్యామితి || అయమధః || వా || పూ
 ర్వాష్టేవపసంకృత్యాపరాష్టాఉపకల్పయి తే - ఆజయతియష్టాదీక - యప్తయఃకండాశ్చిక్యరజ్జునిమితంభి
 త్వాపాత్రధారణం || శ్లో || కుశకాపాశసూత్రైర్యాతేమసూత్రైరధాపివాకుశత్రైరగ్ధితంశిక్యంపద్మాకార
 సమన్వితమ్ || వట్నాదంపంచపాదంవాబంధవ్యయవిశోభితమితిస్తరణాత్ - జలపవిత్రముదకశోధనాథంవస్త్రం ||
 శ్లో || వికేశంస్పృతమస్పృష్టంసవతోవ్యాదకాంగులమ్ | ద్విగుణంత్రిగుణంవాపిసవతోష్టాంగులంతువా || ప్రాదేశమా
 త్రంవాసూక్ష్మకారాప్తైశ్చతమవ్రణమ్ | చండాలాద్యకృతంచైతత్స్పృతంజలపవిత్రకమితిస్తరణాత్ || పాత్రంభై
 త్వాచరణాథం అలాబుమృత్యుయాది - ఇతిశబ్దాసనాద్యుపలక్షణాథః || శ్లో || చతురశ్రంవతుశలంవాప్యాస
 సం దారవంశుభమ్ | కాపీనాచ్ఛాదనంవాసః కంధాంశీతనివారణామితస్తరణాత్ - త్వవృత్పాశీశనమంశ్రః - ఓంభూః
 సావిత్రిమితిప్రమాదాత్రమమితవనాత్త్రివత్సాగ్నిశానూధ్యంప్రత్యావృత్తినాస్తేజఃకయతి - బ్రహ్మసావి
 త్రితయాభూతఃబ్రహ్మభూతోభవతి - త్వవృత్పాశీశనేదైవ సన్నాసిత్యత్యధః - బ్రహ్మన్వాధానమితి - యథా
 దశఃపూర్ణమానయోరన్వాధానంతద్వదేహదపిబ్రహ్మప్రవేశస్థితి || ౪ || దినాంతరకృత్యమాహశౌనకః || సూ ||
 బ్రాహ్మముహూతః ఉద్ధాయయథావిధిన్నాత్యాప్రాతరగ్నికాయంకృత్యావ్యాహృతిజపిత్యాత రస్తంధీధావ
 తీతిసూక్తమప్నూజపేదితి || ౫ || చక్షాత్రేయః || శ్లో || బ్రహ్మరాత్రింతతోసీత్యాపూర్ణాహుతింబ్రహ్మజ్ఞాత్తమః |
 ప్రాతఃపూర్ణాహుతింబ్రహ్మజ్ఞాత్తమః | ప్రాతఃపూర్ణాహుతింబ్రహ్మజ్ఞాత్తమః | ప్రాతఃపూర్ణాహుతింబ్రహ్మజ్ఞాత్తమః | ప్రాతఃపూర్ణాహుతింబ్రహ్మజ్ఞాత్తమః |
 యదద్యాత్తుసవవేదసదక్షిణామితి || ౬ || శౌనకః || సూ || ప్రాతఃపూర్ణాహుతింబ్రహ్మజ్ఞాత్తమః |

సానానమాకృత్యానవకానిదధాతియచ్చ పూర్వాయచ్చ ప్రకాపతాతవృన్సన జాహూయవిముక్తాం తేవక్లిషా
 త్యావకా అయంతేయోనిర్ బుద్ధియశ్చ త్యాజ్యస్యగ్నికాసమారోపయతిప్రాతేనగాహాపత్యమపానేనవక్లిషాగ్నిం
 వ్యానేనాహావనీయముదానేనావస్కంసమానేనసభ్యంపునరాహవనీయంగత్యాద్యస్సంఖాతశ్చ త్యాదిత్యముపథా
 యోత్తరసారాయణేనగృహాన్నిపాప్రామేదితి ॥ ౭ ॥ ఆలేయః ॥ సూ॥ మృత్యుయాన్యశ్చైవయానిచాత్సజాహుయాద్ధర
 తేత్తజసానిదద్యాదితి ॥ ౮ ॥ బోధాయనః ॥ సూ॥ అభద్రాప్యాముహూతాఉత్థాయకాలవపాప్రాతరగ్ని హూత్రంజ
 హూత్యధప్రహ్యంస్తీర్వాపఃప్రాణీయవై శ్యానరంద్యాదశకపాలనిర్వపతిసా ప్రసిద్ధేష్టిస్సంపద్యతే ॥ భాహవనీ
 యగ్ని హూత్రప్రవ్యాణీప్రక్షిపత్యమృత్యుయాన్యశ్చైవయానిగాహాపత్యరణీ భవతోనతవృన్సపాచిత్యభాత్సన్యగ్నికా
 సమారోపయతేయతేలగ్నీయజ్ఞయాతమారితిత్రిత్వైకైకంసమాజిఘ్రితి ॥ ౯ ॥ శౌనకః ॥ సూ॥ అభతుత్రంద్యమ్యజ
 పతిత్వంబ్రహ్మత్వంయజ్ఞ స్త్వంలోకఇతిసపుత్రకప్రత్యాహోహం బ్రహ్మహంయజ్ఞోహంలోకఇతి ॥ ౧౦ ॥ బహ్వ
 చపరిశిష్టే ॥ సూ॥ అభతుత్రాక సుహృదోబంధూన్ప్రత్యాహనమేకశ్చిన్నాహంకస్యచిదితిజలాశయం గత్యైతప్యాదా
 క్రమాత్సన్నాసాక్రమంగమిష్యామీతినంకల్పయేదితి ॥ ౧౧ ॥ అప్సేవోదకాహుతిద్యయమాహ కపిలః ॥ అద్య
 స్సాన్యవోతుత్రైవణాయావి త్రైవణాయాలోకేవణాయాశ్చాప్యృణితోహం స్వాహేత్యద్యవివాపహుఃపాణినాత్వేతి ॥
 ౧౨ ॥ బోధాయనః ॥ అభయజ్ఞోపవీతంవిసృజ్యాద్విస్సంస్పృశ్యాప్యజాహూతివేదాంతవిజ్ఞానేతి ॥ ౧౩ ॥ ఆరు
 ణ్యోపనిషదితి ॥ శుక్రి ॥ ఉపవీతంభూమావాప్యవావిస్సజేదితి ॥ ౧౪ ॥ కారకశ్శుక్రిః ॥ సఖిభానే-శాన్తిమృత్యు
 సృజ్యయజ్ఞోపవీతంభూస్సాన్వహేతి ॥ ౧౫ ॥ అత్రాధర్వణిశ్శుక్రిః ॥ బ్రహ్మసూత్రమహమేవేదిద్యాకాత్రివర్స
 త్రంత్యజేదపిచాన్యవపంద్యాకాయవపంవేదసస్య స్తన్నయేతిత్రిః కృత్యావహంసవకథూలేభ్యో మత్రస్సవకప్రవ
 తతత్యతి ॥ ౧౬ ॥ బహ్వచపరిశిష్టేతు ॥ సూ ॥ ప్రాజ్ఞుఖస్తిప్తన్నూర్వచాహుబూర్వాయాత్-ఓంభూః
 సస్య ప్రంమయా-ఓంభువఃసస్య ప్రంమయా-ఓంసువఃసస్య ప్రంమయా-ఓంభూభువస్సువఃసస్య ప్రంమయా-ఇతి
 త్రిరుపాంశుత్రిమంధ్యమంద్రియచైరితి ॥ ౧౭ ॥ ప్రకారాంతరమాహశౌనకః ॥ ఓంభూభువస్సువఃసస్య ప్రంమ
 యాసస్య ప్రంమయేతిమంద్రమధ్యమోత్తమస్వరేణోక్త్యాభయంసర్వభూలేభ్యోమత్రత్యతి ॥ ప్రాజ్ఞుఖఃఉదజ్ఞుభోవాఉద
 కపూణాంజలినియనంకృత్యావధాధికారంధావిధిదండాదిగృహీత్యాన్యధమన్విష్టోభవేదితి ॥ ౧౮ ॥ బోధా
 యనప్యాహ ॥ సూ॥ అథాంతవేదితిష్ట మ్నాంభూభువస్సువఃసస్య ప్రంమయేతిత్రిరుపాగ్ంఘాక్త్యాత్రిమంధ్రమంద్రియ
 చైత్త్రిప్రవత్యాహిదేవాఇతివిజ్ఞాయతే ॥ భయంసర్వభూలేభ్యోమత్రత్యతి చాపాంపూణాంజలినియనీతి ॥ ౧౯ ॥
 అత్రయమః ॥ శ్లో ॥ దత్వాతోయాంజలింవిప్రీభక్త్యాసంపార్జితేయేద్ధరిహి ॥ సవదేవాత్సతోయేతోయాహుతిమహం
 హరే ॥ దత్వాసవేషణాంత్యక్త్యాయుష్టచరణమాగతః ॥ త్రాహిమాంసవలోకేశగతిరన్యానవిద్యతే ॥ సన్న
 ప్రంమేజగన్నాధపాహిమాంసమధునూదన ॥ త్రాహిమాంసవలోకేశవాసుదేవసనాతన ॥ సస్య ప్రంమేజగద్యోనేపుం
 జరీకాక్షమోక్షద ॥ అహంసర్వాభయందత్వామాతానాంవరమేశ్వర ॥ యుష్టచరణమాపన్న ప్రాహిమాంపురు
 షాత్తమేతి ॥ తతోదిగంబరోభూత్వాగచ్ఛేత్రించిమదజ్ఞుఖః ॥ జిజ్ఞాసుశ్చేత్పరావృత్యతిష్ఠేదాచార్యశాసనే ॥ తతోదక
 పాత్రంకాపీనంబహిర్వాసఃకంధాందంజక్రమేతైకైకంప్రణవేనైవదద్యాత్ - తతఇంద్రస్యవజ్ఞోసివాత్రాక్షు
 శ్వమఃమేయచ్చయత్సాపతన్నీవారయేతిదండంసంపార్జిత్య-సఖామేగోపాయేతిదండంధారయేదితి ॥ ౨౦ ॥ ఆభ
 వణీశుక్రిః ॥ సఖామగోపాయోజ సఖాయోసింద్రస్యవజ్ఞోసిత్యనేనమంద్రైక కృత్వోద్వకంవైణవం దండం
 కాపీనంవరిగ్రహేదితి ॥ ౨౧ ॥ మైత్రావరుణీయశుక్రిః ॥ ఇంద్రస్యవజ్ఞోసితిత్రివైణవాకదండాకదక్షిణేపా
 నోధారయేదేకంవేతి ॥ ఆరుణిశుక్రిః ॥ కామశేకంవైణవందండంధారయేదితి ॥ ౨౨ ॥ బోధాయనః ॥ స
 ఖామగోపాయేతిదండమాదత్రైయదస్యపారేభజనఇతి శిక్యంగృహ్లాతి యేనదేవాఃపవిత్రేనేతి జలపవిత్రంగృహ్లాతి -
 యేనదేవాఃశ్లోమోధ్యావృణదాయన్నితి కషండబంగృహ్లాతి ॥ - సప్తవ్యావృణిభిః పాత్రంగృహ్లాతి ॥ ప్రకారాం
 తరం ॥ అన్యేతుప్రకారాంతరమాహుః ॥ వా ॥ సూండ్ముఖం శాగ్నిధంకృత్యా పరేదుర్గుహావ్య సప్తాక్షవా
 కేశాన్సరిహృత్యకంఠాదుపరివాపయత్వాసఖిక్యంతేనంద కారయత్వాన్నాత్వావమ్య పుణ్యాహంశావయత్వాపు
 త్రాదిదాహూతిరిక్రంస్వద్యవం హూమాధాండపీఠాభంభస్థాపయత్వా చాగ్నినేధ్యస్సర్వంకత్యా తతోదోర
 కాపీనాచ్చాదనానిసయేత్సంబంధముదాగ్రహితంవైణవందండంజలిపాత్రంబస్మిదావృణదేవాంబహుధాన్తిత్వా

గ్రహ్యంబలింకృత్వా - ఓమనమోబ్రహ్మజే + కరోమీతిత్రజఃపితౄబ్రహ్మయజ్ఞవద్యేదాదీజపితౄఓంబ్రహ్మణేన
 ఓంఐంధ్రాయనమఃఃఓంసోమాయనమఃః ఓంప్రజాపతయేనమఃఃఓంఅత్తనేనమఃఃఓంఅంతరాత్తనేనమఃః ఓంపర.
 మాత్తనేనమఃః - ఇతిసత్తుముష్టిత్రయంప్రణవేనప్రాశ్యాదమ్య - ఓంఅత్తనేస్వాహః - ఓంఅంతరాత్తనేస్వాహః.
 ఓంపరమాత్తనేస్వాహః. ఓంప్రజాపతయేస్వాహేతిసాధింస్సృష్ట్యాజపేత్ - తతఃపయోదధిభ్యుతంప్రత్యేకంత్రివా
 రంప్రణవేనప్రాశ్యాదమ్యపాఞ్చిభిఃపవిత్ర్యప్రాణాయామత్రయంకృత్వా యథాశక్తిగాయత్రీజపంకుర్యాత్ - తతః
 చదిత్యాస్తమయాశ్చుర్వపీవవత్సమాణపురుషసూక్తఃసూక్తాద్యభివక్ష్యమగ్నిం ప్రతిష్ఠాపయేత్ - పురుషసూక్త
 హూహః విరజాహూమాకరిష్యతిసంకల్ప్యస్వేస్వేగ్నావాజ్యభాగాంతంకృత్వాఘాస్వాహేతిపూర్ణాహుతిం
 హుహుయాత్ - తతస్సాయంసంధ్యాముపాస్యసాయమగ్నింకార్యంకృత్వాక్షేదకషీణతోదభాంత్సన్న్తీర్ణ్యస్తా
 జినగదవస్త్రేకాచ్ఛాద్యతత్త్రాసీమోగాయత్రీంజపకజాగరణంచకుర్యాత్ - తతోబ్రాహ్మేమహూతఃఉత్థాయ
 స్నాత్వాచమ్యారస్వాగ్నోచరుంప్రపయిత్వాభిసూర్యబహిఃస్వాసాద్యవ్యాహృతీపురుషసూక్తంచజపేత్ - ప్రజాప
 తయేస్వాహః ఇంద్రాయస్వాహః - విశ్వేభ్యాదేవేభ్యస్వాహః - బ్రహ్మణేస్వాహఃఇతిజపిత్యాపుణ్యహంవాచయి
 త్వాసుప్రేతాజ్యంగృహీత్వాగ్నయేస్వాహఃసోమాయస్వాహఃగ్నయేస్వాహేతిహుత్వాప్రయాసాయస్వాహేతిద్వా
 దశజ్యాహుఃఃభిః ప్రాణాయస్వాహేతి పంచాజ్యాహుఃతిహుత్వాస్వశాభాపురుషసూక్తేన ప్రత్యృచంసమదన్నా
 జ్యాహుఃఃఃక్రమేజపహుయాత్ - తతోవిరజాహూమమాజ్యేనచరుణాచకుర్యాత్ - సిద్ధిప్తకృదాద్యుత్తరతంత్రంకృత్వా
 ఓంసాహేహిపూర్ణాహుతిః హుత్వాసంపిమిత్రంచరుం ప్రాశ్యాదమ్యబ్రహ్మార్చాద్వాసనంకృత్వాచార్యాయః
 షీణాందత్వాప్రాతఃస్సంధ్యాముపాస్యప్రాతఃహూహమాంచకృత్వా||శు||సమ్మన్తించంతుమరుతగ్నమింద్రస్సంబృ
 హస్పతిః||సమ్మాయమగ్నిస్సంచ తాదీయమాచబ లేనచాయుష్మంతంవచఃస్వంతం కరోతుమామిత్యుపస్థాయ - అయంతే
 యోనిరితిహరిగ్నిమాజిఘ్రిత్ - తతోదోరకాపీనకామాయవత్ప్రదండాకింగృహీత్వా - జలాశయంగత్వాస్నాత్వా
 అస్తదాశ్రమాత్పరమహంసాశ్రమం ప్రవిశామీతిసంకల్ప్యనాభిమాత్రోదకే పాఞ్చిభిఃప్రసక్త సావిత్రింవ్యాహృతౌ
 ప్రవేశయామీతిసంకల్ప్య - సావిత్రిప్రవేశసంకుర్యాత్ - ఓంభూః సావిత్రింప్రవేశయామి - తత్సవి + ఇన్యం -
 ఓంభువఃసావి + మి - భగోదేవ + హి - ఓగ్ంసువఃసావి + మి - ధియో + యాత్ || ఓంభూః సావిత్రిం + మి - తత్స
 వి + ఇన్యం - భగోదేవ + హి - ఓంభువఃసావి + మి - ధియో + యాత్ - ఓగ్ంసువఃసావిత్రిం + మి - తత్సవితుర్వ + దయా
 దితివ్యాహృతౌ సావిత్రింప్రవేశయేత్ - తతఃవ్యాహృతీః ప్రణవేప్రవేశయామీతిసంకల్ప్య - ఓంభూఃప్రవేశయా
 మి - ఓంభువఃప్రవేశయామి - ఓగ్ంసువఃప్రవేశయామి - ఓంభూభువఃప్రవేశయామితివ్యాహృతీఃప్రణ
 వేసమాహోపయేత్ - తతలహంస్సప్తస్య + వేదానువచనం. యశ్చందసామృ + మేగోపాయేతి చజపిత్యా - పుత్రేష
 ణాయాశ్చపిత్రేషణాయాశ్చలోకేషణాయాశ్చపుణ్ణితోహమిత్యుక్తోవ్యధ్వకాహుహుస్సూర్యాభిముఖ స్పృశ్క - ఓంయూః
 సస్యస్త్రంమయా ఓంభువఃసస్యస్త్రంమయా - ఓంసువఃసస్యస్త్రంమయా - ఓంభూస్సవస్సస్యస్త్రంమయేతిమంద్రమధ్యే
 త్రమస్యరేణునివారంపైత్రిషమంత్రముచ్చార్యాభయం సవఃసూతేభ్యోమత్తస్సాస్వాహేతిప్రాశ్యాందిశ్చురదకాంజపం
 ప్రక్షిప్యశీఖాంభిత్వా యజ్ఞోపవీతంసంకల్ప్య ఉదకాంజపిసాగృహీత్వా ఓంభూస్సాస్వాహేత్యుత్సహుత్వాపైత్రిషమంత్రేణ
 త్రిమవారమభిమంత్రితముదకం ప్రాశ్యతీరంగత్వావాః కటిసూత్రాదికం భూమావిస్యజ్యజాతరూపధరస్సప్తపదం
 ప్రాచీముఖీంవాదితంద్రజేత్ - తతలచార్యోమ్యోవాభోభగవత్కేఠిత్వలోకానుగ్రహఃకథంబందండాదిగృహణేతినివా
 ర్యకౌపీనంకామాయవత్ప్రదండాద్యత్ - ప్రణవేస్వీకృత్యపరిధాయాచమ్యముప్రకప్రమాణంపరశుశంఖముద్రాన్వితా
 గ్రంసురభిపద్మజముద్రాన్వితమధ్యంనాగముద్రాన్వితమూలముక్తలక్షణయుక్తం వైణవందండ మింద్రస్య వజ్రోసివా
 శ్రోణుఃఇతితంపార్శ్వయత్సఖామాగోపాయేతిదక్షిణపార్శ్వగృహీత్యాత్ - ఓమితికమండలంచగృహీత్యాదితి||శ్లో||
 ఎవంసన్నాన్యసకల్పస్యనానాత్వమృషిర్నిష్కృతమ్తత్రవర్ణపథాద్రప్తవ్యాసంప్రదాయానుసారతః|| ఇతిసన్నాన్యసప్రవే
 శవిధిః.

—* అభసన్నాన్యసోపదేశక్రమః *—

ఉక్తవిధినాసన్నాన్యసంవిధాయాశ్చజ్ఞానాయనుభవసమంగచ్ఛేత్ - తథాచముండకేశూయతే|| శు||
 తద్విజ్ఞానాభంసంస్మరుమేవాభిగచ్ఛేత్సమిత్వాణి శోభిత్రియంబ్రహ్మనిష్ఠమితి-తతోవిశితోగురుముపగమ్యదక్షిణంజానం
 భూమింసీత్వాపాదగ్రహణంచకృత్వా - యోబ్రహ్మనివిదధాతిపూర్వం యోవైవేదాంశ్చ ప్రహీణోతితస్మై -

తగ్గోహదేవమాన్యబుద్ధిప్రకాశం ముముక్షుర్వైశరణ మహంప్రపద్యతి మంత్రేణ గురుమీశ్వర బుద్ధోపస్థాయాధీ
 హిభగవోబ్రహ్మేతిహ్నియాత్ - తస్మైసాధనచతుష్టయసంపన్నాధికారిణేగురుబ్రహ్మహ్మపదిశేత్ || తథాచక్రాయ
 తె || తస్మైసవిద్యానుపసంపన్నాయసమ్యక్ప్రశాంతచిత్తాయశమాన్యతాయ - యేనాత్మరంపురుషంవేదసత్యంపో
 వాచతాంతతత్వతోబ్రహ్మవిద్యాం-తదెతత్సత్యమితితతోగురురాత్మానమనుసంధాయజలపూర్ణశంఖం పుష్పాదిభిరభ్య
 చ్యుక్వాదశప్రణవైరభిమంశ్యిప్రవాసేనశిష్యశిరోభిషించేత్తశశ్చ మ్నామిత్రభిశాంతింపతిత్వాశిష్యశిరసిహస్తం
 దత్వాపురుషసూక్తంజపేత్ || తథాచబహ్వృచపరిశిష్టే || సూ || అథాశ్యశిరసిపురుషసూక్తేనపాణిముపదధా-
 ముమహృదయేహృదయంతేదదామిమమచిత్తమనుచిత్తంతేఅస్తు - మమవాచమేకప్రతేజఃస్వబృహస్పతిస్త్యైస్త్వనియు
 సక్తుమహ్యమిహృదయదేశేతి - తతఃప్రణవముపదిశ్యతదథంబోధయేత్ - మనవాక్యోపదేశ పూర్వకంధర్మం
 బోధయిత్వానామదద్యాత్ || శ్లో || యతినామాని || తత్త్వంపదార్థయోరైక్యంయత్పదంప్రతిపాదయేత్ | త
 న్నామయతయేకుర్యాద్వాక్యనామతదివ్యతే | యతీనాంఖ్యాతయశపామాచార్యఃపూర్వభావిनाమ్ | నామకుర్యాన్న
 శిష్యశ్యబుద్ధిపూర్వకంకదాచనేతిసంప్రదాయవిదం || బహ్వృచపరిశిష్టేపి || సూ || అథాస్తేనామదద్యాన్వైష్ణవం
 నామాధవాయదోచితభిః సంప్రదాయవచనం || యోగవట్టంచదాతవ్యంవేదాంతాభ్యాసతఃపరమ్ | తతోనామ
 | పకర్తవ్యంగురుణానవఃసమృత్తమ్ | తీర్థాశ్రమవనారణ్యగిరిపర్వతసాగరాః | సరస్వతీభారతీచపురినామయతేదేశః ||
 శ్రీపాదసంజయావాచ్యంనామతస్యయథాతథమితి | ఇత్యుపదేశక్రమః.

—అతురసన్నానకల్పః—

శ్లో || యద్యాతురస్మిన్ననసావాచావాసస్మ్యపేక్ష్యదీః | ఆతురాణాంచసన్నాన్యసేనవిధిరైవవక్రీయా ||
 ప్రైషమాత్రంసమచ్చార్యసన్నాన్యసంతత్రపూరయేచిత్త్యాది శుశిస్త్యుతిభ్యఃస్వతక్యనుసారేణమనసావాచావాప్రై
 షాచ్చారణాదికుర్వీత - అతురస్యకృచ్ఛానాంకీర్త్యాదినిఖిలాంగలోపేపి సన్నాన్యసపూర్తిః-విశేభితాతురస్యకు
 ప్రైషమాత్రమితిమాత్రవోదనసంభవాదంగకలాపవ్యావతకత్తేనాప్యపత్రైశక్ర్యాంగకలాప వ్యావతకత్వానుప
 పత్రేనాంకీర్త్యాద్దేష్టివిరజాహుమాద్యశక్తస్యేష్టదెవతాయైపూర్ణాహుతిర్గ్ని సమారోపణగాయత్రీప్రవేశన
 ప్రైషాచ్చారణాభయదానానీత్యాహుః || ఆత్రయాజ్ఞవల్క్యః || సూ || అశక్తవిష్టదేవతాయై పూర్ణాహుతింహుత్వా
 అసాస్యర్థాయలోకాయస్వాహేత్యాహవనీయేదారుమయాణిపాత్యాణిప్రజ్ఞాల్పమృత్యునాన్యపున్రక్షివ్య సమ్నా
 సింఛంతుమతతత్త్వగ్నిముపస్థాయ - యాతేఅగ్నిత్యనేనహస్తంప్రతాప్య- ఆత్మన్యగ్నిం సమారోప్య సర్వప్రా
 యశ్చిత్త పూర్వకం ప్రపంచవాకేశాన్విసృజ్యవాపయిత్వా - యథావిధిసన్నాత్వాచమ్యపాత్రేణ తోయమాదా
 యాపదపస్పృశ్యదక్షిణేనపాణినాపుష్పహుతి - ఏవవాఅగ్నియోగి - యఃప్రాణః ప్రాణంగచ్ఛ స్వాం
 యోనిమగ్నికచ్ఛస్వాహేప్రథమాహుః - ఆపోజై సర్వాదేవతాః సర్వాభ్యువైనం దేవతాభ్యో జహూతీచిద్వితీ
 యాహుతిః - తతోహుతశేషమాశుశ్శిశానఇత్యనువాకేనాభిమంత్ర్యపుత్రైషణావి త్రైషణాలోకేషణా మయాశ్యక్తా
 స్వాహేతిప్రథమంపిబేదోంభూభువస్సువబ్రోహింభూభువస్సువరోమయా సస్యస్తం స్వాహేతి ద్వితీయంపి
 బేత్ - అభయంసర్వభూతేభ్యోమత్తస్వాహేతి తృతీయంపిబేత్ - తతోస్యత్రాయమంజలి పూర్ణమాదాయ
 ప్రాగ్దాదిక్షుప్రత్యేకంనినయేత్ - ఓంభూః సావిత్రీం ప్రవేశయామి-ఓంభువః సావిత్రీంప్రవేశయామి - ఓం
 సువః సావిత్రీం ప్రవేశయామి - ఓం భూభువస్సువః సావిత్రీం ప్రవేశయామితి - సావిత్రీప్రవేశనం కృత్వాభో
 ధర్వబాహుస్సూర్యాభిమఖోభూత్వా ఓంభూఃసస్యస్తంమయా - ఓంభువఃసస్యస్తంమయా - ఓంసువఃసస్యస్తం
 మయా - ఓంభూభువస్సువస్సువస్తంమయేతిప్రైషమాచ్చారయేత్త్రాష్టిం శిఖాంనికృత్యసన్నాత్వాచమ్యయజ్ఞోపవీత
 ముద్ధ్యత్యోదకాం జలినా గృహిత్యా - ఓంభూః స్వాహేత్య పునుహుత్వాది గంబరో భూత్వా పుత్రైషణాతోమ
 క్త్రహం విత్రైషణాతోమక్త్రహంలోకేషణాతోమక్త్రహమితి | బ్రువన్తంత్రోదండాద్యాదాయగచ్ఛేదతతఃకర్వంనపు
 త్రగృహంగచ్ఛేత్త్యతేపురుషసూక్తేన విష్ణుబుర్యాభిషిచ్యయతి సంస్కారమేవకుర్యాదితి - అతురస్యప్రైషమాత్రేణ
 సన్యాసస్యపూర్తిః శ్రవణాత్ తదుత్తరకాలమేవ మృతస్య ఉపదేశవికలస్యాపి ఖననసంస్కారమేవ కుర్యాత్ జీవిత
 శ్చేచ్ఛిఖాం యజ్ఞోపవీతంచనికృత్యదండకామాయ వప్రాదీనిక్షాదాయ సద్గురమన్వివ్యతకుపదేశం గృహిత్యానియధ
 మూనసతిష్ఠేత్ || ఇత్యాతురసన్నానకల్పః,

—అథ బహుధా సత్యం—

తత్ర సంతతః శ్లో॥ చతుర్విధా భిక్షవస్తు కుటీచక బహుదశాః । హంసః పరమహంసశ్చ యోయః పశ్చాత్సత్తత్ర
మభితి ॥ దక్షః ॥ వృత్తిబేధేన భిక్షాన్నవైవలింగేన తే ద్విజాః । లింగంతు వైష్ణవం తేహంత్రిదండం సపవిత్రకమ్ ॥ వా॥
ఏతత్త్రిదండధారణం కుటీచకవిషయం ॥ వ్యాసః ॥ శ్లో॥ విరక్తిశ్చ ద్విధా ప్రోక్తా తీవ్రాతివ్రత రేతి ॥ సత్కామేవ తు
తీవ్రాయాం న్యసేవ్యో గీకుటీచకే ॥ శక్తిబహుదశేతి వ్రతరాయాంత్రవ్రసంజ్ఞకే ॥ ముముక్షుః పరమేహంసేనాత్మాద్వి
జ్ఞానపాదనే । కుటీచకాః పరివ్రజ్య జ్యేష్ఠవేత్సని సత్తకః ॥ భిక్షౌ బంధుభ్యలదాయ ఘంటికేశక్రిసంతుయేత్తితి ॥ శ్రుతిః ॥
కుటీచకో బహుచారీ కుటుంబం విస్మజేదితి ॥ బోధాయనః ॥ శ్లో॥ కుటీచకాస్తు సన్న్యస్య స్త్రీయవేత్సని సత్తకః ।
భిక్షౌ మాదాయ ఘంటికేత్స బంధూనాం గృహేథవా । శిఖాయజ్ఞో పవిత్రస్సాగ్నిత్రిదండినకమండలుః ॥ సూ॥ సావిత్రిం
సహస్రస్త్రిత్య ఆవతేయే చ్చతకృత్వోపమితకృత్వోవేతి ॥ హరితః ॥ శ్లో॥ త్రిదండం వై జవంసామ్యం సతతం సమ
పవకమ్ । వేష్టితం కృష్ణగోవాలం రజ్జువచ్చతురంగులమ్ । గ్రంధికారశ్చిభిర్భుక్తం సుభుధం శిక్యలక్షణమ్ । గృహీత్యాత్మ
తతం విద్యాకపాత్రం చైవ కమండలుమ్ । ఆసనం దారవం ప్రోక్తం స్వహస్తవతురంగులమ్ । కాపీనాచ్చాదనం వాసః కం
ధాంతే తనివారణమ్ । జలపాత్రం పవిత్రంచ ఖనిత్రం చ కృపాణికమ్ । పాదుకే కాపి గృహీత్యాత్మగ్రాన్తాన్యస్యసం
గ్రహమ్ । శిఖాయజ్ఞో పవిత్రస్సాగ్నిదైవతారాధనంచ రేత్ ॥ తపః యిత్యావదేవాం శ్చ మంత్రపద్యాస్కరంసమేత్ । ఆ
సీనిః ప్రాప్నుభో మానీ ప్రాణాయామత్రయంచ రేత్ ॥ గాయత్రీంచ యథాశక్తిప్రాప్త్యా యేత్సరంపదమ్ । శిత్వ
జః మాత్మమోనిత్యం భిక్షు బనమథాచరేత్ । జపధ్యానేతిహ వైశ్చదిన శేషం నయేద్భుధః ॥ కృతసంధ్యస్తతో రాత్రిం
యేదేవ గృహేషిమ । హృష్టం డరీకి నిలయం ధ్యాయేదాత్మానమవ్యయమ్ । యతిధమరతశ్శాంతిస్సర్వభూతసమో వశః ।
ప్రాప్తోతి పరమం స్థానం యత్ప్రాప్య న నివర్తతే ॥ త్రిదండకృగ్యోహి పృథక్సదాచరే చ్చనైశ్చ నైస్త్యక్త బహిర్ముఖా
ఖాత్మః । సమ్మచ్చ్య సంసారసమస్తబంధనం నయాతి విష్ణోరమృతాత్మనః పదమితి ॥ వ్యాసోపి ॥ స్వాధ్యాయంచాన్యహం
కుర్యాత్సావిత్రిం సంధ్యయోజపేత్ । యజ్ఞోపవీతీ సతతం కుశపాణిస్సమాహితః । ధౌతకాషాయవసనశ్చ శుచిచ్ఛన్నత
మారుహః । అధ్యాత్మికంచ సతతః వేదాంతాధిహితంచ రేత్ ॥ పుత్రైశ్చ మవాభినసేద్భర్తృచ్ఛారీయతి మునిః । వేద
మేవాభ్యసేన్సిత్యం నయాతి పరమాంగతిమ్ । ధ్యానియాత సతతం దేవమేకాంతే పరమేశ్వరమ్ । ఏకాన్తంచ జయేన్సి
త్యంకామంక్రోధంపరిగ్రహమ్ । ఏకవాసాద్వివాసావాశీభిర్యజ్ఞోపవీతవాక్ । కమండలుధరో విద్యాన్యాతితత్పరమం
పదమితి ॥ మేధాతిథిః ॥ యావన్నస్యత్రయోదండాస్తావదేకేన పర్యేతితి ॥ హరితః ॥ నష్టజలపవిత్రేచ త్రిదండేవా
ప్రమాదతః । ఏకంతు వై జవందండం పాలాశం బైష్వమేవవా । గృహీత్వా విచరేత్తావద్యావల్లభ్యే చ్చిదండకమితి ॥ యత్నుః
శిఖాస్తస్త్రితాః కేచిత్కేచిన్ముండాశ్చ ధీతుకాః । చతుర్థాభిక్షవో విప్రాస్స ర్షేచైవ త్రిదండిన ఇత్యత్రైవచ సంత
గార్హస్థండాభిప్రాయమ్ ॥ తథాచ మనుః ॥ వాగ్దండశ్చ మమోదండకమేదండస్తధైవచ । యస్త్యే తేనీయతా
బుద్ధే సక్రిదండితి చోచ్యతేతి ॥ దక్షః ॥ వాగ్దండో మానమేవస్యాత్కరమేదండస్తస్వీహతా । మానసస్య కుండ
స్యస్వరూపం ప్రాణ సంయమః । త్రిదండవ్యవచేనేన జేవంతి బహవో నరాః । యోహి బ్రహ్మన జానాతిన త్రిదండ్యభాకో
హిసః ॥ వ్యాసః ॥ వైజయంత్యుతాదండా లింగమాత్రప్రబోధకాః । లింగాభివ్యక్తమేధార్యానపునర్థః షోహీ
తవః ॥ జితేంద్రియైః జితక్రోధైర్ధార్యాస్తేతత్సదశేభిః । త్రిదండస్య పరిత్యాగేకదండస్య ధారణమితి ॥ వా॥ కు
టీచక బహుదశయోహంస పరమహంసశ్చ సన్న్యాసం విదధాతి శ్రుతిః ॥ త్రిదండకమండలుం శిక్యం పాత్రం జలపవి
త్రం శిఖాయజ్ఞోపవీతం చేత్యేతత్సర్వం ధూన్వా హేత్యుత్సరిమృజ్యాత్తానమన్వీచ్ఛేదితి ॥ బోధాయనః ॥ సూ॥ ముండః
కాషాయవాసావాజ్ఞానకమేదండైర్భూతా నామ దోహీయజ్ఞోపవీతం త్రిదండకమండలుం పాత్రం రిత్వ జ్యువిస్సృజ్య
సర్వకర్మాణి సర్వసహస్వనానాం గన్వత్తతి ॥ స్మృతిరపి ॥ శ్లో॥ త్రిదండం కుండికాంచైవ సూత్రం చాథకపా
లికమ్ । జంతూనాం వారణంచస్త్రం సర్వం భిక్షుః పరిత్యజేదితి ॥ శ్రితి కుటీచకధర్మనిరూపణమ్. ...

—అథ బహుధా సత్యం—

బహుదశధర్మనూహాపితామహః ॥ శ్లో॥ బహుధా సత్యం సంగవివజితః । బంధువగేనాభిక్షేతస్వ
భూమానైవ సంవిశేత్ ॥ నిశ్చలస్థా బుభూతశ్చ సదామోక్ష
సా॥ నాగానాసనేనాగ్నేనాస్తరేన త్రిదండక ఇతి ॥ మ... రే ॥ బహుదశశ్చ సన్న్యస్య బంధుపుత్రాది

వజీరఃసప్తాగారంచరేద్భిక్షుమేకాన్నంచపరిత్యజేత్ || గోవాలరజ్జుసంబంధంత్రదండంశిక్యముద్భృతమ్ | జలపాత్రంపవిత్రంవశనిత్రంచకృపాజికామ్ | శిఖాయజ్ఞోపవీతంచ జేవతారాధనంచరేదితి || *

—* హంసధర్మః. *

హంసధర్మఃమాహపితామహః || శ్లో || హంసస్తృతీయోవిశ్లేయోభియుమోక్షపరాయణః | నిత్యంత్రిషవణస్సన్నిహిత్యాద్రవాసాభవేత్సదా || చాంద్రాయణేనవతేతయతిధర్మశాసనాత్ | వృక్షమూలేవసేన్నిత్యంగుహాయాంవాసరిత్తతః | హంసఃకమండలుంశిక్యంభిక్షౌపాత్రంతథైవచ | కంఠాంకాపీనమాచ్ఛాద్యమంసవస్త్రంబహిఃపటమ్ || ఎకంతువైణవందండంధారయేన్నిత్యమాదరాత్ | దివతానామభేదసకుర్యాద్ధ్యానంసమాహిత ఇతి || బోధాయనః || శ్లో || హంసఃకమండలుంశిక్యందండంపాత్రాణివిభృతః | గ్రామతీత్రైకరాత్రాశ్చనగరేపంచరాత్రకాః || త్రిషడాత్రోపవాసాశ్చపక్షమాసోపవాసనః | కృచ్ఛ్రసాంతవనాద్యైశ్చధర్మైఃకాశవపుర్వరా ఇతి || విష్ణుః || శ్లో || యజ్ఞోపవీతందండంచవస్త్రంజంతునివారణమ్ | తావాస్యగ్రహఃప్రోక్తాన్యోహంసపరిగ్రహ ఇతి || వ్యాసః || శ్లో || నాచ్ఛాదనంవాసఃకంఠాంశీతనివారణీమ్ | అక్షమాలంచగృహ్ణీయాద్వైణవందండమవ్రణమితి || స్కృతిరత్నైకౌపీనయుగళంవాసఃకంఠాంశీతనివారణీమ్ | పాదుకేచప్రగృహ్ణీయాత్కుర్యాన్నాన్యస్యసంగ్రహమ్ || ఆసనోపాసహచ్ఛత్రంభాజనాజినమాషధమ్ | యతిశ్చప్రతిగృహ్ణీయాద్దండవస్త్రకమండలూనితి || ఇతిహంసధర్మఃసీరామణమ్.

—* అథపరమహంసధర్మః. *

అశ్రీః || శ్లో || కౌపీనయుగళంకంఠాదండవికంపఃగ్రహః | యతేపరమహంసస్యనాథికంతువిక్సీయతే || యదివాకురుతేరాగాదధికస్యపరిగ్రహమ్ | రారవంసరకంగత్వాతిరగ్యగ్విమజాయతే | విశేషాన్యమలాన్యేవచేలానిగ్రహిషాసితు | కృత్వాకంఠాంబహిర్యాసోధారయేద్ధాతురంజితమ్ | కాషాయంద్రావృణస్త్యోక్తంనాన్యవర్ణస్యకస్యచిత్ || మోక్షాశ్రమేసదాప్రోక్తంధాతురక్షంతయోగినామ్ || పరఃపరమహంసస్తుకుర్యాన్యశ్చుతిశాసనాత్ | చాంతశ్చాంతస్సత్సవమఃప్రణవాభ్యాసతత్పరః | శ్రవణాచిరతత్కుర్ధోనిదిధ్యాసనతత్పరః | బ్రహ్మభావేనసంపూర్ణబ్రహ్మాండమఖిలంస్థితమ్ | ఆత్మశృత్తశృత్తరతిస్సమలోష్టాత్కాంచనః | తత్త్వంపైక్యబోధాచ్చవిష్ణురూపస్వయంసదా || నివసేత్పరమోహంసోయత్రకావ్యపికథంచనేతి || వ్యాసః || శ్లో || పరమహంసస్త్రైదండంచరజ్జుంగోవాలగమితామ్ | శిఖాయజ్ఞోపవీతంచనిత్యకమఃపరిత్యజేత్ || యజ్ఞోపవీతంకమఃగంఠంచదంతున్విమబద్ధయః | యావత్కమణిచరుతేతావదేవాన్యధారణమ్ || తస్మాదన్యపరిత్యాగిక్రియతేకమఃభిస్సహ | అగ్నిపెహాత్రవి నాశేషుశుహృదీనియథాత్యజేత్ || యథాచమేఖలాదీనిగృహస్థాశ్రమచాశ్రమిన్ || పక్షియోక్త్రీయకేత్యంతేసోమాంతేచయదాగ్రహాత్ | తద్వద్భజ్జోపవీతస్యత్యాగమిచ్ఛంతియోగిన ఇతి || మాధవీయే || యదాతువిదితంతత్సాన్యైశ్చరంబ్రహ్మరూపతనమ్ | తదైకదండంసంగృహ్యణ్ణపవీతంశిఖాయజ్ఞోపవీతమ్ || యత్తు || వా || ఎకవండీద్రిదండీవేదబోధాయనాదిభిదండవికల్పఃస్వర్యతే - యదపిముండీశిఖివేదగౌతమాచిభిశ్శిఖావికల్పస్త్యర్యతే - తత్సర్వంశ్యవస్థిశవిషయంప్రజ్ఞవ్యం - కుటీచక బహూదకయోస్త్రైదండధారణం శిఖాధారణంచ - ఇతరయోస్త్రైదండధారణంముండచేతి - ఉపవీతవికల్పపివ్యవస్థితవిషయవేవ - త్రయాణాముపవీతధారణంచరమహంసస్యనేతేతి || తత్రవిష్ణుః || శ్లో || కౌపీనాచ్ఛాదనాథంతునాసోధాన్యపరిగ్రహమ్ | కుర్యాత్పరమహంసస్త్రదండమేకంతథైవచేతి || పరాశరః || సూ || తత్రపరమహంసా ఎకదండధారిణోముండాలపరిగ్రహేఅయజ్ఞోపవీతినోజ్ఞానశిఖాజ్ఞాననిష్ఠాజ్ఞానయజ్ఞోపవీతినోబ్రహ్మఃప్రసాదాత్తరతాఆత్మశృత్తాఆత్మానంసర్వంపశ్యంత ఇతి || పిప్పలాదశాఖాయామ్ || శ్లో || సశిఖంపవనంకృత్వాబహిస్సూతంత్యజేద్భుజః | యదక్షరంపరంబ్రహ్మతత్సూత్రమితిధారయేత్ || సూచనాత్సూత్రమత్యావమస్మాత్రంనామపరంపదమ్ | తత్సూత్రంవిదితంయేనసవిప్రోవేదపారగః || యేనసర్వమిదంప్రోతంసూత్రమణిగణాశ్చవతస్సూత్రంధారయేద్ద్యోగీయోగవిత్తత్సదైకవాక్ || బహిస్సూత్రంత్యజేద్విద్వాద్యోగముత్తమమూశ్రితః | బ్రహ్మభావమిదంసూత్రంక్రియాంగంతద్ధివైస్త్రుతమ్ || శిఖాజ్ఞానమయోగయస్యహ్యుపవీతంతుతన్వయమ్ | బ్రాహ్మణ్యంసకలంతస్యచేతిబ్రహ్మవిదోవిమరితి || ఆరుణ్యవనిషది || ఆరుణిప్రాన్యసత్త్యోప్రజాపతేలోకంజగామతంగతోవచాకేనభగవత్కమాణ్యశేషతో విస్మజానీతి తగ్ంపెహావాచగృహీనతత్రస్తవపుత్రాభ్రాతృతృణదాంధవాదీక శిఖాయజ్ఞోపవీతంయంగంసూత్రంసావధ్యాయంచ ధూలోకానిగోక సువలోక మహలోక జనలోక తపోలోక

సత్యలోకం చాతలపాతాలవిశేషసుతలసాతరతలాతలముతల బ్రహ్మాండంచవిస్మయేత్ - డండమాచ్ఛాదనంకాపీ
 నంచపరిగృహేత్ - శేషంవిస్మయేచ్ఛేషంవిస్మయేత్ ॥ కారణం ॥ యజ్ఞోపవీతంవేదాంత్యసర్వం తద్వజయేద్యతిరితి॥
 పరమహంసోపనిషది ॥ అసౌస్యస్యపుత్రమిత్రకళత్రబంధ్యాదిశిఖాయజ్ఞోపవీతంచస్వాధ్యాయంచసంస్కరమాణిచస
 స్మృత్యామంబ్రహ్మాండంచహిత్యాకాపీనందండమాచ్ఛాదనంచస్వశరీరోపభోగాధానయ లోకస్యోపకారాధాన
 యచపరిగృహేత్ ॥ శ్లో ॥ జ్ఞానదండోద్భవోయేనపకదండీనఉచ్యతే ॥ కాష్టదండోద్భవోయేనసర్వాశిజ్ఞానవజ్జితః॥
 సయాతినరకాఘోరాన్త్యహారసంజ్ఞితాః ॥ ఎకదండంసమాశ్రిత్యజీవంతిబహవోనరాః ॥ నరకరారవేఘా
 రేకమత్యాగాత్పతంతితత్తి ॥ మనుః ॥ నియతోవివరేధమార్తయత్ర యత్రాత్రమేవసత్ ॥ సమస్సవేషుభూతే
 మునలింగంధమకారణమ్ ॥ ఫలంకతకవృక్షస్యయత్రైవాంయ పసాధకమ్ ॥ ననామగ్రహణాదేవతస్యవారిప్రసీదసీతి॥
 టీ ॥ యథాకతకఫలనామగ్రహణాదేవనవారిప్రసీదతః - తథాత్మజ్ఞానాభ్యాసమంతరేణదండాదిలింగగ్రహణాదేవ
 నప్రసీదతీత్యర్థః ॥ సవ ॥ శ్లో ॥ అలింగిలింగివేషేణయో వృత్తిముపజీవతి ॥ సలింగినాంహరత్యేనస్తిరగ్యో
 న్యాంచజాయతత్తి ॥ కాత్యాయనః ॥ ఎకదండదరాముండాత్తి ॥ జమదగ్నిః ॥ దండాత్మమోస్తుసంయోగ
 స్సర్వదైవవిధీయతే ॥ నదండేనవిగాఢేదీమిత్యేపత్రయంబుధః ॥ జలాంబరాదిషుషీతైనకించిత్రోషభాగ్భవేత్ ॥ శిష్యాది
 భివేషితోపవీతపవనసత్త్వనాహస్తపాదాదివచ్చివ్యతిష్ఠానుశాసనమితి॥ ...

—* అపదండాదిలిక్షణమ్. *

శ్లో ॥ భవిష్యస్సరాణే ॥ దండంబుదైగవంసామ్యంసత్యచంసమపవకమ్ ॥ పుణ్యస్థానసముత్పన్నంనానాక
 ల్కషణశోభితమ్ ॥ అదగ్ధమహతంకీటైఃపవగ్రంధివిరాజితమ్ ॥ స్వయంచూతంతుమేదన్యాశోభావజఃమృజుంశుభమ్ ॥
 నాసాదఘ్నంశిరోధప్రభువోర్వావిభ్యయాద్యతిరితి ॥ దేవలిః ॥ ఆదదీతప్రవృత్తేభ్యస్సాంభ్యోధమసాధనమ్ ॥
 నాదదీతనివృత్తేభ్యఃసమాదేనాపీకించనరథ్యాంబహువప్త్రాణిభిర్యోగ్యత్రలభ్యతే ॥ భూమిత్యాస్త్రవిస్త్రీణాం
 యతయః కేనదుఃఖశాశ్చితి ॥ యతిధర్మసముచ్చయే ॥ యేమంశాణమయంచాపివాసఃకాంతైతకాశికాజినం
 వాపిధర్మజ్ఞస్సాంభ్యస్తానపీడయత్ ॥ సచేత్సాన్యదచేలోవాకంధాప్రావరణోపివా ॥ ఎకవస్త్రేణవాదిద్వాన్వృ
 తంభియుశ్చరేద్యథా ॥ నాత్యధంసుఖదుఃఖాభ్యాంశరీరముపతాపయేత్ ॥ స్తూయమావోనహ్యష్యేతనిదితోనశశే
 త్పరమితి ॥ వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యుః ॥ అధ్యాత్మపుత్రకంవిస్త్రేదత్తంగృహ్నితభియుకః ॥ నతావద్భివ్యమాచాయలేభః
 యేద్దోషదశకానాదితి॥ ...

—* యత్యాహ్నికధర్మాః. *

౧ ॥ బోధాయనః ॥ శ్లో ॥ ఉషఃకాలేనముత్తాయశోచంకృత్యాయథావిధిః ॥ తాన్విభావ్యచాచమ్యపర్వ
 వజంయథావిధి ॥ స్నాత్యాచాచమ్యవిధివత్ప్రిష్ఠన్నాసీనవివవాఉదయేవిధివత్సంధ్యామపాస్యప్రణవంజపేత్ ॥ అ
 నగ్నిరనికేతస్సాన్యద్రామమన్నాథమాశ్రయేత్ ॥ ఉపేక్షకోసంచయకొమునిభావసమన్వితః ॥ ౨ ॥ వా ॥ ఆథేనూని
 వ్రతానిభవంతి ॥ శ్లో ॥ అహింసాసత్యమస్తేయంస్తేభునస్యచవజనమ్ ॥ త్యాగశ్చత్యేవపంచైవోవ్రతానిభవంతిపి ॥
 వా ॥ అక్రోధోగురుశుశ్రూషాఅప్రమాదశ్శౌచమాహరశుద్ధిశ్చేతి ॥ ౩ ॥ పరాశరః ॥ కామంక్రోధంతథా
 దపంలోభమోహాదయశ్చయే ॥ తాంస్తుదోహస్సరిశ్యజ్యపరివ్రాణ్ణిమమోభవేదితి ॥ ౪ ॥ వ్యాసః ॥ రాగద్వేష
 వియక్తాత్సానవలోష్టాత్కాంచనః ॥ ప్రాణిహింసానివృత్తిశ్చమునిస్సాన్యత్సర్వనిస్సృహః ॥ మోక్షశాస్త్రేమునిరతో
 బ్రహ్మసూతోజితేంద్రియః ॥ దంభాహంకారనిముక్తినిందాపైశున్యవజ్జితః ॥ ఆత్మజ్ఞానగుణోపేతోయతిమో
 త్తమవాత్మయాత్ ॥ అభ్యసేత్సతతంచేదంప్రణవాఖ్యంసనాతనమ్ ॥ స్నాత్యావమ్యవిధానేనశుచిరేకవాలయాదిషు ॥
 ప్రాగ్రాతేపరరాత్రేవమధ్యరాత్రేతదైవవ ॥ సంధ్యాగృహ్నివిశేషేణచింతయన్నిత్యమీశ్వరమ్ ॥ కృత్యాహృష
 ద్దానిలయేవిష్ణోఖ్యంవిశ్వానరభృషమ్ ॥ ఆత్మానంసర్వభూయశ్చేదంపరస్తాత్తముపస్థితమ్ ॥ సర్వస్యాధారమవ్యక్తమానిస్తం
 జ్యోతిరవ్యయం ॥ ప్రధానపురుషాతీతమాశశమజరంశిష్యోస్తాధ్యానరతాన్త్యంబ్రహ్మవిద్యాపరాయణః ॥ జ్ఞానంస
 మభ్యసేద్ద్రుమామనముచ్యేతబద్ధనాదితి ॥ మనుః ॥ శిష్యాత్వేంద్రియగ్రామంసంయమ్యచమనస్తథా ॥ సర్వాకసం
 సాధయేదధానక్షీణ్యాన్యోగతస్తనుం ॥ టీ ॥ అర్థాశ్రవణాచార్యః ॥ ఇంద్రియాణాంప్రసంగేనదోషమృచ్ఛత్యసంశ
 యం ॥ సన్నియమ్యకృతాన్యైవతత్సన్నిధింనిగచ్ఛతి ॥ నచనానాముఃఫోగెనశాన్యతి ॥ హవిషాకృష్ణవత్క్షేవ

విశుద్ధయాయుక్తోద్యత్యాననియమ్యచ ॥ శబ్దాదీన్వషయాం స్త్యక్త్వా రాగద్వేషావృద్ధ్యచవివిక్తసేవీలఘ్నశీ
యతవాక్యానుమానసః॥ధ్యానయోగపరోనిత్యం చైరాగ్యం సముపాశ్రితః॥ అహంకారంబలంధసంకామంక్రోధం
పరిగ్రహమ్ । మిమచ్యునిమమశ్శాంతోబ్రహ్మభూయాయశ్చతః॥ సంతతః॥ ఎకాశీచింతయేద్భ్రష్టమనూహా
క్కాయకమఃభిః మృత్యుం చనాభినందేతజీవితంవాకథంచన । కాలమేవప్రతిక్షేతయావదాయస్సమాప్యతః॥
మనుః ॥ నాభినందేతమరణంనాభినందేతజీవితమ్ । కాలమేవప్రతిక్షేతనిర్వేశంభృతకోయథా ॥ టీ ॥ నిర్వేశంభృ
తిం ॥ శ్లో ॥ దృష్టిపూతంస్యసేత్వాదంవస్త్రుపూతంజలంపిబేత్ । సత్యపూతాంవదేద్వాణీంమనఃపూతంసమాచరే
దితి ॥ సంవతః ॥ అజిహ్వఃపండకఃపంగురంధోబధిరఎవచముగ్ధశ్చముచ్యతేభిక్షుష్ణశ్చైతైస్సంశయః॥ ఇదమి
ప్రమిదంసేతియోశ్చన్నపినసజ్జతిఇదంసత్యమిదమిధ్యాసోజిహ్వఃపరికిణతః ॥ అద్యజ్ఞాతాంతభానారీంతభాషోడశ
వాషిఃకీంశతవషాఃచయోద్యస్తానిర్వికారస్యపండకః ॥ భిక్షాధనమటనంయస్యవిఙ్ఖాత్రకరణాయచ । యోజనా
న్నపరంగజ్ఞేత్సర్వదాపంగురేవసః ॥ జిహ్వతోవ్రజతోవాపిమనశ్చక్షుశ్చనవ్రజేత్ । చతుర్యుగాత్పరంసమ్యక్పరివా
ట్యంధఉచ్యతే ॥ శ్రుత్యాయోనశ్శ్రోతహబధిరస్యప్రకీర్తితః । సాన్నిధ్యేవిషయాణాంయస్సమఖోవిశేంద్రియః ।
సుప్తవద్వత్తేనిశ్యంసభిక్షుముగ్ధఉచ్యతః ॥ దక్షః ॥ బుధోవ్యభరణంభారంమలమాలేపసంతథా । మాన
యంతంచనిదంతంసమమేవతుమన్యతే । పరమశ్రేయసోపేతేపరమాత్మపరాయణః ॥ స్థూలసూక్ష్మశరీరాభ్యాంము
చ్యతేవశట్కూచితే । ఇదిదండంకుండ్లికాంకంథాంభైశ్చభాజనమాసనమ్ । కాపీనాచ్ఛాదనంవాసస్థడేతానిపరిగ్రహేత్ ॥
స్థావరంజంగమంబీజంవైజసంవిషమాయుధం । షడేతానిసగ్యస్థియాద్యతిమూత్రపురీషవత్ ॥ రసాయనక్రియాం
వాదంజ్యోతిషంక్రియవిక్రయే । వివిధాశిచిల్పానివజయేత్పరదారవత్ ॥ భిక్షాశనంజపంస్నానంధ్యానంశౌచం
సురాచనమ్ । కతవాగ్నివడేతానిసర్వదాన్యపదండవత్ ॥ నటాదిప్రేక్షణంధ్యూతంప్రమాదంసుహృదంతథా । భ
క్ష్యంభోజ్యముదక్యాంచషణ్ణపశ్యేత్కదాచన ॥ సంగ్రహవారేఖలేసార్థేపురేగ్రామేవ్యాసద్గ్రామే । నవశేత్తుయతి
ష్టట్సుప్తానేష్యతేషుకహించిత్ ॥ రాగంద్వేషంమదంమాయాంద్రోహంమోహంపరాత్మను । షడేతానియతినై
శ్యంమనసాపినచింతయేత్ ॥ ఆననంపాత్రలోపశ్చసంచయశ్చివ్యసంగ్రహః । దివాస్వాసోవృధాజల్పీయతేబంధ
కరాణిషట్ ॥

—* ఆసనాదీనాలక్షణం. *

దక్షః ॥ శ్లో ॥ ఏకాహ్నత్పరతోగ్రామేపంచావతరతఃపురే । వషాభ్యోన్యత్రతత్త్వానమాసనంతమదా
హృతం ॥ ఉక్తానాంయతివాత్రాణామేకస్యాపినసంగ్రహః । భిక్షోఽక్షేత్రభుజశ్చాపిపాత్రలోపస్సఉచ్యతే ॥ గృ
హీతస్యత్రిదండాదేద్విఃతీయస్యపరిగ్రహః । కాలాంతరోపభోగాధాన్యంసంచయఃపరికిణతః । శుశ్రూషాలాభపూ
జార్థంయశోభంవాపరిగ్రహః । శిష్యాణాంసతుకారుణ్యాశ్శబ్దైశ్చివ్యసంగ్రహః ॥ విద్యాదీనాంప్రకాశత్వాద
విద్యారాత్రిచ్యతే । విద్యాభ్యాసప్రమాదోయస్సదివాస్వాపఉచ్యతే ॥ ఆధ్యాత్మికీంకథాంముక్త్యాభైశ్చచర్యాపర
స్తుతిః । అనుగ్రహప్రశోపవృధాజల్పస్యఉచ్యతే ॥ నాధ్యేతవ్యంనవక్తవ్యంనశ్రోతవ్యంకథంచన । ఎత్తైస్సర్వైస్సుని
ప్రమోయతిభవతనేతరీతి ॥ టీ ॥ నాధ్యేతవ్యమిత్యాదికమకాండవిషయంఉపశదమావతయేదిత్యాది
శుశ్రిః ॥ బృహస్పతిః ॥ శ్లో ॥ నతీర్థసేవీనిత్యంస్యాన్నోపవాససరోయతిః । నచాధ్యయనశీలస్సాన్యన్నవ్యాభ్యా
నపరోభవేదితి ॥ అత్రిః ॥ అహింసాసత్యమసేయంబ్రహ్మచర్యాపరిగ్రహః । ఖావశుద్ధిమారేభక్ష్యంతోషశ్శ్చ
చమాజఃపం ॥ ఆప్తిక్యంబ్రహ్మసంస్కారస్వాధ్యాయస్సమదశఃసం । అనాధ్యక్ష్యచదీనత్వంప్రసాదకింఞ్చైర్వమాదః
వే । అపేషేషాగురుశుశ్రూషాశ్రద్ధాత్రాంతిదమతఃముః । ఉపేతాదైర్వమాధుర్యేతితీతాకరుణాతథా । పీస్తృధా
జ్ఞానవిజ్ఞానేయోగోలభాసంసంభృతిః । స్నానంసురాచనంధ్యానంపాత్రాయామోహానిస్తుతిః । భిక్షాటనంజపస్సంధ్యా
త్యాగఃకమఃఫలస్యచ ॥ ఎవస్సన్ద్రమోవిభ్యాతోయత్రానియతాత్మనాం । నిర్వేంద్యోనిత్యసత్త్వస్సస్సర్వప్రసమ
దశఃసః । తురియఃపరమోహంసస్యాన్నారాయణోన్యం ॥ ప్రపంచమఖిలంయత్తుజ్ఞానాగ్నోజాహుయాగ్యతిః ।
ఆత్మస్యగ్నికసమారోష్యసోగ్నిజ్ఞానాత్రినదేతరః । ఆత్మస్యముత్స్యప్రప్రాప్త్యేవపరమాత్రమం । తతస్సంవ
త్సరస్యాంతేప్రాప్యజ్ఞానమనుష్టమం । అనుజ్ఞాక్యగురుంపీక్ష్యధిపీమిమాం । సంరక్షణార్థంజంతూనాంరా
త్రావహనిసంధ్యయోః । శరీరస్యాన్యాయంవైవసమీత్యవత్సరం ॥ కన్యః ॥ ఎకరాత్రంవసేద్ద్రామేనగరేపంచరా

[త్రకం|వహాభ్యోన్యత్రవహాసుమాసాంశ్చవతురోవసేదితి||

...

...

... *

—అథచాతుర్మాస్యవిధిః—

మేధాతిథిః || శ్లో || సంరక్షణార్థంజంతూనాంవసుధాతలవాసనాం| ఆహారాదీంశ్చవతురోమాసానా
 కారణాద్యతి| ధర్మాభ్యోజలసంపన్నేగ్రామాంలేనివసేచ్ఛుచిరితి || వ్యాసః || అవిముక్తప్రవిష్టానాంవిహారస్తు
 నవిద్యతే సచేమూభావితాతత్రదృష్టంశాస్త్రంపురాతనమితి || శంఖః || సూ || ఊర్ధ్వంవాషికాభ్యాంమా
 సాభ్యాంనైకస్థానవాసీతి || వా || అశక్తాపునర్మాసవతుష్టయమపిస్థాతవ్యం - సచిరమేకత్రవసేదన్యత్రవహాకా
 లాచ్చావహాదయశ్చత్వారోమాసావాషికాభిత్సరణాదివిజ్ఞానేశ్వరః||విష్ణుః || శ్లో || గ్రామాంలేనిజనేదేశేని
 త్యకాలనికేతనః| పర్యటేతి-టవద్భూమింవహాస్వేకత్రసంవసేత్ || వృద్ధానామాతురాణాంవభిక్షూణాంసం
 గవజీనామ్|గ్రామేవాశపురేవాపివాసోనైకత్రమావ్యతీతి| ఆశ్వలాయనః || ఏకరాత్రంవసేద్దామేనగరేపంచరా
 త్రకం| వహాస్వేకత్రపిష్ఠేతస్థానేపుగ్భజలావృతే|నదీతీర్థేషుపుణ్యేషుసంవసేద్భవ్యాయంయతిరితి||యమః||ఎకవా
 సాఅవాసావాఎకదృష్టిరలృపః | అదూషయన్తాంమాగంధ్యానాసక్తిమహించరేత్ | జరేజీవాన్సృజేవా
 అకాశేజీవమాలిని జీవమాలాకులేలోకేవహాస్వేకత్రసంవసేదితి || అత్రిః || శుచాదేశేతథాభిక్షుఃస్వధర్మమను
 పాలయన్|పర్యటేచ్ఛసదాయోగీవీక్షయన్వసుధాతలం || నరాత్రానచమధ్యాహ్నాసంధ్యాయానైవపర్యటేత్ | స
 శూన్యేనచదుగ్ధేవాప్రాణాబాధాకరేనచ | యత్రప్రభుజగన్నాథస్తత్రయోగీవసేత్సదా || భిక్షుః||ప్రవిశేద్దా
 మేపత్రనేషుదిసత్రయం|పురేదిసత్రయంభిక్షునగరేపంచరాత్రకం| వహాస్వేకత్రపిష్ఠేతస్థానేపుగ్భజలావృతే|ఆ
 త్మవత్సర్వభూతానివశ్యకభిక్షుశ్చరెన్మహిం|అంధవతుష్టవచ్చైవసబధిరోన్మగ్ధిమాకవత్ |నామగోతాిదిచరణందె
 శంకాలంశుభితంకులం | వయోవృత్తంబలంశీలం భ్యావమున్నవసేద్యతిరితి || ఆరుణిశ్శిః ||వహాసుమధుివశీలోష్టసు
 మాసెష్వేకాకీయతిశ్చరెదిశ-ద్వావేవాచరెద్వావేవాచరెదితి || గౌతమః|| సూ|అనిచయోగీక్షురూర్ధ్వరెతాధు
 వశీలోవహాస్వేతి-సద్వీతీయామవతోవారాప్రింగ్రామేవసేదిచ|| టీ|| వహాసువహాస్వేతి-సదే
 శాంతరంగచ్ఛేత్ - అవతోతద్యజయిత్వా ఋత్యంతరేక్షయత్రగ్రామేఎకరాత్రముషితః సత్రదీప్తియాంరా
 త్రింవసేత్ - ప్రతిదినంగ్రామాగ్ధామంగచ్ఛేదిత్యర్థః || సఎవ || సూ || కౌపీనాచ్చాదనాథంవాసోవిభ్యయత్ప్ర
 హిణమేకేనిజేజ్యనావిప్రయుక్తమోషధివసస్పృతీనామంగముపాదదీతవజజయేద్వీజవధంసమోభూతేషుహింసాను
 గ్రహయోరనారంభీతి || టీ || ప్రహిణంజీణతయాలన్యైస్త్వక్తనిజేజ్యప్రత్యూత్సాహిభ్యయాత్ - సకుతశ్చిత్కౌపీ
 నాచ్చాదనాథంప్రతిగృహ్యేతేత్యేకమన్యంతే-ఓషధివసస్పృతీనామంగంఫలపత్యాది అవిప్రయుక్తంతతప్రమృతం
 సగృహ్యేయాత్ - బీజానిద్రీహ్యదీనితేషాంవధంముసలాదినా అవఘాతంవజజయేత్ సకుర్యాన్నకారయేచ్ఛ-హిం
 సాయామనుగ్రహేవభూతేషుసమః - యోహినస్త్రయోనుగృహ్యంతేతత్రసమోనిర్వికారః - అనారంభీకంచిదప్యారం
 భంసకుర్యాత్ - విహారాకికంపారలౌకికంచేత్యర్థః||ఆప్రప్రంబోపి||సూ|| అనగ్నిరనికేతస్సాన్యదశమాశరణామని
 స్సాన్యధ్యాయఎవోత్సృజ్యమానోవాచంగామేప్రాణవృత్తిం ప్రతిలభ్యానీహూనాముతశ్చరెన్మన్యముక్తమాచ్చా
 దసంవిహితంసర్వతః పరిమోక్షణమేకేనత్యావృతేసుఖదుఃఖే వేదానీమలోకమముంచపరిత్యజ్యాత్స నాత్మానమ్స్వ
 చేద్ధృక్థేయేమప్రాపణంతచ్ఛాస్త్రేర్విప్రతిపిద్ధంబుద్ధేచేత్ యేమప్రాపణమిహ్రావన దుఃఖముపాలభేత్తేనపరంవ్యా
 భ్యాతమితి|| టీ || అనగ్నికేఅగ్నికార్యరహితః-అనికేతఃస్వమాతవాసస్థానరహితః-శవజన్యసుఖంతదన్యనాస్త్రీత్యశ
 ర్మకించిదపిశరణత్వేన ప్రపన్నంనవాకస్యచిచ్ఛరణభూతశ్చత్యశరణః-స్వాధ్యాయఃప్రణవోపవజ్జపః-తత్త్రివచాచం
 విస్మజేత్ - అన్యత్రమానవృత్తిస్సాన్యత్ - యావతాప్రాణాధీయంతేనాచాిణవృత్తిః - అనిహూనాముత్రః-
 విహిణామష్టికకమరసిహితః-ముక్తమయోగ్యతయాపత్రైపరిత్యక్తమాచ్చాదసంవాసః - సర్వతఃవిధితనిషేధశ్చ
 స్యపరిమోక్షణమేకేబుివతే - ఎతదెవప్రపంచయతి - సత్యాన్యతేనత్యంవక్తవ్యమితియోనియమఃతంపరిత్యజ్యధాత
 త్రవక్తవ్యమన్యతంతద్దినత్వాద్విశిష్యత ఇత్యాదిక విషయైస్సన్యతంవక్తవ్యమితియోనియమః తంచపరిత్యజ్య - ఇమం
 లోకః|విహిణలౌకికంకమఃఅముంచపారలౌకికంచపరిత్యజ్యత్వానమ్నిచ్ఛేత్|జ్ఞానబలాబలంబలేనాదృత్యవిధిని
 మేధానాంహైవరచారిణామేహంకింత్రాణంతత్రాపన్నైవద్ధేయేమప్రాపణమితి - ఆత్మనిబుద్ధేలకతేనతితదేవ
 జ్ఞానంసర్వమశుభంప్రత్యేత్యేమంప్రాపయతి - అగ్నిరకరితి - తచ్ఛాస్త్రేవిప్రతిపిద్ధం కుర్యంతంసప్రతి

సృజ్యాదాక్రమఃకుశలంవదేదిత్యాదిభిర్యతేరేవకథావ్యక్తమే ప్రతిపాదనపరైమన్వాదివచనై ర్విరుద్ధంబుద్ధేయేమ
 సాపణమిత్యేతచ్చప్రత్యక్షవిరుద్ధమిత్యాహబుద్ధేచేదితి. ఇహైవశరీరేదుఃఖంనోపలభేతజ్ఞానీ నచైతదస్తి. నహిజ్ఞానీ
 మూఢాభిక్షం మన్యోపియుద్దుఃఖమేవతావత్సోధుం ప్రభవతి - తస్మాచ్ఛ్రీవణమనననిధిధ్యాననైస్సాత్మతక్రూ
 తాత్మస్వరూపఃస్వాశ్రమంప్రకృత్యవిహితానికమాణికుర్వత్ప్రతిషిద్ధేమకటాక్షమస్యనిత్యపస్యతిముచ్యతఇతిహర
 దతైనవ్యాఖ్యాతం॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో ॥ నాశ్రమఃకారణంధర్మేక్రియమాణేభవేద్ధిసః॥ అతోయదాత్మనోఽ
 పథ్యంపరేషాంసతదాచరేత్ ॥ సత్యమస్త్రీయమక్రోధోహీశ్వేచంధీధృతిదమః॥ సంయతేంద్రియతావిద్యాధ
 మన్సర్వశిదాహృతః॥ అవేత్యోగభావానాశ్చకమజాగతయస్తథా ॥ ఆధయోవ్యాధయఃశ్శాబరారూపవి
 పర్యయాః ॥ భవోజాతినహస్త్రీషుప్రియాప్రియవిపర్యయాః॥ ధ్యానయోగేనసంపశ్యేత్సూక్ష్మతాత్మసస్థితః ॥ స
 నిరుద్ధేంద్రియగ్రామం రాగద్వేషప్రహయచ ॥ భయంహృత్వాచ భూతానా మమృతీ. భవతి ద్విజశ్శతి ॥ ఆర
 ణ్యకౌహేషది ॥ శుభ్ర ॥ బ్రహ్మచర్యమహింసాంచాచరిగహంచ సత్యంచయత్యైవ హిరయేదితి - కామక్రోధ
 లోభమోహ దంభదర్పసూయా మిత్యహంకారాదీ నృతాదీనపి త్యజేదితిచ ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ నభాషిత
 ప్రీయంకాంచిత్సర్వప్రాన్నచస్త్య రేత్ ॥ కథాంచవజయేత్తానాంసంపశ్యేత్సఖితామపి ॥ విష్ణుపురాణే॥ పుత్రద్ర
 వ్యకశత్రేషుత్యక్తస్నేహానరాధిపమిత్రాదిషునమో మైత్రస్సమస్తేష్వీవజంతుషు॥ జరాయుజాండజాదీనాంవా
 ర్జునఃకాయకమభిః ॥ యుక్తఃకుశీతనక్రోహంసర్వసంగంచవజయేత్ ॥ ఎకరాత్రస్థితిగ్రామేపంచరాత్రస్థితిః
 పురే ॥ తథాతిష్ఠేద్ద్యధాప్రితిర్దేవోహనాస్యజాయతే॥ కామంక్రోధంతథాదపంలోభమోహాదయశ్చయే॥ తాం
 ప్రదోషాస్పరిత్యజ్యపరివ్రాజ్యమోభవేత్ ॥ మాంసాస్సకూయవిణ్ముత్రస్సాయుషజ్జాస్థిసంహతా ॥ దేహీ
 చేత్ప్రీతిమాన్ముఢోనరకభవితాహిసః॥ రాగాంధోహిజనస్సహోవసశ్యతిహితాహితమ్ ॥ రాగంతస్మాన్నకుః
 తయదిచ్ఛేదాత్మసోహితమ్॥ అపకారిణిరోపశ్చేతోపేకోపంకథంస్తుతే॥ ధర్మాభావామమోక్షాదాంప్రసహ్య
 పరిపంథినిక్షమాతీర్థంతపస్తీర్థంతీర్థమింద్రియనిగ్రహః॥ సర్వభూతదయాతీర్థంధ్యానంతీర్థమనుత్తమమ్॥ ఎ
 తానిపంచతిథానసత్యంషష్ఠంచసర్వదం॥ దేహీతిష్ఠంతిసర్వస్య తేషుస్మాన్సంసమాచరేదితి॥ భగవద్గీతాసు ॥ సంక
 ల్పప్రభవాకామాకత్యక్త్వాసర్వావశేషతః॥ మనసైవేంద్రియగ్రామంచనియమ్యసమంతతః॥ శనైశ్శనైరపరమేద్భు
 ధ్యాధ్యతిగృహీతయా ॥ ఆత్మసంప్రథంమనఃకృత్వానకించదచింతయేత్ ॥ యతోయతోనిశ్యలతిమనశ్చంచలమస్థిరమ్॥ త
 త్రస్తతోనియమైశ్చతదాత్మస్యేవవశంసయేత్ ॥ వృత్తీహిసంమనఃకృత్వాత్రైతజ్ఞపరమాత్మని॥ ఎకీకృత్యవిముఞ్చేతయో
 గోయంమఖ్యత్యత్యతి ॥ అక్రీః ॥ స్నానంప్రక్షవణంపాత్రంనియమాన్యుత్ప్రేదండినామ్॥ సతత్పరమహంసానాం
 యుక్తానామాత్మదశికామ్ ॥ మానంయోగాసనంయోగస్తీత్యైకాంతశిలతానిస్సృహత్వంసమత్వంచసపైతా
 న్యేకదండినామితి ॥ వ్యాసః ॥ గురుమూలాంక్రియాస్సర్వాఘక్తిముక్తిఫలప్రదాః॥ తస్మాత్సేవ్యోగురుఃకృత్యమత్య
 తంసుసమాహితైః ॥ సకుర్యాన్నియమారంభమనివేద్యస్వకగురుమ్॥ ఛాయాభూతోఽవరిత్యాగీనిత్యమేవవసేన్దు
 రౌ॥ శ్రద్ధయాపరయాయుక్తస్సదాద్వాదశసంధ్యయోః॥ దండప్రణామాకరువీతదేవతాగురుసన్నిధాఽతి॥ వా ॥ మ
 న్వాద్యన్త్రబ్రహ్మచారిధర్మాగురుశుశూప్రిషణాదయోయతిభిఃకతఃవ్యాః - బ్రహ్మచారిణియేధర్మాగురుశుశూప్రి
 షణాదయః - తెపినర్వేయతీనాంస్మృతిబహ్వృచపరిశిష్టేతిదేశాత్రైచధర్మాబ్రహ్మచర్యప్రకరణేభిహితాః ॥ శం
 ఖం॥ సూ॥ పర్యటనశీలస్సాధ్యాదాత్మజ్ఞానార్థంతదవాప్యోగద్వేమేకస్థానరతిస్తదభ్యాసపరోనైకత్రదేశే మూత్రవైరి
 పావితి ॥ విష్ణుః ॥ శ్లో॥ వృద్ధానామాతురాణాంచ భిక్షూణాంసంగవజీకామ్ ॥ గ్రామేవాశపురేవాపి వాసో
 నైకత్రదువ్యతీతి ॥ పరమహంసోపనిషది ॥ సావక్షాణదీనాంనైవపరిగృహేత్ - యస్మాద్భియుహిఃరణ్యంరసేన
 గృప్తంచేత్ - సబ్రహ్మచోభవేత్ - యస్మాద్భియుహిఃరణ్యంరసేనస్పృష్టంచేత్ పాలసోభవేత్ - యస్మాద్భి
 యుహిఃరణ్యంరసేనగ్రాహ్యంచేత్స అత్తహోభవేత్ - యస్మాద్భియుహిఃరణ్యంరసేన నదృష్టంచ నస్పృష్టంచన
 గ్రాహ్యంచ సవేకామామనోగతావ్యావతంతే - తతఃకోద్విగ్నస్సుఖేనిస్సృహస్త్రాగోరాగే సర్వత్రశుభాశుభ
 యోరసభిస్సేహానద్వేష్టినమూదంచసవేపామగ్యధిశాంకతిరుపరమతయెఅత్తస్యేవావస్థీయతే - యత్సూ
 కాఃసందైకబోధస్తద్భవస్త్రి - తస్మిన్ కృతకృత్యోభావోయతోభావతీతి ॥ అమృతబిందూపనిషది ॥ మనోహి
 ద్వివిధంపోక్తంసంధ్ధంచాశుడ - చ॥ అశుద్ధంకామసంక్లీషాదయోమవిచరితమ్ ॥ మనఃపవనుమహ్యణాంకారణం

వైద్య నాథ దీక్షితు యే * స్తుతి ముక్తాఫలే

బంధమోక్షయోః | బంధాయవిషయాసక్తం ముక్త్యై నిర్విషయం స్తుతమితి || వ్యాసః || గ్రామాంతేవృక్షమూలే
వావనోదేవాలయేపివానిచ్యాస్తీరేపుణ్యదేశేఽగ్నిశూలాత్రగృహేపివాసుశుభేవిజనేదేశేవసేజ్జంతువివజితభిః ||

— శిరిగంబరలక్షణమ్. ౭ —

ఉత్తమచర్యమాహవ్యాసః || శ్లో || సతస్యవిద్యతేకార్యంనలింగంవావిపశ్చిత్ | నిమణ్మోనిభగయశ్శాంతో
నిద్యోంద్యోపణభోజనో || నిమికాపీనవాసాస్సాన్యన్నగోవాధ్యానతత్పరః | ఎవంజ్ఞానపరోయోగీబ్రహ్మచూ
యాయకల్పతే || లింగేసత్యఖిఖిన్నైక్జ్ఞానమేవహికారణమ్ | సమోయోయేహాధూతానాలింగగ్రామోనిరభా
కః || తస్మాదలింగోధర్మజ్ఞోబ్రహ్మనైతిమనువ్రతః | గూఢధర్మఃశుభోవిద్యానజ్ఞాతచరితంచరేత్ || సంధి
స్సర్వధూతానాంచకాంత్రమివజీతః | అంధవజ్జడవచ్చాపిమూకవచ్చమహీంచరేత్ || తంద్యప్త్యాశాంతవనసంస్థు
హయంతిదైవాకనః | లింగాభూవాస్తుకైవల్యమితిబ్రహ్మసానసమితి || కాత్యాయనః || సూ || అవ్యక్తలింగావ్య
క్తవరాలనన్త్రాణ్మత్రవచావంతిభిఖాయజ్ఞోపవీతత్రీవండకమండలకపాలానాంచత్యాగిని త్సూన్యాగారదేవ
గృహవాసినోనైహేంద్రోవాధర్మోనసత్యంనాపీ చాన్యతంసర్వసహ స్సర్వసమాస్సమలోస్తాత్కాంచనాడపవన్నా
మాత్రాహరాశ్చతుర్వద్యానైదైత్యోచర్యాంచరంతతాత్పానంమోక్షయంతభిః || వ్యాసః || శ్లో || అయోచితం
యథాలాభంభోజనాచ్చాదనంభశేత్ | పరేచ్ఛయాచదిగ్యాసాస్సానకుర్యాత్పరేచ్ఛయా || స్వప్నేపియోగయ్యక్త
స్సాన్యజ్ఞాగ్రతపితశేవతః | ఈవ్యక్తేషన్యతశ్చేష్టావనిష్టోబ్రహ్మవాచినామ్ || యేనకేచిదాచ్యన్తోయేనకేచి
దాశితా | యత్రకృత్యచసశాయాన్యాత్తందేవాబ్రాహ్మణంవిదునిజి | యాజ్ఞవల్క్యః || అయంతంపర మోధర్మోయద్యోగనా
త్వదర్శనమితాభాగవతే || సలింగానాత్రమాంత్వ్యక్త్యాచరేదవధిగోచరః | బుధోబాలకవల్క్రీడేతుశ్రలోజుషవచ్చరేత్
వదేమన్త్రవద్యిచ్ఛాగోచర్యామేవమాచరేత్ | యద్యచ్ఛయోపపన్నాన్మమద్యాచ్ఛేష్టామృతంపరమ్ | తథావాస
స్త్రధాశయ్యాంయథాపాప్రంభశేష్టానిశాచమాచమనంస్తానంసతుచోదనయాచరేత్ | అన్యాంశ్శనియమాజ్ఞానీ
యథాహంతీలయేశ్వరభిః || వాసిష్ఠీ || ధర్మాధర్మంసఖండుఃఖంతథామరణజన్మనీ | ధియామేవేతసంత్యక్తింమహా
త్యాగీనఉచ్యతే || సవేచ్ఛాస్సకలాశ్శంకాస్సర్వేహాస్సర్వవిచ్ఛయాః | ధియాయేనపరిత్యక్తామహంత్యాగీనఉచ్యతే ||
యావత్సత్యశ్రీలనాసకలేయంవిలోక్యతే | సాయేనసుప్తసంత్యక్తామహంత్యాగీనఉచ్యతే || దేహమామిత్రయాబుధిస్సా
సంసారజిబంధినఃకదాచిదియంబుద్ధివాదయాత్రముముక్షుశా | పరాధర్మామాత్రోహిస్తాపాసంసారజిబంధినఃసంపి
న్యాత్రచిన్యాత్రహాన్యాగగనాచణు | ఇతియాశాశ్రీమద్భిస్సానంసారవిమోచనీతిమనుః || శాస్త్రసంస్కరణైః
ప్రజ్ఞామాదోప్రపథాయేత్ | ప్రథమాధూమికైవోక్తాయోగస్థనచయోగినిః | ఏచారణోద్వేగీయాన్యాత్కరోయా
సంగనామికా | విలాసికీచతుర్విన్యావ్యాసనావిలయాన్తి | శుభనంపిన్దయాసంచరూహాభవంపంచగీ | అధికాను
ప్రప్రమగ్ధాభోజేవన్దుర్విశేషతే | అసంవేదనహవాచవప్రభవతభూమికా | అసంవేదకంపరాకరానుమన్మనః
స్థితీతుర్యావస్తోపశాంతాచముక్తిరేవహికేవలమ్ | సమంసర్వచ్ఛతాసామ్యానప్రవిభామికాభవేత్ | తున్యా
తాతుయావధాపరాన్యాగూహిణీన్ ప్రమీనాపరిస్తోక్తావిషయత్యాగజీవితా | అంతఃప్రత్యాహృతివశాన్యైర్వ్యక్త
తవిభావితమ్ | ముక్తవనసంచేహవానహాసమతయాతథా | యద్యోగసుఖదుఃఖాంతైఃపరామ్యప్రపూర్ణభిః | అన్య
రామోనరస్తిప్నేత్స్త్వక్తశ్చమిహూచితమ్ | భావనాంసర్వభావేభ్యస్సమత్స్యజ్యసముత్థితాశశాంకశేఖరిపూర్ణాభా
తభాసేనభాస్కరః || క్రియమాంక్యంపంథుకలశీదేశశల్మలైః | జ్ఞానాసలసమున్నాతాశోప్రీయవ్యాపికచక్ర
సర్వైవహికలాజంతోరసభ్యాసేనసశ్రీతి | ఇయంజ్ఞానకలాత్పరస్సకృజ్ఞాతావివక్షతే || పృథ్విమేతదలాదేవసత్త్వ
వ్యవృత్తశివతే | యావద్విషయభోగాశాజేవాభ్యాతావదాన్యై | అవివేదసంపన్నానావ్యాశాత్రసతుగతః | వివే
వశతోయాతాక్షయహాశాయచాతః | ఆత్మాజేవత్వమన్యత్రోబ్రహ్మతామేత్యనామయః | చిన్మాత్రత్వప్రయాతస్స
తీర్ణమృత్యోగచేతనః | యోభవేత్పరమానందోకేనానాభవతీతి || ప్రశాంతశాస్త్రాగ్రవిచారచావలోనివృత్తనానార
సకార్యకాతుకః | సరస్వతీశేషవికల్పవిస్థవస్సమన్యఖంత్యైస్సత్యతాత్మకః || పరాధర్మాత్రమాచారశాస్త్రయంతే
ణబోధితః | నిగదచ్ఛబజజ్ఞాలాత్పంజరాచివకేసరీ | వాచతేలికవిషయోవిషయాశామయోద్భితిః | కామపుష్పగతశ్శే
ఖాంశరదీవనభస్థలమ్ | గంభీరశ్చప్రసన్నశ్చగిరావివమన్యత్రోగః | పరానందరసాత్గారమతేస్వాత్మనాత్మనిసర్వ

— దంశదావనవిధి: —

[illegible]

సహస్రింవాలిభేదత్సప్తసద్దశతథా । సంచిత్తసగుణవిష్ణుంతత్రసంబోధవారతః । సంపూజ్యతపశ్చయే త్రత్ర
 : రేణాష్టాక్షరంశతం । తతోదక్షిణహస్తస్థతోయంద్వాదశవారతః । అభిమంశ్యగిరిః బ్రాత్య తథాన్యదభిమంత్ర
 తనః । జలం పిబేదథాచమ్య దోరంక్షయేత్సదా॥కణ్డయో సచ్చసంస్థాప్యకాపీనక్షయేత్సదా॥ఆచమ్య
 వండమా లేతుప్రణవేనాశతపశ్చయేత్ ॥ ద్విషద్యారంతథాగ్రేతుతపశ్చయత్యాసముద్ధితః । మూలాగ్రాభ్యాంకు
 వండస్యజలంస్పృష్ట్యాగురుంసమేత్ ॥ కృత్యాభిషేకందేవస్యతతోయాయాత్తతంప్రతి । గుర్వాదివందనంకృత్యా
 దండంసభసిధారయేత్ ॥ ప్రత్యేత్యపాదావాచమ్యదేవపూజాంప్రకల్పయేత్ । గురూపదిప్తమాగౌణ్యానధ్యానా
 దిపూజకమ్ ॥ స్వయంపతతతుశసేపత్రాద్యైస్సయమాహృతైః । పూజయేన్నోక్షదంవిష్ణుం జ్ఞానదంచమహీ
 శ్వరమితి॥

—* విష్ణ్వారిపూజాశ్రమః *—

తథాచశౌనకః ॥ శ్లో ॥ జ్ఞానంమహీవ్యరాదిచ్ఛేన్నోక్షమిచ్ఛేజ్జనాదకనాత్ । ప్రాచ్యదండవర్జానాసమ
 స్సాగ్రేణవాచకయేవతి ॥ కాత్యాయనః ॥ త్రికాలమేకకాలంపాపూజహాత్సురుయేత్తమితి ॥ వ్యాసః ॥ అ
 న్యాసేతైశ్చకసుమైరచకయేజ్జగదిశ్వరమ్ । వక్త్రంచతుశసేపత్రంభ్రష్టంపర్యుపితచయేత్ ॥ ఆసీయతత్ప్రయత్నైస్తపూ
 జయేజ్జగదిశ్వరమ్ । భావపుష్పైర్వజ్రేవేగ్గీర్వాన్యైర్వార్యశర్థయాశివమ్ ॥ విష్ణోఃపాదోదకంబుష్టంవైవేద్యస్యభా
 త్విణ్మహిమాల్లభ్యధారణంధైవమహాపాపకనాశకమ్ ॥ యఃపూజయేద్భరించక్రేసాశ్రిగామసముద్భవేగాజనాయ
 సహసేగ్రీతసేక్షంప్రతివాసరమ్ ॥ వినోదోర్విసాదావైద్విసాయజ్జైద్విసామతిమ్ ముక్తింయాతినరోవశ్యంసా
 శ్రిగ్రామశిలాచకనాత్ ॥ యజేతామరకాల్లింగంవిరక్తపరమేశ్వరమ్ । అగ్నియావతామపువ్యోమ్మిసూర్యేమ
 ఓషితామ్ । కాష్ఠాదిష్టవమూఖాణాంహృదిలింగేషుయోగినామ్ । జవమాలాంగ్యసీతాన్వతుప్రణవాధకమనుష్ఠ
 రత్ ॥ జపేద్వాదశసహస్రింప్రణవస్యప్రయత్నతః । సహస్రింశ్రవణాభీతుయోగాభ్యాసీశతంజపేత్ ॥ విద్వి
 కల్పసమాధిష్ఠోసజపేత్ప్రతిదినద్యయాదితి ॥ బోధాయనః ॥ సూ ॥ ఆపృక్షమూలకోవేదసన్నాగ్నీవేదోఽపృక్షస్త
 స్యమూలంప్రణవంప్రణవాత్తకోదేవంప్రణవంధ్యాయస్సృష్టా భూయాయకల్పతతి ॥ వ్యాసః ॥ శ్లో ॥ వేదో
 వృక్ష సధామూలంప్రణవోయాగ్యసోస్త్రసం । పృక్షమూలీయతంప్రొక్షస్త్యక్తవేదోఽచగ్రహః । అభ్యసేత్సతతం
 వేదంప్రణవాభ్యాంసనాతనమ్ ॥ ఆధ్యాత్మికంచ సతతంవేదాంతాభిహితంచయేత్ । యద్యనుత్పన్నవిజ్ఞానోవిరక్తః
 ఏకానుయతః । యావజ్జీవంజపేద్వ్యక్తిప్రణవంబ్రహ్మణోవభృతి॥ మనుః॥ అప్యజ్ఞానేవమేవస్సాన్యజ్యేవాభ్యాసే
 చయత్సవాతి ॥ వా ॥ అప్రవేదాభ్యాసంప్రణవాభ్యాసః ॥ తద్రైవశ్రీయతే ॥ ఆత్మానమణింకృత్యాస
 గవంశోత్తరారణిమ్ । ధ్యానసమకధాభ్యాసాత్పాశందహానిపండితః । ఓమితిబ్రహ్మ- ఓమీతదగ్ంసగం- ఎత
 చక్షురంపంబ్రహ్మస్యపాదాశ్చత్వాణోవేదాశ్చశుస్సాదిదమక్షగంపరంబ్రహ్మసర్వేవేదాయత్పదమామనంతి తపాం
 సేసర్వాణిదయద్యంతి యదిచ్ఛంతోబ్రహ్మచర్యంచంతిశత్రైపదంసుగ్రహాం బ్రహ్మేమ్యోమిత్యేతదాలంబన్ శ్రేష్ఠ
 మేతదాలంబనంపరం - ఎతదాలంబనంజ్ఞాత్వాబ్రహ్మలోకేమసీయతే యస్తద్వాదశసహస్రింసత్యంప్రణవమధ్య
 సేత్ । తస్యద్వాదశభిమాన్వైపరంబ్రహ్మప్రకాశతే । శ్రవణాన్తననాన్వైపరిధిభ్యాససతస్తథా । ఆరాధ్యంసర్వ
 ధాబ్రహ్మపురుషేణాతైషితా । బ్రహ్మచర్యమూనిత్వమహింసాసత్యమాజకమ్ । వేదాంతశ్రవణంధ్యానం
 యోగాకార్యాణిసత్యతః । త్వంపదార్థవివేకాయసర్వాన్సస్పర్శకమకామ్ । శ్రుత్యావిధీయతేతన్నాత్మన్యైగిపతి
 శోధవేతి ॥ సంపత్తః ॥ యోగాభ్యాసంసాధ్యమాత్సవిద్యాపరాయణః । సహ్యత్రమ్యోజ్జ్ఞాప్యస్యపైలేవ
 సువశు ॥ ద్రవ్యస్యస్తవ్రథమంత్యస్త్వేతివ్యక్తి- భిః । త్రవతాదియానావత్ర-తవ్యేహప్రయత్నతః । యావ
 ద్యథోత్తివిజ్ఞానమావిధావతిభ్యాసరమితి ॥ భగవద్గీతాసేవసేతువేదాంతశ్రవణాన్వైపరియతాత్ । గురుశుసూ
 షమాలభ్యాత్మభాగిశిష్యులంభేత్ ॥ వేదాంతశ్రవణ- భ్యాస- పాతకమతథాపాతకసంఘాత్సత్యంవే
 దాంశసేవనాదితి ॥ వ్యాసః ॥ కామవశమనుష్ఠానోద్ధోబ్రహ్మబోధనే । తన్నాత్మామ్యంత్యజకరోజ్ఞాన
 మూహ్యేతిమోక్షదమ్ । జ్ఞానముత్పాద్యతేప్రంసాంశేత్యకమకాశతి॥

—* అగ్రశ్రవణశ్రమః *—

తత్తమేనుః ॥ శ్లో ॥ ఎకకాలంచరేత్సత్తపః । సప్రసన్నుతరే । బ్రేక్షప్రసన్నాభితుపిషవిషయేతీవనజ్జతి॥

భోక్త్యాంవిదానీయాద్ధాతాచనరకంప్రజేత్ | ఆయుసేనకుపాత్రేణయదన్నముపవీయతే | భోక్తావిష్టాపమంభుక్తౌ
దాతాచనరకంప్రజేత్ | స్వయమాహృతపక్షేఽమస్వయంశీఢేఽమవాపునః | ధుంజీతనకూశ్యభృతకరంజానాంబవణ
కఃకుంభీండుకయోర్వాపికోవిదారాకయోస్తథా|అపద్యపినకాంస్యేతుమలాశీకాంస్యభోజనః | సావణేరాజ
తేతామ్రమయేవాత్రప్రసేనయోరితి||

—* భిక్షాపాత్రనియమః. *

తత్రమనుః || శ్లో || అలాబుదారుపాత్రంవామృత్తయంచైతదంతథా|ఎతానియతిపాత్రాణిమనుస్సాన్వయం
భువోబ్రవీత్ || అత్రైజసానిపాత్రాణితస్యస్యనిర్వ్యాజానిచ | తేషామద్భిఃస్వృతఃశాచంచమసానామివాధ్వరజితి||
యాజ్ఞవల్క్యః || యతిపాత్రాణిమృద్దేణుదార్యలాభమయ్యానిచ | సలిలంశుద్ధిరేతేషాంగోవాలైశ్చవఘృతాణిమితి||
టీ|| శుద్ధిః తత్రభోజనేకృతేమృజ్జలగోవాలఘృతైశ్శుద్ధిరిత్యర్థః||యదాహదేవలః || సూ || తదైశ్చక్షుంగృహీత్యై
కాంతేతేనపాత్రేణవాన్యేనవాత్మాప్తమాప్తాయభుంజీతేతి||

—* కలౌభిక్షాపాత్రభోజననిషేధః. *

తత్రపితామహః || శ్లో || ద్వాపరాదియగైష్యేవపాత్రభోజేభవేద్యుతిః | కలౌనైవతుభుంజీతస్వపాత్రేయో
గవిత్తమగతి || కణ్వః || తామ్రంవణంంచపాపాణంయతీనాంపాత్రమీతితమితి|| అత్రిః || ట్టేమంపాత్రంచపాపాణం
తామ్రంపణంపుటంతథా|ఉక్తానియతిపాత్రాణిబ్రహ్మణావిశ్వయోనినేతి|| వ్యాసః || ప్రత్యేశ్యపాత్రేభుంజీతఅద్భిః
ప్రత్యేశ్యేత్తుతత్ | అథనాన్యదుపాదాయపాత్రేభుంజీతసత్యః | భుక్త్యాశుసంత్యజేత్పాత్రంయాత్రామాత్రమలాబు
షః || ప్రత్యేశ్యపాణిపాదాచనమాచమ్యయథావిధి|ఆదిత్యుదశశయిత్యాస్మంధుంజీతప్రాజ్ఞుభోక్తరః|భుక్త్యాప్రా
ణాహుతీఃపంచగ్రాసానప్తేనమాహితః | ఆచమ్యజేవంబ్రహ్మగంధాయాతపరమేశ్వరమితి|బోధాయనః || సూ||తస్య
ప్రాణోగాహాపత్యోపానోన్వాహార్యపచనోన్వానఅహవనీయఉదానాపానానభ్యావసత్ప్రాయపంచవా ఎల్లెన్నయ
ఆత్మస్యేవజూహూతిసంపదఆత్మస్యజ్జ ఆత్మసేవ ఆత్మపతిష్ఠఆత్మానంత్యేమనయతితి విజ్ఞాయతేధూగెభ్యోదయాపూ
వంసంసంవిభజ్యశేషమభిస్సంస్పృశ్యేవధవత్ప్రాగ్నీయదితి || అశ్వలాయనః || శ్లో || ఉపావృత్తస్తతోఽగ్రేక్షం
త్వాత్థికమకదమమ్ | ప్రత్యేశ్యంతపాత్రేదేశేభిక్షాపాత్రంవిధాయతు || మృత్తయేనస్పృశ్యకృదాహస్తేప్రత్యే
శయేదథ|ఆచమ్యాకఃకరాయమ్యప్రాణంస్తుప్రసరాచమేత్ | ఆపోశనవిధింకృత్వావంచప్రాణాహుతీంశ్చరేదితి|| మ
హాభారతే||ఉక్తాన్యకాలపక్వానికాషాయకటుకానిచ|నాస్వాదయేతభుంజానోరసాంశ్చమధురాంస్తథేతి||అశ్వలాయ
నః||లాటేలశువహిం గ్వదీంస్తంబూలంపుష్పమంజనమ్ | మధుమాంసమపూతాదితైలంశ్చపివిచజయేదితి||యమః
ప్రాక్షీతంప్రణవేనైవహుతమధ్యాజ్ఞికాదిషు | శరీరంప్రాణవత్ప్రశ్నంతుప్రాణలేపవత్ | గంగాతోయాదియ
క్తాంతుభిక్షాంయోగ్నోతియోగవీత్ || తత్రక్రతుశ్చేదీష్ట్యావలంప్రాప్తోతిమానవః | సాంతాపనసహస్రంతుచాంత
యణతేతానిచ | అశ్వమేధాష్టకంచైవతద్విష్టోశేషముత్తమమితి || ఛాందోగ్యశ్రుతిః || ఆహారశుద్ధానశ్చవత్సద్భిఃస
శుద్ధాధునివాస్త్వతీస్త్వతిలంభేనర్వగ్రంథినాంప్రమోక్ష్యతి || విష్ణుః || జేక్షంయవాగంతక్రంవాపయోయావకవే
వవా|ఫలంమూలంవిపక్వంవాకణిజ్యాకసక్రచః|ఇత్యేతేవైశుభాహారాయోగినస్సిద్ధికారకాగతి||యమః|| ఆహారస్య
చతుర్థాగమభంజనాహృహరేద్యుతిః | యవావైవారుజశ్చక్రఃప్రసంగంతత్రవజయేత్ | అన్నసంగార్జలం
శ్చోవిషయాసక్తిరేవచ | కామఃక్రోధస్తథాలోభఃపతనంనరకేతథా|అష్టగ్రాసామునేపాప్రాక్షాష్టాదశరణ్యవాసిస
ద్వాత్రింశత్తుగృహస్థస్యశ్చైష్టంబ్రహ్మచారిణిగతి || తత్రగ్రాసప్రమాణంవ్యాఘ్రితహా || చతురంగులముత్పేధంచ
సంకులమాయతమ్ | ఎతద్గ్రాసప్రమాణంతువ్యాఘ్రితపరిభాషితమితి || జాబాలిః || నిమంత్రితస్తుసన్న్యాసీయది
తే||అహారతే||లోభస్తత్రప్రవతేతపతతేచనసంశయః || యత్కించిద్దీయమానంతుగృహీణీకరసంస్థితామ్ |
అహారమాహగృహీయాత్కాకయోనిమజాయతగతి | భిక్షానియమః || అభిండుర్యఃకుశాగ్రేణమాసిచ
సంకులమాయతమ్ | శ్వాయతోయస్తుభిక్షుపూర్వోక్తానువిష్యతే || తత్త్వంబ్రహ్మచారిణానగ్రామాంశ్చైత్రయావకమ్ |
తత్త్వంబ్రహ్మచారిణానగ్రామాంశ్చైత్రయావకమ్ | తత్త్వంబ్రహ్మచారిణానగ్రామాంశ్చైత్రయావకమ్ |
తత్త్వంబ్రహ్మచారిణానగ్రామాంశ్చైత్రయావకమ్ | తత్త్వంబ్రహ్మచారిణానగ్రామాంశ్చైత్రయావకమ్ |
తత్త్వంబ్రహ్మచారిణానగ్రామాంశ్చైత్రయావకమ్ | తత్త్వంబ్రహ్మచారిణానగ్రామాంశ్చైత్రయావకమ్ |

(10)

—* ఆధార పరిశీలన. *

ఓం నమః

అట్లుగా వర్ణనలు వ్రాసినా అవి సత్వము క్రూరములే
 అట్లుగా వర్ణనలు వ్రాసినా అవి సత్వము క్రూరములే
 అట్లుగా వర్ణనలు వ్రాసినా అవి సత్వము క్రూరములే

